

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ

мр Дано Маврак

**ПРОЦЕНА УСПЕШНОСТИ МИРОВНИХ
МИСИЈА У РЕШАВАЊУ УНУТРАШЊИХ
КОНФЛИКАТА:
СТУДИЈА СЛУЧАЈА МИРОВНИХ МИСИЈА
НА ПОДРУЧЈУ БИВШЕ СФРЈ**

докторска дисертација

Београд, 2019.

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF SECURITY STUDIES

Dano Mavrak

**ASSESSMENT OF PEACE MISSIONS
EFFECTIVENESS IN RESOLVING OF
INTERNAL CONFLICTS:
CASE STUDY PEACE MISSIONS IN EX SFRY**

Doctoral Dissertation

Belgrade, 2019.

Ментор: др Милан Липовац, доцент , Универзитет у Београду – Факултет безбедности

Чланови комисије:

др Мирослав Младеновић, редовни професор, Универзитет у Београду – Факултет безбедности

др Зоран Јефтић, ванредни професор, Универзитет у Београду – Факултет безбедности

др Владимир Трапара, научни сарадник, Институт за међународну политику и привреду

Датум одбране докторске дисертације: _____

**ПРОЦЕНА УСПЕШНОСТИ МИРОВНИХ МИСИЈА У РЕШАВАЊУ
УНУТРАШЊИХ КОНФЛИКАТА: СТУДИЈА СЛУЧАЈА МИРОВНИХ
МИСИЈА НА ПРОСТОРУ БИВШЕ СФРЈ**

Резиме: Различити академски и институционални приступи у процени успешности мировних мисија, неконзистентност методолошког оквира у коме се процене изводе довеле су до конфузије у анализи успешности мировних мисија у решавању сложених унутрашњих конфликта. У раду је тестирана могућност формирања јединствене листе критеријума и методолошког оквира за процену успеха мировних мисија уопште. Резултати су показали да уопштавања критеријума успеха на нивоу свих мисија није могуће али да се могу формирати кластера критеријума према врстама мировних мисија у односу на природу њиховог мандата. Како би се отклониле разлике у начину процене предложен је универзални модел процене успеха мировних мисија који је на теоријском моделу дао добре резултате.

Испитујући успешност мировних мисија у унутрашњим конфликтима екстраховани су фактори успешности мировних мисија који су подељени у факторе мисије и факторе окружења с циљем да се разуме какве врсте мисија треба слати у одређене фазе конфликта да би оне биле успешне у хаотичном окружењу унутрашњег конфликта. Успешност је испитивана на примеру вишеструке студије случаја бивше СФРЈ која је обухватила 29 мисија са простора бивше СФРЈ а подаци су прикупљани секундарном анализом академских радова и извештаја организација, анализом садржаја документа организација, из академских база података и експертским интервјуом. Основни закључци указују на значај превентивног ангажовања у раним фазама конфликта, велики број проблема слања традиционалних мисија у активне унутрашње конфликте али и опасности које носу употреба силе у мировним мисијама. Посебан изазов за успех мировних мисија представља концепт „прављења држава“ као што је пример Косова и Метохије. Мировне мисије на простору бивше СФРЈ допринеле су стабилизацији али не и институционализацији базичних конфликта чиме они настављају да пулсирају са неизвесним и често потпуно стављеним ставовима око њихових узрока и антиципација могућих решења.

Један од закључака овог истраживања је и потврда да је простор бивше СФРЈ допринео трансформацији мировних мисија УН али и регионалних организација НАТО,

ЕУ и ОЕБС које граде своје идентитете ангажовањем у југословенској кризи. На простору бивше СФРЈ развијен је и „европски хибридни кластер“ мировних мисија који проживљава дубоку кризу због фрикције концепта европске и евроатлантске безбедности који има значајне реперкусије на мировни процес и постконфликтну стабилизацију земаља бивше СФРЈ.

Кључне речи: мировне мисије, фактори успеха, успешност мировних мисија, унутрашњи конфликти, прављење држава, пулсирање конфликта, хибридне мировне мисије, бивша СФРЈ.

Научна област: друштвено-хуманистичке науке

Ужа научна област: студије безбедности

УДК број:

ASSESSMENT OF PEACE MISSIONS EFFECTIVENESS IN RESOLVING OF INTERNAL CONFLICTS: CASE STUDY PEACE MISSIONS IN EX SFRY

Abstract: Different academic and institutional approaches in assessing the effectiveness of peacekeeping missions, the lack of consistency in the methodological framework in which the assessments have been assessed led to confusion in the analysis of the effectiveness of peacekeeping missions in solving complex internal conflicts. The paper examines the possibility of forming a list of universal criteria and a methodological framework for assessing the success of peacekeeping missions in general. The results showed that the generalization of success criteria at the level of all missions is not possible, but it is possible to form a cluster of criteria according to the types of peacekeeping missions in relation to the nature of their mandate. In order to eliminate differences in the way of assessment the new universal model of the evaluation of the success of peace missions has been proposed, which on the theoretical model has good results.

Examining the effectiveness of peacekeeping missions in internal conflicts, success factors of peace missions are divided into mission factors and environmental factors in order to understand what types of missions should be sent to certain phases of conflict in order to succeed in a chaotic environment of internal conflict. This was done true the multiple case study of and the conflict in the former SFRY that included 29 different missions. The data were collected by secondary analysis of academic papers and original reports from organizations, analysis of content of document organizations, academic databases and expert interviews. The basic conclusions indicate to the importance of preventive engagement in the early stages of conflict, the large number of problems of sending traditional missions to active internal conflicts, and the dangers posed by the use of force in peacekeeping missions. A significant challenge for the success of peacekeeping missions is the concept of "state formation" on without a history of statehoodstlike like in the case of Kosovo and Metohija. Peacekeeping missions in the former SFRY region have contributed to the stabilization, but not to the institutionalization of basic conflicts, with which they continue to pulsate with uncertain and often completely opposite anticipations of their solution. One of the conclusions of this research is the confirmation that the territory of the former SFRY contributed to the transformation of UN peacekeeping missions, as

well as those from regional NATO, EU and OSCE organizations that build their identities by engaging in the Yugoslav crisis. In the former SFRY, a "European hybrid cluster" of peace missions has been developed, which is experiencing a deep crisis due to the friction of the concept of European and Euro-Atlantic security, which has significant repercussions on the peace process and post-conflict stabilization of the countries of the former SFRY.

Keywords: peace missions, factors of success, effectiveness of peace missions, internal conflicts, state formation, conflicts pulsing, hybrid peace missions, SFRY.

Scientific field: Humanities and Social Sciences

Specialized scientific field: Security Studies

UDC. No.:

УВОД

1. ТЕОРИЈСКИ ДЕО	7
1.1 Мировне мисије.....	7
1.1.1 Настанак и развој мировних мисија.....	7
1.1.1.1 Настанак мировних мисија у систему УН	13
1.1.1.2 Мировне мисије за време Хладног рата.....	17
1.1.1.3 Промене мировних мисија у периоду од 1988-1999. године	19
1.1.1.4 Савремене мировне мисије.....	22
1.1.2 Различити приступи и академска тематизација мировних мисија у теорији безбедности	27
1.1.2.1 Различити тематски приступи изучавању мировних мисија	28
1.1.2.2 Академска тематизација мировних мисија у теорији безбедности.....	34
1.1.3 Кључни теоријски приступи у изучавању успеха мировних мисија.....	35
1.1.4 Различита теоријска становишта у погледу класификације мировних мисија	38
1.1.4.1 Класификација према носиоцима.....	39
1.1.4.2 Класификација према мандату.....	44
1.1.4.3 Класификација према генерацијама	54
1.1.4.4 Класификација према саставу.....	58
1.1.4.5 Класификација према времену укључивања у конфликт.....	59
1.1.4.6 Класификација према природи сарадње субјеката мировних мисија.....	59
1.1.4.7 Комплементарност и значај представљених класификација мировних мисија	62
1.2 Специфичност мировних мисија у унутрашњим конфликтима.....	62
1.2.1 Појам, узроци и фазе унутрашњег конфликта	63
1.2.2 Кључне карактеристике мировних мисија у унутрашњим конфликтима.....	68
1.2.3 Мировне мисије у решавању унутрашњих конфликта.....	75
1.2.3.1 Утицај фактора окружења	77
1.2.3.2 Утицај фактора мисије.....	82
1.3 Успешност мировних мисија	86
1.3.1 Академска тематизација успешности мировних мисија.....	86

1.3.2	Могућности процене успешности мировних мисија.....	88
1.3.2.1	Квантитативни приступ.....	89
1.3.2.2	Квалитативни приступ.....	90
1.3.2.3	Комбиновани приступ.....	90
1.3.2.4	Проблеми у процени успешности мировних мисија.....	90
1.3.3	Фактори успешности мировних мисија.....	96
1.3.3.1	Карактеристике (фактори) самих мировних мисија.....	98
1.3.3.2	Карактеристике (фактори) окружења у којем се мировне мисије спроводе 101	
1.3.4	Критеријуми за процену успешности мировних мисија.....	104
1.3.4.1	Академски критеријуми успешности мировних мисија.....	104
1.3.4.2	Институционални критеријуми успешности мировних мисија.....	108
1.3.5	Квалификација мировних мисија према успешности.....	109
1.4	Постојећа теоријска становишта и резултати досадашњих истраживања о успешности мировних мисија у решавању унутрашњих конфликта.....	112
1.4.1	Резултати мировних мисија према групи критеријума везаних за решавање конфликта.....	112
1.4.2	Резултати мировних мисија према групи критеријума везаних за становништво у зони операције.....	119
1.4.3	Резултати мировних мисија према групи критеријума везаних за изградњу државе	120
1.4.4	Резултати мировних мисија према групи критеријума везаних за деловање УН	123
2.	МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА.....	126
2.1	Предмет и циљеви истраживања.....	126
2.2	Циљ истраживања.....	138
2.3	Истраживачка питања.....	138
2.4	Методолошки оквир истраживања.....	139
3.	СТУДИЈА СЛУЧАЈА: МИРОВНЕ МИСИЈЕ НА ПРОСТОРУ БИВШЕ СФРЈ.....	146
3.1	Учешће СФРЈ у мировним мисијама УН.....	146
3.2	Распад СФРЈ и избијање унутрашњих конфликта.....	150
3.2.1	Избијање сукоба у Словенији.....	161

3.2.2	Избијање сукоба у Хрватској.....	163
3.2.3	Почетак сукоба у Босни и Херцеговини.....	167
3.2.4	Почетак сукоба на Косову и Метохији.....	172
3.2.5	Конфликт у Македонији.....	176
3.3	Успостављање мировних мисија на простору бивше СФРЈ.....	181
3.3.1	Успостављање мировних мисија у Хрватској.....	186
3.3.2	Успостављање мировних мисија у Босни и Херцеговини.....	195
3.3.3	Успостављање мировних мисија у Македонији.....	208
3.3.4	Успостављање мировних мисија на простору Косова и Метохија.....	217
3.4	Класификација мировних мисија на простору бивше СФРЈ.....	226
3.5	Критеријуми успешности мировних мисија на простору бивше СФРЈ.....	236
3.6	Анализа успешности мировних мисија на простору бивше СФРЈ.....	237
3.6.1	Успешност мировних мисија на простору Републике Хрватске.....	237
3.6.1.1	Мисија УНПРОФОР-Н.....	237
3.6.1.2	Мисија УН на Превлаци УНМОП.....	243
3.6.1.3	Мировна мисија УН за успостављање поверења- УНЦРО.....	246
3.6.1.4	Мисија УНТАЕС.....	255
3.6.1.5	Полицијска мисија УН за подршку УНПСГ.....	264
3.6.1.6	Мисија ОЕБС Н.....	269
3.6.1.7	Закључак о успешности мировних мисија на простору Републике Хрватске 274	
3.6.2	Успешност мировних мисија на простору Босне и Херцеговине.....	276
3.6.2.1	Мисија УНПРОФОР ВИН.....	276
3.6.2.2	Мисија Забрана лета.....	289
3.6.2.3	Мисија ИФОР.....	293
3.6.2.4	Мисија СФОР.....	298
3.6.2.5	Мисија UNMВН.....	303
3.6.2.6	Мисија ОЕБС БиХ.....	312
3.6.2.7	Мисија ALTEA.....	320
3.6.2.8	Мисија ЕУПМ.....	322
3.6.2.9	Закључак о успешности мисија на простору Босне и Херцеговине.....	325

3.6.3	Успешност мировних мисија на простору Косова и Метохије	327
3.6.3.1	Мисија ОЕБС за КиМ, Војводину и Санџак.....	328
3.6.3.2	Верификациона мисија ОЕБС.....	328
3.6.3.3	Мисија КФОР	332
3.6.3.4	Мисија УНМИК.....	336
3.6.3.5	Мисија ЕУЛЕКС.....	349
3.6.3.6	Мисија ОЕБС за КиМ	354
3.6.3.7	Закључак о успеху мировних мисија на простору Косова и Метохије.....	361
3.6.4	Успешност мировних мисија на простору Републике Македоније	362
3.6.4.1	Мисија УНПРОФОР-М	362
3.6.4.2	Мисија ОЕБС	364
3.6.4.3	Мисија УНПРЕДЕП	371
3.6.4.4	Важна жетва.....	376
3.6.4.5	Златна лисица	377
3.6.4.6	Заједничка хармонија.....	378
3.6.4.7	Конкордија.....	379
3.6.4.8	Мисија Проксима	381
3.6.4.9	Мисија ЕУПАТ.....	384
3.6.4.10	Закључак о успеху мировних мисија на простору Македоније	386
3.6.5	Компаративна анализа успешности мировних мисија на простору бивше СФРЈ	387
3.6.5.1	Анализа успеха мисија према земљама	387
3.6.5.2	Анализа успеха мисија према организацијама.....	390
3.6.5.3	Анализа успеха према структури снага у мисији.....	392
3.6.5.4	Анализа успеха према врсти мандата.....	393
3.6.5.5	Анализа успеха према фазама конфликта.....	394
3.6.5.6	Анализа успеха према генерацијама мировних мисија.....	395
3.6.5.7	Анализа успеха према трајању мировних мисија	396
3.6.5.8	Анализа успеха у односу на постојање мировног споразума	396
3.6.5.9	Анализа успеха у односу на статус мисије.....	397

3.7	Фактори мировних мисија као предуслов успешног ангажовања на простору бивше СФРЈ	397
3.7.1	Карактеристике самих мировних мисија на простору бивше СФРЈ.....	397
3.7.1.1	Карактеристике мисија Уједињених нација	397
3.7.1.2	Карактеристике мисија ОЕБС.....	402
3.7.1.3	Карактеристике мисија Европске уније	402
3.7.1.4	Карактеристике мисија НАТО	403
3.7.2	Карактеристике окружења на простору бивше СФРЈ	404
3.7.2.1	Глобални фактори успеха мировних мисија у бившој СФРЈ.....	405
3.7.2.2	Регионални фактори успеха мировних мисија у бившој СФРЈ.....	406
3.7.2.3	Локални фактори успеха мировних мисија у бившој СФРЈ	407
3.7.3	Теоријски модел успешних мировних мисија у решавању унутрашњих конфликта	415
3.8	Природа везе између успешности и трансформације мировних мисија на простору бивше СФРЈ.....	420
3.8.1	Нормативне промене мировних мисија.....	421
3.8.2	Квантитативне промене мировних мисија	422
3.8.3	Квалитативне промене мировних мисија на простору бивше СФРЈ	424
4.	УСПЕШНОСТ МИРОВНИХ МИСИЈА У РЕШАВАЊУ УНУТРАШЊИХ КОНФЛИКАТА	427
4.1	Критеријуми успешности мировних мисија у унутрашњим конфликтима	427
4.1.1	Потпуни метод процене успешности мировних мисија	431
4.2	Фактори мировних мисија као предуслов успешног ангажовања у унутрашњим конфликтима.....	435
4.2.1	Карактеристике самих мировних мисија.....	435
4.2.2	Карактеристике окружења	439
4.3	Природа везе између успешности и трансформације мировних мисија	448
4.3.1	Трансформација концепта мировних мисија	449
4.3.2	Формирање европског кластера хибридних мировних мисија	456

ЗАКЉУЧАК

ЛИТЕРАТУРА

ПРИЛОЗИ

- 1. Табела за анализу мировних мисија*
- 2. Преглед успешности мировних мисија на простору Хрватске*
- 3. Преглед успешности мировних мисија на простору Босне и Херцеговине*
- 4. Преглед успешности мировних мисија на простору КиМ*
- 5. Преглед успешности мировних мисија на простору Македоније*
- 6. Списак табела у раду*
- 7. Списак графикона у раду*
- 8. Списак слика у раду*
- 9. Списак најчешће коришћених скраћеница у раду*

УВОД

Организација Уједињених нација као систем колективне безбедности представља један од темељних стубова савременог система међународних односа. Примарна функција ове организације је заштита светског мира и безбедности или речено језиком студија безбедности - остваривање стабилности међународног система. Управо због тога, Повеља УН као основни оснивачки акт ове организације, предвиђа могућност употребе превентивних и репресивних мера против држава чланица али и оних које то нису да би се остварила основна функција система. Оснивачи УН уважавајући значај превентивног и репресивног деловања а засновану на нефикасношћу Лиге народа, предвиђају могућност формирања *ad hoc* војних снага УН (члан 43. Повеље) и Комитета војног штаба (члан 47. Повеље) које могу да спроводе санкције над прекршиоцем међународне норме или уговора. Потреба за деловањем система УН у конфликтима који су уследили након Другог светског рата наметнуле су потребу за епикејским тумачењем Повеље и прихватањем мировних мисија као полуге силе СБ и врсти прихватљивог супститута за војне снаге УН које никада нису формиране. Дакле, систем мировних мисија Уједињених нација развијен је као врунац консекуса сталних чланица СБ око решавања криза у свету како не би дошло до њиховог директног сукоба. То универзални механизам којим би се остварила основна функција УН у складу са чланом 1. Повеље: *„Одржавање међународног мира и безбедности и у ту сврху предузимање ефикасних колективних мера ради спречавања и отклањања претњи миру, сузбијања агресије или других повреда мира, као и постизање мирним средствима, а у складу са начелима правде и међународног права, сређивање и решавање међународних спорова или ситуација које би могле довести до повреде мира“* и члан 4. *„да постану средиште за усклађивање акција предузетих ради постизања заједничких циљева акција за усклађивање ових циљева“* (Повеља УН, 1945). Временом се мењају односи великих сила а тиме и правна основа мировних мисија УН. У почетку се организују мисије према поглављу шест (мирно решавање спорова) а почетком деведесетих година прошлог века и према поглављу седам Повеље УН (акта у случају претње миру, повреде мира и аката агресије). У намери да прошири своје капацитете и могућности деловања УН користе и регионалне организације (у складу са поглављем VIII и чланом 53. Повеље) али само под условом да оне делују уз мандат УН. Ово је посебно дошло до изражаја у периоду 90-тих година прошлог века када је приметан све већи ангажман у унутрашњим конфликтима и када се показује да УН нису биле

политички, институционално нити легислативно спремне за нове мисије, нарочито у ситуацијама када је било потребно употребити војну силу ради спровођења мандата.

Међудржавни ратови у периоду од 1948-1989. године захтевали су од УН пре свега војне снаге које ће надгледати поштовање мировног споразума или раздвојити стране у конфликту, док су се главне мировне иницијативе дешавале политичким ангажовањем независно од мировних мисија. Међутим, нови изазов за мировне мисије УН настаје померањем фокуса са међудржавних на унутрашње (унутардржавне) конфликте чији се број повећао након окончања Хладног рата. У литератури се овај тренд објашњава распадом СФРЈ и честим политичким превирањима у вези са сменом диктаторских режима у Африци током деведесетих година. Ови сукоби постају фокус међународне и регионалне безбедности са краја двадесетог века те су иманентно имали директни утицај у погледу организације мировних мисија. У времену од 1948 до 2005. године УН организују 60 мировних мисија од којих је 16 било у међудржавним ратовима а 44 или 73% у унутрашњим конфликтима. Тренутно је од укупно 15 активних мировних мисија УН у унутрашњим конфликтима распоређено осам или 53% мисија које троше већину ресурса УН намењених за мировне мисије. Ове промене су даље узроковале системске трансформације које су и данас активне.

Унутрашњи конфликти су поред улоге УН променили и перцепцију улога појединачних држава, коалиција вољних (група држава)¹ или регионалних безбедносних организација у погледу мировних мисија. Ради пројекције својих интереса, пацификовања суседних земаља или одређеног региона долази и до експанзија мировних мисија ван система УН на рачун регионалних организација. У истом периоду од 1948-2005. године регионалне организације имају 68 мировних мисија од којих је 51 мисија била у вези за унутрашњим конфликтима а од тог броја само 28 мисија је подржано од стране УН у складу са Повељом (Daniel, Taft, & Wiharta, 2008). Поред повећања њиховог броја, за анализу је интересантна и њихова временска дистрибуција у односу на пад Берлинског зида као преломног догађаја савремених међународних односа. У периоду од 40 година (1948-1988. године) одобрено је само 23 мировне мисије. Интересантно је да у периоду од 1978-1988. године није одобрена нити једна нова мисија. Крајем Хладног рата и *de facto* немоћи Русије да било шта промени у СБ УН, долази до њихове експанзије као још једне полуге за ширење интереса САД. Тако се

¹ Коалиција вољних је група земаља која делује заједно, најчешће окупљена око водеће нације ради учешћа у одређеној мисији као реакција на насталу кризу. Могу деловати са или без формалног одобрења регионалних или међународних организација (Bellamy & Williams, 2005).

од 1988- 1997. године одобравају 33 нове мисије са различитим мандатима а у периоду од 1998-2016. године још 25 нових мировних мисија (Sandler, 2017).

Крај Хладног рата поред типа конфликта у који се упућују мировне мисије донео је и промене правне основе (више мисија по поглављу VII Повеље) и мандата мисија, па се међународне организације све слободније упуштају у сложене случајеве унутрашњих конфликта који се препознају као претња међународној и регионалној безбедности крајем Хладног рата. Правдајући то потребом превенције сукоба и хуманитарним разлозима, мировне мисије све дубље улазе у унутрашње конфликте и активно партиципирају у решавању конфликта али и контролишу постконфликтни развој земаља посебно у сфери друштвеног уређења, спољне и безбедносне политике и економије. Сматра се да је пожељно постконфликтно друштвено уређење демократија заснована на филозофији либерализма. Овакво уређење се доживљава као алтернатива свим врстама насиља (директно, структурно и културно) а ради његовог увођења биће потребна свеобухватна реформа постконфликтних друштава а у одређеним случајевима и стварање нових држава.

У току сукоба у СФРЈ, који се временски преклапају са великим сукобима у Африци, долази и до промене структуре мировних снага. Ово је посебно евидентно након трауме које су снаге САД претрпеле у Могадишу након чега ова земља губе интересовање за мисије УН чиме значајно опада подршка највеће светске силе за систем мировних мисија уопште. Управо ће се подршка САД показати као битан (ако не и пресудан) фактор успеха мировних мисија кроз политичку подршку процесу решавања конфликта или кроз директно учешће у мировним мисијама (Fortna P. V., 2004; Pushkina, 2006; Di Salvatore & Ruggeri, 2017). У периоду слабе америчке подршке систему мировних мисија дешавају се и највећи неуспеси ове организације. Велико страдање цивила у Руанди и у Босни и Херцеговини привукло је пажњу целе међународне заједнице а појављују се све гласнији позиви за преиспитивање успешности мировних мисија и реформу целокупног система мировних мисија УН (Brahimi, 2000). Отпорност и жеља за самоодржањем система подстакнута претходним неуспесима отворила је систем УН за различите облике сарадње са регионалним безбедносним организацијама па чак и појединачним државама у специфичном концепту симбиозе који има перспективу да постане доминантан начин организовања мисија у будућности. Поред промена организације које спроводе мировне мисије њихова мултидимензионалност (решавање политичких, економских, безбедносних, социјалних и других проблема

постконфликтних друштава) подразумева и промену структуре особља које се све више фокусира не задатке које нису у области деловања војних снага. У том контексту се поред војних шаљу цивилне, полицијске и мешовите мисије које често имају различите агенде деловања у истом конфликту. Речју, промене у систему мировних мисија имају амбивалентну природу и могу се анализирати са аспекта мотива за њихово покретање или узрока који су иницирали те промене. Као примарни мотиви промена, посматрано кроз призму реализма су интереси великих сила, регионалних организација, промена начина ратовања, мултипликација унутрашњих конфликта, развијање норме превентивне употребе силе против суверених држава и приватизација система мировних мисија. Са друге стране успех или чешће неуспех мисија појављује као примарни узрок иницирања тих промена. Да се расправа око успеха не би свела на *азилум игноранције* било је потребно анализирати досадашње методолошке приступе, резултате истраживања као и њихове теоријске оквири.

Непостојање консензуса око приступа истраживању успеха мировних мисија наложило је потребу за њиховом свеукупном систематизацијом. Један од изазова је и селекција адекватног теоријског оквира за овако широк обухват истраживања јер су до сада кориштени углавном алтернативни теоријски правци који су могли подржати ужа истраживања фокусирана на само одређене проблеме успеха мисија. Међутим, већи изазов је селекција критеријума успеха и одређивање начина њихове евалуације. Досадашња истраживања се базирају на преференцијама истраживача и фокусирају само на одређене сегменте успеха имплицитивно ценећи успех само на основу парцијалних критеријума што води ка субјективности целокупне методолошке поставке и самих резултата истраживања.

Дистинкција у приступу истраживања успеха у односу на досадашње радове види се и кроз сублимирање и компарација свих до сада кориштених академским и институционалних критеријума. Ово је урађено са намером тестирања могућности за формирање листе универзалних критеријума али и метода процене који могу бити употребљени за све случајеве мировних мисија, без обзира на њихове спецификуме. Након избора критеријума било је потребно формулисати одговарајућу скалу која може обухватити све могуће исходе у њиховој анализи. Обзиром на квалитативну природу овог истраживања за евалуацију је употребљена субјективна (Сетијева) номинална скала. Оваквим приступом мисије су оцењиване према јасно одређеним критеријума а избегнута је теоријска дихотомија

успех/неуспех (што је до сада био чест случај) јер мисије врло често постижу помешане резултате.

Ово истраживање се није задржало само на дескрипцији резултата него је у експлоративном делу дало одговор на питање зашто је одређени тип мисија постигао такве резултате, односно утврђено је који су фактори утицали на њихов успех или неуспех. Узроке успеха или неуспеха мисија треба тражити у широком дијапазону карактеристика самих мисија али и окружењу у који су биле распоређене. Без намере да се оправдају или безразложно критикују резултати мисија мора се уважити чињеница да успех мировних мисија на простору СФРЈ није искључиво детерминисан факторима унутрашњег конфликта већ и сложеним утицајима геополитичких дешавања које су обликовале регионалну али и међународну политику са почетка деведесетих година прошлог века. Све ове факторе треба препознати, описати и истражити на који начин утичу на успех мировних мисија. Ради адекватне перцепције успеха али и дескрипције трансформације мировних мисија треба разумети стање, интересе и позиције основних протагониста мировних мисија на простору бивше СФРЈ од локалног до стратегијског нивоа. На крају успех мировних мисија зависи управо од њихове способности да супресују негативне утицаје фактора који је обликују и окружују. Уопштавањем начина деловања фактора успеха (мисије и окружења) биће могуће направити предикцију утицаја тих фактора у наредним мисијама како би оне биле ефикасније и успешније.

Унутрашњи конфликти имају сложену динамику у различитим фазама што од мировних мисија захтева посебне способности. Да би се боље разумела динамика конфликта анализирана је њихова унутрашња структура при чему је прихваћена подела на девет фаза коју су дали Рамсботам и остали (Ramsbotham, Woodhouse & Mial, 2014). Свака фаза има своје спецификуме, односно кључне догађаје и проблеме из којих проистичу задаци мировних снага. Централна претпоставка је да успех у решавању унутрашњег конфликта зависи од способности мисија да адекватно одговоре на изазове различитих фаза конфликта комбиновањем способности и мировних мисија више организација. Ова претпоставка је тестирана на примеру СФРЈ како би се утврдило колико су УН самостално или у сарадњи са другим међународним организацијама имале успеха у решавању унутрашњих конфликта. На крају, анализом успеха свих приступа рафинисана је група карактеристика које мировне мисије требају да имају да би постигле успех у одређеној фази конфликта.

Конфликт на простору бивше Југославије утицао је и на промене мировних мисија на више начина. Ове промене су анализирани у нормативном, квалитативном и квантитативном смислу како би се сагледало на који начин је неуспех раних мировних мисија са простора СФРЈ подстакао њихове промене не само у овом конфликту већ и шире. Истовременим ангажовањем више организација на истом простору створене су тзв. „хибридне мировне мисије“ што недвосмислено подразумева сложу међусобну динамику мисија и организација коју треба испитати. Концепт хибридног начина организовања мировних мисија има своје перспективе али и ограничења за која се показало да одређеним сегментима могу ретроградно деловати на мировни процес и конфликт у целини. На примеру СФРЈ и 29 мисија различитих организација било је могуће проверити идеју формирања сета универзалних критеријума успеха мировних мисија у унутрашњим конфликтима, испитати које карактеристике мисија повећавају изгледе за успех али и пратити трендове у њиховој трансформацији уопште. Такође су критички анализирани мере менаџмента конфликта које су међународне организације спроводиле на простору СФРЈ али и су објашњени и границе тих мера са посебним освртом на питање зашто примарни процеси стабилизације нису довели до помирења и зашто ти конфликти и даље пулсирају са реалном претњом њиховог интензивирања. Посебно треба критички анализирати ефикасност решења конфликта која укључују изградњу нових држава кроз процес изградње урушених институција (eng. state building) већ и процес стварања држава (eng. state formation) посебно у условима где је то противно међународном праву и где нема историјског континуитета основних елемената државности.² Истовремено се може очекивати да ће ово истраживање отворити и сет нових истраживачких проблема како би се наставили истраживачки радови на тему ефеката деловања међународне организације на простору бивше СФРЈ у различитим секторима безбедности.

² Појам „state formation“ користи Валештајн објашњавајући три главна периода стварања држава (Wallenstain, 2002).

1 ТЕОРИЈСКИ ДЕО

1.1 Мировне мисије

Генеза мировних мисија у савременом систему међународних односа може се пратити као део развоја самог система али и као својеврсна способност саморегулације система ради његовог одржавања. Да би се перципирала тренутна улога мировних мисија у савременом систему међународних односа потребно је пратити генезу овог феномена, односно разумети контекст међународних односа и међународног правног оквира у коме су се развијале мировне мисије.

1.1.1 Настанак и развој мировних мисија

Савремени систем међународних односа почива на основама Вестфалског мира којим су државе признате као основне јединице система које имају одређена права али и обавезе према другим чланицама. Према овом споразуму свет се састоји и подељен је на независне државе које не признају вишу власт од себе (анархија). У легислативном смислу, државе су такође независне што се изражава кроз право и обавезу да доносе законе и одређују начине њиховог спровођења. Вестфалски споразум је такође скептичан у погледу војних савеза и/или регионалних или глобалних коалиција као и могућност јаким надржавних правних оквира. У осталом мир је заснован на принципима немешања у унутрашња питања других држава уз услов да међународно право треба да обезбеди минимум услова за коегзистенцију и успостављање функционалног односа међу државама у границама прихватљивим за спољну политику појединачних држава. У таквим околностима ако и дође до конфликта између две државе, то је питање само оних који су умешани, што се вероватно односи на покушај да се рат ограничи на одређени простор. Међутим остаје питање симетрије и односа великих и малих па се и поред става да су све државе, без обзира на величину једнаке пред законом нема гаранције да мали неће бити жртва великих. У оваквим околностима на принципима чистог реализма очекивати је формирање различитих врста коалиција или војних и политичких савеза како би се успоставила равнотежа снага унутар система међународних односа. Иако се не гледа благонаклоно на агресивно понашање држава, дозвољена је употреба силе у решавању конфликта међу државама јер међународно право нуди минимум заштите државама а

државе треба да ураде све да се умање препреке за њихову слободу (Bellamy, Williams, & Griffin, 2010). Вестфалски мировни споразум, као и све друге треба посматрати у контексту конфликта и времена у коме је потписан. Он је несумњиво важна карика и развоју институције модерне државе јер представља компромис интереса суверена и хришћанског клера према коме је раздвајањем световне од црквене власти ипак остварен прихватљив статус цркве у друштву. Динамика односа западно-хришћанских земаља тиме постаје универзална основа за уређење односа међу државама чији принципи важе и до данас. Владарима је било важно да буду суверени и да државе немају нити признају вишу власт од себе чиме су остварене претпоставке анархије система међународних односа у коме државе перципирају једна другу као основне претње (Buzan, 1983). Међународне норме суверенитета и односа држава у одсуству вишег ауторитета стварају претпоставке анархизма али не и гаранције мира између држава што се показало у више наврата. Кулминација нефункционалности овог система била је избијање Првог светског рата. Сукоб који је укључивао већи део света (зараћене државе и њихове колоније) по економским трошковима и људским губицима превазилази све дотадашње сукобе.

Формирање Лиге народа након Првог светског рата створене су само претпоставке система колективне безбедности. Антиципације односа снага у Европи и свету након Првог светског рата, пре свега из перспективе Велике Британије и Француске показала је да ће то пре бити пројекција њихових интереса ради очувања резултата рата него неки утопистички пројекат који треба да осигура трајан мир међу државама. Иако је формирање Лиге народа предвиђало превентивне (економске санкције) и репресивне мере (војну интервенцију) против чланице која прекрши одредбе споразума ово није било довољно. Меквин (MacQueen, 2013) сматра да економске санкције нису биле довољан гарант да неће доћи до сукоба а војна интервенције је фактички значила поновни рат. Дакле, није постојао начин деловања који би био делотворан у решавању криза и превенцији сукоба тога времена. Правна основа за перципирање Лиге народа као система колективне безбедности садржана је у члановима 10 и 16 Уговора Лиге народа. Члан 10 даје општи правни оквир за поступање ако дође до спољне агресије на неку од чланице Лиге док члан 16 разматра конкретне мере које ће се предузети против агресора и које се крећу од економских санкција, других облика изолације па све до војних операција. Испоставило се да је један од водећих проблема ове организације био недостатак

универзалности јер је Лига више организација колективне безбедности у интересу Британије и Француске која треба да чува мир као резултат повољног исхода Првог светског рата него организација која треба да чува мир на глобалном нивоу. Према својим карактеристикама Лига би се лако могла поредити са данашњим НАТО или ЕУ пре него са УН, иако се сматра као претеча система УН. Чињеница да су на међународној сцени постојали они који су „чланови“ и они који су потенцијална „претња“ стварала се претпоставке нефункционалности Лиге као организације способне да обезбеди глобални мир. Чини се да су домети Лиге били регионалног карактера и у свом деловању она је *de facto* имала успеха у решавању међудржавних конфликта који су оптерећивали Европу између два рата. Током двадесетих година прошлог века Лига је успешно решавала спорове између Југославије и Албаније, Шведске и Финске, Мађарске и Чехословачке. Са аспекта генезе мировних мисија важно је поменути слање војних снага чланица Лиге (Британије, Италије, Шведске и Холандије) у индустријску област Сар која је према одредбама мировног споразума из Версаја припала Француској као репарација за ратну штету француској економији у Првом светском рату.³ На тлу Европе се први пут јавља неки облик прелазне администрације, облик посредовања у конфликту који ће УН применити осамдесет година касније у Тимору, Босни и Херцеговини и КиМ.⁴

Чињеница да је Лига у ствари била апарат са спровођење одредби Версајског мировног споразума представља основну претпоставку за опонирање дела земаља од којих су неке велике силе Европе са почетака двадесетог века (Немачка је мировним споразумом била понижена, СССР је имао своје планове у Европи и Италије која није била задовољна поделом ратног плена). Свакако овоме треба додати неспособност глобалног деловања и пасивност приликом јапанске агресије на Манџурију и Кину у току 1931. године. Још један, можда пресудан догађај био је одбијање Конгреса САД да ратификује чланство САД у овој организацији што је само подстакло друге мање земље

³ Мировне снаге су биле састављене од 3300 војника и то 1500 из Британије, 1300 из Италије, 250 из Холандије и 250 из Шведске. “Снаге су биле састављене од механизоване пешадије ради мобилности а структура снага која укључује средње силе остала је пракса која је ће обележити почетак војног ангажовања у мировним снагама УН када су мировне снаге долазиле из нордијских или неутралних европских земаља.” (MacQueen, 2013)

⁴ Слична прелазна администрација била је организована и у луци Данцинг (данашња лука Гдањск у Пољској) али је та прелазна управа била активна све до немачког присвајања 1939. године (MacQueen, 2013).

на перцепцију (не)моћи Лиге. Догађаји који су уследили показали су да национални интереси Британије и Француске а не опште добро пресудни фактор маргинализације и самодистанцирања Лиге од свих важнијих питања пред почетак Другог светског рата.⁵ Почетак овог сукоба означио и слом Лиге народа али не и идеје о стварању глобалне организације које ће моћи да сачува светски мир.

У покушају да се направи нова организација која би у почетку анимирала савезнике за борбу против Немачке, растеретила Британију од претњи копненом интервенцијом и стварања општих политичких претпоставки за повољан наставак рата, Винстон Черчил 12.06.1941. године организује *Лондонску конференцију* на којој се усваја *Атлантска повеља* којом би се створила једна шира међународна организација за чување мира. Ову Повељу су иницијално прихватиле владе земаља Комонвелта и десет других земаља укључујући и СССР. У Вашингтону се 01.01.1942. године потписује Декларација Уједињених нација коју прихвата 47 држава које су биле на страни савезника (Рачић, 2010).

Међутим, ово је била сам идеја док је будући систем глобалне безбедности тек требао да добије своје обресе. Ово је учињено на Техеранској конференцији када је расправљано око начина на који ће се у будућности реаговати ако дође до нарушавања мира али и о суштинском концепту УН. Различити политички дискурси САД и СССР око обухвата безбедносних савеза, тј. да ли ће бити прихваћена универзалност или регионалност као основе будућег концепта колективне безбедности постају тежишно питање у расправи ове две силе. Та питања су разрађена на седници експерата и представника у Дамбартон Оуксу, у то време четири велике силе (САД, СССР, Велике Британије и Кине) и групе експерата за међународно право. На овој седници је направљена основа будуће Повеље УН али већ тада на површину избијају суштинске несугласице и отворена питања односа великих сила победница у светлу претпостављеног и већ извесног војног пораза сила Осовине (Рачић, 2010). Неки од проблема који су обележили период оснивања УН су:

- ставови западних земаља у вези са ширењем комунизма у земљама преко којих је Црвена армија надирала у Европу,

⁵ Сукоб СССР и Финске, интервенција Италије у Абисинији 1935. године, интервенција Немачке и СССР у Пољској 1939. године.

- отворена колонијална питања за многе земље у Африци и Азији,
- настојања Велике Британије да очува своје колонијалне позиције,
- став САД које нису остављале ни најмање могућности да неко стане на пут глобалној економској и војној доминацији ове земље и
- бојазан СССР да ће социјалистичке земље бити недовољно заступљене у Савету безбедности (предлагано да Украјина и Белорусија имају место као сталне чланице Савета безбедности због терета рата које су поднеле против Немачке).

Ради потврде нацрта будуће Повеље УН представници великих сила се састају на Јалти у фебруару 1945. године али проблем структуре СБ, гласања и права вета остају отворена питања које је требало решити до конференције у Сан Франциску која је заказана за неколико месеци. И поред значајних несугласица, велике силе су постигле консензус око потребе да се оваква организација оснује и при томе себи обезбедиле да се правила система могу применити на све друге осим на њих кроз механизам вета (забране), односно одбацивања сваке идеје која није у складу интересима великих сила. Овај механизам је замрзнуо или потиснуо отворена питања између великих сила која ће касније показати свој пуни потенцијал. Насупрот томе требало је направити правила која ће важити за све друге актере да би се систем макар делимично попримио обресе „контролисанае анархије“. До конференције у Сан Франциску од 25.04-26.06.1945. године постигнут је консензус око начина гласања у СБ што је и довело до потписивања Повеље УН. Овај документ постао је пуноважан 24.10.1945. године након што га је верификовао потребан број држава (УН као организацију основало је 50 држава оснивача а сада та организација броји 193 члана) док је прво заседање УН било је 10.01.1946. године (УН, 1945). У намери да реше неке од примордијалних проблема у функционисању Лиге народа, творци Повеље УН предвиђају и могућност употребе превентивних и репресивних мера против држава чланица, као и оних које то нису, а управо у циљу заштите светског мира и безбедности. То је у ствари био покушај стварања *зреле анархије* коју чине *зреле државе* како је то објаснио Бузан (Buzan, 1983). Међутим различити интереси довели до тензија унутар самог система УН који је поред тих тензија на различите начине покушава да оствари своју, макар декларативну функцију очувања светског мира.

Ради остваривања основног циља *одржавања мира и заштита будућих покољења од ужаса рата*, наведених у преамбули Повеље, УН имају механизме које омогућавају

ангажовање војних снага у намери мирног решавања спорова у складу са Поглављем VI Повеље (чланови 33-37) што је представљало законску основу првих мировних мисија одржавања мира.

Оснивачи УН, уважавајући значај репресивног деловања предвиђају могућност да у складу са Поглављем VII (акције које представљају претње миру, крше мир или представљају акте агресије) формирају *ad hoc* војне снаге УН (члан 43 Повеље) и Комитет војног штаба (члан 47 Повеље) ради спровођења санкција над прекршиоцем међународне норме или уговора. Ови механизми су касније кориштени за екстремније мисије наметања и изградње мира. Међутим, иако се фокус ставља на мировне мисије УН не треба занемарити улогу регионалних организација које у складу са Чланом VIII Повеље могу уз одобрење СБ и у име УН предузети акције како би се заштитио светски мир.

Поред Повеље као писаног акта међународног права, основа сваке мировне мисије представља резолуција СБ УН као обавезујућег правног акта. Дакле, о мировним мисијама УН се начелно расправља на нивоу СБ као извршног органа система УН. Међутим, и овде није показана доследност јер је дата могућност да у случају блокаде гласања у СБ Генерална скупштина (законодавни и контролни орган) може донети правоснажну одлуку о упућивању мировних снага.⁶ И поред постојећих формализованих решења функционалност читавог система у великој мери зависи од његове способности да та решења спроведе и да дисциплинује све актере који угрожавају светски мир и безбедност. Нефункционалност формализованих решења предвиђених Повељом као и потреба за реаговањем на кризе које су биле све интензивније, јавља се потреба за мировним мисијама као интегралном полугом принуде УН.

⁶ Као начин да се превазиђе блокада СБ због руског права вета, велике силе предвођене САД иницирају процедуру према којој се у таквим околностима може овластити Генерална скупштина да донесе резолуцију према којој ће се поступати у случају претњи миру или аката агресије. Стручњаци за међународно право увиђају да је ово својеврсна допуна Повеље која је ишла мимо редовних процедура у УН. „Генерална скупштина УН ће у случају да СБ због недостатка јединства сталних чланица које онемогућава ово тело да преузме одговорност за светски мир и безбедност у случајевима претње миру, кршења мира или аката агресије размотрити члановима хитне мере које се требају предузети укључујући употребу војних снага како би се одржао међународни мир и безбедност. Ако се такве иницијативе не поклапају са терминима редовног заседања, ГС ће сазвати посебну седницу у року од 24 сата. Такве седнице ће се сазивати на захтев било које од седам чланица СБ или већине држава чланица у ГС“ (UN, General Assembly resolution GA/RES/377A [V],, 1950)..

Након првих криза које су обележиле почетак функционисања мировних мисија у току Хладног рата (1956. године криза око Суеца и 1960. године криза у Конгу) мировне мисије су се мењале у складу са великим променама које су обележиле међународне односе у другој половини 20. века и почетком 21. века (Fetherston, 1994). Мисије које су се појављивале у различитим међународним околностима које су их обликовале имале су и различите нивое успеха. Промене мисија се перципирају кроз квантитативне, квалитативне и нормативне промене које се требају посебно објаснити јер се велики део тих промена хронолошки а и суштински може везати за мисије које су организоване на простору бивше СФРЈ.

1.1.1.1 Настанак мировних мисија у систему УН

Прве кризе у међународним односима које су наступиле након завршетка Другог светског рата показале су озбиљне слабости система колективне безбедности и дијаметрално супротне ставове великих сила по питању њиховог решавања. Основе мировних мисија УН могу се наћи у првим покушајима УН да реше кризе које су остале као рецидиви Другог светског рата или као део процеса деколонизације који је озбиљно претио да угрози интересе старих империјалних сила које су уједно сталне чланица СБ УН са правом вета.

Криза која је избила на Балкану одмах након Другог светског рата у вези са грађанским ратом у Грчкој иницирала је УН да у новембру 1947. године, на захтев грчке владе пошаље посматрачку мисију UNSCOB како би се спречило даље мешање Југославије у овај грађански рат. У овом случају послата је слаба посматрачка мисија да прати покрете војних снага и опреме преко грчко-југословенске границе. Само годину дана касније резолуцијом СБ бр. 47 успостављена је посматрачка мисија УН у Кашмиру UNMOGIP и овде су већ приметни први обриси начина будућег ангажовања УН у кризама које су обележиле прве године функционисања ове организације. Нешто касније, у јуну 1948. године на основу резолуције бр. 50 СБ ради подршке мировном процесу између Израела и Палестинаца организована је мисија UNTSO која је уједно и најстарија активна мисија УН. Опште одлике ових мисија су: мало бројно стање, искључиво војне мисије, имају релативно ниске трошкове (у односу на цену коштања савремених

мултидимензионалих мировних мисија), основни мандат везан искључиво за прикупљање података и упућивање у конфликте који би се у основи могли назвати међудржавним.

Међутим, прави проблем долази са кризом која је уследила након одлуке Египта да национализује Суецки канал, после чега је уследила војна интервенција Велике Британије и Француске (обе сталне чланице СБ) која је ставила на пробу цео систем међународних односа. Са једне стране антиципација СССР и комунистичких држава да мировне мисије могу бити гарант деколонијализације Египта и других држава и са друге стране фокусирање САД на прављење излазне стратегије како би се сачувао дигнитет својих традиционалних савезника. Дојл и Самбанис (Doyle & Sambanis, 2006) сматрају да је овим створен глобални политички оквир у коме су успостављени основни принципи будућих мировних мисија. Мисија UNEF I која је формирана 07.11.1956. године била је први велики преседан за који су у великој мери заслужни генерални секретар УН Даг Хамерскјолд и канадски дипломата Лестер Пирсон. Према документу који су они припремили основни принципи будућих мировних мисија су:

- сагласности страна у сукобу за успостављање мисије,
- употребе силе само у самоодбрани,
- добровољност учешћа у мировним снагама (претежно из малих и неутралних земаља),
- непристрасности и неинтервенције,
- дневне контроле мировних снага од стране ГС УН.

За мировне мисије је посебно битно што се из ових пет принципа издвајају три есенцијална која чине тзв. „*свето тројство*“ мировних мисија: сагласност страна у сукобу, непристрасност и употреба силе у самоодбрани (Diehl, 2008; Bellamy, Williams, & Griffin, 2010). Раде опште перцепције успешности мировних мисија важно је перципирати њихову декларативну улогу у решавању конфликта. Ове искључиво војне мисије биле су фокусиране на прикупљање информација и раздвајање страна док су се сматрало да решавање конфликта треба да иде у оквиру дипломатских иницијатива под окриљем УН ван система мировних мисија како би оне биле неутралне и непристрасне. Дакле мировне мисије нису имале улогу у решавању већ у задржавању конфликта. Друга важна карактеристика везана је за начин управљања мисијама где се овај задатак везује директно

за канцеларију Генералног секретара у Њујорку јер до тада систем није развио адекватну инфраструктуру да подржи нову групу послова.

Мисија која је направила значајну дистинкцију између глобалних УН и прозападних УН је свакако ангажовање снага УН у кризи на Корејском полуострву. Саме околности у којима је мисија формирана су показале да ангажовање УН у потпуности зависи од тренутних односа снага великих сила и да сама организација не усмерава нити контролише главна дешавања међународних односа која остају у другим центрима моћи. Наиме, јасан амерички интерес да спречи ширење комунизма у Азији као и сукоб између КП Кине и СССР довели су до ситуације да се у СБ изгласа резолуција (представник СССР није био на гласању) која је осудила агресију (у складу са Чланом 8. Повеље УН) Северне Кореје и одобрене су међународне снаге УН предвођене САД које су требале решити ову кризу.

Један од најзначајнијих догађаја за мировне мисије био је и развој концепта *превентивне дипломатије* као део напора УН да спречи будуће конфликте укључујући ту и локалне сукобе који могу изазвати сукобе већих размера.⁷ Мисија ONUC у Конгу била је прва мисија у којој су масовно употребљене мировне снаге (20000 војника) и део цивилног персонала и имала је за то време нетипичан мандат који је укључивао неке елементе наметања мира.⁸ Иако није успела да спроведе мандат сама мисија је значајна по резултатима који су настали као фрикција интереса великих сила око будућег начина решавања сличних криза. Наиме, са једне стране појавило се незадовољство СССР и Француске који су такав начин ангажовања перципирали као јасно „прокси ратовање“ за интересе САД, док са друге стране САД дају јасну подршку за наставак деловања ове организације. После овог сукоба наступила је криза финансирања УН чиме је отворено више есенцијалних питања од чијег решавања је зависила судбина мировних мисија али у неким сегментима и самог система УН (основна питања су била везана за контролу мировних мисија, њихово финансирање и легалност деловања).⁹ Белами и остали (Bellamy, Williams, & Griffin, 2010) сматрају да је ова криза у ствари била продуктивна за

⁷ Овај концепт је представио генерални секретар УН Даг Хамерскјолд у свом извештају Генералној скупштини УН 31.08.1960. године (A/4390/Add, 1960).

⁸ Ову чињеницу неки аутори користе као аргумент за одбацивање хипотезе о јасној хронологији развоја мировних мисија.

⁹ Према члану 19. Повеље држава која не плаћа своје обавезе две године непрекидно губи глас у Генералној скупштини (УН, 1945).

УН јер је њен исход резултирао значајним променама унутар самог система мировних мисија. Створен је *Специјални комитет за мировне мисије* (С-34) који добија мандат да развије основне смернице за наставак мировних мисија (Doyle & Sambanis, 2006), направљена су ограничења мандата мисија на шест месеци ради неопходне политичке ревизије на нивоу СБ и створени су посебни фондови за финансирање мировних мисија који су одвојени од редовних трошкова организације.

Стварање институционалног и политичког оквира за деловање мировних мисија није решило есенцијално питање њихове легалности. Расправом и одлуком Међународног суда правде да „такав вид ангажовања није у супротности са Повељом УН већ само практична потреба деловања у остварењу основне функције УН“ (Рачић, 2010) решена је и ова дилема. Овом одлуком заокружени су политички, институционални и правни основ мировних мисија које ће пролазити кроз различите периоде и имати промењиве резултате деловања. У периоду од 1948 до 2016. године УН је организовао 72 мировне мисије док су регионалне организације спровеле још 68 мисија (Williams, 2017). У табели бр. 1 приказана је дистрибуција мировних мисија УН и 13 највећих регионалних организација.

Табела бр. 1 Дистрибуција мировних мисија УН и регионалних организација (Williams P. D., 2017).

	Африка	Америка	Азија	Кавказ	Европа	Блиски исток	Пацифик
Мисије УН	39	9	2	2	8	4	1
Мисије регионалних организација	33	7	10	1	10	11	0

Иако је било мировних мисија регионалних организација за време Хладног рата њихова експанзија почиње крајем двадесетог века. Од укупног броја мисија регионалних организација УН је одобрио само 40% оваквог начина ангажовања чиме се поставља питање њиховог правног статуса и улоге у међународној безбедности.

Ради анализе успеха мировних мисија важно је разумети промена кроз које су пролазиле мировне мисије (број мисија, организацију која их изводи, мандат, састав) како би се анализирали фактори који су условили те промене али и ради ширег поимања успеха мисија са аспекта правног и институционалног оквира у коме се формирају.

1.1.1.2 Мировне мисије за време Хладног рата

Мировне мисије УН су у својој историји прилазиле кроз различите фазе биле су суштинска рефлексија тренутних односа великих сила. Анализом мандата, временске дистрибуције и структуре снага мисија које су одобрене у периоду Хладног рата (Табела бр.2) може се закључити да су ове мисије такође пролазиле кроз одређене фазе које су их обликовале и суштински имале импликације на мировне мисије у будућности.

Табела бр. 2 Мисије УН одобрене за време Хладног рата (UN, 2018)

Ред. број	Назив мисије	Време трајања
1.	UNTSO United Nations Truce Supervision Organization	Мај 1948- до данас
2.	UNMOGIP United Nations Military Observer Group in India and Pakistan	Јануар 1949- до данас
3.	UNEF I First United Nations Emergency Force	Новембар 1956-јун 1967
4.	UNOGIL United Nations Observation Group in Lebanon	Јун 1958-децембар 1958
5.	ONUC United Nations Operation in the Congo	Јул 1960-јун 1964
6.	UNSF United Nations Security Force in West New Guinea	Октобар 1962-април 1963
7.	UNYOM United Nations Yemen Observation Mission July 1963 September 1964	Јул 1963-септембар 1964
8.	UNFICYP United Nations Peacekeeping Force in Cyprus	Март 1964- до данас
9.	DOMREP Mission of the Representative of the Secretary-General in the Dominican Republic	Мај 1965-октобар 1966
10.	UNIPOM United Nations India-Pakistan Observation Mission	Септембар 1965-март 1966
11.	UNEF II Second United Nations Emergency Force	Октобар 1973-јул 1979
12.	UNDOF United Nations Disengagement Observer Force	Јун 1974- до данас
13.	UNIFIL United Nations Interim Force in Lebanon	Март 1978- до данас
14.	UNGOMAP United Nations Good Offices Mission in Afghanistan and Pakistan	Мај 1988-март 1990

Мисије прве фазе од 1948 па до 1965. године послужиле су за развој општег концепта мировних мисија у систему УН и његовог прихватања као функционалног модела спречавања ескалације мањих сукоба који су углавном били рефлексија сукоба великих сила. Иако је било значајних несугласица око визија улоге и начина функционисања система мировних мисија у овом релативно кратком времену показани су модели организовања мировних снага који су и данас актуелни (посматрачке, мисије одржавања мира и за тај период револуционаран концепт и својеврсна аномалија била је мисија UNOC као прва мисија наметања мира). Говорећи о успеху ових мисија Џет (Jett, 2001) тврди да је он био делимичан јер је UNEF 1 успео да оствари прекид ватре али је његово повлачење пред нови рат 1967. године имало озбиљних импликација за кредибилитет УН. Са друге стране мисија у Конгу је поред губитка кредибилитета због

пристрасности имала и конкретне људске губитке (око 250 припадника мировних снага) али и необично велике трошкове које део земаља није хтео да плати, посебно што је руководство мисије јасно антиципирало решење сукоба у Конгу у интересу САД.

Иако је било проблема у односима великих сила и у раном периоду мировних мисија УН праве кризе су тек уследиле. Прва криза је избила у периоду 1965-1973. године када је Хладни рат био на врхунцу (поклапа се периодом ангажовања америчких снага у Вијетнаму) док је друга велика криза била у периоду од 1978-1988. године када је СССР интервенисао у Авганистану. Период детанта од 1973-1979. године обележио је и деблокаду СБ па се постиже консензус око нових мировних мисија УН. Опште карактеристике мировних мисија из овог периода су: доминантно војна структура, мандат одржавања мира раздвајање страна у сукобу или надгледање примирја, мисије распоређене у унутрашње сукобе трају дуже (од 14 мисија 5 је још увек активно) од оних у унутрашњим сукобима које се завршавају у краћем року. Дужина трајања мисија у унутрашњим сукобима је један од индикатора суштинских промена мировних мисија јер се мисије из периода Хладног рата нису бавиле решавањем конфликта нити изградњом државе, што је један од примарних задатака савремених мултидимензионалних мисија.

Упоредо са блокадом мировних мисија УН појављују се нова идеја, правно утемељена у VIII Повеље у вези са ангажовањем регионалних организација. Поред ангажовања Организације америчких држава (ОАС) у Доминиканској Републици, врло је интересантно поменути улогу Афричке уније (АУ) као регионалне безбедносне организације који је консензусом својих чланица лакше доноси одлуке око упућивања мировних снага. Ово се посебно показује у време блокаде система одлучивања на нивоу УН као што је то било у Заиру 1978-1979. године и Чаду 1980-1982. године. Овде се појављују и прве мировне мисије група држава (Коалиција вољних на челу са САД у мисији на Синају од 1954-1973. године укључивала је војнике из Индије, Канаде, Пољске и у Родезији 1979-1980. године земље Комонвелта на челу са ВБ. Ово је био почетак регионализације мировних мисија који ће касније постати један од доминантних облика деловања међународне заједнице у кризама широм света. Основни облик организовања мировних мисија из овог период асу посматрачке мисије и мисије одржавања мира чији се успех може ценити на основу способности да се испуни мандат, смањи насиље у

присутству мировних снага, да се не дозволи ширење конфликта и створе услови за наставак мировног процеса.

1.1.1.3 Промене мировних мисија у периоду од 1988-1999. године

Деблокадом гласања у СБ због слабљења утицаја СССР као глобалне силе, довела је до лакшег одобравања мировних операција, које се мултипликују са колапсом вишенационалних пост-социјалистичких држава у Европи, честим унутрашњим сукобима у делу афричких земаља и преузимање одговорности за постконфликтну стабилизацију након интервенције великих сила као што је било у Хаитију. Почетак ових промена мировних мисија УН везује се за 1989. годину и одобравање мисије UNITAG United Nations Transition Assistance Group у Намибији која је са основне мисије чувања мира почела да примењује комплексније мере ради испуњавања мандата (Diehl & Druckman, 2013) што се сматра почетком нове генерације мировних мисија. У табели бр. 3 приказано је 35 мисија од којих је само једна још увек активна.

Табела бр. 3 Мировне мисије УН одобрене у периоду од 1988-1999. године (UN, 2018)

Ред. број	Назив мисије	Време трајања
1.	UNIMOG United Nations Iran-Iraq Military Observer Group	Август 1988-фебруар 1991
2.	UNAVEM I United Nations Angola Verification Mission I	Јануар 1989-јун 1991
3.	UNTAG United Nations Transition Assistance Group	Април 1989-март 1990
4.	ONUCA United Nations Observer Group in Central America	Новембар 1989-јануар 1992
5.	UNIKOM United Nations Iraq-Kuwait Observation Mission	Април 1991-октобар 2003
6.	MINURSO United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara April 1991 Present	Април 1991- до данас
7.	UNAVEM II United Nations Angola Verification Mission II	Јун 1991-фебруар 1995
8.	ONUSAL United Nations Observer Mission in El Salvador	Јул 1991-април 1995
9.	UNAMIC United Nations Advance Mission in Cambodia	Октобар 1991-март 1992
10.	УНПРОФОР United Nations Protection Force	Фебруар 1992-март 1995
11.	UNTAC United Nations Transitional Authority in Cambodia March 1992 September 1993	Март 1992-септембар 1993
12.	UNOSOM I United Nations Operation in Somalia I April 1992 March 1993	Април 1992-март 1993
13.	ONUMOZ United Nations Operation in Mozambique	Децембар 1992-децембар 1994
14.	UNOSOM II United Nations Operation in Somalia II	Март 1993-март 1995
15.	UNOMUR United Nations Observer Mission Uganda-Rwanda	Јун 1993-септембар 1994
16.	UNOMIG United Nations Observer Mission in Georgia	Август 1993-јун 2009
17.	UNOMIL United Nations Observer Mission in Liberia	Септембар 1993-септембар 1997
18.	UNMIH United Nations Mission in Haiti	Септембар 1993-јун 1996
19.	UNAMIR United Nations Assistance Mission for Rwanda	Октобар 1993-март 1996
20.	UNASOG United Nations Aouzou Strip Observer Group	Мај 1994-јун 1994
21.	UNMOT United Nations Mission of Observers in Tajikistan	Децембар 1994-мај 2000
22.	UNAVEM III United Nations Angola Verification Mission III	Фебруар 1995-јун 1997

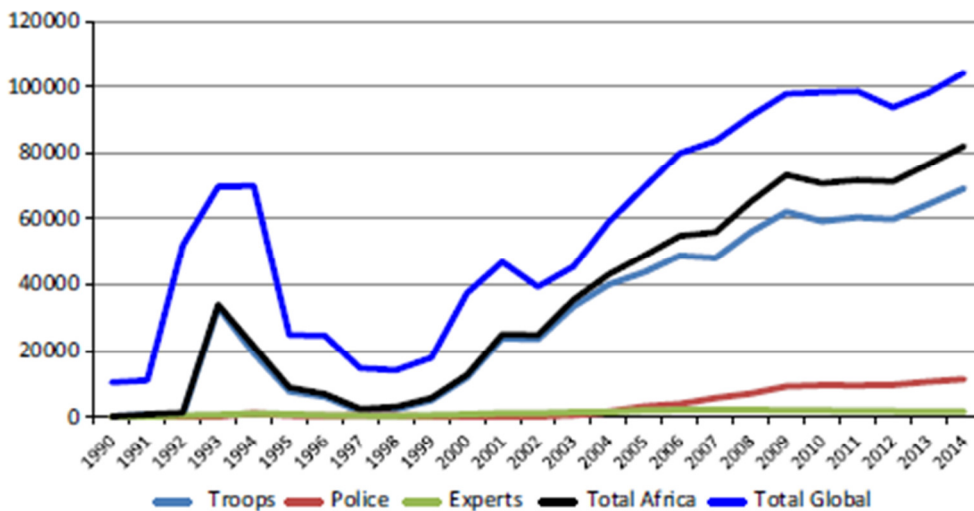
23.	UNCRO United Nations Confidence Restoration Operation in Croatia	Мај 1995-јануар 1996
24.	UNPREDEP United Nations Preventive Deployment Force	Март 1995-фебруар 1999
25.	UNMIBH United Nations Mission in Bosnia and Herzegovina	Децембар 1995-децембар 2002
Редни број	Назив мисије- наставак	Време трајања- наставак
26.	UNTAES United Nations Transitional Administration for Eastern Slavonia, Baranja and Western Sirmium	Јануар 1996-јануар 1998
27.	UNMOP United Nations Mission of Observers in Prevlaka January	Јануар 1996-децембар 2002
28.	UNSMIH United Nations Support Mission in Haiti	Јул 1996-јул 1997
29.	MINUGUA United Nations Verification Mission in Guatemala	Јануар 1997-мај 1997
30.	MONUA United Nations Observer Mission in Angola	Јун 1997-фебруар 1999
31.	UNTMIH United Nations Transition Mission in Haiti	Август 1997-децембар 1997
32.	MIPONUH United Nations Civilian Police Mission in Haiti	Децембар 1997-март 2000
33.	UNCPSG UN Civilian Police Support Group	Јануар 1998-октобар 1998
34.	MINURCA United Nations Mission in the Central African Republic	Април 1998-фебруар 2000
35.	UNOMSIL United Nations Observer Mission in Sierra Leone	Јул 1998-октобар 1999

Овај период обележио је велики број промена, али и неуспехе који су имали за последицу страдање цивила у Сомалији, Руанди и Босни и Херцеговини. Брзе промене окружења мировних мисија наметале су нове задатке пред мировне мисије које су као систем знатно спорије пролазиле кроз реформе, што је суштински условило фрикцију између задатака и могућности.

Прва велика промена била је нормативна, односно промена правног основа за деловање мировних снага са Поглавља VI (мирно решавање спорова) и позивање на поглавље VII (ситуације у случају повреда мира и аката агресије) Повеље и прихватање употребе силе као неписаног принципа мировних мисија. Овде се јавио и проблем војних интервенција ради хуманитарних разлога.

Следећа промена се односи на питање улоге мировних снага у конфликту. Прелази се са хладноратовског концепта немешања у конфликт до нових мандата који су се бавили решавањем или трансформацијом унутрашњих конфликта и проблемима заштите цивила. Од укупно 21 мисије која је успостављена између 1988. и 1995. године 13 је било распоређено у унутрашње конфликте, с тим што се пропорција међудржавни и унутрашњих конфликта значајно мењала током деведесетих година. Мировне мисије сада почињу да се баве пословима изградње мира преко изградње држава али и специфичним задацима наметања мира. Нови задаци повлаче значајне квалитативне и

квантитативне промене структуре мировних снага тако да је током 1993. године било око 60000 војника у 17 мисија УН широм света са буџетом од 3.5 милијарде долара, док је наредне године било свега 26000 војника са буџетом од 1.6 милијарди (Jett D. C., 2001).

Графикон бр.1 Промена структуре мировних снага УН (Williams, 2017)

Промена структуре снага ишла је у два смера. Први је укључивао велики број цивилних стручњака из различитих области док је други смер био промена структуре мировних снага. Од традиционалних мировних снага састављених оружаних снага „средњих“ сила (Канада, Шведска, Ирска) примат преузимају снаге трећих земаља (Индија, Бангладеш, Пакистан, Египат, Уругвај) што је имало за последицу слабији квалитет војника али и озбиљне национална ограничења око употребе снага. У мировне снаге се такође укључују и представници великих сила, што је било представљало кршење неписаног правила да сталне чланице СБ неће бити део мировних снага (Рачић, 2010). За ове мисије је специфично да су постизале успех у релативно кратком времену и брзо затваране. Еуфорија око успеха и нових очекивања од мировних мисија потврдио је ГС УН Кофи Анан у свој Агенди за мир (UN, 1992) где је нагласио читав низ нових задатака које се постављају пред мировне снаге а који укључују: војне, полицијске, задатке заштите људских права, информисања, организовања избора, демобилизације и рехабилитације бивших бораца као и административне задатке тамо где нема никаквих државних органа. Неуспех мировних мисија у Руанди и Сомалији у току 1994. године, губитак интересовања и повлачење САД из мировних снага УН (USA, 1994), каснији

неуспех у Босни и Херцеговини довео је до преиспитивања целог концепта мировних мисија УН. Проблем будућности мировних мисија изнео је нови ГС УН Бутрос Гали који је у својим извештајима из 1994 и 1995. године наглашава промене које су десиле у окружењу мировних мисија и најављује да ће нове мировне мисије захтевати више новца, способности и одлучности у деловању како се не би поновиле ситуације из Руанде и Југославије. Поново је неуспех био повод за значајније промене које ће уследити тек после 1999. године. Проширивањем задатака мировних мисија проширила се и могућа листа критеријума за процену успеха. Сада се већ може говорити у успеху деловања на заустављању насиља, допринос решавању конфликта, заштити цивила у конфликтима и другим факторима који нису били својствени за класичне мировне мисије из период Хладног рата.

1.1.1.4 Савремене мировне мисије

У академској литератури не постоји консензус око догађаја који би могао бити јасан окидач за квалификацију генерација савремених мировних мисија. У ствари, у питању је више догађаја који су се десили у току 1999. године а који су касније имплицирали промене које су својствене само за савремене или како се другачије називају мултидисциплинарне мисије. У табели бр. 4 представљена је листа мировних мисија након 1999. године. Њиховом анализом објасниће се квалитативне, квантитативне и нормативне промене које одликују већи број тренутних мировних мисија УН у свету.

Табела бр.4 Списиак мировних мисија настао у периоду од 1999-2017. године

Ред. број	Назив мисије	Време трајања
1.	УНМИК United Nations Interim Administration Mission in Kosovo June 1999 Present	Јун 1999- до данас
2.	UNAMSIL United Nations Mission in Sierra Leone October 1999 December 2005	Октобар 1999-децембар 2005
3.	UNTAET United Nations Transitional Administration in East Timor	Октобар 1999-мај 2002
4.	MONUC United Nations Organization Mission in the Democratic Republic of the Congo November	Новембар 1999-јун 2010
5.	UNMEE United Nations Mission in Ethiopia and Eritrea	Јул 2000-јул 2008
6.	UNMISSET United Nations Mission of Support in East Timor	Мај 2002-мај 2005
7.	MINUCI United Nations Mission in Côte d'Ivoire	Мај 2003-април 2004
8.	UNMIL United Nations Mission in Liberia	Септембар 2003-март 2018
9.	UNOCI United Nations Operation in Côte d'Ivoire	Април 2004-мај 2017
10.	MINUSTAH United Nations Stabilization Mission in Haiti	Јун 2004-октобар 2017

Редни број	Назив мисије- наставак	Време трајања- наставак
11.	ONUB United Nations Operation in Burundi	Јун 2004-децембар 2006
12.	UNMIS United Nations Mission in the Sudan	Март 2005-јул 2011
13.	UNMIT United Nations Integrated Mission in Timor-Leste	Август 2006-децембар 2012
14.	UNAMID African Union-United Nations Hybrid Operation in Darfur	Јул 2007- до данас
15.	MINURCAT United Nations Mission in the Central African Republic and Chad	Септембар 2007-децембар 2010
16.	MONUSCO United Nations Organization Stabilization Mission in the Democratic Republic of the Congo	Јул 2010-до данас
17.	UNISFA United Nations Organization Interim Security Force for Abyei	Јун 2011-до данас
18.	UNMISS United Nations Mission in the Republic of South Sudan	Јул 2011- до данас
19.	UNSMIS United Nations Supervision Mission in Syria	Април 2012- август 2012
20.	MINUSMA United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali	Април 2013- до данас
21.	MINUSCA United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission in the Central African Republic	Април 2014- до данас
22.	MINUJUSTH United Nations Mission for Justice Support in Haiti	Октобар 2017- до данас

Први значајан догађај био је формирање мисије УН на КиМ која је настала након агресије НАТО на СРЈ. Војна интервенција без одобрења СБ, без јасног упоришта у међународном праву, покренула је политичку кампању којом би се хуманитарна питања и наводно страдање цивила ставило изнад суверенитета као основа међународног поретка. Академска заједница пратећи ове политичке иницијативе покушава да развије врло опасне тезе о тзв. „новим ратовима“ (Kaldor M. , 2005) за која су потребна „нова решења јер су стара нефункционална“. Изгледа да су та решења почела да се траже у једностраној употреби оружаних снага западних земаља и уговорених или *ad hoc* савеза. Подршка идеји војних операција из хуманитарних разлога направљени су озбиљни преседани који ће обликовати будуће мировне мисије. Поред тога, примарни задатак и једна од основних одлика савремених мировних мисија УН постаје успостављање прелазне администрације и изградња институција што је отворило доста нових питања око успешности која се сада везује не само за прекидање и спречавање конфликта него и за његово решавање.

Проблеми мировних мисија УН, и поред покушаја да се променама дође до потребних резултата, показани су у мисији у Сијера Леону где мисија UNAMISIL и поред значајних војних капацитета (око 11000 бораца) у току 1999. године није успела у разоружавању припадника покрета RUF. Неуспех је праћен и понижењем јер су слабо

наоружани припадници овог покрета заробили цео батаљон из Кеније (око 500 војника) (Comments, 2000; Bellamy, Williams, & Griffin, 2010). На ову ситуацију реаговала је британска влада која је слањем 1300 војника успела да врати ситуацију под контролу међународних снага. Показало се још једном да је поред квантитета пресудан квалитет војних снага УН али и значај политичке подршке великих сила.

Трећи значајан догађај који је определио да 1999. година буде значајна у теоријском и практичном смислу као преломна година за мировне мисије је интервенција Аустралије у Источном Тимору. Анализирајући успех ове војне интервенције која је правдана спасавањем цивила, Вајт (White, 2008) тврди да је овом акцијом Аустралије направљена јасна дистинкција између традиционалних и савремених мировних мисија. Ово је био зачетак једне нове форме хибридних мировних мисија у којој се мисија УН појављује као фактор стабилизације ефеката једностране војне интервенције великих сила или коалиција земаља. На овом принципу је формирана мисија INTERFET која бележи успех али уз значајно аустралијско војно и цивилно присуство и успоставу прелазне администрације.¹⁰

Ове мировне мисије указале су на тренд којим се реafirмише улога регионалних безбедносних организација и појединачних држава и појављују се различити облици сарадње између УН и ових организација. Појављују се тзв. интегрисане, координисане или секвенцијалне хибридне мисије које потпуно мењају архаичну структуру старих мисија. По правилу ове мисије су бројније и укључују значајан број цивилних стручњака.¹¹

Промене мировних мисија које се везују за простор бивше СФРЈ условљене су неуспехом традиционалних концепата мировних мисија УН током сукоба у БиХ и Хрватској као и афирмација улоге НАТО чији се војни потенцијали користе основни елемент принуде пре свега против српских снага (против ВРС у току 1993. и 1995. године а затим и против СРЈ током 1999. године). Све значајније директно војно мешање западних земаља у конфликт на простору бивше СФРЈ правдано је тзв. „хуманитарном

¹⁰ Аустралија се појављује као протагониста у развоју и локализацији норме „Одговорности за заштиту“. Важно је разумети да се промене норми у систему међународних односа иницирају са периферије, односно да не долазе од великих сила већ од мањих држава које нису у фокусу основних сукоба у оквиру међународних односа (Finnemore & Sikkink, 1998; Acharya, 2004).

¹¹ Тренутно се у 14 мировних мисија УН налази 104449 припадника из 124 земље. Од тог броја 90454 су униформисана лица, 12687 цивила и 1308 волонтера. Буџет мировних мисија УН за 2017. годину је 6.8 милијарди долара- <https://peacekeeping.un.org/en/data> приступљено 24.08.2017. године.

војном интервенцијом“ чиме се отворило ново поглавље у односима УН и регионалних безбедносних организација.

Концептом тзв. „хуманитарне војне интервенције“ развијен је морално-политички оквир за практично деловање и развијање нових безбедносних стратегија регионалних организација као што су НАТО и ЕУ¹² које су значајно трансформисале мировне мисије на простору Европе али а касније и глобално. Сам НАТО (НАТО, 1991) после 50 година свог постојања мења своју безбедносну политику и са одбрамбеног прелази у безбедносни савез и нови смисао свог постојања налази у *операцијама подршке миру*.¹³ Европска унија такође наговештава промене у свом односу према мировним мисијама што ће касније потврдити својим масовнијим учешћем у мировним мисијама не само на територији Европе већ и шире. Прве промене европске безбедносне политике према мировним мисијама ступиле су на снагу 2004. године када је усвојен „Хелсиншки насловни циљ 2010“ према коме је *ЕУ глобални карактер спреман да преузме одговорност за глобалну безбедност*. Заједничка спољна и безбедносне политика ЕУ нормативно је уређен на основу Уговора из Нице из 2001. године а допуњена Уговором из Лисабона из 2007. године којим је створен Директорат за управљање кризама и планирање. Институционални оквир за спровођење заједничке спољне и безбедносне политике ЕУ (самим тим и мировних мисија ЕУ) представљају:

- политички и безбедносни комитет,
- војни комитет ЕУ,
- комитет за цивилне аспекте управљања кризама,
- директорат за управљање кризама и планирање,
- политичко војна група,
- војни штаб Европске уније,
- група за цивилно планирање и управљање способностима (Новаковић, 2015).

¹² Ова интервенција послужила је као основа за развој тзв. „Блерове доктрине“ и концепта *R2P Responsibility to Protect* који је након интензивне дипломатске активности делимично прихваћен у завршном документу Самита УН из 2005. године и резолуцији 1674 СБ УН. Суштински фијаско био је након војне интервенције НАТО у Либији 2011. године када се показао сав деструктивни потенцијал тог концепта.

¹³ *Мисије подршке миру* су мултифункционалне мисије које укључују војне снаге и хуманитарне агенције. Оне су направљене са циљем постизања хуманитарних циљева или дугорочног политичког решења и спроводе се независно у подршци основног мандата УН или ОСЦЕ. Оне укључују чување мира, наметање мира, стварање мира, изградњу мира и хуманитарне мисије.

Основна слабост спољне и безбедносне политике ЕУ је унутрашња анархија и чињеница да су већина изворних чланица ЕУ у исто време и чланице НАТО. Из тог разлога је потребно значајно унутрашње (на нивоу ЕУ) али и спољашње (у односима са НАТО) нормативно усаглашавање.¹⁴

Промене које су наступиле у оквиру задатака и опште улоге УН у будућим мировним мисијама као и спора реакција система УН на те промене имале су за последицу дисбаланс очекивања и могућности па се јавила тензија унутар самог система. Поред квантитативних (броја особља) и квалитативних (промена структуре снага) покренуте су и нормативне промене које су требале да формализују постојеће стање и обезбеде кредибилитет за даље деловање система УН. У априлу 1999. године Одељење за мировне мисије УН (ДПКО) направило је извештај под називом „Мултидисциплинарне мировне мисије: Лекције из недавних искустава“ према коме се мировне мисије у будућности формирати ради помоћи у изградњи мира и ревитализације уништених економија (Malone & Wermester, 2007). Након овог извештаја, на захтев ГС УН сачињен је посебан извештај радне групе о мировним мисијама коју је предводио Лакхдар Брахими (Brahimi, 2000), који је завршен 2000. године. Овај извештај се сматра једном од нормативних али и суштинских прекретница у развоју мировних мисија јер је критички обухваћен цео систем мировних мисија са препорукама како се може поправити. Препоруке су укључиле промене у начину одлучивања, мандатима и ресурсима мисија, брзини распоређивања и ефикасности мировних мисија. Једна од главних примедби овог извештаја везана је за непостојање Доктрине мировних мисија УН. Први покушаји израде овог документа ишли су у правцу израде сета стратегијских смерница које ће обликовати будуће мисије. На основу Брахимијевог извештаја покренуте су промене и начињен је значајан прогрес али и даље остају суштинске несугласице око улоге и перспективе мировних мисија у савременим конфликтима. Индикативна је такође, улога мировних мисија у решавању унутрашњих конфликта којим оне за разлику од претходних периода постају једно од водећих средстава менаџмента унутрашњих конфликта (од 22 мисије само је једна мисија везана за међудржавни конфликт и то је била мисија UNMEE између Етиопије и Еритреје која је трајала од јула 2000 до јула 2008). Ангажовање мировних

¹⁴ ЕУ и НАТО су своју сарадњу у области безбедности нормативно регулисали Петербуршком декларацијом, Лисабонским споразумом и споразумом Берлин плус .

снага се дешава у оквиру „модификованих принципа мировних мисија“ према којима непристрасност не значи неутралност, односно мировне снаге могу по потреби да делују против једне или више страна у конфликту. Употреба оружане силе у мировним мисијама је један од актуелних проблема који ће обликовати будућност УН и самих мисија јер отвара велики број питања од чијег решавања зависи перспектива оваквог начина одржавања мира у систему међународних односа.¹⁵ У покушају сублимирања и предвиђања улоге мировних мисија у будућности Карлсруд (Karlsrud, 2018) сматра да су ове промене од 1999. године до данас створиле ситуацију која даје оквир за нови концепт мировних мисија који ће се заснивати искључиво на хибридности, уз преферирање учешћа регионалних организација или појединачних држава или чак приватних компанија. Извесно је да ће слабити али не и нестати значај СБ УН у контроли ових процеса јер ће мировне мисије у будућности све више бити хибридног карактера.

1.1.2 Различити приступи и академска тематизација мировних мисија у теорији безбедности

Питање теоријског приступа у изучавању феномена је суштински онтолошка дилема коју сваки истраживач треба да реши и прихвати одређени теоријски оквир који ће обликовати његово истраживање. Парадигматска претпоставка о структури феномена, актерима и односима који обликују реалност у ствари утиче на избор теорије (Booth, 2007). Када говоримо о мировним мисијама и њиховој академској тематизацији и појашњењу а затим и критикама различитих теоријских праваца прво је потребно објаснити разлоге због чега је овај феномен постао део *main stream-a* у академском свету почетком деведесетих година. Такође је важно дати рефлексију на разлоге непостојања јединствене теорије мировних мисија као и на проблеме и покушаје појединих аутора да холистичким приступом направе њене основе. За разумевање диверсификације у изучавању мировних мисија важно сагледати које науке и научне дисциплине изучавају мировне мисије. На крају, за потребе овог истраживања посебно је значајно поменути, категоризовати и детаљно објаснити основне теорије које се користе приликом истраживања успеха мировних мисија.

¹⁵ Ангажовање *Бригаде за брзе интервенције* у мисији MONUSCO у ДР Конго је пример којим су УН прешле тачку без повратка у погледу употребе силе у мировним мисијама.

1.1.2.1 Различити тематски приступи изучавању мировних мисија

Крај Хладног рата донео је промене на међународној сцени или како га Шејк (Schake, 1999) иронично назива *нови светски неред* (New World Disorder) у коме је етничко ривалство и отпадничко понашање подржано од дела великих сила експлодирало у унутрашње конфликте. Он тврди да нема доказа да је дошло до повећања броја унутрашњих конфликата и тврди да је општи тренд пад њиховог броја али се суштински дешавају два фактора који су мировне мисије ставиле на пиједестал високе политике.

Први је промена перцепције, односно повећано интересовање великих сила према унутрашњим конфликтима који су и раније били сличног карактера, тако да се одбацује теза о некаквим новим ратовима.

Други фактор је деблокада СБ УН чиме се много лакше доносе одлуке о мировним мисијама као моделу деловања у интересу западних земаља. Односно, нису се мењали конфликти него очекивања од мировних мисија у вези са њима.

Данас, и после седамдесет година постојања мировних мисија УН и даље нема консензуса око њихове улоге и перспективе. Са једне стране перцепција западних земаља да мировне мисије треба да послуже ширењу стабилности кроз демократизацију друштва док са друге стране имамо заговорнике који су блиски реализму и тврдњи да мировне мисије треба да буду превасходно механизам за решавање сукоба између држава. Ово је један од централних фактора због кога није развијена јединствена теорија која би обухватила овај феномен. Други разлог је комплексност проблема односно онтологијско неслагање којој научној дисциплини мировне мисије припадају. Белами (Bellamy A. J., 2004) сматра да због непостојања јединствене теорије мировних мисија не може бити формирана јединствена листа циљева деловања тако да је у даљем тешко говорити о успеху (за кога) и резултатима деловања (према којим критеријумима).

У покушају да направе основе будуће теорије Белами и остали (Bellamy, Williams, & Griffin, 2010) праве холистички приступ изучавању мировних мисија и препознају пет нивоа анализе како би помирили заговорнике макро и микро приступа те омогућиле различитим наукама и научним дисциплинама да се баве овим феноменом. Ови аутори не сврставају експлицитно мировне мисије нити у једну област већ нуде оквир који је комфоран за различите перцепције и нивое истраживања:

- макро или структурална анализа која треба да објасни дубље структуралне факторе како се мировне мисије разумеју и спроводе,
- глобални ниво изучавања мировних мисија обухвата изучавање легитимитета, норми у међународним односима, начинима на који различите организације перципирају реалност мировних мисија и начине њихове интеракције,
- на регионалном нивоу се истражује утицај мировних мисија на регионе са различитих аспеката (безбедност држава, регионализација мировних мисија, решавање регионалних конфликта- преливање криза и сл.),
- на националном нивоу анализе постоји својеврсна дихотомија у начину приступа односа државе и мисија - држава као посматра као објекат мировних мисија или држава као субјекат мировних мисија, односно можемо расправљати о утицају мировних мисија на безбедност и стабилност држава као и мотивацију и интересе да буду део система мировних мисија,
- на локалном нивоу анализе мировних мисија могу се изучавати проблеми хумане безбедности, заштите цивила, родним питањима, сексуалним насиљем и њихово стављање у различити контекст изучавања.

Оваквим претпоставкама донекле је у једној теорији обухваћена дистинкција у погледу изучавања мировних мисија.

Разматрајући нивое анализе мировних мисија које је успоставио Белами и њихово приближавање студијама безбедности требамо одредити шта је референтни објекат безбедности у изучавању мировних мисија, односно да ли је апликативна Бузенова (Buzan, 1983) подела на: међународну, регионалну, државну и хуману безбедност приликом изучавања мировних мисија. Копенхашка школа проширила је и продубила безбедносне теме и омогућава де се многим проблемима а самим тим и мировним мисијама приступи са различитих нивоа. Међутим ово није једини теоријски оквир који се користи у изучавању мировних мисија.

Теоретичари либералног мира (демократског мира) заступају став да је мир могућ само између демократских држава и да демократије између себе не ратују. Поред тога сматра се да демократске земље имају мање шанси да западну у унутрашње ратове од земаља са другим типовима уређења. Као разлоге за такав став наводи се да демократске

земље имају јаке институција и системе контроле власти који неће дозволити да земља лако уђе у рат или неку другу унутрашњу кризу и чињеница да демократије међусобно једна другој признају легитимитет власти. Мајкл Дојл (Doyle M. , 1983) је на основама Кантове идеје *вечног мира* засновао теорију демократског мира. Велике критике овом теоријском приступу долазе од реалиста и заступника критичких теорија као што је Сали Морфет (Morphet, 2000) која тврди да Кина и многе земље трећег света заступају идеју да УН треба да помогну странама у сукобу да дођу до прихватљивог решења конфликта без прејудуцирања будућег друштвеног уређења. Чињеница је међутим, да неолибералистичка парадигма данас усмерава деловање мировних мисија широм света. Класични реалисти као што је Џон Мершајмер (Mersheimer, 1993-1994) одбацују либералну догму којом се светски мир може постићи преко демократског мира тврдећи да се та теза повезује са интересима великих сила које су по уређењу либерално-демократске а које преко мировних мисија јачају своју моћ у међународним односима.

Коментаришући реалистички приступ мировним мисијама Белами (Bellamy, 2004) тврди да је он заснован је на две премисе које подржавају државоцентрично виђење међународних односа. Прва је претпоставка да државе не могу бити независне у унутрашњем или међународном конфликту јер увек настоје да испуне своје интересе, при чему је сам конфликт у другом плану. И друга премиса према којој се негира сваки облик хуманизма или космополитизма тврдећи да државе никада неће учинити ништа што би чинило штету њеним грађанима или условило трошење сопствених ресурса осим ако то није у њиховом интересу. Реалисти чак не подржавају решавање унутрашњих ратова јер се према њиховом мишљењу деловање међународне заједнице треба сводити на питање мира између држава. Такође критикују мировне мисије које прекидају конфликте јер војно решење доноси стабилније постконфликте прилике, док прекинути конфликти постају продужени који ће се поновити у одређеним околностима.

Критикујући овакав приступ поборници критичке али и либералних теорија сматрају да нису само интереси држава основне премисе у одлучивању о мировним мисијама. Као главни контрааргумент око продужених конфликата наводе истраживање Едварда Лутвака (Luttwak, 1999) према којем се продужени конфликти појављују управо тамо где нема или је врло мало мировних иницијатива.

Теоретичари глобалне културе заступају идеју да се глобална култура састоји од формалних и неформалних социјалних правила обликује начин на који се размишља и пројектују мировне мисије. Парис (Paris, 2003) тврди да поред интереса великих сила и искустава из претходних мисија значајну улогу има и тренутно доминантна норма светске културе која подржава један начин размишљања и поступања а оспорава други.¹⁶

Космополитска теорија је дала поглед на мировне мисије према којем се стабилан мир може постићи само посебним приступом и разумевањем мировних операција. Овај концепт подразумева и космополитски систем глобалног управљања и постојање посебних мировних снага способних да спроведу у дело одлуке космополитске владе. Рамсботам и остали (Ramsbotham, Woodhouse, & Miall, 2005) износе идеју да је међународни поредак оптерећен оптерећен бројним уговорима и да ефикасан одговор на кризе може доћи стварањем светске заједнице, где је основни принцип организовања космополитска правда коју је могуће обезбедити кроз реформисане структуре глобалног управљања. Овај концепт је близак идеји трансформације конфликта. Њихове идеја о хуманом управљању прихвата и Белами (Alex J. Bellamy, 2010) који сматра да је потребан један нормативни пројекат који обухвата идеју једне светске заједнице која је способна да превазиђе све тренутне проблеме на светској сцени.

Плуралистичке теорије у мировним операцијама не прихватају идеју интервенције треће стране у унутрашњем конфликту без обзира на разлог и оправдање. Један од најјаснијих представника плурализма је Дејвид Ченделр (Chandler, 2007) који сматра да хуманитарни разлози, демократија, економски развој или разрешење конфликта нису довољни разлози за интервенцију треће стране у конфликтима, укључујући ту и мировне мисије.

Све ове теорије могу се користити за различите истраживачке проблеме али не и за успех мировних мисија у контексту решавања унутрашњих конфликта. Према подели коју је изнео Кокс (Cox, 1981) све теорије које се баве везама мировних мисија и решавања конфликта деле се на две групе. Прва група су теорије које се баве решавањем проблема (eng. Problem Solving Theories) а друга група су критичке теорије (енг. Critical Theories). Теорије које се баве решавањем проблема конфликте доживљавају као нешто што је

¹⁶ Шире о нормама у међународним односима: настанак, развој, прихватање и одбацивање треба видети у радовима (Finnemore, 1997; Finnemore & Sikkink, 1998; Acharya, 2004).

проскрибовано (што је могуће теоријски уопштити и препознати) а сама интервенција мировних снага треба да буде усмерена на решавање конфликта. Код овог приступа мисије су организација *per se* и не постоји никаква озбиљнија динамика између мировних снага и страна у конфликту. Тежиште ових теорија је на уопштавању научених лекција и практичним применама на будућим мисијама како би се поправили њихови резултати (Ryan, 2000); (Zartman & Touval, 2001). Ове теорије су суштински инструменталистичке јер користе праксу као основ теоријског уопштавања и најчешће се користе као теоријски оквир за изучавање успеха мировних мисија.

Са друге стране критичке теорије одбацују могућност претходног описивања конфликта и универзалног одговора на настале кризе. Према овим теоретичарима мировне мисије су суштински перцепција водећих земаља међународне заједнице на одређену кризу и да политички циљеви деловања тих земаља, а не конфликт сам по себи усмеравају деловање мировних снага. У даљем то подразумева да и перцепција успеха полази од циљева и очекивања које постављају водеће земље међународне заједнице. Критичке теорије не прихватају инструменталистички приступ претходне групе теорија јер сматрају да је повезивање мировних мисија са решавањем конфликта засновано на низу непотврђених претпоставки о миру и рату и способности међународних снага да буду непристрасни у решавању криза. Ове теорије афирмишу конструктивистички приступ јер дају објашњење за динамику односа мировних снага и окружења што их чини блиским критичком конструктивизму. Социолошки гледано, ако су мировне мисије део постмодерне онда не би требало да постоји дилема да ли је конструктивизам адекватан теоријски оквир.

Представници Велшке школе међународних односа (Cox & Sinclair, 1996), (Neil, 2001), (Pugh M. , 2004), (Booth, 2007), (Duffield, 2007) посебно су сумњичави према улози мировних мисија у социјалној репродукцији либералних демократија као универзално пацифистичком друштвеном уређењу. Они сматрају да постоје конфликти који нису произашли само због недостатка демократије или кризе институција (структурно насиље) већ да постоје и други дубљи разлози конфликта који требају да буду решени.¹⁷ Ове теорије полазе од претпоставке да ниједна теорија није неутрална и да је увек за некога и из неког

¹⁷ Основа критичких теорија мировних мисија везује се за радове Јурегена Хабермаса (Habermas, 2000) као представника пост-марксистичке школе међународних односа (Франфуртска школа) према чијем мишљењу су мировне мисије и јачање људских права неопходни као начин успоставља космополитског реда јер постојеће организације немају друге начине да заштите елементарна људска права на глобалном нивоу.

разлога прављена. Кокс тврди да све теорије имају перспективу али да је основна сврха критичких теорија људска еманципација. Како наводи Бут критичке теорије у мировним операцијама настоје да одговоре на два важна питања:

1. Које теорије, вредности, идеологије интереси и идентитети обликују начин на који ми разумемо мировне мисије и које теорије, интереси, вредности, интереси и идентитети су најбоље подржани кроз тренутни концепт мировних мисија?
2. Које теорије и пракса мировних мисија могу највише допринети људској еманципацији и како се то може постићи?

Паг (Pugh & Sidhu, 2003) сматра да глобални капитализам ствара периферна подручја где долази до колапса економија и пада у анархију и где се господари рата боре за опстанак а где се насиље над цивилима користи ради економске добити. Он критикује неолибералне и неореалистичке теорије јер желе да задрже *status quo*, док је улога критичке теорије је да анализира и открије неправду која долази из тих идеологија и да анализира потенцијал за будуће структуралне промене. Критика није поштеђен ни сам систем УН јер овај аутор тврди да брига за универзалним мултидимензионалним мисијама иде далеко изван мисија чувања мира. Па чак иако УН не желе да учествују у овим мисијама оне ће остати да чисте неред који настане након мировних мисија које изведу друге организације или држава ван УН, што је управо одлика савремених мировних мисија које из мултидимензионалног све чешће прелазе у хибридни концепт организовања. У намери да се увуку УН у нови пројекат мировних мисија извршен је притисак на саму организацију операција где су интегрисани хуманитарна мисија и хуманитарна интервенција. Етика, људска права, хуманост су биле морални покретачи који су довели мировне мисије поново у фокус кризног менаџмента. Десило се нешто што Кокс назива „небулозом хегемонске политике у корист глобалног капитализма“. Наводећи пример интервенције на у СРЈ, аутор истиче да је „хуманитаризам маска за недостатак легитимитета“. Посебно се истиче да политичка економија савремених мировних мисија има своје јасне структуре и да бесомучно инсистирање мировних мисија да се друштва која су тек изашла из рата уклопе у тржишну либерализацију ствара велике проблеме. Из овог разлога овакви пројекти су осуђен на пропаст јер поред интервенције споља мора се водити рачуна о унутрашњим факторима као што су: социо-економски проблеми постконфликтног друштва, изложеност становништва сиромаштву и сивој економији.

На примеру кратких описа ових теорија виде се и различити приступи у изучавању феномена. Овде се само види колико је сложен проблем избора адекватног теоријског оквира за изучавање успешности мировних мисија па је потребно подробније истражити који су то теоријски оквири и до сада кориштени у истраживању овог проблема.

1.1.2.2 Академска тематизација мировних мисија у теорији безбедности

Актуелност мировних мисија са аспекта доприноса теорији безбедности може се образложити на више начина. Прво треба критички сагледати улогу мировних мисија у различитим периодима међународних односа као и њихову експанзију након Хладног рата. Вилијамс мировне мисије сврстава у „савремене безбедносне изазове“ сматрајући тиме да промене кроз које пролазе мировне мисије могу бити изазов за међународну, регионалну, националну али и личну безбедност. Регионализација, хибридизација и приватизација мировних мисија само су неки од савремених изазова у будућности (Williams P. , 2012) .

Са аспекта анализе улоге мировних мисија у савременом систему међународних односа важно је анализирати радове Кокса и Синклера (Cox & Sinclair, 1996), Пага (Pugh M. , 2003), Дуфилда (Duffield, 2007), Копера (Cooper, 2004) који са различитих приступа анализирају улогу мировних мисија у контексту глобалне али и локалне безбедности. Мировне мисије као део реал-политике великих сила види и Миршајмер који их види као институције за увећање глобалне моћи великих сила (Mershmer, 1994). Мировне мисије као пројекцију односа глобалног Севера и Југа види Морфет (Morphet, 2000) која се посебно бави улогом Кине у њиховом организовању.

Изучавање мировних мисија на регионалну безбедност може се анализирати како организовање мировних мисија утиче на безбедност региона у целини, на међусобне односе држава региона и на регионалне организације као објекта или субјекта мировних мисија (Williams, 2017). Мировне мисије утичу и на националну безбедност на више начина. Изучавање утицаја мировних мисија на безбедносну политику земаља у којима се мисије реализују, на земље у окружењу и земаља које обезбеђују мировне снаге само су неки од могућих аспеката анализе.

Изучавањем мировних мисија као фактора хумане безбедности академску заједницу посебно интересује у контексту бриге УН за заштиту цивила у савременим оружаним сукобима.

Независно од ове типологије која може бити неисцрпан извор тема за научне радове, мировне мисије се стављају у релацију са другим појавама које су од интереса за науку безбедности. У првом реду се могу везати за конфликте и за напоре међународне заједнице да се они спрече, зауставе или ако је могуће и реше. Везу мировних мисија и конфликта између осталих објашњавају Галтунг (Galtung, 2009) и Рамсботам и остали (Ramsbotham, Woodhouse, & Miall, 2014).

Посебна тема за академску заједницу представља изучавање успеха мировних мисија и њој се приступа са различитих аспеката што је детаљно објашњено у другим деловима овог рада. Актуелност изучавања успеха мировних мисија као показује и велики број докторских дисертација које су урађене у иностранству (Pushkina, 2006), (Howard, 2008), (Doga, 2009), (Martin-Brule S. M., 2012), (Cooley, 2013), (Kim H. , 2015) и (Sunderland, 2015).

1.1.3 Кључни теоријски приступи у изучавању успеха мировних мисија

Истраживање у области мировних мисија отежава непостојање јединствене теорије мировних мисија као матичног теоријског оквира (Bellamy, Williams & Griffin, 2010). Из тог разлога истраживачи користе друге, блиске теоријске оквире који могу помоћи у пројектовању истраживања. Поред критичког конструктивизма као прихватљивог теоријског оквира већина аутора се ипак опредељују и за инструменталистички приступ и теоријама које својим резултатима могу допринети успеху наредних мисија. Преглед најзаступљенијих теорија дат је у табели бр.5:

Табела бр.5 Теорије за изучавање успеха мировних мисија

Назив теорије	Објашњење	Аутори који су користили ову теорију у контексту истраживања успеха мировних мисија
Зартманова теорија зрелости	Ова теорија се користи за сагледавање временског оквира у којем је трећа страна интервенисала у конфликту. Према овој теорији за успех мировног процеса кључно је време и начин укључивања треће стране. Зрелост се препознаје као моменат у току конфликта када су стране вољне да прихвате посредовање или су исцрпљене и схватају да не постоји опција војног решења конфликта.	Zartman & Touval, 2001; Murungu, 2014.

Теорија рационалног избора	У објашњавању односа између мировних снага, страна у конфликту и стратегије која се примењује у спровођењу мировних мисија користи се ова теорија према којој ће стране прихватити сарадњу са мировним снагама ако им се јасно стави до знања да ће имати вишеструке штете од одбијања сарадње. Да би мировне снаге имале способност да пројектују силу поред неопходних капацитета морају имати и вољу за деловањем, односно треба да буду посвећене успеху мировне мисије.	Doyle & Sambanis, 2000; Fortna V. , 2004; Bove & Ruggeri, 2015.
Теорија посвећености	За објашњавање успеха мировних мисија преко односа мировних снага према конфликту могуће је применити теорију посвећености. Пасиван однос према коначним резултатима деловања мисије узрокује пасиван однос према задацима у току извођења мисије чиме се шаље погрешна слика о намерама и способностима мировних снага. Ово су теорије које се користе када је у питању успех мисија са перцепцијом одозго на доле и углавном се користе за истраживање мисија одржавања мира.	Lake, Rothchild & Donald, 1998; Walter, 2002; Powell, 2006; Martin-Brûlé, 2010.
Теорије демократизације	Ови су теорије које могу бити од користи истраживачима који сматрају да је за успех мировног процеса неопходно спровести мисију изградње мира са приступом одоздо на горе. При томе се фокус ставља на значај промена у друштву које може донети демократско друштвено уређење и моћ грађанског друштва. Другим речима ове теорије препознају да се стабилан мир може градити само на широком основама социјалног капитала који ће превентивно деловати у спречавању свих облика насиља.	(Doga, 2009),
Теорије друштвене моћи, усаглашености и легитимитета		(Whalan, 2010)
Теорија социјалног капитала		(Livingstone, 2007; Schumacher, 2007).

Свака од поменутих теорија даје оквир за ужа, фокусирана истраживања али не дају оквир за истраживање које се бави успехом мировних мисија у контексту унутрашњих конфликта и за ситуације када се на истом простору ангажују различите организације које спроводе различите мисије. Такав оквир даје теорија постконфликтне изградње мира коју су формулисали Дојл и Самбанис (Doyle & Sambanis, 2006). У овој теорији се узроци конфликта објашњавају политичким и економским разлозима. Брзе економске промене и неравноправна подела добара изазивају конфликте а ако је та ситуација комбинована са конфликтном динамиком између друштвених група и незрелим демократијама стварају се услови за грађански рат. Прихватајући последице грађанских ратова по међународне односе у овој теорији се наглашава улога различитих мировних мисија у решавању конфликта који поред страдања и патње људи имају потенцијала да се прелију на друге земље и тако додатно

отежавају решавање кризе. Посебно се обазриво третира питање начина интервенције треће стране у конфликту наводећи да је за успех мировног процеса неопходан успех мировних мисија али потребу да се оне комбинују како би се утицало на све кључне узроке конфликта. Посебно је важно нагласити разлику између успеха мировних мисија (микро ниво) и успеха мировног процеса (макро ниво). Имплементација мандата везаног за очување мира често није довољна већ је потребан интегрисани приступ стварања и одржавања мира да би се створили услови за изградњу мира. Примена ове теорије омогућава сагледавање интеракције између одржавања мира, стварања мира и изградње мира као одговарајуће стратегије којом се може решити грађански рат. Кључну улогу у међународним мировним мисијама има обезбеђење информација које требају да смање сваку несигурност страна у конфликту и њихову посвећеност мировним процесу. Размена информација треба да утиче на ниво поверења и смањује мотивацију да наредне конфликте решавају планирањем неке војне опције која би у крајњем допринела војном решењу конфликта. Међународне снаге треба да мотивишу стране у конфликту да сарађују повећавајући цену и последице одбијања сарадње што је блиско и теорији рационалног избора.

Поред тога значајна је и финансијска подршка као и проналажење лидера који су спремни да сарађују и да се успротиве онима који су заговорници наставка конфликта. У условима када стране у конфликту нису вољне или способне да прихвате мирно решење спора или да поштују одредбе договореног прекида конфликта стварају се предуслови када само спољна интервенција може обезбедити поштовање таквих споразума. Начин на који ће окончати унутрашњи конфликт је у директној вези са способностима страна су конфликту. Ако постоји значајна разлика у способностима снага у конфликту она страна која је јача увек ће заговорати војно решење конфликта. Ако стране неће да преговарају око решења кризе онда непристрасна интервенција треће стране може обезбедити оквирни споразум којим би се делила власт након конфликта.¹⁸ Још увек није јасно колико је пракса комбиновања различитих приступа ефикасна након грађанских конфликта где постоје ограничени капацитети за изградњу и одржавање мира. Велики број области у којима је потребна интервенција у државама након грађанских ратова захтева

¹⁸ Да би се постигао мир и помирење под одређеним условима Зартман тврди да је потребна комбинација: изградње јаке и легитимне власти, изградње легитимитета државе кроз учествовање у политичком животу државе, подршка локаној економији у подршци миру и спољна међународна помоћ у неком транзиционом периоду.

мултидимензионални приступ који даје претпоставке успеха целе мисије. Међутим, не постоји идеално решење за комплексне проблеме као што је решавање рецидива унутрашњих сукоба. Највећа мана посредничких мисија је то што оне немају јаке апарате принуде док мултидимензионалне мисије због својих способности могу странама у конфликту значајно повећати трошкове деловања ако одбијају сарадњу у мировном процесу. У унутрашњем конфликту веома често нема ни координације ни комуникације а присутно је и мешање различитих актера из земље и иностранства који успоравају мировне иницијативе. Из ових разлога је потребно мешати мултидимензионалне и посредничке мировне мисије. Једна од хипотеза коју ова теорија нуди је да се комбиновањем изградње мира, одржавања мира, постконфликтне изградње и наметања мира може створити мир чак у сложеним и проблематичним условима. Претпоставка трансформације мировне мисије је појављивање новог актера у конфликту или ситуација у којој носиоци мировних мисија нуде помоћ онима који сада желе да сарађују, у нпр. изградњи нових институција или чак изградњи нове нације или државе. Представници овог теоријског становишта наглашавају значај комбиновања више врста мировних мисија и различитих приступа у току решавања сложених конфликта (слично теорији хибридног мира), зато управо ова карактеристика али и ширина у перцепцији решавања унутрашњих конфликта ову теорију чини потенцијално корисним оквиром за анализу ангажовања међународне заједнице на простору бивше СФРЈ.

1.1.4 Различита теоријска становишта у погледу класификације мировних мисија

Свака мировна мисија детерминисана је са више карактеристика које могу имати значајног утицаја на успешност саме мисије. Приликом постављања истраживачког проблема ове карактеристике се најчешће налазе у улози независних променљивих. Ради потпунијег увида у успех различитих мировних мисија у решавању унутрашњих конфликта на простору бивше СФРЈ теоријском анализом биће обухваћене поделе према: носиоцима, мандату, генерацијама, саставу, времену укључивања у конфликт и природи сарадње субјеката мировних мисија. На основу каснијег уопштавања резултата истраживања биће могуће понудити интегрални модел успешне мировне мисије у различитим фазама унутрашњег конфликта али и дати закључке о успешности мировних мисија са аспекта појединачних карактеристика.

1.1.4.1 Класификација према носиоцима

Поред УН као основне организације која је почела са праксом мировних мисија, услед промена које су десиле на глобалном нивоу крајем двадесетог века, као носиоци мировних мисија појавиле су се: регионалне организације, коалиције држава, појединачне државе или заједничко ангажовање УН и регионалних организација.

Мировне мисије УН имају историју дугу седамдесет година и за то време било је 71 различита мисија широм света (Bellamy, Williams, & Griffin, 2010).¹⁹ Тренутно је активно 14 мировних мисија УН а од тог броја у унутрашњим конфликтима распоређено 8 или 57% мисија које троше већину ресурса УН намењених за мировне мисије.²⁰

1. UNTSO - UN Truce Supervision Organization
2. MINUJUSTH - United Nations Mission for Justice Support in Haiti
3. UNMOGIP - UN Military Observer Group in India and Pakistan
4. UNAMID - African Union-United Nations Hybrid Operation in Darfur
5. UNFICYP - UN Peacekeeping Force in Cyprus
6. MONUSCO - United Nations Organization Stabilization Mission in the Democratic Republic of the Congo
7. UNDOF - UN Disengagement Observer Force
8. UNISFA - United Nations Interim Security Force for Abyei
9. UNIFIL - UN Interim Force in Lebanon
10. UNMISS - United Nations Mission in the Republic of South Sudan
11. MINURSO - UN Mission for the Referendum in Western Sahara
12. MINUSMA - United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali
13. УНМИК - UN Interim Administration Mission in Kosovo
14. MINUSCA-United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission in the Central African Republic

¹⁹ Овај број је и већи ако се за почетак деловања УН узме формирање Специјалне комисије за Балкан (UNSCOB 1947-1951) која је требала да испита страно мешање у Грчки грађански рат.

<http://www.un.org/en/peacekeeping/documents/operationslist.pdf>

²⁰ https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/pk_factsheet_05_18_eng.pdf

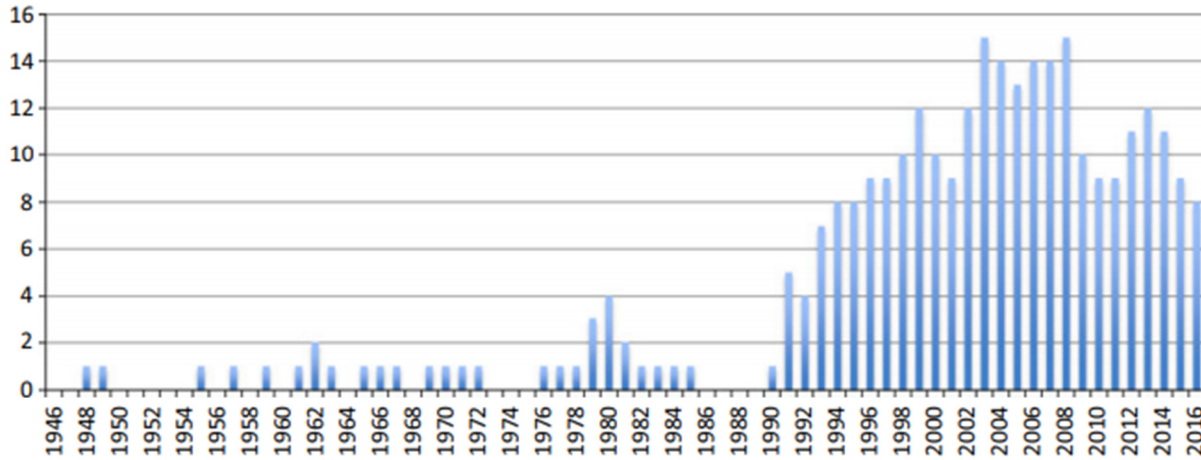
Слика бр.1 Распоред мировних мисија УН у свету²¹

Као што се види из територијалне дистрибуције мисија, фокус УН је на Африци (7 мисија), затим Блиском истоку са 4 мисије док Азија, Европа и Америка имају по једну активну мисију. Ове мисије све чешће своје деловање усклађују са регионалним организацијама или неким другим носиоцима мировних мисија јер су управо унутрашњи конфликти мењали улогу мировних мисија УН али и перцепцију улога појединачних држава, коалиција вољних (група држава)²² или регионалних безбедносних организација у погледу мировних мисија. Ради пројекције својих интереса, пацификовања суседних земаља или одређеног региона долази и до експанзија мировних мисија ван система УН. Истражујући трендове промена у мировним мисијама Хелд (Heldt, 2008) наводи да је у периоду од 1948-2005. године ван УН организовано је 68 мировних мисија од којих је 51 мисија била у вези за унутрашњим конфликтима а од тог броја 28 мисија је подржано од стране УН у складу са Повељом УН. Нешто касније Јамашита (Yamashita, 2012) истражује односе између УН и других организација које спроводе мисије потенцирајући да природа и начин те сарадње требају бити у фокусу наредних академских истраживања а ту спада и

²¹ https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/pk_factsheet_05_18_eng.pdf. Преузето 20.08.2018.године.

²² Коалиција вољних је група земаља која делује заједно, најчешће окупљена око водеће нације ради учешћа у одређеној мисији као реакција на насталу кризу. Могу деловати са или без формалног одобрења регионалних или међународних организација (Bellamy & Williams, 2005).

истраживање успешности. Он сарадњу између УН и регионалних организација дели на две категорије: партнерски и однос подизвођача (енг. subcontracting' and 'partnering') где је сама природа сарадње условљена способностима страна или и интересима пре свега водећих земаља ових организација.²³

Графикон бр.2 Број мировних мисија регионалних организација од 1946-2016. године²⁴

Међутим поред афирмативног мишљења постоје и озбиљни критике концепта регионализације мировних мисија. Бутрос Гали покушај регионализације мировних мисија назива „опасном идејом која може ослабити улогу УН у међународним односима“ (Boutros Boutros-Ghali, 1992). Слично мишљење има и Марак Гулдинг (Goulding M. , 2002) који тврди да овим операцијама често недостаје искуства, бирократска структура и ресурси за извршавање задатака. Он сматра да је регионализација мировних мисија процес који је међународна заједница сувише лако прихватила дајући могућност да се

²³ Регионалне организације доживљавају своју афирмацију као носилац мировних мисија легислативно се ослањајући на поглавље VIII Повеље и чињеница да УН нису биле у стању да оформе војне снаге УН нити Комитет војног штаба. Неке од мировних мисија регионалних организација су: НАТО (КФОР) Косово (1999– до данас), Македонија (2001–03), БиХ (1996–2004), Авганистану (2003– до сада); ECOWAS и Обали Слоноваче (2003–до данас), Либерји (1990–97), Сијера Леону (1997–2000), Гвинеји Бисао (1999), Либерји (2003); EU у БиХ (2004– до сада), Македонија (2003); CIS у Таџикистану (1993–2003); SADC у Лесоту (1998), СЕМАС у ЦАР (2002–до сада), ДР Конго (1998), АУ у Бурундију (2003–04), Судану (2004–до сада).

²⁴ У периоду од 1946-2016. године тринаест регионалних организација спровело је 65 мировних мисија. Ове мировне мисије доживљавају експанзију након Хладног рата а подробнијом анализом се види да организације које имају значајне ресурсе (НАТО и ЕУ) предњаче у броју мировних мисија (Williams, 2017). Ове организације су своје концепте мировних мисија развијале ангажовањем на простору бивше СФРЈ па је то још једна потврда релевантности студије случаја ради истраживања промена мировних мисија и то не само у регионалном контексту него промена мировних мисија уопште.

прикрију неке суштински важе промене у области мировних мисија а које утичу и на начин процене успешности.

Поред употребе регионалних организација појављују се појединачне државе и коалиције вољних (коалиције држава) које ће извршити задатак у име УН. Посебан проблем представља што ове организације, државе или коалиције често делују ван мандата УН, у складу са својим интересима и циљевима (Bellamy & Williams, 2005; Williams, 2017). Ова пракса је, како наводи Клод (Claude, 1996) довела УН у позицију да буде примарни фактор легитимизације деловања других организација што може имати вишеструке негативне ефекте по легитимитет УН у систему међународних односа.

Коалиције вољних (коалиција држава) је специфичан облик организовања мировних снага када се формира група држава која ће деловати са мандатом УН. Један од разлога оваквог формирања снага су изражени политички интереси појединих земаља за учествовањем у овим мисијама а други је немогућност постизања ширег политичког консензуса у оквиру регионалне организације или УН.²⁵

Ангажовање појединачних држава као носилаца мировних мисија је пракса која се примењује када је неопходно брзо и одлучно распоређивање војних снага у конфликтне зоне са високим ризиком (Белгије у Руанди, САД на Хаитију, Аустралије у Источном Тимору, Француске у ДР Конго и Обали Слоноваче). Овакве мисије дају краткотрајне резултате са војног аспекта али се после мора наћи одговарајући супститут у форми мисија УН или неке од регионалних организација ради постизања дугорочних ефеката.²⁶

Заједничко ангажовање УН и регионалних организација као нови концепт мировних мисија представља посебан изазов у оцени успешности мировних мисија. У извештају о заједничким мисијама који су за УН припремили Џонс и Ферил (Jones & Feryal, 2004) их називају „хибридним“ и деле их на: секвенцијалне, паралелне, координисане и интегрисане мисије. На простору бивше СФРЈ су приметни различити облици сарадње носилаца мировних мисија који указују на трансформацију самих мисија али и односа међу организацијама које спроводе ове мисије. Значај представљених

²⁵ Коалиције вољних (UNITAF у Сомалији (1992–93), HELPEM FREN на Соломоновим острвима (2003– до сада), операција TURQOISE у Руанди (1994), операција ALBA у Албанији (1997), INTERFET у Источном Тимору (1999), ISAF у Авганистану (2002–до сада), IEMF у ДРЦ (2003), MNF у Хаитију (2004).

²⁶ Мировне мисије појединачних држава обухватају ангажовање: Велике Британије у Сијера Леону (2000– до сада), Француске у ЦАР (1996–97) и Обали Слоноваче (2002), интервенција Јужне Африкеу Бурундију (2001).

класификација у складу са предметом и циљем овог истраживања, огледа се у могућности идентификовања организације која се показала најуспешнијом у спровођењем мировних мисија на простору бивше СФРЈ али и објашњењу динамике трансформације односа актера мировних мисија.

Хибридне мировне мисије представљају посебан изазов у оцени успешности иако нису нови феномен у теорији и пракси мировних мисија. У тим мисијама долази до ангажовања снага УН и других организација при чему се делује у различитим оквирима, задацима одржавања или наметања мира (Pearson, 2008). У извештају о хибридном мисијама који су за Одељење мировних мисија УН припремили Џонс и Ферил (Jones & Feryal, 2004) наводи се подела ових мисија на: секвенцијалне, паралелне, координисане и интегрисане хибридне мисије. Интегрисане хибридне мисије изводе снаге УН са другим актерима делујући у истом ланцу командовања као у Дарфуру (УН, ЕУ, АУ и НАТО). Координисане хибридне мисије подразумевају истовремено ангажовање УН и других организација, координацију деловања али различите линије командовања као на КиМ (УН, НАТО, ЕУ). Паралелне хибридне мисије подразумевају истовремено ангажовање УН и других организација али и потпуно одсуство било какве формалне координације као у: Авганистану (УН, НАТО, ЕУ), ДР Конго (УН, ЕУ) Ирак (УН, НАТО, ЕУ) и секвенцијалне хибридне мисије које подразумевају да УН замене регионалне организације или претходе њиховом ангажовању као у Обали Слоноваче (Француска-ЕУ/ УН), ДР Конго (УН, ЕУ) и Хаитију (Коалиција, УН).

Уопштено гледано, ставови око концепта хибридних операција су подељени. Једни наглашавају позитивно комбиновање легитимитета УН са способностима регионалних организација, док се као највећи проблеми помињу координација и мотиви регионалних организација за учешће у мисијама. Регионалне организације ће у брже реаговати јер их не спутавају компликоване процедуре одлучивања као на нивоу УН али треба размишљати колико овакав начин деловања подржава кредибилитет УН као глобалне организације.

1.1.4.2 Класификација према мандату

Оно што опредељује природу саме мировне мисије УН или однос других субјекта мировних мисија према систему УН је мандат који као такав мора бити узет као посебна јединица анализе. Да би се разумела важност мандата за мировне мисије потребно је анализирати шта све мандат обухвата. Према дескрипцији коју су дали Демуренко и Никитин (Demurenko & Nikitin, 1997) мандат обезбеђује правну основу за ангажовање мировних снага, одређује циљеве мировне мисије, величину и састав мировних снага, односе земље домаћина са мировним снагама и друга техничка питања за формирање и функционисање мировне мисије. Мандат мировним мисијама најчешће даје СБ УН (у изузетим случајевима блокаде СБ резолуцију може да донесе Генерална скупштина) на период од шест месеци до годину дана ради потребних корекција у току извођења мисије.

Међутим, мандат је пре свега исказ тренутног консензуса великих сила у погледу решавања неке кризе и као такав он је суштински политички компромис на организације која спроводи мировну мисију. Истражујући могућност примене мандата као основне јединице у евалуацији мировних мисија Липсон (Lipson, 2010) наглашава да се анализом формулације мандата и обрнутим инжењерингом често може доћи до суштинских несугласица око мировних мисија на нивоу СБ (циљеви деловања, начин деловања, употреба силе...). Другим речима мандат је најмањи заједнички садржалац сукоба парадигми мировних мисија различитих интересних група које на нивоу УН одлучују или имају утицаја на мировне мисије.²⁷ Овим документом се прави суштинска разлика између врста мировних мисија чија се успешност цени на основу различитих критеријума. У укупној анализи успешности мировних мисија мандат се може користити за анализу успешности функционисања организације (у смислу система мировних мисија), процеса али и исхода мировних мисија. У контексту овог истраживања прва два нивоа истраживања везана за организације и процесе биће анализирана као фактори успешности мисија док ће се исходи третирати као критеријуми успеха.

²⁷ Своје интересе посредно или непосредно преко мировних мисија пројектују: Сталне чланице СБ УН, Чланице специјалног комитета за мировне мисије Генералне скупштине (Група С-34 коју чине 144 земље), Група земаља у развоју G-77 и група Несврстаних земаља, земље највећи финансијери и контрибутори ткупа као и регионалне организације које имају већег утицаја на нивоу УН. Поред политичких интереса мандате савремених мисија обликују и резолуције СБ 1325 (жене, мир и безбедност), 1612 (заштита деце у оружаним конфликтима), 1674 (заштита цивила у оружаним конфликтима) које се сматрају важне за укупно обликовање оперативног окружења (UN, 2008)

Мандат опредељује врсту мисија које су различите организације (глобалне и регионалне) слале у конфликт на простору бивше СФРЈ. Анализом мандата могуће је утврдити успешност појединачних мисија у смислу апликативности мандата у решавању сложених унутрашњих конфликта али и пратити успешност менаџмента конфликта које примењују организација које су носиоци мировних мисија. Међутим како не постоји консензус око општих циљева деловања мировних мисија тако не постоји ни њихова јединствена типологија па свака организација користи посебну типологију која је у складу са интересима самих организација. Хетерогеност у класификацији врста мировних мисија постоји и у оквиру академске заједнице где постоје различите типологије од којих су неке блиске основној типологији УН (Goulding, 1993; Demurenko & Nikitin, 1997) док неке обухватају и типологију засновану на појединачним задацима мировних мисија (Diehl, Druckman, & Wall, 1988). Због тога је важно теоријски описати типологију мировних мисија сваке организације појединачно.

а) ***Класификација мировних мисија Уједињених нација***

Према важећој типологији мировних мисија УН све мисије се деле на пет категорија (UN, 2008):

- *Превенција конфликта* (енг. conflict prevention) укључује примену различитих мера да се тензије унутар држава и између држава реше пре ескалирања и насилни конфликт. Ово се највише односи на рано упозоравање, прикупљање информација и пажљиву анализу фактора који воде у конфликт. Ово може укључити превентивно слање снага или друге мере на изградњи поверења.
- *Стварање мира* (енг. reasemaking) обично обухвата мере којима се утиче на конфликт који је у току и када се дипломатским каналима утиче на стране у сукобу да постигну споразум о прекиду конфликта. У овом случају реагује генерални секретар УН на предлог Генералне скупштине или самоиницијативно шаљући своје изасланике, владе одређених земаља, групе земаља, регионалне организације или УН како би дошло до споразума;
- *Чување мира* (енг. reasekeeping) је мисија која треба да сачува мир, колико год да је слаб када су борбе прекинуте и да помогну да се примени мировни споразум

који је постигнут. Овај модел мировних операција је годинама еволуирао од надгледања мира и раздвајања страна у сукобу до комплексног модела који укључује војне, полицијске и цивилне снаге које раде заједно на стварању одрживог мира.

- *Наметање мира* (енг. peace enforcement) укључује примену различитих мера укључујући оружане силе под мандатом УН. Такве мере треба да поврате међународни мир и безбедност у ситуацији када СБ одлучи да постоји таква претња. У случају потребе СБ може употребити неку од регионалних организација да употреби силу али са мандатом УН.
- *Изградња мира* (енг. peacebuilding) укључује различите мере које треба да смање ризик да држава поново уђе у конфликт јачањем националних капацитета на свим нивоима као би се обезбедили услови за мир и развој. То је комплексан и дуготрајан процес који треба да обезбеди услове за одрживи мир. Овај процес се односи пре свега на елементе структурног насиља који морају да се реше свеобухватним приступом. Овим приступом се обезбеђује функционисање друштва и државе и траже начини како држава ефикасно и легитимно може испуњавати своје функције.

Ово је основна типологија око које постоји консензус на нивоу УН мада се као основни модел мировних мисија УН перципирају мисије одржавања мира. Неке од мисија иако декларативно послате ради одржавања мира излазе из свог суштинског оквира и по потреби се претварају у друге облике организовања мировних мисија.

b) Класификација мировних мисија НАТО

Учешће НАТО пакта у мировним мисијама има сложено геополитичку основу која почиње да се развија распадом Варшавског пакта. Анализирајући нову геополитичку реалност у којој се нашла ова организација Витман (Wittmann, 1989) још пре почетка кризе у бившој СФРЈ примећује да се НАТО нашао у кризи идентитета узрокованом озбиљним неслагањима о будућности алијансе између САД и Велике Британије са једне и дела европских земаља (пре свих Француске) са друге стране.

Као одговор на промене које су десиле колапсом Варшавског пакта а у циљу давања легитимитета функционисања организације у будућности, у новембру 1991. године НАТО усваја нову стратегију којом мења основа функционисања организације из времена Хладног рата (МС 14/3 из 1968. године). У новом стратегијском оквиру (НАТО, The Alliance's Strategic Concept, 1991) у коме се помиње и *развој способности кризног менаџмента и мисија одржавања мира* а пре свега обезбеђујући снаге за мисије УН (Henning-A.Frantzen, 2005). Ново стратегијско окружење предвиђало је смањену опасност од класичног рата који би се водио на релацији исток-запад и препознају се нове претње које могу настати због: економских, политичких и социјалних разлика, етничких тензија и територијалних сукоба посебно на просторима бившег СССР и СФРЈ. Оваквим исказом потврђује се члан пет, али се даје ново значење члану шест који се односи на територијално ангажовање НАТО, као и на члана 12 којим се предвиђа ревизија потписаног споразума када постоје потребе да се препозна потреба да нова претња угрожава безбедност НАТО. Овим концептом агресија је замењена новим ризицима и претњама и у том контексту се јасно наглашава јасна веза између мира, кризе рата.

Међутим НАТО је свој савремени *raison d'être* потврдио тек на простору бивше СФРЈ што је објаснио Вијк (Wijk, 1997) који наглашава да је за НАТО посебно била важна криза на простору Балкана јер је послужила је као окидач али и као полигон за развој и тестирање нових стратегијских приступа НАТО у решавању сукоба ван својих граница. Искорак НАТО према свету водио је преко Балкана што је потврђено када је Комитет за планирање одбране НАТО (енг. Defense Planning Comity-DPC) одлучио да се криза на Балкану везује за могуће активности алијансе из члана пет али и из члана шест који се односи на кризни менаџмент и одржавање мира који се касније развио у концепт *операција подршке миру* (PSO- Peace Support Operations). Објашњавајући постојање везе између операција из члана пет и оних који су ван тог члана, председник војног комитета НАТО на Бриселском самиту 1994. године изјављује да су мисије ван члана пет добровољне, да се ће се таквим операцијама привући и земље које нису чланице савеза те да је за успех мисија потребна значајна логистичка подршка. НАТО дуго времена није могао да усвоји доктрину за учешће у мировним операцијама из три разлога: проблем деловања ван граница алијансе, неслагање Француске око улоге НАТО у проблемима

европске безбедности и забринутост Норвешке, Немачке и Турске да опасност од Русије није прошла и да се треба више фокусирати на тај проблем (Henning-A.Frantzen, 2005).

Ове недоумице су решене тзв. *Петерсбуршким задацима* када је направљена јасна разлика између операција одржавања мира и задатака одбране.²⁸ Овим документом је прецизирано шта земље ЕУ могу учинити за мировним мисијама док је одбрана Европе остала у обавези НАТО.

Због политичких неслагања око концепта ангажовања у мировним мисијама НАТО је у БиХ и на КиМ ангажован без одговарајуће стратегије али се са сигурношћу може тврдити да су ове мисије допринеле да дође до усвајања ове стратегије у јулу 2001. године. Поред развоја стратегијског концепта мировних операција, мисије на простору бивше СФРЈ послужиле су и развој борбених снага и елемената за командовање тим снагама у будућим операцијама које ће НАТО водити широм света.

Први документ који је требао обухватити улогу НАТО у мировним мисијама био је МС 327 (Military Planning Document for NATO Support to Peacekeeping) из 1993. године који никада није политички одобрен. На *Вашигтонском самиту* председника и влада земаља чланица НАТО 1999. године одобрен је допуњени Стратегијски концепт који је пакту одредио две врсте мировних операција. У складу са чланом пет то су биле *мисије колективне одбране* а све мисије ван овог члана назване су *мисије одговора на кризе* (Crisis Response Operations-CRO). Мисије подршке миру развијане су заједно са концептом одговора на кризе као подсистем НАТО реаговања на нове кризе у свету. Ове мисије су непристрасне и укључују војне снаге, хуманитарне агенције и дипломатске мере како би се постигао жељени ефекат. И поред усвојених смерница није било лако постићи консензус око доктрине НАТО за учешће у мировним мисијама што показује чињеница да је на први нацрт доктрине објављене под бројем АЈР-3.4.1 било преко 500 амандмана и коментара (Henning-A.Frantzen, 2005). Према овој доктрини постоји шест различитих врста мировних операција у којима се могу ангажовати снаге НАТО (НАТО, 2001):

- превенција конфликта,

²⁸ *Петерсбуршким декларацијом* коју је усвојило Министарско веће Западно-европске уније у јуну 1992. године, предвиђено је да земље Западне Европе ангажују своје снаге на следећим задацима: хуманитарни задаци спашавања, превенција конфликта и одржавање мира, задаци у кризном менаџменту укључујући прављење мира, мисије разоружавања, војно саветовање и помоћ и задаци постконфликтне стабилизације. http://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/petersberg_tasks.html

- мисије наметања мира,
- мисије чувања мира,
- стварања мира,
- изградње мира и
- мисије достављања хуманитарне помоћи.

НАТО је већину ових мисија пробао на простору бивше СФРЈ да би касније та искуства примењивао у другим регионима света.

с) Класификација мировних мисија Европске уније

Ангажовање ЕУ у мировним мисијама засновано је на концепту заједничке безбедносне и одбрамбене политике (Common Security and Defense Policy CSDP)²⁹ којом покушава да оствари глобални утицај далеко ван граница земаља чланица. Интересовање ЕУ за ситуацију на Балкану и намера да се координише деловање са НАТО довела је до политичког дијалога и споразума НАТО-ЕУ око оквира будуће сарадње у решавању безбедносних питања на тлу Европе тзв. Петербуршка декларација (WEU, 1992). Подела задатака из области безбедности и одбране између ЕУ на и НАТО која је постигнута овим споразумом омогућила је ангажовање ЕУ на задацима стабилизације ситуације на Балкану а касније и ван граница Европе. Иако располаже са значајним снагама и ресурсима за сопствене мисије ЕУ је развила праксу да у кризним подручјима сарађује са УН, НАТО, ОСЦЕ или Афричком Унијом тако да је већина мисија у којима се укључује хибридног карактера. Ангажовање ЕУ у кризним подручјима није привременог карактера већ је део систематске политике безбедности и одбране ЕУ.

Основни циљеви ЗБОП ЕУ укључују: чување основних вредности и интереса ЕУ, јачање безбедности ЕУ, обезбеђење мира и сигурности у складу са Повељом УН, промовисање међународне сарадње, обезбедити развој демократије и владавине права. Типологија мировних мисија у којима се могу ангажовати капацитети ЕУ дата је у члану III-309 Петербуршке декларације. Нормативни основ за мировне мисије ЕУ постоје и у члану 17.2 Споразума о Европској унији (Treaty on European Union- TEU или формални назив Уговор из Мадрихта из 1992). Безбедносном стратегијом ЕУ из 2003. године предвиђене су: заједничке мисије разоружања, помоћ трећим земљама у борби против

²⁹ <http://eueuropaeas.fpfis.slb.ec.europa.eu:8084/headquarters/headquarters-homepage/430/military-and-civilian>

тероризма и реформи сектора безбедности. Последњи документ којим је доктринарно заокружен европски концепт мировних мисија је Лисабонски споразум од 13.12.2007. године којим је предвиђено да се Европска унија ангажује на неколико нових врста мисија: здружене мисије разоружања, војна помоћ и саветовање и постконфликтна стабилизација. (Álvarez, 2007). У складу са важећим споразумима ЕУ организује више врста мисија и то:

- хуманитарни задаци спашавања,
- превенција конфликта,
- одржавање мира,
- прављење мира,
- мисије разоружавања,
- војно саветовање и помоћ и
- задаци постконфликтне стабилизације.

У свом деловању ЕУ блиско сарађује са НАТО, посебно када су у питању мисије на тлу Европе. Ради боље координације деловања и приступа капацитетима и способностима НАТО (али и контроле деловања и експанзије ЕУ као алтернативе НАТО) када то затражи ЕУ 16.12.2002. године потписана је декларација ЕУ-НАТО о Европској спољној и безбедносној политици на основу које је 17.03.2003. године потписан споразум Берлин плус као надоградња ранијих споразума.³⁰ Овај споразум обухвата сарадњу НАТО-ЕУ у области безбедности и то у следећим областима: размени информација по посебним процедурама, обезбеђен је приступ капацитетима НАТО за планирање операција када то затражи ЕУ, учињена су доступним заједничка средства НАТО као што су средства комуникација и штаб за командовање мисијом, утврђене су процедуре за надгледање, повратак или опозив употребе средстава НАТО, одлучено је да командовање војним мисијама ЕУ увек припада заменику команданта НАТО Савезничке команде за Европу (SACEUR) који је НАТО генерал из неке од европских земаља чланица, предвиђа се и процедура употреба обучених и опремљених војних јединица које се могу користити за мисије НАТО и ЕУ.³¹

³⁰ <https://www.nato.int/docu/comm/2004/06-istanbul/press-kit/006.pdf>

³¹ THE NATO-EU STRATEGIC PARTNERSHIP, <https://www.nato.int/docu/comm/2004/06-istanbul/press-kit/006.pdf>

Типологија мировних мисија и споразуми које ЕУ има са НАТО показују блиску везу ове две организације. Симбиоза у области безбедности представља политички компромис између потребе САД да преко НАТО контролише своје савезнике у Европи и када је то потребно нађе компатибилну организацију да је замени у одређеном кризном региону дајући НАТО пакту добру излазну стратегију. Са друге стране, овај облик сарадње прихватљив и за водеће чланице ЕУ како би се ЕУ укључила у безбедносне изазове не само на европском него и на глобалном нивоу. Прва војна мисија ЕУ на основу *Берлинског споразума* била је операција *Concordia* у Републици Македонији. Ова мисија је наставак НАТО мисије *Allied Harmony* а у складу са споразумима ЕУ-НАТО командант мисије је НАТО генерал вршилац дужности заменика команданта Савезничке команде за Европу.

Осим војних мисија које су у блиској симбиози са мисијама НАТО, Европска унија је развила концепт полицијских мировних мисија а прва таква мисија ЕУ под окриљем ЗОБП била је мисија ЕУПМ у БиХ. Овим се потврђује теза да је простор бивше СФРЈ кориштен као полигон за развој више модела мисија ЕУ и НАТО које су касније имплементирани у различитим кризним регионима у свету.

d) Академска класификација мировних мисија

Неслагање око типологије мировних мисија постоји и на нивоу академске заједнице. Избијањем мировних мисија у фокус истраживача појављују се поделе у којима су препознате промене кроз које пролазе мировне мисије али њихова артикулација није била потпуна. Аутори који су својим класификацијама блиски поделама мировних мисија које користи УН су Демуренко и Никитин (Demurenko & Nikitin, 1997) и Дојл и Самбанис (Doyle & Sambanis, 2006). Међутим аутори који своју типологију заснивају на основу задатака које мировне мисије треба да изврше имају седам Bellamy, Williams & Griffin, 2010. или чак 12 (Diehl, Druckman, & Wall, 1988) типова мировних мисија (преглед академских и институционалних типологија мировних мисија дат је у табели бр.6). Анализом типологије мировних мисија може се доћи до закључака о односима различитих организација према мировним мисијама као и спремности организација да преузму одговорност за њихове исходе. Док УН и НАТО имају типологију која подразумева конкретне резултате везане за мировни процес, ЕУ и ОЕБС у своју

типологију укључују специфичне задатке у оквиру ширих мисија неких већих организација. Овакав приступ их чини добрим или чак пожељним партнерима у мисијама већих организација али се показује и недостатак политичке одговорности да се преузме одговорност за коначни успех савремених мировних мисија.

Са друге стране треба приметити да се према типологији НАТО и ЕУ посебно наглашава концепт мировне мисије из хуманитарних разлога који је развије на простору бивше СФРЈ и који је специфичан у својој неодређености. Услови под којима нека страна има право да интервенише и полемике између моралности и међународног права у комбинацији са нејасним циљевима деловања у име хуманости доживели су своју ренесансу у 20.веку управо на простору бивше СФРЈ.

УН UN, 2008.	НАТО AJP-3.4.1, 2001.	ЕУ Álvarez, 2007.	ОЕБС Humbler, Lewis, Oberschmidt & Du Pont, 2003.	(Goulding M. , 1993)	(Demurenko & Nikitin, 1997)	(Diehl, Druckman, & Wall, 1988)	Boutros Boutros- Ghali, 1992; Doyle & Sambanis, 2006.	Bellamy, Wiliams & Griffin, 2010.
Превенција конфликата	Превенција конфликата	Хуманитарни задачи спашавања	Надгледање реформи на националном нивоу	Превентивни распоред	Одржавање мира	Традиционалне мисије одржавања мира	Превентивна дипломатију	Превентивни распоред снага
Стварање мира	Наметања мира	Превенција конфликата	Помоћ у изградњи цивилног друштва	Одржавање мира	Подршка миру	Посматрачке мисије	Наметање мира	Традиционалне мисије чувања мира
Чување мира	Чувања мира	Чување мира	Управљање постконфликтним изборима	Имплементација мировног споразума	Стварање мира	Колективно наметање мира	Стварање мира	Проширене мисије чувања мира
Наметање мира	Стварања мира	Стварање мира	Задачи демократизације земаља и пренос одговорности на државе	Заштита достављања хуманитарне помоћи	Наметање мира	Надгледање избора	Чување мира	Мисије наметања мира
Изградња мира	Изградње мира	Мисије разоружавања	Учествовање у дијалогу и посредовање у решавању проблема.	Постконфликтна изградња мира	Изградња мира	Хуманитарна помоћ у току конфликта		Помоћ у транзицији
	Мисије достављања хуманитарне помоћи	Војно саветовање и помоћ		Подршка прекиду ватре	Хуманитарне мисије	Изградња државе		Прелазне администрације
		Задачи постконфликтне стабилизације				Пацификација		Мисије подршке миру
						Превентивни распоред		
						Контрола наоружања		
						Заштитна улога		
						Интервенција ради подршке демократији		
						Појачавање санкција		

Табела бр.6 Подела мировних мисија према мандату

1.1.4.3 Класификација према генерацијама

Око става да мировне мисије еволуирају постоји широк консензус академске заједнице али не јединствени критеријуми које теоретичари узимају као преломне тачке када се говори о њиховој подели на генерације. Беркман (Berckman, 2006) сматра да су основни фактори који утичу на промене мировних мисија: промена динамика односа великих сила, промене учесника у мировним мисијама, промене очекивања и сложенији задаци, распоређивање у унутрашње конфликте и употреба силе ради наметања мира. Приликом поделе на генерације анализира се: ниво силе које користе оружане снаге у мисији, врста задатака који има цивилна компонента мисије, и ниво поделе одговорности између УН и других организација (у табели бр.7 приказане су поделе мировних мисија према генерацијама). Као повод за дистинкцију генерација мировних мисија Кенкел (Kenkel, 2013) сматра да је довољна само једна мисија која ће бити другачија од осталих да би издвојила као посебна генерација.

Табела бр. 7 Подела мировних мисија према генерацијама

ГЕНЕРАЦИЈЕ МИРОВНИХ МИСИЈА	Doyle & Sambanis2000; Malone & Wermester, 2007; Fortna 2008; Howard, 2008.	Doyle & Sambanis, 2006; Bellamy, Williams & Griffin, 2010.	Kenkel, 2013.	Thakur & Schnabel, 2001.
Прва генерација	Традиционалне	Одржавање мира	Одржавање мира	Одржавања мира
Друга генерација	Мултидимензионалне	Одржавање мира уз употребу силе	Одржавање мира уз употребу силе	Реализују организације које не припадају УН
Трећа генерација		Наметање мира	Наметање мира	Проширене мисије чувања мира
Четврта генерација			Изградња мира	Наметање мира
Пета генерација			Истовремено ангажовање УН и регионалних организација	Повратак мира кроз партнерство
Шеста генерација				Стварању мира или изградњу државе

Једна група аутора у академској заједници види једноставну дихотомију генерација мировних мисија делећи их на традиционалне и мултидимензионалне (Doyle & Sambanis2000; Malone & Wermester, 2007; Fortna 2008; Howard, 2008). Други праве поделу на основу нивоа силе које користе мировне снаге и на: мисије одржавање мира, одржавање мира са употребом силе и наметање мира (Doyle & Sambanis, 2006; Bellamy,

Williams & Griffin, 2010). Међутим употреба силе је само један (свакако значајан) чинилац који одређује разлику генерације мировних мисија али није пресудан сматрају Такур и Шанбел (Thakur & Schnabel, 2001) разликују чак шест и Кенкел (Kenkel, 2013) који издваја пет различитих генерација мировних мисија. За потребе овог истраживања прихваћена је подела на пет типова мировних мисија коју је направио Кенкел док ће друге поделе бити приказане само ради увида у различите теоријске приступе овом питању.

Прва генерација мировних мисија обухвата традиционалне мисије чувања мира. Основне карактеристике ове генерације мировних мисија су:

- распоређивање трупа УН након потписаног примирја или прекида ватре,
- ангажују се у надгледање примирја или раздвајања страна,
- потребна је сагласност страна у сукобу,
- изводе се под поглављем шест Повеље УН,
- распоређиване у условима поштовања суверенитета држава,
- засноване на принципима: сагласности, непристрасности и употреба силе само у самоодбрани,
- доминанта улога војне компоненте у саставу мисија.

Ове мисије су биле основа ангажовања УН на решавању сукоба током Хладног рата и претежно у међудржавним конфликтима. Примери ових мисија су: UNTSO, UNFICYP, UNEF. Тренутно најстарије мисије UNTSO и UNFICYP су класични представници ове генерације мисија и начина деловања УН у решавању криза из периода Хладног рата.

Друга генерација мировних мисија настаје као резултат промена у међународним односима крајем Хладног рата. Савет безбедности више није блокиран идеолошким и блоковским поделама па се мисије лакше одобравају. Поред промена на глобалном нивоу мењају се и услови у којима мисије бивају распоређене и очекивања у вези са мандатом. Најважније карактеристике мировних мисија друге генерације су:

- распоређивање у конфликтима који су у току,
- ангажовање у унутрашњим сукобима,
- постоји формална сагласност страна за распоређивања мировних снага,
- све више задатака који треба да изврше цивили,
- подршка хуманитарним задацима је једна од основних задатак мисије,
- честа промена мандата,

- велики јаз између могућности и очекивања у мисијама.

У ову групу мировних мисија спадају мисије које су у складу са поглављем шест и седам Повеље УН и обухватају: превентивну дипломатију, прављење мира, одржавање мира.

Велики део обавеза ових мисија односи се на активности цивилних службеника који треба да помогну око: организације избора, разоружање, демобилизација и реинтеграција, достава хуманитарне помоћи, заштита људских права, помоћ избеглицама и изградње способности локалних власти. Ове мисије имају дакле нуклеус мисија изградње мира због великог броја цивилних активности које требају испунити. На овом нивоу ангажовања је од пресудне важности сарадња коју мисија добија на локалном нивоу.

Неке од успешних мисија друге генерације су: UNTAG, UNOMOZ, ONUSAL. Неуспех ових мисија је такође био тешка траума за цео систем мировних операција и директно је утицао на промену наредних генерација мировних мисија.

Трећа генерација мировних мисија су суштински мисије наметања мира које карактерише:

- употреба силе ради постизања мандата,
- распоређивање снага под поглављем седам Повеље УН,
- сагласност страна није неопходна.

Након војне интервенције НАТО против СРЈ која је имала све елементе агресије забрањене према Повељи УН покреће се тешко питање односа суверенитета и хуманитарне интервенције као оквира у коме трећа страна (држава или савез) може интервенисати на територији друге државе под оправдањем заштите цивила и превенције масовних страдања са или без сагласности УН. Овим питањем бавила се међународна комисија за интервенцију и суверенитет држава која је завршила свој рад 2001. године а део закључака ове комисије унесен је у завршни акт Светског самита 2005. године што се сматра афирмацијом контраверзног концепта Одговорности за заштиту (Responsability to Protect- R2P). Своје праве лице и крах овог концепта показало се након интервенције у Либији 2011. Као пример овакве једне *квази мировне* (у суштини агресије) мисије је акција НАТО против СРЈ и интервенција Аустралије у Источном Тимору INTERFET у току 1999. године.

Четврта генерација мировних мисија обухвата мисије изградње мира које имају способности и воље да употребе робусну силу ради имплементације мандата који се углавном везује за деловање цивилних структура мисије.

Основне карактеристике ових мисија су:

- менаџмент конфликта кроз друштвене промене,
- циљеви мисије углавном везани за функционисање државе и превенцију конфликта,
- укључују помоћ у организацији власти или изграђују транзитну администрацију,
- војне снаге способне да подрже напоре цивилног дела мисије

Ове мисије се у литератури називају још и мисије подршке миру. Овде постоји другачија логика него код претходних врста мировних мисија и другачији приступ менаџменту конфликта. Покушавајући да имплементирају основе демократског друштва, мисије се у суштини баве и превенцијом будућих конфликта утичући на: директно, структурно и културно насиље (Galtung, 2009). Ове мисије укључују ангажовање регионалних организација које су способне и вољне да интервенишу у конфликту али то отвара многа питања везана за регионализацију мировних мисија. Најекстремнији облик мисије изградње мира обухватају мисије прелазне администрације као у Источној Славонији, Косову и Метохији а делимично и у БиХ. Сличан пример је био у Источном Тимору и на Хаитију. Ове мисије доживљавају озбиљне критике због наметања демократског друштвеног уређења државама које немају никакву демократску традицију и увек се отвара болно питање неоколонијализма посебно када велике силе интервенишу у својим бившим колонијама или сферама утицаја.

Пета генерација мировних мисија су мисије које имају хибридни карактер односно слање трупа УН и још неке регионалне организације (или више њих) у зону сукоба ради испуњења индивидуалних мандата.

Основне карактеристике ових мисија су:

- комбинација ангажовања снага УН и регионалних организација,
- мандати и систем командовања могу бити заједнички или потпуно одвојени,
- организације ангажоване у хибридним операцијама утичу једна другу,
- нема потврде о успешности овог модела јер отвара многа питања везана за улогу УН у будућим мировним мисијама.

Ове мисије су настале као резултат слабљења позиције УН на глобалном нивоу, јачање утицаја регионалних организација преко којих је лакше пројектовати интересе дела земаља у конфликтној зони. Овоме треба додати потребе НАТО да ослободе трупе својих земаља за мисије у Ираку и Авганистану и промена структуре мировних снага УН које се углавном попуњавају са војницима из земаља као што су земље трећег света као што су: Индија, Пакистан и Бангладеш. Као примери хибридних мисија су ангажовање НАТО/УН/ЕУ на КиМ и БиХ али и хибридна мисија УН/АУ у Судану. Уједињене нације су препознале промене које се дешавају у мировним мисијама па је 2009. године направљен документ којим се наглашава значај сарадње УН и регионалних организација. Ово је уједно био и први пут да се та сарадња систематски опише у документу Уједињених нација (UN, 2009).

Сукоб на простору бивше СФРЈ значајно је променио лице мировних мисија. Мисије се мењају квалитативно, квантитативно али и нормативно а те промене ипак морају бити обухваћене као посебна варијабла у истраживању успешности решавања унутрашњих конфликта.

1.1.4.4 Класификација према саставу

Како су се мењале врсте и генерације мировних мисија мењала се и њихова структура. Мисије прве генерације имају доминантно војну структуру јер је требало раздвојити стране у конфликту, контролисати спровођење мировног споразума или прекида ватре док су остали процеси остајали ван утицаја мировних мисија. Развојем концепта мултидимензионалних мисија пред мировне снаге се постављају сложени задаци изградње мира кроз изградњу држава па се јавља потреба за ангажовање експерата из цивилног сектора и полиције. Поред мисија које имају чисто војну структуру све је више полицијских мисија (ЕУ, УН) или мисија које су искључиво састављене од цивилних службеника (ЕУ, ОЕБС). Ипак највећи број мисија остаје мешовитог састава (мултидимензионалне мисије УН као и хибридне мисије УН, ЕУ, НАТО, АУ). Врло често се овај фактор везује за успех или неуспех правдајући се да није било довољно особља, да оно није било задовољавајућег квалитета и сл. Резултати истраживања у вези утицаја квалитета и квантитета мировних снага на успех мировних мисија су подељени а студија

мировних мисија на простору бивше СФРЈ биће добар пример за анализу утицаја овог фактора на успех мировних мисија у унутрашњим конфликтима.

1.1.4.5 Класификација према времену укључивања у конфликт

Конфликти су по свој садржини промењиве, динамичне, вишеструко узроковане и вишедимензионалне друштвене појаве што значајно усложњава њихову анализу али могућност изналажења неког универзалног начина њиховог решавања (Милашиновић, Милашиновић и Путник, 2012). Конфликти имају своју динамику где се у различитим фазама испољавају различити облици насиља на које треба реаговати како конфликт не би прешао у интензивнију фазу. За потребе овог истраживања узете се подела на девет фаза ескалације и решавања конфликта коју су направили Рамсботам и остали (Ramsbotham, Woodhouse & Mial, 2014): разлике, супротности, поделе, насиље, рат, прекид ватре, споразум, нормализација и помирење. Проценом успешности мировних мисија у различитим фазама конфликта издвојиће се потребне карактеристике које мисија треба да има да би адекватно одговорила на врсту задатака и окружење које је условљено одређеном фазом конфликта.³²

1.1.4.6 Класификација према природи сарадње субјеката мировних мисија

Промене у систему мировних мисија УН условљене су многим факторима који су већином пројекција интереса и тренутних односа у систему међународних односа. Један од најзначајнијих фактора промена је све веће ангажовање регионалних организација и група држава које се ангажују самостално или у форми неке врсте сарадње са системом мировних мисија УН. При томе УН ипак остаје нормативна окосница за савремене мировне мисије.

Истражујући природу сарадње УН и регионалних мисија Џонс и Шериф (Jones & Cherif, 2004) овакав начин сарадње називају хибридном мисијама и деле их на:

³² У покушају да пронађе универзални начин одговора на одређене врсте насиља у конфликтима Галтунг сматра да одговор на структурно насиље треба да буде изградња мира, на културно насиље треба реаговати стварањем мира, док се на директно насиље треба реаговати мисијама одржавања мира. Међутим, често се деси да у једном конфликту постоје сви облици насиља (нарочито када дође до унутрашњег конфликта-грађанског рата) на које једна врста мисија не може одговорити па је потребно комбиновати више различитих приступа (Galtung, 2009).

интегрисане, координисане, паралелне и секвенцијалне.³³ Хибридносћ се може посматрати као пракса која није развијена, као концепт новог који тражи своју афирмацију или негацију и у том смислу хибридносћ подразумева могућност да се на простору једне државе може наћи више организација које спроводе различите облике мисија: наметања мира, одржавања мира, изградње мира кроз процесе изградње државних институција или држава. Овај феномен истраживао је Парсонс (Pearson, 2008) који наглашава предности оваквог организовања мировних мисија посебно у решавању сложених унутрашњих конфликта. Генерално, ставови око концепта хибридних операција су подељени. Тарди (Tardy T. , 2014) наглашава позитивно комбиновање легитимитета УН са способностима регионалних организација док Белами и остали (Bellamy & Williams, 2009) истичу проблеме координације и мотива регионалних организација за учешће у оваквим мисијама. Хибридни концепт се најчешће доводи у везу са флексибилношћу и селективношћу деловања, односно представља добар начин комбиновања капацитета УН и регионалних организација. Основна претпоставка која фаворизује овакав начин сарадње је да ће регионалне организације брже реаговати у кризама јер их не спутавају компликоване процедуре одлучивања као на нивоу УН. За теоријску расправу отворено питање колико овакав начин сарадње подржава кредибилитет УН као глобалне организације док се велики број питања поставља везано за способност регионалних организација да без учешћа УН реше или трансформишу конфликт и створе претпоставке стабилног мира. Суштину сарадње УН и регионалних организација не треба утопистички тражити у хуманим намерама везаних за решавање конфликта него у чистом реализму и намери водећих земаља у међународним односима (које су и регионалне силе) да пројектују своје интересе у решавању конфликта у условима када нема консензуса на нивоу УН. Проблему хибридних мировних мисија може се приступити на три начина:

- Први аспект истраживања односа УН и регионалних организација је теоријска анализа „регионално-глобално“ у спровођењу мировних мисија.

³³ Интегрисане хибридне мисије изводе снаге УН са другим актерима делујући у истом ланцу командовања као у Дарфуру (УН, ЕУ, АУ и НАТО). Координисане хибридне мисије подразумевају истовремено ангажовање УН и других организација, координацију деловања али различите линије командовања као на КиМ (УН, НАТО, ЕУ). Паралелне хибридне мисије подразумевају истовремено ангажовање УН и других организација али и потпуно одсуство било какве формалне координације као у: Авганистану (УН, НАТО, ЕУ), ДР Конго (УН, ЕУ) Ирак (УН, НАТО, ЕУ) и секвенцијалне хибридне мисије које подразумевају да УН замене регионалне организације или претходе њиховом ангажовању као у Обали Слоноваче (Француска-ЕУ/УН), ДР Конго (УН, ЕУ) и Хаитију (Коалиција, УН).

- Други аспект анализе је чисто практични па Тарди (Tardy T. , 2014) употребну вредност хибридног концепта види у подели терета мировних операција (али и одговорности) и као добру излазна стратегија за неке од организација када испуне своје циљеве деловања. Најчешће се хибридни концепт доводи у везу са флексибилношћу и селективношћу односно, помиње се као добар начин комбиновања капацитета УН и регионалних организација.
- Трећи аспект анализе је преиспитивање односа мултидимензионалних мировних мисија УН (које у себи интегришу војне, полицијске и цивилне компоненте али под контролом УН) и хибридних мисија (које подразумевају једновремено ангажовање различитих организација од којих свака има свој циљ).

Хибридни концепт мировних операција је реалност која ће вероватно бити основни начин организовања мировних операција у будућности. Сам концепт хибридности носи и одређене ризике: маргинализација УН и СБ УН, легитимација војних интервенција појединачних земаља, војних савеза или регионалних организација под окриљем мировних операција, стварање хибридног мира који је најчешће нека од форми негативног мира који је само прекинуо насиље али не и конфликт.³⁴ Јамашита (Yamashita, 2012) сматра да ће хибридне мисије променити улогу УН као основног носиоца мировних операција и за то постоје две опције. Једна опција је да се хибридни концепт опстане али да УН задрже механизме контроле свих мировних операција без обзира ко их изводи или друга опција према којој би ДПКО био сервис за координацију операција које би изводиле регионалне организације. Посебан изазов у оваквим околностима је и начин вредновања оваквих операција. Постојеће дилеме око начина процене успеха мировних мисија додатно су усложњене појавом хибридних концепта јер овде долази до потпуног изражаја проблем приступа у истраживању успеха. У условима када има више субјеката остаје дилема да ли је потребно вредновати успех сваке мисије сепаратно али и успешност

³⁴ Према истраживању које је направио Балаш (Balas, 2011) око 60% свих мировних мисија у периоду од 1979-2009. године имају неки од облика хибридности. Овај аутор користи израз „вишеструке симултане мировне мисије“ (енгл. Multiple simultaneous peace operations-MSPOs) и дефинише их као две или више мировних мисија распоређених истовремено (симултано) у истом конфликту (вишеструке). Изучавајући природу односа организација Балаш примећује формирање два велика кластера организација у спровођењу мировних мисија. Први је тзв. *Европски кластер* кога чине (EU-NATO-OSCE-CIS -UN) и Афрички кластер (EU-UN-AU-ECOWAS-SADC (Southern African Development Community) –CEMAC (Economic and Monetary Community of Central Africa) –ECCAS (Economic Community of Central African States) који показују различите склоности ка удруживању са другим организацијама које спроводе мировне мисије.

мировног процеса у целини. Међутим овде се као фактор успеха морају узети у обзир и међусобни односи између различитих организација и мисија те испитати примењивост комбиновања мировних мисија у унутрашњем конфликту. Комбиновање може дати нови квалитет али је потребна анализа која врста комбиновања организација и мисија даје најбоље резултате у унутрашњем конфликту.

1.1.4.7 Комплементарност и значај представљених класификација мировних мисија

Наведена типологија је прихватљива јер суштински ниједна квалификација не потири нити потискује претходну. Прецизном квалификацијом и дескрипцијом свака мисија ће добити атрибуте који ће посебно бити анализирани. На основу таквог приступа биће могуће ценити успешност мисија појединачно, успешност групе мисија према датим спецификумима али и ће бити могуће описати колико те карактеристике утичу на успех самих мисија. Поред промена везаних за конфликт и постконфликтну изградњу мира које су одређене мировне мисије направиле у свом окружењу праћењем промена на поменутиим факторима могуће је ценити квалитативне, квантитативне и нормативне промене кроз које су прошле мировне мисије. Основна претпоставка је да постоји интеракција мисија са окружењем и да је она двострана, тј. не може се занемарити чињеница да мисије мењају конфликте али и да неки конфликти суштински мењају мировне мисије.

1.2 Специфичност мировних мисија у унутрашњим конфликтима

Унутрашњи конфликти нису нови феномен али су били ван фокуса међународних односа све до завршетка Другог светског рата. Сукоби који су почели око стварања младих држава као део процеса деколонијализације, идеолошки сукоб запада и истока, геостратегијски и економски разлози, сукоби око идентитета и религије отворили су низ различитих унутрашњих сукоба. Постало је јасно да УН не могу остати по страни јер је било све мање међудржавних ратова а кризе су се мултипликовале. Учешће мировних мисија у унутрашњим конфликтима захтева њихово разумевање али и изучавање свих приступа који су до сада кориштени у покушајима њиховог решавања. По правилу ово су врло сложени конфликти на које утиче низ фактора окружења који се морају препознати и мењати или контролисати.

1.2.1 Појам, узроци и фазе унутрашњег конфликта

Различити теоријски оквири дају своје дефиниције конфликта и свака на специфичан начин наглашава неки од узрока настанка или објеката самог конфликта. Једну од најширих дефиниција даје Мичел (Mitchell, 1998) који сматра да је „конфликт било која ситуација у којој две или више страна имају међусобно инкомпатибилне циљеве“. Међутим, унутрашњи конфликти спадају у групу социјалних конфликта које Милашиновић и остали (Милашиновић, Милашинивић, & Путник, 2012) називају „великим и масовним социјалним акцијама, односно свесним, усмереним, динамичним и практичним међусобним сукобљавањима и борбом колективних друштвених субјеката због значајних и по својој природи ограничених друштвених добара“.

Према типологији конфликта коју је направио Сингер (Singer, 1996) сви конфликти се деле на међудржавне (енг. Interstate conflict) и извансистемске (eng. Extra-systemic) ратове који су углавном колонијални ратови. Ова класификација заснива се на политичком статусу страна у конфликту. Касније је у групу „немеђудржавних конфликта“ сврстао и цивилне ратове (у којима је један од учесника побуњеничка или револуционарна група) и унутардржавне ратове које поново везује за колоније и сукобе различитих група у вези са идентитетом, вером, контролом територије и сл.

Ову типологију допуњују Холсти (Holsti, 1996) тако да она обухвата међудржавне конфликте (interstate conflicts) где су главни актери међународно признате државе и немеђународни конфликти (non-interstate conflict), који су у суштини унутрашњи конфликти. Међутим и ту постоје разлике у типу конфликта јер се посебно разматрају револуционарни конфликти везани за идеологије, сецесионистички конфликти везани за идентитете и фракционашки конфликти где се различите групе боре за власт у држави. Ова група конфликта спада у унутрашње конфликте што подразумева да се конфликт одвија на територији једне земље у условима када нема директног сукоба две земље али то не значи да друге земље нису на други начин нису укључене у конфликт.

Да би се разумео унутрашњи конфликт морају се разумети услови, уроци и фазе који до њих доводе. Милашиновић и остали (Милашиновић, Милашинивић, & Путник, 2012) сматрају да је у општим условима за настајање конфликта морају постојати минимум две стране као колективни ентитети, да је једна страна незадовољна постојећим

стањем и да га својим деловањем жели променити и да те промене подразумевају неко деловање друге стране која не мора нужни бити сагласна са променама. Најчешћи предмет друштвених конфликта су интереси (где стране у конфликту желе исту ствар) или вредности (где стране не желе исту ствар). Суштински, то може бити реалан (територија, ресурси и сл.) или апстрактан објекат конфликта који је у вези са идентитетом и вредностима. Истражујући узроке унутрашњих конфликта Деруен и Хео (Deruен & Нео, 2007) износе неколико група фактора који доводе до унутрашњих конфликта:

- Историја конфликта је значајан фактор у њиховом понављању јер се често деси да исти проблем буде узрок више узастопних конфликта. У овом случају посебну пажњу завређују теоријски концепт „продужених конфликта“ Едварда Азара (Azar, 1990). Према његовом мишљењу овакви конфликти имају своју историју која има озбиљних импликација на сваки покушај њиховог решавања. Он у ствари износи тврдњу да не постоји јасна граница између домаћих и страних учесника и извора и да ти конфликти у ствари немају јасну тачку почетка. Овај концепт је донекле прихватио и Галтунг (Galtung, 2009) који под утицајем источњачког спиритуалног приступа тврди да конфликти имају своју мантру и да ће оно што је некада лоше учињено представљати терет наредних конфликта.³⁵
- Снага државе, односно боље речено слабост државе да обезбеди услове, безбедност, једнакост, политичку и економску стабилност јавља се као један од основних узрока унутрашњих конфликта. Еванс и Њунхам (Evans & Newnham, 1998) наводе да посебан феномен слабости државе представљају пропале нације-државе које настају након Хладног рата јер нису успеле да реше унутрашње тензије најчешће изазване етничким екстремизмом и милитаризмом.
- Контрола над ресурсима земље је према процени Светске банке (World Bank, 2003; Collier & Hoeffler, 2005) је један од најчешћих узрока конфликта посебно у регионима који су богати нафтом и ретким минералима. Врло често се као повод за конфликт са сецесионистичким тежњама долази у ситуацији када централна власт експлоатише природна богатства из неког региона а да при томе врло мало улаже у њихов развој. Ово даје легитимитет сецесионистима да се боре против удаљених

³⁵ Овде се као један од узрока наводи и изостанак суђења ратним злочинцима или неправедан однос према жртвама конфликта што је један од основних индикатора нормализације и помирења страна у сукобу.

елита. У овим случајевима се ресурси користе као објекат конфликта али и као извор финансирања конфликта.

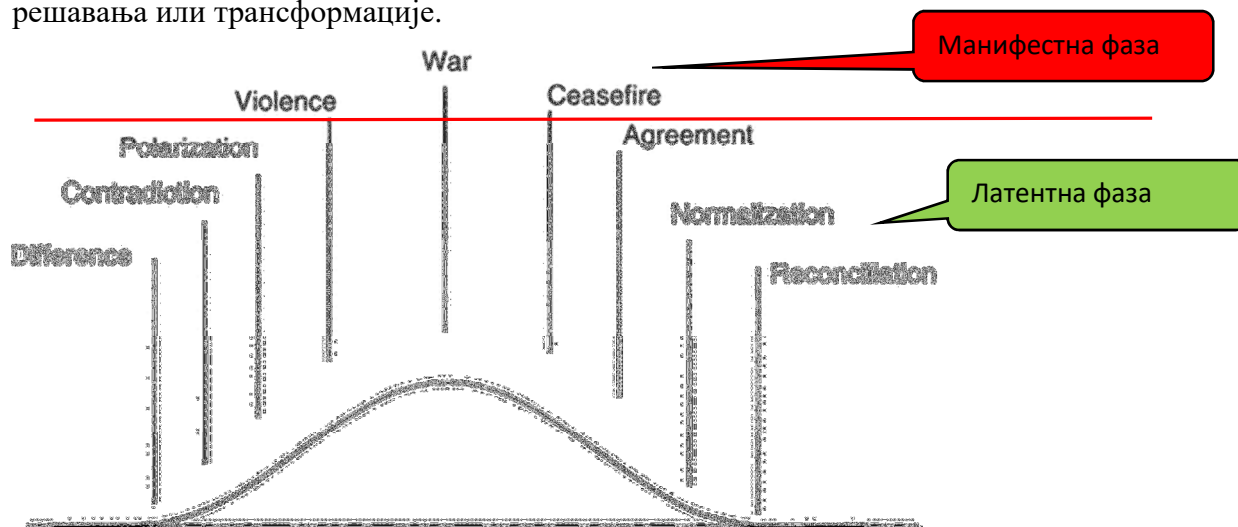
- Унутрашњим поделама према етничким или верским линијама цело друштво се доводи у ситуацију у којој неће бити равноправности и где ће једна група доминирати над осталима. Криза ће посебно бити изражена у мешовитим срединама или подручјима где долази до контаката између етничких група.³⁶
- Лидери као фактор конфликта су питање које треба посебно анализирати. Питање да ли лидери обликују конфликте или конфликти обликују конформистичке лидере остаје као могући истраживачки проблем. Остаје чињеница да лидери у великој мери утичу на конфликт, његову ескалацију и деескалацију. У решавању конфликта неизоставно је и питање решавања судбине лидера, да ли ће бити кооперативни и остати део мировног процеса или ће се као опоненти мировног процеса наћи на листи оних које треба заменити. У теорији конфликта је познато да људи следе своје вође и да се елитна изградња мира „elite reasebuilding“ или изградња мира „одозго на доле“ користи у савременим мировним мисијама.
- Спољни фактори су врло често пресудни како за ескалацију тако и за деескалацију унутрашњих конфликта. Поред директног учешћа које је према истраживањима Гледиша и осталих (Gleditsch, et al., 2002) регистровано у 32 од 163 случаја унутрашњих конфликта од 1946-2001. године, индиректно мешање и утицај спољних сила је реалност скоро сваког унутрашњег конфликта. На крају, подршка мировном процесу од стране великих сила и спречавање мешања других земаља су битни фактори успеха мировних мисија.

Ови фактори се испољавају различитим интензитетом и најчешће комбинација више фактора доводе до конфликта и условљавају његов прелазак из једне у другу фазу.

Конфликти су по свој садржини промењиве, динамичне, вишеструко узроковане и вишедимензионалне друштвене појаве што значајно усложњава њихову анализу али изналажење неког универзалног начина њиховог решавања (Милашиновић, Милашиновић

³⁶ Према процени Светске банке (World Bank, 2003) ако највећа етничка група има апсолутну већину ризик од сукоба расте за 50%. Државе које имају две доминантне етничке групе које су јасно деференциране има шест пута више шансе да уђе у конфликт него мултиетничко друштво.

и Путник, 2012).³⁷ Конфликти имају своју динамику где се у различитим фазама испољавају различити облици насиља на које треба реаговати како конфликт не би прешао у следећу интензивнију фазу. Милашиновић и остали праве у основи поделу на латентну и манифестну фазу конфликта с тим што предвиђају четири етапе у развију конфликта у оквиру латентне фазе. Међутим у тој подели четврта фаза већ подразумева почетак насиља па се као таква може превести у манифестну фазу. Постоји још теоретичара конфликта који препознају фазе ескалације али не придају довољно пажње фазама деескалације што је са аспекта теорије конфликта значајна класификација. Рамсботам и остали (Ramsbotham, Woodhouse & Mial, 2014) препознају девет фаза ескалације и деескалације конфликта (Слика бр.2) и то: разлике, супротности, поделе, насиље, рат, прекид ватре, споразум, нормализација и помирење али ни они не праве јасну дистинкцију између манифестне и латентне фазе. У фазама ескалације и деескалације које се налазе испод црвене линије постоји значајан потенцијал за избијање или обнавање конфликта тако да се оне могу сматрати латентном фазом конфликта све док не дође до његовог решавања или трансформације.

Слика бр.2 Модел ескалације и деескалације конфликта у девет фаза (Ramsbotham, Woodhouse & Mial, 2014).

Међутим ова правилна парабола представља теоријски модел потпуног конфликта али треба имати на уму да савремени конфликти врло често не прате овај модел, тј. неке фазе трају кратко тако да не дођу до изражаја а увек постоји опасност од преласка

³⁷ Узроци унутрашњих конфликта су различити а теорија препознаје пет основних узрока: класне разлике, нерешена национална питања, расне разлике, верски мотивисани конфликти и политичко-идеолошки разлози (Милашиновић, Милашинивић, & Путник, 2012).

конфликата из насилних у латентне фазе. У фази ескалације то значи убрзана промена фаза ка сукобу и у фази деескалације реверзибилан процес који поново води ка конфликту. Поред промена које су могуће у скраћивању периода за синусиоду конфликта треба имати на уму да конфликти који се не реше или не трансформишу „пулсирају“, односно постоји вероватноћа да ће се у одговарајућим околностима поновити после одређеног времена.

Узрок конфликта може бити један или комбинација више фактора чиме се њихово решавање чини посебно сложеним. Унутрашњи конфликт се у литератури често изједначава са грађанским ратом што је суштински погрешно јер је појам „конфликта“ шири од појма „рата“.³⁸ У академској заједници не постоји консензус око дефиниције унутрашњег конфликта али се најчешће користи формулација са Института за изучавање конфликта, Универзитета Упсала према којој је *„унутрашњи конфликт врста конфликта који се дешава унутар граница једне државе, у коме са једне стране учествују владине снаге а са друге једна или више страна које се боре против владе. У оваквим конфликтима треће земље (најчешће суседне и велике силе) обезбеђују подршку*

³⁸ Нешто потпунију квалификацију унутрашњег конфликта дао је Самбанис (Sambanis N. , 2004) који унутрашњи конфликт поистовећује са грађанским ратом и прави јасну дистинкцију између ове врсте конфликта и оних који су усмерени ка националном ослобођењу од колонијалне власти. Према Самбанису који је на овај начин покушао да реши проблем типологије цивилних ратова основне карактеристике ових сукоба су:

- Сукоб се изводи на територији међународно признате државе.
- Стране у конфликту су политички и војно организоване и имају јасне циљеве деловања.
- Владине снаге или страна која заступа интересе владе мора бити укључена у конфликт.
- Главна побуњеничка организација мора бити локална и већина бораца је регрутована са те територије. Ако се појави подршка неке друге државе или се део снага регрутује на територији те државе то и даље неће бити међдржавни конфликт.
- Побуњеници могу деловати и са територије околних земаља али морају имати делове територије под својом контролом на територији земље у којој се сукоб изводи.
- Ако у првој години има између 500-1000 смртних случајева у вези са конфликтом. У случају да буде мање смртних случајева од 500 у току прве године сматраће се да је рат почео те године само ако кумулативни број жртава у наредне три године пређе 1000 смртних случајева.
- За време трајања конфликта насиље мора бити значајно, односно за време периода од три године не би требало да има мање од 500 мртвих у вези са конфликтом.
- У току конфликта слабија страна мора бити способна да пружи ефикасан отпор.
- Мировни споразум гарантује најмање шест месеци мира.
- Одлучна војничка победа побуњеника доводи до промене власи и краја рата.
- Сукоб са новом власти значи наставак рата.
- Ако у сукобу победе владине снаге мора постојати период мира од шест месеци како би се наредни конфликт посебно кодификовано.

сукобљеним странама“.³⁹ Савремене мировне мисије имају холистички приступ и баве се конфликтом у целини покушавајући да трансформишу или реше конфликт на начин прихватљив за протагонисте али и друге заинтересоване стране. Зато се успех мировних мисија не може сагледавати само у спецификованој фази када је насиље најинтензивније већ се треба фокусирати и на успех у превенцији насилних конфликата у раним фазама ескалације и касније деескалације конфликта.

1.2.2 Кључне карактеристике мировних мисија у унутрашњим конфликтима

Перципирање успеха мировних мисија у унутрашњим конфликтима подразумева, поред разумевања самог конфликта и познавање карактеристика мисија које могу дати резултате у сложеним околностима какве су унутрашњи конфликти.

Унутрашњи конфликт сам по себи није новији феномен али је тек крајем Хладног рата дошао у фокус високе политике и система Уједињених нација. Уследиле су и неизоставне промене мировних мисија које се интензивније и масовније укључују у унутрашње конфликти. Ове промене су биле квантитативне (промене броја мисија, промена броја припадника мировних снага, повећање цене коштања мировних мисија), квалитативне (промена структуре и квалитета припадника мировних мисија) и нормативне (у смислу промене правног оквира за деловање мировних снага и прелазак са мировних мисија поглавља 6, на мисије под поглављем 7 и 8 повеље УН).⁴⁰

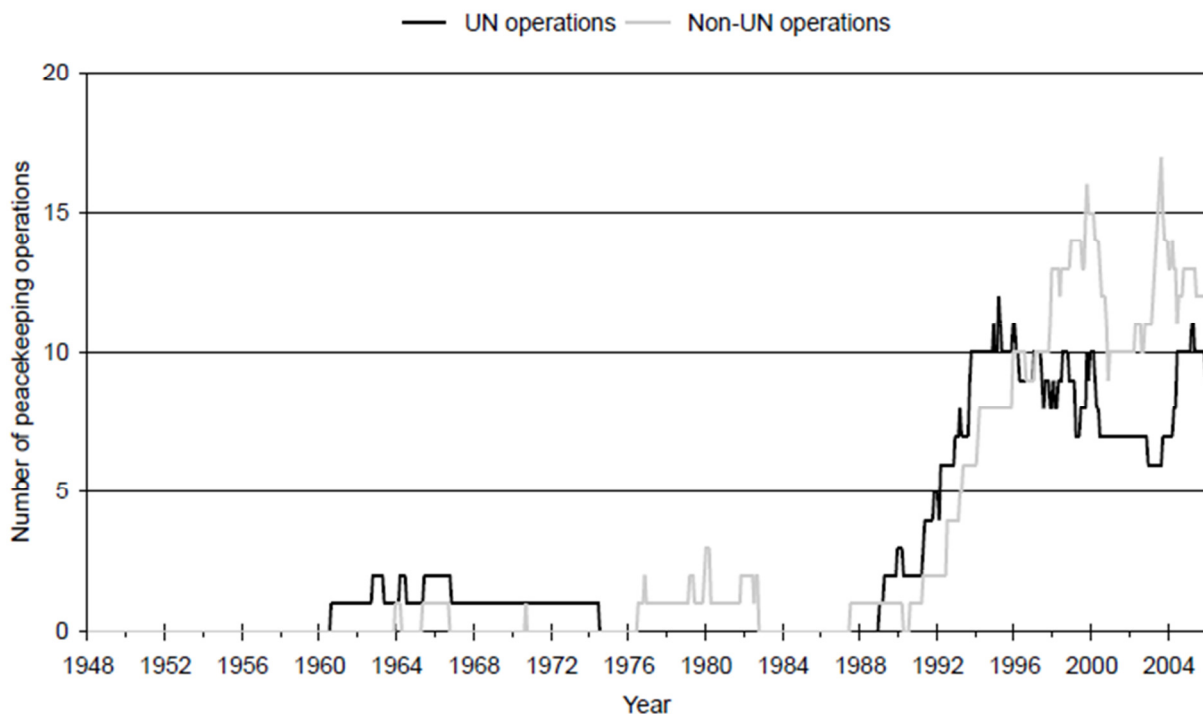
Анализом учесталости и локација ангажовања мировних мисија у унутрашњим конфликтима Хелд је утврдио (Heldt, 2008) да је у периоду од 1948-2004. године ангажовање мировних мисија у организацији УН (Графикон бр. 3) и осталих организација било на доста ниском нивоу за време Хладног рата (1-2 мисије УН у периоду од 1961-1974. године).

У истом периоду скоро да нема мировних мисија регионалних организација али је приметно да се од 1977-1983. године оснивају само мировне мисије регионалних организација. Ово се може објаснити блоковским тензијама и поштовањем основних принципа мировних мисија где се оне перципирају као инструмент за решавањем

³⁹ Оружани конфликт је врста некомпатибилности између владе неке земље и одређеног дела територије где је дошло до употребе оружане силе између сукобљених страна и где се појавило минимум 25 смртних случајева у директној вези са конфликтом. Дефиниција Института Универзитета Упсала. <http://ucdp.uu.se>

⁴⁰ О промена мировних мисија види (Bellamy & Williams, 2009), (Bellamy, Williams, & Griffin, 2010).

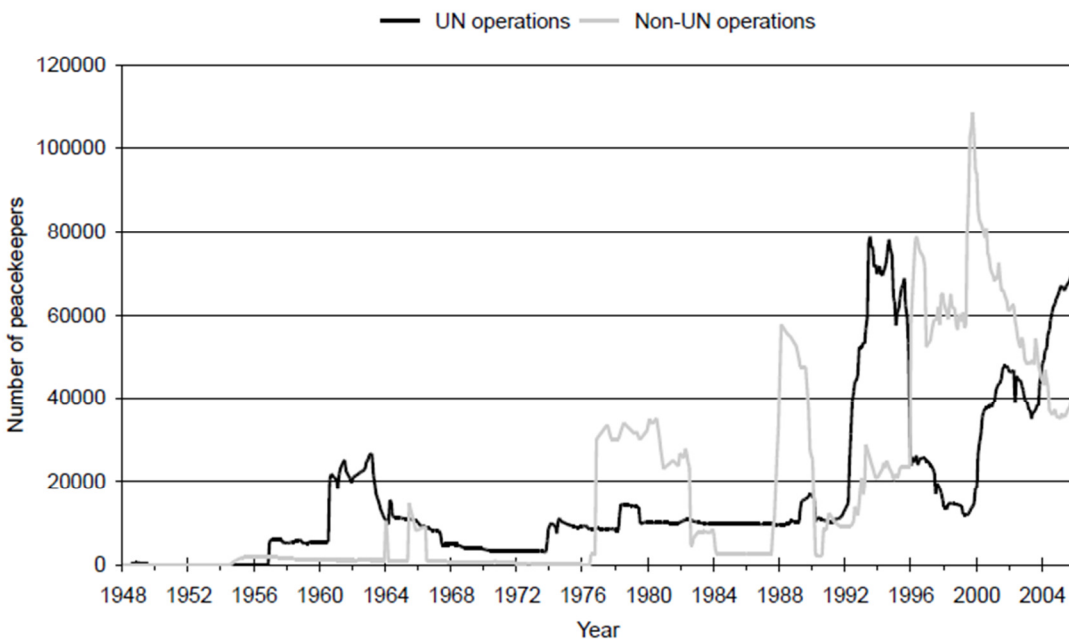
међудржавних а не унутрашњих конфликта. Таква пракса остаје све до почетка деведесетих година када се због сукоба у Југославији и на простору Африке значајно повећава број мировних мисија које воде УН али и друге организације. Прогресиван раст броја мировних мисија у организацији УН али и регионалних организација бележи се све до 1995. године од када почиње да пада број мисија УН док је приметан изразит раст (50% више мисија других организација него мисија УН) мисија других организација.

Графикон бр. 3 Дистрибуција мировних мисија у унутрашњим конфликтима (Heldt, 2008)

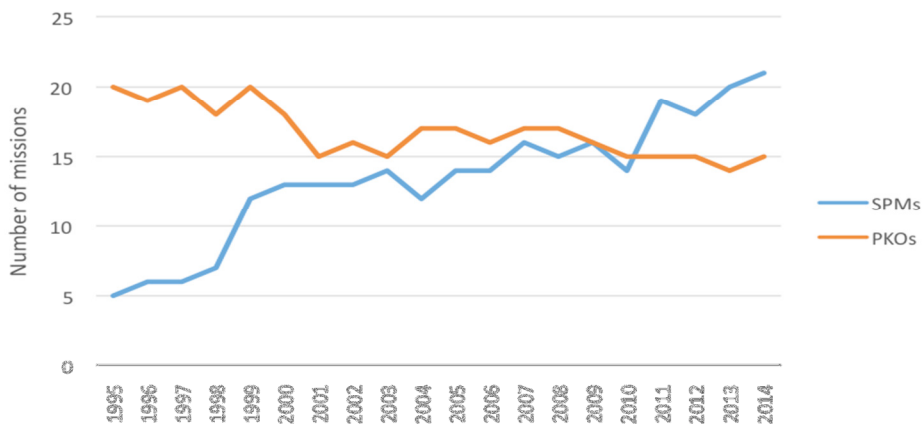
У времену од 1948 до 2005. године УН организују 60 мировних мисија од којих је 16 било у међудржавним ратовима а 44 или 73% у унутрашњим конфликтима. Од укупно 14 активних мировних мисија УН у унутрашњим конфликтима распоређено је 8 или 57% мисија које троше већину ресурса УН намењених за мировне мисије. Квантитативно повећање броја мировних мисија у унутрашњим конфликтима пратило је и повећање броја земаља учесница у мисијама, повећање број људи ангажованих у мировним мисијама као и трошкова самих мировних мисија. На графикону бр. 4 види се тренд у броју припадника мисија према коме је приметан прогресиван раст броја припадника мировних мисија све до 1995. године када мировне мисије регионалних организација добијају на значају. Стагнација и затим и опадање броја мисија УН траје од 1994. године до 1999. године од тада до данас бележе константан

пораст. У литератури се ова промена доводи у везу са променама политике САД према мировним мисијама у светлу заштите националних интереса САД (White House, 1994).

Графикон бр. 4 Промене укупног броја припадника мировних мисија (Heldt, 2008)

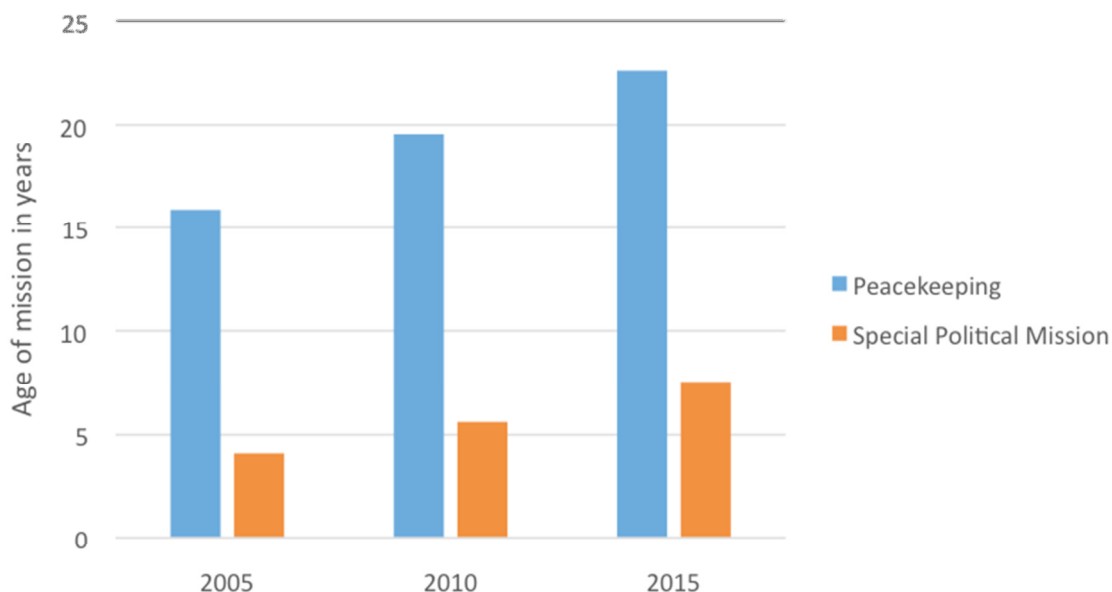
Тренд повећавања броја мировних мисија у унутрашњим конфликтима условио је пад броја мировних мисија у међудржавним конфликтима (који су после Хладног рата постали ређи). Укупан број једновремених мировних мисија никада није прешао 20 а од краја Хладног рата се у просеку креће око између 14-16 мисија истовремено. Разлози су организационе али пре свега финансијске природе.

Графикон бр. 5 Број једновремених мировних мисија и специјалних политичких мисија УН⁴¹

⁴¹ <https://peaceoperationsreview.org/thematic-essays/10-trends-in-peace-operations/>

Поред промене у броју мировних мисија у вези са унутрашњим конфликтима постоји генерални тренд да савремене мировне мисије УН трају дуже него раније и да се тренд повећања трајања мисија наставља.

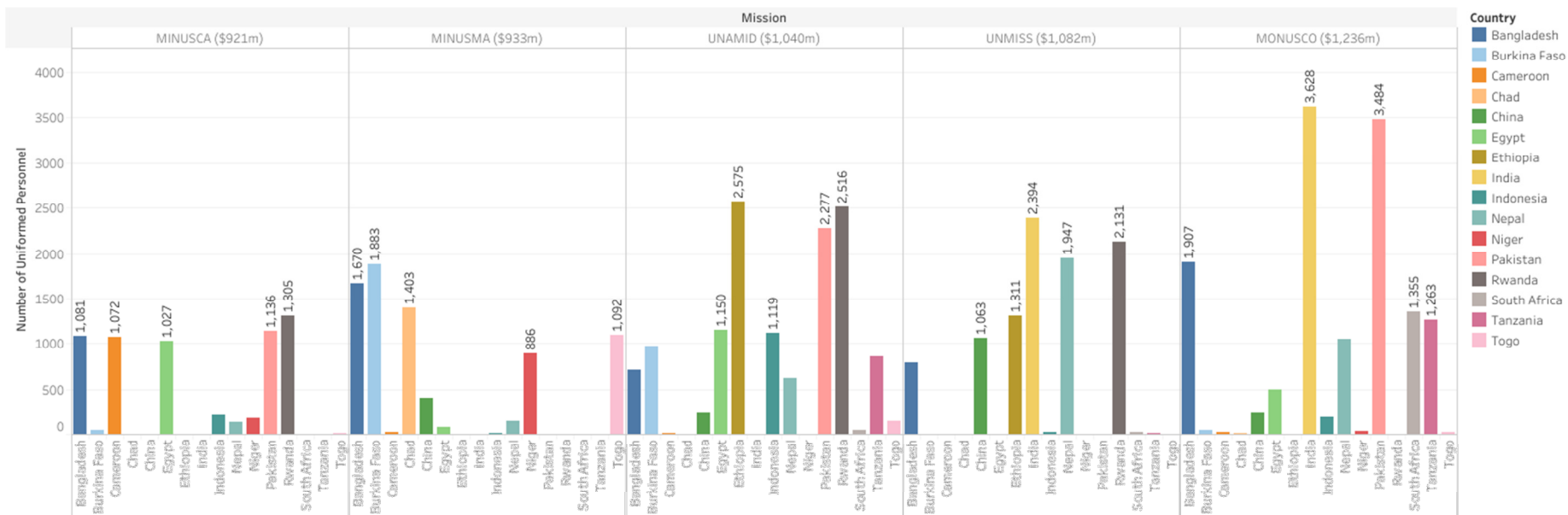

Графикон бр. 6 Просечно време трајања мировних мисија УН

Повећавање цене коштања мировних мисија у унутрашњим конфликтима један је од значајних показатеља њихових квантитативних промена. Ово се објашњава њиховом мултидимензионалном суштином, променом структуре и повећањем броја припадника те сложеним мандатима који се суштински везују за мировни процес у целини а не само за насилну фазу конфликта. Према званичним подацима УН првих пет највећих и најскупљих операција УН распоређују се у унутрашње конфликте (MINUSCA, MINUSMA, UNAMID, UNMISS, MONUSCO). Ове мисије заједно коштају 5212 милиона долара што чини 77% буџета мировних мисија који за 2017/2018 годину износи 6, 8 милијарди долара.⁴²

⁴² <https://www.un.org/press/en/2017/gaab4239.doc.htm>

Major troop contributors to the top five UN peacekeeping missions by budget, 2016-17 (as of February 2017)

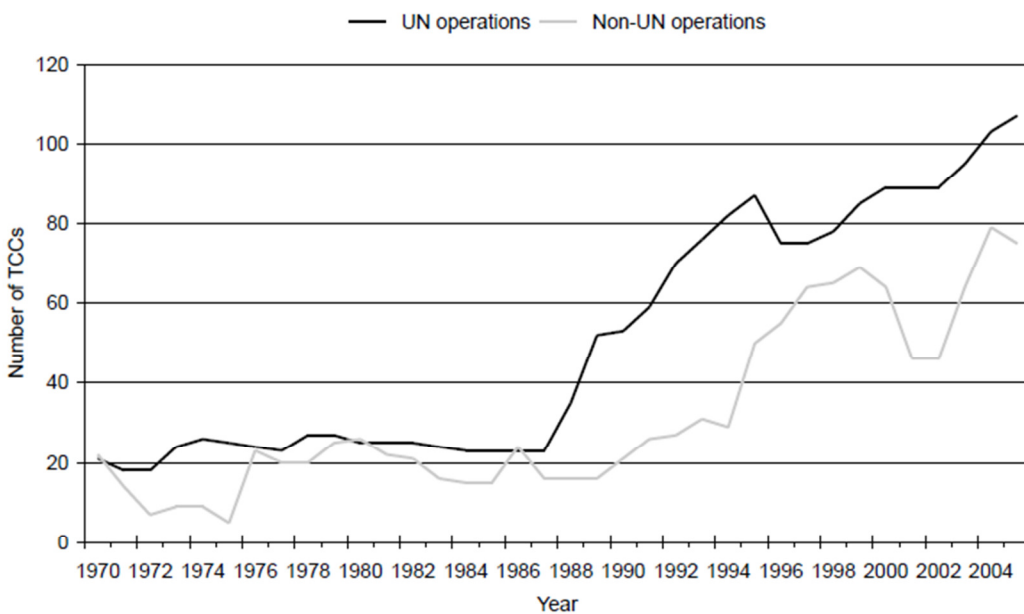

Графикон бр.7 Трошкови и национална структура пет највећих мировних мисија УН (све су распоређене у унутрашње конфликте)⁴³

⁴³ <https://peaceoperationsreview.org/thematic-essays/10-trends-in-peace-operations/>

Унутрашњи конфликти су поред улоге УН променили и перцепцију улога појединачних држава, коалиција вољних (група држава)⁴⁴ или регионалних безбедносних организација у погледу мировних мисија. Ради пројекције својих интереса, пацификовања суседних земаља или одређеног региона долази и до експанзија мировних мисија ван система УН. У периоду од 1948-2005. године различите организације ван УН су имале 68 мировних мисија од којих је 51 мисија била у вези за унутрашњим конфликтима а од тог броја 28 мисија је подржано од стране УН у складу са Повељом (Daniel, Taft, & Wiharta, 2008).

Регионализација је поред промене састава мировних снага утицала и на промену квалитета мировних снага. Дошло је до повећања броја земаља које су изразиле спремност за учествовање у мировним мисијама (Графикон бр. 8) чиме је промењена национална структура и квалитет мировних снага.

Графикон бр.8 Тенденције пораста броја земаља контрибутора мировних мисија (Heldt, 2008)

Територијална дистрибуција мировних мисија указује да су регионалне организације као што су ЕУ и НАТО повукле већи део војника западних земаља из мировних мисија УН у мисије ових регионалних организација.⁴⁵ Западне земље су

⁴⁴ Коалиција вољних је група земаља која делује заједно, најчешће окупљена око водеће нације ради учешћа у одређеној мисији као реакција на насталу кризу. Могу деловати са или без формалног одобрења регионалних или међународних организација (Bellamy & Williams, 2005).

⁴⁵ Анализом географске дистрибуције мировних мисија утврђено је да су у мировним мисијама на простору Америке УН биле ангажоване у унутардржавним конфликтима док су регионалне организације регулисале

задржале праксу плаћања трошкова мировних мисија УН али се најквалитетнији војници шаљу у мисије које требају заштитити националне интересе ових држава и то кроз мировне мисије регионалних организација.⁴⁶ У времену од 1991-1995 године број војника из земаља које су имале испотпросечни БДП у саставу мировних мисија био је око 50%. Од 1996-2000. године тај број се попео на 65% да би до 2005. године нарастао на значајних 90%. Хелд (Heldt, 2008) је ову праксу назвао „обрнуто пропорционално учешће у мировним мисијама“ према коме земље које по правилу дају најмање новца за буџет мировних мисија постају највећи контрибутори снага, троше највише тог новца док је квалитет трупа под великим знаком питања.⁴⁷

Поред квантитативних и квалитативних промена савремене мировне мисије су прошле и кроз нормативне промене, односно промењен је нормативно-правни оквир њиховог одобравања. Мисије се све више одобравају у складу са поглављем VII Повеље УН (деловање у случају повреде мира, претњи миру или аката агресије) које подразумева робусну употребу пре свега војних потенцијала мисија. Друга велика промена наступила је у складу са Поглављем VIII Повеље где се регионалне организације, групе земаља или појединачне земље могу овластити да делују у име СБ УН ради спровођења одука овог тела.

Међутим, регионализација не значи нужно задржавање деловања само у матичном региону нити подразумева било какву ексклузивност. Утврђено је да од свих случајева мировних мисија које су водиле регионалне организације у 20% случајева мировне снаге не долазе из региона у коме се дешава криза. Ово указује на трендове да утицајније регионалне организације као што су ЕУ или НАТО имају тенденције да пројектују свој утицај и ван матичног региона у зоне интересовања.

међудржавне конфликте. На Блиском истоку УН је решавао међудржавне конфликте док су регионалне организације решавале обе врсте конфликта. У Африци је било скоро идентична дистрибуција мировних мисија УН и регионалних организација у међудржавним и унутрашњим конфликтима. У Европи су регионалне организације много више ангажоване у унутрашњим сукобима осим у два случаја међудржавних конфликта када су ангажоване мисије УН. Регионалне организације нису ангажоване у међудржавним конфликтима. (Heldt, 2008).

⁴⁶ Првих десет највећих донатора за мировне мисије УН у току 2018 су: САД (28.47%), Кина (10.25%), Јапан (9.68%), Немачка (6.39%), Француска (6.28%), Велика Британија (5.77%), Русија (3.99%), Италија (3.75%), Канада (2.92%), Шпанија (2.44%). <https://peacekeeping.un.org/en/how-we-are-funded>

⁴⁷ https://peaceoperationsreview.org/featured-data#troop_tcc

Регионализација никако не значи ексклузивност у деловању и потпуно искључивање УН из мировних мисија већ је треба посматрати као неку форму борбе за доминацију регионалних организација у оноликој мери колико им то дозвољава економска и политичка моћ држава чланица. Од политичке (засноване на економској и војној) моћи држава и интереса водећих земаља зависи начин на који мировне мисије регионалних организација кохабитирају са УН. Негде се тражи само легитимитет деловања и општи политички оквир у форми мандата преко резолуције СБ УН (ЕУ, НАТО) док се у другим случајевима тражи и конкретна материјална подршка (пример су мисије АУ које УН логистички подржавају). У даљем не треба заборавити ни чињеницу да су се упоредо са овом праксом развијале доктринарно-нормативна документа регионалних организација за деловање у мировним мисијама.

На основу изнетог може се направити општи профил мировних мисија у унутрашњим конфликтима. Основне карактеристике тих мисија су:

- организују се у организацији или у складу са одобрењем УН,
- у оквиру ових мисија развија нова врста односа између УН и регионалних организација, да ове мисије имају значајне војне потенцијалне и трошкове,
- контингенте УН углавном чине земље трећег света док су развијене западне земље тежиште својих ангажовања оставиле у оквирима регионалних организација,
- одобравају се у складу са поглављима 7 и 8 Повеље УН.

На примеру мировних мисија у бившој СФРЈ десила се промена мировних мисија УН као и формирање тзв. европског хибридног кластера мировних мисија (УН/ЕУ/НАТО/ОЕБС) који се формирао у току кризе на простору бивше СФРЈ. Узроци, начини и последице промена требају се испитати у контексту успешности деловања односно утврдити да ли је неуспех у деловању претходних мисија био окидач за промене које су се десиле.

1.2.3 Мировне мисије у решавању унутрашњих конфликта

Квалификација успешности мировних мисија у решавању унутрашњим конфликтима је пре свега епистемолошко питање. Код теоријске систематизације постоји објективан проблем непостојање јасних универзалних критеријима и индикатора успеха. Ово доводи до ситуације у којој се у истраживачким задацима не може утврдити (или је

описана као маргинализована) узрочно-последична веза између постављених фактора и критеријума успеха док ти исти фактори на истом примеру али према другачијим критеријумима показују значајан утицај. Ово је један од разлога што је потребно тежити унификацији фактора и критеријума успеха али и избегавати јасну дихотомију успех-неуспех јер је реалност мировних мисија сложена и многозначна.

Прва истраживања у вези са успехом мировних мисија у унутрашњим конфликтима спровођена деведесетих година двадесетог века (Diehl 1993, Weiss 1995) указују да је много теже реаговати у унутрашњим конфликтима и да је мировне мисије немају утицаја на обнављање сукоба као ултимативне мере успеха. Каснија истраживања (Heldt 2001/2002), Фортна (Fortna 2003, 2004) одбацују ове тврдње и показују да су мировне мисије једнако ефикасне у унутрашњим као и у међудржавним конфликтима.

Квантитативна истраживања показују да мировне мисије доприносе одржавању мира након унутрашњих конфликта што је потврђено чињеницом да је од укупног броја конфликта где није било мировних мисија у чак 42% случајева дошло до понављања конфликта (Фортна 2003). Висок ниво позитивног утицаја на успех мировних мисија износи и Самбанис (Sambanis, 2008) који тврди да све мировне мисије имају позитиван ефекат на изградњу мира јер се шансе за мир у присуству мировних снага повећавају за значајних 36%. Још значајније резултате мировних мисија у смислу спречавања поновног конфликта износе Каплан и Хофлер (Caplan & Hoeffler, 2017) који тврде да тамо где неме војних сага УН (у просеку 5340 војника по мисији) постоји 48% шансе за поновни конфликт док се тамо где нема полицијских снага (у просеку 730 полицајаца по мисији) тај проценат креће око 43%. Овде је основни критеријум успеха наставак конфликта што јесте значајан али свакако не једни критеријум на основу кога би могли ценити успешност неке мировне мисије. Велика непознаница остаје и успешност мисија у контексту фаза конфликта јер се аутори углавном не баве анализом успеха у различитим фазама него кумулативно анализирају резултате мировних мисија. Овоме треба додати и време када је истраживање вршено тако да постоје значајне разлике у перцепцији фактора успеха мировних мисија током деведесетих година и после 2000-те године. Да би се направила јасна дистинкција и истражили фактори који утичу на успех мировних мисија потребно је сагледати како постојећа теорија сагледава утицај фактора окружења (општих услова

окружења и карактеристике конфликта) и фактора (карактеристике) мисије на укупну успешност мировних мисија.

1.2.3.1 Утицај фактора окружења

У анализирању утицаја фактора окружења на успех мировних мисија резултати истраживања су различити а у неким случајевима дијаметрално супротни. Да природа конфликта значајно утиче на успех мировних мисија сматрају (Licklider 1995; Kaufmann 1996; Doyle & Sambanis, 2000), посебно ако су унутрашњи конфликти етничке природе и везани за идентитете такви конфликти се теже решавају и мисије имају мање шансе за успех. Фортна (Fortna, 2003) сматра да су овакви конфликти склонији понављању за разлику од сецесионистичких који не показују тенденције понављања. Као разлог за проблеме у решавању етничких конфликта Самбанис (Sambanis, 2008) наводи стално преиспитивање суверенитета. Међутим постоји група истраживача (Hartzell & Hoddie, 2001; Carlan & Hoeffler, 2017) који не налазе јаке везу којим би се потврдила хипотеза о посебним проблемима мировних мисија у решавању етничких конфликта. Они само примећују тенденцију да етнички конфликти трају дуже него они који су мотивисани другим проблемима.

Поред анализе природе конфликта потребно је сагледати како број и структура страна у конфликту и њихов однос према мировним мисијама утиче на успех. Унутрашњи конфликт по својој суштини представља сукоб владиних снага (и/или провладних бораца) са једном или више наоружаних група. Оваква квалификација је у складу са општом теоријом конфликта која предвиђа да услове за конфликт чине две стране при чему је једна страна спремана да предузме кораке како би постигла своје циљеве а друга страна постаје свесна тог деловања и активно покушава да га спречи (Милашиновић, Милашинивић, & Путник, 2012). Истражујући утицај броја страна у конфликту на успех мировних (Stedman 1997; Doyle & Sambanis, 2000) тврде да је лакше изградити мир тамо где постоје само две стране у конфликту. Повећавањем броја страна мултипликују се интереси и проблеми што мировне мисије доводи у сложенију ситуацију него код међудржавних конфликта.

Поред броја страна у конфликту важан је и структура тих снага. Конфликти који на било који начин укључују учешће великих сила су мање подложни понављању али је такође мања вероватноћа организовања мировне мисије сматрају Гилицан и Стедман (Gilligan & Stedman 2001). Врло често се дешава да се унутрашњи конфликт подржава и подстиче са територије треће земље и да тај утицај може бити од пресудног значаја за успех мировних мисија. Изоловање конфликта и спречавање подршке странама у конфликту је према истраживању Пушкине (Пушкина 2006), Дојла и Самбаниса (Doyle & Sambanis, 2006) један од кључних узрока успеха мировних мисија у решавању унутрашњих конфликта. Ови аутори такође сматрају да је за успех мировних мисија пресудна сагласност сукобљених страна за распоређивање мировних снага.

Истражујући услове под којим су стране вољне за давање сагласности за распоређивање мировних снага у унутрашњем конфликту Харцел и Ходи (Hartzell & Hoddie, 2001) тврде да мировне снаге морају бити способне да гарантују безбедност свим бившим учесницима у конфликту односно да створи услове да све стране верују да ће само преговори довести до решења кризе. Субјективна перцепција сопствене снаге страна у конфликту је мање важна у односу на вољу коју сукобљене стране морају испољити да би се конфликт решио.⁴⁸

Савремени конфликти подразумевају различите форме насиља у којима је тешко направити прецизну дистинкцију страдања људи која су у непосредној вези са конфликтом и свих других случајева страдања људи. Страдање цивила је нешто што оптерећује савремене мировне мисије и свакако има утицаја на њихов успех али не и на успех целокупног мировног процеса. Насиље над цивилима суштински оптерећује процес помирења, изградње поверења и озбиљно нарушава жељу људи да живе заједно након конфликта. Истражујући везу успеха мировних мисија са страдањима у току конфликта Самбанис (Doyle & Sambanis, 2000; Sambanis, 2008) је потврдио јасну каузалну везу између ове категорије. При томе се скоро парадоксално звучи премиса да веће страдање цивила наводи стране у конфликту да брже дођу до мировног споразума али отежава

⁴⁸ Мировне мисије у којима је постојала сагласност страна у сукобу смањиле су могућност новог сукоба за око 70% код свих типова мировних мисија. Међутим тамо где нема сагласности и где се спроводе мисије наметања мира већа од 50% да ће доћи до поновног сукоба него тамо где није било мировних мисија. У периоду после Хладног рата мисије које имају сагласност страна у конфликту су успешне око 95% што важи и за све врсте мировних мисија према поглављу 6 Повеље УН (Fortna V. , 2003).

послератну изградњу мира јер стране користе жртве као преговарачки капитал у перцепцији будућег друштвеног уређења. Са овом тврдњом се не слажу Харцел и Ходи (Hartzell & Hoddie, 2001) који наводе да је мање вероватно да ће се интензивни унутрашњи конфликти завршити преговорима.

Исцрпљеност страна у конфликту дуготрајним сукобом доводи се у везу са трајањем мира па ће према истраживању које су радили Дојл и Самбанис (Doyle & Sambanis, 2000) и Фортна (Fortna, 2003) мир трајати дуже ако је конфликт био дужи чиме се повећавају и изгледи за успешну изградњу мира. Међутим (Hartzell & Hoddie, 2001) нису потврдили повезаност између ове две варијабле што оставља простора за даље истраживање.

Унутрашњи конфликти имају тенденцију да трају дуго и при томе реакција међународне заједнице није увек уједначена, односно мировне мисије се шаљу у различитим фазама конфликта. Иако је према важећим документима УН тежиште деловања на превенцији конфликта то често није случај. Истраживања показују да мировне мисије показују добре резултате у превенцији конфликта или у условима када је мир владао шест месеци пре доласка мировних снага (Heldt, 2002; Sambanis N. , 2008). Ово потврђује успех мировних мисија у латентној фази али остаје упитно колико су мисије успешне у манифестној фази. Изгледа да мировне мисије УН још увек нису нашле модел према коме би успешно деловале и у овој фази. Ово се често доводи везу са предугим временом реаговања система на настале кризе али и на споро формирање потребних снага које могу да изврше добијени мандат мисије. Према истраживању које је направио Хелд (Heldt, 2002) систему УН у просеку треба 22 месеца од почетка конфликта да се распореде у зону операције. У вези са брзином реаговања мировних снага као фактором успеха постоји консензус према коме брже реаговање мировних снага значајно увећава шансе за успех мировне мисије.

Околности у којима се конфликт прекида уз посредовање мировних снага такође има утицаја на укупан успех мисија. Војна интервенција мировних снага (наметање мира) може зауставити или прекинути конфликт али се показало да такви конфликти имају тенденцију обнављања. Наметање мира не даје гаранције да неће доћи до обнављања сукоба а резултати истраживања указују да мировне мисије немају позитиван биланс у решавању унутрашњих конфликта све док стране у конфликту преферирају војну опцију

као решење својих интереса. Сукоби у којима су стране ушле у пат позицију (Zartman, 2001) или они који прете уништењу једне стране (Hensel 1996; Huth 2000; Hensel 2000) лакше доводе до мировног споразума. У овим околностима се мировне снаге морају наметнути као ауторитет и обезбедити неопходне гаранције, повратити поверење међу бившим борцима, обезбедити институционализацију пре либерализације и ефикасно спровести реформу сектора безбедности. Да мировни споразум као начин прекидања конфликта доприноси успеху мировних мисија сматрају Дојл и Самбанис, (Doyle & Sambanis, 2000, 2006) посебно наглашавајући квалитет мировног споразума, односно околности раздвајања страна и гаранција великих сила.

Свој песимизам у погледу одрживости мира након постизања мировног споразума у унутрашњим конфликтима износе (Licklider, 1995; Dubey, 2002; Fortna V. , 2003; Caplan & Hoeffler, 2017) тврдећи да се пре обновити конфликти након мировног споразума него након војне победе једне стране. При томе није исто ко победи у конфликту. Према истраживањима Каплана и Хофлера (Caplan & Hoeffler, 2017) мировне мисије ће бити успешније победу остваре владине снаге.

Прилично радикалан став у односу на значај мировног споразума износи и Фортна (Fortna, 2003) која тврди да начин на који се окончао рат нема утицаја на понављање сукоба у унутрашњем сукоба као и да нема показатеља да је постојање мировног споразума значајно за смањење ризика од будућег конфликта.

Поред анализе начина на који је конфликт прекинут важно је сагледати у каквим околностима је конфликт започет. Врло често је друштвено уређење фактор који доводи до конфликта тако да у току мировног процеса треба утицати на њих да се конфликт не би поновио. Земље које су имале демократско или полу-демократско друштвено уређење имају више шанси за успех мировног процеса тврде (Heldt, 2002; Hartzell & Hoddie, 2001; Caplan & Hoeffler, 2017) јер се за демократско уређење везује потенцијал владавине права и мање структурног и директног насиља.

Према истраживањима Светске банке (World Bank, 2003) животни стандард је један од најјачих покретача и обнове унутрашњих конфликта. У том смислу потврђено је (Heldt, 2002; Doyle & Sambanis, 2000; Sambanis, 2008; Caplan & Hoeffler, 2017) да већи приходи по глави становника смањују шансу од новог конфликта јер боља дистрибуција

добара смањује тензије и могућности новог конфликта.⁴⁹ Међутим само раст БДП који је заснован на равномерном привредном расту обезбеђује дугорочну стабилност. Кредитирање изградње држава којим се „упумпаваја“ новац ради стварања лажне слике економског напретка и економија која је заснована на експлоатацији природних ресурса стварају околности у којима је врло извесно обнављање конфликта.

Иако је раније препознато да етнички мотивисани конфликти представљају озбиљан проблем за мировне мисије, истраживања показују да су обнављању сукоба подложнија друштва која имају две јаке етничке групе које се боре за доминацију унутар једне државе или траже независност неког дела него друштва која имају етничку хетерогеност (Heldt, 2002; Doyle & Sambanis, 2000; Sambanis, 2008). Истражујући који услови доводе да етничка неједнакост буде узрок конфликта Каплан и Хофлер (Caplan & Hoeffler, 2017) тврде да тзв. „хоризонтална неједнакост“ (различите етничке групе) мање доводе до обнављања конфликта него „вертикална неједнакост“ (корупција и класна диференцијација). Међутим интересантно је анализирати како се вертикална неједнакост као примарни узрок конфликта пројектује на хоризонталну, односно ситуација у којој су људи несвесни стварних узорка лошег материјалног положаја кривицу пројектују на припаднике друге етничке групе.

Сублимирајући наведене резултате истраживања може се закључити да ће успех мировних мисија у унутрашњим конфликтима бити извеснији под условима :

- да унутрашњи конфликт није етнички и није везан за идентитете,
- да у земљи влада мир или примирје бар шест месеци,
- да се мировне снаге распореде што је пре могуће у односу на почетак конфликта,
- да конфликт дуго траје и да ниједна страна нема војну надмоћ или
- да једна страна оствари војну победу над другом страном,
- да је распоређивање мировних снага уз сагласност страна у конфликту,
- да је број жртва конфликта мали,
- да постоји квалитетан мировни споразум који ће стране поштовати,

⁴⁹ Приходи имају позитиван ефекат на трајање мира јер друштва која имају већи национални доходак имају веће шансе за одрживи мир. Ако се просечни приход повећа са 142 долара на просечан приход од 3605 долара ризик од новог конфликта пада за 18.1% (Caplan & Hoeffler, 2017).

- да је земља имала демократско или полу-демократско друштвено уређење пре конфликта,
- да је што мања етничка поларизација,
- да земља има видљив раст БДП у постконфликтној реконструкцији,
- да земља не зависи од кредитора или од природних ресурса и
- да нема малигног утицаја околних земаља

Међутим илузорно је очекивати да ће мисије бити распоређене само у идеалне или лагане случајеве који кореспондирају са неуведеним условима успеха. Штавише, према истраживањима Самбаниса (Sambanis N. , 2008) мировне мисије се распоређују у тешке случајеве па је у околностима када се не могу значајно модификовати фактори окружења једино могуће правилно пројектовати мисију како би одговорила на сложене захтеве окружења али и мандата. За то је потребно препознати и посебно анализирати карактеристике саме мисије које утичу на успех мировних мисија.

1.2.3.2 Утицај фактора мисије

Иако је могуће теоријски до одређеног нивоа уопштити и описати услове окружења мировних мисија, успех или неуспех се не може приписивати само окружењу. Велики број фактора успеха произилази из саме мисије и њених карактеристика. Мировне мисије нису проscribeване, њихова структура нити способности нису јасно прописане па се *ad hoc* планирањем долази до организације која врло ретко има потребне капацитете за ефикасно деловање на терену. Из тих разлога потребно је препознати оне карактеристике мисија које ће обезбедити успех узимајући у обзир све карактеристике окружења (од локалног до глобалног).

Формирањем мировних мисија покреће се једна од полуга саморегулације савременог система међународних односа те да се оне не могу посматрати одвојено од интереса великих сила. Према истраживањима Пушкине и Мартин-Бруле (Pushkina, 2006; Martin-Brule, 2012) када постоји јака политичка или војна подршка великих сила мировне мисије ће имати више шансе за успех. У сваком случају интересовање великих сила даје повољан политички оквир за притисак на стране у конфликту као и могућност спровођења мировног споразума. У одређеним условима једино велике силе могу обезбедити потребан ниво способности (силе) да се конфликт прекине, што само по себи није гарант да се неће

поновити. У крајњем, подршка великих сила омогућава значајнију економску подршку у постокфликтном развоју, одвраћа треће земље од мешања у конфликт и доприноси свеукупној стратегији спровођења мировног споразума.

Када је у питању сарадња мировних мисија са локалним безбедносним организацијама, иако се овај концепт фаворизује у савременим мировним мисијама, Пушкина (Pushkina, 2006) тврди да та сарадња није од пресудне важности те да крилатица „локално решење за локалне проблеме“ често није основана. Са оваквом констатацијом слажу се Белами (Bellamy A. J., 2004) и Хелдт (Heldt, 2002) који не налазе одлучујућу позитивну везу између етничке и културне блискости између локалног становништва и мировних снага у контексту успеха мировних мисија. Свакако овде треба направити дистинкцију између успеха мисије и способности или одлучности мировних снага да употребе силу, што је својствено регионалним организацијама. Заустављање конфликта је краткорочан успех док његово решавање или трансформација обично захтева веће ресурсе које имају само велике организације као што је УН и велике силе.

Један од честих фактора али и критеријума успешности мировних мисија је време њиховог трајања. У интересу ефикасности треба тражити моделе мировних мисија који ће краће трајати и мање коштати али суштина проблема је да се неки процеси, посебно у мисијама које се баве изградњом мира не могу пожуривати нити временски ограничавати. Чак и у условима када се мировне мисије нису бавиле решавањем конфликта време није било фактор успеха. Потврда за то је чињеница да су тренутно најстарије мисије УН још из периода Хладног рата (UNTSO, UNMOGIP). Истражујући овај феномен Пушкина (Pushkina, 2006) утврђује да мисије одржавања мира које су трајале дуже од пет година још увек трају. Са друге стране један од трендова трансформација савремених мировних је повећавање њиховог трајања. Савремене мултидимензионалне мисије имају доста задатака од којих су неки дугорочни везани за изградњу мира па Хелдт (Heldt, 2002) потврђује да мисије које дуже трају имају више изгледа за успех. Време је „пожељан“ критеријум успеха посебно у квантитативним истраживањима јер је мерљиво па се може доводити у везу са другим такође квантитативним показатељима успеха као што су трошкови, број војника и друге нумеролошке квалификације мисија које често немају утицаја на успех.

Дојл и Самбанис (Doyle & Sambanis, 2000) као услов успеха наводе јасне, квантитативне и доста ригидне критеријуме као што су: јасан датум за повлачење, адекватна логистичка и финансијска помоћ, ефективна командна структура, повољан географски распоред мировних снага. Овакав став је разумљив јер се аутори залажу за конкретне задатке мировних мисија, на одређеном простору и у одређеном времену. Међутим у унутрашњим конфликтима који показују значајну нестабилност и у току самог мировног процеса није лако направити јасну временску дистинкцију успех/неуспех па мисије у најмању року морају бити флексибилне и комбиновати способности војних и цивилних капацитета на свим пољима.

Један од фактора који се често помиње као значајан за успех мировних мисија је и довољан број и повољан географски распоред мировних снага. Савремене мировне мисије се углавном распоређују у велике земље са лошом саобраћајном инфраструктуром што значајно отежава способност реаговања мировних снага у унутрашњим конфликтима. Бројни су примери да Савет безбедности не одобри тражени број војника (Босна и Херцеговина, Руанда) а чак и када се одобри постоје озбиљни проблеми да земље контрибутори дају довољан број квалитетних војника за потребе мировних мисија УН.⁵⁰ Насупрот овоме Самбанис (Sambanis N. , 2008) сматра да број мировних снага није гаранција успеха те да нема показатеља да број војника по квадратном километру гарантује успех мисије. Он даље наводи да велики број војника са slabим мандатом и даље није гаранција успеха већ показује и наглашава да је проблем у недостатку политичке посвећености СБ да се направе услови за одлучну интервенцију. Овде се неизоставно враћамо на дискусију о квалитету мировних снага и квалитету (врсти) мандата који суштински опредељује две карактеристике мировних мисија а то су врста мисије и број задатака које треба извршити. Самбанис (Sambanis N. , 2008) наводи да све мировне мисије имају позитиван ефекат на изградњу мира повређујући то емпиријским налазима да шансе за изградњу мира расту за 36% ако су присутне мировне снаге. Међутим немају све врсте мировних мисија исте резултате.⁵¹ Традиционалне мировне

⁵⁰ Истраживања показују да повезивање броја припадника мировних снага са успехом мировних мисија нема основа. Можда то јесте један од битних али никако пресудних фактора успеха јер се често дешава да управо мисије са највећим бројем чланова као што су UNOSOM II (28000) и УНПРОФОР (39402) доживе неуспех.

⁵¹ Говорећи уопштено о успесима мировних мисија Самбанис (Sambanis N. , 2008) тврди да УН нису ефикасне у спречавању поновног избијања сукоба у кратком времену али су незамењиве и спречавању

мисије (одржавање мира) су се показале као неефикасне у решавању конфликта и самим тим се повећава ризик од његовог понављања, док се аутори углавном афирмативно односе према резултатима мултидимензионалних мировних мисија (Doyle & Sambanis, 2000; Fortna, 2003; Sambanis, 2008).

Велики проблем код оцене успешности мултидимензионалних мисија што успех код њих мора бити вишезначан чиме се смањује ризик од неуспеха мировног процеса и обнављања сукоба. Класичне мировне мисије одржавања мира у савременим унутрашњим конфликтима немају такав ефекат јер оне суштински не мењају ништа, у ствари само одржавају постојеће стање. Око посматрачких мисија постоје подељена мишљења тако Фортна (Fortna V. , 2003) наводи да је то у ствари успешан концепт који доприноси успеху мировних мисија док (Caplan & Hoeffler, 2017) одбацују ову тврдњу и испред свега фаворизују концепт мултидимензионалних мировних мисије. Изгледа да око мисија наметања мира постоји, не баш сасвим афирмативан консензус јер се аутори слажу да сила може зауставити конфликт али га не може решити (Doyle & Sambanis, 2000; Fortna , 2003; Martin-Brule, 2012; Пушкина 2006).

Поред тога што мандат опредељује врсту мисије он осликава одлучност и јединство СБ у погледу решавања неке кризе. То је политичко-практични исказ за који је разумљиво да ће некада бити спецификован а некада уопштен, у зависности од нивоа политичког консензуса на нивоу СБ. Посматрајући ово са позиције мисије често се наводи да политички формулисани и широки мандати не доприносе успеху док Хелд (Heldt, 2002) не налази директну везу између успеха мисије и специфичности задатака наведених у мандату.

Анализом претходних истраживања утицаја фактора мисије на њихов успех, показало се да постоје значајне разлике у резултатима истраживања. Разлике постоје зато што су истраживачки задаци методолошки постављени у другачијем контексту и под различитим критеријумима успеха. Закључак је да су потребна додатна истраживања и класификација мисија како би се утврдило која врста мировне мисије даје најбоље резултате у одређеној фази конфликта а затим доћи до теоријских уопштавања која ће дати прецизнији одговор како пројектовати мисију која ће имати потребне способности за

нарушавања мира у случају подељеног суверенитета, мањих оружаных конфликта и неуспеха политичких институција.

решавање унутрашњих конфликта. На крају, теорија грађанских ратова и предвиђа да је за успех мировног процеса (који се изједначава са успехом мулдитимензионалних мировних мисија) потребна комбинација способности мировних снага, локалних капацитета и смањења нивоа непријатељстава.

1.3 Успешност мировних мисија

Изучавање успешности мировних мисија у унутрашњим конфликтима је сложен епистемолошки проблем око кога нема консензуса у научној заједници. Даунс и Стедман (Downs & Stedman, 2002) иако ауторитети у изучавању мировних мисија и грађанских ратова наводе да нема „мање захвалног задатка од процене мировних мисија у цивилним ратовима“. Да би се приступило истраживању мировних мисија у унутрашњим конфликтима потребно је критички анализирати досадашње резултате истраживања који се актуелизују ову тематику и доводе је у везу са студијама безбедности. Пошто је методолошки приступ изучавању успеха једна од проблема у овој области потребно је анализирати квалитативне, квантитативне и комбиноване приступе како би се упознали са предностима, недостацима и основним резултатима истраживања.

Разумевањем академских и институционалних фактора и критеријума успешности у контексту досадашњих истраживања остварује се увид у постојећи фонд научних знања и стварају претпоставке повратне интеграције нових резултата истраживања. Научно истраживање подразумева уопштавање резултата истраживања и па је потребно остварити увид у постојећу научну класификацију што ће послужити као основа за интеграцију нових резултата истраживања.

1.3.1 Академска тематизација успешности мировних мисија

Еволуција истраживања успешности мировних мисија прошла је кроз неколико фаза које се разликују према теоријском оквиру истраживања, проблемима и примењеним методама. Фортна и Ховард (Fortna & Morje Howard, 2008) препознају три периода изучавања успеха мировних мисија:

- први за време Хладног рата када су академски покушаји процене успеха били више спорадични него систематични,

- други који је почео крајем Хладног рата када се мировне мисије враћају у фокус међународних односа и високе политике и
- трећи период (за који не наводе тачну временску дистинкцију) који се карактерише системским приступом и појавом квантитативних и квалитативних истраживања које у фокус стављају неке од најзначајнијих проблема мировних мисија.

У период Хладног рата мировне мисије нису биле у фокусу академске заједнице због перцепције њихове, углавном периферне улоге у међународним односима и решавању конфликта. Мировне снаге из тог времена чиниле су углавном војници који су требали да изврше чисто војничке задатке па су то генерално били услови за који академска заједница није налазила интересовање. У то време истраживачки фокус био је на Хладном рату и односима великих сила на свим нивоима.

Уводећи ову тему у оквире академских расправа Бурнс и Хиткот (Lee Burns & Heathcote, 1963) потенцирају да успех мировних мисија зависи од односа између војне команде мировних мисија, политичке контроле мировних снага и улоге главних тела система УН.

У другој фази почетком деведесетих година 20. века мировне мисије улазе у фокус академске заједнице као проблем међународних односа. Истраживачи из тог периода под утицајем нормативног оквира Хладног рата покушавају да саставе критеријуме за процену успеха мисија (Diehl P. F., 1993) који би углавном били фокусирани на конфликт. Нешто касније Јохансен (Johansen, 1994) а затим и Брат (Bratt D. , 1996) теме истраживања успешности проширују на способност мисија да заштите цивиле али се и по први пут помиње учешће у решавању конфликта.

Иако Фортна и Ховард (Fortna & Morje Howard, 2008) нису јасно нагласили када је почела трећа фаза академске тематизације мировних мисија она се може везати за период развоја мултидимензионалних мировних мисија, односно већ од почетка 1996. године када је почело распоређивање мировних мисија у БиХ и касније на КиМ. Мултидимензионалне мисије имају сложене мандате и више циљева од којих сваки за себе постаје тема истраживања. Ове мисије отварају многа питања (употреба силе ради хуманитарних разлога, питање људских права, изградње држава, ширења демократије али и питање решавања унутрашњих конфликта) која постају фокус академске заједнице посебно у областима међународних односа, међународне безбедности, међународног права.

У изучавању успеха мировних мисија појављују се различити критеријуми према којима се може ценити успешност али и се изучавају и фактори успеха, односно предуслови који утичу на способност мисије да постигне резултате. Истраживање успеха мировних мисија је тема која је актуелна и која се развија. Актуелне теме у овој области углавном се тичу успеха мировних мисија у решавању унутрашњих конфликта, регионализацијом мировних мисија, сарадњом УН са другим субјектима мировних мисија и употребом силе у оквиру мировних мисија. Посматрајући перспективу ове проблематике Фортна, Ховард и Деиел (Fortna & Morje Howard, 2008; Dhiel, 2014) сматрају да ће будућност истраживања мировних мисија бити померена са унутардржавног конфликта на истраживање последица мировних мисија. На основу компаративне анализе постојећих приступа у изучавању успеха мировних мисија Салаваторе и Руђери (Salvatore & Ruggeri, 2017) наводе да је ће будућа тематизација изучавања успеха мировних мисија ићи ка постизању „златног стандарда“ тј. универзалних критеријума за процену успешности мировних мисија јер су садашњи стандарди нејасни. Посебна пажња ће бити посвећена односу динамике мировних мисија и фаза конфликта и то на три начина. Прво кроз препознавање фаза кроз које пролазе успешне мировне мисије, затим кроз испитивање односа фаза мисије и фазе конфликта и на крају истраживање која врста мисије може дати најбоље резултате у одређеној фази конфликта. Постконфликтна изградња држава ће остати у фокусу академске заједнице али посебно са аспекта истраживања услова под којима долази и опстаје стабилан мир.

Наводи ових аутора кореспондирају са проблемом и потврђујући његову актуелност јер су истраживачка формулисана у складу са постојећим дилемама и недостацима у литератури када је у питању изучавање успеха мировних мисија.

На крају изучавање мировних мисија ће имати све већи значај и у оквиру Републике Србије због експанзије учешћа војних и цивилних капацитета наше државе у мировним мисијама УН и ЕУ.

1.3.2 Могућности процене успешности мировних мисија

Анализа методолошког приступа претходних истраживања је важан сегмент истраживачког рада и од вишеструке је користи за наставак истраживања успешности

мировних мисија уопште. Стварањем јасне перцепције кориштених приступа у истраживању успешности мировних мисија добиће се потврда темељног приступа у изучавању постојећег знања а добијени резултати ће имати своју теоријску и практичну вредност.

Различити истраживачки приступи стварају и различите дилеме које се најчешће манифестују у фази пројектовања истраживања када треба јасно формулисати шта се истражује, како се истражује и каква може бити употребна вредност антиципираних резултата. До сада су се јасно диференцирали квалитативни, квантитативни и комбиновани приступи истраживању успеха мировних мисија, који су се требају посебно образложити.

1.3.2.1 Квантитативни приступ

Развој метода истраживања и доступност различитих врста квантитативних података имали су утицај и на истраживање успеха мировних мисија. Овај приступ се најчешће заснива на успостављања каузалне везе између већег боја случајева који кореспондирају проблему истраживања на основу употребе квантитативних података који дају могућност статистичке обраде.

У истраживању успешности мировних мисија у грађанским ратовима овај начин истраживања користе Дојл и Самбанис (Doyle & Sambanis, 2000) и Фортна (Fortna, 2004). Фаворизовање статистичког приступа у изучавању успешности користи се у истраживањима предиктивног карактера око будућности мировних мисија (Hultman, Hegre, & Mogleiv Nygard, 2015), затим утицаја састава мировних снага на успех (Kathman, 2013), родне заступљености у структури мировних снага (Karim & Beardsley, 2016) те наглашавање значаја употребе геоинформационих технологија (Dorussen & Ruggeri, 2017).

За оваква истраживања као извори података користе се постојеће академске и институционалне базе података. Основна предност оваквог приступа је широк обухват истраживања и резултати који се могу статистички обрадити и чине егзактну основу за даље уопштавање. Међутим цео концепт оваквог приступа се урушава са истраживањима која показују да квантитативни показатељи немају пресудног утицаја на успех мировних мисија. Мировне мисије и унутрашњи конфликти су ипак друштвени феномени па се мора

са одређеном дозом критицизма приступити покушајима нумеролошке дескрипције овако сложених појава.

1.3.2.2 Квалитативни приступ

Основни недостатак квантитативног приступа у изучавању мировних мисија је непознавање контекста у коме су се одређене појаве развијале. Сваки конфликт и начин његовог решавања је специфичан за себе. Ако се нека појава жели дубински истражити а при томе се нађе референтна студија случаја онда квалитативно истраживање може дати добре резултате. Овај приступ у својим истраживањима користи Пушкина (Pushkina, 2004) која анализира међународне и унутрашње факторе који могу имати на успех мировних на примеру мировних мисија у Хрватској и Карим (Karim S. , 2016) који анализира питање утицаја родне структуре мировних снага на успех мисије. Дубински приступ изучавању користи и Отесер (Autesserre, 2017) која истражује успех мировних мисија приступом одоздо на горе. Код оваквих начина истраживања остаје упитан избор случајева и израда дескриптивног научног исказа о успеху мировних мисија који због своје непрецизности може бити подвргнут критицизму.

1.3.2.3 Комбиновани приступ

Као решење проблема са којим се срећу истраживачи који користе квантитативни или квалитативни приступ за истраживање успеха мировних мисија најчешће се користи комбиновани приступ. Овај приступ обједињује позитивне карактеристике претходна два јер обухвата већи број случајева мировних мисија типичан за квантитативни приступ а у истраживању варијабли има дубину истраживања појаве својствену за квалитативни приступ. Индикативно је да су овај приступ аутори (Diehl P. F., 1993; Bratt D. , 1996, Pushkina, 2006; Martin-Brule, 2012; Lijn, 2009; Cooley, 2013) до сада користили углавном за истраживање услова успешности (фактора успешности) мировних мисија.

1.3.2.4 Проблеми у процени успешности мировних мисија

Поред методолошких проблема везаних за начин истраживања, избор адекватних и компатабилних случајева те каснијих изазова око начина прикупљања и обраде података постоје и други изазови који се морају узети у обзир приликом истраживања успеха

мировних мисија. Одсуство јединствене теорије мировних мисија наводи истраживаче да у односу на селектовану теорију и прагматичне захтеве одређује начин на који ће вршити процену, што ствара проблем код научног уопштавања.

Велики број аутора (Diehl & Druckman, 2013; Peter, 2016; Lewis, 2004) сматра да је за процену успеха мировних мисија потребно прво дефинисати успех, затим направити стандарде који усмеравају процену, развити одговарајуће индикаторе, пратити промене на индикаторима у току неког времена а затим уопштавањем те промене пренети у научни исказ . Ово је рационална претпоставка за успешно истраживање, међутим сваки од ових корака мора се дубље разложити и управо ту настају неки од основних проблема у изучавању успеха:

- различито поимање успеха,
- недостатак универзалних критеријума процене успеха,
- начин прикупљања података и селекција случајева,
- позиција са које се перципира и процењује успех,
- време као сложен и вишезначан фактор успеха и
- простор који треба бити обухваћен истраживањем.

Различито поимање успеха је питање чисто епистемолошке природе из кога проистичу разлике у дефинисању и начина процене успеха. Први изазов приликом процењивања успешности мировних мисија представља дефинисање успеха, односно успостављање референтне вредности у односу на који можемо ценити успех. Анализирајући постојеће дефиниције утврђено је су селектовани критеријуми, односно дескрипција нивоа њиховог достизања били основни дефинијенси успеха мировних мисија. Овим је створена ситуација где сваки аутор формира своју ”дефиницију” успеха, коју је најчешће формирао на основу критеријума успешности које је сам препознао и касније користио у истраживању (Brown 1993, 1997; Bratt D. , 1996; Doyle & Sambanis, 2000; Fortna V. , 2003; Bellamy & Williams, 2005; Kim S. , 2015; Martin-Brûlé, 2010; Diehl & Druckman, 2013; Di Salvatore & Ruggeri, 2017). Овакав тренд умањује могућност за компарације постојећих налаза, јер се базирају на различитим и често произвољним критеријима успешности.

У погледу могућности генерализације критеријума успешности аутори су скоро сагласни да је немогуће направити универзалне критеријуме успешности (Fortna, 2008; Diehl & Druckman, 2013; Kim, 2015) док Белами и Вилијамс (Bellamy & Williams, 2005) то

образлажу чињеницом да су појединачне мисије значајно различите једна од друге па се истраживања успеха према одређеним критеријумима може показати као потпуно ирелевантно у другом контексту.

Међутим селекција критеријума отвара нову врсту проблема која се тиче субјективности истраживача и селекције неке врсте пожељних (лаганих) критеријума који ће дати некакве антиципиране резултате. Овде се може поставити питање зашто су селектовани баш ти критеријуми и шта је референтни ниво за категоризацију успеха. Аутори који одбацују могућност формирања универзалних критеријума успешности наглашавају да савремене мировне мисије имају задатака које значајно разликују те је за сваку мисију потребно направити посебну листу критеријума. Шумашер (Schumacher, 2007) иде и корак даље и заговара ригиднију идеју према којој је потребно направити различите моделе процене и индикаторе за сваку фазу мировне мисије. Ова иницијатива има и озбиљних недостатака јер нема јасне типологије фаза кроз које пролазе мировне мисије (Salvatore & Ruggeri, 2017).

Непостојање универзалних критеријума имплицирало је диверсификацију научних приступа изучавању успеха и формирање широке листе могућих критеријума за истраживање успеха. Поред академског интересовања свака организација која спроводи мировну мисију покушава за себе да направи критеријуме успеха ради анализирања сопственог учинка. Тиме се појављују и институционални критеријуми успешности који се не могу занемарити нити одбацити приликом покушаја стварања универзалне листе критеријума успеха мировних мисија.

Примордијални проблем код изучавања успеха је и селекција случајева која значајно може да утиче на објективност научног исказа. Чињеница је да су мировне мисије специфичне свака на свој начин али остаје обавеза сваког истраживача, без обзира на начин истраживања да аргументује разлоге због којих бира случајеве за истраживање. Јасна типологија селектованих мировних мисија је неизоставна потреба јер ако она изостане оставља се простор за спекулације резултатима и квазинаучни рад који неће имати ни теоријски ни практични допринос.

Након формирања листе критеријума намеће се проблем њиховог вредновања, односно начина одређивања референтног нивоа преко кога можемо ценити резултате

мисије.⁵² У том смислу успех се може мерити на два начина. Први начин је простим утврђивањем постојања или непостојања индикатора за одређене критеријуме у други начин је мерење промена на селектованим индикаторима пре, за време и након мировне мисије. Саме промене на индикаторима не морају нужно бити позитивне, односно успех мировних мисија треба сагледавати у анализи позитивних али и негативних резултата деловања.⁵³ Овде дакле треба уважити чињеницу да акција мировних снага не мора нужно водити до реакције које је позитивна, односно могуће је да ће се проценитељ успеха суочити и са негативним последицама деловања.⁵⁴ Са овом тезом се слажу Брат (Bratt, 1996) и Рос (М.Н. Ross, 2000) који тврде да је један од великих изазова процене успешности мировних мисија ситуација где учинак није тако јасан, односно тамо где постоје елементи успеха и неуспеха те се резултат не може јасно категоризовати. Куриозитет оваквог става је тврдња да не „постоји концепт апсолутног успеха или неуспеха“ већ деловање треће стране у решавању конфликта треба сагледати са свих аспеката како би се формирала база научних знања и практичних искуства (научених лекција) које могу имати позитивног утицаја на будуће мисије.

Следећи проблем је перцепција проценитеља успеха. Према систематизацији коју је направила Луис (Lewis, 2004), изучавање успешности решавања конфликта разликује се од нивоа са ког се врши процена па се наводи разлика између нивоа процене организатора, извршиоца и процене која може служити за потребе промоције деловања неке посебне земље или организације.⁵⁵ Истраживачи који мере успех мировних мисија

⁵² Андерсон (Anderson, 2018) за индикаторе сматра да су то у ствари кључне области у којима је дошло до промена услед интервенције. Као важан сегмент сваке анализе успеха битно је препознати везу између интервенције и промена које су се десиле.

⁵³ У литератури се често користи приступ PCIA (Peace and Conflict Impact Assessment) који је близак теорији промена и пројектном менаџменту јер се процењује (*ex post facto*) и антиципира (*ex ante*) што је даље и детаљније могуће утицај предложених пројеката у оквиру мировних мисија. Поред тога што се анализирају позитивне и негативне ефекти важно је поменути да је то нека врста процене ризика а никако није блиска са холистичким и академским приступом истраживања успеха мисија.

⁵⁴ Овакав исход често није прихватљив за оног ко контролише или планира операцију па се селекцијом критеријума сагледавају само позитивни а минимизују или релативизују негативни ефекти деловања.

⁵⁵ Као примери савремених начина на који се врши процена успешности ангажовања треће стране у решавању конфликта наводи се: процена учешћа локалног становништва у мировном процесу, процена заснована на употребљивости мера у решавању конфликта, процена учинка, процена начина деловања и макро процена (Lewis, 2004).

преко перцепције објеката безбедности (људи, држава, регион) углавном користе теоријске приступе изградње мира приступом одоздо на горе.⁵⁶

У истраживању успеха деловања мировних мисија на макро нивоу најчешће се користи перцепција организације која спроводи мировну мисију, односно успех се анализира приступом одозго на доле.

Трећи приступ заговарају присталице хибридних теорија (Mac Ginty, 2010) који сматрају да је мир могуће постићи комбинацијом приступа, односно истовременим деловањем одоздо и одозго. Овај приступ захтева комбинацију академских и институционалних критеријума.

Перцепција успеха је важна јер је поред усмеравања селекције индикатора важна и у квалификовању успеха (нпр. ЕУ је као институција више заинтересована за интерес организације него за мировни процес). Перцепција проценитеља успеха се у литератури назива и „власништво над резултатима истраживања“, тј. прави се дистинкција на „наручена“ институционална или „независна“ академска истраживања.

Време се у многим истраживањима успеха поставља као варијабла који треба јасно дефинисати пре почетка истраживања. Као елемент оперативног окружења време се посматра двојачко, као астрономска и као метеоролошка појава.⁵⁷ Као независна варијабла истраживања успеха мировних мисија време се анализира са аспекта:

- трајања мисије као фактор успеха,
- времена (брзине) распоређивања мировних снага,
- времена трајања конфликта,
- времена (фаза) конфликта у којој је распоређена мисија,
- времена као период у коме се *post festum* анализирају ефекти мировних мисија.

Мерећи примарне ефекте успешности мировних мисија који се одређују као „способност мисије да се умањи, спречи ширење или заустави насиље након почетка ангажовања мировних снага или након потписаног споразума“ време се као фактор успеха мере од датума када је мисија почела са радом. (Fortna 2003, 2004; Sambanis, 2008; Hultman et al. 2015)

⁵⁶ У оваквим приступима најчешће се користе се академски критеријуми успеха изведени из теоријског оквира социјалног конструктивизма.

⁵⁷ Време као метеоролошка појава и његов утицај на успех мировних мисија није маргиналан и захтева посебне анализе да би се одговорило да ли и колико клима утиче на успех мировних мисија.

Истражујући дугорочне ефекте мировних мисија Дојл и Самбанис (Doyle and Sambanis, 2000) процењују успех у временским интервалима од 2, 5 и 10 година сматрајући успехом мисије ако у том периоду не дође до обнављања конфликта. Они овим ставом покушавају да отклоне дилему око времена у коме се могу ценити директни и индиректни ефекти мировних мисија, сматрајући да се ван овог временског оквира не може говорити само о ефектима мировне мисије већ да треба анализирати и друге факторе који доприносе одржавању мира или поновном обнављању конфликта.

Истражујући значај брзине распоређивања мировних снага након потписаног споразума Белами (Bellamy A. J., 2004) тврди да је најбоље да мировне снаге буду распоређене најкасније три месеца од потписивања мировног споразума јер је воља страна у конфликту да поштују споразум најјача у прва три месеца.

Основна претпоставка претходних истраживања и истраживања времена као фактора успеха мировних мисија је перципирање дана прекида конфликта (најчешће утврђеног примирјем или мировним споразумом) као нултог времена за рачунање успеха. Остаје питање шта је са осталим случајевима мировних мисија које се распоређују у конфликте који нису тако близу решења. У том случају „фактор време“ мери се од почетка конфликта.

Простор који ће бити обухваћен истраживањем и који је релевантан за истраживање успеха мировних мисија остаје још једна недоумица у академској литератури. Да ли мисија треба да одговара за успех на локалном, на нивоу државе или се успех треба ценити на нивоу региона или глобално остаје дилема која треба а се реши у складу са циљевима истраживања.⁵⁸ Ако се истражује успех мировних мисија у решавању унутрашњих конфликта онда је сасвим прихватљиво да референтни географски оквир истраживања буде земља у којој се мисија спроводи. Само окружење је један од битних фактора успешности мировних мисија јер између окружења и мировних мисија постоји значајна интеракција која се најчешће истражује кроз тзв. факторе окружења који су неизоставни део скоро свих анализа успеха.

⁵⁸ Руђери (Ruggeri, Dorussen, & Gizelis, 2016) предлажу да се успех мировних мисија посматра на ограниченом простору од 50X50 km јер мисије не могу да обезбеде равномерно присуство у зони операције.

1.3.3 Фактори успешности мировних мисија

У истраживању успеха мировних мисија, поред оцене достизања детерминисаних критеријума, пажњу академске заједнице привлачи и потреба објашњавања зашто је у датим околностима одређени тип мисије постигао такве резултате. Другим речима фокус истраживача је на условима који доприносе успеху или неуспеху мировних мисија. Такве услове, или језиком истраживача успеха мировних мисија „факторе успеха“ треба тражити у објашњавајући спецификуме окружења али и самих мировних мисија.

Академски радови који су у вези са факторима успеха мировних мисија (пре свега мировних мисија УН) указују да су се ти фактори мењали упоредо са хронологијом општих промена мировних мисија од њиховог настанка до данас. У складу са антиципацијом успеха мењала се и перцепција значаја фактора који утичу на успех па је и листа фактора проширена и тренутно је најсложенија код савремених мултидимензионалних мисија.

У истраживачким радовима фактори успеха се стављају у каузални однос са неким критеријумом успеха односно у истраживањима (Fiedler, 2000; Goertz, Diehl & Harvey, 2002.; Pushkina, 2006.; Lijn, 2010.) најчешће служе као независне варијабле. Са појавом већег броја фактора појавила се потреба уопштавања односно њиховог груписања у категорије које је лакше обрадити. Сама потреба прецизности теоријског исказа налаже основно раздвајање фактора успеха везаних за карактеристике мисија и за оних који се могу везати за карактеристике окружења. Сличан проблем поделе фактора (на факторе окружења и факторе мисије) постоји и код анализе институционалних фактора успеха мировних мисија. Свака организација за себе, нека конкретније а нека уопштеније даје оне факторе успеха за које мисли да су есенцијални у организовању мировних мисија. УН и НАТО као организација са највише искуства у спровођењу мировних мисија имају јасне факторе успеха док ЕУ пажљиво покушава да и на овај начин артикулише своју спољну и безбедносну политику па и у случају фактора успеха мировних мисија избегава коначне квалификације и слободу дипломатског деловања.

Први критеријуми успешности на нивоу УН развијени су током 1992. године када је прецизирано неколико фактора успешности: јасан и примењив мандат, сарадња страна у сукобу у спровођењу мандата, стална подршка Савета безбедности, спремност држава

чланица да обезбеде потребне војне и полицијске снаге и цивилни персонал, ефективно командовање снагама УН у мисијама и у Њујорку и одговарајућа финансијска и логистичка подршка (UN, 1992). Ови фактори су прихватљиви са аспекта мисија одржавања мира и фокусирани су на организацијске претпоставке успеха при томе нема фокуса на процес мировних мисија нити њихове последице. Аутистичност на факторе окружења (на свим нивоима) и сложена динамика унутрашњих конфликта на Балкану и у Африци намећу потребу да се овај концепт преиспита, анализирају разлози неуспеха дела мисија и дају нови инпути око начина организације и спровођења мисије који би у перспективи дали боље резултате.

Озбиљне промене у приступу према мировним мисијама настале су након извештаја који је направио Лакхдар Брахими (Brahimi, 2000). У овом извештају направљен је критички осврт на праксу мировних мисија УН, образложени разлози неуспеха и предложен низ мера којима се у будућности треба променити приступ према мировним мисијама. Између осталог, Брахими у свом извештају наводи да је за успех будућих мировних мисија неопходно: политичка подршка, брзо распоређивање снага са робусним мандатом и способностима употребе силе и јасна стратегија изградње мира. Ови фактори су временом проширивани како су се мењале врсте мировних мисија. Тренутно, УН има десет фактора успешности које су у складу са мулдимензионалном природом већине тренутних мировних мисија УН (UN, 2017).

За НАТО као сложену војно-политичку организацију, успех мисија зависи од достизања стратегијских, пре свега политичких циљева који се наводи у почетној директиви Атлантског комитета (АЈР-3.4.1, 2001). Ова организација препознаје значај циљева који се могу постићи употребом војне силе али је то само један од потребних а никако довољан предуслов успеха. Из тог разлога НАТО велику пажњу поклања успешном преносу овлашћења на организације које ће радити на изградњи мира. Планери НАТО разумеју да на успех њихових операција утичу различити спољни и унутрашњи фактори на које треба утицати како би се остварио успех мисија.

Европска унија развија критеријуме за процену успешности својих мисија у оквиру Заједничке безбедносне и одбрамбене политике ЕУ. Према датим стандардима ове организације успех је постигнут ако су постигнути циљеви деловања ЕУ и ако су створени услови који спречавају наставак конфликта у зони операције (Rodt A. P., 2014;

Rodt & Drugi, 2015; Tardy T. , 2015; Norvanto & Dumur-Laanila, 2017). Дакле успех је постигнут када је мисија/операција (не раздвајају се појмовно) постигла свој циљ „на одговарајући начин“ виђено из перспективе ЕУ (Rodt A. P., 2014). Ова перспектива је у многоме слична оној коју има и НАТО. Прихватањем различитих погледа на успех мировних мисија, ЕУ је направила посебне факторе успеха и индикаторе за „унутрашњу“ и „спољашњу“ перцепцију успеха. Унутрашња перцепција се односи на достизање циљева деловања на стратегијом и оперативном нивоу у складу са политиком и стандардима ЕУ док се спољашња односи на успех у спречавању конфликта у будућности.

ОЕБС као организација која је била активна од почетка југословенске кризе своју значајну улогу добија тек по завршетку сукоба када се у оквиру мисија изградње мира анагажује на изградњи државних институција али и цивилног друштва ради самоодрживог мира. Ова организација нема апарат силе већ се у свом деловању ослања на друге организације и мисије. Да би се оствариле иницијалне идеје мировних мисија ОЕБС је препознао следеће факторе успеха: сарадња са владом земље у којој се мисија изводи, реакције локалног становништва, улога спољних сила, и време и начин на који је ОЕБС укључен у конфликт. Поред тога издвојени су и следећи фактори: одговарајући мандат, стручно особље, унутрашњу координацију и независност мисије (укључујући финансијску независност), одговарајуће руководство мисије, адекватна излазна стратегију, правилан распоред капацитета ОЕБС, изградња институционалног знања системом научених лекција, сарадња са другим државама чланица ОЕБС и сарадња са другим организацијама у зони мисије (Humbler, Lewis, Oberschmidt, & Du Pont, 2003). Ради бољег разумевања и приказа систематичног приказа постојећих фактора успеха биће приказано на које карактеристике окружења и самих мировних академска заједница и институције обраћају посебну пажњу.

1.3.3.1 Карактеристике (фактори) самих мировних мисија

Ранијом теоријским поделама утврђено је постојање различитих врста и генерација мировних мисија. Свака од њих је специфична и као таква своје способности може имплементирати на одређену врсту конфликта или одређену врсту проблема у вези са конфликтом. Академска заједница је углавном фокусирана на структуру и способност снага али велику пажњу придаје и стратегији мировних снага.

Институције које спроводе мировне мисије на простору бивше СФРЈ (УН, ЕУ, НАТО, ОЕБС) успех својих мировних мисија најчешће везују за јасан и реалан мандат (како би се избегла фрикција између очекивања и могућности), одговарајућу структура снага и адекватну командну структуру и координацију унутар мисије (Табела бр. 8). НАТО и ЕУ су више орјентисани на испуњење стратегијских задатака организације принципом одоздо према доле тако да су и фактори прилагођени том приступу. Дакле ове две организације одбацују идеју адаптације на услове окружења него захтевају његову трансформацију како би дошли до успеха. ОЕБС као специфична организација има сличне факторе успеха као и претходне само што се као посебна способност мисије издваја адекватна излазна стратегија, што у даљем може подразумевати достизање циљева мисије или њено напуштање под „политички прихватљивим“ околностима.

<i>Академски фактори успеха – карактеристике мисије</i>	<i>Институционални фактори успеха- карактеристике мисије</i>			
	<i>Фактори успеха УН</i>	<i>Фактори успеха НАТО</i>	<i>Фактору успеха ЕУ</i>	<i>Фактори успеха ОЕБС</i>
<ul style="list-style-type: none"> • непристрасност и устручавање од употребе силе(Fiedler, 2000; Lijn, 2010). • јасан, одговарајући и реалан мандат (Fiedler, 2000; Lijn, 2010). • правовремени распоред снага (Goertz, Diehl &Harvey, 2002; Lijn, 2010) • довољно дуго трајање мисије(Lijn, 2010). • компетентно руководство и особље и јасне командне структуре (Fiedler, 2000; Goertz, Diehl & Harvey, 2002; Lijn, 2010). • унутрашња и екстерна координација (Lijn, 2010). • потребна способност снага (Fiedler, 2000; Goertz, Diehl i Harvey, 2002). • имплементација родне равноправности (Gizelis, 2009; Karim S. , 2016). • степен мировне операције (Fiedler, 2000). • посвећеност УН (Lake, Rothchild & Donald, 1998; Walter, 2002; Fearon, 2003; Powell, 2006; Pushkina, 2006). • врста стратегије коју примењују мировне снаге (Lavooyer, 1998; Doyle & Sambanis, 2000; Brunné & Тооре, 2004; Stephens, 2005; Månsson, 2005; Morgan, 2005; Pushkina, 2006). • врста организације које спроводе мировне мисије (Hillen, 1998; Bures, 2006; Coleman, 2007; Gowan, 2008; Martin-Brûlé, 2010). 	<ul style="list-style-type: none"> • сагласност, непристрасност и употреба силе у самоодбрани и одбрани мандата; • промоција националног и локалног власништва, • јасни, веродостојни и реални мандати, • одговарајуће особље, логистичким и финансијским ресурсима; • јединство напора у СБ, уз активну подршку мисијама УН на терену; • интегрисани приступ УН, ефикасна координација и комуникација са другим актерима на терену; • осетљивост према локалном становништву и • подржавање највиших стандарда професионализма и доброг понашања 	<ul style="list-style-type: none"> • снаге НАТО морају бити добро вођене, обучене, организоване, опремљене и наоружане • мора се испољити непристрасност у деловању, • потребно је професионално понашање свих припадника мисије. 	<ul style="list-style-type: none"> • правовремена, ефикасна и ефективна примена мандата • пропорционална превенција: више доброг од штете, урађено кроз неопходне и довољне мере 	<ul style="list-style-type: none"> • време и начин на који је ОЕБС укључен у конфликт • одговарајући мандат • стручно особље • унутрашњу координацију и • независност мисије (укључујући финансијску независност) • одговарајуће руководство мисије • адекватна излазна стратегију • правилан распоред капацитета ОЕБС • изградња институционалног знања

Табела бр.8 Академски и институционални фактори успеха мировних мисија - карактеристике мисије

1.3.3.2 Карактеристике (фактори) окружења у којем се мировне мисије спроводе

Оперативно окружење мировних мисија има неколико димензија које се морају препознати и анализирати када се одлучује о начину ангажовања мировних снага.⁵⁹

Организације које спроводе мировне мисије имају неколико начина комуникације са околином. Први начин је одржавање *statusa quo* односно задржавање интегритета мисије и стања на терену уз надгледање спровођења мировног споразума или прекида ватре, што је било својствено за мисије прве генерације. Други начин је адаптација на окружење када се више пажње поклања факторима окружења у обликовању мисије, што је својствено за мисије УН.⁶⁰ Трећи начин је трансформација окружења, односно његово обликовање у складу са захтевима мисије што остаје главна карактеристика мисија наметања и изградње мира у организацији (НАТО, ЕУ и ОЕБС).

⁵⁹ Према стандардима НАТО оперативно окружење се анализира кроз матрицу PMESII-PT (Political, Military, economic, social, information, infrastructure, physical environment, time) (НАТО, 2014): политички, војни, економски, социјални, информациони, инфраструктура, физичко окружење и време.

Кроз политичке факторе детаљно се анализира дистрибуција политичке моћи и власти, утицај и присуство невладиних и међународних организација и њихов утицај на извођење операција јер се велика пажња поклања контроли кључних политичких личности (лидера) који имају моћ и харизму да покрену своје активисте и присталице.

Војни фактори оперативног окружења односе се на детаљну анализу страна у конфликту, њихове способности за наставак операција и посебно способности деловања према мировним снагама.

Економски фактори окружења су врло значајни због хуманитарне ситуације, организованог криминала, односа према мировним снагама и генералне антиципације успеха. Не може се градити стабилан мир тамо где нема повољних економских показатеља. Посебно је критично ангажовање у регионима где постоје значајни природни ресурси који се лако претварају у средство предаторске економије (дијаманти, кастерит, колтан, нафта) или су препознати као примарни узроци конфликта.

Анализа **социјалних фактора** окружења је битан фактор успеха операција. Број становника, дистрибуција, урбанизација, животни стандард, етничке и верске поделе, писменост и образовање, миграције су само неки од фактора који могу имати утицаја на успех мисије. Ово је један од битних фактора друштвеног капитала. Перцепција легитимитета мировних снага и процеси трансформације савремених конфликта једним делом морају ићи од одоздо на горе а ту је управо есенцијална подршка обичног становништва.

Информационо окружење је важно са аспекта прикупљања, обраде и достављања информација посебно у комуникацији са окружењем.

Физичко окружење се односи на све елементе које су направљени деловањем природних сила или човека а који имају значајног утицаја на извођење операција. Површина зоне операције, климатски фактори, стање путева, познати хазарди и болести и сл..

Време се као фактор може посматрати двојако. Као фактор мисије може се разматрати време трајања мисије а као фактор окружења може се разматрати у смислу времена трајања конфликта и времена као метео- појаве која може поставити значајне рестрикције у извођењу мировних мисија.

⁶⁰ Анализа фактора окружења врши се перманентно у току мисије али је од велике важности почетна процена ситуације о оквиру Интегрисаног процеса планирања мировних мисија (UN, Integrated Assessment and Planning Handbook, 2014)

Сам НАТО је у својим стратегијским документима (АЈР-3.4.1, 2001) предвидео праксу обликовања оперативног окружења које се дели на блиско (енг. Immediate Environment), далеко (енг. Distant Environment) и подржавајуће окружење (енг. Supporting Environment).

Блиско окружење се мења непосредним деловањем на терену којима се промовише сарадња и поштовање мировних споразума. Далеко окружење се односи на обликовање перцепције деловања мировних снага у оквиру међународне заједнице и од кључног је значаја за успех мисија. У подржавајуће окружење улазе сви они фактори који посредно утичу на креирање услова за успех мировних мисија.

Реалност модерних међународних односа, конфликта и мировних мисија налаже да потребу за широм перцепцијом окружења у којој стране и конфликту и мировне снаге нису једине заинтересоване стране за исход неког конфликта. Јачање институција грађанског друштва у развијеним и у земљама у развоју, брзина преноса и доступност информација само су неки од фактора који обликују окружење мировних мисија јер стварају политички притисак на доносиоце одлука како на националном тако и на међународном нивоу. Политички интереси великих сила као и земаља контрибутора снага морају бити узети у обзир као значајан фактор успеха мировних мисија уопште.

У табели бр. 9 представљени су фактори успеха мисија у вези са окружењем где се види да све организације велику пажњу посвећују политичкој подршци за деловање мировне мисије, сарадњи страна у конфликту са мировном мисијом, односу мисија према локалном становништву и перцепцији легитимитета мисије.

Академска типологија фактора успеха је нешто сложенија јер обухвата и наглашава карактеристике самог конфликта док институције макар декларативно остају индиферентне према овом фактору. И на овом примеру се види да је питање перцепције успеха врло значајано у самом процесу процене успешности мировних мисија.

<i>Академски фактори успеха – карактеристике окружења</i>	<i>Институционални фактори успеха – карактеристике окружења</i>			
	<i>Фактори успеха УН</i>	<i>Фактори успеха НАТО</i>	<i>Фактору успеха ЕУ</i>	<i>Фактори успеха ОЕБС</i>
<ul style="list-style-type: none"> сагласност страна у конфликту (Fiedler, 2000; Lijn, 2010), спремност и искреност страна (Lijn, 2010), сарадња са важним спољним актерима (Lijn, 2010), осећај сигурности страна (Lijn, 2010), узроци конфликта(Lijn, 2010), географски фактори (Diehl P. F., 1993; Fiedler, 2000; Beardsley, 2011; Beardsley & Gleditsch, 2015). људски фактор (De Waal, 1997), интеракција страна у конфликту (Zartman & Touval, 2001), интеракцији страна и мировних мисија (Crocker, Hampson & Aall, 2005), врста конфликта (Fiedler, 2000), степен подршке великих сила (Fiedler, 2000), власништво над резултатима анализе(Lijn, 2010), перцепција легитимитета мисије (Whalan, 2010; Gizelis, 2011; Dorussen & Gizelis, 2013), одсуство спољне подршке странама у конфликту (Pushkina, 2006), успешна дипломатска настојања (Pushkina, 2006), низак ниво међусобног антагонизма (Pushkina, 2006). 	<ul style="list-style-type: none"> перцепција легитимитета и кредибилитета мисија, потпуна посвећеност политичком процесу страна у мировном процесу, посвећеност земље домаћина неометаним мисијама УН и слободи кретања, ангажмани подржани од суседних земаља и регионалних актера. 	<ul style="list-style-type: none"> подршку међународне заједнице за операције, подршка локалног становништва и локалног руководства страна у сукобу, тензије између задатака везаних за мировне и борбене операције оружаних снага, ограничења дата правилима ангажовања (АЈР-3.4.1, 2001). 	<p><i>Нема посебних фактора успеха везаних за окружење</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> сарадња са владом земље у којој се мисија изводи реакције локалног становништва улога спољних сила сарадња са другим државама чланица ОЕБС и сарадња са другим организацијама у зони операције.

Табела бр.9 Академски и институционални фактори успеха- карактеристике окружења

1.3.4 Критеријуми за процену успешности мировних мисија

Поред системске потребе за повратном информацијом везаном за успех деловања, честе промене природе мировних мисија условиле су потребу за њиховом сталном евалуацијом. Велики број задатака које се постављају пред савремене мировне мисије чине проблеми који су у фокусу високе политике и студија безбедности: заштита цивила, спречавање масовних злочина и злочина геноцида, родна питања, улога НВО и МВО, приватизовање сектора безбедности, демократска транзиција и изградња држава, улога државе у савременом систему међународних односа, употреба силе у мировним мисијама и сл.

Ови проблеми се односе на само нека од питања која се у формулацији потенцијалних истраживачких проблема могу довести у везу са мировним мисијама и њиховим успехом тако да само потврђују значај и потребу за њиховом континуираном проценом. Као посебан савремени безбедносни представља решавање све интензивнијих унутрашњих конфликта. Поред низа сложених питања која се постављају око фактори успеха мировних мисија ипак остаје недоумица како дефинитивно ценити успех, односно које критеријуме користити у методологији процене. Као и у случају фактора успеха постоји разлика у избору критеријума успешности које користи академска заједница или институције које спроводе мировну мисију.

1.3.4.1 Академски критеријуми успешности мировних мисија

Међу првим радовима везаним за критеријуме успешности мировних мисија урадили су Бурнс и Хиткот (Lee Burns & Heathcote, 1963) који наглашавају да је за успех потребно посебно обратити пажњу на војну команду над мировним мисијама, политичку контролу и пре свега на политички ауторитет и улогу Савета безбедности и Генералне скупштине. Ова анализа је у ствари анализа фактора успеха али конфузија око њихове квалификације је разумљива са аспекта времена у коме је писано и типа мисија које су тада извођене. Анализом садржаја ових раних критеријума (у ствари фактора успеха) види се да су фокусирани на успешност у функционисању система а не на саме последице деловања. Суштински све до краја Хладног рата није било промена у типовима мировних мисија када наступају промене у мандатима, саставу и носиоцима мировних мисија.

Увиђајући промене које се дешавају у систему мировних мисија почетком деведесетих година прошлог века Диел (Diehl P. F., 1993) прави прве јасне критеријуме успеха за мисије прве генерације везане за решавање конфликта. Нови задаци мировних мисија који не укључују само пуко посматрање већ и активно учествовање у решавању конфликта, овај аутор тврди да су задржавање конфликта (eng. Containment) и помоћ у решавању конфликта основни критеријуми процене успеха. Поред овога Диел (Diehl P. F., 1993) сматра да мировне операције УН треба слати само у међудржавне а никако у унутрашње конфликте, што се касније значајно променило.

Само годину касније под утицајем нових изазова и очекивања од мировних мисија у Африци и на Балкану, његов рад проширује Јохансен (Johansen, 1994) који сматра да је поред ова два критеријума за квалитетну процену потребно анализирати и проценити утицај мировних снага на локално становништво и упоређивати степен неспоразума, напетости или насиља у присуству мировних снага УН. Овај приступ са методолошког и практичног становишта ствара проблеме истраживачима јер је за овако широко формулисане критеријуме тешко одредити ваљане индикаторе. Овде се јасно примећује да се са променом мандата и генерација мисија мењају и критеријуми процене успешности.

Сличне ставове износи Брат (Bratt, 1996) који после трауме и неуспеха да мировних мисија у заштити цивила у Руанди и на простору СФРЈ сматра да су испуњење мандата, помоћ у решавању конфликта, задржавање конфликта и ограничавање броја жртава једини валидни критеријуми успешности мировних мисија. Овај аутор је утврдио да је укупан успех мировних мисија половичан те да највећи неуспех мисије доживљавају код покушаја разрешења конфликта а највећи успех је код њихове превенције.

Са развојем праксе мултидимензионалних операција УН у којима се поред војних појављују и полицијске и цивилне компоненте усмерене на помоћ у изградњи државе, интервенцијом у области владавине права, људских права и организације ефикасног система власти појавила се потреба да се и ти фактори укључе у процене успешности. Мултипликовањем броја критеријума намеће потребу за њиховим уопштавањем. Један од првих начина уопштавања је груписање критеријума успеха према врстама мировних мисија као што су то урадили Диел и Друкман (табела бр.10).

Табела бр.10 Преглед критеријума успеха мировних мисија (Diehl & Druckman, 2013).

ВРСТА МИСИЈЕ	КРИТЕРИЈУМ УСПЕХА
Традиционалне мировне мисије (превенција конфликта, стварање мира, чување мира, наметање мира)	<ul style="list-style-type: none"> • смањење насиља • задржавање конфликта • решавање конфликта
Мултидимензионалне мисије (изградња мира)	<ul style="list-style-type: none"> • надгледање избора • промоција демократије • достављање хуманитарне помоћи • разоружање зараћених фракција и • заштита људских права
Мисија изградње мира	<ul style="list-style-type: none"> • локална безбедност • владавина права • организована државна управа • помирење и покушај трансформације конфликта

Систематизација према врсти мандата је свакако корисна и наглашава круцијалне активности али не уважава чињеницу да постоји још низ фактора који се могу анализирати и што је важније да се исти фактори могу користити у процени више различитих врста мисија. Један од начина да се овај проблем реши је систематизација критеријума успеха групишући их према основним областима ангажовања мировних снага. У табели бр. 11 представљене су групе и називи критеријума као и идентификације релевантних академских радова у вези са истраживањем успешности мировних мисија. Према овој систематизацији критеријуми успеха мировних мисија могу се сврстати на оне који су везани за: конфликт, становништво у зони мировне мисије, изградњу мира/државе и општу оцену деловања мировних снага.

Суштина свих мировних мисија је превенција, заустављање или решавање сложених конфликта па је група критеријума везана за решавање конфликта једна од најстаријих али и најоправданија у анализи успеха мировних мисија. Одговорност мировних мисија за спречавање масовних злочина, злочина против човечности и злочина геноцида стављена је у фокус након Руанде и масовног злочина у Сребреници. Мировне снаге су не/оправдано понеле велики терет одговорности па се политизовањем та агенда постала неизоставни део сваке резолуције СБ о мировним мисијама.

Мултидимензионална природа савремених мировних мисија и фокус на изградњи мира преко изградње државе способне за самоодрживи мир условиле су потребу за сетом критеријума успеха у вези са изградњом државе.

На крају постоје задаци који нису експлицитно додељени ни једној од ових група али се директно или индиректно везују за успех деловања мировних мисија.

Табела бр. 11 *Академски критеријуми успешности мировних мисија УН*

ГРУПА КРИТЕРИЈУМА	НАЗИВ КРИТЕРИЈУМА	АУТОРИ
Критеријуми успеха везани са конфликт	Ограничење конфликта	Diehl P. F., 1993; Bratt D., 1996; Pushkina, 2006; Sunderland, 2015; Ruggeri, 2017.
	Непријатељство међу странама	Doyle & Sambanis, 2000; Hultman, Kathman & Shannon, 2014.
	Присуство или одсуство рата	Fortna V. , 2003, 2004, 2008; Sambanis & Schulhofer-Wohl, 2008; Gizelis, 2009.
	Процена ефеката на конфликт	Kim H. , 2015
	Помоћ у решавању конфликта	Diehl P. F., 1993; Bratt D. , 1996.
	Степен неспоразума, напетости или насиља у присуству мировних снага УН	Johansen, 1994; Pushkina, 2006; Fortna V. , 2003, 2004; Sambanis & Schulhofer-Wohl, 2008; Gizelis, 2009; Sunderland, 2015.
Критеријуми успеха везани за становништво у зони мисије	Утицај мировних снага на локално становништво	Johansen, 1994.
	Ограничење броја жртава	(Bratt D., 1996; Di Salvatore i Ruggeri, 2017)
	Заштита цивила	Hultman L. K., 2013; Bove & Ruggeri, 2015; Di Salvatore & Ruggeri, 2017.
	Смањење људске патње	Pushkina, 2006; Sunderland, 2015.
Критеријуми успеха везани за успех у изградњи државе/мира	Изградња локалних капацитета	Doyle & Sambanis, 2000)
	Институционална способност државе	Howard, 2008.
	Стабилна државна политика	Doyle & Sambanis, 2000
	Демократска транзиција	Fortna V., 2003, 2004; Sambanis & Schulhofer-Wohl, 2008; Gizelis, 2009; Joshi, 2013; Steinert & Grimm, 2015.
	Економски развој	Caruso, Khadka, Petrarca i Ricciuti, 2016.
	Побољшан квалитет живота	Kim S. , 2015.
	Суверенитет државе	Fortna V. , 2003; Fortna V. , 2004; Sambanis & Schulhofer-Wohl, 2008; Gizelis, 2009.
Критеријуми успеха везани за начин деловања организације УН	Допринос мировних мисија другим активностима УН	Kim H. , 2015.
	Способност мисије да обезбеди ред	Martin-Brûlé, 2010.
	Испуњење мандата	Bratt D. , 1996; Pushkina, 2006; Howard, 2008; Martin-Brûlé, 2010; Sunderland, 2015; Kim H. , 2015.
	Присуство или одсуство УН у кризном подручју	Doyle & Sambanis, 2000.
	Број напада на мировне снаге	Salverda, 2013; Fjelde, Hultman & Bromley, 2016.
	Број пријављених случајева сексуалног узнемиравања	Nordås & Rustad, 2013; Karim & Beardsley, 2016.

1.3.4.2 Институционални критеријуми успешности мировних мисија

Независно од напора академске заједнице да изврши анализу успешности мировних мисија свака организација развија сопствене моделе за процену деловања на терену. Анализом документа различитих организација (УН, ЕУ, НАТО, ОЕБС) утврђено је да су организације приликом процене успеха углавном фокусиране на факторе успешности, односно карактеристике и услове које је потребно обезбедити да би мисија била успешна.

Хендикеп јасних критеријума за процену успешности или њихова широка формулација може се објаснити ниским степеном политичког консензуса око циљева деловања али и различитим задацима у оквиру мандата мисија. Из тог разлога УН и ОЕБС немају критеријуме успеха већ се фокусирају само на факторе успеха. Са друге стране, НАТО као војно-политичка организација преко критеријума успешности испољава највећи степен кохезије и сходно томе критеријуми ове организације су јасније конципирани. Европска унија има своје критеријуме процене који су суштински блиски онима које има НАТО али их карактерише шира политичка формулација и наглашавање успеха у спровођењу политичких циљева организације у одређеном конфликту док се сам конфликт ставља у други план (табела бр.12). Овакав приступ се може објаснити покушајима ЕУ да преко мировних мисија изграде свој идентитет спољне и безбедносне политике.

Табела бр. 12 Институционални критеријуми успеха мировних мисија

КРИТЕРИЈУМИ УСПЕХА МИРОВНИХ МИСИЈА УН	КРИТЕРИЈУМИ УСПЕХА МИРОВНИХ МИСИЈА НАТО	КРИТЕРИЈУМИ УСПЕХА МИРОВНИХ МИСИЈА ЕУ	КРИТЕРИЈУМИ УСПЕХА МИРОВНИХ МИСИЈА ОЕБС
Не постоје јасни институционални критеријуми успеха мисија УН.	<ul style="list-style-type: none"> • резултати војних мисија НАТО у складу са добијеном мисијом, • развој политичких процеса, власти и цивилних институција, • безбедност и владавина права, • економски напредак, • побољшање свих услова живота локаног становништва. 	<ul style="list-style-type: none"> • испуњавање стратегијских (политичких) и оперативних циљева, • спречено иницирање / наставак, дифузија, ескалација и интензивирање насилних конфликта. 	Не постоје јасни институционални критеријуми успеха мисија ОЕБС.

1.3.5 Квалификација мировних мисија према успешности

Први изазов приликом класификације мировних мисија према успешности представља дефинисање успеха, односно успостављање референтне вредности у односу на који можемо ценити успех. Непостојање јединствене дефиниције или критеријума успеха мировне мисије оставља простор за широку, а често и разводњену расправу у оквиру академске заједнице. У оваквим околностима аутори формирају своју дефиницију и скалу успеха која се заснива на способностима достизања претпостављених критеријума успеха. Епистемолошки, расправа око квалификације успеха мировних мисија представља расправу на два различита нивоа.

Први ниво је везан за начин избор критеријума успешности а други ниво је везан за начин вредновања критеријума и формирање исказа око успешности мировних мисија. Међу првим покушајима квалификације мировних мисија према критеријумима успешности урадили су Рикеј и остали (Rikhye, Harbottle, & Egge, 1974) који сматрају да квалификација мисија према успешности треба да буде у складу са три основна аксиома мировних мисија из периода Хладног рата. Према овим критеријумима мисије ће бити успешне ако спрече ескалацију конфликта, покажу посвећеност међународне заједнице решавању конфликта и допринесу стварању услова за преговоре и решавање конфликта.

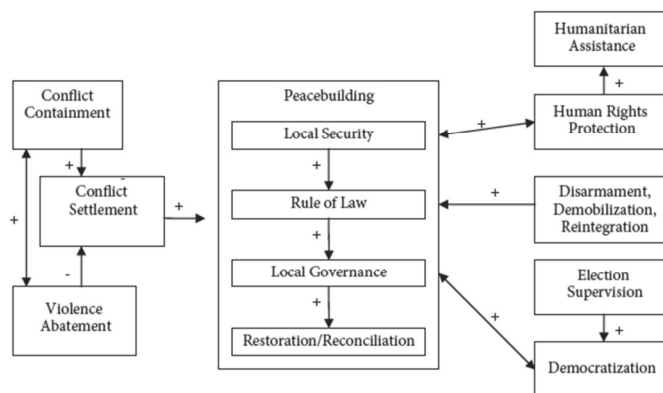
Током деведесетих година са променом мировних мисија мењају се и критеријуми за оцену успешности па се они проширују и на способности мисије да достави хуманитарну помоћ и заштити цивиле. После Брахимијевог (Brahimi, 2000) извештаја расте и интересовање међународне заједнице за успех мировних мисија па се појављује велики број радова (Brown 1993, 1997; Bratt D. , 1996; Doyle & Sambanis, 2000; Fortna V. , 2003; Bellamy & Williams, 2005; Kim S. , 2015; Martin-Brûlé, 2010; Diehl & Druckman, 2013; Di Salvatore & Ruggeri, 2017) којима аутори користе различите критеријуме и скале за процену успешности.

Мултидимензионална природа мировних мисија дозволила је расправу о критеријумима за квалификацију успешности у различитим правцима и различитим нивоима. Ови критеријуме Мартин-Бруле дели у три групе: прва је везана за контекст и време интервенције мировних снага и конфликту (Zartman, 2001; Fortna V. P., 2008; Crocker, Hampson & Aall, 2005), друга група се односи на врсту снага које интервенишу у

конфлику (Pushkina, 2006; Howard, 2008; Martin-Brûlé, 2010; Sunderland, 2015; Kim H. , 2015.) и трећа група успешност категоризује према стратегију коју користе мировне снаге у току извршавања задатака (Doyle & Sambanis, 2000; Hirsh, 2001; Pugh, Cooper & Neil, 2004; Brunné & Тооре, 2004; Stephens, 2005; Månsson, 2005; Pushkina, 2006; Martin-Brûlé, 2010).

И поред чињенице што је ово доминантан академски приступ у квалификовању успеха мировних мисија Лејк (Lake A. , 2012) наглашава да су политички ефекти мировних мисија од пресудне важности за квалификацију успеха. Овакав став је прихватљив ако се под „политичким ефектима“ посматра кумулативно дејство мировних мисија на укупну стабилизацију земље где се промене пројектују у „позитивним политичким ефектима на домаћем и међународном плану“. Остаје нејасно шта се тачно подразумева под „позитивним политичким променама“, према чијим критеријумима и свакако оно што ће заговорници критичке теорије одмах приметити, колика је пројекција политичких интереса великих сила у стабилизацији постконфликтне државе. Овоме ставу опонирају Диел и Друкман (Diehl & Druckman, 2013) који негирају овакав начин квалификовања успеха и опште критички гледају на могућност квалификације успеха посебно код сложених мултидимензионалних мисија које стално еволуирају.

Као алтернативни начин квалификовања савремених мултидимензионалних мисија Диел и Друкман (Diehl & Druckman, 2013) нуде модел за процену успешности мировних мисија према коме ће се успех мисије ценити на основу испуњења задатака мисије који су сврстани у неколико група. Ово је уједно и покушај формирања универзалних критеријума за оцену успешности савремених мисија (Слика бр.3). Прву групу критеријума чине основни циљеви мисија који се односе на смањење насиља, задржавање конфликта и или његово решавање. Другу групу критеријума чине циљеви који су изван стандардних задатака мировних мисија и везују се за успех у достављању хуманитарне помоћи, заштити људских права, разоружању и реинтеграцији бивших бораца, надгледању избора и демократизацији друштва. Трећа група циљева деловања везана је за изградњу мира и то преко успостављања локалне безбедности, владавине права, изградњом локалне власти и процесом помирења. На овај начин аутори обухватају велики број критеријума приликом формирања исказа о успеху и квалификацији мировних мисија.

Слика бр.3 Групе циљева деловања мултидимензионалних мисија (Diehl & Druckman, 2013)

Други ниво расправе о квалификације успешности мировних мисија тиче се начина вредновања постављених критеријума. Почетком деведесетих година у периоду експанзије интересовања међународне заједнице за мировне мисије Браун (Brown, 1993), поред избора нових критеријума по први пут одбацује дихотомију у уцењивању успеха и уводи петостепену номиналну скалу успеха мисија. Основни разлог је перцепција да мисије постижу боље резултате у једној области док у неким другим сегментима нису показале задовољавајуће резултате, да је тешко мисију генерално оквалификовати као успешну или неуспешну те да неуспех према једном критеријуму не значи нужно апсолутни неуспех мисије.⁶¹ Ова подела је важна јер је направљен искорак у расправи око критеријума успеха који су касније прихватили и модификовали Брат (Bratt, 1996) која дели мисије на успешне, умерено успешне и неуспешне и Ховард (Pushkina, 2006; Howard, 2008; Martin-Brule, 2012) који мисије деле на успешне, оне са помешаним резултатима и неуспешне. На овакав начин се избегава дихотомија успех-неуспех као и површна класификација успеха мисије у целини. Формирањем ширег исказа о успеху мисије на основу анализе у којој мери је мисија успела да достигне постављене критеријуме могу се добити прецизнији и за теоријско уопштавање подобнији резултати.

⁶¹ Према критеријумима успеха које је направила Браун мисије се класификују на :

1. Успешне – ако је постигнуто трајно решење кризе,
2. Релативно успешне- ако је конфликт окончан, мандата испуњен али је дуготрајно решење одсуство или нејасно,
3. Помешани резултати - у ситуацији када су делови мандата испуњени, било је недостатака али мисија у целини није неуспела,
4. Неуспех - у ситуацији када мандата није испуњен и конфликт и нереди обновљени,
5. Успех се не може проценити - када је операција тек почела или је рано да се цени њен успех, конфликт и даље постоји у зони операције или је сагласност страна у конфликту упитна.

1.4 Постојећа теоријска становишта и резултати досадашњих истраживања о успешности мировних мисија у решавању унутрашњих конфликта

Интересовање академске заједнице за истраживање успешности мировних мисија у унутрашњим конфликтима интензивира се током деведесетих година двадесетог века и траје до данас. Користећи неке од наведених критеријума или фактора успешности на примеру мировних мисија у унутрашњим конфликтима аутори су дошли до различитих резултата. У циљу систематичности и компатибилности приказа досадашњих резултата истраживања они ће бити довођени у везу са раније установљеним основним групама критеријума успешности мировних мисија. У складу са тим, прво ће бити анализирани резултати мировних мисија везаних за решавање конфликта, затим резултати деловања везани за становништво у зони операције, да би се касније дискутовало о критеријумима успеха везаним за изградњу државе али и деловање самих мировних мисија.

1.4.1 Резултати мировних мисија према групи критеријума везаних за решавање конфликта

Када се говори о резултатима мировних мисија везаних за решавање унутрашњих конфликта прво је битно приметити постојање дистинкције између успеха мировних мисија и мировног процеса. На самом почетку ангажовања мировних мисија ова дистинкција је била јасна, мандат везан за групу конкретних (углавном војних циљева деловања) док је мировни процес ишао политичким иницијативама ван оквира мировне мисије. Савремене мировне мисије су сложеније, велики део активности везан за мировни процес постаје интегрални део мисија па се успех мировне мисије покушава изједначити са успехом мировног процеса, чиме се дистинкција минимизира. Ова појава има својих позитивних али и негативних страна. У том смислу позитивним се може сматрати интересовање међународне заједнице за превенцију или заустављање конфликта кроз присуство мировних снага јер се тиме смањују шансе за обнављање конфликта и охрабрују процес помирења. Са друге стране постоје и негативне импликације дубоке инволвираности међународне заједнице у конфликт која се врло често огледа у некој врсти зависности државе од мировних мисија, дугим трајањем мисија и процесима изградње држава које имају минимум интерне кохезије и легитимитета.

На основу истраживања које је обухватило 124 случаја грађанских ратова Дојл и Сабанис (Doyle & Sambanis, 2000) тврде да мировне мисије дају велики значај у окончању грађанских ратова и значајно повећавају шансе за успех мировног процеса. Потврду успешности мировних мисија у унутрашњим конфликтима направила је и Фортна (Fortna V. , 2004) а касније и Руђери и остли (Ruggeri, Dorussen, & Gizelis, 2016) који показују да мировне мисије након грађанских ратова несумњиво доприносе миру. Предуслов за ефикасан мировни процес је и ограничавање конфликта, односно спречавање његовог ширења на друге земље и генерално смањење насиља у вези са конфликтом.

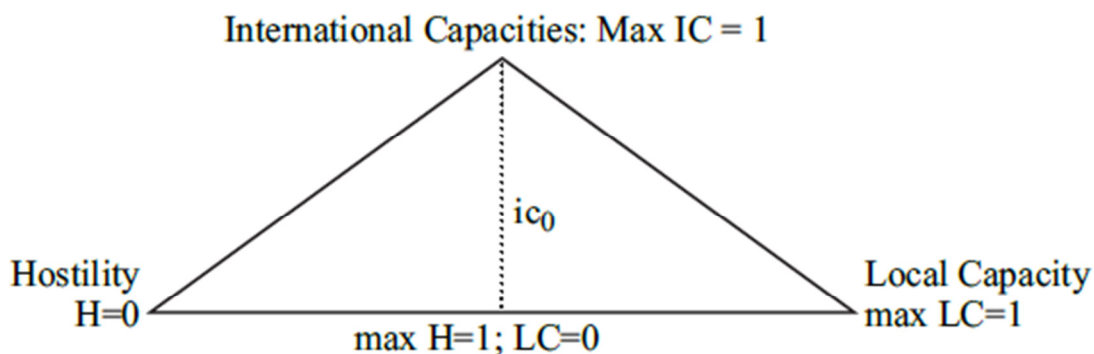
Испитујући везу између врсте мировне мисије и резултата који се постижу на решавању унутрашњих конфликта Дојл и Самбанис (Doyle & Sambanis, 2000) указују на значајне разлике у резултатима мисија које објашњавају разликама у мандату и стратегији деловања мировних снага. Наглашавајући да је мандат кључ успеха сваке мировне мисије ови аутори фаворизују мултидисциплинарне мисије које могу да зауставе насиље и обезбеде услове за решење конфликта док традиционалне мисије (посматрачке и мисије одржавања мира) самостално не могу дати позитивне резултате. Мисије које имају робустан мандат и при томе имају воље и способности да га спроведу имају више успеха у специфичним задацима као што је заштита цивила. Да би се мандат испунио мора постојати стратегија, односно начин деловања који ће довести до испуњења циљева мисије. Традиционалне мировне мисије које су се заснивале на основним принципима мировних мисија постижу врло слабе резултате у ситуацијама када је потребно одлучно деловање и употреба силе ради испуњења мандата. Међутим, према истраживању које је урадила Фортна (Fortna V. , 2003) управо ове мисије имају најбоље резултате у процесу изградње мира и одвраћању од поновног конфликта. Према истом истраживању стратегија употребе силе се није показала као релевантна за изградњу мира.

Потпуно супротне резултате по питању употребе силе и постконфликтне стабилности имају Хултман и остали (Hultman, Hegre, & Mogleiv Nygard, 2015) који тврде да више војника са робусним мандатом доприносе постокфликтној стабилизацији али немају никаквог значајног утицаја на успех у изградњи мира.

Ситуација у којој се добијају дијаметрално различити резултати академских истраживања увек налаже потребу за додатним теоријским и методолошким преиспитивањем начина процене успеха, односно потврђује примордијални проблем

недостатка јасних критеријума за процену успеха мировних мисија. Као закључак из претходних истраживача намеће се потребу комбиновања врста мисија како би се комбиновала врста стратегија и способности мисија.

Према препорукама за избор стратегије у решавању унутрашњих конфликта Дојл и Самбанис (Doyle & Sambanis, 2000, 2006) предлажу да се приликом избора стратегије узме у обзир ниво непријатељстава, способност мировних снага и способност локалних снага да одрже мир (да би нешто касније направили и графички приказ (слика бр.4) .

Слика бр.4 Троугао изградње мира (Doyle & Sambanis, 2006)⁶²

Они предлажу комбинацију стратегија одржавања мира, наметања мира и изградње мира јер свака за себе даје резултате у одређеним сегментима а кумулативно могу обезбедити предуслов за успех целог мировног процеса. Морган (Morgan, 2005). Сматра да је стратегија одвраћања као комбинација употребе силе и ненасилних метода најприхватљивија у унутрашњим конфликтима јер може обезбедити успех у деловању али и осигурати кредибилитет саме мисије. Мартин-Бруле (Martin-Brûlé, 2010) посебно наглашава да је за успостављање реда најбоља стратегија одвраћања док ангажовање великих сила гарантује испуњење мандата. Када је у питању врста мировних снага која даје резултате Сандерланд (Sunderland, 2015) утврђује између мандата и успеха мировних мисија. Показало се да мировне мисије које предводе појединачне државе имају више шансе за успех због способности употребе силе док им је као претпоставка трајног успеха

⁶² На овом приказу способност локалних снага означена је са LC (Local capabilities), ниво непријатељстава приказан је са H (Hostility) док је способност међународних снага означена са IC (International Capabilities). Вредности се крећу од 0 која означава најслабије стање/минимум способности до 1 који означава максималну способност и најповољније околности. Према овом приказу површина троугла приказана као на слици ствара најбоље услове за изградњу мира. Свако одступање од најповољнијих вредности доприноси смањењу површине троугла а самим тим се слабе изгледи изградње мира.

потребна политичка подршка регионалних или глобалних организација. И она као модел за успех мировних мисија предлаже комбиновање различитих типова мисија и организација.

Досадашња истраживања су показала да невојне стратегије (које се најчешће везују најчешће санкције као део мандата мисије) ради спречавања предаторске економије и финансирања конфликта не могу самостално дати потпуни успех мисија (Hirsh, 2001; Pugh, Cooper & Neil, 2004). Употреба силе уопште (врсте, услови нивоа) су актуелни проблем савремених мировних мисија око кога су аутори подељени. Лавојер (Lavoyer, 1998) који сматра да ненасилне стратегије и употреба силе у самоодбрани треба да остану остаје трајни спецификум мировних мисија управо према моделу Хладног рата и важеће праксе УН што очигледно није препрека за регионалне организације да лакше прибегавају отвореној војној сили у склопу мировних мисија.

За разлику од њега све више аутора афирмативно гледа на одлучну употребу силе (Doyle & Sambanis, 2000; Brunné & Toope, 2004; Stephens, 2005; Månsson, 2005; Pushkina, 2006; Martin-Brûlé, 2010). Сила као потенцијал или неопходност је један од актуелних проблема савремених мировних мисија (институционално и академски) јер мисије може одвести у њихову суштинску супротност- да мировне снаге учини страном у конфликту. Ова реалност довела је до развоја концепта „хибридног мира“ и све се више појављују радови који уважавају значај мировних процеса једновременим приступом „одоздо на горе“ и „одозго на доле“.⁶³ У оваквим радовима се као варијабле појављују: сагласност страна у конфликту, врста конфликта, географски фактори као што су врста терена, непристрасност, ефикасност командовања и контроле, адекватност величине снага, квалитет мандата и степен подршке великих сила (Fiedler, 2000).

У погледу анализе везе између времена ангажовања и успеха мировне мисије може се говорити времену ангажовања у смислу фазе у којој се конфликт налази и времену ангажовања у смислу трајања мировне мисије. Процењујући услове када је најбоље интервенисати у конфликту Зартман је креирао сопствену *теорију зрелости* тврдећи да се прави услови за интервенцију стварају у интеракцији страна у конфликту (Zartman &

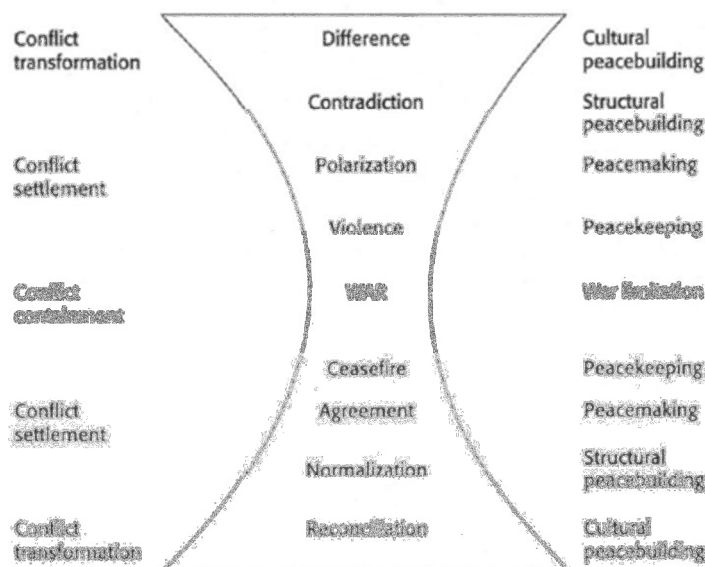
⁶³ У новије време појављују се аутори који схватају да је за успех мировног процеса потребно уважити обе позиције, комбинују факторе успеха и прихватају теорије хибридног мира. Ова теорија подразумева једновремени приступ у изградњи мира одозго (утицајем на елиту) и одоздо (обновом поверења међу људима, повратак, јачање цивилног друштва).

Touval, 2001). Према Крокеру и осталима (Crocker, Hampson & Aall, 2005) ови услови ће бити створени у интеракцији страна и мировних мисија. Нешто одређеније тумачење времена интервенције УН у конфликту даје Брахими наводећи да је од пресудне важности да мировне мисија почне 12 седмица од потписивања мировног споразума јер то оставља утисак на стране у конфликту и шаље јаку поруку о посвећености УН за решавање конфликта (Brahimi, 2000). Овде је основа претпоставка постојања мировног споразума али се поставља питање шта урадити када нема таквог обавезујућег документа. Оба ова приступа имају формалне или неформалне претпоставке после којих следи реакција, међутим и даље се не даје одговор на питање како је најбоље реаговати у одређеној фази конфликта јер је чињеница да се способности мисије морају пројектовати у складу са изазовима одређене фазе конфликта. Приметивши да се мировне мисије из периода Хладног рата распоређују тек након потписаног примирја или добијене сагласности страна у конфликту Фишер и Кешли (Fisher & Keashly, 1991) већ почетком деведесетих година покушавају да направе модел према коме ће се повезати одређена фаза конфликта се одговарајућим типом мировне мисије.

Табела бр.13 Повезивање фаза конфликта са врстама мировних мисија (Fisher & Keashly, 1991)

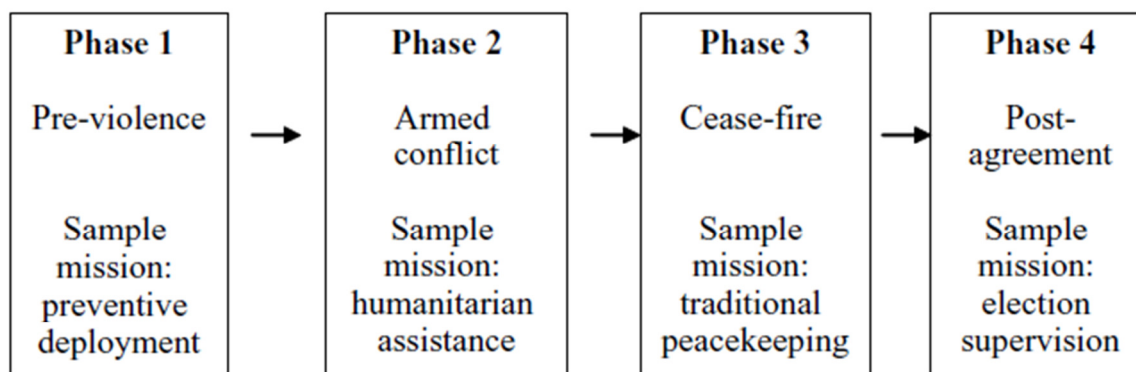
Фаза конфликта	Врста мировне мисије
Преднасилна фаза	Превенција конфликта
Ескалација	Хуманитарна интервенција
Одржавање стања	Изградња мира и помоћ
Деескалација	Стварање мира и традиционалне мисије чувања мира
Постнасилна фаза	Изградња мира

Ову идеју прихватају и проширују Рамсботам и остали (Ramsbotham, Woodhouse, & Miall, 2005) који на моделу ескалације и деескалације конфликта у облику пешчаног сата (Слика бр.5) приказују на који начин мировне снаге треба да реагују не неку од девет фаза конфликта.

Слика.бр. 5 Модел ескалације и деескалације конфликта у облику пешчаног сата

Прихватајући идеју о повезивању фаза конфликта са одређеним обликом мировне мисије Диел покушава да направи модел решавања конфликта (Слика бр. 6) који, према овом приказу има пет фаза.

Слика бр.6 Модел повезивања фаза конфликта и мировних мисија (Diehl, 2008)

Овај модел представља симплификовани и непотпуни приказ фаза конфликта за разлику од претходног модела који у раним фазама конфликта наглашава потребу структурне и културне изградње мира. У свом предлогу Диел сматра да се спречавање избијања насиља

решава превентивним распоредом снага.⁶⁴ И у следећим фазама се види рецидив хладноратовског поимања мировних мисија па се одбацује могућност употребе силе ако је потребно зауставити конфликт него се фокус помера на достављање хуманитарне помоћи. Пресудан моменат у спровођењу мировних мисија представља споразум о прекиду ватре који треба да обезбеде традиционалне мировне снаге. Проблем настаје и код постконфликтног периода када Диел мисијама додељује једноставне задатке надгледања избора и при томе нема јасне моделе изградње мира нити било какве гаранције (чувања мира) да се конфликт неће услед неког проблема вратити у претходну фазу.

Сама идеја око препознавања фаза конфликта и адекватне реакције је прогресивно размишљање у решавању унутрашњих конфликта које даје претпоставке већег успеха мировних снага у будућности, али ове расправе су непотпуне. Иако аутори препознају теоријску могућност да конфликти нису линерани, да се мењају, да фазе конфликта не трају исто времена и да се динамика конфликта мења у својим радовима нису решили два велика питања: прво питање је решавање проблема ескалације конфликта у току мировне мисије (реверзибилност конфликта) и друго питање којим би се одговорило која комбинацију мировних мисија које могу дати најбоље резултате у одређеним фазама конфликта?

Теорија је препознала а пракса показала да један облик мировне мисије није довољан за решавање проблема у спецификованих за одређене фазе конфликта. Новија истраживања заснована на теорији хибридног мира (Richmond & Mitchell, 2012) показују да је за успех мировних процеса потребан истовремени приступ одоздо на горе и обрнуто. Суштински ови аутори заговарају потребу за „различитим процесима у оквиру решавања конфликта који се одвијају паралелно а не серијски“. Другим речима напредак у једној области изградње мира може ићи брже од других али то не значи да не треба да постоји синхронизација јер различите области у којима се интервенише у току мировног процеса имају утицаја једна на друге. Из тог разлога је потребно утврдити која врста мировне мисије или њихова комбинација обезбеђује успех у решавању унутрашњих конфликта без обзира на фазу у којој се налази.

⁶⁴ Мировне мисије у унутрашњим конфликтима се у 20% случајева распоређују док је рат у току (Wallensteen & Heldt, 2008).

1.4.2 Резултати мировних мисија према групи критеријума везаних за становништво у зони операције

Деловање мировних снага у заштити цивила је задатак који се имплицитно, на основу Повеље УН, односи на све мировне мисије као један од основних задатака система УН. Међутим ово експлицитно постаје део мандата мировних мисија на основу резолуција СБ УН 1265, 1296 и 1674 тек током деведесетих година прошлог века када систем мировних мисија бележи и највеће неуспехе по овим критеријумима.

Савремене мировне мисије имају заштиту цивила као обавезан део мандата мисије, а обим и врста деловања мировних снага се процењује кроз тзв. „Интегрисани процес планирања мисија“ (Holt, Taylor, & Kelly, 2009) на нивоу Одељења за мировне мисије. Перципирањем овог проблема као дела мандата иницирало је академску заједницу да у наредним истраживањима питање заштите цивила и буде један од главних критеријума успеха. Истражујући која структура мировне мисије навише доприноси заштити цивила у унутрашњим конфликтима Хултман (Hultman L. K., 2010, 2013) потврђује да робусне војне мисије доприносе заштити цивила у току конфликта. У анализи успешности на спречавању насиља над цивилима које почине државне оружане снаге (једнострано насиље) она тврди да и ту постоји напредак али се такви случајеви морају решавати у координацији са државом домаћином мисије. Према њеним истраживањима полицијске снаге и посматрачке мисије немају успеха у заштити цивила, што је и разумљиво јер им недостаје способност употребе силе ради пројекције мандата.

Одговорност мировних мисија за заштиту цивила не престаје са завршетком интензивних борбених дејстава у конфликту него се преноси и на фазе деескалације, што се може испоставити као кључни задатак у изградњи мира и повратку међусобног поверења. У том погледу тешко је раздвојити насиље везано за конфликт (мотивисано примарним узроцима конфликта) од обичног насиља криминалне природе.

У практичном делу спровођења мировне мисије постоје потешкоће у рационалном реаговању на насиље над цивилима јер је целокупан систем мировних мисија па и целог УН постао хиперсензитиван на насиље у току мировних мисија посебно када су жртве жене и деца. Хултман (Hultman L. K., 2013) је показала да је потребно дугорочно присуство мировних мисија како би се осигурала заштита цивила након сукоба и да

робусне мировне снаге имају резултате у деловању. Са друге стране полицијске мисије праве одређени помак у спречавању насиља над цивилима, непосредним ангажовањем или изградњом локалних полицијских снага док посматрачке мисије немају утицаја на заштиту цивила.

Сегрегација заснована на родној припадности у постконфликтним друштвима је посебан облик насиља против кога се систем УН и мировне мисије боре променом когнитивних (обуком и нормативним оквиром) и конативних елемената ставова у зони операције али и на нивоу систем УН. Имплементација родне равноправности у мисијама важан је предуслов успеха мисије сматрају Гизелис и Карим (Gizelis, 2009; Karim S., 2016) који траже веће ангажовање жена на локалном нивоу али и на нивоу персонала УН. Уједињене нације као систем подржавају родну равноправност (Резолуција СБ 1325) у својим мисијама сматрајући да је то од виталног значаја за јачање улоге жене у локалном друштву. Боље схватање потреба жена-бораца и жена жртава конфликта, стварању услова за лакшу комуникацију између мировних мисија и жена у зони операције, праћење женских кадета у војсци и полицији као и други задаци где би ангажовање мушкараца дало слабије резултате само су неки од аргумента који иду у прилог већем учешћу жена у мировним мисијама.⁶⁵

Анализом академских радова утврђена је и потреба да се сагледа која врста и састав мировне мисије може дати највише успеха у заштити цивила у одређеним фазама унутрашњег конфликта. Престанком борбених дејстава не престаје насиље над цивилима што представља значајан изазов успеха мисије током целог мировног процеса.

1.4.3 Резултати мировних мисија према групи критеријума везаних за изградњу државе

Изградња држава не постоји као засебан модел мировне мисије али је постала супститут за мисије изградње мира. Да би се градио мир потребно је отклонити узроке конфликта и оставити самоодрживо друштво ја јасним перспективама развоја и интерним механизмима за превенцију будућих конфликта. Развој ефикасног система власти према моделу либералних демократија, унапређење грађанског друштва и економије постају један од приоритета савремених мировних мисија.

⁶⁵ <http://www.un.org/en/peacekeeping/issues/women/womeninpk.shtml> (December 20, 2015).

Опоравак економије након унутрашњих сукоба је један од значајних задатака мировних мисија. Предаторска економија организована у облику организованог криминала којим се финансирају фракције у сукобу пружа значајан отпор у постконфликтној фази када мисија треба да допринесе да разне привредне активности требају да уђу у легалне токове.

Напори мировних мисија да се спречи илегална привредна активност могу имати последице које се развијају у два правца. Први је позитиван и води ка легализацији (као што је случај са покушајем да се спречи илегална трговина дијамантима из Африке на начин да се мора знати порекло сваког камена који дође у руке јувелира), а други је негативан и доводи до тога да ће неки од облика трговине из сиве зоне постати део структуре организованог криминала. У сваком случају висока незапосленост, сиромаштво и слаба држава воде ка високој корупцији која отежава рад мировних снага.

Мировне мисије поред стварања услова за економски раст преко изградње институција и законског оквира помажу и непосредно кроз директно „упумпавање“ новца у кризна подручја. Припадници мисија троше новац у зони операција али и запошљавају локално становништво што има позитивног одраза на животни стандард људи али и ствара неку врсту зависности или тзв. економије мировних мисија (енг. *peacekeeping economies*) за коју Џенингс и Николић Ристановић (Jennings & Nikolic-Ristanovic, 2009) тврде да као област није теоријски довољно обрађена и да захтева пажњу академске заједнице. Утицај мировних мисија на локалну и националну економију је индикативан и само делимично истражен међутим овде је потребано промишљати и обрнутим инжињерингом односно испитати како промене економије узроковане мировним мисијама утичу на успех самих мисија.

Поред побољшања економских услова за живот посредничке мировне мисије позитивно утичу и на развој људских права али према истраживању Дејвиса (Davis & Murdie, 2010) та помоћ није безусловна. Са друге стране мисије које имају задатак достављање хуманитарне помоћи имају ефекта како на поштовање људских права тако и на укупну безбедност у зони операције. Питање људских права је сложен проблем који треба да се сагледа са позиције мотива/повода за мировну мисију и избора адекватне стратегије али и питање последице односно анализе колико су деловањем мировних

мисија угрожена људска права групе људи који су перципирани као опоненти мировног процеса.

Фокусирајући се на резултате у деловању мировних снага на страни владиних снага или самостално Пексен (Peksen, 2012) наглашава да ту постоји значајна дистинкција у зависности од тога да ли интервенишу мултинационалне снаге и појединачних држава. Иако сваки облик интервенције потенцијално доводи до ескалације насиља и кршења људских права у којима мисије учествују предност се ипак даје мултинационалним мисијама јер су мање пристрасне и постоји доста механизма контроле. Код унилатералне мировне мисије интервенција је често усмерена примарно на политичке циљеве очувања режима одређене државе те су људска права у овом случају од секундарног значаја.

Око улоге мировних мисија у постконфликтној стабилизацији држава преко развоја либералне демократије нема консензуса. Док заговорници либерализма тврде да је демократија добра претпоставка стабилним институцијама, поштовању људских права и превенције конфликта, присталице критичке теорије (Pugh, 2005;2012) одбацују овакву тврдњу тврдећи да мировне мисије осликавају тренутну дистрибуцију моћи у глобалном систему и као облик кризе управљања служе да подржи а не да трансформишу глобални систем који је претежно либерално демократски. Дојл и Самбанис (Doyle & Sambanis, 2000) су установили позитивну корелацију између мировних мисија у унутрашњим конфликтима и постконфликтног развоја демократије. Сличне резултате добијају Стајнхарт и Грим (Steinert & Grimm, 2015) али уз опаску да квантитативни показатељи демократизације друштва не могу јасно да се одвоје од утицаја мировних мисија. Другим речима зависна демократија након одласка мировних снага може се претворити у већу нестабилност па је цела хипотеза око демократизације постконфликтног друштва упитна. Овоме неизоставно треба додати и преседане изградње држава које немају традицију државности и где нема консензуса око есенцијалне идеје државности (Босна и Херцеговина и тзв. Република Косово) и које ради опстанка захтевају сталну економску, безбедносну и политичку подршку међународних снага.

1.4.4 Резултати мировних мисија према групи критеријума везаних за деловање УН

У овој групи критеријума аутори се баве индиректним последицама мировних мисија које се не могу довести директно у везу са конфликтом али имају изузетан значај у укупној евалуацији успеха мировних мисија. Ове последице су у ствари околности од секундарног значаја које мировне мисије требају остварити да би се омогућило деловање у правцу решавања конфликта. Међутим последице не морају увек бити нужно позитивне, односно могу се појавити нежељени ефекти које присуство мировних снага може направити у зони операције и тиме угрозити цео мировни процес.

Анализирајући допринос мировних снага „другим активностима УН“, Ким (Kim S. K., 2015) је потврдио да интервенција УН промовише послератни друштвени развој нарочито у области јавног здравља и да побољшава услове за послератну обнову али и да нема значајних утицаја на повећање писмености. Критикујући идеју да УН буду носиоци иницијативе за економски обнову земље, Самбанис (Sambanis N. , 2008) потенцира да државе а не УН треба да направе основе за самоодрживи економски опоравак јер ће ефекти економског опоравка који предводи УН нестати убрзо након окончања мисије. Овај аутор наводи да мисије одржавања мира треба да обезбеде услове за мир у коме ће се самостално развијати економски потенцијали земље и на тај начин ће се поунити јаз између мисија одржавања мира и хуманитарне интервенције. Последице деловања мировних мисија као један од фактора успешности је област која није довољно истражена јер претпоставља индиковане позитивних али и негативних ефеката мировних мисија.

Број напада на мировне снаге и случајеви сексуалног насиља које почине припадници мировних снага су за академску заједницу референца легитимитета и поверења страна у конфликту према мировним снагама као показатељ дисциплине припадника мисије у току обављања службе. Салверда (Salverda, 2013) је испитивањем броја напада на мировне снаге открио да модификовање принципа деловања мировних снага (према којима су оне непристрасне али нису неутралне) доприноси броју напада на мировне снаге.

За нападе на мировне снаге углавном су одговорне велике наоружане групе ће овим путем покушати да натерају мировне снаге на повлачење из конфликта док је *modus vivendi* мањих група скоро увек тражње заштите од деловања владиних снага.

Истражујући мотивацију за нападе на мировне снаге Фјелд и остали (Fjelde, Hultman, & Bromley, 2016) утврђују да се тим нападима жели нарушити стабилност режима који, у великој мери ужива подршку мировних мисија. Оружане групе које нападају мировне снаге у ствари нападају два одвојена „противничка“ центра гравитације.⁶⁶ Први је способност УН да организује и спроводи мировне мисије за шта му је потребна политичка подршка на стратегијском нивоу и он ће бити нарушен губицима у редовима мировних снага и други је на нивоу државе у којој се изводи конфликт и тиче се способности власти да обезбеди суверенитет на територији земље, што је захтев који је врло тешко остварив без подршке мировних снага.

Потпуно другачија перцепција жртава и центра гравитације се добија када се ангажују наменске борбене снаге под окриљем УН као што је то случај формирања Бригаде за брзе интервенције која је послата због извођења борбених а не мировних задатака. Национални састав бригаде (Танзанија, Малави и Јужноафричка Република) имплицира директне интересе ових земаља у заштити режима у ДР Конго. Овакав начин деловања мировних снага који ће за последицу имати директну конфронтацију са побуњеницима одбацује претходне хипотезе и отвара низ могућности за истраживање ефеката деловања на успех мировних мисија и мировног процеса.

Поред отворене употребе силе и нарушавања традиционалних принципа мировних мисија пажњу истраживача окупља и проблем злоупотребе околности у којима се налази локално становништво ради коришћења сексуалних услуга као и сексуално насиље које почине припадници мировних мисија. Овај проблем о коме се отворено прича на нивоу УН има озбиљне претпоставке нарушавања легитимитета мировних мисија. У истраживању сексуалног насиља Нордас и Рустад (Nordås & Rustad, 2013) утврђују да се ови случајеви дешавају у ситуацијама где има мање смртних случајева повезаних са конфликтом, у великим мисијама, да је то типично за модерне мисије у мање развијеним земљама и у конфликтима који већ имају познати историју сексуалног насиља. Карим и Бердсли (Karim & Beardsley, 2016) су у покушају да утврде везу између структуре снага и сексуалног насиља утврдили да контингенти који у свом саставу имају више жена и долазе

⁶⁶ Речи центар и гравитација, потичу од латинских (односно грчких) речи „centrum“ и „gravitatio“. У свом незавршеном делу „О рату“ Клаузевиц користи појмове *centra gravitates* и *schwerpunkt* за описивање концепта достизања циљева рата. Односно, он тврди да се из карактеристика зараћених страна развија један центар, који је извор свих снага и покрета зараћених страна и од којег све зависи, тј. који представља ону тачку на коју се усмеравају сва енергија и ресурси (Ђурић & Егерић, 2012).

из земаља где се поштује родна равноправност почине мање оваквих дела. Међутим цела ова анализа треба да буде проширена на културолошке разлике (најблаже речено) у перцепцији односа према питањима коришћења и пружања сексуалних услуга али и на случајеве злоупотребе и лажних извештавања наводних жртава насиља. Овде се перципира да су жртве силовања само жене што често није тачно. Друго, не узима се обзир безбедносни проблем масовне проституције типичне за сиромашна постконфликтана друштва. На крају, можда највећи проблем праве саме УН дајући новчану надокнаду и доживотну бесплатну лекарску помоћ за жртве силовања које су заражене полно преносивим болестима. Племенита идеја помоћи стварним жртвама силовања претворена је у чист опортунизам који мултипликује случајеве сексуалног насиља и доводе цео систем УН а и академску заједницу у заблуду.

Ови критеријуми су значајни јер индукују стварање услова у којима мировне мисије имају подршку свих страна у конфликту односно стварања тзв. Крајсберговог (Kriesberg, 1998) „конструктивног конфликта“ у коме је деловање мировних снага прихватљиво и легитимно за све стране у конфликту.

2 МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

2.1 Предмет и циљеви истраживања

Предмет истраживања је процена успешности мировних мисија у решавању унутрашњих конфликта. Ово питање је значајно са аспекта анализе успешности стратегија које различите међународне организације примењују у решавању кризних ситуација изазваних унутрашњим конфликтом. Поред системске потребе за повратном информацијом везаном за успех деловања, честе промене природе мировних мисија условиле су потребу за њиховом сталном евалуацијом. Велики број задатака које се постављају пред савремене мировне мисије чине проблеми који су у фокусу високе политике и студија безбедности: заштита цивила, спречавање масовних злочина и злочина геноцида, родна питања, улога НВО и МВО, приватизовање сектора безбедности, демократска транзиција и изградња држава, улога државе у савременом систему међународних односа, употреба силе у мировним мисијама и сл.

Прегледом литературе на тему успешности мировних мисија може се закључити да је ова проблематика актуелна од раних седамдесетих година, односно од период када је почела експанзија класичних мировних мисија УН и да је приступ у изучавању еволуирао заједно са мисијама, односно њиховом улогом и задацима у датим међународним околностима. Међу првим радовима везаним за критеријуме успешности мировних мисија урадили су Бурнс и Хиткот (Lee Burns & Heathcote, 1963) који наглашавају да је за успех потребно посебно обратити пажњу на успешност војне команде над мировним мисијама, политичку контролу и пре свега на политички ауторитет и улогу Савета безбедности и Генералне скупштине. Оваква анализа је разумљива са аспекта времена у коме је писано али и типа мисија које су тада извођене, где је основни задатак мировних снага било надгледање или контрола спровођења мировног споразума у међудржавним конфликтима. Суштински, све до краја Хладног рата није било промена у типовима мировних мисија када се мења парадигма мировних мисија као и антиципација њихових улога у конфликтима последње декаде двадесетог века.

Увиђајући промене које се дешавају у систему мировних мисија почетком деведесетих година прошлог века Диел (Diehl P. F., 1993) покушава да направи критеријуме успеха за мисије прве генерације. Овај аутор је утврдио да су за успех мировних мисија неопходни: сагласност државе домаћина и треће стране у конфликту,

лако наоружане мировне снаге које користе силе само у самоодбрани, избегавање фаворизовање неке од страна у конфликту, повољно географско окружење и ангажовање мировних мисија у међудржавним а не у унутрашњим конфликтима. Међународне околности у којима су се дешавале мировне мисије промењене су након 1989. године па се мировне мисије лакше одобравају и шаљу да решавају унутрашње конфликте. Ипак, прве мисије након Хладног рата легислативно и системски још остају под јаким утицајем наслеђа мисија из предходног периода. Пошто се појављују нови задаци мировних мисија који не укључују само пуко посматрање већ и активно учествовање у решавању конфликта, овај аутор тврди да су задржавање конфликта (eng. Containment) и помоћ у решавању конфликта основни критеријуми процене успеха. Поред овога Диел сматра да мировне мисије УН треба слати само у међудржавне а никако у унутрашње конфликте, што се касније значајно променило.

Само годину касније под утицајем нових изазова и очекивања од мировних мисија у Африци и на Балкану, његов рад проширује Јохансен (Johansen, 1994) који сматра да је поред ова два критеријума за квалитетну процену потребно анализирати и проценити утицај мировних снага на локално становништво и упоређивати степен неспоразума, напетости или насиља у присуству мировних снага УН. Овај приступ са методолошког и практичног становишта ствара проблеме истраживачима јер је за овако широко формулисане критеријуме тешко одредити ваљане индикаторе. Овде се јасно примећује да се са променом мандата и генерација мисија мењају и критеријуми процене успешности. Сличне ставове износи Брат (Bratt D. , 1996) који после трауме и неуспеха да се заштите цивили у Руанди и на простору СФРЈ сматра да су: испуњење мандата, помоћ у решавању конфликта, задржавање конфликта и ограничавање броја жртава једини валидни критеријуми успешности мировних мисија. Овај аутор је утврдио да је укупан успех мировних мисија половичан те да највећи неуспех мисије доживљавају код покушаја разрешења конфликта а највећи успех је код њихове превенције.

Са развојем праксе мулдимензионалних операција УН у којима се поред војних појављују и полицијске и цивилне компоненте усмерене на помоћ у изградњи државе, интервенцијом у области владавине права, људских права и организације ефикасног система власти појавила се потреба да се и ти фактори укључе у процене успешности чиме.

Са аспекта тематизације изучавања успешности мировних мисија важно је поменути и радове који су више фокусирани на трагању за одговорима на следећа истраживачка питања: Шта доприноси успеху мировних мисија? и/или Шта доприноси неуспеху мировних мисија? Речју, терминологијом ових аутора, они аутори анализирају факторе успешности мировних мисија. Ови фактори представљају веома значајан сегмент теоријског оквира изучавања јер се могу појављивати и као зависна и као независна варијабла, у зависности од предмета и циља истраживања. Ипак, истицањем превеликог броја фактора може се створити непрегледан списак варијабли које је потребно из практичних али и методолошких разлога редуковати на адекватан број репрезентативних променљивих, а што ће свакако представљати један од централних циљева у овом истраживању.

Следећи корак у одређењу предмета истраживања везан је за раздвајање фактора успеха на факторе мисије (карактеристике саме мировне мисије, односно њене кључне атрибуте) и факторе окружења (карактеристике окружења у којем се та мировна мисија спроводи). Идентификација ових фактора и њихово разврставање је нарочито важно за планирано истраживање јер ће послужити као основа за формирање листе карактеристика које би мисије требало да имају у односу на њихово окружење, а за које се верује да могу да увећају изгледа за успех конкретне мировне мисије у решавању унутрашњег конфликта.

Интересовање академске заједнице за истраживање успешности мировних мисија у унутрашњим конфликтима интензивира се крајем деведесетих година и траје до данас.

Произвољном селекцијом неких од наведених критеријума (или фактора успешности јер се не прави јасна дистинкција) на примеру мировних мисија у унутрашњим конфликтима аутори су дошли до различитих налаза. Дојл и Самбанис (Doyle & Sambanis, 2000) указују да виши ниво реда у држави и ниво демократизације друштва пре и за време конфликта утичу позитивно на успех мисије. Са друге стране, ови аутори сматрају да изградња мира има више шансе код унутрашњих конфликта који нису везани за идентитете (што је на простору СФРЈ један од примарних узрока конфликта). Посебно је наглашено да стопа насиља у току мисије и способност треће стране која интервенише има директног утицаја на успех мисије.

Истражујући једноставну дихотомију присуства или одсуства мира након унутрашњих конфликта Фортна (Fortna V. , 2004) је доказала да мировне мисије након грађанских ратова доприносе миру. Међутим мир не значи и крај конфликта. Ако се под миром у овом контексту сматра одсуство рата онда се отвара простор за дискусију суштинског успеха према Галтунговом моделу „позитивног“ и „негативног“ мира јер се у овом истраживању фокус ставља само на прекид непријатељстава док је сам мировни процес далеко комплекснији.

Анализирајући факторе успеха у унутрашњим конфликтима Пушкина (Pushkina, 2006) наводи да је за успех мисије потребна посвећеност УН-а, одсуство спољне подршке странама у конфликту, успешна дипломатска настојања и низак степен међусобног антагонизма. Супротно очекивањима, учешће великих сила или регионалних организација није се директно везало за успех операција. Специфичне карактеристике мисија као што су њено трајање и величина нису имале ефекта. Ови резултати су показатељ услова које треба да имају мировне мисије које организује УН. Међутим, све је чешће ангажовање и других организација па се истраживања фокусирају на питање који од модела мировних снага даје резултате у унутрашњем конфликту. Мартин-Бруле наглашава да је за успостављање реда најбоља стратегија одвраћања док ангажовање великих сила гарантује испуњење мандата (Martin-Brûlé, 2010). Када је у питању врста мировних снага која даје резултате Сандерланд (Sunderland, 2015) је утврдила везу између мандата и успеха мировних мисија и показала да мировне мисије које предводе појединачне државе имају више шансе за успех због способности употребе силе док им је са друге стране потребна политичка подршка регионалних или глобалних организација.

У погледу анализе везе између времена ангажовања и успеха мировне мисије може се говорити времену ангажовања у смислу фазе у којој се конфликт налази и времену ангажовања у смислу трајања мировне мисије. Процењујући услове када је најбоље интервенисати у конфликту Зартман је креирао сопствену *теорију зрелости* тврдећи да се прави услови за интервенцију стварају у интеракцији страна у конфликту (Zartman & Touval, 2001). Према Крокеру и осталима (Crocker, Hampson & Aall, 2005) ови услови ће бити створени у интеракцији страна и мировних мисија. Овакве анализе су корисне али и делимично нехумане јер унапред одбацују покушаје превенције или наметања мира.

Наглашавање услова успеха мисије према којима је потребно пустити да конфликт „сагори“, да једна страна победи или да се достигне ситуација у којој је свима јасно и очигледно да нема војничког победника има смисла само ако се успех посматра са позиције онога ко спроводи мисију. Сигурно је да ће перспектива и очекивања људи који страдају у конфликту сигурно бити другачија. Нешто одређеније тумачење времена интервенције УН у конфликту даје Белами наводећи да је од пресудне важности да мировне мисија почне 12 седмица од потписивања мировног споразума јер то оставља утисак на стране у конфликту и шаље јаку поруку о посвећености УН за решавање конфликта (Bellamy, Williams, & Griffin, 2010). Овде је основа претпоставка постојања мировног споразума али се поставља питање шта урадити када нема таквог обавезујућег документа.

Када се говори о структури мировних снага као фактору успеха ово питање се најчешће доводи у везу са њиховом националним саставом, бројем у оквиру мисије, обуком, спремности за употребу силе али се у последње време у складу са резолуцијом 1325 СБ УН све више наглашава питање родне равноправности. Имплементација родне равноправности у мисијама важан је предуслов успеха мисије, сматрају Гизелис и Карим који траже веће ангажовање жена на локалном нивоу али и на нивоу персонала УН (Gizelis, 2009; Karim S., 2016). Уједињене нације безусловно подржавају родну равноправност у својим мисијама сматрајући да је то од виталног значаја за јачање улоге жене у локалном друштву, боље схватање потреба жена-бораца и жена жртава конфликта, стварању услова за лакшу комуникацију између мировних мисија и жена у зони операције, праћење женских кадета у војсци и полицији као и за друге задатке где би ангажовање мушкараца дало слабије резултате.⁶⁷ Међутим ова аргументација је прилично површна и није истражена до краја јер се односи само на део послова које жене хипотетички могу боље урадити чиме се не подстиче родна равноправност него се, супротно настојањима заговорника родне равноправности наглашава да у мировним мисијама постоје послови који су родно предодређени за жене што је одлика феминистичких идеологија.

У великом броју истраживања као незаобилазан фактор успешности мисија појављује се стратегија употребе силе као питање које све више оптерећује цео систем мировних мисија и вероватно ће остати у фокусу теоријског промишљања, али и

⁶⁷ <http://www.un.org/en/peacekeeping/issues/women/womeninpk.shtml> (December 20, 2015).

практичног спровођења мировних мисија. Досадашња истраживања су показала да невојне стратегије које се најчешће везују за санкције као део мандата мисије ради спречавања предаторске економије и финансирања конфликта не могу самостално дати потпуни успех мисија (Hirsh, 2001; Pugh, Cooper & Neil, 2004). Ненасилне стратегије и употреба силе у самоодбрани (Lavoyer, 1998) остаје трајни спецификум мировних мисија према моделу Хладног рата и важеће праксе УН, док све више аутора позитивно цени одлучну употребу силе (Doyle & Sambanis, 2000; Brunné & Тооре, 2004; Stephens, 2005; Månsson, 2005; Pushkina, 2006; Martin-Brûlé, 2010).

Стратегија одвраћања као комбинација употребе силе и ненасилних метода сматра се најприхватљивијом у унутрашњим конфликтима јер може обезбедити успех у деловању али и осигурати кредибилитет саме мисије (Morgan, 2005). Сила као потенцијал или неопходност је један од главних проблема савремених мировних мисија која мировне мисије може одвести у њихову суштинску супротност- да мировне снаге учини страном у конфликту. Ова реалност довела је до развоја концепта „хибридног мира“ и све се више појављују радови који уважавају значај мировних процеса једновременим приступом „одоздо на горе“ и „одозго на доле“. У оваквим радовима се као варијабле појављују: сагласност страна у конфликту, врста конфликта, географски фактори као што су врста терена, непристрасност, ефикасност командовања и контроле, адекватност величине снага, квалитет мандата и степен подршке великих сила (Fiedler, 2000).

Сви наведени критеријуми одговарају за истраживање сличних, пажљиво селектованих, на основу парцијалних карактеристика груписаних случајева без јасне територијалне одреднице. Ради потпуног истраживање успеха мировних мисија треба креирати истраживање у коме би се паралелно пратила генеза конфликта и мировних мисија чиме би се добила дубина истраживања у чему је студија случаја незамењива. Чињеница је да велики број аутора у току истраживања третира одређене примере мисија са простора бивше СФРЈ али само у контексту њиховог груписања са сличним случајевима других мисија. Међутим, за дубински увид у суштину ефеката мисије и потпуно процењивање њиховог успеха у решавању унутрашњих конфликта потребна је спровести истраживање које обухвата истраживање везе мировних мисија и конфликта у свим његовима фазама. Оваквим приступом је могуће обрадити већи број мировних мисија које се међусобно разликују разликују по већем броју критеријума (према земљама,

према организацији која их изводи, према саставу, према основној функцији мандата мисије, према фази конфликта у коју је мисија упућена, према генерацијској припадности и времену ангажовања) а при том имају доста заједничких елемената неопходних за теоријско уопштавање.

Пре него што се приступи истраживању овако сложеног проблема било је потребно донети три круцијалне теоријско-методолошке одлуке. Прва се односи на избор критеријума за оцену успешности, друга је везана за начин вредновања постављених критеријума и трећа одлука којом се бира адекватна студија случаја која може дати резултате уопштине на сличне класе случајева који се истражују.

За потребе овог истраживања формирана је листа која обухвата све академске и институционалне критеријуме успеха мировних мисија до којих се дошло прегледом литературе (табела бр. 14). Оваквом одлуком избегава се релативизација или пренаглашавање значаја појединих критеријума са циљем да се мисије анализирају са свим критеријума који се покажу валидним за ту врсту мисије. Каснијом анализом употребљених критеријума успеха биће тестирана могућност формирање сета „универзалних критеријума успеха“ у три нивоа уопштавања. Први ниво уопштавања је формирање листе критеријума за појединачне категорије мировних мисија (према организацијама које их спроводе, према врста мандата, према генерацијској припадности, фази конфликта, саставу мисије). Други ниво уопштавања је формирање листе заједничких критеријума на нивоу различитих категорија мировних мисија и трећи ниво ће бити формирање потенцијалне листе критеријума за простор целе СФРЈ на основу које ће се створити услови за неопходно теоријско уопштавање резултата истраживања.

ОБЛАСТ ДЕЛОВАЊА	АКАДЕМСКИ КРИТЕРИЈУМИ	ИНСТИТУЦИОНАЛНИ И КРИТЕРИЈУМИ	КРИТЕРИЈУМИ УСПЕХА ЗА ИСТРАЖИВАЊЕ	ИНДИКАТОРИ		
Критеријуми успеха везани са конфликт	Ограничење конфликта	Спречено иницирање / наставак, дифузија, ескалација и интензивирање насилних конфликта	Задржавање конфликта	Преливање конфликта на друге земље		
	Непријатељство међу странама			Наставак сукоба у присуству мировних снага		
	Присуство или одсуство рата			Ефикасна контрола границе		
	Процена ефеката на конфликт			Контрола над странама у сукобу		
				Успех процеса разоружања		
				Интервенција околних земаља у конфликту		
				Интервенција великих сила у конфликту		
	Помоћ у решавању конфликта			Нема посебних институционалних критеријума али је релевантан због опште улоге мировних снага у конфликту	Помоћ у решавању конфликта	Иницирање преговора страна у конфликту
						Постизање споразума о примирју
						Подстицање помирења у току трајања конфликта
Разговор о узроцима конфликта						
Степен неспоразума, напетости или насиља у присуству мировних снага УН	Консензус око избегавања будућих конфликта	Степен насиља у присуству мировних снага	Број жртава-бораца у вези са конфликтом у присуству мировних снага			
	Поштовања примирја					
	Бој напада на мировне снаге					
Критеријуми успеха везани за становништво у зони мисије	Утицај мировних снага на локално становништво	Побољшање свих услова живота локалног становништва	Заштита цивила		Смањење броја цивилних жртава у вези са конфликтом	
	Ограничење броја жртава				Заштита цивила од других облика насиља у вези са конфликтом	
	Заштита цивила				Заштита цивила од насиља припадника мировних снага	
	Достављање хуманитарне помоћи		Успех у достављању хуманитарне помоћи	Неометано достављање хране, воде, лекова и других облика помоћи угроженим категоријама		
	Смањење људске патње					
	Повратак избеглих и расељених лица		Повратак избеглих и расељених лица	Број избеглих и расељених лица који се враћају у предатна места боравка		

Критеријуми успеха везани за успех у изградњи државе	Изградња локалних капацитета	Безбедност и владавина права	Изградња локалних капацитета за безбедност и владавину права	Изградња полицијских снага Ефикасна државна контрола над оружаним снагама Изградња независног система државног тужилаштва и судске власти
	Институционална способност државе	Развој политичких процеса, власти и цивилних институција	Институционална способност државе	Успостављање јавних служби Способност контроле граница Способност сакупљања пореза и формирање буџета
	Стабилна државна политика		Стабилна државна политика која подстиче решавање конфликта	Демилитаризација политике Консензус око основних питања унутрашње и спољне политике
	Демократска транзиција		Демократска транзиција друштва	Израда новог устава Самостално организовање демократских избора
	Економски развој	Економски напредак	Економски напредак	Успостављање контроле над основним ресурсима земље Смањење стопе незапослености
	Побољшан квалитет живота	Побољшање свих услова живота локалног становништва		
	Суверенитет државе	Испуњавање стратедијских (политичких) и оперативних циљева	Суверенитет државе	Међународно правни статус државе/ територије Економска зависност од спољне помоћи Политичка зависност од мировне мисије и спољне подршке
Критеријуми успеха везани за начин деловања организације које спроводе мисију	Допринос мировних мисија другим активностима УН		Овај критеријум се односи на друге активности које су препознате у ранијим критеријумима	
	Способност мисије да обезбеди ред	Спречено иницирање / наставак, дифузија, ескалација и интензивирање конфликта	Способност мисије да обезбеди ред	Број случајева насиља који се могу довести у везу са конфликтом или процесом стабилизације Присуство или одсуство мисије у кризном подручју
	Испуњење мандата	Резултати војних мисија НАТО у складу са добијеном мисијом	Испуњење мандата мисије	Степен испуњења задатака датих у мандату мисије

Табела бр.14 Преглед критеријума за истраживање успешности мировних мисија

Друга теоријско-методолошка одлука је начин вредновања успеха мисије и формирање исказа успешности мисије.⁶⁸ За потребе овог истраживања успех мисије ће се ценити на основу достизања успеха појединачних критеријумима према номиналној скали датој у табели бр. 15. На овакав начин се избегава дихотомија успех-неуспех као и површна класификација успеха мисије у целини. Формирањем ширег исказа о успеху мисије на основу анализе у којој мери је мисија успела да достигне постављене критеријуме добиће се прецизнији и за теоријско уопштавање подобнији резултати.

Табела бр.15 Скала за процену критеријума успеха мировних мисија у унутрашњим конфликтима

Успех је потпуно испуњење или значајан позитиван напредак у испуњењу постављеног критеријума.	5
Делимичан успех се сматрају околности у којима је остварен одређени напредак али није јасно да ли је могуће постићи потпуни успех датог критеријума	4
Делимичан неуспех је у ситуацији када је задржан status quo остоје или остварен мањи напредак који не води ка испуњењу датог критеријума.	3
Неуспех ће се сматрати ситуација када је дошло до погоршања стања према датом критеријуму у присуству мировних снага.	2
Апсолутни неуспех је ситуација у којој је дошло до погоршања стања као последица деловања мировне мисије.	1
Критеријум није могуће оценити се као класификација односи на оне случајеве где је мисија још у току и где није могуће дати ваљану процену према постављеним критеријумима	Н

Оваквом поделом је са потребним нивоом прецизности и општости могуће описати критеријуме успеха али и обухватити екстремне и граничне вредности успеха.

Трећа методолошка одлука се везује за избор адекватне студије случаја. Највећи део истраживања биће обухваћен студијом случаја која садржи мировне мисије које су спровођене или се још увек спроводе на простору бивше СФРЈ, односно на простору Хрватске, Босне и Херцеговине, Косова и Метохије, односно Србије и Македоније. Методолошка одлука у погледу одабира адекватне студије случаја по правилу се доноси на основу аргументације који иде у прилог што већим потенцијалима за уопштавање добијених налаза. Основни захтев је да су резултати везани за конкретну студију случаја уопштивни на класе случаја, које би требало да превазиђу конкретан друштвени догађај или процес који има ограничен просторно-временски оквир. У складу са тим неопходно је одабрати такав пример, односно адекватну студију случаја која садржи све

⁶⁸ Немају сви критеријуми исту вредност у различитим фазама конфликта.

репрезентативне карактеристике класе случајева, а на коју се односе експланаторни циљеви истраживања, односно већи број случајева чије разнолике димензије истраживач претендује да објасни. Зато уочавање кључних карактеристика одабране студије случаја истовремено представља смернице за уопштавање добијених налаза на већи број случајева, јер садрже исте критеријуме и карактеристике као и одабрана студија. Имајући то у виду у наставку ће бити представљене кључне карактеристике и шири безбедносни контекст мировних мисија које су се спроводиле и још увек спроводе на простору бивше СФРЈ, а са циљем давања аргументације у погледу одабране студије и давања смерница за уопштавање на шире класе случајева.

Конфликт на простору бивше СФРЈ се према типологији конфликта може сврстати у унутрашње конфликте, односно грађански рат са елементима етничког и верског конфликта на који су утицали спољашњи фактори до којих је дошло због регионалних и глобалних промена почетком деведесетих година. Поред тога што су биле републике или покрајина у бившој СФРЈ, државе (и покрајина КиМ) имају и заједничке проблеме који су кулминирали у одређеном тренутку. Прелазак са социјалистичког на капиталистички облик друштвеног уређења, слаба демократија у некој од форми аутократије, национални антагонизми и нерешени конфликти који имају сложену историјску и геополитичку позадину створили су услове за грађански рат у коме углавном страдају борци али и велики број цивила. Стране у конфликту су многобројне али и релативно добро организоване и опремљене тако да је за мировне снаге био потенцијални ризик уласка у отворени конфликт ради испуњења мандата. На регионалном нивоу постојао је утицај околних земаља и реалан ризик да се конфликт прелије и прерасте у регионални конфликт већих размера. На глобалном нивоу сами почетак ангажовања међународне заједнице у конфликту на простору бивше СФРЈ обележио је распад биполарног система међународних односа, промене улоге мировних мисија УН, редефинисање улоге НАТО у будућности, генеза јединствене спољне и безбедносне политике Европске уније. Ову су само неки од фактора који су утицали да ове организације испоље свој интерес за учешће у решавању конфликта на простору бивше СФРЈ. Студија случаја СФРЈ је репрезентативна јер се на њој може тестирати могућност израде сета универзалних критеријума успешности различитих мировних мисија у решавању унутрашњег конфликта. Анализом успешности може се доћи до закључака о потребним карактеристикама мировних мисија

приликом покушаја решавања унутрашњег конфликта али је могуће пратити квантитативне, квалитативне и системске промене мировних мисија уопште.

Истраживање обухвата период од јула 1991. године када је успостављена прва мисија ОЕБС у Македонији до 14. јуна 2018. године када је промењен мандат мисије ЕУЛЕКС на Косову и Метохији као специфичне мисије ЕУ која је од великог значаја за истраживање. Истраживање обухвата период од јула 1991. године када је успостављена прва мисија ОЕБС у Македонији до 14. јуна 2018. године када је промењен мандат мисије ЕУЛЕКС на Косову и Метохији као специфичне мисије ЕУ која је од великог значаја за истраживање.

Свако истраживање се мора заснивати на мрежи појмова који омогућавају разумевање и каснију интеграцију резултата истраживања.

Мировне мисије су ангажовање УН, регионалних организација, појединачних или коалиција држава под вођством или одобрењем Уједињених нација са намером да служе као инструмент примене постигнутих мировних споразума, подрже мировни процес или учествују у превенцији конфликта или задацима изградње мира (SIPRI, 2018) .

За потребе овог истраживања користиће се појам „мировна мисија“ и дефиниција коју је дао Стокхолмски међународни мировни институт јер прихвата различите организације као субјекте мировних мисија, признаје ауторитет УН када је у питању очување међународног мира и безбедности и обухвата широк спектар активности у оквиру самих мировних мисија.

Унутрашњи конфликт је врста оружаног конфликт који се дешава унутар граница једне државе, у коме са једне стране учествују владине снаге а са друге једна или више страна које се боре против владе. У оваквим конфликтима треће земље (најчешће суседне и велике силе) обезбеђују подршку сукобљеним странама.⁶⁹

Критеријум успеха је стандард према коме је могуће извршити процену и донети закључак о успеху мировне мисије.

Фактори успешности мировних мисија су услови, карактеристике или околности које помажу да мировна мисија постигне успех.

⁶⁹ Оружани конфликт је врста некомпатибилности између владе неке земље и одређеног дела територије где је дошло до употребе оружане силе између сукобљених страна и где се појавило минимум 25 смртних случајева у директној вези са конфликтом. Дефиниција Института Универзитета Упсала. <http://ucdp.uu.se>

Косово је појам који се користи за Аутономну Покрајину Косово и Метохија као део територије Републике Србије у складу са преамбулом и чланом 182. Устава Републике Србије (RS, 2006) а која је од јуна 1999. године под привременом управом међународних снага (УН, ЕУ, НАТО) и у надлежности међународних институција.

2.2 Циљ истраживања:

Циљ истраживања је научна експликација успешности мировних мисија у решавању унутрашњих конфликта према утврђеним критеријумима успеха, карактеристикама саме мисије и потенцијалима за њену трансформацију. Овај циљ ће бити остварен тако што ће теоријска становишта у вези са предметом рада бити проверавана у одабраној студији случаја, односно анализом свих мировних мисија које су спровођене на територији бивше СФРЈ од јула 1991. године до 14. јуна 2018. године.

Централа циљ истраживања је да се утврде потенцијали за развијање сета универзалних критеријума за оцену успешности мировних мисија у решавању унутрашњих конфликта. У складу са наведеним централно очекивање је да ће на основу анализе успеха мировних мисија бити могуће формирање листе потребних карактеристика које би мисије требало да имају пре упућивања у кризна подручја које карактерише унутрашњи конфликт.

У циљу решавања конфликта али и ради пројекције сопствених интереса у кризним подручјима мењале су се и мировне мисије, њихов састав, структура, мандат, а што је нарочито карактеристично за одабрану студију случаја. Тако да се пројектовани циљеви истраживања односе и на утврђивање каузалне везе између успешности мировних мисија у решавању унутрашњих конфликта и процеса трансформације мировних мисија уопште.

2.3 Истраживачка питања:

У складу са предметом и циљем предложеног пројекта доктората издвојена су следећа истраживачка питања:

1. Да ли је могуће развити јединствен сет критеријума за процену успешности свих врста мировних мисија у решавању унутрашњих конфликта?
2. Које карактеристике мировних мисија повећавају изгледе за успешност у решавању унутрашњих конфликта?

3. Да ли се на основу праћења и процене успешности мировних мисија у решавању унутрашњих конфликта може објаснити процес трансформације мировних мисија уопште?

Одговори на ова истраживачка питања ће се базирати на анализи позитивне истраживачке праксе, као и постојећих података везаних за успешност мировних мисија, али и податка који ће посебно бити креирани за потребе овог истраживања.

2.4 Методолошки оквир истраживања

Имајући у виду комплексност и мултидисциплинарност проучаваног проблема, истраживање је подразумевало мултиметодски приступ.

Преглед литературе

За утврђивање теоријског оквира, појмовне мреже и универзалног сета критеријума биће коришћен преглед литературе где ће сукцесивно бити увођена становишта релевантних аутора и вођена теоријска дискусија суочавањем различитих теоријских становишта. У том смислу урађена је прегледна студија која је обухватила радове свих еминентних теоретичара успеха мировних мисија (Bellamy, Williams, & Griffin, 2010), (Bratt D. , 1996), (De Coning & Drange, 2017), (Di Salvatore & Ruggeri, 2017), (Fortna & Morje Howard, 2008) (Doyle & Sambanis, 2006), (Pushkina, 2006), (Lijn, 2010). Посебно су анализирани докторске дисертације које су до сада рађене на тему успеха мировних мисија (Doga, 2009), (Cooley, 2013), (Kim, 2015).

Студија случаја

Пратећи генезу ангажовања међународне организације на простору бивше СФРЈ могуће је пратити и начин на који су се те мисије мењале (мандат, састав, генерације, носиоци, природа сарадње субјеката мисије). Посебна пажњу завређује анализа тзв. *Европског кластера* (Balas, 2011) савремених мировних мисија у оквиру кога се остварује сарадња између УН, ОЕБС, НАТО и ЕУ чија се примена може видети на примеру ангажовања и ван граница Европе. У покушају да решава бројне изазове грађанских ратова међународна заједница мења и приступ овом проблему. Долази до промене мандата, структуре снага, тражи се партнерство између УН и регионалних безбедносних

организација али се мењају и околности окружења мировних мисија. Ове промене условиле су слање 29 различитих мисија које су за потребе истраживања груписне према следећим критеријумима: према земљама/ регионима, према врсти организације која изводи мисије, према структури снага у мисији, према мандату мировних мисија, према времену ангажовања у конфликту, према генерацијској припадности, према времену трајања, у односу постојање мировног споразума према фази у којој се мисија налази.⁷⁰

На основу наведених критеријума свака мисије је добила одговарајући универзални код што је било значајно за теоријско уопштавање у каснијим фазама истраживања.

Основни проблеми који су пратили ову студију случаја је ширина обухвата и чињеница да је анализа обухватила мисије из Хрватске, Босне и Херцеговине, Македоније и са простора КиМ (што је чини вишеструком студијом случаја са 29 мисија) отворила је могућност да се изгуби дубина и фокус истраживања што је сама срж ове методе. Да би се избегла ова методолошка замка све мисије су анализирани према истим критеријумима што је условило већи обим самог писаног извештаја.

Анализа садржаја документа организација

У току истраживања анализирани су резолуције СБ УН које се односе на студију случаја, писма Генералног секретара чланицама СБ о прогресу мировних мисија, извештаји Генералног секретара УН Савету безбедности о прогресу мировних мисија као и саопштења за штампу. У оквиру ових документа су се могли наћи сви неопходни подаци за анализу успеха али је значајан проблем био обим документа који је обухваћен истраживањем и квалитативна природа анализе по великом броју параметара што је захтевало доста времена за њихову обраду јер су сви документи читани у потпуности.

Мисије ОЕБС су анализирани на основу годишњих извештаја о раду организације за период 1993-2018. године и анализом других публикација саме организације као што су периодични извештаји о злочинима мржње који се издају месечно (Hate Monitor Reports) и сл... Велики проблем је доступност званичних документа мисија ЕУ и НАТО па су успеси ових организација анализирани преко извештаја које достављају УН или преко саопштења

⁷⁰ Као референтне мировне споразуме за потребе овог истраживања узети су: Дејтонски мировни споразум за БиХ, Ердутски мировни споразум за Хрватску и Охридски мировни споразум за Македонију. Мисије које су успостављене на КиМ сматрају се за мисије пре мировног споразума јер *de facto* и *de jure* нема мировног споразума за КиМ. Кумановски војно-технички споразум је специфичан акт којим је прекинута агресија на СРЈ и где су стране потписнице НАТО и представници ВЈ и МУП РС.

за штампу. Да би резултати анализе били објективни ваљало је испитати колико су објективни и сами документи који су били предмет анализе.

Ово је урађено у току експертског интервјуа где је једно питање било у вези са овим проблемом. Суштина је да су ови извештаји више политички него технички документи али да у себи имају потребну дозу самокритицизма који је изражен „дипломатским речником“ организација. Саговорници су постигли консенсуз око тога да су ови извештаји ипак објективни у приказу реалности мисија и стању окружења. То је у великој мери условљено великим бројем НВО и савременим системима комуникација тако да је немогуће било шта лажно представити или прикрити.

Секундарна анализа извештаја организација

Поред секундарне анализе научних радова на тему успеха мировних мисија на простору бивше СФРЈ који су омогућавали квалитативни аспект саме анализе, у току истраживања значајан број квантитативних података добијен је секундарном анализом побуликација државних организација и НВО које се баве неким од сегмената конфликта са простора бивше СФРЈ. Кориштен је и део података који је објавио „Хрватски меморијално-документацијски центар домовинског рата“. У току истраживања покушано је успостављање контакта ради добијања потпунијих података о броју мртвих и рањених војника, полицајаца и цивила са хрватске стране али је сарадња са овом организацијом била онемогућена суштинским примедбама које је управник овог центра имао према перцепцији сукоба у Хрватској јер је супротан хрватском политичком и научном наративу да је у Хрватској била агресија не грађански рат.⁷¹ Са друге стране добра сарадња остварена је са организацијом „Документациони информациони центар-Веритас“ који су одговорили на упите у вези са истраживањем. Такође је кориштен део публикација „Удружења киднапованих и убијених са КиМ“. Ови извори су омогућили квантитативне показатеље везане за последице сукоба и резултате мировних мисија.

Ради разумевања и праћења хронологије догађаја кориштени су материјали Хронологије догађаја на простору претходне Југославије 1990-1995 (Радишић, 2002), Хронологија догађаја рата на простору Балкана (CIA, 2005).

⁷¹ <https://centardomovinskograta.hr/>

Базе података

За потребе овог истраживања коришћене су отворене *open source* базе података које креирају водеће академске и државне институције, а које имају вишеструку потврду по досадашњој истраживачкој пракси везаној за проучавање појава безбедности. Основне базе из којих су узимана документа организација су база УН <https://digitallibrary.un.org>, база ОЕБС <https://www.osce.org> и база ЕУ <http://globalgovernanceprogramme.eui.eu/eu-global-engagement-database/>. За праћење броја расељених и избеглих лица кориштена је база <http://www.internal-displacement.org>. Док је за праћење економских параметара прогреса мировних мисија кориштена база Светске банке <https://data.worldbank.org> и база међународне организације рада. За процену степена ризика од поновног сукоба кориштена је база *Global Economy* https://www.theglobaleconomy.com/war_risk/. Поред ових база кориштене су и помоћне базе из којих су могли бити екстрактовани подаци за специфичне мисије као што је база <http://www.spacewar.com>.

Велики број иницијално планираних академских база није се могао користити најчешће из два разлога: први је недовољан временски обухват у коме базе обрађују податке а други је непостојање Косова као засебног ентитета у равни држава које су основне јединице анализе у овим базама.

Експертски интервју

Примарно генерисани подаци за ово истраживање добијени су експертским интервјуом који је у времену од фебуара до јуна обављен са високим руководиоцима међународних организација из мисија са простора бивше СФРЈ. За разговор је припремљен водич са оквирним питањима која су обухватала све посебне области интересовања. Разговори су вођени *tet a tet* или преко интернета користећи апликације *Skype* или *Whatsap*. Комуникација је била на енглеском језику. Пре самог разговора детаљи су уговарани разменом више мејлова или телефонских разговора. Следећи добру истраживачку праксу сви саговорници су упознати са начином вођења разговора као и са чињеницом да се у писању извештаја неће помињати имена нити функције. Обзиром да се ради о пословним људима са много обавеза, била је потребна флексибилност у времену и месту разговора које је морало бити прилагођено другој страни. Тако је нпр. један

разговор био у Београду од 22.30-23.30 часова јер је саговорник био у пропутовању. Разговори су углавном били временски органичени до 60 минута а скоро сви су одбили да се разговори снимају (документују).

Највећи одзив и помоћ био је од службеника (бивших и садашњих) Уједињених нација који су отворено и критички разговарали на постављене теме. Велико изненађење била је институционална затвореност представника ЕУ, ОЕБС и НАТО који су и после више контаката остали незаинтересовани за разговор на ову тему. Од представника канцеларије НАТО у Београду добио сам званичан одговор да не прихватају разговор на ову тему јер „није у надлежности рада канцеларије“ иако сам тражио разговор са руководиоцима у вези са мировним мисијама а не тренутних послова (Контактирани маилом и телефоном 13.05 и мејлом 16.05.2019. године). Од представника војне мисије ЕУ у БиХ (Контактирани 05.03. и 11.04.2019. године) добио одбијеницу за интервију са командантом снага али су куртоазно прихватили листу питања на коју нисам добио одговоре које су обећали.

Канцеларија ЕУ и ОЕБС у Београду су контактиране у више наврата телефоном и путем маила али није било позитивног одговора и спремности на разговор (Канцеларија ЕУ контактирана мејлом 15.05, телефоном и мејлом 29.05.2019; Канцеларија ОЕБС контактирана је мејлом 18.04 и 29.05.2019. године).

Преко веб портала активних мисија на КиМ и Македонији пробао сам да уговорим разговор са неким од представника мисије остављајући своје контакт податке и основне упите. И у овом случају није било одговора.

Искуство је показало да је за експертске интервије потребан истраживачки потенцијал у облику личних познанстава или препорука неког блиског сарадника. Касније се методом *snow ball* могу добити додатни контакти. Сви покушаји разговора који су тражени у службеној кореспонденцији били су неуспешни.

Након завршених разговора који су обављани у форми полуструктурисаног интервјуа направљена је кодна листа (уз помоћ програма MS Excell) на којој су бележени квалитативни и квантитативни елементи одговора експерата. На такав начин се могло доћи до потребног уопштавња, компарације па чак и делимичног статистичког приказа који је лако имплементиран у укупне налазе истраживања.

Методологија процене успеха мировних мисија

Процена успешности мировних мисија на простору бивше СФРЈ извршена је у четири корака. У првом кораку је прегледом литературе екстракована листа академских и институционалних критеријума како би се формирала табела са сетом критеријума и индикатора успеха који потенцијално могу бити кориштени за све мисије. Овим је решен недостатак произвољне селекције критеријума успеха што је до сада била доминанта истраживачка пракса.

У другом кораку је на основу прикупљених података извршена процена успешности мисија према критеријумима који су се испоставили као релевантни за сваку појединачну мисију. Оцењивање је извршено на основу петостепене номиналне скале (Сетијеве) која је наменски формирана за ово истраживање. Ова скала поред дескриптивне процене има и одређену нумеричку вредност која се креће у распону од 5 (потпуни успех) до 1 (потпуни неуспех) мисије. Постоји и опција да на основу расположивих података неки од критеријума није могуће оценити и у том случају он је обележен словом **Н**. Резултати истраживања уписивани су табелу која је формирана у програму *Excell* где је увођењем филтера било могуће доводити у везу карактеристике мисија са њиховим успехом према селектованим критеријумима успеха (Прилог бр.1).

У трећем кораку извршена је компарација и генерализација резултата истраживања како би се теоријским уопштавањем дошло до дескриптивне оцене успешности мировних мисија у решавању унутрашњих конфликта и могућег теоријског груписања критеријума успеха, односно довођења у везу фактора успеха (мисије и окружења) са постигнутим резултатима.

И коначно, у четвртом кораку је компаративном методом успостављена веза између промена и начина ангажовања мисија на простору бивше СФРЈ са мисијама у свету (Сомалији, Авганистану и Ираку) односно у регионима где постоји образац деловања ентитета који су носиоци мировних мисија на простору бивше СФРЈ. Овим се наглашава шири значај и актуелност проблема истраживања али и репрезентативност изабране студије случаја. Ово је посебно важно јер сличне класе случајева мировних мисија чине 53% тренутних мисија УН. Од 15 активних мисија са мандатом УН укупно осам мисија је

инволвирано у решавање унутрашњих конфликта ангажовањем више организација (Хаити, Централноафричка Република, Мали, Судан, ДР Конго, Дарфур, Либерија, КиМ).⁷² Теоријско уопштавање подржано је резултатима експертског интервијуа који су након кодирања и статистичке обраде приказани у графичкој форми.

Основна предност ове методе у односу на досадашње начине процене успеха мировних мисија је њихова универзалност. Односно приступ у коме критеријуми нису селектовани произвољно, што је била доминантантна истраживачка пракса, већ су обухваћени сви теоријски и институционални критеријуми који су до сада кориштени како би се направила универзална матрица критеријума за процену успеха мировних мисија. Ово је омогућило неопходне основе за теоријско уопштавање.

Међутим показало се да и овакав широк приступ као основни недостатак има субјективност и ниво експертизе процењивача успеха. Поред тога испоставило се да и међу критеријумима има оних који су примарни (оних који су дати у мандату и без чијег испуњења мисија не може постићи успех) и секундарних који могу бити деривати самог деловања мировних снага на одређеном простору. Да би се и ови недостатци решили у овом раду је предложен теоријски модел процене тзв. „Универзални модел процене мировних мисија“ који решава све наведене недостатке. Иницијана теоријска тестирања показала су добре резултате па је потребно овај модел даље опитовати у пракси.

⁷² https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/unpeacekeeping-operationlist_1.pdf

3 СТУДИЈА СЛУЧАЈА: МИРОВНЕ МИСИЈЕ НА ПРОСТОРУ БИВШЕ СФРЈ

3.1 Учешће СФРЈ у мировним мисијама УН

Перцепција учешћа СФРЈ и ЈНА у мировним мисијама УН заснива се на чистом реализму међународних односа педесетих година двадесетог века. Друга Југославија је имала великих број унутрашњих и спољашњих проблема које није успела решити већ су систематски потискивани до момента када је њихова комбинација произвела дисолуцију праћену насилним сукобом на већем делу територије.

На унутрашњем плану постојао је примордијални проблем начин решавања етничких тензија и покушај изградње државе-нације која је комбинована са лошом економском ситуацијом која је вештачки супресована све до почетка осамдесетих година.

На спољашњем плану СФРЈ је била у некој врсти перманентног и латентног конфликта са скоро свим суседима док је политички дискурс несврставања обележио односе Југославије са великим силама. Политика „балансирања“ у односима са великим силама, развијање идеје несврставања и подржавање различитих држава у борби за ослобађање од колонијалне власти чинили су Југославију препознатљивим фактором у међународним односима након Другог светског рата с тим што је њена позиција неутралности била резултат интереса великих сила (војних блокова) а не реалне снаге државе. Својом спољном политиком, како је то приметио Нибур (Niebuhr, 2018), Југославија је у ствари водила политику на *два колосека*. Први колосек је водио ка утврђивању позиције земље у међународним односима а други је био намењен за потискивање унутрашњих конфликта преко имагинарне перцепције снаге државе на међународном плану. Другим речима, ако се покаже свима у држави да је она битан фактор у међународним односима, биће прихваћена и од својих конститутивних народа. Дакле постојала је перцепција СФРЈ као прихватљивог савезника западу, као земље по идеологији блиске истоку а својом политиком несврставања блиске свим осталим државама. Управо ова премиса је била одлучујућа у доношењу одлуке око учешћа и давања сагласности за припаднике ЈНА у раним мировним мисијама УН.

Нормативно, СФРЈ је директно допринела развоју мировних мисија тако што је иницирала седницу Генералне скупштине од 01.11-10.11.1956. године након напада Израела на Египат, где је ово тело по први пут према преседану УН *Уједињени за мир*

донело резолуцију 1000/ЕС-1 којом се формирају Ванредне снаге организације УН на Суецу (UNEF) и где је дефинисан њихов мандат (UN, 2018).

Квантитативно, југословенски одред у мисији УНЕФ 1, као првој великој мисији УН, имао је значајно учешће. Одред је чинио извиђачки батаљон јачине 765 људи и 137 возила. У периоду од скоро 11 година ангажовања у ову мисију је послато 22 ротације на шест месеци са укупно 14265 војника што је у просеку чинило 21,5% бројног стања мисије (Весић, 2010).

Поред војника из СФРЈ у мисији су учествовали војници из: Бразила, Канаде, Колумбије, Данске, Финске, Индије, Индонезије, Норвешке и Шведске. Посебно признање за ангажовање наших снага у овој мисији било је постављање пуковника Лазара Мушицког за команданта војних снага УНЕФ 1 у од августа 1964 до јануара 1965. године. Ангажовање великог броја војника и задаци који су укључивали извиђање непознате територије са лошом инфраструктуром и непознатим локацијама минских поља однели су 8 живота припадника ЈНА а 56 војника је рањено.

Паралелно са овом мисијом ЈНА је учествовала у мисији у Конгу која је деловала на основу резолуција 161 и 169 СБ и која је, потпуно атипично за мисије тог периода укључивала употребу силе против недржавних актера и сецесиониста за независност Катанге. Мисија која је према броју војника (18828 људи) представљала најбројнији контингент УН, природни мандата и врсти конфликта у који је била укључена више би одговарала мисијама 21 века него онима за периода Хладног рата. Сукоби у које су УН увучене однео је 250 живота припадника мисије. СФРЈ није била спремна да пошаље своје војнике у било какве борбене мисије па је у ову мисију послала екипу ваздухопловних техничара (21 официр и подофицир) који су се сви безбедно вратили кући.⁷³

Још једна мања мисија обележила је рану фазу ангажовања ЈНА у мировним мисијама УН. Мисија у Јемену упућена је у ову земљу ради унутрашњег сукоба између републиканаца које је подржавао Египат и ројалиста које је подржавала Саудијска Арабија почео је 26.09.1962. године. Само неколико месеци касније, на основу резолуције 179 СБ УН формирана је мисија UNYOM у којој је било ангажовано 118 припадника ЈНА. Ово је

⁷³ Овде ја важно запазити да је став руководства СФРЈ био да се војници ЈНА неће употребљавати у борбеним мисијама. Сличан став уследио неколико година касније у току 1966. године када је ескалирала криза између Египта и Израела на Синају и када је одбијено да одред ЈНА заустави напад египатске војске (Весић, 2010).

у ствари била извиђачка чета која је покривала простор од око 12000 км² граничног појаса између Саудијске Арабије и Јемена. Јединица је имала мандат да прикупља податке о активностима у пограничном подручју а ситуација се посебно усложнила када су ројалисти оптужили припаднике мисије да подржава републиканце. Уследили су напади на припаднике УН али у њима није било мртвих припадника мисије (Весић, 2010). Ескалација кризе и генерални став да стране нису спремне да поштују договор довео је до тога да се мисија повуче 04.09.1964. године.

Ескалацијом сукоба на Синају и довођење у директну опасност припадника ЈНА због ратних дејстава између Арапа и Израела и све чешћих директних напада на војнике ЈНА, навело је југословенско руководство да повуче своје припаднике из ове мисије 11. јуна 1967. године. Овим је окончана рана фаза ангажовања припадника ЈНА у мировним мисијама.

Период од 1967-1989. године обележило је суздржавање од учешћа снага ЈНА у мировним мисијама УН. Разлоге за такву политику треба посматрати у унутрашњим али и глобалним политичким дешавањима. Унутрашња криза федерације која је кулминирала 1968. године студенским протестима и најавама реформи унутар државе, преbacила је фокус са спољне политике на унутрашња питања која нису била решена.

Уставним променама из 1974. године федерација слаби а захтеви националних опција у федерацији постају све јачи. Нестабилне прилике на Косову, неуспео покушај „Хрватског пролећа“ наговештавају још већу унутрашњу кризу која је била близу врхунца са смрћу Јосипа Броза. Економски проблеми, романтизација национализма и проблеми власти довели су до озбиљних политичких превирања унутар СФРЈ. Крајем осамдесетих ово је покушано решити са поновним укључивањем СФРЈ у мировне мисије како би се преко њих држава поново афирмисала као фактор међународних односа. Међутим овог пута то није прошло јер је окончањем Хладног рата нестао и значај СФРЈ као фактора регионалне стабилности. Интересантна је чињеница да је Југославија била једина социјалистичка земља која је учествовала у раним мировним мисијама, што ће се касније значајно променити и постати један од главних индикатора радикалне промене спољне политике бивших социјалистичких земаља.

Постхладноратовска фаза учешћа ЈНА у мировним мисијама била је само блага сенка онога што је ЈНА радила тридесет година раније. Прихваћен је став да не треба

слати контингенте већ само војне посматраче. Уследило је ангажовање 30 војних посматрача у мисији INIIMOG (енг. United Nations Iran–Iraq Military Observer Group) у времену од 09.08.1988. године до 28.02.1991. године. Ова мисија је бројала укупно 400 људи и основана је на основу резолуције 619 СБ са мандатом да надгледа примирје између Ирана и Ирака а завршена је почетком кризе око Кувајта (Весић, 2010).

Мисија у Намибији (UNTAG) почела је 01.04.1989. године на основу резолуције СБ 626 јер је требало обезбедити надгледање повлачења кубанских снага из Анголе након сукоба око независности Намибије. Спецификум ове мисије је чињеница да је имала више задатака у мандату. По први пут поред посматрачких задатака појављују се задаци изградње државе (транзициона администрација требала је да обезбеди услове за одржавање избора и помоћ у изградњи оружаних снага). Осим тога, промене квантитативног састава мисије осликавале су слабљење хладноратовских тензија унутар Савета безбедности. Примарна улога мировних снага више није била само раздвајање снага у конфликту већ се појављују елементи мандата и структуре мисија које се баве друштвеним променама и изградњом либералне демократије. Од 8000 припадника било је 2000 цивила, 1500 полицајаца и 4500 војника (Весић, 2010). Југославија је декларативно понудила механизовани батаљон као резерву мисије али та јединица никада није упућена већ је било ангажовано 25 војних посматрача који су имали одличне резултате у раду.

Квалитативне промене су допринеле већем учешћу других земаља у мировним мисијама а врло је интересантно и ангажовање Пољске и Чехословачке као чланица Варшавског пакта који је био у слабљењу. Иначе кроз пример Пољске, Чехословачке а касније Бугарске и Румуније може се пратити тренд отварања према Западу и приближавања САД ових бивших социјалистичких земаља. Са једне стране и Југославија је водила сличну политику приближавања западу али није издржала „стрес тест“ унутрашњих националистичких тензија.

Мировна мисија у Анголи UNAVEM била је последња мисија где је учествовала СФРЈ пре њеног распада. Сама мисија је успостављена резолуцијом СБ 626 којом ће се надгледати повлачење кубанске војске из Анголе. Ова посматрачка мисија је требала да потврди одредбе мировног споразума и повлачење око 50000 Кубанаца из Анголе. У мисији је распоређено око 70 војних посматрача из десет земаља чланица УН међу којима

је била и Југославија. Повлачење кубанске војске завршено је 06.06.1991. године и мисија је убрзо престала са радом (Весић, 2010).

Унутрашња политичка криза СФРЈ довела је до оружаних конфликта који су за резултат имали велике људска жртве и материјална разарања на територији свих Република осим Црне Горе. Од државе која је била субјекат безбедности постала је врло компликован објекат безбедности и фактор дестабилизације Југоисточне Европе. У мировне мисије на простору бивше СФРЈ ће поред УН бити укључене и регионалне организације ОЕБС, ЕУ и НАТО а постконфликтна стабилизација ће постати процес који још траје.

Након окончања сукоба на простору бивше СФРЈ окончана је политичка, економска и легислативна изолација СРЈ пријемом ове државе као члана УН 01.11.2000. године. Као део опште политике отварања према свету и реинтеграције у систем УН, од јуна 2002. године СРЈ поново препознаје мисије као свој државни интерес и шаље војне посматраче у Источни Тимор и Бурунди. Распадом Државне заједнице Србија и Црна Гора број припадника ВС у мисијама је растао јер је Србија нормативним документима препознала учешће у мировним мисијама као једна од три основна задатка својих оружаних снага (РС, 2009).

Данас се у 10 мисија (6 УН и 4 ЕУ) налази 328 припадника ВС (ЦМО, 2018). У односу на број припадника у мисијама УН Србија је међу водећим у Европи јер су друге земље примарно фокусиране на мисије регионалних безбедносних организација пре свега НАТО али и ЕУ.⁷⁴

3.2 Распад СФРЈ и избијање унутрашњих конфликта

Ради разумевања природе конфликта али и улогу међународних организација у решавању кризе на простору бивше СФРЈ важно је разумети историјски контекст сукоба али и идеје стварања заједничке државе Јужних Словена на Балканском полуострву. Генеза сукоба показује да ти сукоби нису случајни, да су антагонизми изузетно радикални

⁷⁴ Компаративном анализом учешћа у мировним мисијама суседних земаља Румуније, Бугарске и Хрватске утврђено је да су у раним фазама ангажовања били тежишно фокусирани на мисије УН, док су се са артикулисањем политике одбране и у оквиру припрема за чланство у НАТО ангажовали у мисијама ове организације што се наставља и након пуноправног чланства у овој организацији.

и циклично изазивају сукобе чији резултати продубљују поделе и по правилу не успевају да реше национална питања малих балканских народа. Социјалистичка Федеративна Република Југославија (СФРЈ) је била федерација шест република (Словенија Хрватска, Босна и Херцеговина, Србија, Црна Гора и Македонија) и две Аутономне покрајине (Војводина и Косово и Метохија).

Сама идеја стварања заједничке државе Јужних Словена потиче са краја деветнаестог века али се први пут формира 01.12.1919. године, након Првог светског рата као Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца. Ова држава је касније преименована у Краљевину Југославију која је нестала са почетком Другог светског рата. Стварање функционалне државе требао је да послужи као начин за пацификовање Балкана и пројекцију интереса великих сила који су све само не комплементарни када је Балкан у питању.

Утицаји великих сила на народе у Југославији био је више него очигледан. Сама држава је, према Бузановим (Buzan, 1983) критеријума снаге државе (идеја државности, снага институција, територија и народ) увек била слаба јер су националистичке антиципације и спољни утицаји допринели распаду прве а касније и друге Југославије. Начин на који је створена и као се управљало њоме, дали су повода да националисти не буду задовољни.

Срби и Србија су изашли као страна победница из Првог светског рата али са великим губицима који су неповратно осакатили српски национални потенцијал. Решавање националног питања Срба, као де факто државотворног народа антиципирано је у два правца. Први је укључивао ширење Србије на територије Аустроугарске где живе Срби и други који је укључивао стварање заједничке државе са Хрватима и Словенцима. Срби нису радо прихватили чињеницу да као страна победница у рату буду изједначени са Хрватима, Муслиманима и Словенцима који су служили Немачкој и Аустрији. Остали народи су свој интерес уласка у Југославију перципирани кроз очување националних идентитета од агресивних суседа који неретко негирају посебности великог броја ових народа. Јачање националистичких покрета довело је до великог броја унутрашњих проблема (јачање македонског и хрватског национализма- ВМРО и Усташе) који нису амортизовани уставним реформама у предвечерје Другог светског рата.

Поред унутрашњих проблема, Југославија је имала значајних проблема са суседима па и у односима са велим силама. Постојао је конфликт са Бугарском око дела источне Србије и Македоније, са Албанцима због КиМ, са Мађарима због Војводине а са Аустријом због дуге историје сукоба. „Балканско буре барута“ како га је називао Бизмарк „увек је имало фитиљ ван Балкана“, па са у том смислу мора поменути сукоб интереса великих сила за геостратегијски значај ових простора. Енглеска идеја око потискивања Русије и Турске са Босфора и Дарданела, обуздавања Немачке од похода на исток те кажњавањем Аустрије због Првог светског рата материјализована је подршком државности Грчке и Југославије које су се развијале у сличним геополитичким околностима. Утицај Велике Британије је био изузетно снажан у периоду прве Југославије све док је била кооперативна у политици коју је водила ова утицајна земља.

Ништа мањи није био утицај СССР који покушава да преко Комунистичке партије прошири свој интерес и да остане присутна на простору Балкана. И друге велике силе из тог периода имале су своје интересе на простору Балкана што је допринело унутрашњим антагонизмима у самој држави.

По завршетку Другог светског рата поново је формирана Југославија као идеја која ће потиснути националистичке тенденције њених народа где је социјалистичко уређење требало да обезбеди равноправност, безбедност и економско благостање народа. Унутрашњи проблеми у новој држави почели су од самог формирања. Велики анимозитети који су настали као последица злочина различитих идеологија из времена Другог светског рата и након његовог завршетка оптеретили су нову Југославију.

Руководство КПЈ било је свесно потенцијала потиснутих националних сукоба па заступа идеју стварања југословенске нације која ће промовисати вредности социјалистичког друштва заснована на два основна стуба државе- јаку КПЈ и јаку ЈНА. Језик као важан сегмент нације морао је бити обухваћен овим идејама. Новосадским уговором из 1954. године формира се стандард српско-хрватског књижевног језика којим се и на пољу културе покушавају сузбити националистичке тенденције подељених југословенских народа. Први који су се званично успротивили овој идеји били су интелектуалци из редова хрватског народа који се залажу за хрватски национални и културни идентитет и у оквирима нове државе. Хрватска књижевна организација одбацују одредбе Новосадског уговора што је покренуло низ питања о правима Срба у

Хрватској али и покренуло и поделе у КПЈ која од 1964. године у програмима странке не спомиње „југословенску свест“ или „југословенску културу“ као основе свог деловања. Овим потезом је, сматра Павковић (Pavkovic, 2000) идеја југословенства била мртва већ 1964. године.

Током педесетих година уследиле су промене ратних партизанских кадрова са млађим партијским лидерима који су створили мрежу ниже рангираних партијских лидера са јасним националним опредељењем. Да би остварили свој утицај на све нивое власти мањински народи иницирају постављења према националном кључу (номенклатура) тако да референце везане за образовање и искуство долазе у други план. Поред промена у именовању било је потребно ослабити позиције савезне државе на рачун јачања република тако да је свака организација која је деловала са нивоа државе сматрана за непотребну и противну интересима република.

У склопу умањења утицаја централних институција у току 1966. године након Брионског пленума смењен је Александар Раковић који је поред оптужби за злоупотребу тајне полиције и „великосрпско деловање преко идеје југословенства“ морао изгубити подршку од Јосипа Броза па је оптужен и за прислушкивање његових личних телефона. Ова афера никада није доказана али је била увод у слабљење утицаја савезне тајне службе и развијање аутономних Ресора државне безбедности (РДБ) на нивоу република који су били под контролом републичких партијских лидера. Ово је РДБ омогућило контролу над широком обавештајном мрежом која ће показати као пресудна у рехабилитацији политичких дисидената пред сам конфликт али и озбиљније политичке промене које ће се десити на простору СФРЈ.

Олакшавањем процеса добијања пасоша многи југословенски грађани (око 1 000 000 људи) одлазе на рад у иностранство у земље Западне Европе чиме се повећава прилив новца у државу. Долази до промена радних професија становништва јер све већи број људи напушта руралне области и одустаје од пољопривреде како би се створила нова радничка класа (погодна за манипулације јер је одвојена од земље и економски потпуно зависна од државе) и слика убрзане индустријализације.

Одлуком ЦК КП БиХ коју је предводила муслиманска комунистичка елита у мају 1968. године, Муслимани су проглашени за посебну нацију и самим тим и најбројнији конститутивни народ у БиХ. Након овог догађаја Муслимани формирају сопствену

интелектуалну и политичку елиту која је тек требала да заокружи процес стварања националног идентитета најмлађег народа у Југославији. Падом Ранковића своје националне захтеве почињу да износе и Албанци који у току 1968. године организују велике студентске демонстрације у Приштини али и осталим деловима покрајине као и у Македонији. На овим демонстрацијама они траже да се Косово прогласи Републиком и то ће остати основни наратив албанског националног покрета све до почетка рата 1998. године.⁷⁵

И поред плана којим би се подигао животни стандард становника на КиМ као део програма за умиривање националних претензија Албанаца настављено је исељавање српског и црногорског становништва.

Са слабљењем утицаја централне власти у Хрватској јављају се трендови подизања националних покрета (масовно приступање КП и формирање Матице хрватске) који би у перспективи требао да врати суверенитет Хрватској у оквирима југословенске конфедерације. Млади комунистички лидери из Хрватске са јасно диференцираним националним програмом (као што су Мика Трипало и Савка Дабчевић-Кучар) долазе на чело КП у Хрватској под покровитељством Владимира Бакарића који јавно износи идеје против југословенског унитаризма који је противан хрватским националним интересима.

Поштравање националне реторике водило је ка мерама којима се смањује број Срба у полицији и администрацији у Хрватској али и отвореним захтевима за право на отцепљење Хрватске као и делова БиХ у којима су живели Хрвати. Да би спречио дисолуцију СФРЈ Тито одлучује да се обрачуна са екстремним елементима у КП Хрватске и Србије кроз омасовљавање кадрова из редова Словенаца и Македонаца у савезним институцијама. Тензије су порасле након гушења студентских демонстрација у Загребу и хапшења присталица отцепљења што је био сигнал екстремним елементима усташке емиграције да могу отвореније да делују на простору Југославије како би се изборила слобода за Хрватску. У операцији „Радуша“ 1972. године разбијена је усташка терористичка група али је то био увод у формирање боље опремљених јединица ТО (под

⁷⁵ Поред демонстрација у Приштини, студенти Београдског универзитета организују протесте против „дрвене буржоазије“ односно привилегија које су за себе створили партијски лидери. На међународном плану 1968. годину обележила је унутрашња криза Варшавског пакта и војна интервенција СССР у Чехословачкој што је имало јаког утицаја на безбедност СФРЈ али и на потезе које је руководство водило како би се спречили унутрашњи сукоби ради одбране од евентуалне агресије споља.

командом републичких органа) које ће касније имати значајну улогу у сукобу на простору бивше СФРЈ.

Након сукоба са екстремним елементима у КП, Тито доноси одлуку да се почне са израдом новог Устава СФРЈ који ће на неки начин умирити страсти националистичких покрета. Према Уставу из 1974. године идеја самоуправљања проширена је на све аспекте политичког, економског и друштвеног живота. Овим је велика надлежност дата републикама чланицама а самом државом је руковођено по принципу консензуса. На нивоу федерације формиран је дводоми парламент (Веће народа и Веће република) а државом је управљао колективни орган (Председништво СФРЈ) које је било састављено од представника свих шест република. Овим уставом дата су велика прва двома аутономним покрајинама у оквиру Србије чиме је њена позиција у федерацији значајно ослабљена а српски национални кокус додатно издробљен.

Уставне промене из 1974. године отвориле су „Пандорину кутију“ југословенског сукоба јер је оставио нерешено питање права на самоопредељење. Да ли то право имају народи или републике чланице остало је круцијално питање око кога су се сукобиле политичке елите Срба и Хрвата почетком сукоба у СФРЈ. Дилема око могућности формирања шест држава у границама република (самоопредељењем република) или је шест држава променом републичких граница на основу самоопредељења народа. Ово је значајно допринело укупном конфликтном потенцијалу али и обележило значајан део постконфликтне стабилизације на простору бивше СФРЈ. Павковић сматра да је конфликт почео управо сукобом права на самоопредељење народа и република, међутим и поред тога што ово питање остаје недоречено главни проблем је, чак и ако и када дође до одлуке о спровођењу права на самоопредељење не постоји регулаторно тело које би тај процес испратило. Овде се виде јасне дистинкције политика које заступају Срби и Хрвати али и потенцијални проблеми око спровођења овог права у вишенационалним срединама у Хрватској и Босни и Херцеговини.

Промене Устава биле су праћене променама унутар партије јер Тито није хтео да толерише непослушне кадрове који воде ка дисолуцији државе. Велики број дисидената из периода седамдесетих и раних осамдесетих година касније ће се вратити на политичку сцену република и постати перјанице вишестраначког система у оквирима углавном националних странака. Титова болест је довела до даљег слабљења идеје југословенства а

култ личности који је прављен током тридесет и пет година није био довољан да се одбрани идеја заједничке државе чак и у потенцијално другачијим уставним оквирима.

Поред идеолошко-политичке постојале су и евидентне економске претпоставке распада југословенске државе. Економска политика самоуправљања довела је до фактичке ситуације у којој су тржишта и привреде република функционисале независно, такмичећи се која ће више девиза оставити за себе док су појединачно републике више пословале са иностранством него унутар федерације. Ова подела економије довела је до тога да савезна држава 1980. године дугује значајних 18 милијарди долара што је било више од 50% друштвеног производа (данас БДП). Отплата је функционисала све до 1987. године када је затражен репрограм дуга а држава ушла у озбиљну економску кризу која је претила избијањем социјалних нереда. Тек под притиском социјалне имплозије, републички лидери пристају на реформе које је предложила владе Анте Марковића. У основи ове мере укидају економско самоуправљање, уводи се тржишно пословање и држава доживљава финансијски препород. Међутим та политика није била довољна да сузбије експанзију национализма који је већ задобио озбиљне симпатије међу народима СФРЈ.

Национализам међу југословенским народима преводе интелектуалци дисиденти који поред сукобљених и углавном међусобно искључивих идеологија имају и једну заједничку конотацију- сматрају да је управо њихова етничка група жртва идеје југословенске државе. Ово само по себи представља апсурд али показује недостатак воље за старим форматом државе или било ког облика заједништва. Потврда оваког става дошла је на првим вишестраначким изборима (који су више личили на национално пребројавање него на озбиљне демократске изборе) у СФРЈ када националисти односе победу у свим републикама осим у Србији и Црној Гори.

Албански национализам је фундиран наводним „историјским правом“ свих Албанаца да живе у истој држави јер су они једини аутохтони народ на Балкану и потомци Илира па самим тим имају већа права од оних који су касније дошли алудирајући на Србе и Македонце. Албански национални пројекат суштински има две велике фазе. Прва је аутономија у оквиру СФРЈ а затим уједињење са Албанијом.

Српски национализам и анимозитет према заједничкој држави са Хрватима и Словенцима почиње стварањем Краљевине СХС у којој једнака права добију Срби који су се борили на страни Антанте и Хрвати и Словенци који су били део Аустроугарске војске.

Велике жртве које су Србија и српски народ поднели у Првом светском рату представљају основу за стварање државе у којој ће сви Срби живети заједно. Суштински за Србе је био прихватљив компромис суживота са Хрватима и Словенцима под условом да сви живе у једној држави. Овај концепт је био у основа Партизанског и Равногорског покрета па је из тих разлога и био примамљив за велики број Срба.

Уставом из 1974. године бришу се основне претпоставке федерације према Уставу из 1946. године а српски народ се нашао у ситуацији да је *de jure* подељен у југословенској конфедерацији у неколико република и то на начин да буде сматран за националну мањину. Мржња слабијег према јачем (која укључује и агресивност) је психолошки и политички разумљива и теоријски препозната и обухваћена у изучавању унутрашњих конфликта. Ова чињеница у комбинацији са траумама у вези са страдањима српског народа у Првом и Другом светском рату, доприносе да перцепција Срба према положајима у новим републикама-државама буде врло негативна. Овоме се треба додати српски политички наратив о праву народа (не република) на самоопредељење што је водило у суштински сукоб са националним политикама других народа који су хтели да направе сопствене државе-нације, чак и они који немају традицију државотворности нити основне елементе нација. Доношењем Устава 1974. године покренут је таласа националистичких покрета али највећи апсурд је био што су сви покрети декларативно били дефанзивног карактера (страх од других) што указује на озбиљну кризу поверења и невероватно брзе пропасти космополитског концепта „братства и јединства“.

Словеначки национализам је заснован на традиционалном наративу словеначког језичког, културног и економског партикуларитета. Латентни национализам словеначких партијских кадрова избио је на површину након Меморандума САНУ (САНУ, 1986) из 1986. године којим је критички анализирана политичка, економска, социјална и друштвена реалност СФРЈ те су предложене мере за преиспитивање положаја Срба у декларативно заједничкој држави. Након овог документа који су многе националистичке опције искористиле као изговор и оправдање за своје деловање према концепту дефанзивног реализма, почела је интелектуална а затим и фактичка борба са самосталност Словеније. У „Новој ревији“ 1987. године група словеначких интелектуалаца износи ставове који воде ка независности ове републике. Само годину дана касније почиње интензивна реформа и

опремање ТО Словеније која добија карактеристике добро организоване војне силе које ће бити основни гарант државности Републике Словеније.

Хрватски национализам је идеолошки заснован на имагинарној идеји „вишевековне линије хрватске државности“ која је кулминирала седамдесетих година прошлог века под плаштом идеје „истинске једнакости потпуно суверених нација“ (Pavković, 2000). Перјанице хрватског национализма између два рата и у току Другог светског рата биле су Усташе које спроводе геноцид над Србима, Јеврејима и Ромима у Хрватској али и деловима БиХ који је припао квислиншкој творевини НХД.

Уставом СР Хрватске из 1974. Године Срби су иако мањина поред Хрвата постали конститутивни народ ове републике. Управо та чињеница послужила је хрватским националистима да предложе промене Устава према коме Срби постају национална мањина а немају право на самоопредељење нити спајање са другим територијама насељеним Србима ван Хрватске. Овоме је претходила романтизовање и постепена рехабилитација идеологије усташтва која је манифестована и у квази-научним радовима (радови др Фрање Туђмана) којима се релативизује број српских жртава у току другог светског рата.⁷⁶ Уз отворене претње, уклањање Срба са свих важнијих положаја у државној управи у Хрватској створена је општа атмосфера неповерења и потенцијал за сукоб између Срба и Хрвата који у многим сегментима није завршен до данас.

Муслимански национализам је повезан са озбиљном кризом идентитета. Због верских и културних разлика у односу на хришћане Србе и Хрвате, Муслимани (данас Бошњаци) свој идентитет прво блиско везују за отоманско царство а после 1968. године успевају да се изборе за статус конститутивног народа у СФРЈ. Ова секуларно-националистичка опција развијала се под окриљем комуниста из БиХ коју су видели ову републику, у перспективи државу у којој ће бити препознати и у којој ће бити већина (Meier, 1999).

Друга опаснија струја сматра Павковић (Pavković, 2000) је концепт политичког ислама у оквиру кога треба да се развија муслимански а од 1993. године бошњачки национални идентитет. Носиоци политичког ислама који је пан-државни а самим тим супра-национални пројекат требао је Муслиманима обезбедити да буду већина у БиХ како

⁷⁶ Кокетирање са усташком емиграцијом било је потребно из практичних разлога материјалне и политичке подршке из иностранства.

би се политички и укупни живот организовали у складу са моралним принципима ислама. У оваквим околностима друге вере су могуће али ће бити маргинализоване. Алија Изетбеговић и Омер Бехмен 1970. године издају „Исламску декларацију“ која треба да буде политичка платформа која ће омогућити имплементацију идеје политичког ислама у БиХ. Иако су санкционисани након објављивања ове декларације, слично другим политичким дисидентима из тог времена њихове идеје доживљавају ренесансу почетком деведесетих кроз политички програм СДА (Странке демократске акције) која је остварила победу на првим вишестраначким изворима 18.11.1990. године.

Каснији националистички програм укључује идеју „бошњачке нације“ као аутохтоне још од периода Илира док се у културном и верском смислу везује за покрет Богумила у раном средњем веку који су, према неким идеолозима бошњачке нације масовно прешли на Ислам доласком Турака на просторе Балкана. На овакав начин се потпуно одбацује и маргинализује теза о Бошњацима као Србима или Хрватима који су прихватили Ислам.

Македонски национализам се буди крајем деветнаестог века упоредо са ослободилачким покретима у Србији, Бугарској и Грчкој. Националистички покрет у Македонији је био фокусиран на ослобађање од било којих облика окупација или покушаја асимиловања те је као такав фаворизовао идеологије које су афирмисале Македонце као засебну нацију са јаким историјским идентитетом.

Носилац националистичких тежњи младе македонске нације била је ВМРО (Унутрашња македонска револуционарна организација) формирана 1894. године. У почетку свог формирања ова организација делује као ослободилачки покрет од Турака али и за ослобођења од утицаја Бугара који подржавају Врховни комитет тзв. „Врховисте“ (Motyl, 2001). Након Првог балканског рата ова организација се окреће против српског национализма који негира македонски национ чиме се стварају озбиљне претпоставке сарадње са бугарским окупаторима у Другом светском рату. Македонци масовно прилазе партизанском покрету који гарантује њихов статус у новој држави и то стање се одржава све до краја осамдесетих година када се поново јавља страх од великосрпске политике према Македонији. Националне политичке елите подржавају референдум и Македонија је од 1992. године самостална држава која због имена и спорног тумачења античке историје улази у озбиљан конфликт са Републиком Грчком. И овде се провлачи теза да су

Македонци аутохтони државотворни народ још из периода пре Христа чиме и Македонци желе направити политички и културни отклон од Јужних Словена и Бугара. Македонски национализам је дошао у сукоб са концептом мултинационалног и мултиконфесионалног друштва чиме се због унутрашње кризе али и окружења стварају претпоставке сукоба који је успешно супресован и који ипак доживљава свој пик у току 2001. године.

Сукобом националистичких концепата народа бивше СФРЈ створене су претпоставке за сложен унутрашњи конфликт који ће показати свој пуни потенцијал почетком деведесетих година. У ствари, створена је атмосфера дубоких подела (економске, политичке, идеолошке а касније и религијске) у којој је поред слабе централне власти у Београду остала ЈНА као једни интегративни фактор ослабљене федерације.

Слабљење позиције ЈНА почиње након пропасти МАСПОК-а и „Хрватског прољећа“ након чега се у идејама хрватских и словеначких националиста све чешће позива на идеје стварања сопствених оружаних снага кроз концепт ТО. Федерална ЈНА се пред почетак рата у бившој СФРЈ нашла у незавидној ситуацији. Још увек је била под ефективном командом Председништва СФРЈ које је доносило конфузне одлуке погубне за успех операција на терену. Оружана сила која је почивала на идеолошким основама КПЈ и имагинацији братства и јединства опремљена је и обучавања за одбијање агресије споља доживела је потпуни фијаско у унутрашњем сукобу. Иако је често оптуживана да је део великосрпског пројекта ЈНА је према структури официрског кадра углавном одсликавала националну структуру бивше државе (Табела 16).

Табела бр.16 Етничка структура ЈНА 1990. године (Pavkovic, 2000)

Националност	Процент у ЈНА	Процент становништва у СФРЈ
Срби	42,63	36,5
Хрвати	14,21	19,7
Југословени	10	3
Црногорци	9,45	2,3
Македонци	6,3	5,8
Муслимани	5,6	10
Албанци	3,15	9,3

Овоме треба додати чињеницу да је од девет највиших команданата у ЈНА четворица било из редова Хрвата, два су била Словенца, један Србин и један Македонац док се Вељко Кадиевић није национално изјашњавао. Кулминацијом криза у Словенији и Хрватској, ангажовањем ЈНА на покушају да спречи сецесију Словеније као и сукоб у Хрватској довело је ЈНА у позицију јасно перципираног противника државности бивших југословенских република. Масовна напуштања Словенаца, Хрвата а затим и Муслимана направиле су још веће претпоставке за сукобима између снага безбедности бивших република и ЈНА. Постепено је војска увучена у отворени сукоб али су успеси на ратишту били скромни због нејасних политичких циљева ратовања. Почетком рата у БиХ до 19.05.1992. године из БиХ је повучена ЈНА док су остали значајни људски и материјални потенцијали који су служили да се оформи ВРС. Слична ситуација била је и у Хрватској у којој је формирана СВК. Политичким договором са властима Македоније ЈНА се мирно повукла из ове републике без иједног инцидента. Сломом ЈНА уништена је и последња карика кохезије заједничке државе чиме је распад Југославије ушао у завршну фазу.

3.2.1 Избијање сукоба у Словенији

Конфликтни потенцијал унутар СФРЈ акумулиран је у дужем низу година. Економска, идеолошка и политичка криза те дијаметрално супротни погледи република чланица на узроке и начине решавања проблема федерације довели су до њене дисолуције.

Словенија је као *de facto* најразвијенија и културно дистанцирана од остатка СФРЈ почела са конкретним припремама за сукоб реорганизацијом и опремањем ТО које је почело 1988. године. Државно руководство Словеније је перципирало ЈНА као јединог озбиљног опонента њихове независности и због тога су морале бити предузете политичке али и друге конкретне мере за победу у сукобу са ЈНА који је био неминован.

Након проглашења независности Словеније 25. јуна 1991. године, Председништво СФРЈ доноси одлуку да се војно интервенише, заштите границе, заузму гранични прелазни и федералне институције у Словенији. Иако је наступила озбиљна криза која је укључивала употребу смртоносне силе највећи број југословенских војника (процене су да их је било око 30 000) остао је у касарнама. Јединице које су изашле на интервенцију

углавном су биле без јасне идеје о циљу војних операција па су били чести случајеви дезертирања и масовне предаје. Иако ограниченог интензитета и релативно малог броја жртва (45 војника ЈНА и 12 припадника ТО Словеније) овај рат је, сматра Павковић (Pavkovic, 2000) добијен на информативном плану јер су се у јавности, први пут после 1968. године појавиле сцене рата на простору Европе.

Иако није било консензуса (постојало чак и противљење) великих сила западног света око признавања Словеније и Хрватске, ове сцене су побудиле стари анимозитет и страх од Руса и њиховог утицаја на Балкану. Ово је довело до тога да прво јавност а касније и политике елите почињу солидарисати са словеначким и хрватским покретом за национално ослобођење.

Сукоб је завршен споразумом који је посредовањем представника Европске комисије (ЕК) потписан 07. јула 1991. године на Брионима. Овај споразум је значајан јер представља највиши ниво ангажовања ЕК у ескалацији кризе на Балкану а њиме су створене претпоставке за мирно повлачење ЈНА из Словеније и њена транзиција ка независности. Брионским споразумом успостављен је временски оквир за повлачење ЈНА са простора Словеније, успостављен мораторијум од три месеца на проглашење независности Словеније и Хрватске и формирана посматрачка мисије ЕК која треба да надгледа спровођење споразума. Председништво СФРЈ је под руководством Стјепана Месића 18.јула донело одлуку о повлачењу ЈНА из Словеније што је званично окончано 26.10.1991. године. Овим је криза у Словенији завршена уз успешно посредовање представника ЕК и КЕБС али је пресудан фактор био постојање политичке воље за мирно решавање конфликта који је *de facto* квалификован као унутрашњи сукоб који је произашао из вишеструке кризе федерације. Овај модел је касније са успехом примењен у Македонији где је превентивно спречен етнички конфликт и омогућен почетак мирне дисолуције ове републике од остатка СФРЈ.

Међутим у Хрватској и нешто касније у БиХ због етничке различитости долази до сложеног паралелног конфликта везаног за односе на релацији федерација-републике и етничког конфликта унутар република због различитих интереса али и различитог система вредности између Срба, Хрвата а касније и Муслимана (Бошњака). Ово је важно поменути због различите перцепције међународне заједнице на ове сукобе и неадекватном приступу њиховог решавања.

3.2.2 Избијање сукоба у Хрватској

Брионски споразум који се односио и на кризу у Хрватској није обезбедио претпоставке за мирно решење сукоба. Основни разлог је чињеница да је обухватао само први ниво конфликта република- федерација, док је важније питање етничког конфликта због нејасног статуса Срба у Хрватској остало као велики потенцијал за сукобе. Оно што је уследило показало је пуни потенцијал сукоба перцепција права на самоопредељење: право република против права народа. Анализирајући сукоб у Хрватској Павковић (Pavković, 2000) препознаје три фазе овог конфликта где се као основа за овакву систематизацију користе различите врсте сукоба, њихови протагонисти и исходи.

Прва фаза сукоба обухвата период од септембра 1990. године до септембра 1991. године коју је обележило низ оружаних сукоба између српске ТО и хрватске полиције. Друга фаза од септембра 1991. год до јануара 1992. године када се у конфликт укључују јединице ЈНА и трећа фаза од маја до августа 1995. године када су хрватске снаге уз помоћ НАТО поразиле СВК и протерале скоро целокупно српско становништво са простора Хрватске. Овоме би свакако требало додати још две фазе и то: период релативног мира од јануара 1992. године до маја 1995. године и период постконфликтне стабилизације и мирне реинтеграције Источне Славоније и Барање након 1995. године.

Променама Устава РХ из 1974. године Срби су проглашени националном мањином без права на самоопредељење или територијалну аутономију са правом отцепљења. Овоме треба додати пасиван став нових хрватских власти око ревитализације усташке идеологије под којом је у Другом светском рату страдало више стотина хиљада Срба. Манипулација са бројем страдалих у Другом светском рату и „кокетирање“ са усташтвом изазвали су трауматичан страх и реаговање српског народа који Југославију а не Хрватску доживљава као своју домовину. Срби организују своју ТО и стављају под контролу делове Хрватске у којима су били већина (Крајина, Лика, Банија, Кордун, Западана и Источна Славонија и Барања) где долази до првих сукоба са хрватским снагама. Највећи инцидент догодио се 12. маја 1991. године када је у Борову селу убијено 12 хрватских специјалаца. Председништво СФРЈ издаје наређење да ЈНА раздвоји снаге у сукобу али за хрватску страну и ово тело губи легитимитет када га у јуну 1991. године напуштају њихови представници. Сматрајући да је ЈНА пристрасна и да помаже Србима, хрватска влада

22. августа 1991. године поставља ултиматум да војска престане помагати Србе у Хрватској иначе ће се сматрати као окупаторска војна сила.

Истеком овог рока сукоб је ушао у другу фазу јер су хрватске снаге прогласиле мобилизацију Збора народне гарде и резервних снага полиције и почеле са блокадом око 100 војних објеката широм Хрватске. Ово је био увод у сукоб између ЈНА и хрватских снага који је обележила интензивна борбена дејства на простору дубровачког и сплитског залеђа као и на подручјима где је било мешовити састав становништва. Уследили су сукоби између ЈНА која иако добро опремљена није имала јасне ратне циљеве и у то време слабо опремљених јединица ХВ што је узроковало велике губитке на свим странама.

Слике страдања поново привлаче пажњу међународних фактора. Матрица по којој би се требала привући пажња међународне заједнице и подржати пројекат хрватске независности већ је раније виђена у Словенији. Интензивна информациона операција против ЈНА, српских снага у Хрватској и државног руководства СФРЈ била је помогнута деловањем медијске куће Рудер Фин (Ruder Finn) из САД. Образац деловања који је укључивао активно ангажовање представника ЕК и КЕБС на позив хрватске владе доживео је фијаско због честих кршења примирја и напада на посматраче ЕК.

Разматрајући опције одлучнијег ангажовања у кризи на простору Хрватске, министри спољних послова ЕК сазивају мировну конференцију о Југославији како би се нашли модели за мирно решавање кризе. Конференција је сазвана 07. септембра 1991. године у Хагу под вођством лорда Карингтона (Ravkovic, 2000). Предлагани су модели решења кризе који би обухватили стварање конфедерација шест република а ли са посебним правима националних мањина у тим републикама. Овај план је подразумевао пре свега значајне политичке уступке за које је постојало мало разумевања од свих страна у конфликту па је ЕК одлучила да се формира комисија која ће одлучити на који начин ће признати независност република као *de facto* и *de jure* самосталних држава.

Према мишљењу које је 29. новембра 1991. године донела Арбитражна комисија конференције о Југославији коју је предводио француски правник Роберт Бадинтер (тзв. Бадинтерова комисија), Југославија је проглашена за земљу у распуштању а унутрашње границе признате као границе будућих држава које се не могу мењати силом. Као правни основ примењен је принцип *uti possidetis juris* који се до тада користио за решавање граница бивших колонија које су признаване у границама у којима су се нашле у тренутку

стицања независности. Поново је дошло до сукоба сада правних концепата јер су правници из Београда тврдили да се овај принцип може применити на спољне али не на унутрашње границе држава.

Ово није зауставило намере ЕК да 17. децембра позове све републике да у року од седам дана доставе захтеве за признавање. Арбитражна комисија доноси одлуку да једино Словенија и Македонија испуњавају услове за независност. Као разлог за овакву одлуку се наводи да Хрватска има проблем са статусом националних мањина за које није пружила гаранције а БиХ треба да обезбеди консензус народа око државног статуса. Одлуком комисије од 15.01.1992. године Словенија и Хрватска су признате као независне државе чиме се конфликт додатно усложио и у који се, на захтев председника Србије сада укључују и УН. Овакав потез српског руководства био је очајнички покушај да се пронађе разумевање и заштита за политику српског руководства у оквиру СБ УН јер су западне земље које воде ЕК и ОЕБС биле наклоњене пројекту распуштања СФРЈ. Ово је одговарало и хрватском руководству које је покушало да кроз међународну мировну мисију УН афирмише као самостална држава, додатно осигура пројекат хрватске државности али и да представи кризу као агресију на суверену земљу чланицу УН.

Консензус хрватске и српске стране око ангажовања УН постигнут је уз посредовање Сајруса Венса, америчког дипломате који је успео да убеди стране у конфликту да потпишу споразум о прекиду непријатељства који је обухватао ангажовање 14 000 припадника УН. Основни задатак мировних снага био је да се обезбеде четири области које су биле под контролом и већински насељене Србина у Хрватској (UNPAs-United Nations Protected Areas). Почетком ангажовања УН у Хрватској завршена је друга фаза конфликта у овој земљи након које је дошло до повлачења ЈНА из Хрватске.

Све до краја 1994. године није било значајних мировних иницијатива везаних за решавање кризе у Хрватској. Ескалација сукоба између Хрвата и Муслимана у току 1993. године долази до интензивног политичког ангажовања САД у југословенској кризи. Због међународних притисака земаља Организације исламске конференције да се помогне Муслиманима у БиХ, САД врши интензиван притисак на Хрватску да оконча рат са Муслиманима. Хрватској је обећана директна војна помоћ у сукобу са Србима у РСК ако се потпише договор са Муслиманима око заједничких политичких (стварање Муслиманско – Хрватске Федерације БиХ). Ово је одговарало хрватском руководству чији

је основни циљ деловања било уништење РСК без обзира на страдања Хрвата у БиХ. Поред тога још једном се указала прилика да се Срби потпуно окриве за почетак и трајање рата али и стварање јаким оружаних снага на основу америчких донација.⁷⁷

Као епилог овакве политике 29. новембра 1994. године САД и Хрватска потписују споразум о војној сарадњи који је упркос санкцијама УН значајно повећао способности хрватске војске али директно угрозио мировни процес у целини.

Као последња мировна иницијатива за свеобухватно решење југословенске кризе био је план 34 према којима се Србима даје велика аутономија укључујући законодавну и правосудну уз међународне гаранције. Срби су тражили додатне гаранције УН да ће план бити спроведен па је то било схваћено као недостатак политичке воље што ће послужити као оправдање за две војне операције.

Операцијом хрватске војске „Бљесак“ која је почела 01. маја на УНПА Sector West (Западна Славонија) у року од 48 часова сломљен је отпор српских снага и протерано око 10 000 цивила. Само три месеца касније операцијом „Олуја“ која је почела 04. августа снаге хрватска војске и полиције нападају зоне Север и Југ и за кратко време успеле су протерати скоро све Србе из Хрватске (између 150-200 хиљада људи). Ова операција је извођена под непосредном подршком оружаних снага САД из ваздуха, системима за електронско ратовање и психолошка дејства *Commando Solo* што је значајно онемогућило српске снаге у Крајини. Посебан задатак великих сила била је политичка изолација РСК од Србије и стварање услова где снаге СРЈ неће реаговати у конфликту.⁷⁸

На овај начин су чистом војном силом под покровитељством САД сва подручја под заштитом УН осим Источне Славоније и Барање била очишћена од Срба али што је још битније створени, су предуслови за даље директно војно ангажовање САД у кризи на простору бивше СФРЈ. После мирне транзиције последњег сектора источне Славоније у

⁷⁷ Промене перцепције САД на сукоб у Југославији морају се посматрати у ширем геополитичком оквиру. САД увиђају да Хрвати могу бити најјачи ослонац за деловање према БиХ и Србији и на Балкану уопште. Хрватска врло рано износи претензије ка чланству у ЕУ и НАТО чиме се већи део јадранске обале може ставити под контролу НАТО. Друго, приближавањем БиХ стварају се услови за стварање база на територији те земље директно ангажовање против РС а касније према Србији и Црној Гори као традиционалних руских ослонаца у региону.

⁷⁸ Према Павковићу (Pavković, 2000) Милошевић је у покушају да ослаби санкције према Србији радио све да умањи способност РСК за одбрану и као аргумент наводи да је неколико месеци пред Олују сменио све непослушне командате у РСК и поставио лојалисте који су имали наредбу са се у случају напада хрватских снага повуку. Овоме треба додати да је ВРС имала јасна наређења да се не меша и да не помаже СВК у случају напада хрватских снага.

државно-правни оквир РХ крајем 1998. године хрватска је била скоро етнички чиста држава са 94% Хрвата и где се на очиглед целог света десило највеће етничко чишћење од краја Другог светског рата.

Криза у Хрватској се не може посматрати одвојено од кризе у БиХ која је због националног састава ушла у конфликт „сви против свих“. У таквој ситуацији Срби и Хрвати имају подршку својих матичних држава а Муслимани ослонцем на исламске земље покушавају да се изборе за свој идентитет који ће политички бити заокружен у националној идеји „бошњаштва“ и стварања „босанске“ нације. Другим речима, криза у Хрватској је утицала и обликовала решавање кризе у БиХ.

3.2.3 Почетак сукоба у Босни и Херцеговини

Политичке претпоставке сукоба у БиХ створене су конфликтом визија будућности те мултинационалне републике. Озбиљни антагонизми између народа показани су на изборима 1990. године где убедљиву победу односе националне партије (СДА, ХДЗ и СДС) након чега се дала наслутити криза и конфликт идентитета али и политичка криза која ће у мају 1992. године прерасти у отворени конфликт.⁷⁹

Срби свој национални и политички програм везују за идеју југословенске државе и права народа на самоопредељење док Хрвати и Муслимани не желе заједничку државу у којој би доминирали Срби. У случају реализације права на самоопредељење народа и поделе БиХ по етничким границама посебно тешка ситуација била би за Муслимане који би имали малу државицу окружену већим непријатељским државама.⁸⁰

Први кораци муслиманске стране ка стварању независне државе била је „Декларација о суверенитету“ из фебруара 1991. године БиХ која је одбачена гласовима српске стране. У октобру исте године муслиманско-хрватска коалиција представља „Меморандум о суверенитету БиХ“ који предвиђа повлачење представника БиХ из савезних органа. Реагујући на овај акт који је донесен прегласавањем српске стране у парламенту, српски политичари покрећу питање заштите виталних националних права

⁷⁹ Језиком теорије конфликта појавио се конфликт око вредности и интереса јер стране у исто време желе исту ствар (територију) и не желе исту ствар (нову државу и нови национални идентитет).

⁸⁰ За међународну заједницу је проблем што би та држава била прва већински муслиманска држава у Европи те се то није смело догодити.

српског народа у Скупштини БиХ. И ова иницијатива је одбачена па је Босна и Херцеговина ушла у дубоку политичку али и безбедносну кризу.

Као реакција на кршење права Срба у БиХ, српски политичари у новембру 1991. године организују референдум на коме се Срби изјашњавају против изласка БиХ из Југославије. На основу тог референдума 09.01.1992. године проглашена је Република српског народа Босна и Херцеговина (Касније Република Српска).

За то време пратећи препоруке ЕК око неопходности постојања консензуса у вези са независности пре формалног признања, хрватско-муслиманско руководство организује референдум 07. априла 1992. године и одмах након објављивања резултата земља је призната од стране САД у ЕК.⁸¹

Ово је појачало национални набој и само се чекао повод да дође до отвореног сукоба за који су се све три стране припремале скоро годину дана. Уследио је низ догађаја који су Босну и Херцеговину и њене народе гурнули и крвави сукоб који је однео велики број жртава на свим странама и допринео да се расели (интерно, регион и свет) више од два милиона људи.⁸²

У сукобу који је трајао од априла 1992. године до децембра 1995. године диференцирало се неколико фаза у којима је дошло до сукоба свих са свима а мировне снаге бележе неуспехе у прекидању сукоба, заштити заштићених зона и додели хуманитарне помоћи. У току сукоба била је евидентна промена у ангажовању европских земаља а НАТО први пут у својој историји војно интервенише и то против Срба у БиХ. Период до од априла до краја 1992. године обележио је интензивне борбе између српских са једне и муслиманско-хрватских снага (на почетку рата није било поделе на

⁸¹ Према подацима организатора на референдуму је гласало 63, 4% регистрованих бирача а од тог броја 99,8% је гласало за независност БиХ.

⁸² Интересантан је сценарио по коме сукоб почиње, односно методологија „пуштања крви“ и преласка „линије без повратка“. Емоционални набој фондираном страхом од друге стране је присутан али требало га је манифестовати у конкретна страдања која ће бити у складу са политиком која те набоје производи. Све стране ангажују екстремне групе из криминалног миљеа (ХОС, Зелене беретке, Тигрови, Бели орлови...) које су под контролом служби безбедности да би се пустила „прва крв“. Затим се мржња и образац понашања преноси на шире народне масе које иако нису свесне ширег оквира сукоба, на нижем нивоу перцепције и емоција постају свесне страдања. Рађа се страх од друге стране који прелази у патолошку мржњу чиме су створени предуслови за страховите злочине који ниподаштавају тековине цивилизацијског развоја људског друштва и све односе међу народима који су грађени у СФРЈ. Врхунац ирационализма је перцепција да само физичко постојање биолошке јединке која није део једног народа (а касније и вере) представља претњу другој страни. Убиство српског свата Николе Гардовића на Башчаршији 01.03.1992. године, постављање српских барикада око Сарајева, пуцање на демонстранте против рата у БиХ 05. априла 1992. године (убијено 8 а рањено 50 људи) биле су увод у сукобе који су прво почели између снага ХОС и ЈНА у пограничним деловима око Орашја и у Херцеговини а затим се пренели на целу БиХ.

муслиманске и хрватске снаге) са друге стране. Крајем 1992. године долази до стабилизације фронта а снаге остају на истим линијама све до лета 1995. године када се покрећу веће војне операције свих снага.

У лето 1993. године избијају сукоби између Хрвата и Муслимана у централној Босни и Херцеговини али и муслиманско – муслимански сукоб у Цазинској Крајини што додатно компликује овај конфликт али и покушаје међународне заједнице да у његовом решењу главне негативце виде у Србима.⁸³ Након притиска међународне заједнице на Хрватску и изгласавања санкција Хрватској од стране СБ 03.02.1994. године договорено се стварање коалиције Муслимана и Хрвата, стварају се предуслови за улазак велике количине наоружања и муџахедина преко хрватске у БиХ и стране се припремају са коначан обрачун са Србима 1995. године.

У исто време српске позиције у БиХ су значајно ослабљене због санкција које је Милошевић увео према РС. Истеком примирја између Срба и Муслимана које је издејствовао Џими Картер, у децембру 1994. године Муслимани покрећу велику офанзиву на северу БиХ и око Сарајева али не успевају направити значајнији напредак против српских снага. Суочене са великим бројем напада из заштићених зона српске снаге спроводе офанзиву и у јулу 1995. године заузимају Жепу и Сребреницу. Велики број војника АБиХ је убијен у овим операцијама, у међусобним обрачунима као и приликом пробоја ка Сарајеву. Након предаје муслиманских снага учињен је велики ратни злочин у коме је од стране ВРС убијено више хиљада војно способних Муслимана (број страдалих се разликује од извора до извора и често је предмет политичких манипулација). Ово је био окидач и морални алиби за интервенцију НАТО али и хрватско-муслиманске снаге које су у току лета 1995. године направиле успешну офанзиву на просторе РСК и РС у Босанској Крајини. Од овог тренутка све српске жртве, претходна и наредна страдања постају небитни јер је у односу на Сребреници сваки злочин на Србима релативан или пак прећутно подржан од стране међународне заједнице.

⁸³ У октобру 1993. године Фикрет Абдић, утицајни политичар из Цазинске крајине не дели Изетбеговићево мишљење и прихвата одредбе Овен-Столтенберг мировни споразум и проглашава Аутономну Републику Западна Босна која је независна од утицаја Сарајева. Ово је био увод у сукоб са 5. Корпусом АБиХ који је трајао све до краја рата.

У свом деловању у БиХ НАТО је користио војну силу примарно у ваздушном простору како би се забранила употреба РВ ВРС али и Војске Југославије. Српски положаји су бомбардовани у више наврата током 1993, 1994 и 1995. године. Ангажовање НАТО оправдано је кроз систем „хуманитарне војне интервенције“ и доказану у неспособност УН да прекину конфликт и обезбеде достављање хуманитарне помоћи. Крајњи циљ оваквог деловања је био да се направи војни притисак на Србе у БиХ како би се изнашло крајње жељено стање које је одговарало САД и делу европских земаља. Европским земљама није било у циљу да подрже стварање већински муслиманске државе на простору Европе па се муслиманско руководство у БиХ окреће исламским земљама (Саудијској Арабији, Пакистану, Ирану и Турској) док ипак најзначајнију политичку помоћ добијају од САД.⁸⁴

У намери да изолује српске снаге и њихове политичке идеје у БиХ, створе потребни услови на међународној и домаћој политичкој сцени, западне земље користе моделе информационог ратовања против Срба уз повремену употребу употребу окидача у облику масовних страдања цивила за своје политичке или војне одлуке.⁸⁵

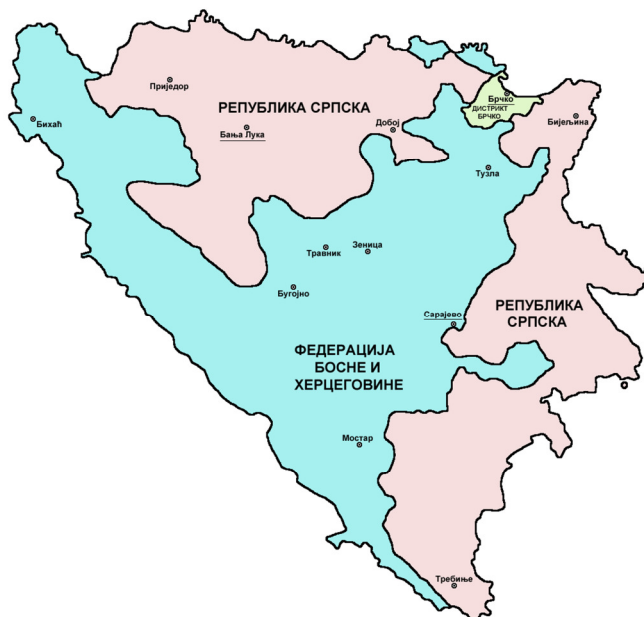
НАТО се у сукоб укључивао постепено прво преко својих поморских а затим и ваздухопловних потенцијала као део апарата принуде у оквиру резолуција СБ УН. Од октобра 1992. године се у операцијама обуздавања српских снага спроводи операција забране лета изнад БиХ док се копнене снаге НАТО пројектују у БиХ у јулу 1995. године као део Снага за брзо реаговање УН. Ове офанзивне снаге имају јасан задатак да се ангажују на копну против снага ВРС и то чине нападима на српске положаје око Сарајева за време муслиманске офанзиве у лето 1995. године. Још један од специфичних начина обуздавања српских снага је проглашавање заштићених (али никада демилитаризованих) зона УН које су обухватале све веће градове у БиХ под муслиманском контролом. Ово АБиХ вешто користи за организовање својих снага и офанзиве против снага ВРС.

⁸⁴ Прва мировна иницијатива за БиХ била је конференција коју је сазвао Жозе Кутиљеро у фебруару 1992. године а која је обухватала регионализују по националним линијама. Ова иницијатива је одбачена од Муслимана и Хрвата после консултација Изетбеговића и Ворена Цимермана који је рекао да ће САД признати целовиту БиХ са његовом владом на челу.

⁸⁵ Снимци наводних концентрационих логора у околни Приједора били су почетак медијске сатанизације српског народа. Уследили су режирани напади минобацачима на људе у Улици Васе Мискина 27. маја који је био окидач за санкције против СРЈ, напад на пијацу Маркале фебруара 1994. године који служи као окидач за прву интервенцију НАТО против Срба, гарантирање Сарајева као окидач за други напад у мају 1995. године и напад на Сребреницу 1995. године као повод за трећу интервенцију НАТО.

На политичком плану притисак је појачан 25.маја 1994. године када СБ УН формира Међународни трибунал за злочине на простору бивше СФРЈ и где се прве оптужнице везују за лидере Срба и БиХ: Радована Караџића- председника РС и Ратка Младића- војног команданта ВРС. Комбинација војног (офанзива муслиманских и хрватских снага, војни удари НАТО, почетак војне интервенције НАТО на копну) и политичког притиска изнутра (санкције које Србија намеће РС, формирање Федерације БиХ) и као и интензивних притисака споља (економске санкције и формирање Трибунала) допринеле су успеху мировне иницијативе Ричарда Холбрука.

Овај амерички дипломата је 08.09.1995. године прво успео усагласити основне принципе за нацрт мировног споразума са свим странама у конфликту да би затим били организовани преговори у Дејтону, држава Охајо (26.11.1995. године) када је постигнут договор око окончања рата у БиХ. Након ратификације у парламентима овај споразум коначно био потписан у Паризу 14.12.1995. године. Велике силе су гарант спровођења мировног споразума и формирају Веће за имплементацију мира у БиХ.

Слика бр. 7 Подела територије БиХ на основу Дејтонског мировног споразума

На основу мировног споразума постављени су основни принципи његове имплементације али и начини функционисања ове сложене државе која је постала нека врста протектората под декларативном контролом УН. Оригиналним Дејтонским споразумом признаје се партикуларитет два ентитета (Република Српска и Федерација

Босна и Херцеговина) који чине Босну и Херцеговину. Непостојањем премисе „република“, „савезна“, „конфедерација“ или „федерација“ покушано је изнаћи посебно решење за суштинска питања уређења ове сложене земље.

У постконфликтну изградњу БиХ али и за борбу око утицаја на Балкану активно се укључују ОЕБС, ЕУ и НАТО док УН учествује само као организација кривог легитимитета која нема много утицаја на терену. Визије постконфликтног развоја БиХ у организацији водећих сила западног света и под супервизијом специјалних представника УН (нека врста колонијалног гувернера који је ван и изнад Устава и закона БиХ или ентитета) значајно је девастирала Дејтонски мировни споразум.

Бројне мировне мисије са значајним политичким, економским и војним потенцијалима покушавају да изграде мир у пројекту изградње државе у којој још не постоји консензус око начина уређења што је и био један од основних (унутрашњих) узрока конфликта.

3.2.4 Почетак сукоба на Косову и Метохији

Генеза сукоба између Срба и Албанаца на Косову и Метохији почиње од Првог балканског рата када је после победа српске војске над Османлијама и њиховим савезницима Албанцима. По окончању рата територија Косова и Метохије припојена је Србији. Отпор успостављању система српске државе на КиМ резултирао је честим сукобима са српском војском.

У току првог светског рата Албанци постају погодан елемент за манипулацију од Аустроугарске којој у замену за људски потенцијал у рату са Србијом нуде аутономију у оквиру Царства. Победе српске војске 1918. године и повратак власти на Косово и Метохију наставили су се сукоби са арнаутским бандама које су терорисале српско и црногорско становништво. У циљу надомештања броја Срба који су се масовно исељавали са КиМ, краљ Александар заступа идеју о насељавању Срба из пасивних крајева (Црна Гора, Херцеговина, Лика...) на ове просторе.

Жеље за националним ослобођењем и уједињењем Албанаца искористили су и Немци у току Другог светског рата који попут Аустроугара обећавају уступке ако се Албанци приклоне Централним силама. У току Другог светског рата партизански покрет

на КиМ и идеју СФРЈ Албанци не доживљавају као примарни начин борбе за своје националне циљеве али га прихватају као нужан корак ка уједињену албанских земаља и то остваривањем локалне аутономије унутар СФРЈ.

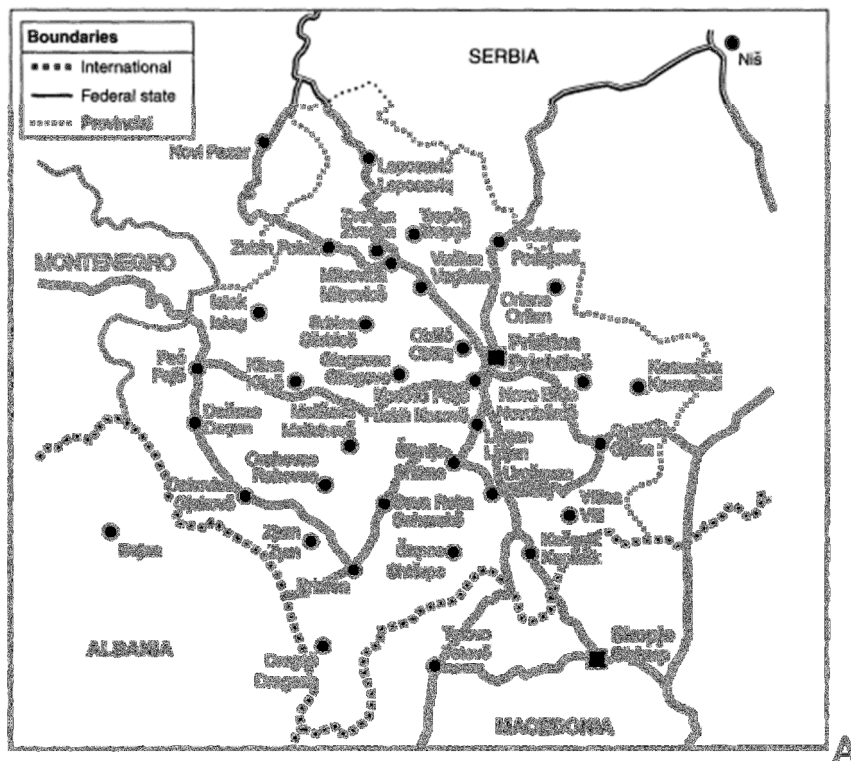
Прве озбиљније иницијативе за самосталност КиМ долазе након рушења утицаја Александра Ранковића 1966. године. Уследиле су године протеста те се 1982. године формира „Народни покрет Косова“ (Levizja Popullore e Kosoves). Ова политичка организација основана у Немачкој постаје основа националног организовања Албанаца током осамдесетих година двадесетог века.

Уставом из 1974. године аутономне покрајине (АП КиМ и АП Војводина) добијају велика права у оквиру територијалног али и политичког система Републике Србије. Ово је често водило ка блокади система одлучивања на нивоу републике јер је за одлуку био потребан консензус представника републике и покрајина. Политичким успоном Слободана Милошевића наговештавају се промене којима се екстремни Албанци мењају са лојалистима да би Уставом из 1990. године било укинато доста надлежности Аутономних Покрајина.

Након великих демонстрација 23.12.1989. године формирана је Демократска лига Косова као основна политичка снага која треба да обезбеди аутономију КиМ ван уставно-правног оквира РС. Ово је условило стварање ОВК (Ослободилачке војске Косова) као терористичког покрета који ће се изборити за независност КиМ од Србије али не и од Југославије. Убрзо затим 02.јула 1990. године Лига проглашава независност Републике Косово од Србије а мало затим у Качанику усваја тзв. „Качанички устав“. Пратећи динамику референдума у Словенији и Хрватској сличан референдум је организован и на КиМ где се већина Албанаца изјашњава за независност, а за председника владе бира се Бујар Букоши (Pavkovic, 2000).

Након ових потеза уследио је талас грађанске непослушности, напуштање институција РС и формирање паралелних институција власти. Криза на КиМ није могла да се интернационализује у мери у којој би то Албанци желели све до 1995. године из најмање два разлога. Међународна заједница морала да реши проблеме у Хрватској и Босни и Херцеговини за што им је требала помоћ Слободана Милошевића и друго нису имали политички консензус око деловања на простору КиМ. Према Павковићу мировна

конференција у Дејтону је покрила већи део кризних подручја у бившој СФРЈ али је Албанце и њихово питање оставила нерешено.

Слика бр.8 Карта Косова и Метохије

Колапс Албаније као државе и потпуни распад војске у току 1997. године омогућио је да се огромне количине наоружања и опреме пребаце на простор КиМ. Сукоби који су уследили интензивирани су током 1997. и 1998. године када се ОВК отворено појављује као организована војна сила која повремено контролише веће делове територије КиМ.

Након војног слома ОВК у септембру 1998. године СБ УН доноси резолуцију 1119 којом позива на прекид ватре, повлачење дела југословенских снага са КиМ и повратак избеглица. Да би се ово осигурало послата је посматрачка мисија ОЕБС којом међународна заједница (слично моделу деловања у БиХ) својим деловањем даје време али и помоћ у реорганизовању ОВК. Сукоби који су поново избили крајем 1998. године створили су велики број избеглица па се та чињеница користи још једанпут за сатанизацију Срба и њихове политике. Овога пута као окидач послужило је наводно убиство неколико десетина мушкараца у селу Рачак 16. јанура 1999. године. Сlike

наводно убијених цивила само су биле наставак сцена страдања из Хрватске и БиХ тако да је постојећи негативни емотивни набој према Србима створио повољан политички оквир за „хуманитарну интервенцију“ снага НАТО.⁸⁶

У покушају да избегне сада већ изгледну војну интервенцију НАТО, влада Србије прихвата мировну иницијативу у Рамбујеу која ће, како се испоставило бити пука формалност коју Срби морају одбити да би се добила потпуна легитимност деловања али и обезбедили повољни временски услови за војну операцију. Према плановима који су направљени много треба извести велику војну операцију против ВЈ и МУП РС у којој ће снаге НАТО ће бити ударна снага из ваздуха док ће ОВК бити кориштена као копнена војна сила.

Агресија на СРЈ под оправдањем спречавања хуманитарне катастрофе почела је 24.03.1999. године и трајала је 78 дана. Ефекти на војне циљеве су били минимални али је штета на инфраструктури и привреди била огромна. Према већ виђеном моделу у коме се комбинује спољашњи и унутрашњи, политички и војни притисак политичко руководство Србије и СРЈ требало је бити натерано да прихвате мировни споразум.

Великим разарањима и психолошким деловањем покушано је направити критичну масу становништва против Милошевићеве политике и рата са НАТО док је 23.05.1999. године против њега подигнута и оптужница у Хагу. Због отпора војске и полиције на КиМ пропали су покушаји снага НАТО да се из Албаније продре на КиМ а борба поново пренесе унутар КиМ. Дужина трајања нелегалне војне интервенције почело је да ствара нервозу код дела земаља НАТО. Тражећи излаз из кризе у дипломатску мисију шаљу Руса Виктора Черномирдина и Финца Мартија Ахтисарија који успевају да 03. јуна 1999. године направе мировни споразум којим је прекинуто бомбардовање. Овај споразум је требао да буде политичка *win-win* комбинација али су последице показале да је био погубан за Србију и српски народ на КиМ.

Према сценарију који је раније виђен у БиХ снаге НАТО ће бити гарант безбедности на КиМ док ће друге организације УН, ОЕБС а касније ЕУ обезбедити потребну цивилну инфраструктуру којом се гради независна држава- тзв. Република Косово. Са снагама НАТО ушли су и терористи ОВК који почињу систематски терор над

⁸⁶ Накнадном истрагом је утврђено и документовано да је од 41 убијеног у Рачку њих 36 било у редовним формацијама ОВК. Након презентовања ових доказа суду у Хагу, случај Рачак је избрисан са свих оптужница против српских команданата за ратне злочине на Косову и Метохији.

неалбанским становништвом али и Албанцима који су сарађивали са снагама безбедности СРЈ. НАТО не успева да обезбеди ред а разоружавање ОВК је само формалност којом је требало обезбедити прелазни период у стварању Војске Републике Косово.

Након повлачења Републике Србије са КиМ у складу са Кумановским споразумом формира се зона раздвајања од 5 км на копну и 20 км у ваздуху унутар територије Србије а криза албанско-српских односа се 2000. године преноси на југ Централне Србије. За то време међународне мисије успостављају систем власти који ће омогућити развој институција и створити предуслове за проглашење независности тзв. Републике Косово.

Пасиван став међународне заједнице према злочинима над Србима и менторство над идејом косовске независности довели су до тога да мировне мисије на Балкану почну примењивати концепт изградње мини-држава као одрживо решење унутрашњих конфликта. Овим се фаворизује решење конфликта из позиције стране у конфликту која ће испунити интересе великих сила а као награду добијају безрезервну подршку ових сила. Политичка кохабитација малих народа Балкана и САД задовољава најважније интересе ових народа а заузврат се ствара „санитарни кордон“ према Русији али и „зона држава политичких миниона“ САД на тлу Европе на које ЕУ не може потпуно да утиче.

3.2.5 Конфликт у Македонији

Сукоб на простору Републике Македоније који је кулминирао у лето 2001. године представља хронолошки последњи у низу унутрашњих сукоба на простору бивше СФРЈ али је свакако један од најсложенијих проблема на простору Балкана. Конфликт који је манифестован у облику кратког оружаног сукоба између албанских терориста и снага безбедности Републике Македоније има сложену унутрашњу структуру уз врло значајне утицаје спољних фактора и непосредно се према великом броју фактора може везати за конфликт на Косову.

Македонија је једна од држава која нема историјски континуитет државности као околне државе (Грчка, Србија и Бугарска) па се процес стварања македонске нације може пратити од друге половине деветнаестог века. На Берлинском конгресу се први пут помиње Македонија као географски појам чиме је створена прва основа стварања државенације. Идеје националног ослобођења Македонаца јављају се убрзо после тога па се 1883. године у Солуну формира ВМРО (мкд. *Внатрешна македонска револуционерна*

организација) као организација која треба да се поведе борбу за национално ослобођење (Meier, 2005).

У покушају да реше утицај Турске на Балкану након Првог балканског рата 1912. године велике силе дозвољавају да се покрајина Македонија подели на три дела: Егејска Македонија (припада Грчкој), Пиринејска Македонија (припада Бугарској) и Вардарска Македонија (припада Србији). Овим је створен конфликт који траје више од сто година под именом „Македонско питање“ као питање територије, историје и идентитета.

Слика бр.9 Подела Македоније након Првог балканског рата (Roudometof, 2002)

Борба за утицај над Македонијом између Срба, Бугара и Грка обележила је период стварања македонске нације. Проблеми око размене становништва између Грчке, Бугарске и Турске тридесетих година прошлог века, негација постојања словенске националне мањине на просторима Грчке, бугаризација свих Словена у Грчкој, називање Македонаца „Јужним Србима“ само су неки од проблема који прате буран период између два светског рата.

У формирању македонског националног идентитета важну улогу пред и у току Другог светског рата игра Коминтерна која у својим актима не негира постојање македонске нације. Самим тим комунизам као идеологија постаје примамљива као оквир за решавање националног питања Македонаца. Међутим, иако комунизам подразумева неку врсту универзалне солидарности и хуманистичких идеја он није успео да потисне

националне аспирације македонских суседа према овој територији. Из тих разлога долази до сукоба бугарских и југословенских комуниста око Македоније.⁸⁷

Македонско питање додатно се компликује након завршетка Другог светског рата када Тито и Георги Димитров у току 1947. године преговарају о формирању заједничке државе која и укључивала просторе Бугарске и СФРЈ тзв. „Балканске федерације“ у којој би многа национална питања била решена (или потиснута), укључујући и македонско.

Доминација националних програма над комунистичким идејама показана је и на примеру односа Грчке, Бугарске и Југославије када Грци-комунисти доследно негирају постојање македонске нације па долази до мимоилажења између Тита и лидера покрета ЕЛАС. Реактивиран је „балкански Чегевара“ и Титов човек од поверења Вукомановић-Темпо који одлази на север Грчке и организује Словенски национални ослободилачки фронт-СНОФ.⁸⁸ Овим се продубљује криза односа између Грчких комуниста и Југославије а убрзо затим Британци успевају да угуше устанак у Грчкој. Идеја Балканске федерације пропада након 1948. године али је на помолу био Трећи балкански пакт 1953-1955 (Југославија, Грчка, Турска) којим се Тито значајно приближио НАТО. Међутим „македонско питање“ је остаје резистентно на све ове геополитичке промене и поново је отворено крајем осамдесетих година када је био јасан крах југословенске федерације.

Почетком југословенске кризе Македонија није била за потпуно укидање државе јер се плашила да ће тиме поново постати предмет својатања између Грчке, Бугарске и Србије док је на унутрашњем плану све више пажње заузимало „албанско питање“. То потврђује иницијатива Изетбеговић- Глигоров из 1991. године који предлажу Југославију као савез држава (нешто између концепта конфедерације који траже Хрвати и Словенци и савезне државе коју траже Срби). Увидевши да од ове идеје неће бити ништа македонско руководство одлучује да се након првих вишестраначких избора одржаних 20.11.1991.

⁸⁷ Почетком рата у Македонији активан је представник КП Бугарске Методи Шатаров (Шарло) који уноси конфузију међу македонске комунисте око основних идеја за које се треба борити покушавајући да их придобије да се приклоне Бугарској КП. Ситуација се компликује доласком Бојана Булгаранова у Скопље након чега се хапси Лазар Колишевски (високи руководилац КП Македоније) који је био пројугословенски настројен. Почетком 1943. године Светозар Вукомановић-Темпо као Титов изасланик одлази у Македонију и убеђује Македонце да ће нова држава Југославија бити простор у коме ће моћи остварити своја права и спровести идеје националног ослобођења.

⁸⁸ Ови догађаји се морају посматрати у ширем геополитичком контексту. Британци држе Грчку као свој протекторат од стицања независности јер им је потребна ради обуздавања Русије и Турске. Са друге стране сукоб који је био на помолу између Тита и Стаљина потпуно је променио геополитичку слику Балкана почетком педесетих година деведесетог века.

године изгласа нови Устав чиме је формално проглашена независност ове републике. Десило се оно што је било и очекивано, Грци негирају право на име Македонија као и било какву идеју постојање македонске нације изван оквира грчке културе и наслеђа. Бугари ово виде као прилику па први признају Македонију као државу али не признају Македонце као нацију ни македонски језик. Односи са Србијом остају напети због аспирација које је према територији Македоније показао Милошевић када је крајем 1991. године од Мицотакиса тражио да се ова република подели између Србије и Грчке (Meier, 2005). Разумевање спољнополитичких околности македонског националног питања је важно јер су прве мировне мисије послате у ову републику због одвраћања од упада и утицаја споља али се после тежиште деловања премешта на стабилизације унутрашњих политичких прилика. Иако је криза односа између Македоније и остатка федерације била пацификована остало је питање конфликта са Албанијом, Грчком и Бугарском. *Vis-a-vis* конфликта који обухвата сложено македонско питање је и унутрашња криза која се будила са конфликтом идеја националне државе коју заговарају Македонци и грађанске државе коју траже Албанци као све важнији политички фактор у овој држави. Албанци се слично као и у Србији својим бројем намећу као значајан интерни политички фактор. Према званични подацима у периоду дисолуције СФРЈ Албанци чине око 22% становништва (Brunnbauer, 2004).

Табела бр.17 Процентуални однос Македонаца и Албанаца у укупној популацији Македоније⁸⁹

Year	Total population in 1,000	Macedonians in %	Albanians
1948	1,115	68.5	17.1
1953	1,305	66.0	12.4*
1961	1,406	71.2	13.0
1971	1,647	69.3	17.0
1981	1,909	67.0	19.8
1991 [#]	2,034	65.3	21.7
1994	1,946	66.6	22.7
2002	2,023	64.2	25.2

⁸⁹ Пад броја Албанаца између 1948-1953 Брунбауер (Brunnbauer, 2004) објашњава чињеницом да се многи Албанци – муслимани изјашњавају као Турци да би могли емигрирати у Турску.

Објашњавајући зашто није дошло до унутрашњег конфликт у раним годинама македонске независности Кордел и Волф (Cordell & Wolff, 2009) тврде да то био сложен сплет спољних али и унутрашњих фактора. Први разлог јер консензус Македонаца и Албанаца око раздвајања од Србије а као други се наводи да је фокус албанске борбе за национално ослобођење био на борби за самосталност Косова. Овом се треба додати (унутрашња и спољна) потреба за миром какао би се срушио алиби о потреби останка ЈНА у Македонији сматра Мајер (Meier, 1999) али и јака подршка САД решавању „македонског питања“.

Према Клинтновој изјави војна интервенција НАТО на КиМ била је део решавања тог питања да би се спречило ширење конфликта на Балкан (Roudometof, 2002). Овим је у ствари потврђена намера САД да се у склопу „македонског“ решава и „албанско“ питање и то супресијом малигних утицаја суседа и националних аспирација за аутономијом Албанаца у Македонији тако што им је створена друга држава на територији Србије.

Конфликт који је ескалирао у лето 2001. године поред етничких има и економских узрока. Санкцијама које су уведене против СРЈ највише је била погођена Македонија која је скоро 50% својих производа извозила у Србију. Ситуацију додатно усложњавају јаке грчке санкције због коришћења симбола и имена за које Грци сматрају да су део грчке културе и историјског наслеђа. У оваквим условима цвета организовани криминал посебно према Косову. Попуштање међународног присуства, кулминација унутрашње кризе у борби за већа права Албанаца и сукоб на југу Централне Србије у току 2000/2001. године стварају услове за конфликт на територији Македоније. Краткотрајан сукоб окончан је „Охридским споразумом“ од 13.08.2001. године након кога су уследиле мировне мисије различитих организација. Овај конфликт је показао да мировна мисија УН није била успешна у решавању унутрашњих конфликта и да су САД и њен политички утицај од највећег утицаја у региону. Потискивање утицаја Бугарске, Грчке и Србије је остварено. На унутрашњем плану показано је да ниједна екстремна национална опција која води ка дисолуцији Македоније неће бити прихваћене од стране САД и једног дела ЕУ.

Систематизовањем криза на простору бивше СФРЈ може се закључити да су то две различите врсте конфликта:

- прва врста се односи на унутрашњи конфликт односа република- федерација који са секвенцијалним признавањем република прима облике међународног сукоба и
- унутрашњи конфликт националних интереса и вредности око будућности државе/нације/народа у вишенационалним републикама и покрајини.

Битан заједнички именоватељ конфликта у свим државама које су настале или настају у процесу насилне дисолуције СФРЈ је недостатак државноправног континуитета (Хрватска, Босна и Херцеговина, Косово, Македонија). У таквим околностима међународне организације као основу менаџмента конфликта виде у изградњи мира преко изградње држава или још опаснијег концепта изградње нација и стварања држава.

Концепт менаџмента конфликта у коме се фаворизују антиципације решења конфликта само једне страна показује озбиљне недостатке. Поред свих промена мировних мисија које обухватају различите облике политичке, економске и војне силе које чине главни интегративни фактор државотворности, цела идеја менаџмента конфликта на Балкану суочава се могућношћу да доживи тотални фијаско јер се многа решења намећу одозго према доле док се суштина сукоба се не решава.

3.3 Успостављање мировних мисија на простору бивше СФРЈ

Успостављање мировних мисија на простору СФРЈ није искључиво детерминисано факторима унутрашњег конфликта већ и утицајима геополитичких дешавања које су обликовале регионалну али и међународну политику са почетка деведесетих година прошлог века. Ради адекватне перцепције трансформације мировних мисија треба разумети стање, интересе и позиције основних протагониста мировних мисија на простору бивше СФРЈ. Штајнберг (Steinberg, 1993) увиђа да се криза у Југославији дешава у исто време када је постојала нека врста кризе институција КЕБС (касније ОЕБС), ЗЕУ (касније ЕУ) и НАТО које су након Хладног рата тражиле стратегијске смернице и визије које ће дати смисао постојања. На жалост, рат у Југославији је за многе значао јасан пут ка „институционалном идентитету“ који се градио преко мировних мисија на простору бивше СФРЈ.

САД као једина велесила у почетку кризе нису биле претерано фокусиране на Балкан јер им је и даље био у фокусу СССР који се распадао у државе те је требало контролисати огроман нуклеарни арсенал ове земље.

У исто време своју афирмацију на међународној сцени тражи и Немачка која је због своје улоге у Другом светском рату била трајно супресована као фактор међународних односа за време Хладног рата.

Утицај Велике Британије у конфликту на простору бивше СФРЈ би се у најмању руку могао описати као комбинација деструктивизма, историјског ревизионизма и реваншизма према Србима и као наставак континуиране политике манипулације малим. Империјалну перцепцију „Срба као малих Руса“ у настојању постизања глобалне доминације тешко је променити јер су то константе британске спољне политике још од Дизраелија и његове перцепције Србије „као бодљикавог прасета на Балкану из кога уместо бодљи вире бајонете“. Овим је проскрибована кривица самог једног актера, само једне стране а сви други спољни или унутрашњи фактори су намерно маргинализовани.

Русија као наследница бившег СССР доживљава озбиљну унутрашњу кризу која је потпуно маргинализује у најважнијим догађајима током деведесетих година. Штавише, она због обећане финансијске помоћи постаје јако кооперативна и у Савету безбедности УН почиње „златна ера мировних мисија“ када се оне лако одобравају јер нема опонената западној визији решавања конфликта.

За Кину је простор Балкана био у даљој сфери утицаја и дефинитивно није представљао нешто око чега ће се сукобити са западним земљама истовремено пажљиво градећи политичке ослонце за економски наступ према Западној Европи. Она је у балканским конфликтима вешто балансирала и играла улогу „*увек друге силе заштитнице Србије у СБ*“.

УН остају у оквирима деловања из период Хладног рата тако да унутрашња питања остају далеко од агенде ове организације са почетка деведесетих година. Свака организација је на почетку кризе реаговала појединачним ангажовањем али без довољне хармонизације напора. Кларк (Clark, 1993) сматра да УН постижу хармонизацију напора на терену са другим факторима тек у касним фазама конфликта када су материјална разарања и људске жртве велике. УН није адекватно реаговао у ранијим фазама кризе јер се руководио хладноратовским наслеђем немешања у унутрашње ствари, традиционалном поделом интереса исток-запад као и због растућег интереса европских земаља за преузимање одговорности за решавање криза на простору Европе. Ово је била основа свих мировних иницијатива које су укључивале УН са почетка југословенске кризе. Међутим

мисије УН су на почетку распоређиване са циљем да изолују конфликт и спрече његово ширење на околне европске земље јер су учестали инциденти на границама Мађарске и Аустрије. УН је за време југословенске кризе „свима био потребан али никоме поуздан“ партнер јер су очекивања страна од УН била усмерена на фаворизовање решавања конфликта из дијаметрално супротних перспектива сукобљених страна. Посебан проблем је наступи када је почела друга врста интерног конфликта- грађански рат на простору бивших република сада нових држава насталих распадом СФРЈ.

Увидевши своју неефикасност у грађанском рату у Хрватској и на простору БиХ УН мењају перцепцију ангажовања у унутрашњим конфликтима и те промене воде ка успостављању мултидимензионалних а касније и хибридних мировних мисија.

Поред УН као глобалне безбедносне организације, као субјекти у решавању кризе на Балкану појављују се регионалне безбедносне организације КЕБС, ЕК, ЗЕУ, НАТО које имају великих проблема како да се одреде према кризи на простору СФРЈ. Међу првим организацијама које се ангажују на почетку кризе је и Европска комисија (ЕК) која своје акције спроводи уз сагласност страна посредовањем и преговарањем и то на министарском нивоу. ЕК полако разрађује механизме притиска тако до јесени 1991. године имају механизме санкције против чланица које не поштују одлуке овог тела.⁹⁰ Иако је правно упориште за овакво деловање било упитно појавиле су се и чланице које су биле спремне да предузму радикалније кораке. Немачка је била изричито против војне акције јер је сматрала да једино УН имају право да интервенишу војно ако нема сагласности страна.

КЕБС (Конференција за европску безбедност и сарадњу) је такође прошао кроз одређене трансформације јер је било јасно да постојећи институционални оквир није адекватан за решавање кризе на Балкану и промоцију јединствене безбедносне политике европских земаља. На основу Повеље из Париза (КЕБС, 1990) од 21.11.1990. године формира неколико тела које би се бавила кризама на простору Европе и то: Савет, Комитет старијих руководиоца, механизми за хитно деловање, процедуре за посебне састанке, Центар за превенцију конфликта и Канцеларију за слободне изборе. Схвативши сав негативан потенцијал и опасност од масовних кршења људских права у процесу

⁹⁰ ЕК је на почетку конфликта признала да недостаје заједнички став Европе по питању решавања проблема (12 водећих земаља) као и војне снаге које ће на позив реаговати и спровести у дело оно што се формализовало уговором из Мастрихта у децембру 1991. године (Steinberg, 1993).

дисолуције СФРЈ и бившег СССР земље чланице се састају у Москви од 20.09-04.10.1991. године како би нашли решење за институционално реаговање на такве ситуације. Московском декларацијом (KEBS, 1991) од 03. октобра 1991. године чланице КЕБС су договориле да могу употребити силу како би омогућили поштовање својих одлука а посебно у вези поштовања људских права у земљама чланицама. Ова два документа представљају институционалну основу за ангажовање КЕБС (касније ОЕБС) у кризи на простору СФРЈ.

ЗЕУ (Западно Европска Унија eng. WEU) је била у значајно већем ограничењу због блоковских подела па је све до 1987. године била *de facto* организација на папиру без видљивог утицаја на безбедносна питања у Европи. У току 1990. године ова организација се укључује у поморске операције у Персијском заливу и санкцијама против Ирака након инвазије на Кувајт (Steinberg, 1993). Међутим, за војно ангажовање није постојао институционални оквир који је успостављен на самиту у Бону у јуну 1992. године. На овом састанку чланице ЗЕУ усвајају пакет мера којим се операционализују напори ових земаља да делују у кризама (Петерсбуршка декларација).⁹¹ Формиран је мањи штаб и листа војних снага које могу бити ангажоване на задацима. Овде се први пут формира листа мисија у којима могу учествовати ове снаге укључујући хуманитарне мисије, спашавање, одржавање мира али и наметање мира кроз употребу силе у конфликт менаџменту. Ове одлуке су директно водиле у веће учешће ове организације у кризу у СФРЈ.⁹² Формирањем ЕУ након споразума из Мастрихта 1993. године ова организација покушава да артикулише свој идентитет и своју спољну и безбедносну политику. Импликације ове политике на простор Балкана су видљиве јер је криза на простору СФРЈ послужила као алат за решавање кризе унутар саме ЕУ. Тек по завршетку ратова на простору СФРЈ биће усвојени акти којима ЕУ дефинише своје ангажовање у мировним мисијама: Уговора из Нице из 2001. године, „Хелсиншки насловни циљ 2010“ из 2004. Године и Уговором из Лисабона из 2007. године. ЕУ је у мисије на простору СФРЈ ушла институционално и нормативно неспремна, политички дивергентна у односу на визију решавања кризе и у многим елементима зависна од политике НАТО којом руководи САД.

⁹¹ https://www.cvce.eu/content/publication/1999/1/1/16938094-bb79-41ff-951c-f6c7aae8a97a/publishable_en.pdf

⁹² ЗЕУ се ангажује преко и то прво преко поморске блокаде СФРЈ и успоставе Зоне забране лета на основу резолуција 781 и 787 (Steinberg, 1993).

Са друге стране НАТО као регионална безбедносна организација настала на страху од интервенције СССР у Европи доживљава кризу идентитета падом Варшавског блока. Престанком претње споља јачају се традиционални антагонизми и аспирације појединих чланица за независном или европском спољном безбедносном политиком. САД као најјача војна и економска сила нису прихватале сценарио распада НАТО јер би то значило губитак полуга за пројекцију интереса у Европи а и у свету. У овим околностима НАТО препознаје шансу у ангажовању војних потенцијала у мировним мисијама УН па се 1991. године мења стратегијски концепт према коме ће главни задатак ове организације бити ангажовање у кризама и одржавање мира у свету (NATO, The Alliance's Strategic Concept, 1991). Први конкретан корак била је декларација из Осла из јуна 1992. године којом је НАТО представио спремност да подржи мировне напоре КЕБС „у складу са могућностима ове организације“.

НАТО је на почетку југословенске кризе оклевао да шаље своје копнене снаге у кризна подручја па је задржао своје учешће на ангажовању ваздухопловних и поморских снага. Индикативно је да се ангажовање НАТО прво сводило на дистанцирање од непријатеља, а у даљем току кризе ће уследити масовније ангажовање копнених трупа у саставу мировних снага (Резолуција СБ 770 и формирање УНПРОФОР 2 у БиХ), затим формирање Снага за брзо реаговање под командом УН у току 1995. године да би у току 1999. године НАТО без формалног легитимитета СБ војно интервенисао против СРЈ.

У оваквим околностима Кларк (Steinberg, 1993) сматра да је ангажовање мировних мисија на простору СФРЈ била је пројекција интерних несугласица међу ЕК у ЗЕУ јер су на површини изашли појединачни интереси, старе везе и традиционална пријатељства. Овоме треба додати амбивалентност чланица ЕУ као што је Ирска, Данске и Грчка које нису биле сигурне да ЗЕУ треба да има своју политику. Противљење самосталној политици ЗЕУ долазило је од стране Велике Британије и Португала које сматрају да ће овакво деловање одбити САД од интереса да брани Европу.

Ни НАТО не показује конзистентност своје политике према кризи у СФРЈ јер неке земље као што је Француска желе да нагласе примарну улогу ЗЕУ а не НАТО у операцијама на простору бивше Европе. Поред тога видљиве су традиционалне историјске везе које се користе као добра прилика за пројекцију утицаја на регион. Ови сукоби показују недостатке концепта регионалних аранжмана у решавању конфликта.

Поред тенденција која постоје унутар и између регионалних организација, евидентни су различити дискурси између УН и регионалних организација. УН иако глобална организација која делује у оквирима Повеље УН не може да се одупре притиску најмоћнијих западних земаља које су чланице НАТО, већим делом ЗЕУ и КЕБС. Тензије на релацији УН- регионалне организације су расле јер су велике силе доживеле УН кроз призму деловање СБ и давања легитимитета за деловање на терену које ће даље спроводити регионалне организације. На кризи у бившој СФРЈ дошло је до пермутовања улога у одржавању мира у свету. Од почетне улоге УН као основног протагонисте мировних мисија који користи регионалне организује као свој алат, долази се у ситуацију потпуне маргинализације УН и њиховог претварања у орган легитимности понекад потпуно ретроградног деловања регионалних организација.

3.3.1 Успостављање мировних мисија у Хрватској

Мировне мисије на простору бивше СФРЈ нису биле почетак ангажовања међународне заједнице на решавању кризе у бившој СФРЈ. Превентивна дипломатија представника ЕК и САД обележили су ране деведесете године када је постојала (макар декларативна) подршка очувању јединства Југославије. Значајне понуде ЕК на превазилажењу економске кризе у виду финансијске помоћи и концесија у трговини као ни тврд став Џејмса Бејкера да САД неће признати независност република нису дали резултате. Процес дисолуције је почео али су многа питања остала нерешена или су се отворила нова.

Кларк (Steinberg, 1993) сматра да се неуспех међународне заједнице огледа у два потенцијална, међусобно дивергентна решења која су могла да спрече рат. Први је неуспех да се сачува заједничка држава и други је неуспех мирне дисолуције у којој ће међународни фактор бити гарант права мањина. Пропали су сви покушаји превенције сукоба још од кризе у Словенији када ЕК шаље мисију од 300 посматрача и организује мировну конференцију под руководством лорда Карингтона и Ханса Ван Дер Брука. Ову идеју не прихвата српска страна што је био повод за изгласавање резолуције СБ 724 од 15.12.1991. године којом су уведене санкције против Србије и Црне Горе (UN, 1991). У намери да спрече ширење сукоба СБ УН 25.09.1991. године доноси резолуцију 713 (UN,

1991) којом се успоставља ембарго на увоз наоружања у бившу СФРЈ. Куриозитет ове одлуке је што је била у складу са поглављем 7 Повеље УН што није било својствено за рано ангажовање УН у сукобу. Међутим све то није било довољно па је дошло до сукоба у који се уводе УН али ни то није била гаранција успеха у условима када су стране у конфликту невољне да сарађују у решавању кризе.

Мисија УНПРОФОР- Хрватска (21.02.1992-31.03.1995. године)

Ескалација сукоба и неуспех превентивне дипломатије ЕК подстиче идеје код дела земаља Западне Европе за војном интервенцијом али је тај предлог одбијен и на иницијативу Аустрије и Француске. Овим је проблем у потпуности пребачен на ниво УН. Након именовања Сајруса Венса за специјалног изасланика ГС УН за бившу Југославију покренута је мировна иницијатива којом би се прекинуо сукоб у Хрватској, разоружале милиције, повукла ЈНА из Хрватске а међународне снаге биле гарант опстанка српског становништва у три заштићене зоне. Ова мировна иницијатива је потврђена резолуцијом 721 СБ УН од 27.11.1991. године чиме су створени предуслови за формирање и распоређивање мировних снага УН под називом УНПРОФОР (United Nations Protection Forces).⁹³

Резолуцијом СБ 743 од 21.02.1992. године одобрено је ангажовање 10 000-12 000 војника УН према Поглављу 6 са мандатом да:

- верификује повлачење ЈНА из Хрватске,
- обезбеди демилитаризоване зоне (UNPAs),
- обезбеди подршку локалним полицијским снагама како би се поштовала људска права у заштићеним зонама,
- убрза и обезбеди безбедан повратак расељених лица у заштићене зоне.

Резолуцијом СБ 749 од 07.04.1992. године потврђена је спремност да мировне снаге буду распоређене до краја априла. Поред ангажовања у заштићеним зонама Срби траже ангажовање УН на две локације око бране Перућац и на Превлаци што је прихваћено

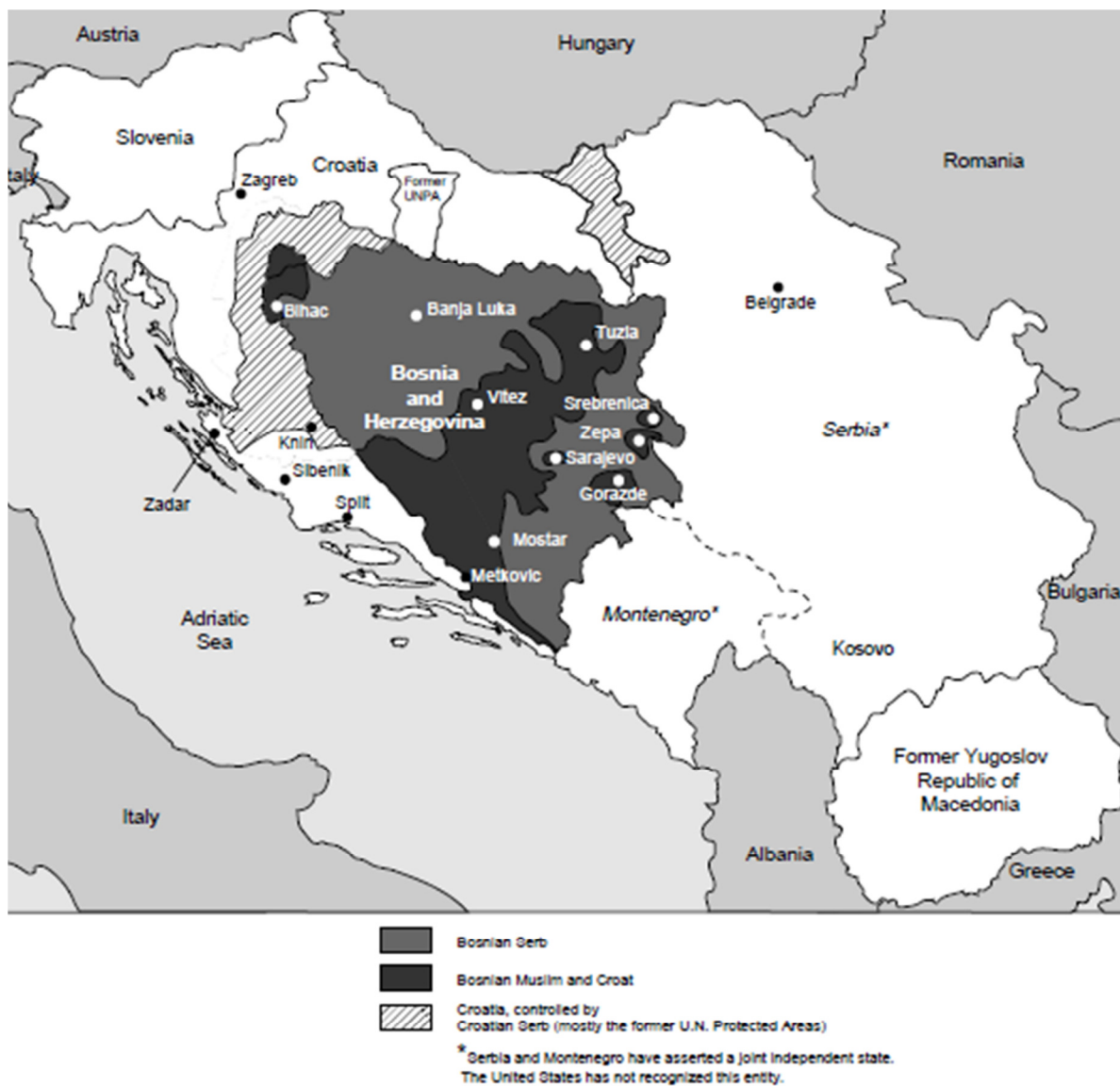
⁹³ Иако је мисија УНПРОФОР била распоређена на територији Хрватске, касније БиХ и Македоније постоје значајне разлике у врсти мандата и задатака на којима је ангажована. Ангажовање УН на простору бивше СФРЈ била је до тада највећи ангажман ове организације. До 1995. године УН је донео 70 резолуција које се односе на ангажовање у бившој СФРЈ. Од тога је 38 под поглављем 7 Повеље УН. 35 резолуција је опште примењиво на целу бившу СФРЈ, 12 од чега 3 по поглављу 7) за Хрватску, 20 (од чега 11 по поглављу 7) за БиХ и 3 за Македонију (GAO, 1995).

резолуцијом СБ 762 од 30.06.1992. године. Ове две локације се проглашавају „пунк зонама“.⁹⁴ Пошто је дошло до преливања борбених дејства из подручја заштићених зона у Хрватској према БиХ, СБ УН 07.08.1992. године доноси резолуцију СБ 769 којом се додељује задатак да снаге УН контролишу хрватску границу према БиХ и Србији.

Резолуцијом 779 од 06.10.1992. године посебна пажња даје се ангажовању УН око полуострва Превлака ради превенције конфликта између СРЈ и Хрватске. У току 1993. године долази до интензивирања борбених операција Хрватске војске у Медачком цепу након чега долази до ескалације кризе. Поново је 29. марта потписан мировни споразум између две стране тако да је поштовање одредби тог споразума постао део задатака УНПРОФОР.

Све чешћи инциденти и напади на заштићене зоне доводе до тога да СБ 19.11.1994. године изгласа резолуције 958 и 959 у којима се тражи поштовање раније преузетих обавеза у вези са заштићеним зонама. Овога пута се даје на значају употреби силе па се ове резолуције доносе у складу са Поглављем 7 Повеље УН. Иако су посредовањем УН постављене солидне основе за наставак сарадње и унапређења мировног процеса, Хрватска не даје сагласност за продужетак мисије УНПРПФОР у старом мандату јер тврди да је мисија неефикасна, да границе Хрватске нису заштићене и да се зоне под заштитом УН злоупотребљавају за нападе на територији Хрватске али и БиХ. Ово је послужило као основа да СБ донесе 31.03. 1995. године три резолуције којима потпуно мења профил ангажовања у бившој СФРЈ. Резолуцијом 981 у складу са Поглављем 7 формира мисију УНЦРО, резолуцијом 982 под поглављем 7 наставља се мисија УНПРОФОР у БиХ, док се резолуцијом 983 под поглављем 6 мења мисијом УНПРЕДЕП.

⁹⁴ Срби траже проширење заштићених зона што је одбијено али је у резолуцији 762 прихваћено формирање заједничке комисије која ће надгледати повлачење снага из „пунк зона“ у складу са мировним споразумом. Ова комисија никада није успела да заврши задатак што је констатовао и ГС УН Бутрос Гали који је нагласио да је њихов успех некомплетан.

Слика бр. 10 Приказ ситуације у бившој СФРЈ на крају 1992. године (GAO, 1995)

Мисија УНЦРО (31.03.1995-30.11.1995)

Први проблем који је настао формирањем ове мисије био је везан за акроним (УНЦРО- United Nations Confident Restoration Missson) јер је код српске стране изазвала одбојност везујући три задња слова за енглеску скраћеницу ознаке Хрватске-CRO. Иако је формално одобрена у марту ова мисија је почела са радом тек након резолуције СБ бр. 990 од 28.04.1995. године. Мисија је преузела персонал од претходне мисије УНПРОФОР и свела број мировних снага са 15 000 на неких 7000 људи.

Основни задаци мисије били су да подржи прекид ватре између РХ и РСК од 29.03.1994. године као и економски споразум од 02.12.1994. године. Поред тога под контролом чланова мисије требало је обезбедити повлачење одређених типова тешког наоружања 10-20 км од линије раздвајања, формирање више пунктова за контролу активности снага у зони операције, формирање заједничке комисије и посредовање у комуникацији снага. Поред ових задатака мисија је требала да обезбеди достављање хуманитарне помоћи и контролу границе између РСК, БиХ и СРЈ како би се спречило пребацивање било каквих војних снага, опреме или материјала преко ових граница. Између осталих остао је задатак контроле полуострва Превлака.

Иницијално одобрена на период од шест месеци мисија је доживела фијаско након операција „Бљесак“ и „Олуја“ после које је протерано скоро целокупно српско становништво из Хрватске. Резолуцијом 1025 од 30.11.1995. године ова мисија је укинута и предложена нова која треба да имплементира „Ердутски споразум“ на подручју Источне Славоније.

Мисија УНТАЕС (15.01.1996.-15.01.1998. године)

По завршетку војних операција након операције „Олуја“ и укидања мисије УНЦРО завладао је вакуум у ангажовању међународне заједнице на простору Хрватске. Крајем 1995. године појавила се мировна иницијатива око решавања сукоба у БиХ у који би као стране биле укључене и Србија и БиХ. Са друге стране Хрватској је одговарало да остатак територије буде мирно интегрисан у хрватски државно –правни систем јер су у свет отишле лоше поруке о протеривању и масовном страдању Срба. Мирна интеграција је била је прихватљиво решење и за режим у Београду који није предузео ништа да би заштитио Србе далеко од својих граница. Овим је требало је послати поруку домаћој јавности да ће то у будуће радити макар са оним деловима територије коју су уз саму границу чиме би се створила опасност од међународног сукоба за који нико није био заинтересован. На крају, мировна мисија је одговарала и преосталим Србима у Хрватској јер суочени са таквим окружењем нису имали другог избора.

Резолуцијом 1037 од 15.01.1996. године успостављена је мисија УНТАЕС (Прелазна администрација УН за Источну Славонију, Барању и Западни Срем). Ова мисија је успостављена на основу споразума који су 12.11.1995. године потписали

представници Хрватске и Срба у Источној Славонији. Ово је била прва мисија УН овог типа која је укључивала значајну цивилну, војну и полицијску компоненту.

Мисија је имала задатке демилитаризације региона, повратак избеглица и интерно расељених лица, обезбеђивање мира и стабилности у региону и спровођењу мировног споразума. Цивилни део мисије је имао задатак да обезбеди привремене полицијске снаге, да одреди величину, састав и обуку тих снага, да се успостави систем цивилне администрације, убрза повратак расељених и избеглих, да се организују контролишу и верификују избори. Део задатака се односио на економски опоравак региона као и поштовање највиших стандарда људских права на подручју које је обухваћено мисијом кроз промоцију атмосфере сарадње међу различитим нацијама. Један од задатака односио се на задатак деминирања терена као и на сарадњу између мисије и Трибунала за бившу СФРЈ.

Иако успостављена са иницијалним мандатом од 12 месеци мисија је продужавана на сваких шест месеци резолуцијама 1079 и 1120.⁹⁵ Резолуцијом СБ 1145 од 19.12.1997. године СБ је констатовао да је мисија успела те је потребно извршити дезангажовање снага. Препоручено је остављање дела полицијских снага који ће мотрити имплементацију споразума и поштовање људских права након одласка снага УН. Мисија је званично престала са радом 15.01.1998. године.

Ова мисија је значајна јер је уследила након војног пораза једне стране у конфликту, након неуспеха других облика мисија УН који је условио општи губитак поверења у УН, након мировног споразума и уз сагласност свих страна за потребама мисије. По први пут је формирана мисија међународне администрације на простору државе што је раније био случај само у процесу осамостаљивања држава од колонијалне власти. На крају, и поред великог броја изазова мисија је званично квалификована као успешна.

Мисија УНМОП (01.02.1996-15.12.2002.године)

Подручје полуострва Превлака је добило на значају у процесу дисолуције СФРЈ када се испоставило као стратешки важан објекат са кога се контролише улазак у Боко-Которски залив. Две стране (СЈР и Хрватска) су тврдиле да имају право на њега па је

⁹⁵ УНТАЕС је у пуном саставу имао укупно 5349 униформисаних лица, од тога броја је било 4849 припадника војних континента, 99 војних посматрача и 401 цивилни полицајац УН.

дошло до милитаризације овог неуралгичног региона са перспективама сукоба који би имао референце међудржавног оружаног конфликта. У оваквим околностима међународна заједница од почетка ангажовања у Хрватској, прво кроз задатке мисији УНПРОФОР (Резолуције СБ 779 и 981) а затим и мисији УНЦРО ово подручје уврштава у један од задатака мисија.

Слика бр.11 Карта подручја око полуострва Превлака

Окончањем мандата мисије УНЦРО фокус међународних снага остаје на подручјима Хрватске које су обухватале унутрашњи сукоб. Међутим остаје и задатак везан за превенцију сукоба и надгледање подручја Превлаке. На предлог ГС СБ својом резолуцијом 1038 од 15.01.1996. године формира посматрачку мисију на Превлаци као засебан ентитет у функционалном смислу (мандата и задатака) док се логистички

ослањала на капацитет УН у БиХ.⁹⁶ УН потврђује своју решеност за праћење стања на Превлаци резолуцијама: 1222, 1252, 1258, 1335, 1362, 1387 и 1424.

У складу са мандатом мисија је имала укупно 28 војних посматрача, 3 међународна службеника УН и 6 лица која су била ангажована на локалном нивоу. Поред задатака надгледања демилитаризације подручја, мисија је имала задатак да посредује у контактима између Хрватске и СРЈ како би се смањиле тензије, поправила безбедност и повећао ниво сарадње између снага. Поред Споразума о нормализацији односа између Хрватске и СРЈ који је потписан 23.08.1996. године није било значајног напретка у односима две земље.

Значајније промене почињу од октобра 1999. године када СБ на основу резолуције 1252 промовише пакет мера на успостављању сарадње између две стране. Након промена власти у Београду овај процес је убрзан и већ у децембру 2001. године формира се Међудржавна комисија за решавање проблема око Превлаке. Ова комисија завршава рад до априла 2002. године када је направљен нацрт Протокола између СРЈ и Хрватске о режиму сарадње на јужним границама две државе. Овај споразум је потписан 10.12.2002. године а мисија је званично престала да ради пет дана касније 15.12.2002. године на основу резолуције СБ 1437.

УНПСГ- Полицијска група УН за подршку (од 16.01.1998-15.10.1998. године)

Након успеха мисије УНТАЕС међународна заједница одлучује да остане присутна у региону како би надгледала начин на који ће хрватска полиција и државна администрација преузети контролу над делом територије којим су донедавно управљале међународне снаге. Резолуцијом СБ 1145 од 19.12.1997. године одлучено је да се формира Полицијска група УН за подршку УНПСГ која ће имати 180 полицајаца УН. Преузимајући неопходна средства за рад од претходне мисија УН, основни задатак ове мисије био је надгледање обезбеђивања услова за повратак избеглица, обезбеђивање услова за развој локалне власти, поштовање мировног споразума и амнестије за све учеснике борбених

⁹⁶ Ова мисија је суштински успостављена између две државе али је њена основна функција била превенција преливања кризе и ескалација сукоба. Превлака је рецидив унутрашњег конфликта у процесу одвајања Хрватске од СФРЈ и једино место где су након 1992. године у непосредном борбеном додиру контакту остали Хрватска војска и Војска Југославије. Обе стране су сматрале Превлаку важном. Хрватска је ово питање сматрала као безбедносни проблем дој је за СРЈ ово било и територијално питање у вези са контролом уласка у Боку.

мисија. Малобројни припадници мисије били су распоређени у 20 полицијских станица у овом региону а пошто је један од приоритета деловања био хуманитарног карактера упућени су на формирање јачих веза са ОЕБС.

Мисија је окончана након истека мандата од девет месеци. Сарадња са ОЕБС је била излазна стратегија за УН али и за Хрватску која се желела да се ослободи ауторитативног присуства УН јер није могла пројектовати свој утицај на све чланице СБ. Овај механизам сарадње између УН-ОЕБС формализован је након извештаја ГС УН S/1998/1004 од 27.10.1998. године када је мисија званично проглашена за успешну. Након овога УН се дефинитивно повлаче из Хрватске док се одговорност пребацује на ОЕБС. Ова организација ће обезбедити 114 полицајаца посматрача који имају сличан мандат као њихови претходници из УН. Ово је био пример секвенцијалне хибридне мисије која је суштински зачетак тзв. *Европског хибридног кластера* мировних мисија. Касније ће се показати да ће водеће земље ЕУ желети још конкретнији европски приступ јер је и ОЕБС као организација постао оквир који не гарантује пројекције интереса водећих земаља ЕУ.

ОЕБС мисија у Хрватској (јул 1996- 31.12.2007. године)

Након потписивања мировног споразума између Срба и представника Хрватске владе (Ердутски споразум) али и верификације Дејтонског мировног споразума као неке врсте регионалног мировног акта, конфликт на простору Хрватске улази у фазу деескалације. У овој фази је требало обезбедити поштовање одредби споразума, изградњу функционалне државе која ће бити самоодржива у превенцији структурног и директног насиља. У том смислу мисија је требала да обезбеди помоћ хрватским властима на свим нивоима како би се заштитила људска права и права националних мањина. Кроз своје деловање мисија је промовисала помирење, владавину права у складу са највишим међународним стандардима. Како би помогла у развоју демократских институција мисија је надгледала функционисање институција, процеса и механизма.

Један од важних задатака био је сарадња са Трибуналом у Хагу али и надгледање судских поступака против лица нижег нивоа (оптужнице нивоа 2 за лица која су починила ратни злочин и којима ће бити суђено у Хрватској). У свом раду ова организација је блиско сарађивала са другим регионалним и глобалним организацијама. У погледу поштовања људских права блиска сарадња остварена је са представницима UNHCR и

Међународног Црвеног крста. За конкретне задатке на регионалном и локалном нивоу упућена је на сарадњу са мисијом УНТАЕС и УНПСГ од које је преузела контролу над постконфликтном стабилизацијом у Хрватској. ОЕБС мисија је од 01. јануара 2008 замењена са Канцеларијом ОЕБС у Хрватској која је била активна до 17.01.2012. године. Паралелно са присуством представника ОЕБС Хрватска је водила преговоре о приступању ЕУ што је формализовано 30.06.2013. године.

3.3.2 Успостављање мировних мисија у Босни и Херцеговини

У јануару 1992. године Бадинтерова комисија је нагласила да БиХ испуњава већину услова за признавање али је потребно одржати референдум по овом питању. На поменутом референдуму не учествују Срби који чине 31 % становништва, 44% чине Муслимани а Хрвати 17%. Осталих 8% отпада на Југословене. Све мировне иницијативе доживљавају фијаско тако да интензивне борбене операције крећу већ од априла 1992. године. Овим је започет је најсложенији конфликт на простору бивше СФРЈ који је однео највише жртава и генерално представљао један од највећих изазова у организацији мировних мисија, како УН тако и других организација.

УН ће у конфликт ући са примарним задатком заштите аеродрома Сарајево, достављања хуманитарне помоћи, заштита конвоја и заштићених зона УН али ће долазити то честе промене мандата тако да ће крајем 1995. године УН фактички бити једна од страна у сукобу. Посебно интересовање према овој кризи УН показује са 20 резолуција СБ од који је 11 према поглављу 7 Повеље УН.

УНПРОФОР у Босни и Херцеговини (08.06.1992-20.12.1995. године)

Схватајући озбиљност хуманитарне ситуације СБ резолуцијом 758 од 08.06.1992. године проширују мандат УНПРОФОР на Босну и Херцеговину. Само неколико дана касније резолуцијом 761 а касније и 764 одобрава се распоређивање 1100 војника који би требали осигурати аеродром Сарајево и оспособити га за прихват хуманитарне помоћи.

Ове резолуције су доношене у оквиру поглавља 6 Повеље УН што их је чинило неефикасним за деловање на терену. Међутим, суштинска промена у оквиру мисије се дешава доношењем резолуције 770 од 13.08.1992. године када се од држава чланица УН

тражи да обезбеде услове за достављање хуманитарне помоћи. Након ове резолуције уследило је масовно ангажовање квалитетнијих мировних снага из земаља НАТО као што су: САД, Велика Британија, Француска, Шпанија и Канада. УНПРОФОР 2 (како га називају у литератури) је био састављен углавном од војника земаља НАТО али још под командом УН значајно подржан од НАТО. Овде почиње дискусија да ли НАТО у својим операцијама треба да остане под контролом УН или да их изводи самостално, што ће касније бити случај.

Поред нормативних, квалитативних долази и до квантитативних промена јер се мисија повећавањем за 7500 војника из ових земаља повећава на укупно више од 23000 војника што је чини најбројнијом мисијом УН у историји јер је превазишла ангажовање УН у Конгу и Камбоџи (Steinberg, 1993). Да би осигурале достављање хуманитарне помоћи мировне снаге ће бити подржане резолуцијама СБ 771 и 776.

Трупе НАТО на земљи не успевају да испуне очекивања па траже помоћ из ваздуха што је обезбеђено резолуцијама СБ 781, 786 и 816. Како би се заштитило локално становништво (пре свега Муслимани који су перципирани као жртве српских снага) формирано је шест заштићених зона УН: Сарајево, Бихаћ, Горажде, Тузла, Сребреница и Жепа које на основу резолуција 819, 824 и 836 нису могле бити објекат било каквог напада. Наводни напади српских снага на заштићене зоне биће искоришћени као изговор за ваздушне нападе снага НАТО које ће интервенисати више пута у току сукоба у БиХ.

Неуспеси које су снаге УН имале у заштити ових „заштићених зона“ не могу се приписати само мировним снагама него и Муслиманима који су у тим зонама држали већину својих војних снага. Релативно успешна интервенција НАТО у заустављању напада на Горажде у току марта и априла 1994. године и губитак кредибилитета око заштите Бихаћа августа 1994. године водиле су ка ситуацији да снаге УН нико није доживљавао као савезнике. Муслимани су их оптуживали да не дозвољавају да се наоружају а Срби су их након ваздушних удара доживљавали као јасне опоненте и директну војну претњу.⁹⁷

Поред задатака везаних за хуманитарну помоћ у заштиту аеродрома и достављања хуманитарне помоћи, снаге УН се анагажују у документовању ратних злочина али и у

⁹⁷ Ранијим резолуцијама Срби су већ означени као некооперативни и као главни узрок конфликта у бившој СФРЈ(798, 838, 859, 900, 941, 942).

процесу помирења и изградње поверења посебно између Муслимана и Хрвата током 1994. године када је под притиском САД формирана Федерација БиХ.

После неуспеха у Сребреници снаге УН су компромитоване док је фрустрација великих сила доживљавала врхунац. Устручавање од директног сукоба са српским снагама које је било присутно код дела снага УН престаје у лето 1995. године када се у БиХ распоређују снаге НАТО за брзо реаговање као део снага УН. Ове снаге се активно укључују у борбена дејства око Сарајева и директно помажу Армију БиХ али без значајнијег успеха. Након притисака међународне заједнице на политичком али и на војном плану (успех операције Олуја, преузимање иницијативе АБиХ на скоро свим правцима, директна војна помоћ ангажовањем ваздухопловних а касније и копнених снага НАТО) дошло је до мировне иницијативе која је имплицирала примирјем од 11.10.1995. године и потписивањем Дејтонског мировног споразума 21.11.1995. године. Резолуцијом 982 од 31.03.1995. године УНПРОФОР је имао мандат до 30.11.1995. године али је мисија званично окончана тек 20.12.1995. године када су на основу резолуције СБ 1035 формирана мисија УНМБИХ. Након овога снаге НАТО за имплементацију мировног споразума ИФОР преузеле су пуну одговорност за безбедност на терену.

Окончањем мисије УНПРОФОР на простору БиХ завршено је и масовно војно ангажовање УН у овом сложеном конфликту. Кумулативно гледано мисија се суочила са бројним критикама и често је етикетирана као неуспех мада је реално постигла онолико колико је то било могуће у датим околностима окружења али и карактеристика мисије. На примеру ове мисије десила се значајна промена парадигми мировних операција које су полако од неприкосновене сагласности страна и мировних мисија Поглавља 6, пролазиле генезу мисија тзв. Поглавља 6.5 заштита хуманитарних конвоја и радника и доласка на нормативни оквир Поглавља 7. Само позивање на овај члан није било довољно јер је употреба силе била условљена компликованим процедурама и недостатком политичке воље те се створила ситуација у којој овај члан није показао пуни капацитет када га спроводе снаге под командом УН. Тај вакуум искористио је НАТО који лакше постиже консензус у одлучивању и изражава спремност за употреби силе ради спровођења мировног споразума. НАТО прво делује у оквиру УН али се касније одваја од стега УН и почиње да делује самостално у духу Повеље УН што је отворило Пандорину кутију војне интервенције правдане хуманитарним разлозима.

Мисија Забране лета изнад БиХ (09.10.1992. -15.12.1995. године)

Након почетка конфликта на простору УН су превентивним деловањем хтеле да смање број потенцијалних жртава конфликта тако што ће увести зону забране војних летова изнад БиХ. На основу резолуције СБ 781 почела је операција „Sky Monitor“ која је требала да надгледа поштовање одлука СБ без предузимања репресивних мера. Као резултат непоштовања ове резолуције доноси се резолуција СБ 816 од 31.03.1993. године према којој је небо изнад БиХ затворено за све врсте летова осим за хуманитарне и војне летове у вези са мисијом УН. Од половине априла 1993. године започета је операција „Забранити лет“ (енг. „Deny Flight“).⁹⁸

Ескалација сукоба на терену и борбена дејства око заштићених зона довела је до резолуције 836 којом се од снага НАТО тражи и блиска ваздухопловна подршка на захтев снага УН из БиХ. У току рата авијација НАТО је интервенисала против Срба у околини заштићених зона УН: Горажда, Сарајева и Бихаћа током 1993, 1994 и 1995. године. Након догађаја у Сребреници покренута је широка војна операција бомбардовања из ваздуха под називом „Намерна сила“ (енг. Operation Deliberate Force).⁹⁹ Мисија је прекинута 15.12.1995. године потписивањем Дејтонског мировног споразума а званично окончана 21.12.1995. године у Вићенци.

Ова мисија је значајна јер представља прво војно ангажовање НАТО у његовој историји и то под окриљем УН али у некој врсти дуалног командовања да би се на крају командовање над овим снагама потпуно пребацило на НАТО. Од ефеката на земљи мисија је довела у опасност снаге на земљи јер су сви припадници УН који долазе из земаља НАТО перципирани као непријатељи и потенцијалне мете. Овим деловањем трајно је нарушено поверење једне стране у конфликту у кредибилитет и неутралност УН. Оваквим деловањем снага НАТО дошло је до политичке катарзе на више нивоа. УН схватају да се политичка подршка за деловање на Балкану премешта са глобалног на регионални безбедносни ниво. Русији је постало јасно да НАТО неће остати у границама и у оквиру доктрине коју је имао на крају Хладног рата. У исто време регионалне организације

⁹⁸ У нападу два америчка Ф-16 на шест летелица ВРС 28.02.1994. године оборена су четири авиона J-21 „Јастреб“ док је један авион пао приликом ниског лета. Ово је био борбени ангажман снага НАТО у његовој историји.

⁹⁹ У мисији је учествовало неколико земаља НАТО: Белгија, Канада, Данска, Француска, Немачка, Италија, Холандија, Норвешка, Шпанија и Турска са 239 летелица. Велика већина летелица (108) биле су из ОС САД које су чиниле 70% свих борбених летова. Амерички авиони су избацили 88% бомби на српске положаје у току интервенције.

увиђају свој интерес да преко мировних мисија на Балкану пројектују свој спољнополитички утицај и ојачају унутрашњу кохезију.

Мисија УН у Босни и Херцеговини УНМБИХ (21.12.1995.-31.12.2002. године)

Након потписивања Дејтонског мировног споразума СБ је сетом својих резолуција дао оквир за трансформацију пројекта мировних мисија на простору бивше СФРЈ. У том смислу је СБ 15.12.1995. године усвојио резолуцију 1031 којом је успостављена институција Високог представника који има задатак да „покрене, усмерава и координише активности цивилних организација и агенција“ у вези са цивилним аспектима мировног споразума.

Слика бр.12- Распоред снага УНМБИХ¹⁰⁰

Неколико дана касније 21.12.1995. године резолуцијом 1035 СБ је одлучио да успостави Међународне полицијске снаге у БиХ и Цивилну канцеларију УН који заједно чине мисију УН у Босни и Херцеговини- УНМБИХ.¹⁰¹

¹⁰⁰ <https://peacekeeping.un.org/en/mission/past/unmibh/unmibh.pdf>

¹⁰¹ УНМБИХ је вођена преко Специјалног изасланика генералног секретара УН који је уједно био координатор за активности УН у БиХ. Радом полицијских снага у мисији руководио је полицијски комесар а главне компоненте мисије биле су: IPTF – међународне полицијске снаге, јединица за кривично право, јединица за цивилне послове, канцеларија за људска права, канцеларија за јавне послове, администрација а од 1998-2000.године и експерти из програма процене правосудног система БиХ.

Мисију је сачињавало 2057 цивилних полицајаца УН и 5 војних официра за везу. Максимална број припадника мисије био је у новембру 1997. године (2047 лица) док је 30.09.2002. године било 1414 припадника полиције, 395 цивила који раде за УН и 1174 особа који су ангажовани са простора БиХ.

Мисија је имала основни мандат везан за цивилне послове који је укључивао следеће задатке:

- надгледање и контрола свих организација задужених за спровођење закона, њихових структура и процедура,
- саветовање особља у организацијама за спровођење закона,
- обука правосудних и полицијских службеника,
- убрзавање процедура везаних за спровођење закона,
- процењивање претњи за јавни ред и мир и саветовање локалних организација како да реше изазове,
- саветовање власти у БиХ како да организују ефективне организације за спровођење закона,
- пратња локалних снага за спровођење закона у току обављања регуларних задатака.

Осим наведених задатака мисија УНМБИХ је била укључена и у помагању другим организацијама у пословима везаним за: достављање хуманитарне помоћи, деминирање, људска права, помоћ у организацији и спровођењу избора као и рехабилитацији саобраћајне инфраструктуре и економије.

Са успехом мировног процеса СБ је мисији давао додатне задатке. Тако је резолуцијом СБ 1088 додељен задатак да се провери кршење људских права у која се укључени припадници полиције и других агенција за спровођење закона. Резолуцијом 1103 успостављен је систем полицијске службе у дистрикту Брчко док се резолуција 1107 односила на конкретне и темељне промене полицијских снага које ће уз одговарајући тренинг и сертификавање бити носиоци поштовања људских права у БиХ.

Помагањем другим организацијама у повратку избеглих и расељених лица мисија је као посебан задатак добила кроз резолуцију 1144 од 19.12.1997. године. Обзиром да су постојале потребе за повећаним бројем припадника мисије резолуцијом 1168 одобрено је проширење мисије за одређен број лица- експерата за обуку полицијских снага. На крају је резолуцијом 1184 формиран програм који треба да изврши процену правосудног система у

БиХ (Judicial System Assessment Program (JSAP). Мисија је окончала свој мандат 01.01.2003. године када је њен посао наставила Полицијска мисија Европске Уније.

Код организације ове мисије важно је запазити промене улоге УН у мировном процесу на простору БиХ. Дејтонски споразум је више од мировног споразума, то је суштински уговор о изградњи државе према одређеним принципима које требају осигурати различити учесници. У конкретном случају УН су послужиле као легитимизатор укупног мировног процеса али су суштински биле одговорне само за део који се тичао цивилних послова. Задатке везане за безбедност обављао је НАТО (ИФОР) који је био изван система командовања и контроле УН, другим речима УН су изгубиле полуге активне контроле над употребом силе и пребациле их на НАТО. Укупно гледано ово је водило ка даљој маргинализацији УН ради пројекције интереса водећих земаља НАТО а касније и ЕУ.

Полицијска мисија ЕУ у Босни и Херцеговини (01.01.2003-30.06.2012. године)

Европска унија од почетка кризе у СФРЈ показује своје интересовање за активним учешћем у њеном решавању. Јачањем позиције ЕУ у међународним односима крајем двадесетог века и жеља земаља чланица за афирмацијом Заједничке спољне и безбедносне политике ЕУ како би се показала способности за решавање сложених безбедносних питања на простору Европе довело је до стварања Полицијске мисије ЕУ на подручју БиХ.

Ово је прва мисија ЕУ у оквирима ЗБОП која је иницијално упућена на период од три године али је након неколико продужетака остала активна до 30.06.2012. године. Полицијске снаге ЕУ имале су сличан мандат као и њихови претходници из састава мисије УНМБИХ јер су већим делом били фокусирани на изградњу функционалних полицијских и правосудних снага и организација у складу са европским стандардима. Мисија је као приоритет имала борбу против корупције унутар система за спровођење закона. Кључни задаци мисије су били:

- борба против организованог криминала и корупције,
- спровођење истрага у случајевима организованог криминала и корупције,
- развој капацитета за спровођење полицијских истрага у БиХ,
- развој сарадње између полиције и тужилаштва,
- развој потребног нивоа поузданости правосудног система и полицијских снага .

Мисија је у свом саставу имала 47 припадника међународних снага и 296 лица која су запослена са подручја БиХ. Секвенцијално је тај број редукован, али је основни куриозитет био ангажовање земаља чланица које нису чланице ЕУ (Исланд, Норвешка, Швајцарска, Украјина, Турска) или нису ни чланице нити географски припадају Европи (Канада). Овај концепт ангажовања припадника других земаља у мисијама ЕУ ће бити настављен и касније и биће један од основних начина за пројектовање утицаја ЕУ ван њених географских граница, пре свега према Африци и Блиском Истоку.

НАТО операција ИФОР (20.12.1995-20.12.1996. године)

Након потписивања Дејтонског мировног споразума и резолуције СБ 1031 као и плана Врховне команде савезничких снага НАТО (SACEUR OPLAN 40105) формиране су наменске снаге за имплементацију војног дела споразума ИФОР (*Operation Joint Endeavour*). Ове снаге су добиле мандат да се у времену од једне године обезбеди примена свих одредби Анекса 1А (војног дела Дејтонског мировног споразума). Основни задатак војних снага био је раздвајање снага у сукобу, разграничење између РС и ФБиХ, повлачење тешког наоружања на локације које треба да буду под надзором међународних снага.

Поред примарних задатака који су били есенцијални за успешан прекид непријатељства, ИФОР је имао и друге задатке предвиђене додацима Анекса 1А: опште обавезе страна, прекид непријатељства, повлачење страних војних снага, измештање снага, распоређивање снага за имплементацију, повлачење УНПРОФОР-а, успостављање заједничке војне комисије, размена заробљеника, сарадња страна и административна питања везана за статус снага. Поред ових задатака ИФОР је блиско сарађивао са УН и ОЕБС који су спроводили цивилне аспекте споразума (повратак избеглица, припрема избора и искључивање из система власти лица која се сумњиче за ратни злочин).

ИФОР је деловао према поглављу 7 Повеље УН тако да је та мисија суштински била мисија наметања мира. Чињеница да су већи део од 60 000 војника чинили војници НАТО који су раније везани за употребу силе против српских снага. Ово је отворило дилему у теорији и пракси мировних мисија према којој се упитно да ли снаге које намећу мир могу имати легитимитет у његовом чувању.

Слика бр.13 Територијални распоред снага ИФОР¹⁰²

Основу мировних снага чиниле су снаге НАТО Корпуса за брзо реаговање које су имале три дивизије (САД, Велика Британије и Француска) док су друге земље давале мање контингенте.¹⁰³

И поред учешћа великог броја земаља ван НАТО то није могло да промени чињеницу да је ова мисија била под пуном командом и контролом ове организације. Командант мисије био је амерички генерал који је обављао дужност команданта савезничких снага у Европи и Европске команде оружаних снага САД (Clark, 1996). Значајним учешћем војних снага САД (око 20 000 људи) САД су показале своју решеност да спроведу мировни споразум али и да контролишу правце постконфликтног развоја Босне и Херцеговине.

¹⁰² <http://ftp.fas.org/irp/ops/smo/docs/ИФОР/bosappc.htm>

¹⁰³ НАТО земље које су давале контингенте биле су: САД, Британија, Француска, Белгија, Канада, Данска, Немачка, Италија, Луксембург, Холандија, Норвешка, Португал, Шпанија, Турска. Земље ван НАТО које су дале снаге су биле: Аустрија, Бангладеш, Египат, Естонија, Финска, Чешка, Мађарска, Украјина, Малезија, Литванија, Летонија, Нови Зеланд, Пакистан, Словачка, Шведска и Русија.

НАТО операција СФОР (20.12.1996-02.12.2004. године)

Након успешне реализације првих послератних избора у БиХ у септембру 1996. године министри одбране НАТО констатују да је првобитна мисија испуњена, да треба ићи ка смањењу приступа снага на терену али уз константан мониторинг стања на терену уз способност одвраћања од будућих сукоба.¹⁰⁴ Након интензивних политичких преговора о формату и улози будуће мисије одлучено је да она стартује 20.12.1996. године по истеку мандата ИФОР. Мисија је добила назив „Операција заједничка стража“ (енг. Operation Joint Guard / Operation Joint Forge). Суштинска разлика у односу на претходну је што је ово постала мисија чувања мира у организацији НАТО- СФОР (Eng. Stabilisation Forces).

Мисија је нормативно уређена резолуцијом 1088 од 12.12.1996. године и деловаће према поглављу 7 Повеље УН само у случајевима када је угрожена мисија или је то потребно ради испуњења задатака.

Основна мисија СФОР била је стварање безбедног окружења ради стабилизације мира и укључивала је следеће задатке:

- одвратити и спречити поновни почетак непријатељства,
- обезбеђивање услова да мировни процес може бити настављен,
- обезбеђивање подршке цивилном деловима мисије у складу са својим могућностима.

Ова мисија је доживела само делимичну ананорофозу тако да је дошло до смањења бојног стања војника док су командна структура и задаци (могло би се додати и очекивања) остали исти. Наиме, без обзира на *de facto* интернационалност *de jure* мисија је била у пуној политичкој надлежности Северноатлантског већа (НАС) и Савезничке команде за Европу (SACEUR). Од 2001. године команда Јужног крила НАТО у потпуности је задужена за мисије СФОР и КФОР.

Интересантно је запазити улогу руског контингента који је био у америчкој зони али не под командом америчких снага. Суштински ово је био очајнички покушај Русије да пројектује своју моћ и интерес у БиХ како би се супротставила ширењу НАТО.

Значајан напредак остварен је у раздвајању снага и демобилизацији бораца на све три стране. Почетком политичког процеса и алокација задатака у складу са интересима водећих земаља запада допринели су да се мисија интензивније бави сложеним цивилним

¹⁰⁴ <https://www.nato.int/sfor/docu/d981116a.htm>

питањима. Настављена је сарадња са Канцеларијом високог представника, полицијским снагама УН и касније ЕУ, Канцеларијом УН за избеглице, Канцеларијом Организације за безбедност и сарадњу у Европи и Међународним трибуналом за бившу Југославију.

Као део задатака помоћи цивилним мисијама снаге СФОР-а се ангажују на: помоћи у организацији избора, имплементацији споразума о међусобном поверењу страна, помажу полицијским снагама око одржавања реда, помажу у реализацији пројеката повратка избеглица и расељених лица, демилитаризација Брчко дистрикта и хапшење осумњичених за ратне злочине. Задатак према коме припадници мисије треба да хапсе осумњичене за ратне злочине (који су већином били Срби) доприноси урушавању и онако упитних односа између мисије и српског становништва па је и то утицало на перцепцију саме улоге мисије у постконфликтном периоду. Акцијом СФОР-а против организација и појединаца који су хтели створити трећи (хрватски) ентитет на подручју БиХ крајем 2001. године биће схваћена као покушај насилне унитаризације што је изазвало анимозитет Хрвата према мисији.

Мисија је еволуирала заједно са мировним иницијативама предвођеним високим представником у БиХ чије су иницијативе често потпуно аутистично негирале анамнезу сукоба у Босно и Херцеговини и тиме, суштински само усложњавали ионако компликовану ситуацију у тој држави.

Војна мисија ЕУ- ALTEA (02.12.2004-...)

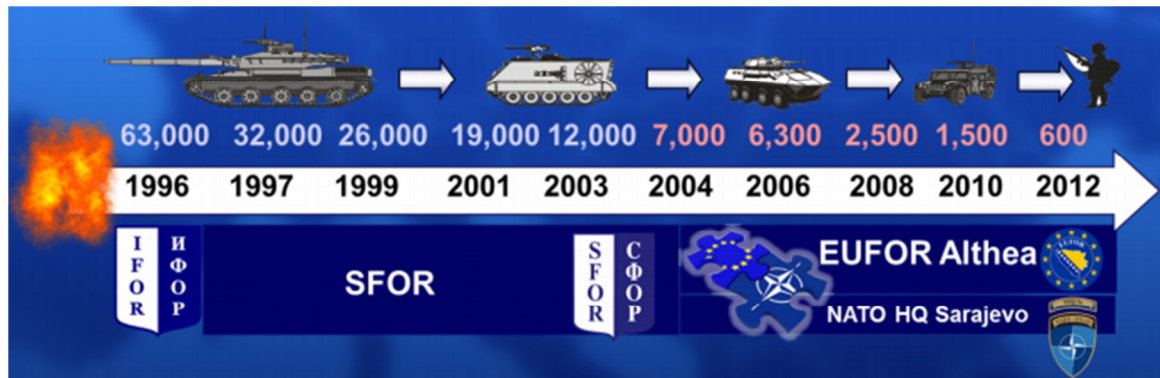
Испуњење већег броја стратегијских задатака у БиХ, позитивним развојем безбедносне ситуације у земљи, развојем концепта ЗСБП ЕУ али и потребе да се трупе НАТО користе у мисијама у Авганистану и Ираку, доводи до иницијативе политичких и војних лидера НАТО да се ова мисија оконча.¹⁰⁵ Резолуцијом СБ 1575 од 22.11.2004. године одобрава се распоређивање војних снага ЕУ које ће бити наследник мисије СФОР.

Мисија је званично почела са радом 02.12.2004. године и још је активна. Ово је прва војна мисија ЕУ која је и даље под јаким утицајем НАТО. Мисију чини 17 земаља ЕУ и пет партнерских земаља (Албанија, Чиле, Македонија, Швајцарска и Турска)¹⁰⁶. Иницијално је успостављена под поглављем 7 Повеље УН и доживљавала је низ

¹⁰⁵ http://eeas.europa.eu/archives/csdp/missions-and-operations/althea-bih/pdf/factsheet_eufor_althea_en.pdf

¹⁰⁶ www.euforbih.org

нормативних промена које су водиле ка промени мандата и састава мисије. Од почетних 7000 војника мисија тренутно броји 600 војника. Оквир за тренутно деловање мисије је резолуција СБ УН 2384 а позива се и на резолуцију 2315 из 2016 године у којој се она јасно наводи као сукцесор СФОР. Иако званично представља део европске безбедносне политике ова мисија своје деловање усклађује са НАТО и то непосредном сарадњом са НАТО штабом за БиХ у бази Бутмир поред Сарајева.

Слика бр.14 Трансформација мировних снага у БиХ у периоду од 1995-2012. године¹⁰⁷

Мисија функционише у политичким оквирима споразума „Берлин плус“ којим су предвиђени модели сарадње ЕУ и НАТО у мировним мисијама. У том смислу команда војне мисије ЕУ поверена је функционално нижем нивоу у односу на СФОР и додељена заменику команданта савезничких снага за Европу који је из неке од земаља ЕУ. Касније је дошло до даље маргинализације мисије па је за команданта од 2009. године постављен аустријски генерал а његов заменик је официр из ОС Мађарске. У политичком смислу ова мисија је под званичном контролом Савета Европе.¹⁰⁸

Основни циљеви деловања мисије су:

- изградња потребних способности и обука за оружаних снаге БиХ,
- одржати безбедно окружење за БиХ,
- обезбедити подршку за укупну стратегију деловања ЕУ у БиХ које произилазе из мировног споразума (деминурање, војна и цивилна контрола наоружања, муниције и експлозивних супстанци, менаџмент складишта муниције).

¹⁰⁷ <http://www.euforbih.org/eufor/images/pdfs/infoBooklet.pdf>

¹⁰⁸ www.consilium.europa.eu/esdp;www.euforbih.org; www.euforbih.org

У свом ради ова мисија остварује блиску сарадњу са другим представницима ЕУ у БиХ као што су Канцеларија високог представника ЕУ и Делегације ЕУ у БиХ. Мисија је специфична јер се финансира од земаља чланица ЕУ и заједно са осталим цивилним мисијама служи као инструмент афирмације ЗСБОП ЕУ. Иако представља секвенцијални наставак мисија НАТО и ова мисија свој основни легитимитет полаже у оквирима резолуције СБ УН, чиме се заокружује европски кластер мировних мисија који чине УН у сарадњи са НАТО-ЕУ-ОЕБС.

Мисија ОЕБС у БиХ (02.06.1994- ...)

Мисија ОЕБС у БиХ успостављена је одлуком Сталног комитета ЕУ од 02.06.1994. године. На 19 пленарном састанку чланица ЕУ 04.05.1995. године (PC,DEC/40) одлучено је се мисија настави до 31.12.1995. године. Одлуком са петог састанка Министарског већа ЕУ (MC(5).DEC/1) одржаног у Будимпешти 05.12.1995. године одлучено је да се формира нова мисија ОЕБС која ће своје деловање везивати за мировни споразум који је потписан у Дејтону. Мисија тренутно ради на основу одлуке Сталног већа ЕУ од 30.11.2017. године (PC.DEC/1273) којом је мисија продужена до 31.12.2018. године.

Потписивањем мировног споразума у Дејтону дошло је до алокације задатака мисије ОЕБС са подршке канцеларије омбудсмана ка подршци деловања канцеларије Високог представника УН за БиХ у имплементацији цивилних одредби мировног споразума. У том смислу мисија је ангажована у припреми и спровођењу општинских избора 1997. године и успостављању изборне комисије.

Општи задаци мисије били су у функцији превенције конфликта кроз развој институција цивилног друштва. У свом раду мисија сарађује са делегацијом ЕУ у БиХ, канцеларијом Високог представника ЕУ, снагама ЕУФОР, УНХЦР, Саветом Европе и локалним НВО. Већи део персонала мисије ангажован је са локалног нивоа, у том смислу од 323 радна места чак 289 припада овој категорији запослених. Мисија има самосталан буџет (засебно финансирање је још један спецификум мировних мисија ОЕБС) који за 2018. годину износи 11 647 000 евра (OSCE, 2018).

3.3.3 Успостављање мировних мисија у Македонији

Током 1991. и 1992. године Македонија се суочава се великим бројем спољних и унутрашњих изазова. Према оцени Бадинтерове комисије (Pellet, 1992), Македонија за разлику од већине југословенских република испуњава услове за признање као независна држава. Међутим и поред формалних услова то није учињено због противљења Грчке око њеног имена. Тешка економска ситуација узрокована санкцијама против Србије и грчка блокада довели су до нарастања унутрашњих тензија између Македонаца и Албанаца.

Унутрашње тензије су могле потенцијално да прерасту у конфликт који би нарушио централну владу и мотивисао околне земље Грчка, Бугарска, Албанија да заштите своје интересе. Такође је постојала бојазан да ће талас избеглица са Косова (ако дође до конфликта) угрозити стабилност ове земље.

Мисија УНПРОФОР у Македонији (11.12.1992 - 31.03.1995. године)

На основу извештаја посматрача са терена о нарушавању пограничног појаса са Македонијом ГС УН предлаже да се пошаљу војне снаге УН на границу према Србији како би се сачувао мир. Резолуцијом СБ 795 од 11.12.1992. године одобрено је ангажовање УНПРОФОР у Македонији под поглављем 6 Повеље.

Од кључног значаја за распоређивање мировне мисије било је одлучност САД да распореди војне снаге у Македонији и јасно изражавање спремности да војно интервенише против Србије ако спроведе војну операцију на КиМ као и релаксација става Грчке која је у 07.04.1993. године дозволила да се Македонија прими у УН под именом БЈРМ.

Само два месеца касније на основу резолуције 842 СБ УН у Македонију се распоређује 300 маринаца САД као мировне снаге УН. Кларк (Steinberg, 1993) тврди да долазак америчких снага значио је директну подршку интегритету Македоније и значајно снижење како унутрашњег тако и спољашњег конфликтног потенцијала у овој држави. Никома у Македонији али и у региону није било у интересу да поступа против интереса и политике САД у региону тако да је наступио период релативне стабилности у овој бившој југословенској републици.

Показало се као добра пракса да мировне снаге имају значајан учинак пре него што дође до конфликта а успеху је сигурно допринело присуство америчких снага и јасна политика великих сила за које је било прихватљиво само решење кризе која је укључивала целовити Македонију као независну државу. Мисија је била активна до 31.03.1995. године када је на основу резолуције СБ УН бр. 983 успостављена мисија УНПРЕДЕП.

Мисија превентивног распореда снага - УНПРЕДЕП (31.03.1995-25.02.1999. године)¹⁰⁹

Окончањем мандата мисије УНПРОФОР на иницијативу ГС ангажовање ове организације у Македонији није прекинуто него је преформулисано новом резолуцијом којом се оснива нова мисија са суштински истим задацима. До краја године мисија превентивног размештаја УН у Македонији имала је 24 сталне и 33 привремене осматрачнице на граници према СРЈ и Албанији. Показало се да мисија има значајну улогу у спречавању преливања кризе из Албаније након слома пирамидалне штедње и колапса државе па је УН бројним резолуцијама (1082, 1105, 1110, 1140, 1186) подржао ангажовање ове мисије све до 25.02.1999. године. Мисија је пролазила кроз фазе редукције и поновног повећања у односу на ситуацију у окружењу али је своје ангажовање завршила због противљења Кине на наставак мисије јер је Македонија у међувремену признала Тајван.

Основни проблем био је мало бројно стање људи. Мисија је бројала укупно 1110 униформисаних лица од тога 1049 војника, 35 војних посматрача и 26 цивилних полицајца УН. Такође је било ангажовано око 203 цивилна службеника за потребе мисије.¹¹⁰

Иако је показала значајне успехе окончана је на основу политичких интереса једне сталне чланице УН при томе не уважавајући стање на трену које се значајно усложнило због развоја ситуације на КиМ (SC/6648). Предлагачи нове резолуције којом је требало продужити мисију (S/1999/201) биле су углавном чланице НАТО (Канада, Француска, Немачка, Италија, Холандија, Словенија, УК и САД) које су на овај начин покушале да направе додатни политички притисак на Србију. Ово би значило да ће у случају ескалације сукоба на КиМ Србија бити одговорна за непоштовање нове (али и раније резолуције 1203 од 23.10.1998. године) чиме би се створио неопходан нормативни оквир

¹⁰⁹ https://peacekeeping.un.org/mission/past/unpred_p.htm

¹¹⁰ <https://search.archives.un.org/downloads/united-nations-preventive-deployment-force-unpredep-1995-1999.pdf>

за војно ангажовање снага НАТО које су већ биле распоређене у Македонији.¹¹¹ Предлог резолуције није прошао јер је Кина уложила вето због македонског признавања Тајвана.

Македонија је због реал-политичких интереса очувања интерне стабилности у околностима конфликта на КиМ (у који су укључени Албанци и њихов национални пројект „природне Албаније“) дали сагласност за распоређивање снага НАТО на њиховој територији под називом Снаге за брзо извлачење. Ове снаге су фактички већ биле у улози снага УН али сада са значајно другачијим политичко – правним оквиром.¹¹² Присуство снага НАТО које су имале мандат употребе силе на простору СРЈ оптеретило је билатералне односе две земље јер је перцепција улоге тих снага била дијаметрално супротна у формулацији националних интереса Македоније и Србије. Са једне стране оне су представљале фактор стабилизације Македоније а са друге значајно дестабилизовале КиМ и Србију јер су давале подршку за деловање албанских сепаратиста и претиле војном силом једној независној држави. Мисија је блиско сарађивала са другим организацијама на простору Македоније и КиМ.

У академски радовима који обрађују успешност ове мисије она се углавном сматра као успешна јер је испунила основни мандат и није дозволила преливање сукоба са КиМ на Македонију. Међутим, ово се може сматрати само делимично тачно јер ће догађаји који су водили сукобу на тлу Македоније у лето 2001. године показати потпуно супротно.

Мисија ОЕБС у Македонији(07.11.1992. године- ...)¹¹³

Унутрашње тензије и спољашњи притисци на Македонију после њеног признања привукле су интересовање КЕБС (касније ОЕБС) као регионалне организације која је присутна на простору бивше СФРЈ од самог почетка кризе. Одлука да се упути посматрачка мисија КЕБС која треба да прати преливање кризе са простора КиМ и Албаније на Македонију донета је 6. новембра 1992. године на 17. седници Комитета

¹¹¹ Из Македоније према Србији води квалитетан Вардарско-моравски стратегијски правац који у залеђу има Грчке луке и аеродроме а због географске близине трупе које интервенишу брзо се могу пројектовати на територију КиМ.

¹¹² У припреми агресије на СРЈ окончана је и ова мисија чиме су трупе НАТО постале доступне за могућу копнену интервенцију а УН је очувао свој кредибилитет.

¹¹³ <https://www.osce.org/mission-to-skopje>

старијих руководилаца (CSO) КЕБС као део напора европских земаља на спречавању ширења конфликта на простор Македоније.¹¹⁴

Пре ове одлуке мисија је уређена интензивним политичким дијалогом на билатералном нивоу између КЕБС и Владе у Скопљу.¹¹⁵ Након интерног дијалога земаља чланица око начина финансирања одлуком Сталног већа бр. 977 од 16.12.2010. године промењен је и начин функционисања а мисија је преименована у ОЕБС мисију у Скопљу (OSCE, 2018).

На почетку свог ангажовања фокус мисије би је сличан ономе који су имале и друге мисије: надгледање границе, промоција интегритета и мировног решавања спорова, одржавање мира и безбедности и превенција сукоба у региону. Међутим, мисија је имала алоциране задатке у контексту кризе и конфликта на простору КиМ чиме је основни фокус пребачен на супервизију границе са СРЈ (PC.DEL/218).

Појачане активности наоружаних албанских група у пограничном подручју са СРЈ почетком 2001. године захтевале су повећање броја припадника мисије. Постојећи број људи у оквиру мисије није могао да испуни тражене задатке па долази до повећања броја посматрача. Највећи број ангажованих посматрача био је по окончању сукоба у Македонији када је одлуком од 28.09.2001. године одобрено повећање особља на 72 посматрача, 60 полицијских саветника и 17 инструктора за обуку полицајаца.

У контексту латентног сукоба и порозне границе према Србији (КиМ) мисија је имала задатак да поред мера на изградњи међусобног поверења унутар Македоније надгледа и границу која је била потпуно отворена за илегалне активности албанских криминалца. На овај начин је покушано спречити шверц оружја, дроге и људи. Поред безбедносних мисија је имала и део хуманитарних задатака па се дијапазон ангажовања проширио са регионалне, преко националне и локалне безбедности и на хуманитарна питања.

Мисија ОЕБС тренутно има око 150 лица од којих је 40 интернационално особље а остатак су локални службеници. Буџет мисије за 2018. годину износи 6 483 000 евра. Сложена политика динамика око Македоније како на унутрашњем тако и на спољашњем плану (признавање Косова као независне државе, дијалог са Грчком око имена,

¹¹⁴ 17th CSO Meeting, 6 November 1992, Journal No. 2, Annex 3 “Articles of Understanding concerning the CSCE Spillover Monitor Mission”, 7 November 1992

¹¹⁵ 15th Committee of Senior Officials (CSO) Meeting on 14 August 1992 (15-CSO/Journal No. 2, Annex 1).

интеграција у ЕУ и НАТО) прешли су у домен високе политике на који мисија нема утицаја. То је условило да мисија тренутно буде фокусирана на имплементацију Охридског споразума који се тиче унутрашњих питања. Између осталог фокус је померен на: забрану дискриминације, доступност образовања, децентрализацију, једнаку заступљеност, право на употребу језика и помоћ држави око организовања избора, локалне власти и правосудног система.¹¹⁶

НАТО операција разоружавања / Важна жетва (27.08.2001-26.09.2001. године)

Након агресија на СРЈ већина војних ефектива НАТО које су биле распоређене на простору Македоније ушао је у став КФОР који је деловао на простору КиМ чиме је Македонија остала без сталног војног присуства великих сила. Ненаоружани посматрачи нису могли спречити пребацивање људи и наоружања са простора југа централе Србије (где је већ активна тзв. ОВПМБ) и КиМ (ОВК) на простор севера Македоније где се формира језгро тзв. Националне ослободилачке армије. Ова албанска терористичка организација своје прве борбене акције изводи 28. априла а пар дана касније 03. маја 2001. године направљен је и политички проглас у оквиру којег су дефинисани циљеви борбе који укључују право Албанаца да буду конститутивни народ у Македонији и сва друга права у вези са тим.

Сукоб ескалира и тражи се ангажовање међународних снага са простора КиМ. Почетком јуна македонске снаге су потпуно опколиле албанске терористе у селу Арачиново и очекивао се потпуни слом око 3000 албанских терориста. На иницијативу САД и ЕУ трупе НАТО су обезбедиле сигуран пролаз терористима из Арачинова на КиМ чиме су од дела македонске јавности јасно етикетирани као проалбанске снаге.¹¹⁷

Уз посредовање ЕУ и НАТО воде се интензивни политички дијалог који је резултирао потписивањем мировног споразума 7. јула 2001. године након чега је председник Македоније Борис Трајковски 20. јуна званично позвао снаге НАТО да буду гарант мира у овој држави.¹¹⁸ Покушај институционализације конфликта подразумевао је и

¹¹⁶ <https://www.osce.org/mission-to-skopje>

¹¹⁷ Сарадња НАТО и ЕУ са Албанцима била је есенцијална за успех мисије на КиМ па се није смело ризиковати масовно страдање албанских бораца у Македонији. Са друге стране Албанци сматрају КиМ својим главним националним пројектом у региону и не смеју ризиковати сукоб са НАТО који треба да буде гарант опстанка те квази-државе.

¹¹⁸ <https://www.nato.int/docu/update/2001/0618/e0620a.htm>

потпуно разоружање албанских побуњеника за коју је НАТО припремио посебну операцију под називом „Важна жетва“ (Essential Harvest)¹¹⁹ која је трајала од 27.08-26.09.2001. године. Мисија је имала следеће циљеве: сакупљање оружја и муниције од побуњеника, транспорт и уништење предатог оружја и муниције која је заплена.

Највећи део снага за ову мисију (2000 од укупно 4500 колико се сматрало да је потребно) дала је Велика Британија. Ово је била операција добровољне предаје оружја јер се сматрало да је то значајна мера за изградњу поверења што је довело у питање комплетност овог процеса. Наиме процене стручњака НАТО да овом операцијом треба прикупити око 3300 команда оружја створиле су антиципирану количину која обезбеђује декларативни успех мисије иако су процене македонских снага биле да Албанци имају најмање три пута толико наоружања.

Мисија је званично окончана 36.09.2001. године са великим успехом јер је прикупљено 3800 комада оружја и 397 625 комада муниције (ZEU, 2001). Међутим са аспекта безбедности земље значајнији су резултати који су индиректно произашли из присуства НАТО трупа на терену. Македонија није ушла у нову безбедносну кризу или нови сукоб чиме су се створили предуслови за политичку институционализацију сукоба интереса Македонаца и Албанаца у овој бившој југословенској републици.

НАТО мисија Златна лисица (27.09.2001-15.12.2002. године)¹²⁰

Након сукоба са Албанцима у лето 2001. године у коме је страдало око 100 лица и око 100 000 расељено показао је конфликтни потенцијал унутар Македоније која није могла пројектовати свој државни суверенитет на целој територији. Свесни чињенице да је присуство војних мировних снага гарант крхке стабилности македонски лидери позивају НАТО трупе да остану на њиховој територији. Формалним позивом за ангажовање снага ствара се другачији и за мировне мисије неуобичајен нормативни оквир у коме кореспондирају директно држава и регионална организација. Овим се све друге организације маргинализују и на врло експлицитан начин пројектују интереси једне регионалне безбедносне организације.

¹¹⁹ <https://www.nato.int/fyrom/tfh/home.htm>

¹²⁰ <https://www.nato.int/fyrom/tff/home.htm>

Мисија је иницијално била планирана за период од три месеца али је низом секвенцијалних одлука о продужетку окончана тек 15.12.2002. године. Основни мандат мисије био је заштита међународних посматрача ЕУ и ОЕБС који су надгледали спровођење мировног споразума у Македонији. Мисија је имала око 700 војника из земаља НАТО. Из перспективе НАТО ова мисија је званично декларисана као успех али са њом није завршио своје ангажовање у овој земљи. Формирана је нова мисија-сукцесор која је након краћег мандата окончала присуство НАТО мировних трупа на територији Македоније.

НАТО мисија Заједничка хармонија(16.12.2002-17.03.2003. године)

Под сличним нормативним околностима као претходна мисија (мировне снаге су организоване на основу званичног позива председника Македоније) НАТО је наставио свој ангажман у новој операцији под називом Заједничка хармонија. Ова мисија представља континуитет видљивог присуства НАТО али са редукованим бројем припадника и са задатком који је поред заштите међународних посматрача укључивао и помоћ македонској влади и државним органима да преузму одговорност за безбедност у целој земљи.

Ангажовањем у временски кратким мировним мисијама са јасним мандатом и снажном политичком подршком земаља НАТО постаје основно обележје мировних мисија које ова организација спроводи на подручју СФРЈ. Мисије су јасне, доминантно војног типа, јефтиније и са већим изгледима за успех. У ствари сви други процеси (економски, политички али и део безбедносних) који воде ка решавању конфликта нису део мандата мисије. Овим се НАТО штити од могућег неуспеха, акумулира свој политички и безбедносни кредибилитет у региону и спречава алтернативне безбедносне концепте да утичу на постконфликтни развој држава.

EUFOR Европске снаге Конкордија (31.03.2003-15.12.2003. године)

Окончање мисије НАТО у Македонији представља почетак ангажовања војних капацитета ЕУ у оквиру споразума између НАТО и ЕУ под називом „Берлин плус“ (Smith, 2013). Мисија Конкордија је прва војна мисија ЕУ и почела је са радом само две седмице након потписивања овог споразума (споразум потписан 17.03.2003 а мисија почела

31.03.2003. године). Овај споразум је представља врхунац компромиса који се тренутно може постићи између европских и америчких партнера НАТО. Колизација концепата европске (колаборативне) и евроатланске (колективне) безбедности све је израженија и има јасне реперкусије на систем мировних мисија, постконфликтни развој Западног Балкана и безбедност региона у целини.¹²¹

Европи је потребна заједничка политика у области безбедности као битан део „европског идентитета“ док су САД, са друге стране задржала полуге утицаја преко НАТО. Приликом давања сагласности да се у Македонији ангажују снаге ЕУ, основни мотив је у ствари чисто практичне природе јер су ослобођене најквалитетније војне снаге за предстојећу офанзиву на Ирак која је почела 20.03.2003. године. Фокус НАТО (САД) је померен са Балкана на Блиски исток а сама мисија је у војничком смислу била симболична.

У састав мисије укључено је 320 војника из 27 земаља од којих неке нису чланице ЕУ. Циљ нове мисије се суштински није разликовао од претходне мисије НАТО и био је везан за одржавање стабилног окружења, безбедности и помоћи македонској влади у имплементацији Охридског споразума. Основни принцип ангажовања си били тимови за везу који су давали директну подршку деловању међународних посматрача на терену.

Суштина ове мисије није у задацима већ у примени сасвим новог концепта ангажовања мировних снага. Квалитативним, квантитативним али и нормативним променама формализована је симбиоза деловања НАТО и ЕУ. Ипак, НАТО остаје присутан преко своје канцеларије у пружању помоћи Македонији у процесу приступања овој организацији али и као вид супервизије деловања снага ЕУ на тактичком нивоу (НАТО, 2003).¹²² Чињеница да ЕУ није развила модалитет самосталног вођења мисија нити је за то имала посебне снаге је био разлог да се утицај (декларисана сарадња) осети на свим нивоима и створена је слика да ће се мисије ЕУ развијати онолико колико дозволи НАТО. На стратегијском нивоу утицај НАТО се огледало у координацији политичких

¹²¹ Изјава Лорда Измеја (Lord Ismay) првог генералног секретара НАТО 1952-1957. године да је циљ ове организације „да држи Русију ван Европе, Америку у Европи а Немачку доле“ није се суштински променила. НАТО и даље има исту мисију само што у 21. веку Немачку у смислу ове изјаве треба заменити са ЕУ. Овде се поставља питање да ли једна земља у исто време може бити чланица више регионалних безбедносних организација у условима када долази до колизације интереса тих организација. Такође, у духу чистог реализма треба се питати који ће интереси бити доминатни када се земље одлучују око приоритета својих деловања у тим организацијама.

¹²² NATO Press Release (2003)025 17 March 2003. <https://www.nato.int/docu/pr/2003/p03-025e.htm>

одлука између Политичког и безбедносног комитета ЕУ и Северноатланског савета. На оперативном нивоу одлучено је да командант мисије буде официр из састава оружаних снага неке од европских снага који обавља дужност заменика команданта савезничких снага за Европу. Команда мисија била је у оквиру команде НАТО у Бриселу док је команда снага била у Скопљу. Командни елемент снага ЕУ (EU Command Element-EUCE) био је смештен у оквиру команде Јужног крила НАТО (Allied Forces South-AFSOUTH) у Напуљу и то је још један пример двоструког ангажовања војних потенцијала ЕУ (Mace, 2004).

Оваквим фактичким стањем на терену било је искључена свака могућност независног деловања ЕУ на пољу безбедносне политике на простору Западног Балкана јер је НАТО ипак задржао доминацију у кључним областима одлучивања и циљева деловања мисије. Изгледа да војна неутралност није пожељна опција кризног менаџмента на Западном Балкану. У ток контексту се сматра да ће интеграције у ЕУ и НАТО допринети потребну политичку и безбедносну стабилизацију региона.

Полицијска мисија ЕУ PROXIMA (15.12.2003-15.12.2005. године)

Окончањем мисије војних снага ЕУ 15.12.2003. године (ЕУ, 2003) македонска влада и даље испољава заинтересованост за присуство мировних снага на својој територији. Окончањем ангажовања војних снага иде се на редукцију безбедносног присуства ЕУ и НАТО па се формира мисија састављена од полицијских снага ЕУ без извршних овлашћења.

Саветодавна улога полицијских снага била је фокусирана на помоћ у успостављању реда и мира, реформе МУП-а, успостављању пограничне полиције, изградњом поверења међу локалним становништвом и околним земљама како би се овим деловањем достигли стандарди ЕУ. Мисија је имала око 200 полицајаца из 15 земаља ЕУ и 10 партнерских земаља. Тежиште ангажовања било је на западу земље у срединама са већим процентом албанског становништва: Скопље, Тетово, Куманова, Гостивар и Охрид. Припадници мисије углавном нису били наоружани осим мање групе од 30 полицајаца који су носили кратке цеви ради чине заштите.

Секвенцијални концепт ангажовања мировних мисија је показао свој пуни потенцијал и то на два нивоа. Прво су мисије НАТО замењене мисијама ЕУ да би касније

овај принцип био примењен и унутар самих мисија ЕУ када су војне мисије замењене слабијим политичким снагама што је универзални образац ангажовања и излазних стратегија мисија из земаља бивше СФРЈ.

Полицијски тимови ЕУ за саветовање ЕУПАТ (15.12.2005- 15.06.2006. године)

Окончањем претходне полицијске мисије ЕУ долази до захтева за смањеним ангажовањем полицијских експерата на територији Македоније. Нова мисија је бројала само 30 лица и представља континуитет у стабилизацији Македоније али и својеврстан симбол трајног интересовања ЕУ за решавање конфликта који има озбиљне потенцијале да угрози стабилност Македоније али и целог региона Балкана.

Чланови мисије су посебно фокусирани на: реформу полиције, сарадњу полиције и тужилаштва и развој професионалних стандарда интерне контроле. У свом раду мисија је добијала директиве од Политичког и безбедносног комитета ЕУ преко канцеларије Специјалног представника ЕУ у Македонији (EUSR).

3.3.4 Успостављање мировних мисија на простору Косова и Метохија

Ангажовање међународне заједнице на простору Србије почиње у другој половини 1992. године када су интензивирани сукоби на простору БиХ. У склопу свеобухватне мировне стратегије за бившу СФРЈ прва организација која реагује на кризу је ОЕБС који покушава да спречи конфликте промоцијом дијалога, прикупљањем података о стању људских права и безбедности на терену и извештавању челника организације. Политичко руководство СРЈ је перципирајући улогу и интересе међународних организација као „антисрпске“ водило аутистичну и у неким сегментима врло искључиву политику односа са тим организацијама сврставајући Србе увек на „другу страну стола“ са којом је тешко сарађивати.

После агресије снага НАТО на КиМ као делу територије Србије успостављена је привремена власт под контролом УН и снагама НАТО као гарантом безбедности и поштовања мировног споразума. Током имплементације својих мандата све међународне организације декларативно подржавају резолуцију СБ УН 1244 док практично и

систематично раде на стварању државе Косово сматрајући да је то решење једини одрживи модел менаџмента конфликта.

Са друге стране власти Србије условљене напретком за приступање ЕУ дозвољавају да се на њеној територији *de facto* и *de jure* формира мисија ЕУ чиме се маргинализује улога УН а конфликт на КиМ пребацује у делокруг НАТО и Европске спољне и безбедносне политике. Политичка гротеска кризе на простору бивше СФРЈ у којој је Србија главни кривац за сукобе на простору СФРЈ настављена је на и КиМ. Овај пут је употребљен низ политичких (пошто правних нема) аргумента како би се од Косова створила држава.¹²³

На примеру метода и хронологији успостављања мисија на КиМ као и на њиховим задацима види се генеза сарадње УН/НАТО/ОЕБС/ЕУ у решавању унутрашњих конфликта и на најбољи начин рефлектује трендове али и будућност мировних мисија. У перспективи оне ће условно (пожељно али не обавезно) бити одобраване од стране УН, од мултидимензионалних прелазиће у хибридне и спроводиће их регионалне организације које ће пројекцијом својих циљеве водити ка даљој маргинализацији улоге УН као примарног провајдера мировних мисија у свету.

Мисија дугог трајања за Косово, Санџак и Војводину (08.09.1992-28.06.1993. године)

Прва мисија која је успостављена на простору Србије а била је индиректно везана за простор КиМ, била је мисија ОЕБС под називом „Мисија дугог трајања за Косово, Санџак и Војводину“. Правни основ за ову мисију су одлуке са 15, 16, 17, 18, 19 и 31 састанка Сталног савета ОЕБС (CSO- Committee of Senior Officials).¹²⁴ У суштини одлука да се формира мисија донесена је 14. августа 1992. године као реакција дела међународне заједнице на ескалацију кризе у Босни и Херцеговини када је, према наводима из закључака постојала опасност да се конфликт прошири и на делове Србије. Мисија је

¹²³ Иронично је што је Бадинтеров извештај кориштен као правна основа за признавање бивших југословенских република у ствари аргумент који опонира тренутном ставу међународне заједнице на КиМ. Ова јужна српска покрајина је у време писања извештаја била у оквиру Републике Србије (бивше СР Србије) а Албанци нису били конститутивни народ СФРЈ коме се гарантује право на самоопредељење тако да није било нити једног елемента права на самоопредељење.

¹²⁴ 15th CSO Meeting, 14 August 1992, Journal No. 2, Annex 1; 16th CSO Meeting, 18 September 1992, Journal No. 3, Annex 1; 17th CSO Meeting, 6 November 1992, Journal No. 2, Annex 34; 18th CSO Meeting, 13 December 1992, Journal No. 3 (decision 5k); Decisions of the Ministerial Council, Stockholm, 14 – 15 December 1992 (paragraph 8 of Section 1 “Former Yugoslavia”); 19th CSO Meeting, 4 February 1993, Journal No. 3 (decision 5a) 315th Permanent Council Decision No. 401, 11 January 2001

успостављена 08.09.1992. године на неколико локација. Централа мисије била је у Београду док су канцеларије биле у Суботици, Новом Пазару и Пријепољу, Призрену, Пећи и Приштини (OSCE, 2018).

Основни мандат био је да: промовише дијалог између власти и представника локалног становништва у регионима где је била распоређена, да прикупља све информације у вези кршења људских права и слобода и промовише решења проблема, успостављање начина за решавање проблема који се могу препознати, помоћ у легислативи релевантној за поштовање људских права, права мањина, слободних медија и демократских избора.

Иницијално време трајања од шест месеци продужено је на још три након чега је влада СРЈ је одбила да продужи сагласност за распоређивање мисије. Дошло је до њеног повлачења али је мисија званично окончана тек 11.01.2001. године када је донета одлука да се успостави мисија ОЕБС за СРЈ и оконча претходна мисија.¹²⁵ Основни спецификум мисије било је мало бројно стање од 12, затим 20 и на крају је одобрено максималних 40 чланова али у суштини њихов број никада није прелазио 20.¹²⁶

Успостављањем посебне мисије за СРЈ и Косово, ОЕБС је већ наговестио различиту тематску али и битну територијалну дистинкцију којом ће се бавити. Овим је наговештен исход решавања кризе на простору Србије која се за ову организацију више не посматра холистички него парцијално.¹²⁷ Удубљавањем мисија у којима се наглашава територијални спецификум Косова и Метохије, односно само Косова (избегава се реч Метохија због алудирања на црквени посед) значајно је подржана идеја о самосталности ове српске покрајине.

¹²⁵ Decision No. 401 of 11. January 2001 the Permanent Council OSCE.

¹²⁶ <https://www.osce.org/sr/pc/22333?download=true>

¹²⁷ Мисија ОЕБС за СРЈ је преименована у мисију ОЕБС у Србији и Црној Гори одлуком Сталног савета бр. 533 од 13.02.2003. године а затим у ОЕБС мисију у Србији одлуком бр. 733 од 29.06.2006. године.

Косовска верификациона мисија (25.10.1998-08.06.1999. године)¹²⁸

Ескалацијом сукоба на простору КиМ долази до појачаног интересовања међународне заједнице за овој конфликт који се због своје сложености није могао посматрати као безопасан унутрашњи конфликт. Према устаљеној пракси реаговања међународне заједнице (која није промењена ни до данас) у ситуацијама када нема консензуса у оквиру УН око начина реаговања прва организација која се шаље у зону сукоба је ОЕБС али са мандатом УН. У циљу верификације споразума који су потписали представници СРЈ и ОЕБС 16.10.1998. године и резолуција СБ 1160 (1998), 1199 (1998) и 1203 (1998) а на основу одлуке Сталног савета ОЕБС (РС.DEC/263) од 25.10.1998. године успостављена је ОЕБС верификациона мисија за Косово. Примарни задаци ове мисије су били:

- утврдити поштовање резолуције СБ 1199 и извести Стални савет ОЕБС, УН и друге организације као и власти СРЈ,
- одржати блиске везе са властима Србије, СРЈ и Косова, политичким партијама и другим организацијама на КиМ да би се помогло у спровођењу својих задатака,
- надгледати изборе на КиМ као би се осигурала њихова отвореност у складу са процедурама које буду договорене,
- да извести и предлажу решења за ситуације у вези са резолуцијом 1199,
- утврдити прекид ватре свих страна и истражити инциденте кршења прекида ватре,
- пријем седмичних извештаја власти СРЈ/ Србије о покретима снага безбедности, а на захтев руководства мисије посматрачи се могу придружити полицију у оквиру Косова,
- тражити и извести о свим блокадама путева и свим другим покушајима ускраћивања слободе кретања осим за пунктове који су у вези контроле саобраћаја или организованог криминала,

¹²⁸ Основна документа на основу којих је успостављена ова мисија су: одлука Сталног савета бр. 218, 11.03.1998 (РС.DEC/218), изјава председавајућег ОЕБС од 17.10.1998. године, Споразум о Косовској верификационој мисији потписан у Београду 16.10.1998. године (СЮ.GAL/65/98/Сorr.1), одлука Сталног савета бр. 259 од 15.10.1998. године (РС.DEC/259/98); Споразум између НАТО и СРЈ од 15.10.1998. године, Резолуције СБ 1160, 1199, 1203 (СЮ.GAL/68/98); одлука Сталног савета 296 од 08.06.1999. године (РС.DEC/296/Сorr.)

- одржавати везу са снагама СРЈ у вези са активностима контроле границе и посматрачи могу на сопствени захтев или позив ових снага бити придружени снагама у обављању редовних задатака контроле границе,
- помоћи УНХЦР и Црвеном крсту у спровођењу повратка избеглица и расељених лица,
- по отпочињању самоуправе на КиМ, ОЕБС ће сопственим снагама подржати његову имплементацију надгледањем избора, помагањем у успостављању косовских институција и развоју полицијских снага на КиМ.
- мисија ће примати периодичне извештаје од релевантних огранака у вези са злоупотребама положаја полицијских и војних службеника,
- одржавати контакте са представницима СРЈ, Србије, „Косовских власти“ и Црвеног крста у вези са заробљеним лицима,
- охрабрити представнике националних заједница и других ауторитета да размењују податке који су од значаја за извршење мисије,
- известити ОЕБС и друге организације о непоштовању споразума.

Анализом садржаја може се утврдити перцепција улоге ове мисије и њен наступ са позиције силе што је значајна дистинкција у односу на ранији тип ангажовања и појам „Косовске власти“ који се у овом контексту користи за представнике тзв. „Ослободилачке војске Косова“ и нелегалних институција које су бирали Албанци. И на овај начин је ОЕБС међу првима политички трасирао пут ка независности КиМ.

Мисија је бројала 1500 посматрача који су се повукли 20.03.1999. године. Након повлачења на територију Македоније, одлуком Сталног савета ОЕБС бр. 269 од 08.06.1999. године мисија је преименована у „ОЕБС наменске снаге за Косово“ а од 1. јула 1999. године замењена је „ОЕБС мисијом на Косову“ (РС.ДЕС/305).

Мисија је имала контраверзну улогу у критичној фази конфликта када су албански терористи били пред војним поразом, омогућен је предах и реорганизација, прикупљани су подаци који су достављани „другим организацијама“ а који су кориштени ради избора циљева бомбардовања које ће уследити само четири дана након њиховог повлачења.

ОЕБС мисија за КиМ (01.07.1999- ...)

У намери да обезбеди стално присуство на терену по завршетку сукоба, ОЕБС се и даље ангажује на простору КиМ али овога пута са специфичним мандатом. Одлуком Сталног савета ОЕБС мисија је требала да подржи имплементацију резолуције 1244 СБ УН посебно параграфа 11 овог документа који односи на изградњу одрживе самоуправе (изградњи власти државе Косово). Ово је укључивало:

- промоција и успостављање, очекујући коначан статус, аутономије и самоуправе на КиМ у складу са споразумом из Рамбујеа (S/1999/648),
- обављање основних административних функција где и када је потребно, помоћ у успостављању власти и организацији избора,
- пренос надлежности на локалне органе власти када оне буду формиране,
- убрзавање политичког процеса око коначног статуса КиМ узевши у обзир споразум из Рамбујеа,
- надгледање косовских институције након преузимања власти,
- подржати реконструкцију инфраструктуре и економије,
- подржати расподелу хуманитарне помоћи,
- одржавање цивилног реда и закона кроз успостављање локалне полиције а пре тога распоредом међународних полицијских снага на КиМ,
- заштита и промоција људских права,
- сигуран и безбедан повратак избеглица и расељених лица у њихове домове (UN, 1244).

Иако декларативно статусно неутрална мисија постаје један од есенцијалних фактора деловања међународне заједнице на простору КиМ у пројекту изградње државе тзв. Републике Косово. У саставу мисије се налази 504 службеника од којих су 117 као међународно особље и 387 локално регрутованих службеника.

УНМИК/ Прелазна администрација УН на Косово (10.06.1999-...)

Мисија УНМИК је одобрена резолуцијом 1244 и заједно са мисијом ОЕБС представља организациону основу имплементације тачке 11 ове резолуције која се односи на изградњу цивилних институција и власти. Мисија ће наставити свој рад у сарадњи са

ЕУЛЕКС чиме ће се употпунити конзистентна политика решавања конфликта кроз изградњу државе.

Поред задатака нормативно декларисаних у резолуцији 1244 мисија је алоцирала неколико задатака који се тичу имплементације споразума између Београда и Приштине као и наставка дијалога око решавања статуса покрајине.¹²⁹ Оваквим деловањем наставља се континуитет модификовања основних споразума у току извршавања мировне мисије који је виђен у БиХ где је Дејтонски споразум значајно промењен одлукама Високих представника ЕУ.¹³⁰

Мисију предводи Специјални изасланик ГС УН који у свом раду сарађује са другим организацијама и органима УН на простору КиМ. У свом саставу мисија има укупно 388 људи од тога 116 међународних службеника и 229 локалних упосленика. Већина су цивилни службеници осим 8 војника и 8 полицајаца који служе као контакт са другим мисијама на КиМ.¹³¹

КФОР- Косовске снаге (10.06.1999.- ...) ¹³²

Потписивањем војно-техничког споразума у Куманову 09.06.1999. године између снага безбедности СРЈ и Републике Србије са једне, и снага НАТО са друге стране остварене су претпоставке за усвајање резолуције СБ 1244 која је верификована 10.06.1999. године. Према тој резолуцији снаге НАТО ће предводи мисију КФОР како би се осигурала имплементација споразума и одредби резолуције СБ. Ове снаге су у почетку имале мандат да: одврате снаге СРЈ и Србије од упада на Косово, успоставе сигурно окружење и обезбеде јави ред и мир, демилитаризују ОВК, подрже доставу хуманитарне помоћи и координирају и подрже међународно цивилно присуство.¹³³

¹²⁹ Споразум о нормализацији односа између Београда и Приштине 19.04.2013. године. Интересантно је да између Срба у Албанаца никада није потписна мировни споразум.

¹³⁰ „Доба Дејтона је прошло долази доба Брисела“ изјављује Високи представник за БиХ Педи Ешадун. Он је овакво деловање правдао тврдњом да је Дејтонски споразум рецидив Хладног рата и да је његово доба прошло те да долази доба Брисела. На овај начин се алудира да је у постконфликтној стабилизацији кључно имплементирати норме које воде ка ЕУ већ норме мировних споразума. Сличан принцип је употребљен на КиМ када се тежите решавања проблема са УН (Њујорк) пребацује на НАТО и ЕУ (Брисел).

¹³¹ <https://unmik.unmissions.org/>

¹³² <https://jfcnaples.nato.int/kfor>

¹³³ Задаци су укључивали: повратак избеглица расељених, реконструкција и деминирање, медицинска помоћ, јавни ред и мир, заштита верских објекта, гранична безбедност, спречавање шверца оружја, прикупљање оружја, муниције и експлозивних направа, уништавање оружја, помоћ у успостављању цивилних институција, помоћ око владавине реда и закона и правосудног система, помоћ око спровођења избора,

Од 12.06.2008. године НАТО је одлучио да се ангажује на изградњи тзв. „Косовских безбедносних снага“ као и цивилних структура које ће их надгледати. Мисија тренутно има 3865 људи из 28 земаља и у складу са интерним распоредом постова у оквиру НАТО мисијом тренутно командују италијански генерали.¹³⁴ Интензивна обука Косовских безбедносних снага ради достизања стандарда НАТО чини значајну претпоставку за стварање Војске Косова која је битан контрибут у процесу афирмације државности тзв. Републике Косово.

ЕУЛЕКС/ Правосудна мисија ЕУ на КиМ (од 04.02.2008- ...)

Мисија је успостављена на основу одлуке ЕУ (Council Joint Action 2008/124/CFSP) од 04.02.2008. године. Ово је највећа цивилна мисија ЕУ у оквиру ЗСБП. Декларисани циљеви ангажовања су изградња ефикасног правосудног система на Косову у складу са стандардима ЕУ. Суштински, то означава преузимање одговорности ЕУ за развој правосудног система Косова као још једног битног атрибута државности. Одлуком о успостављању мисије пројектовани су основни задаци који укључују:

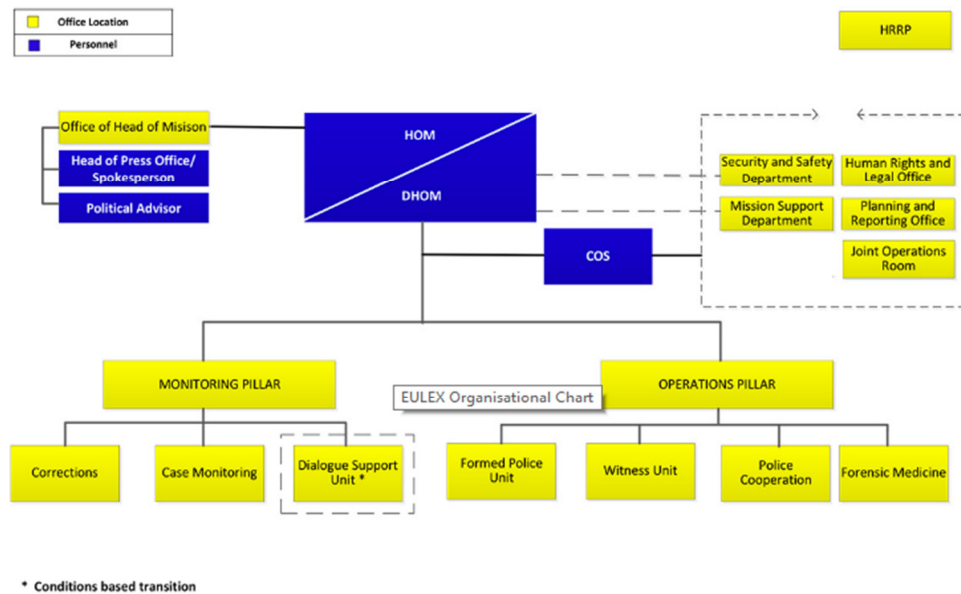
- надгледање, усмеравање и саветовање косовских институција које су повезане са владавином закона, задржавајући поједина извршна овлашћења,
- обезбеђивање континуитета владавине права, јавног реда и мира,
- заштити службе правосуђа, царине и полиције од политичког мешања,
- обезбедити да се ратни злочини, тероризам, организовани криминал, корупција, међуетнички злочини и финансијски злочини правило истраже и процесирају у складу са законима,
- побољшати сарадњу свих фактора на борби против организованог криминала,
- допринети борби против корупције, превара и финансијског криминала,
- допринети изради стратегије за борбу против корупције и плана за њено спровођење,
- остале обавезе везане за промоцију и владавину реда и закона.

заштита мањина и енклава, заштита културних споменика и манастира и донације хране, одеће и школског прибора.

¹³⁴ https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_07/20180706_2018-07-KFOR_Placemat.pdf

- обезбедити поштовање људских права и родних права у складу са међународним стандардима.

Мисија броји укупно 503 лица укључујући и руководство, стручњаке за поједине области и наменске полицијске снаге ЕУ. Од 15.06.2018. године мисија је алоцирала саветодавну улогу сматрајући да је правосудни систем Косова зрео да преузме одговорност за стање у тој покрајини. Са друге стране, задржана су нека извршна овлашћења ако мисија треба да реагује у случајевима тежег нарушавања јавног реда и мира. Посебан задатак мисије чини програм заштите сведока и помоћ у раду Канцеларије специјалног тужиоца за Косово која, између осталог треба да истражи злочине ОВК.

Слика бр. 15 Структура мисије ЕУЛЕКС¹³⁵

¹³⁵ <https://www.eulex-kosovo.eu/?page=2,61>

3.4 Класификација мировних мисија на простору бивше СФРЈ

Методолошка одлука у погледу одабира адекватне студије случаја по правилу се доноси на основу аргументације који иде у прилог што већим потенцијалима за уопштавања добијених налаза. Основни захтев је да су резултати везани за конкретну студију случаја уопштиви на класе случаја, које би требало да превазиђу конкретан друштвени догађај или процес који има ограничен просторно-временски оквир.

У складу са тим неопходно је одабрати такав пример, односно адекватну студију случаја која садржи све репрезентативне карактеристике класе случајева, а на коју се односе експланаторни циљеви истраживања, односно већи број случајева чије разнолике димензије истраживач претендује да објасни. Зато уочавање кључних карактеристика одабране студије случаја истовремено представља смернице за уопштавања добијених налаза на већи број случајева, јер садрже исте критеријуме и карактеристике као и одабрана студија. Имајући то у виду у наставку ће бити представљене кључне карактеристике и шири безбедносни контекст мисија које су се спроводиле и још увек спроводе на простору бивше СФРЈ, а са циљем давања аргументације у погледу одабране студије и давања смерница за уопштавања на шире класе случајева.

Истраживање обухвата период од јула 1991. године када је успостављена прва мисија ОЕБС у Македонији до 14. јуна 2018. године када је промењен мандат мисије ЕУЛЕКС на Косову и Метохији као специфичне мисије ЕУ која је од великог значаја за истраживање. У овом временском оквиру истраживањем ће бити обухваћено 29 мисија са простора бивше СФРЈ које ће бити груписане према следећим критеријумима:

- Према земљама/ регионима: Хрватска (Х)- 6 мисија, Босна и Херцеговина (БХ)-8 мисија, Македонија (М)-9 мисија, Косово и Метохија (КиМ)- 6 мисија,
- Према врсти организације која изводи мисије: Уједињене нације (УН)- 10 мисија, НАТО (НАТО)- 7 мисија, Европска унија (ЕУ)- 6 мисија, Организација за европску безбедност и сарадњу (ОЕБС)- 6 мисија ;
- Према структури снага у мисији било је: војних (В)-15 мисија, полицијске (П)- 4 мисије, цивилних (Ц)- 7 мисија и мешовите (М)- 3 мисије;

- Према мандату мировних мисија: мисије превенције конфликта (ПВ)- 1 мисија, није било мисија стварања мира, одржавање мира (ОМ)- 14 мисија, наметање мира(НМ)- 2 мисије и изградње мира (ИМ)- 12 мисија.
- Према времену ангажовања у конфликту било је: разлике (РЗ)- 0 мисија, супротности (СП)- 0 мисија, поделе (ПД)- 4 мисије, рат (РТ)- 3 мисије, прекид ватре (ПВ)- 3 мисија, споразум (СП)- 1 мисија, нормализације (НМ)- 18 мисија, помирење (ПМ)- 0 мисија.
- Према генерацијској припадности: прва генерација (ПГ)- 4 мисије, друге генерације (ДГ)- 10 мисија, треће генерације (ТГ)-2 мисије, четврте генерације (ЧГ)- 13 мисија и пете генерације (ПГ)- 0 мисија.
- Према времену трајања: до једне године (1)- 9 мисија, од 1-3 године (3)- 4 мисије, од 3-5 година (5)- 5 мисија, од 5-10 година(10)- 3 мисије и преко 10 године (10+)- 8 мисија.
- У односу постојање мировног споразума: пре мировног споразума (НЕ)- 13 мисија, након мировног споразума (ДА)-16 мисија.¹³⁶
- Према фази у којој се мисија налази: завршено (З)- 22 мисије, активно (А)- 7 мисија.

¹³⁶ Као референтне мировне споразуме за потребе овог истраживања узети су: Дејтонски мировни споразум за БиХ, Ердутски мировни споразум за Хрватску и Охридски мировни споразум за Македонију. Мисије које су успостављене на Ким сматрају се за мисије пре мировног споразума јер *de facto* нема мировног споразума за КиМ. Кумановски војно-технички споразум је специфичан акт којим је прекинута агресија на СРЈ и где су стране потписнице НАТО и представници ВЈ и МУП РС.

Групе критеријума	Земље/ региони у којима се изводи мисија				Према организацијама које их изводе			Према структури снага				Према мандату снага				Према времену интервенције у конфликту						Према генерацијској припадности					Према времену трајања				Мир. спор.		Статус мисије										
	Хрватска	БиХ	Македонија	КиМ	Уједињене нације	НАТО	ЕУ	ОЕБС	Војна	Цивилна	Полицијска	Мелповића	Превенција	Стварање мира	Одржавање мира	Наметање мира	Изградња мира	Разлике	Супротности	Поделе	Насиље	рат	Прекид ватре	Споразум	Нормализација	Помирење	Прва генерација	Друга генерација	Трећа генерација	Четврта генерација	Петна генерација	До 1 године	Од 1-3 године	Од 3-5 година	Од 5-10 година	Преко 10 година	Пре споразума	После споразума	Активна	Завршена			
Шифра	Х	БиХ	М	КиМ	УН	НАТО	ЕУ	ОЕБС	В	Ц	П	М	ПР	СМ	ОМ	НМ	ИМ	РЗ	СП	ПД	НС	РТ	ПВ	СР	НМ	ПМ	ПГ	ДГ	ТГ	ЧГ	ПГ	1	3	5	10	10+	НЕ	ДА	А	З			
УНПРОФОР-Н	*				*				*						*							*					*											*				*	
УНЦРО	*				*				*						*								*					*												*			*
УНТАЕС	*				*				*			*			*		*						*				*		*											*			*
УНМОП	*				*				*			*			*		*						*			*		*		*										*			*
УНПСГ	*				*				*		*				*		*						*			*		*		*										*			*
ОЕБС	*				*			*	*		*				*		*						*		*		*		*		*								*		*		*
УНПРОФОР-ВН		*			*				*						*		*					*			*		*		*		*								*		*		*
Забрана лета		*			*				*						*		*					*			*		*		*		*								*		*		*
УНМБИХ	*				*				*			*			*		*					*			*		*		*		*								*		*		*
ИФОР	*				*				*			*			*		*					*			*		*		*		*								*		*		*
ЕУПМ	*				*		*		*		*				*		*					*			*		*		*		*							*		*		*	
СФОР	*				*		*		*		*				*		*					*			*		*		*		*							*		*		*	
ALTEA	*				*		*		*		*				*		*					*			*		*		*		*							*		*		*	
ОЕБС – ВН	*				*		*		*		*				*		*					*			*		*		*		*							*		*		*	
ОЕБС за Војводину, Санџак и КиМ				*			*		*		*				*		*		*			*			*		*		*		*					*		*		*		*	
Косовска вериф. мисија				*			*		*		*				*		*				*			*		*		*		*						*		*		*		*	
ОЕБС КиМ				*			*		*		*				*		*				*			*		*		*		*						*		*		*		*	
УНМИК				*	*		*		*		*				*		*				*			*		*		*		*						*		*		*		*	
КФОР				*	*		*		*		*				*		*				*			*		*		*		*							*		*		*		
ЕУЛЕКС				*	*		*		*		*				*		*				*			*		*		*		*						*		*		*		*	
УНПРОФОР-М			*		*		*		*		*				*		*				*			*		*		*		*					*		*		*		*		*
ОЕБС- М			*		*		*		*		*				*		*				*			*		*		*		*						*		*		*		*	
УНПРЕДЕП			*		*		*		*		*		*		*		*				*			*		*		*		*					*		*		*		*		*
Важна жетва			*		*		*		*		*				*		*				*			*		*		*		*					*		*		*		*		*
Златна лисица			*		*		*		*		*				*		*				*			*		*		*		*					*		*		*		*		*
Заједничка хармонија			*		*		*		*		*				*		*				*			*		*		*		*					*		*		*		*		*
Конкордија			*		*		*		*		*				*		*				*			*		*		*		*					*		*		*		*		*
Proxima			*		*		*		*		*				*		*				*			*		*		*		*					*		*		*		*		*
ЕУПАТ			*		*		*		*		*				*		*				*			*		*		*		*					*		*		*		*		*
УКУПНО	6	8	10	6	10	7	7	6	15	8	4	3	1	0	15	2	12	0	0	5	0	3	3	1	18	0	4	11	2	13	0	9	4	5	3	9	14	1	6	8	22		

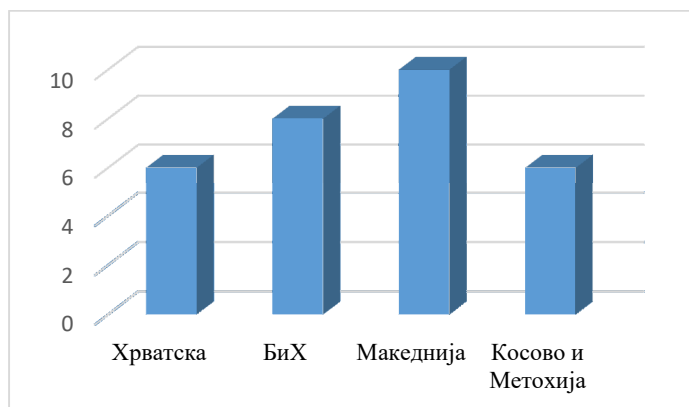
Табела бр. 18 Класификација мировних мисија на простору бивше СФРЈ

Ради даљег теоријског уопштавања свака мисија ће бити кодирана деветостепеним алфанумеричким низом који у себи носи основне карактеристике мисије. Циљ оваквог приступа је да се на крају анализе успешности према дати критеријумима формира „универзални код“ мировне мисије који може дати најбоље резултате у одређеним фазама унутрашњег конфликта.

Табела бр.19 Кодификација мисија на простору бивше СФРЈ

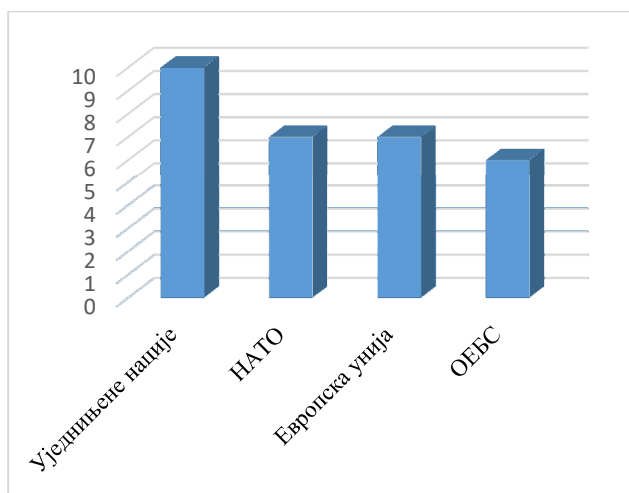
Назив мисије	Код мисије
УНПРОФОР- Н	Х-УН-В-ОМ-ПВ-ДГ-3-НЕ-3
УНЦРО	Х-УН-В-ОМ-ПВ-ДГ-1-НЕ-3
УНТАЕС	Х-УН-М-ИМ-НМ-ЧГ-3-ДА-3
УНМОП	Х-УН-В-ОМ-НМ-ПГ-5-ДА-3
УНПСГ	Х-УН-П-ИМ-НМ-ЧГ-1-ДА-3
ОЕБС	Х-ОЕБС-Ц-ИМ-НМ-ЧГ-10+-ДА-3
УНПРОФОР- ВиН	БИХ-УН-В-ОМ-РТ-ДГ-5-НЕ-3
Забрана лета	БИХ-НАТО-В-НМ-РТ-ТГ-5-НЕ-3
УНМБИХ	БИХ-УН-М-ИМ-НМ-ЧГ-10-ДА-3
ИФОР	БИХ-НАТО-В-НМ-ПВ-ТГ-1-ДА-3
ЕУПМ	БИХ-ЕУ-П-ИМ-НМ-ЧГ-10-ДА-3
СФОР	БИХ-НАТО-В-ОМ-НМ-ДГ-10-ДА-3
АЛТЕА	БИХ-ЕУ-В-ОМ-НМ-ДГ-10+-ДА-А
ОЕБС – ВиН	БИХ-ОЕБС-Ц-ИМ-НМ-ЧГ-10+-ДА-А
ОЕБС за Војводину, Санџак и КиМ	КИМ-ОЕБС-Ц-ОМ-ПД-ПГ-1-НЕ-3
Косовска верификациона мисија	КИМ-ОЕБС-Ц-ОМ-РТ-ПГ-1-НЕ-3
ОЕБС КиМ	КИМ-ОЕБС-Ц-ИМ-НМ-ЧГ-10+-НЕ-А
УНМИК	КИМ-УН-Ц-ИМ-НМ-ЧГ-10+-НЕ-А
КФОР	КИМ-НАТО-В-ОМ-НМ-ДГ-10+-НЕ-А
ЕУЛЕКС	КИМ-ЕУ-М-ИМ-НМ-ЧГ-10+-НЕ-А
УНПРОФОР-М	М-УН-В-ОМ-ПД-ПГ-5-НЕ-3
ОЕБС- М	М-ОЕБС-Ц-ИМ-ПД-ЧГ-10+-НЕ-А
УНПРЕДЕП	М-УН-В-ПР-ПД-ДГ-5-НЕ-3
Важна жетва	М-НАТО-В-ОМ-СП-ДГ-1-ДА-3
Златна лисица	М-НАТО-В-ОМ-НМ-ДГ-3-ДА-3
Заједничка хармонија	М-НАТО-В-ОМ-НМ-ДГ-1-ДА-3
Конкордија	М-ЕУ-В-ОМ-НМ-ЧГ-1-ДА-3
Proxima	М-ЕУ-П-ИМ-НМ-ЧГ-1-ДА-3
ЕУПАТ	М-ЕУ-П-ИМ-НМ-ЧГ-3-ДА-3

Појединачно гледано највећи број мировних мисија упућен је у Македонију јер мисије кратко трају а дошло је до велике динамике промена носилаца мисија.

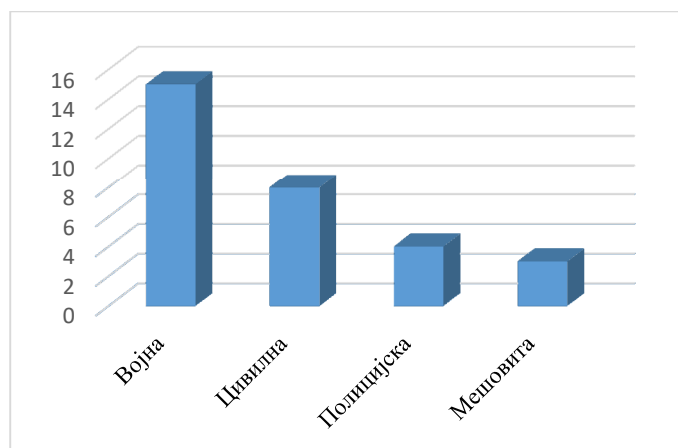

Графикон бр. 9 Број мисија према земљама /регионима бивше СФРЈ

Компаративном анализом датих критеријума може се закључити да је међународна заједница на почетку конфликта реаговала преко мировних мисија УН и ОЕБС док се НАТО и ЕУ у својству мировних снага активно ангажују тек од 1995. године тј. након Дејтонског мировног споразума. Истина, НАТО се раније укључио као војна снага за подршку снагама УНПРОФОР која је деловала против Срба у БиХ а касније као мировне снаге у овој држави. На простору КиМ су снаге НАТО после агресорске војне силе променом намене прешле у мировне снаге па се оставља сасвим разумно питање да ли трупе ове алијансе легитимно могу понети атрибут мировних снага.

Графикон бр.10 Број мисија различитих организација на простору бивше СФРЈ

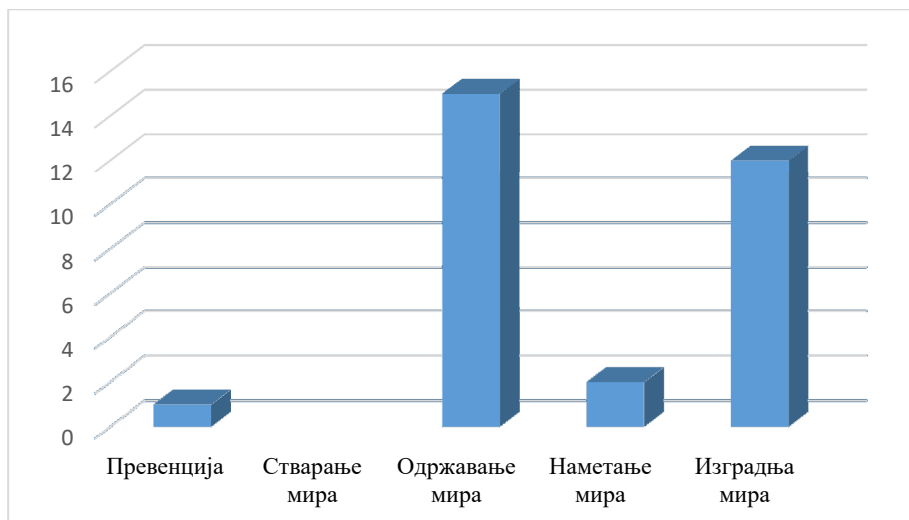

Графикон бр.11 Број мировних мисија на простору бивше СФРЈ у односу на структуру

Врло је интересантан и временски опсег ангажовања снага НАТО које у принципу избегавају дуготрајне мисије због излазне стратегије која у већини случајева обухвата војно ангажовање ЕУ. Са друге стране, ЕУ је организација која се прва покушала појавити као протагониста мирног решења југословенске кризе али се показало да политички недорасла, прилично разједињена и без сопствених војних капацитета те да ван НАТО није у стању да буде добар менаџер конфликта на сопственој територији.

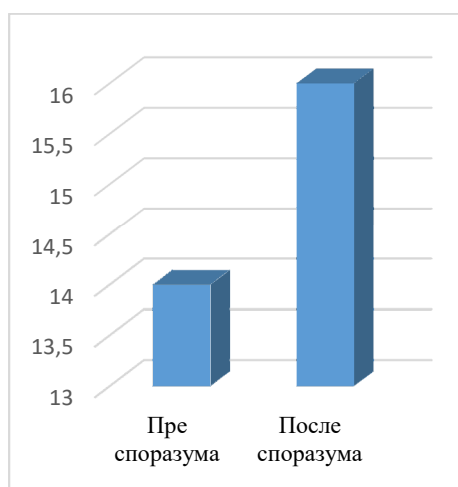
За ЕУ су мисије на простору СФРЈ својеврстан тест зрелости али и спољни подстицај унутрашње трансформације односа унутар система ове организације.

ОЕБС као организација која је произашла из Хладног рата има свој смисао у току трајања југословенске кризе јер њен мултинационални карактер превазилази оквире ЕУ. Ова организација показује резистенцију на глобалне промене а у току југословенске кризе има константе у деловању везане за изградњу ефикасних институција и превенцију конфликта.

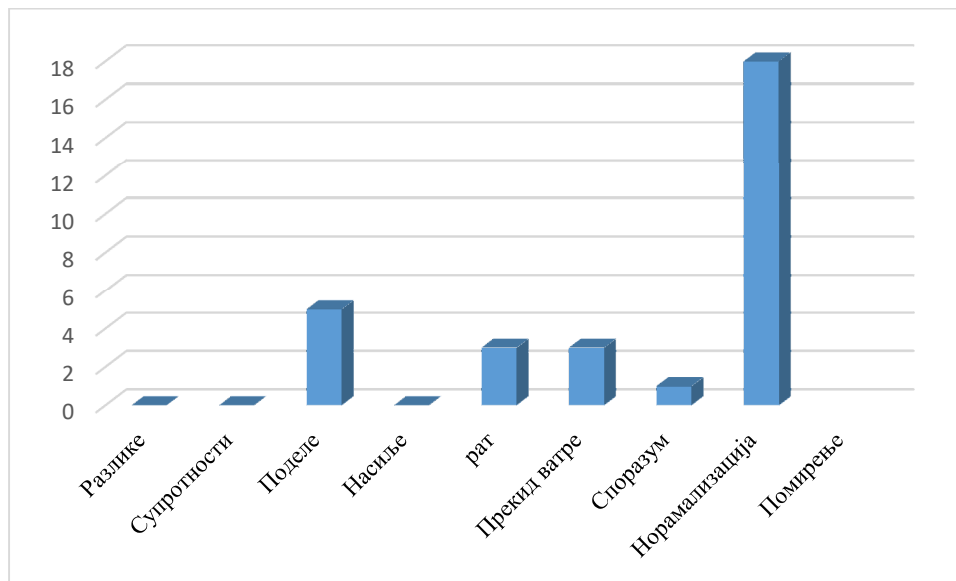
Графикон бр.12 Подела мисија на простору бивше СФРЈ у односу на врсту мандата

Анализом мандата мисија да се закључити да међународне организације мало пажње придају превенцији конфликта слањем мировних снага тако да је са мандатом превенције сукоба послата само једна мисија. Највећи број мисија остаје у складу са традиционалним принципом сагласности страна у конфликту. У том смислу 93% мисија је упућено након неког споразума или примирја где су се стране сложиле око распоређивања мировних снага. У 7% случајева спроведене су мисије наметања мира и то само у организацији НАТО.

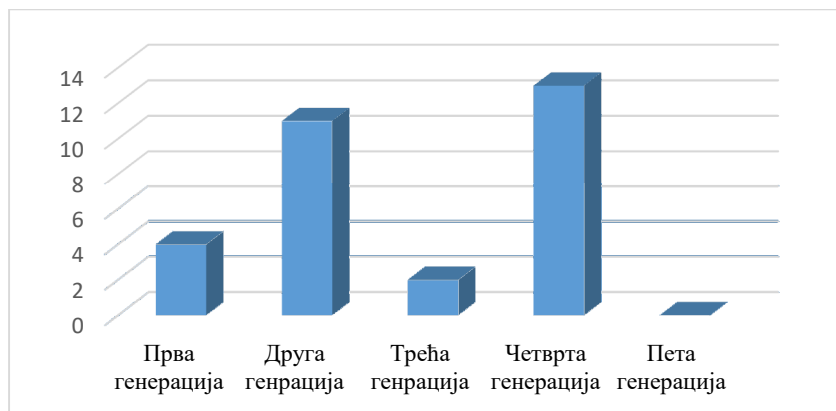
Графикон бр. 13 Број мисија које су успостављене пре или после мировног споразума

Анализирајући фазе конфликта у којима се упућују мировне снаге и ту се ваља приметити да организације које спроводе мировне мисије не желе да се ангажују у сукобима те да је само 10% мисија започето за време трајања сукоба. Са друге стране само 17 % мисија почело је пре оружаног сукоба. Остаје констатација да је 53% мисија био распоређено у фази нормализације. Ангажовање у току прекида ватре и након потписаног мировног споразума такође указује да међународне организације нису спремне да преузму политички ризик од ангажовања својих снага у нестабилном окружењу.

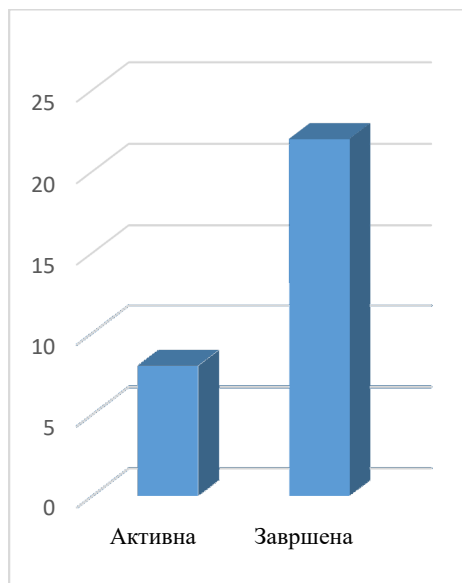
Графикон бр.14 Број мисија у односу на фазе унутрашњег конфликта

Анализирајући генерацијску припадност мисија приметна је доминација друге генерације (37%) и четврте генерације (43%) мировних мисија. Ово је у суштини најчешћа комбинација мировних мисија у кризним подручјима. Modus operandi је био да се на почетку кризе крене са мисијом друге генерације одржавања мира (изузетно треће у облику наметања мира) а касније се скала употребе силе подиже и мисије делују у складу са поглављем 7 Повеље УН на одржавању и изградњи мира.

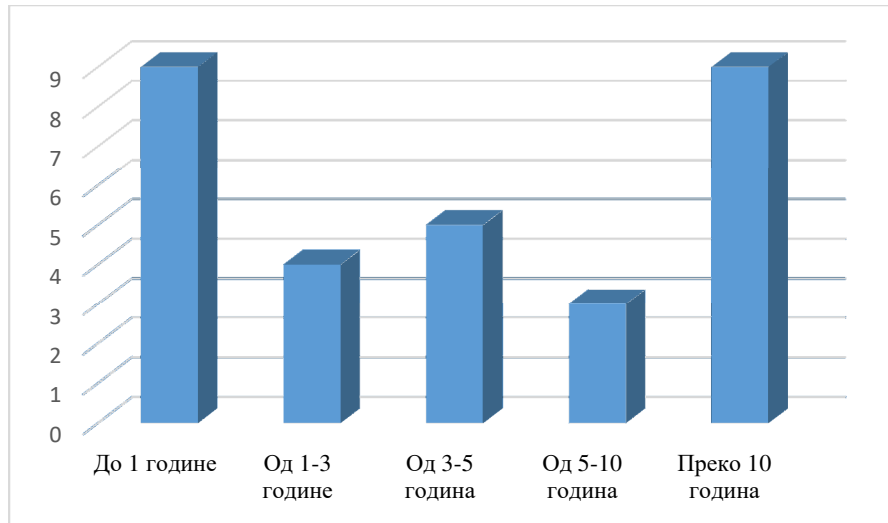
Графикон бр.15 Подела мисија на простору бивше СФРЈ према генерацијама

У временском опсегу који обухвата ово истраживање завршено је 22 мисије док је 7 још увек активно. Интересантно је да активне мисије трају преко десет година са нејасним роковима завршетка.

Графикон бр.16 Број активних и завршених мисија на простор бивше СФРЈ

Анализом временске интерполације мисија могу се констатовати две суштинске ствари. Прва је да мисија НАТО теже да трају до годину дана и да мисије које се везују за изградњу мира кроз изградњу држава на простору БиХ и КиМ активне и показују тенденције трајања дужег од десет година са нејасним роковима завршетка у 100% случајева.

Графикон бр.17 Трајање мировних мисија на простору бивше СФРЈ

У теорији мировних мисија се феномен дугог трајања до сада приписивао само мисијама прве генерације које су послате у сукобе између држава (Индија- Пакистан; Израел-Либан...). Савремене мировне мисије су сложеније, велики део активности везаних за мировни процес постаје интегрални део мисија па се успех мировне мисије покушава изједначити са успехом мировног процеса. Минимизирањем дистинкција између успеха мировне мисије и мировног процеса савремене мировне мисије се интензивније увлаче у конфликт и њихове интенције и визије решавања конфликта доводе до већег броја консеквенци међу којима је и продужено време трајања мисије. Савремене мировне мисије се могу посматрати као макро-пројекти који имају своје планове, фондове, ризике али и очекивања. Неуспех пројекта изградње мира преко изградње држава је ризик који има далекосежне и вишезначне консеквенце, односно што су мировне мисије дубље инволвиране у решавање конфликта расте ризик од неуспеха.¹³⁷ Најекстремнија варијанта изградње мира је „стварање држава“ енг. state formation као трајно спорног и веома опасног концепта у систему међународних односа јер се заснива на нарушавању принципа суверенитета и немешања у унутрашње ствари држава као основних јединица међународних односа.¹³⁸

¹³⁷ Ризици су тактичког, оперативног али и стратегијског нивоа. Могу бити војни, политички, економски и сл... Последице неуспеха неће имати реперкусије само на земљу у којој се спроводи мировна мисија већ и на регион али и на земље које спроводите те мировне мисије.

¹³⁸ Овај термин користи Валенштајн описујући фазе у услове стварања држава у различитим околностима и фазама али никада под окриљем мировних мисија (Wallenstein, 2002).

3.5 Критеријуми успешности мировних мисија на простору бивше СФРЈ

Суштинска одлука која усмерава комплетан истраживачки процес је конципирање начина процене, критеријума али и утврђивање референтних нивоа мерења који се користе у процени у којој мери су критеријуми достигнути. Ким сматра (Kim H. , 2015) да сваки истраживач треба да одреди критеријуме успеха према својим теоријским и прагматичним захтевима. Међутим, при оваквом приступу отвара се питање да ли је такав начин приступа довољан када се говори у успеху мировних мисија или се пажња посвећује само парцијалним и пренаглашеним, скоро практичним питањима а да се при томе занемарују и друга питања од значаја за успех мировног процеса. Делимичан одговор на ово питање дају Кол и Кусенс који критеријуме успеха мировних мисија сврставају у минималистичке, максималистичке и умерене (Call & Cousens, 2008). Максималистички стандард подразумева успех мисије ако је решила основни узрок конфликта, минималисти посматрају као успех ситуацију ако нема конфликта али при томе не обраћају пажњу на стање у држави нити желе да формирају неки временски оквир након завршетка конфликта који се доводи у везу са успехом мировне мисије. Заговорници умереног стандарда у квалификацији успеха сматрају да је прекид конфликта и *пристојно управљање* сасвим довољно за квалификацију успешности мисије (Martin-Brûlé, 2010). Насупрот овоме, уколико су критеријуми успеха високо постављени и превише детаљни вероватно ће се доћи у ситуацију да се мисије оцењују као неуспешне јер нису успеле у свему. Диел и Друкман наводе да је за успешну процену потребно прво дефинисати успех, направити стандарде који усмеравају процену, развити одговарајуће индикаторе, пратити промене на индикаторима у току неког времена а затим уопштавањем те промене пренети у научни исказ (Diehl i Druckman, 2013). Да би се решило практично питање могућности формирања листе универзалних критеријума, избегле грешке субјективизма у наглашавању одређених резултата мисија било је потребно поћи од претпоставке да су сви критеријуми једнако релевантни. Односно требало је за потребе овог истраживања формирати листу која обухвата све академске и институционалне критеријуме успеха мировних мисија до којих се дошло прегледом литературе (Табела бр. 14). Оваквом одлуком избегава се релативизација или пренаглашавање значаја појединих критеријума а циљ је да се мисије анализирају са свим критеријума који се покажу валидним за ту врсту мисије.

3.6 **Анализа успешности мировних мисија на простору бивше СФРЈ**

Ради процене успешности мировних мисија на простору бивше СФРЈ биће извршено тестирање формираног сета критеријума на сваку од 29 мисија. Циљ оваквог приступа је да се накнадном компаративном анализом утврди колико су мисије стварно биле успешне у решавању унутрашњих конфликта и да се одговори на истраживачко питање да ли је могуће формирати универзалну групу критеријума за оцену успешности мировних мисија уопште?

3.6.1 **Успешност мировних мисија на простору Републике Хрватске**

Међународна заједница је на простор Републике Хрватске упутила укупно шест мисија. Од тог броја 2 су биле војне, 2 мешовитог састава и по једна цивилна и једна полицијска мисија. Када говоримо о мандату било је 3 мисије одржавања мира и 3 мисије изградње мира. Генерацијски мисије су дистрибуиране као 3 мисије четврте генерације, 2 мисије друге генерације и 1 мисија прве генерације. Већина или 5 мисија су биле мисије УН док је само једна вођена од стране ОЕБС као регионалне организације. Са друге стране интересантно је да су само две мисије биле пре Ердутског и Дејтонског мировног споразума док је преосталих четири активирано након споразума. Најдуже је трајала мисија ОЕБС која је водила процес стабилизације хрватског друштва а њеним окончањем завршено је ангажовање свих мировних мисија на простору Хрватске.

3.6.1.1 **Мисија УНПРОФОР-Н**

Критеријум задржавање конфликта

Мисија није успела да задржи конфликт на простору Хрватске јер је било покушаја да се у присуству мисије у конфликт увуче Србија када је 04.04.1992. године хрватска артиљерија напала Шид. Неколико дана касније долази до сукоба хрватске војске и ЈНА на територији БиХ и то у рејонима Посавине и на ширем подручју Мостара чиме се сукоб пренет на територију суседне републике (Радишић, 2002). У току рата у БиХ хрватска

војска активно учествује у војним операцијама на територији ове републике.¹³⁹ Неке од ових операција су биле уз сагласност и позив владе у Сарајеву али је већи део спровођен на основу ратних планова Хрватске пре свега са циљем војног решења питања РСК, слабења позиција РС и обликовања окружења у БиХ које би довело до политичког решења у складу са хрватским интересима и што је могуће више у складу са антиципацијом водећих земаља међународне заједнице.

Највећи неуспех мировна мисија доживљава када су хрватске снаге наставиле своје офанзивне операције према заштићеним зонама УНПА.¹⁴⁰ У овом смислу поражавајуће делује податак да су се снаге УН повукле пре него што је кренуо напад на Масленицу. Чак и после потписивања прекида ватре 01.10.1994. године није дошло до успостављања контроле над странама у сукобу јер су инциденти и мањи сукоби били честа појава дуж целе линије раздвајања.¹⁴¹

У погледу способности мисије да контролише границе према БиХ и Србији у деловима под заштитом УН (резолуција СБ 769) мисија није успела да се наметне као ауторитет и спречи пребацивање војних снага са територије РХ у Хрватску и обрнуто.

Позитиван учинак остварен је верификацијом повлачења главнине снага ЈНА из Хрватске до 30.05.1992. године, а до 20.10.1992. године верификовано је повлачење снага ВЈ са простора Цавтата и Конавала (Радишић, 2002). Значајан успех био је и спречавање ескалације сукоба око Превлаке (UN, 1994). У току саме мисије није спречен увоз великих количина наоружања и муниције у Хрватску иако је резолуцијом СБ 713 од 25.09.1991. године предвиђен ембарго на увоз оружја за целу бившу СФРЈ.¹⁴² Велике силе су се

¹³⁹ У току априла и маја 1992. године изводе се операције у Посавини; 06-08.06.1992. године операција „Чегал“ код Мостара а затим и на ширем подручју Херцеговине; од 23.07-13.08.1992. године операција „Ослобођена земља“ у залеђу Дубровника; од 22-27.10.1992. године операција „Влаштица“ у залеђу Дубровника; од 29.11-24.12.1994. године операција „Зима 94“ у рејону Ливањског поља; од 31.10-03.11.1995. године операција „Цинцар“ у рејону Купреса и Бихаћа (S/1995/38, 1995).

¹⁴⁰ Највеће офанзиве су биле: неуспешну нападну операција ХВ на подручје Барање 03.04.1992. године; напад на Миљевачки плато, напад на Масленицу од 22.01.1993. године, напад диверзантске групе ХВ на Мирловић поље код Дрниша 06.09.1993. године; 09.09.1993. године операција „Медачки цеп“, напади ХВ на положаје СВК око Петриње од 12-14.09.1994. године и офанзива ХВ на подручју Динаре и Старетине од 14-18.03.1995. године.

¹⁴¹ Према званичним извештајима УН број инцидената је са 70 колико их је било на дан потписивања споразума попео на чак 129 дана 11.01.1995. године (за 50 инцидената одговорна ХВ а за 79 СВК- посебно забрињава чињеница да се користи тешко наоружање). Број инцидената је био стално у порасту па се 07.03.1995. године региструје 218 случајева нарушавања прекида ватре (S/1995/38, 1995), (S/1995/222, 1995).

¹⁴² Посебно је агресиван став имала Хрватска која је у току рата изградила респектабилне оружане снаге и до 31.01.1993. године упркос ембаргу на увоз оружја ХВ има 105 000 војника распоређених у 9 бригада. Око 300 тенкова Т54, Т55, Т72, М84, и 2500 оруђа за ПОБ, 820 арт. система за подршку, 25 авиона МИГ-21, 40

индиректно а касније и директно мешале у решавање конфликта на простору Хрватске. Русија је своје мешање задржала на нивоу политичких иницијатива и партиципирања у преговорима око решавања кризе. Сличан став на почетку имају и САД али се њихово ангажовање у току 1994. и 1995. године значајно мења што је имплицирало директне војне акције снага НАТО против РСК као казна за ангажовање РСК у војним операцијама око Бихаћа.¹⁴³

Оцена: 2 (неуспех)

Критеријум помоћ у решавању конфликта

Мисија је у више наврата иницирала преговоре страна у конфликту на тактичком нивоу и стварала услове за одржавање и спровођење мировних преговора на стратегијом нивоу. Након операције у подручју Масленице дошло је до интензивних преговора који су завршени 06.04.1993. године у Женеви. Договорено је да се хрватска војска повуче са подручје које је заузела и да се уместо српских снага ту зону распореде снаге УН како би се поштовала резолуција СБ 802. Три месеца касније хрватска влада преко УН нуди да повуче своје трупе са подручја које је под заштитом УН ако се одобри коришћење Маслиничког канала и аеродрома Земуник (Радишић, 2002).

Политичко нејединство, недостатак визије у вођењу РСК довели су до дисконтинуитета деловања на локалном и нивоу РСК па се јавља ситуација потписивања споразума на локалном нивоу које не одобрава влада РСК. Такви мањи споразуми су решавали проблеме грађана на локалном нивоу али нису били прихватљиви за укупну политику РСК према самом конфликту и његовим могућим исходима.¹⁴⁴ Значајан напредак постигнут је 17.12.1993. године када је посредовањем УН потписан Споразум о примирју који је накнадно 29.03.1994. године потврђен у руској амбасади и познат је као „Загребачки споразум“ (S/1994/367). Ово је била добра основа за наставак сарадње па се

оклопних возила и 24 хеликоптера. Поред овога планирана је набавка још 120 тенкова Т72 и 200 ОТ као и хеликоптера Ми-8 и Ми-24, 2 Пуме и 4 Газеле и 4 авиона Л59 (Радишић, 2002). Велике количине наоружања улазе преко Мађарске, посебно након 29.11.1993. године када министри одбране Хрватске и САД потписују споразум о војној сарадњи. Ово је најбољи пример да су САД свесно прекршиле ембарго на увоз наоружања Хрватској а у део тог наоружања је завршавао код Муслимана у БиХ. Мировне снаге својим деловањем нису успеле да смање војне потенцијале страна у конфликту који су се у току сукоба само увећали.

¹⁴³ Напад снага НАТО уследио је 18.11.1994. године када је нападнут аеродром СВК Удбине (GAO, 1995).

¹⁴⁴ Тако је 18.02.1994. године дошло до потписивања тзв. „Даруварског споразума“ између РХ и представника Западне Славоније али је ова иницијатива одбачена од стране власти РСК.

02.12.1994. године потписује „Уговор о економској сарадњи“ којим се прецизирају услови за отварање ауто-пута Загреб-Липовац и економска сарадња. (S/1995/222, 1995).

Поред споразума који су се тicali унутрашњег сукоба између РХ и РСК, под покровитељством УН потписан је и споразум регионалног карактера између СРЈ и Хрватске када је 01.10.1993. године договорено повлачење снага ВЈ са подручја Превлаке чиме је ово подручје значајно стабилизовано чиме се превентивно деловало у вези могућег конфликта две државе.

Оцена: 4 (делимичан успех)

Критеријум степен насиља у присуству мировних снага

Иако се више пута потписивало примирје мировне снаге нису успеле да обезбеде њихово поштовање. Најзначајније примирје потписано је 29.03.1994. године али су сукоби ипак настављени. Основна одлика тих сукоба је размена ватре на линијама раздвајања, употреба артиљеријских оруђа али и присуство војних формација обе стране у зонама под контролом УН. У току ових инцидената није било значајних померања линије фронта. Инциденти су посебно интензивирани почетком 1995. године када хрватско руководство све јасније показује да не жели да подржи наставак мисије УН на територији Хрватске (UN, 1994), (S/1995/38, 1995), (S/1995/222, 1995). Саме мировне су биле честа мета напада обеју страна у конфликту а напади су углавном мотивисани политичим разлозима као део застрашивања или као недисциплина војника на линијама раздвајања.¹⁴⁵

Оцена: 3 (делимичан неуспех)

¹⁴⁵ Хрватска страна најчешће примењује демонстрације ради политичког притиска и ограничавања слободе кретања снага УН. Дана 26.09.1993. године представници расељених лица протестују испред команде УН у Загребу. Неколико месеци касније демонстранти блокирају снаге УН на 15 од укупно 19 прелаза према UNPA зонама и такво деловање Ален Жипе назива „чистим политичким притиском који има подршку у Загребу“ (Радишић, 2002). Поред ових ненасилних метода било је напада са употребом оружја као што су напади на полицију и отмице возила УН (SG, 1994). У секторима Север и Југ од октобра 1994. године до 14.01.1995. године украдено је 24 возила УН што значајно утиче на деловање мировних снага (S/1995/38, 1995). Мировне снаге су претрпеле и људске губитке у секторима UNPA. До 20.01.1995. године у сектору Исток било је 3 мртва и 35 повређених, у сектору Запад 3 мртва и 19 повређених, сектор Север имао је 6 мртвих и 43 повређена док је у сектору Југ било 7 мртвих и 75 повређених (S/1995/222, 1995), (S/1994/1067, 1994).

Критеријум заштита цивила

Један од приоритетних задатака мисије био је заштита УНПА зона и цивилног становништва. Поред заштите самих зона од напада хрватских снага мисија је имала одлучујућу улогу у заштити око 20 000 Хрвата који су остали у УНПА подручјима под контролом Срба и око 5000 Срба који су били на УНПА подручјима под контролом Хрвата (S/1995/222, 1995). У овом сегменту мисија је доживела значајан неуспех јер је дошло до масовног страдања цивила као последица хрватских војних операција.¹⁴⁶

Након 1993. године и операције „Медачки цеп“ па до окончања мисије није било масовних страдања цивила што представља значајан помак у односу на 1992. и 1993. годину. Омогућено је кретање цивила преко линије раздвајања у УНПА зонама.¹⁴⁷

Оцена: 3 делимичан неуспех

Критеријум успех у достављању хуманитарне помоћи

У циљу смањења тензија и побољшања услова живота локалног становништва мисија је спровела низ активности којима је повећана безбедност становништва од мина, побољшано је снабдевање струјом и водом као и допремање хуманитарне помоћи (S/1994/1067, 1994).

Оцена: 4 (делимичан успех)

¹⁴⁶ У нападу на Миљевачки плато мучено је и убијено 40 припадника ТО РСК. У операцији „Гусар“ када је извршен напад на Масленицу од 22.01.1993. године протерано око 10 000 цивила из Шибенског залеђа, погинуло 326 војника и цивила а накнадно у збеговима умрло 165 цивила док су српска села Смоковић, Кашић, Ислам Грчки потпуно уништена. У нападу диверзантске групе ХВ на Мирловић поље код Дрниша 06.09.1993. године убијено 7 старих лица од чега је троје живо бачено у ватру. У операцији „Медачки цеп“ која је била 09.09.1993. године убијено 72 људи међу њима највише старијих цивила а три српска села потпуно уништена (Veritas, 2018).

¹⁴⁷ Упркос напорима сама мисија је признала да није обезбедила заштиту и безбедност српске мањине у деловима УНПА које контролише хрватска страна (S/1995/38, 1995). Отварањем ауто пута Загреб-Липик цивилима је олакшано кретање и услови живота. За контролу ауто пута било је задужено око 150 посматрача и више војних патрола УН и локалне цивилне полиције (S/1995/38, 1995). Поред овога мисија је помогла у успостављању редовног снабдевања водом и струјом насеља у зони операције па је у секторима Запад, Север и Југ покренуто 13 пројеката обнове система са снабдевање водом (S/1995/38, 1995). УН је организовао и посете хрватским гробљима за време верског празника „Сви свети“ 01.11.1994. године.

Критеријум повратак избеглих и расељених лица

У погледу броја избеглих и расељених лица који се враћају у предратна боравка мисија није била успешна јер нису створени безбедносни ни економски предуслови за одрживи повратак расељених лица (S/1995/38, 1995).

Оцена: 2 (неуспех)

Критеријум изградња локалних капацитета за безбедност и владавину права

Мисија није успела да успостави локалне полицијске снаге које би биле гаранција безбедности свих грађана у УНПА зонама.

Оцена: 2 (неуспех)

Критеријум способност мисије да обезбеди ред

Мисија је била присутна у зони операције и није било смањења бројног стања које би указивало на промену околности од значаја за смањење или ликвидацију мисије. У току конфликта није било смањења броја припадника мисије тако да је пред сам крај мисије УНПРОФОР у Хрватској током марта 1995. године мисија бројала 15 839 људи (S/1995/222, 1995).

Оцена: 3 (делимичан неуспех)

Критеријум испуњење мандата мисије

Основни закључак око прекидања ове мисије је да она није укинута или промењена због битно промењених околности у вези са деловањем саме мисије већ је то резултат промене окружења мисије на регионалном и глобалном нивоу. Дакле, у испуњењу овог критеријума мисија је била делимично неуспешна јер је задржан *status quo* по питању конфликта док је у осталим сегментима остварен мањи напредак који не води ка потпуном испуњењу мандата мисије.¹⁴⁸

Оцена: 3 (делимичан неуспех)

¹⁴⁸ Суштински мисија је у тренутку промене своје структуре радила на имплементацији већег дела задатака из сложеног мандата. Иницијативе за променама су биле политички мотивисане дешавањима у БиХ и Македонији али највише због ускраћивања политичке подршке хрватске власти са почетка 1995.године. Генерални секретар УН предложио је промену организације и назива мисије по следећем: UNEF-1 за Хрватску, UNEF-2 за Босну и Херцеговину и UNEF-3 за Македонију¹⁴⁸(S/1995/222, 1995). Ова иницијатива је одбачена јер су стране у сукобу имале различите перцепције успеха и задатака мировних снага. Српска страна је свакако имала примедби на рад мисије али је сматрала да је од есенцијалне важности за мировни процес да УН остане у Хрватској. Са друге стране хрватска страна није делила тај став и у писму које је ГС УН Бутросу Галију упутио Фрањо Туђман експлицитно је поменуто да УНПРОФОР није успео да спроведе одредбе Венсовог мировног плана и одговарајућих резолуција СБ (O Shea, 2005).

3.6.1.2 Мисија УН на Превлаци УНМОП

Критеријум задржавање конфликта

У току трајања мисије није дошло до преливања конфликта са територије Хрватске на територију Црне Горе чиме је избегнут међудржавни конфликт око спорне територије. У току саме мисије није било сукоба хрватске војске и Војска Југославије што је важан показатељ успеха мисије. Споразумом о нормализацији односа између Хрватске и СРЈ који је потписан 23.08.1996. године створили су потребне предуслове за решавање кризе на овом полуострву (S/1996/1075, 1996). Ескалација војних активности у зони мисије регистрована је само за време НАТО агресија на СРЈ у току 1999. године када су авиони и БПЛ нарушавали демилитаризовану зону УН на шта је реаговала ПВО СРЈ. У неколико наврата са територије Републике Хрватске регистрован је неовлаштени улазак официра НАТО у демилитаризовану зону без одобрења мисије (S/1999/764, 1999).

Иако је нејасна ситуација око протезања државне границе између две земље хипотетички могла бити повод за међудржавни сукоб до њега није дошло. Ниједна страна није желела сукоб око Превлаке мада је перцепција права на тај део територије била дијаметрално супротна. Хрватска га сматра за безбедносно а не територијално питање не доводећи у питање своје право на Превлаку. Са друге стране за Црну Гору ово полуострво има важан стратегијски значај јер се са њега лако контролише улазак у Боку Которску.

У рејону Превлаке формирана је демилитаризована зона у којој су требале бити распоређене слабе полицијске снаге са обе стране. Мисија није успела ставити под своју контролу овај део границе јер је било опструкције са хрватске стране која је ускраћивала слободу кретања војних посматрача. У циљу релаксације односа мисија је иницирала посебне процедуре за прелазак границе иако није дошло до званичног отварања граничног прелаза Дебели Бријег. Чак и након потписивања споразума око „меканог граничног режима“ између СРЈ и РХ, до самог краја мисије остале су тензије око питања границе што је условило честе инциденте узроковане нерегулисаним питањем положаја границе што је као проблем превазилазило мандат и могућности мисије (S/1997/76), (S/1997/1019, 1997).

У циљу очувања мира у пограничном појасу демилитаризована зона била је подељена на „жуту зону“ која мора бити потпуно демилитаризована и „плаву зону“ која је

под контролом УН (SC, 1998). Мисија је имала способности да у зони операције спроведе основне одредбе мировног споразума иако је било појединачних инцидената и појављивања специјалних војних и полицијских снага у ДМЗ, није долазило до тензија или инцидената који би угрозили мир или саму мисију (S/1997/311, 1997), (S/1997/506, 1997). Изузетна ситуација за мисију настаје почетком агресије НАТО на СРЈ када су појачане војне активности са обе стране границе. Ово је уједно био и догађај који је могао да доведе до колапса мисије али ипак није дошло до ескалације сукоба. Војно присуство СРЈ на Превлаци званично је окончано у току новембра 1999. године а потврђено је у извешају посматрача од 12.12.1999. године (S/1999/1302, 1999).

Један од приоритета мисије био је демилитаризација целог подручја у чему је постигнут значајан успех. Обе стране су поштовале одредбе споразума и повукле тешко наоружање као и војне снаге што представља значајан успех мисије. Поред овога стране су уклониле и минска поља која су отежавала рад војних посматрача (S/1996/502, 1996).

Оцена: 5 (успех)

Критеријум помоћ у решавању конфликта

У циљу координације деловања и изградње поверења између страна, организовани су радни састанци уз посредовање УН на локалном нивоу. Овакво деловање несумњиво је било успешно, деловало се превентивно а на локалном нивоу су решавана мања отворена питања. Овим се доприносило и успостављању комуникације између снага у конфликту. Трајно решење кризе било је везано за политички процес који је превазилазио мандат и оквира деловања мисије али то није утицало на укупну процену да је мисија била успешна у посредовању око решавања проблема јер је постојала редовна комуникација страна у конфликту преко УН.¹⁴⁹

¹⁴⁹ Стране у конфликту су изнеле јасну политичку вољу да реше проблем Превлаке и то су потврдила Споразумом о нормализацији односа од 23.08.1996. године који је потписан у Београду. Од тада се одржавају стални преговори две владе у вези са питањима нормализацији односа. Од почетка кризе око превлаке Хрватска ово питање третира као безбедносни а не територијални проблем те 15. јуна 1998. године предлаже властима СРЈ да се трајно реши питање Превлаке (S/1998/578, 1998).

Обе стране изнеле своје предлоге за решавање кризе а 18.08.1998. године одржан је први састанак министара спољних послова који су се договорили да се састану експертске комисије што је и учињено од 15-06.09.1998. год. Први састанак је био у Загребу (S/1998/939, 1998), други је био 09.10.1998 у Београду, трећи 23.12. у Загребу и четврти 09.03.1999. у Београду. Постојала је обавеза обе стране да двомесечно извести СБ о напретку преговора. У априлу 2000. године Хрватска позива СРЈ да обнове преговоре на шта добија позитиван одговор у јуну исте године (S/2000/647, 2000). Уследили су интензивни контакти у

Поред повезивања представника снага безбедности у зони раздвајања мисија је имала позитивне резултате у промоцији сарадње и повезивања локалних власти, слободе кретања и стварању безбеднијих услова за живот. Шеф мисије имао је редовне контакте са Београдом и Загребом у вези са спровођењем резолуције СБ 1335.¹⁵⁰

Да би се подржале и олакшале активности мисије на терену и превентивно деловало у циљу избегавања наредних конфликта СБ је донео резолуцију 1252 којом је обухваћено неколико мера за изградњу поверења међу странама. Ова иницијатива се показала као преурањена јер су стране и даље имале и даље дијаметрално супротне ставове по овом питању (S/1999/1051).

Оцена: 5 (успех)

Критеријум степен насиља у присуству мировних снага

У току ангажовања мисије није било жртава које би се могле довести у везу са сукобом страна у конфликту као ни напада на мировне снаге што представља потпуни успех мисије. Штавише, стране у сукобу су поштовале примирје и није било значајнијег нарушавања договореног режима сарадње што се може оценити као успех мисије.

Оцена: 5 (успех)

Критеријум испуњење мандата мисије

Према званичним извештајима УН мисија је успешно завршила свој мандат и то је најбоље описано изјавом ГС Кофија Анана: „Иако је била распоређена у турбулентним деценијама на Балкану мисија УНМОП једопринела да се Превлака изолује од околних конфликата и да они не угрозе полуострво. Показано је да и мала једница УН може направити значајну разлику“ (S/2002/1341, 2002).

Оцена: 5 (успех)

Београду 11.06. 2001. године, Бечу 28.06.2001. године (S/2001/661, 2001), Њујорку 11.11.2001. године али и контакти са шефом војних посматрача 14.11.2001. године. Агресија на СРЈ зауставила је решавање практичних аспеката овог споразума док је на терену и даље видљива јасна разлика у ставовима две стране што су потврдиле владе СРЈ писмом СБ (S/2000/1235) од 22.12.2000. године и Хрватске (S/2001/13) од 05.01.2001. године. Након бројних састанака 10.12.2002. године потписан је Споразум о решавању статуса Превлаке чиме су се стекли услови за повлачење мисије.

¹⁵⁰ Као гест добре воље и релаксације односа 23.12.1998. године постигнут је споразум о отварању граничног прелаза Дебели Бријег за време трајања празника до 15.01.1999 (S/1999/16, 1999). Хрватска страна је предложила да прелаз буде стално отворен али је то југословенска страна одбиле тврдећи да није могуће једнострано отварање граничних прелаза и да је за то потребан међудржавни споразум. Незванично, овај прелаз остао је отворен што је значајно олакшало живот локалном становништву. Други прелаз на Рту Кобила је отворен на четири сата дневно и ту није било много саобраћаја.

3.6.1.3 Мировна мисија УН за успостављање поверења- УНЦРО

Критеријум задржавање конфликта

У току трајања ове мисије хрватска војска је предузела највеће офанзивне операције на подручју Републике Српске Крајине и Републике Српске где је учествовао највећи део хрватске војске. Најзначајније операције на подручју БиХ и Републике Српске биле су операција „Скок-2“ према Ливну и Грахову којом је обликовано окружење за напад на Книн и друга операција „Љето 95“ којом су настављени продори хрватских јединица према Бања Луци.¹⁵¹ Ово су биле операције којима су пресечени коридори са снабдевање и садејство ВРС и СВК па је убрзо након тога уследила операција „Олуја“. Након напада на секторе Север и Југ УНПА заштићених зона, хрватска војска је покренула серију офанзива на положаје ВРС око Јајца од 08-15.09.1995. године. Прво је почела операција „Маестрал“ а нешто касније (09-11.10.1995. године) и операцију „Јужни потез“ након које су се хрватске снаге највише примакле Бања Луци (Trbović, 2008).

Међутим није само хрватска страна деловала преко граница Хрватске и БиХ. Након напада АБиХ на положаје СВК и пораза присталица Фикрета Абдића око Бихаћа, 19.06.1995. године дошло је до контраофанзиве у којој су кориштени борбени хеликоптери српске стране (S/1995/650, 1995).¹⁵² У присуству мировних снага настављени су интензивни сукоби у којима је српска страна доживела војни пораз иако је мисија имала мандат да обезбеди имплементацију мировног споразума од 29.03.1994. године између Републике Хрватске и РСК. S/1994/367.¹⁵³

¹⁵¹ Дана 30.07.95 председник Муслиманско-хрватске Федерација Крешимир Зубак је рекао да су операција у Западној Босни завршене и да се са положаја могу наставити операције према Дрвару, Петровцу, Шипову, Мркоњић Граду па и према Книну (Радишић, 2002).

¹⁵² Неуралгична тачка где се на малом простору нашло шест различитих војски (СВК, ХВ, ВРС, Снаге АП Западна Босна, АБиХ, снаге УН) показала је да снаге УН у мандату који им је додељен нису биле способне да спрече преливање конфликта на територију других држава.

¹⁵³ Као потврда овог става су напад ХВ на Сектор Запад УНПА од 01-04.05.1995. године (операција „Бљесак“), затим операције ХВ на простору Динаре 04.06.1995(S/PRST/1995/30) операција „Скок 1“ и најпогубнији напад за српски народ у Хрватској на Секторе Север и Југ од 04-07.08.1995. године (операција „Олуја“). У току напада на Сектор Запад дошло до паничног повлачења јорданског батаљона УН. Првог дана напада било је покушаја да се стране доведу за преговарачки сто и договоре примирје у Загребу али хрватска страна то није прихватила тврдећи да ће операција бити заустављена наредног дана (S/1995/467, 1995). Као облик одмазде за напад ХВ на Сектор Запад СВК је 02.05.1994. напала Загреб са ракетама земља-земља типа „Луна“. У току напада пет пројектила пало је на центар града а три на аеродром Плесо (Радишић, 2002). Непосредно пре отпочињања операције „Олуја“ 04.08.1995. године Министарство одбране саопштило да је обавестило припаднике УН о намери да подручја врати под своју контролу (Радишић, 2002). Према њиховим извештајима једино су припадници канадског батаљона остали доследни мисији коју су

За УН није било упитно питање граница РХ а позивање на њен територијални интегритет био је пасус у свим резолуцијама УН у вези са овом мисијом (981, 990, 994, 1009, 1023,1025) али и поред постојања великог броја посматрача и другог особља УН није спречено отворено ангажовање хрватске војске на територији БиХ. У склопу изолације кризног подручја и спречавање преливања конфликта на територију суседних земаља мировне снаге су имале мандат да контролом границе прикупљају податке о преласку војног особља, опреме, наоружања (S/23280, annex III). У том циљу формирано је 21 пункт (S/1995/320), на коме су праћене активности у пограничном појасу. Ти пунктове су функционисали али ни њихово постојање није спречило да се преко граница Хрватске и БиХ пребацују значајне војне снаге које учествују у директним војним операцијама.¹⁵⁴

Иако је декларативно мисија покушавала да успостави ауторитет над странама у конфликту то се фактички никада није десило јер је хрватска страна игнорисала препоруке, позиве и резолуције СБ. Посебно је била тешка ситуација након операције „Бљесак“ када је Туђман је 09.06.1995. године директно запретио новим војним операцијама ако мисија УН буде неуспешна.¹⁵⁵ Српска страна је према снагама УН била скептична иако су Срби углавном поштовали обавезе које су преузете мировним споразумом из 1994. године. Посебно у домену који се односио на контролу наоружања јер су пристали да своје тешко наоружање стави под контролу УН у складиштима Кула,

имали као мировне снаге. У наставку сукоба када се претило да ће се напад наставити ка сектору Исток потврђено је да је мисија била немоћна да заустави било какве војне операције па су се снаге УН након пада сектора Запад, Север и Југ и у жеку хрватских припрема за напад на сектор Исток почеле утврђивати, прихватајући на тај начин своју немоћ да зауставе насиље које је било противно ранијим резолуцијама УН и мировним споразумима који су потписани (S/1995/987, 1995).

¹⁵⁴ Према подацима УН између 05-30.07.1995. године границу Хрватске и БиХ прешло је 8610 војника и 1049 војних возила због чега је успостављено још 6 посматрачких позиција дуж границе (S/1995/650, 1995). Између 25.06-30.07.1995. године прешао преко прелаза „Каменско“ на територију БИХ ушао је 2861 хрватски војник је (S/1995/650, 1995) док је портпарол УН у Загребу Кристофер Ганс 28.07.1995. године у најави војне операције ХВ против РС и РСК потврдио да је из Хрватске у Босну прешло око 10000 војника преко истог граничног прелаза. Након „Олује“ и отворених претњи да ће доћи до војног решења сектора Исток откривене су војне активности са подручја СРЈ и том приликом су посматрачи УН забележили прелазак између 600-700 лица обучених у полицијске униформе преко моста у Батини (S/1995/730, 1995). Овим се показало да мисија није била у стању да сопственим капацитетима контролише границе у складу са добијеним мандатом.

¹⁵⁵ Да је то било део званичне политике Хрватске говори и податак да је Хрвоје Шаринић 21.06.1995. године као министар иностраних послова одбио предлог Карла Билта да се ХВ повуче са Динаре након операције „Скок 1“. Поред тога треба поменути изјаву НГШ ХВ генерала Томисла Червенка да „хрватска јавност треба да буде спремна на наставак рата до ослобођења“ (Радишић, 2002).

Стара Градишка и Гавриница.¹⁵⁶ У исто време мисија није имала никакве контроле над хрватским снагама јер је перцепција кривца за конфликт била усмерена према српској заједници у Хрватској.

Један од индикатора неуспеха мисије али и међународних напора уопште је и евидентно наоружавање страна у конфликту у току трајања мисије и поред санкција УН. Хрватска је уложила велика средства за куповину наоружања и опреме и до почетка офанзива 1995. године изграђена је респектабилна војна снага способна за офанзивне операције стратегијских размера. УН су регистровале и наоружавање на страни СВК када је у очекивању хрватске офанзиве формирана Бригада специјалних снага СВК.¹⁵⁷

Перманентна политика већег дела међународне заједнице била је фокусирана на политичку и економску изолацију Срба у РСК, РС од Србије да би спречила војна помоћ Србима у Хрватској и Босни и Херцеговини. Политика уцењивања дале је резултете када је Милошевић у августу 1995. године увео санкције за Србе преко Дрине што је потврђено у званичном извештају УН од 07.08.1995. године (Радишић, 2002).¹⁵⁸ Индикативно је такође да је у току етничког чишћења Срба из Хрватске изостала војна интервенција Србије али и ВРС посебно у току трајања операције „Бљесак“.

Сама мисија није имала много утицаја на политичко деловање ван њеног мандата. Велике силе су већину своји националних циљева остваривале кроз декларативну подршку мировној мисији и фактичкој подршци војног решења питања РСК. Амерички

¹⁵⁶ Поверење је трајно нарушено непосредно пре али и за време акције „Бљесак“ јер је СДБ РСК сазнала да Хрвати спремају напад за 06.00 01.05.1995. године након што су Хрвати дан уочи напада почели да преговарају са представницима непалског батаљона у селу Драгалић. По отпочињању напада јордански и аргентински батаљон не пружају никав отпор, напуштају своје положаје а у неким случајевима се директно стављају на страну хрватске војске. Аргентинцима се ставља на терет што нису заштитили српске војнике и цивиле након што су дошли у окружење а Јорданци су оптужени да су препуштали положаје и војну технику хрватској страни. Ипак Срби нису имали избора него да обнове контакте са УН јер је доста људи остало у окружењу. Тек након доласка Јасушија Акашија у Пакрац 05.05.1995. године Срби су пристали да се обавежу да сарађивати са УН али већ у условима тешког нарушеног кредибилитета (Brigović, 2009)

¹⁵⁷ Мисија није успела да обезбеди да се војници сукобљених страна дислоцирају из забрањених подручја, тако се у извештају ГС (S/1995/467, 1995) помињу стотине војника и десетине комада тешког оружја са обе стране у зонама раздвајања. У току трајања сукоба мисија је имала јасне податке да се обе стране наоружавају и припремају за предстојеће конфликте. Пре почетка главних сукоба у току 1995. године УН је регистровао значајно наоружавање ХВ и то набавку најмање 21 авиона МИГ21, 6 хеликоптера Ми-24 као и велике количине наоружања и војних возила. Са друге стране Срби формирају Бригаду специјалних снага која је била опремљена модерним наоружањем као и лансерима са којих су испаливане модификоване бродске ракете. Према извештајима УН ниједна страна није изразила спремност да предузме неопходне кораке ка смањењу тензија иако је УН то више пута захтевао (S/1995/650, 1995).

¹⁵⁸ Држање Србије ван конфликта у Хрватској и БиХ је један од основних циљева америчке политике на Балкану што је потврдио и сам Клинтон у изјави 06.08.1995. године. (Радишић, 2002)

политички дискурс био је вођен тврдим ставом демократских политичара из Вашингтона а сам Клинтон изјави од 06.08.1995, године отворено подржава акцију Хрватске и *нада се сличној акцији у БиХ против РС ако муслиманима достави довољне количине наоружања* (Радишић, 2002). Страдања и прогон српског цивилног становништва за политику САД су маргинални а прва реакција САД након хрватске операције „Бљесак“ била је изјава америчког амбасадора у Загребу (Питер Галбрајт) који је запретио Србима да не нападају Загреб јер се ту налази америчка амбасада и аеродром Плесо где се налази америчка јединица која сарађује са снагама УН. Антрфиле ово је била потврда директне америчке подршке операцији „Олуја“.

Позиција Велике Британије од почетка сукоба могла би се свести на уздржаност, рационалност и тражење алтернатива за насилно решавање конфликта. Министар одбране Мајкл Портиљо осуђује етничко чишћење које се спроводи у Хрватској и тиме се отворено противи ставовима САД и Немачке који подржавају војно решење кризе.

Русија се поставила прилично цинично у датој ситуацији јер је изостала званична осуда насиља на Србима док се једино оглашавају академски и црквени кругови како би се сачувале везе са Србима а који суштински немају никакву политичку моћ нити у Русији нити у међународним оквирима. Прва јача реакција званичне Русије долази након употребе авијације НАТО на положаје СВК 10.08.1995. године и то потврђује да је Русија показала сензитивност само на директно деловање и ширење НАТО а никако на споредне конфликте који нису у фокусу руске спољне политике.

Контакт група 12.05.1995. године позива све стране да омогуће повратак ауторитета УН на подручјима која су под сукобима док УН реагују преко СБ и 18.05.1995. године усвајањем резолуције СБ 944 којом се од хрватске тражи да напусти зоне раздвајања и позива обе стране да се суздрже од непријатељства (Радишић, 2002). Поред тога 10.08.1995. године изгласана је резолуција 1009 СБ УН којом се тражи од Загреба да обустави све војне активности и омогући приступ хуманитарним организацијама ради процене стања (S/RES/1009, 1995). Након завршених војних операција ГС подноси више извештаја о систематском уништавању српске имовине у Хрватској како би се покренула хитна акција УН (S/1995/987, 1995). Оваква реакција није уследила.

Европска унија реагује прилично благо тако што 04.08.1995. године укидају преговоре о трговини и привредној сарадњи са Хрватском.

Укупно гледано на примеру ових реакција може се видети комплексност међународног окружења у коме је мисија деловала а посебно треба узети у обзир непостојање америчке подршке мировној мисији, што ће се касније испоставити као један од најважнијих фактора успеха мировних мисија уопште.

Оцена: 2 (неуспех)

Критеријум помоћ у решавању конфликта

Основа мандата мисије УНЦРО били су Споразум о прекиду непријатељства потписан 29.03.1994. године између Хрватске и РСК (S/1994/367) и Споразум о економским односима од 02.12.1994. године (S/1994/1375). Примарни задатак мисије био је организовати састанке који би водили ка имплементацији потписаних споразума али се због радикализације ситуације на терену агенда ових контаката преусмерава на преговоре снага и решавање текућих питања у току конфликта. Иницијатива мировних снага за прекид ватре 01.05.1995. године по отпочињању операције „Бљесак“ није успела јер је одбија хрватска страна. Након тога УН посредују око операције „Сигуран пролаз“ за Србе који су остали блокирани у сектору Запад. У ову операцију се укључује лично Јасуши Акаши. Посредовано је и 05.05.1995. године око услова предаје преосталих српских снага у Западној Славонији.

У паузи између хрватских офанзива „Бљесак“ и „Олуја“ УН је био немоћан да стране у конфликту приволи на нове преговоре јер је трајно нарушено међусобно поверење нити је било воље за њиховим наставком. Ово је био проблем посебно што се видела јасна намера Хрватске да војно решење буде преференцијално јер обезбеђује тражене политичке циљеве и апсолутно повољан исход кризе. У току саме операције „Олуја“ снаге УН су имале више састанака са представницима страна да би решавале проблеме на локалном нивоу али ниједан није био од суштинског значаја за успех мисије. Након претњи да ће уследити напад на сектор Исток УН је интензивирао преговоре страна тако да је у периоду од 25.08.1995. године до 25.09.1995. године било девет састанака војних комисија око имплементације мировног споразума (S/1995/835, 1995).

Опште посматрано *modus vivendi* хрватске стране био је извршити војну операцију, постићи циљеве, преговарати уз посредовање УН али уз уважавање фактичке ситуације. У

оваквим околностима УН и српска страна остале су пасивне и нису имале алтернативу осим да прихвате преговоре који су били локалног а никако суштинског карактера.¹⁵⁹

Оцена: 2 (неуспех)

Критеријум степен насиља у присуству мировних снага

Интензивни сукоби страна у конфликту довели су до великих губитака бораца на обе стране али и међу припадницима мировних снага. Према подацима хрватске владе у нападу на сектор Запад погинуло је више стотина људи српске националности од којих је нађено 188 тела, од којих је 127 идентификовано. Нека тела су сахрањена поред Окучана, док су 1494 војно способна лица српске националности задржана у затворима у Хрватској на више локација. Према извештајима УН они су били изложени системском мучењу и пребијању (S/1995/467, 1995). Према хрватским подацима у току операције „Бљесак“ погинуло је 42 хрватска војника и полицајаца док је 162 рањено. Српски губици су процењени на 350-450 мртвих и преко хиљаду рањених (Brigović, 2009). Много тежа ситуација била је након операције „Олуја“ када је регистровано 850 жртва међу припадницима СВК од којих се још 208 води као нестало (Veritas, 2017).¹⁶⁰

Снаге УН су биле мета напада обе стране за време трајања конфликта. У појединим случајевима припадници УН су били намерно нападани и узнемиравани док се у одређеном броју случајева напад догодио из других околности и малициозних аката без одлика организованог насиља.¹⁶¹ Мировним снагама је била ускраћена слобода кретања

¹⁵⁹ Две велике офанзиве хрватске војске обележиле су мандат мисије тако да се УН ангажује око прекида непријатељстава. Први споразум је потписан 03.05.19945. године на аеродрому Плесо између Срба и хрватских власти без представника Србије а уз лично посредовање Јасушија Акашија. Према овом споразуму борбе су требале престати у 16.00 часова 03.05.1995. године (Brigović, 2009).

Након „Олује“ потписан је споразум о предаји српских снага у Сектору Север а прекид ватре је требао наступити 08.08.1995. године (S/1995/730, 1995). У наставку конфликта дошло је до договора о примирју између ХВ и СВК у сектору Исток тако да је 26.08.1995. године у 12.00 часова ступило на снагу примирје. Иако није урађена посредовањем мировних снага велики значај на мировни процес имала је „Декларација о мирном решењу сукоба у Источној Славонији“ коју 01.11.1995. године потписују представници Србије и Хрватске под покровитељством Ворене Кристофера. Ово је био увод за потписивање „Споразума о мирном решењу сукоба у Источној Славонији“ који су 12.11.1995. године у Ердуту потписали Милан Милановић и Хрвоје Шаринић . (S/1995/987, 1995). Ови споразуми су потврђени резолуцијом 1023 СБ УН што је довело до укидања санкције против СРЈ (SC, 1995).

¹⁶⁰ Покретањем војних операција против РСК, хрватска страна је прекршила бројне резолуције УН (981, 990 и 994 СБ УН) али и споразум о прекиду ватре из 1994. године (SC, 1995).

¹⁶¹ У току војне операције ХВ на Динари „Скок-1“ забележени су артиљеријски напади на положаје снага УН којом приликом је рањен један припадник УН из Кеније (S/1995/467, 1995). У току операције „Олуја“ уништено је 98 позиција УН од стране ХВ у секторима Север и Југ. Било је примера разоружавања припадника УН а у једном случају су припадници УН и заробљени припадници СВК кориштени као људски

непосредно након операције „Бљесак“ што је значајно утицало на могућност испуњења мандата (S/1995/467, 1995). У току извођења војних операција дошло је до уништења дела опреме мировних снага па је хрватска влада понудила одштету за уништену опрему УН (S/1995/467, 1995).

Оцена: 2 (неуспех)

Критеријум заштита цивила

Неуспех мисије у заштити цивила у току операције „Бљесак“ довео је до највеће хуманитарне кризе у Европи од краја Другог светског рата. Са простора Западне Славоније протерано је између 10 000-11 000 цивила. Након потписивања споразума о прекиду ватре у сектору Запад остало је око 4500 Срба али су и они изразили жељу да напусте подручје (S/1995/467, 1995).

Позитиван пример деловања УН и УНХЦ у спасавању цивила била је операција „Сигурни пролаз“ којом је од 09.05.1995. године обезбеђено да 2169 Срба напусти подручје сектора Запад и пређе у РС. Велика хуманитарна криза која настала на подручју РС покренула је талас реталијације који је угрозио хрватско становништво око Бања Луке. УН су регистровале и известиле о бројним нападима на Србе у току операције а један такав инцидент био је 02.05.1995. године када је гађано шире подручје Пакраца (S/1995/467, 1995).¹⁶²

штит који је кориштен у наступању ка српским положајима. Од дејстава ХВ страдала су 3 припадника УН док је један убијен од ватре српске стране. Повређено је укупно 16 припадника мировних снага (S/1995/730, 1995). СБ је најоштрије осудио нападе на УН у и резолуцији 1009 од 10.08.1995. године изразио забринутост због таквог понашања. Након „Олује“ обе стране су наставиле своје непријатељско деловање према УН тако да је у сектору Исток дошло до преузимања 16 позиција УН. Хрватска страна је без последица прекршила низ резолуција и заузела 14 положаја УН док се српска страна заузела два положаја мировних снага у овом сектору (S/1995/730, 1995).

¹⁶² Након „Бљеска“ уследило је системско малтретирање цивила који нису успели да побегну. Најчешћи облици малтретирања су били пљачке и отмице стоке и ствари из кућа, насилно исељавање из кућа, отимање аутомобила као и минирање кућа у селима Човац, Гредани, Окучани и Врбовљани. (S/1995/467, 1995). Након операције „Олуја“ дошло је до великог страдања Срба у Секторима Север и Југ. Према подацима УНХЦР око 3500 углавном старијих је остало у сектору Север док је око 2000 остало у сектору Југ. Протерано је близу 200000 људи од којих се око 150000 креће према СРЈ док је према Бањалуци пошло око 15000 избеглица. Посебан проблем представља још око 21000 избеглица, Муслимана који беже из Западне Босне од снага 5. Корпуса АБиХ и ХВ. Талас избеглица из Крајине дестабилизовао је ионако тешку ситуацију око Бањалуке када је дошло до протеривања преосталог муслиманског и хрватског становништва. Посебно тешка ситуација била је око Топуског где су Србе нападали припадници Петог корпуса АБиХ. Према подацима Међународног комитета Црвеног крста око 250000 људи је протерано из Хрватске. Документациони центар „Веритас“ располаже са подацима о 1859 погинулих и несталих Срба током ове операције. Од тог броја су 1209 цивили (65%) од којих је три четвртине старије од 60 година. Међу

У току војних операција почињено је велики број ратних злочина над цивилним становништвом. Између осталих, велики ратни злочин почињен је у Двору на Уни када је хрватска војска у основној школи убила 11 хендикепираних лица српске националности. Злочин се десио пред припадницима данског батаљона УН који нису реаговали да би заштитили ове људе (S/1995/730, 1995).

Након војних операција покренута су масовна хапшења војно способних мушкараца тако да је Међународни комитет црвеног крста до 20.08.1995. године регистровао 1926 припадника српске националности у хрватским затворима. Било је и случајева да хрватска војска блокира базе УН у којим је заштиту тражило српско становништво тврдећи да у њима има особа осумњичених за ратне злочине (Радишић, 2002). Иако су злочини ХВ над припадницима српског народа били бројни ситуација би сигурно била много гора да није било снага УН. Чињеница је да се снаге УН нису сукобљавале са ХВ али су својим извештавањем и присуством правиле притисак на ХВ како не би страдало више цивила. Ово је потврђено 12.08.1995. године када су представници Крајине Милан Бабић и Тодор Пајић захвалили Јасушију Акашију на помоћи коју су Срби у Крајини добили од УН за време и после конфликта (S/1995/730, 1995).

Преостало српско становништво било је изложено систематском насиљу од стране хрватских безбедносних снага посебно у бившим секторима Север и Југ где је остало око 6000 људи (S/1995/987, 1995). Размере овог насиља биле су толике да је 02.10. 1995. године портпарол УН саопштио да је „етничко чишћење у Хрватској прешло у нову фазу када и наоружани људи пљачкају имовину“. Од 185000 Срба колико је било на просторима сектора Север, Југ и Запад пре хрватске агресије остало је између 3700- 4155 углавном старијих људи. Овим подручјима је био ускраћен приступ УН али су процене биле да је спаљено око 90 посто кућа (Радишић, 2002). Поре очигледне хуманитарне катастрофе и етничког чишћења, амерички амбасадор у Загребу Питер Глбрајт одбија да каже да је то „етничко чишћење“ наводећи да је то „српска специјалност“ а његов

погинулима је 546 (29%) жена и 12 деце. Од укупног броја жртава расветљена је судбина 1064 лица док се на евиденцији налази још 795 (43%) лица од којих је 588 (74%) цивила међу којима је 297 (51%) жена (Veritas, 2017). То је био највећи злочин над цивилима од краја Другог светског рата што је за директну последицу имало промену етничког састава Хрватске која према попису из 2001. године има 4.54 Срба што је скоро три пута мање него на почетку рата.

канадски колега користи термин „блага верзија етничког чишћења која не може угрозити чињеницу да је то био потпуни успех“.

Посебан облика насиља била је примена дискриминаторских закона као што је „Закон о привременој употреби напуштене имовине“ којима је Хрватска на заузетим подручјима омогућила да се српска имовина даје на располагање избеглицама осим ако власници Срби експлицитно не траже њен повратак. (S/1995/987, 1995)

Оцена: 2 (неуспех)

Критеријум повратак избеглих и расељених лица

Након војних операција ХВ протерано је више од 200000 Срба. Већина је завршила у Републици Српској и СРЈ. Тешко нарушено поверење, страх од одмазде и малтретирање оних који су остали у Хрватској довело је до тога да УНХСР и УНЦПРО доживеле потпуни неуспех када је реч о повратку цивила. Од укупног броја прогнаних до краја 1995. године само се њих 84 пријавило за повратак (S/1995/650, 1995).

Оцена: 2 (неуспех)

Критеријум успех у достављању хуманитарне помоћи

Један од примарних задатака мисије био је убрзавање протока хуманитарне помоћи за БиХ преко територије Републике Хрватске. Луке у Плочама, Сплиту и Риједи, аеродроми Сплит и Загреб и путеви који воде ка унутрашњости Босне и Херцеговине из Хрватске морали су остати доступни за мировне снаге и хуманитарне организације. Највећи део хуманитарне помоћи долазио је преко УНХСР и Црвеног крста али је било више мањих НВО које су на разне начине учествовале у хуманитарним мисијама. Мисија је имала успеха у смислу подршке доставњу хуманитарне помоћи угроженима како на територији Хрватске тако и у БиХ. Најбоља потврда била је процена УНХСР да је око 80% планиране хуманитарне помоћи за БиХ дошло на своје одредиште (Cutts, 1999).

Оцена: 4 (делимичан успех)

Критеријум способност мисије да обезбеди ред

Мисија је остала присутна у зони операције за време интензивних борбених операција али је по њиховом окончању почела њена дисолуција јер је већина територије за

коју су били одговорне мировне снаге пала под власт хрватске стране. Руководство мисије се залагало за њено смањење јер признају да немају више шта да чувају док се фокус пребацује на деловање према Сектору Исток. Ово је репрезентативан пример у коме се неуспех претходне мисије користи као основа за формулисање мандата будућих мисија.

Оцена: 2 (неуспех)

Критеријум испуњење мандата мисије

Мисија није успела да испуни резолуцију СБ бр. 994 о повратку свих снага на своје положаје који су били када је потписан мировни споразум. Такође је дошло до неуспеха у имплементацији Споразума о прекиду ватре и Економског споразума из 1994. године. У извештајима ГС СБ нема ставова о успеху или неуспеху мисије већ се наводе проблеми и потреба да се мисија трансформише у погледу мандата, броја и структуре мировних снага како би се подржао Ердутски мировни споразум.

Оцена: 2 (неуспех)

3.6.1.4 Мисија УНТАЕС

Критеријум задржавање конфликта

После потписивања Ердутског споразума којим је постигнут консензус Србије и Хрватске по питању статуса Источне Славоније, ова мисија је добила повољан глобални и регионални политичко-безбедносни оквир тако да није дошло до ескалације нити преливања конфликта на територију трећих земаља. Све стране су поштовале преузете обавезе из оквира Дејтонског и Ердутског мировног споразума (SC, 1996), док су неспоразуми решавани у контактима и посредовању између страна (S/1996/883, 1996).

Преузимањем контроле над делом границе према Србији и Мађарској дошло је до имплементације програма „мекане границе“ чиме је значајно олакшан промет људи и роба преко границе (S/1997/953, 1997), (S/1998/59, 1998). Мисија и даље није имала организационих нити легислативних способности да стране у сукобу стави под своју контролу. Чини се да је фокус био је над контролом ситуације а не страна у конфликту (S/1996/83, 1996). Мисија је радила у условима суверених одлука хрватске владе чија

перцепција реинтеграције није нужно кореспондирала са интересима и плановима мисије.¹⁶³

Процес демилитаризације је у овом сложеном окружењу ишао на два нивоа. Први је демилитаризација локалних наоружаних група и оружаних снага ван система безбедности Републике Хрватске а други ниво је демилитаризација ширег подручја мисије са обе стране границе. У том смислу представници мисије иницирају и посредују у редовним састанцима хрватске војске и Срба ради смањења тензија што је дало добре резултате (S/1996/83, 1996), (S/1997/767, 1997).¹⁶⁴ Мисија је оваквим својим ангажовањем и патролама допринела изградњи поверења међу странама (S/1997/487, 1997).

Оцена: 5 (успех)

Критеријум помоћ у решавању конфликта

На примеру ове мисије потврђено је да мировни споразум са гаранцијама међународне заједнице даје ваљане резултате у прекидању сукоба јер се локални споразуми страна о прекиду ватре често политизују и бивају жртве лоше дисциплине војника или политичких калкулација политички незрелих локални моћника. Међутим прекид сукоба као форма негативног мира и помирење као позитивни мир су две различите категорије јер је помирење процес који укључује мисију а не мора нужно зависити од ње.

Подстицање помирења у току трајања конфликта било је перманентно и у току трајања мисије. У периоду од 16.12.1996. године до 30.09.1997. године потписано је 28 споразума којима се регулише велики број питања везаних за интеграцију овог подручја у државни систем Републике Хрватске. Изван оквира мировног споразума велики напредак је урађен на потписивању споразума којим се додатно релаксирају односи између Србије и Хрватске чиме се стабилизује регион у целини (S/1996/705, 1996), (SG, 1996), (S/1997/767, 1997).

¹⁶³ Најбољи пример је негирање резултата локалних избора из 1997. године и прихватање оквира за националну заступљеност на локалном нивоу у односу на попис из 1991. године. (S/1997/767, 1997)

¹⁶⁴ Од 02.10.1996. године до краја 1997. године уз подршку и у организацији мисије предато је 10000 комада пешадијског наоружања, око 2 милиона метака, 7000 противтенковских ракета и око 15000 ручних бомби. (S/1996/883, 1996), (S/1997/148, 1997). Поред тога деминирано је велико подручје од 150 км пруга, 75км далековода и 10 села. (S/1997/767, 1997). Са друге стране ангажовањем прелазног управника обезбеђене су политичке претпоставке демилитаризације границе и смањење активности хрватске војске и Војске Југославије.

Етнички и политички дубоко подељено друштво, интензитет сукоба и страдања из периода рата условили су велико неповерење Срба према хрватској влади и држави уопште. И поред присуства мировних снага настављено је узнемиравање српског становништва извештавањем хрватске државне телевизије и других медија те перманентним узнемиравањем путем телефона што је представљало озбиљан проблем за процес помирења (S/1997/148, 1997).¹⁶⁵

Оцена: 4 (делимичан успех)

Критеријум степен насиља у присуству мировних снага

Обзиром да су се стране придржавале одредби мировних споразума није било инцидената нити жртава које би се директно могле довести у везу са конфликтом. (S/1996/821, 1996). Припадници мисије нису били изложени систематском насиљу страна у сукобу. У изолованом инциденту који се догодио 31.01.1996. године мештанин за кога се верује да био ментално нестабилан убио је припадника мисије када је отворио ватру на возило у близини штаба мисије у Вуковару. У току мисије страдало је укупно 11 припадника међународних снага. Од тог броја 6 је погинуло у несрећама, 3 од болести и 2 у нападима на припаднике мисије (S/1997/148, 1997).

Оцена: 5 (успех)

Критеријум заштита цивила

Највећи број проблема са којима се мисија суочавала односили су се на структурно али и директно насиље које се доводи у везу са конфликтом. Српско становништво је било

¹⁶⁵ Иако је почетак националног помирења тражен је од Хрватске резолуцијом СБ 1120, хрватска влада свесно избегава своје обавезе по питању помирења (S/PRST/1997/45). Уместо промоције помирења хрватски медији су почели нападати прелазног управника Вилијема Вокера и одбацили предлог да се 12. новембар прогласи даном помирења. За хрватску страну је перцепција помирења усмерена ка нормализацији односа са Србијом док се о унутрашњем помирењу није ни расправљало (S/1997/767, 1997), (S/1997/767, 1997). Све покушаје помирења нарушавали су политички испади лидера ХДЗ Фрање Туђмана који је своју посету Вуковару искористио за политичку промоцију национализма уместо националног помирења (S/1997/487, 1997). Након притисака прелазног управника 09.10.1997. године усвојен је „Свеобухватни програм националног помирења“ а именована је и Комисија за имплементацију стратегије и развоја поверења. Ово тело се бавило реалним проблемима повратника на обе стране, медијске заступљености за потребе Срба као и другим проблемима на локалном нивоу. Представници мисије су у више наврата организовали радионице и семинаре на којима су учествовали међународни донатори. (S/1997/953, 1997). Помирење на локалном нивоу је почело да даје резултате док на нивоу државе није постигнут консензус око потребе и услова под којима би до помирења дошло (S/1998/59, 1998).

изложени систематском насиљу које се огледало у: отежаном приступу фондовима за поправку кућа, проблемима за повратак приватне имовине посебно станова из држаних фондова и оне која је узурпирана од стране Хрвата, утврђивању права на пензију, увезивање стажа, права на држављанство, права на документа, финансирању јавних служби и локалних самоуправа, интеграције у образовни систем Хрватске, економске интеграције (посебно након успостављањем хрватске царине која је довела до поскупљења робе на овом подручју), (S/1996/456, 1996), (S/1996/456, 1996), (S/1996/821, 1996), (S/1997/767, 1997). Иако је СБ од Хрватске експлицитно захтевао резолуцијом 1120 да стави ван снаге „Закон у привременом коришћењу напуштене имовине“, тај захтев Хрватска није извршила а као директна реперкусија била је слабији повратак избеглица.¹⁶⁶

И поред постојања извештаја да цивилна полиција није у стању да заштити Србе у бившим УНПА подручјима мисија не предузима конкретне кораке ка решавању овог проблема. Забрана употребе српског језика на локалним радио и ТВ станицама (S/1997/953, 1997) као и регрутација српских младића у оружане снаге РХ (упркос експлицитном захтеву од МОРХ да се Срби не позивају у војску најмање две године након одласка мисије) створили су тензије које успоравају процес помирења и генеришу услове за ново насиље над Србима у Хрватској (S/1997/27, 1997). Представнике УН посебно је забрињавала чињеница што су у нападу на Србе учествовали и хрватски полицајци што је још једна потврда системског насиља над Србима у Хрватској које не доприноси помирењу него перманентном наметању осећаја кривице и одговорности за сукоб српској страни (S/1998/59, 1998).

Оцена: 4 (делимичан успех)

¹⁶⁶ Поред тога повратак и помирење је отежало постојање „Црних листи“ осумњичених за ратне злочине са простора Хрватске али и Србије. У вези са овим листама пријављен је велики број нарушавања људских права и сумњивих суђења. Озбиљан проблем представља чињеница да „Закон о амнестији“ који је усвојио Сабор 17.05.1996. године обухвата само просторе Источне Славоније, Барање и Западног Срема док се не односи на друга подручја некадашње РСК. Ово је направило додатни притисак на Србе који планирају да се врате јер је према извештају ГС само у Осијеку има око 4000 активних потерница за Србима. Особље мисије је пратило судбину 389 Срба који су након војних операција „Бљесак“ и „Олуја“ задржани притвору под оптужбама за учествовање у оружаном побуну. Дана 29.05.1996. године помиловано је 76 Срба од којих су 64 одмах отишли у Србију. Повратници су често мета физичког и психичког насиља, узнемиравања и телефонских позива у којима им се прети смрћу а посебно забрињава пасивност полиције у овим случајевима што додатно уноси несигурност међу повратнике (S/1997/767, 1997). Хрватска влада у свом циничном ставу за ове инциденте криви спонтани повратак који није под контролом државе, односно додатно врши притисак на Србе да се не враћају ван механизма које контролише држава (S/1997/487, 1997).

Критеријум успех у достављању хуманитарне помоћи

За време трајања мисије велики број хуманитарних организација редовно је достављао помоћ у зону операције. Неопходна хуманитарна помоћ усмеравана је на избеглице и расељена лица а посебна пажња усмеравана је на социјално угрожене категорије старих и напуштених лица. Према званичним подацима мисије са краја 1997. године остало је 448 напуштених лица који су били корисници социјалне помоћи (S/1997/487, 1997).

Оцена: 5 (успех)

Критеријум повратак избеглих и расељених лица

Упркос напорима представника међународних организација а пре свега УНХЦР повратак избеглица и интерно расељених лица био је сложен проблем у коме хрватска влада није имала једнак третман према свим својим држављанима.

Фаворизовање и подстицање повратка Хрвата у подручја некадашње РСК постаје национални интерес Хрватске на основу одлуке Сабора од 17.05.1996. године. (S/1996/456, 1996).¹⁶⁷ Као резултат овакве политике скоро сви Хрвати су се вратили у своја места боравка пре рата. Са друге стране, повратак Срба ишао је прилично споро па се на подручје које је под контролом мисије до априла 1997. године вратило свега 5200 Срба у оквиру државног програма повратка док се 965 лица вратило преко конвоја које организује УН. До краја 1997. године око 23000 људи који имају статус избеглица или расељених лица са простора који покрива мисија пријављено је за повратак што је око 70% укупног броја избеглица из тог сектора Исток (S/1997/767, 1997), (S/1997/487, 1997). Мисија је значајно допринела повратку кроз процес сарадње са УНХЦР организацијом Заједничке радне групе за повратак која је имала кључног удела у имплементацији ове важне одредбе мировног споразума (S/1997/953, 1997).

Оцена: 4 (делимичан успех)

¹⁶⁷ Према званичним подацима РХ до 10.06.1996. године вратило се 36 766 лица од којих је велика већина Хрвата. Повратку је допринело потписивање споразума између Хрватске и Србије али је број Срба који се враћају веома мали у односу на укупни број избеглих (око 200000) од којих је значајан број протеран у Србију. Хрватска канцеларија за избегла и расељена лица није заступљена на подручјима на којим живе Срби тако да се проблем додатно усложњава посебно јер се не доприноси распуштању колективних центара. Значајни проблеми повратника од личне безбедности, спорог деминирања, недостатка струје у српским селима и општа несигурност не подржавају повратак избеглица и расељених лица (S/1997/148, 1997).

Критеријум изградња локалних капацитета за безбедност и владавину права

Један од приоритета деловања у постконфликтној стабилизацији Источне Славоније био је изградња мултиетничких полицијских снага и локалних органа правосуђа који би репрезентовали националну структуру становништва и при томе били у потпуности интегрисани у правосудни и безбедносни систем Хрватске.¹⁶⁸

Слична ситуација била је и реформа система правосуђа као значајног сегмента у процесу помирења. Одлуком прелазног управника од 29.05.1997. године сви предмети су од 01.06. 1997. године дати на поступање у складу са хрватским законима. У складу са тим 30.09.1997. године представник мисије и хрватске владе су потписали споразум о успостављању судске власти републике Хрватске у региону. Према том споразуму 40% судија морају бити Срби. Такође је одобрено ангажовање тројице тужилаца из редова српског народа који ће радити у складу са хрватским законима (S/1997/953, 1997). Оваквим деловањем мисија је постигла значај успех у изградњи институција које својим етничким саставом могу помоћи стабилизацији и процесу помирења.

Оцена: 5 (успех)

Критеријум институционална способност државе

Превенција системског насиља након грађанског рата била је од изузетне важности за процес помирења. Комитет за имплементацију споразума у коме је активно учествовало особље мисије решавало је низ проблема везаних за успостављање јавних служби и инфраструктуре у области образовања, здравства, радних места у јавним предузећима и институцијама, поштанске службе, успостављања железничког и путног саобраћаја и обнове путева (S/1996/821, 1996).¹⁶⁹ Спорије је ишла интеграција образовног, здравственог и правног система (S/1997/767, 1997). Велики напредак у успостављању јавних служби

¹⁶⁸ На почетку програма од укупно 1337 полицајаца само 131 је био Хрват (S/1996/821, 1996). Убрзаним програмом селекције и обучавања овај паритет се мењао тако да су прелазне полицијске снаге половином 1997. године имале 910 Срба, 841 Хрвата и 52 представника других мањина (S/1997/767, 1997). У пракси је дошло до побољшања сарадње између полицајаца али је хрватска влада отежава процес јер нису обезбеђена средства за њихово финансирање (S/1996/821, 1996). Обука локалних полицајаца била је у оквиру програма који је финансирала влада САД под називом „Међународни програм помоћи у обуци и истражним радњама“. Иако суочен са бројним проблемима програм је успешно окончан 15.12.1997. године када су Прелазне полицијске снаге ушле у састав МУП Републике Хрватске.

¹⁶⁹ У административном смислу остварен је значајан напредак јер је дошло до регистрације 15000 возила са хрватским таблицама, издато је 17000 возачких дозвола, почео је да ради јединствено тржиште рада и понуђено је 4200 уговора у јавним предузећима од којих је 96% прихваћено од локалног становништва.

било је успостављање општина у којима је локалну власт чине политички представници свих народа. Иако је показана воља да представници Срба учествују у власти, хрватска влада је дуго времена одбијала да обезбеди новац за њихово финансирање док су представници мисије понудили програме за обуку у обављању послова локалне самоуправе. Озбиљан проблем био је употреба српског језика у локалним радио и ТВ станицама па је мисија посредовала у решавању овог проблема и оставила да локалне власти договоре детаље са представницима ХРТ (S/1997/953, 1997).

Један од задатака мисије био је успостављање режима контроле границе према СРЈ и Мађарској у зони мисије. Особље мисије је контролисало осам привремених граничних прелаза док је у другој фази планирано увођење хрватских службеника и прописа у контроли прекограничног саобраћаја (S/1996/821, 1996). Задатак контроле границе обављало је 39 посматрача што је било 50% од потребног броја што је знатно отежало ефикасност у раду (S/1996/883, 1996). Успостављањем режима „мекане границе“ на основу споразума између Хрватске и СРЈ значајно је унапређен квалитет живота становништва јер су могли да пренесу одређене количине робе преко границе без плаћања пореза. Посматрачи УН тежишно су били ангажовани на задацима спречавања организованог криминала на пет прелаза према СРЈ и једним (Удвор) према Мађарској (S/1997/767, 1997). Успоставом контроле границе заустављене је шверц дрветом и опљачканим добрима а промет људи и добара је стављен под контролу у складу са међународним прописима (S/1997/487, 1997).

Оцена: 5 (успех)

Критеријум демократска транзиција друштва

Први показатељ успеха постконфликтне транзиције друштва је успешна организација избора (S/1997/148,1997). Ангажовањем мисије обе стране су убеђене у бенефите политичког деловања и решавања проблема кроз дијалог. Након успешног одржавања избора 13.04.1997. године констатовано је да је мисија успешно извршила важан задатак који ствара услове за даље помирење страна у конфликту. (S/1997/487,1997).

Оцена: 5 (успех)

Критеријум економски напредак

Важан индикатор напретка мировног процеса је економски опоравак земље који је у случају источне Славоније и Хрватске у целини било тешко постићи. У региону је због ратова и санкција владала значајна стагнација привреде. Скоро сва државна предузећа у Источној Славонији су пропала док се директна ратна штета процењује на око 1,2 милијарде долара што је превазилазило могућности хрватске владе у брзом санирању последица рата. Донаторске конференције и директна међународна помоћ од 38 милиона долара била је недовољна а влада је морала изнаћи начина да се улаже у подручја која су насељена Србима како би се покренула привреда (S/1997/953, 1997).¹⁷⁰ Мисија својим деловањем није допринела значајнијем опоравку економије и смањену незапослености али је помогла успостављању контроле над основним ресурсима земље у чему је мисија имала значајног успеха.¹⁷¹

У таквим сложеним околностима пољопривреда је била једина грана привреде која је непосредно након рата могла да обезбеди одређени степен самозапошљавања и стабилне приходе за део становништва. И у овом сегменту је било проблема јер су субвенције хрватске владе биле минималне и често дискриминаторске према Србима.

Оцена: 4 (делимичан успех)

Критеријум суверенитет државе

Према одредбама мировног споразума и свих релевантних резолуција СБ УН, простор на коме се изводила мисија сматран је недвосмислено интегралним делом територије Републике Хрватске. Међутим ради лакшег функционисања општина са већинским српским становништвом, 29.08.1997. године успостављено је „Заједничко веће општина“ као и „Српско национално веће“ које је било контакт према властима у Загребу (Сличан концепт биће понуђен Србима на КиМ у оквиру Бриселског споразума).

¹⁷⁰ Укупно је на међународним донаторским конференцијама прикупљено 59,1 милиона за пројекте обнове. Мисија је подржавала обнову посебно када се радило о малим и средњим предузећима и обнови Луке Вуковар (S/1997/487, 1997).

¹⁷¹ Највећи напредак је остварен на пољу пољопривреде и ту се хрватска влада обавезала да ће обезбедити субвенције за јесењу сетву 1997. године у износу од 3,7 милиона долара. Комисија за имплементацију споразума учествовала је у интеграцији ППТ службе, система за пренос електричне енергије и локалне железнице. Интегрисано је и нафтно поље Џелетовићи као и цео систем за дистрибуцију горива у зони операције. На иницијативу мисије је 19.05.1997. године цело подручје је имплементирано у платни систем РХ са куном као једином валутом за плаћање. Овим је заокружен процес интеграције ресурса у систем Републике Хрватске (S/1997/487, 1997), (S/1996/883, 1996).

Успостављањем овог система односа потврђен је државно правну суверенитет Републике Хрватске на целој територији али су направљени механизми политичког деловања Срба из чијих редова су изабрана четири помоћника министра и два саветника (S/1997/767, 1997). Интегрисањем ових канала комуникације у државно-правни оквир РХ мисија је остварила значајан напредак у процесу помирења бивших страна у сукобу (S/1997/487, 1997).

Оцена: 5 (успех)

Критеријум способност мисије да обезбеди ред

Највећи проблем у обезбеђењу реда било је у оквиру процесу повратка избеглих и расељених лица као и насиља које се директно доводи у везу са конфликтом. Забележени су случајеви структурног и директног, физичког и психичког и то углавном према Србима повратницима (SC, 1997). Посебан облик насиља представљао је контраверзни „Закон о амнестији“ и тајни спискови осумњичених за наводне ратне злочине. Иако је Хрватска више пута добијала званична упозорења од представника међународне заједнице да прекине са овом праксом застрашивања и одвраћања од повратка ово је остао основни механизам притисака на Србе у Хрватској.

Оцена: 4 (делимичан успех)

Критеријум испуњење мандата мисије

Основни задатак мисије је успостава прелазне администрације која ће омогућити мирну реинтеграцију сектора Исток у државно правни оквир Републике Хрватске. Ти задаци су формално испуњени али је мало урађено на помирењу и на олакшавању повратка расељених Срба. Мисије није имала механизма или политичке воље да присили хрватску страну да не примењује мере којима се ускраћују основна људска права Срба који желе да се врате или остваре своја права на територији Хрватске.

Оцена: 4 (делимичан успех)

3.6.1.5 Полицијска мисија УН за подршку УНПСГ

Критеријум помоћ у решавању конфликта

Иако је уз подршку међународних снага формиран Национални савет за изградњу поверења нема јасно видљивог напретка у смислу помирења страна у сукобу. Посебан проблем је недостатак политиче подршке са државног нивоа за овај процес иако на локалном нивоу постоји доста позитивних примера који олакшавају живот људима у зони операције. Програм за успостављање помирења, убрзавање повратка и нормализацију живота у ратом обухваћеним подручјима Републике Хрватске инициран од стране хрватске владе 09.10.1997. године требао је да промовише помирење широм земље посебно у области медија, религије и образовања.

Према проценама међународних снага сам процес тече веома споро уз свеprisутно насиље у свим поменутих областима јавног живота што значајно отежава повратак и помирење међу народима (S/1998/1004, 1998).

Оцена: 4 (делимичан успех)

Критеријум степен насиља у присуству мировних снага

У току трајања мисије није било страдалих лица која би се могла довести у контекст конфликта нити напада на мировне снаге. То потврђује и само један смртни случај међу припадницима мировних снага и то у несрећном случају (UN, 2018).

Оцена: 5 (успех)

Критеријум заштита цивила

Српско становништво је након интеграције Источне Славоније и државноправни оквир Републике Хрватске било изложено разним облицима системског насиља које мисија није успевала да реши. Међународне снаге су у својим извештајима јасно препознале следеће облике насиља: проблем запошљавања Срба у јавним предузећима, позиви за служење војног рока у хрватској војсци те учестали инциденти и случајеви етничког насиља на Србима. Регистрован је и проблем са увезивањем радног стажа свих лица која су радила на подручју РСК. Овај проблем решен је „Законом о конвалидацији“ из 1997. године. Овим су власти РХ дозволиле увезивање стажа чиме је решен велики

проблем основних права запослених (S/1998/500)¹⁷². Постојали су проблеми у формирању Заједничког савета општина који је предвиђен Ердутским споразумом јер му недостаје легални статус у оквиру позитивног законодавства Републике Хрватске а нема ни воље хрватске владе да се тај проблем реши (S/1995/951), (S/1998/887, 1998).

Оцена: 4 (делимичан успех)

Критеријум повратак избеглих и расељених лица

Проблем повратка избеглих и расељених лица у Хрватску доживљава нову димензију када је регистровано постконфликтно исељавање Срба из ове државе. Према подацима UNHCR у периоду од 1996-1998. године Хрватску је напустило 42500 Срба. Од тог броја 2200 је затражило азил у Норвешкој док је у истом периоду 1001 српско дете исписано из школе. Као основни разлози одласка се наводе: низак ниво безбедности и етнички мотивисано насиље и дискриминација, економска ситуација, бирократски проблеми, дискриминаторски закони и неуспех двосмерног повратка расељених. Овоме треба додати и процене UNHCR да се од 33200 расељених Срба у региону само 12000 вратило у Хрватску (S/1998/500).

Повратак Хрвата у своја места становања иде динамичније и према проценама хрватске владе око 15000 Хрвата се вратило у своје домове. Са друге стране индикативно је да Срби напуштају регион и према подацима Државне агенције за некретнине купљено је 1071 кућа од Срба који желе трајно да напусте Хрватску.

Велики проблем за повратак Срба представља „Закон о привременим преузимању и располагању имовином“ и „Закон о закупу станова на ослобођеним подручјима“ којима се значајно отежава повратак станарског права Срба који су напустили своје домове (S/1998/500). Упркос усвајања програма реституције имовине који је усвојила хрватска влада 16.09.1997. године ниједан Србин није повратио своју имовину кроз овај програм.

Одређени кораци ка побољшању стања су предузети када је Сабор 27.04.1998.

¹⁷² Након престанка сукоба власт Републике Хрватске усвајају Закон о амнестији као и листу од 13575 Срба на које се овај закон односи. Овим је индиректно указано на постојање „тајних листи оптужених“ које спречавају помирење и отежавају повратак Срба у Хрватску. Званично се негира постојање оваквих спискова и постојање 25 јавних оптужница за које се већ зна (S/1998/500). Неконзистентност и конфузија у вези са овим законом значајно отежава положај Срба у Хрватској. Поред ових проблема била је видљива интенција хрватских власти да се ускрате фондови срединама у којима живе Срби као и да се блокира рад општинских органа што би допринело већој конфузији и притиску на локално становништво.

године усвојио Извештај о повратку где након интервенције међународне заједнице долази до најаве конкретних мера за решавање проблема повратника (S/1998/500). Већ 26.06.1998. године влада Републике Хрватске усваја Програм за повратак и смештај расељених лица, избеглица и прогнаних (S/1998/589) који ће реализовати у сарадњи са ОЕБС и УНХЦР. Иако је представљао позитиван помак сам програм не препознаје повратак државних станова што отежава повратак у урбана подручја. Поред тога најављено је формирање Владином координационог комитета за повратак који треба да предложи хармонизацију легислативног оквира за одрживи повратак расељених и избеглих лица. Велику препреку повратку представља и регионални домино-ефекат повратка, односно везивање решавања питања избеглих Хрвата са подручја Босне и Херцеговине јер је њима на привремену употребу дата српска имовина што усложњава повратак (S/1998/887, 1998). Према проценама УН програм повратка који је предложила и спроводи хрватска влада одвија се споро и то пре свега због неповољног легислативног оквира и слабе економске перспективе повратника али и опште атмосфере неповерења и страха за личну безбедност (S/1998/1004, 1998)

Оцена: 4 (делимичан успех)

Критеријум изградња локалних капацитета за безбедност и владавину права

Успостављање полицијских снага које гарантују безбедност заједница један је од кључних услова изградње мира.¹⁷³ Значајан напредак учињен је и по питању обуке полицијских снага за деловање у складу са хрватским законима али према међународним стандардима. Ефикасност локалне полиције била је доста висока тако да је у 75% случајева насиља и кривичних дела завршавала са оптужницама. Остаје забрињавајућа

¹⁷³ Око 180 припадника међународних полицијских снага распоређено је у 14 полицијских станица које припадају Осијеку и Винковцима ради праћења активности и обуке локалне полиције (S/1998/500, 1998). Модалитети сарадње између локалне полиције и међународних снага договорени су споразумом са владом Хрватске и укључују: надгледање рада локалне полиције, прикупљање информација, разговор са жртвама, сведоцима и властима, посета расељеним лицима и институцијама и контрола над јавним окупљањима и протестима. Циљ је био достизање стандарда деловања у складу са правилником УН за припаднике полицијских снага (S/1998/500). Поред тога договором са хрватским властима предвиђена је корекција етничког састава полиције који би омогућио да буду заступљени припадници српског али и других мањинских народа. Према том споразуму након избора 1997. године у полицији треба да буде 700-800 полицајаца из редова ових народа а након априла 1998. године састав ће бити пропорционалан етничком саставу становништва укључујући и руководеће позиције у полицији (S/1998/500, 1998). До краја 1998. године овај план је испоштован тако да је 15.01.1998. године у полицијским снагама у Источној Славонији било 812 Хрвата, 798 Срба и 52 припадника осталих народа са адекватном пропорцијом на руководећим местима.

чињеница да су реакција полиције на случајеве етничког насиља недовољне и да не уносе поверење међу локално становништво (S/1998/887, 1998).

Упркос чињеници да је успостављен ефикасан систем правосуђа, чиме је направљена окосница процеса стабилизације постконфликтног друштва, врло мало медијске пажње се посвећује случајевима етничког насиља као и праћењу реакције правосудног система на овакве случајеве.¹⁷⁴

Оцена: 5 (успех)

Критеријум институционална способност државе

Под контролом мисије настављен је развој институција РХ у зони операције. Све јавне службе су у потпуности организоване према законима Републике Хрватске осим система школства у коме је према Споразуму о реинтеграцији предвиђен мораторијум на изучавање историје бивше Југославије од 1989-1997. године. Настава се изводи према програму који прописује Министарство образовања Хрватске али су уџбеници штампани на језицима националних мањина (S/1998/887, 1998).

Формирање општинских буџета и ефикасне локалне власти као део процеса економске ревитализације постконфликтног подручја утицао је на већину процеса есенцијалних за успех мировне иницијативе.¹⁷⁵ Ради подршке овом процесу мисија је иницирала две донаторске конференције на којима је прикупљено око 40 милиона долара за подршку локалним пројектима (S/1998/887, 1998).

Оцена: 5 (успех)

¹⁷⁴ У већини случајева полиција и судови реагују доста благо стварајући климу неповерења и не уважавајући чињеницу да сваки случај насиља који има етничку конотацију изазива више проблема него други слични случајеви. Таквим деловањем урушава се поверење у правосудни систем који спроводи политику негирања етничког насиља из најмање три разлога. Први је порука починиоцима да могу таква дела да почине без ригорозних санкција, други је чисто реваншистички и дискриминаторски а трећи је политички јер се Хрватска жели приказати као цивилизована земља у којој нема такве врсте насиља (S/1998/500, 1998). Због овакве праксе је савет безбедности позвао Хрватску у свом председничком саопштењу да од 06.марта 1998. године (S/PRST/1998/6) да промени ове негативне трендове. Све укупно неефикасност судова у решавању случајева етничког насиља ствара климу неповерења и локалну судску и извршну власт и значајно отежава процесе помирења и решавања конфликата (S/1998/887, 1998).

¹⁷⁵ Аутистична политика хрватске владе у погледу помоћи у финансирању локалних самоуправа продубила је неповерење Срба у државу хрватску и директно допринела иселјавању становништва и слабијем повратку оних који су већ отишли (што у коначном може схватити као интенција продужетка политике смањења броја Срба у Хрватској). Тек након интервенције међународне заједнице хрватска влада је почела да одваја новац за локалне пројекте. Тако је Заједничко веће општина први пут добило 710000 куна (113000 долара) у току 1998. године.

Критеријум способност мисије да обезбеди ред

Упркос напорима локалне полиције и међународних снага, ниво етничког насиља је био доста висок. У просеку између 42-54 инцидента сваке седмице била су повезана са етничким насиљем. Од тог броја 15% обухватало је деловање лица које више пута понављају овај злочин.¹⁷⁶

У складу са проценама побољшања стања на терену и одлука Савета безбедности од 02.07.1998. године дошло је до смањења броја припадника мисије са 136 на 120 лица. Према плановима транзиције до краја септембра 1998. године сви задаци надгледања су предати у надлежност ОЕБС чиме би се завршава ангажовање УН (S/1998/887, 1998).

Оцена: 4 (делимичан успех)

Критеријум испуњење мандата мисије

Припадници међународних снага су анализом свог ангажовања указали на прогрес који је направљен у погледу квалитета полицијских снага али су наглашени и проблеми који нису до краја решени: неуспех концепта двосмерног повратка, некомплетна примена закона о конвалидацији, нефункционалан Заједнички савет општина, програм помирења није заживео, изражени економски проблеми становништва, планови развоја општина морају бити транспаренти са посебном пажњом на перспективу младих људи. Ниво насиља у смислу броја инцидената оцењен је као прихватљив осим у неким срединама где још увек постоје тенденције употребе силе како би се остварила права (S/1998/887, 1998). Као закључак се наводи да је мисија до 15.10.1998. године у потпуности испунила мандат који јој је оверен на основу резолуције СБ бр. 1145 од 19.12.1997. године.¹⁷⁷

Оцена: 5 (успех)

¹⁷⁶ Посебно велики број инцидената дешавао се на северу где је био велики број Хрвата повратника. Највећи број инцидената управо је везан за имовину повратника која је привремено дата на употребу другим лицима. Према проценама међународних снага локална полиција интервенише према важећим процедурама али њихова ефикасност и сензитивност на етнички мотивисано насиље није довољна S/1998/500. Насиље које се везује за процес повратка обухвата вербално насиље, употреба ватреног оружја, експлозије напади и вандализам. Посебно је изражено насиље према друштвеним објектима и симболима ко што су споменици. Велики број инцидената везан за власничка права значајно је смањен ангажовањем мисије када је потписан Споразум о процедурама повратка који су потписали хрватска влада, представници УНТАЕС и UNHCR. (S/1998/887, 1998)

¹⁷⁷ Задатке надгледања ће преузети 118 полицијских посматрача из ОЕБС који ће бити распоређени у свим локалним полицијским станицама где су претходно били посматрачу УН. Око половине ових полицијских посматрача претходно је било ангажовано кроз УН а остаће им на располагању опрема, документа и просторије које је користила УНПСГ мисија. Потврђен је и статус припадника мисије кроз посебан споразум који су потписали хрватска влада и ОЕБС (S/1998/1004, 1998)

3.6.1.6 Мисија ОЕБС Н

Критеријум помоћ у решавању конфликта

Основни фокус мисије био је на подстицању дијалога између етничких група како би се обезбедили услови за трајан мир. У том смислу ОЕБС је подстакао владу Републике Хрватске да формира посебну комисију која ће се бавити проблемима несталих лица у Дунавској регији. Проблем који значајно отежава рад мисије али и сам процес помирења је нетранспарентна употреба Закона о амнестији (OSCE, 1999). Овим се ствара атмосфера политичког притиска и акумулира потенцијал за правно деловање против сваког појединца који се жели вратити у Хрватску.¹⁷⁸

Помирење је подстицано различитим пројектима као што су: прекогранична сарадња НВО између БиХ и Хрватске, летњи кампови за младе, студијска путовања у парламент и подршка учешћу младих људи и политичком животу на локалном нивоу (OSCE, 2003). У циљу подршке повратку избеглица мисија је посебно била ангажована на креирању и подршци пројекта „Помирења и одрживог повратка “ на основу европских вредности (OSCE, 2004).

Сви пројекти су давали одређене резултате али само помирење је вишесложан процес који захтева доста времена. У том смислу мисија је постигла одређени напредак али је тешко сагледати потпуне ефекте овог деловања у кратком временском року на сам процес помирења.

Оцена: 4 (делимичан успех)

¹⁷⁸ После финансирања 120 пројеката у току 1999 и 2000. године а у циљу подстицања дијалога и превенције будућих конфликта мисија је иницирала развој Програма изградње мира и превенцију конфликта са циљем промовисања улоге НВО на локалном нивоу. Овим пројектима се подстичу значај улоге жена у јавном животу, инклузије младих у јавни живот, пројекти локалне власти и доброг управљања као и пројекти који воде ка међуетничком дијалогу и помирењу посебно у Западној и Источној Славонији и око Книна (OSCE, 2001). Пројекти из програма ОЕБС којима се требала подржати изградња демократије на локалном нивоу омогућила је 47 различитих пројеката у току 2002. године (OSCE, 2002). У току 2003. године фокус је био на изградњи институција и подстицању партиципације грађана у јавном животу као и на повратку и помирењу који би заједно подржали међународни донатори и хрватска влада. У току 2004. године фокус је био на пројектима помирења и у том смислу реализовано је укупно 76 пројеката укупне вредности око 1.2 милиона евра. Фокус је био на помирењу, формирању и подршци канцеларије омбудсмана, подршци локалним органима власти, инклузији рома и других мањинских заједница, формирању и обуци савета националних мањина као и на психолошкој подршци жртвама рата (OSCE, 2003).

Критеријум заштите цивила

Велики број проблема са којима су се суочили Срби у току реинтеграције подручја бивше РСК били су у фокусу деловања мисије. Проблеми системског насиља око реинтеграције делова јавног сектора бивше РСК у систем Републике Хрватске, проблеми запошљавања, социјалне услуге и контрола правосудног система само су неки од задатака на којима је мисија била ангажована. Томе треба додати и проблеме са повратком имовине избеглих Срба. ОЕБС је заменио улогу УНТАЕС у Заједничкој радној групи за повратак прогнаних чиме је настављено ангажовање ове организације у надгледању агенција које се баве питањима повратка и решавања стамбених питања повратника (S/1998/500)¹⁷⁹. Мисија је такође надгледала имплементацију програма едукације националних мањина на својим језицима са посебним освртом на проблеме у изучавању историје (OSCE, 2002). Мисије је пратила и на свом нивоу реаговала на случајеве директног насиља над Србима у секторима Север и Југ. Регистровани су случајеви пребијања, пљачкања и вандализма. Дошло је до пљачкања и уништавања приватне имовине али и уништавања црквене имовине.¹⁸⁰ Својим дугорочним деловањем надгледан је процес транзиције хрватског друштва и у многим сегментима достизање стандарда земаља Европске уније. У директном контакту са властима Хрватске урађено је доста на заштити цивила мада је део проблема остао и након повлачења мисије.

Оцена: 5 (успех)

¹⁷⁹ Интервенцијом представника мисије продужен је рок за подношење захтева за повратак имовине прогнаних Срба што је имало позитиван резултат на процес повратка (S/1996/83, 1996). Позитиван помак направљен је и уласком Хрватске у Савет Европе чиме се обавезала да ће приметити европске стандарде на своје националне законе и потписати конвенције на којима се гради европски систем вредности и владавине права. Између осталих Конвенцију о заштити од мучења и Конвенцију о регионалним и мањинским језицима. Изменом Закона о медијима и ХРТ остварене су претпоставке за употребу језика мањина а то је према процени стручњака из мисије недовољно доприносила изградњи поверења након сукоба (OSCE, 2000). На основу препорука руководства мисије у току 2002. године усвојен је Уставни закон о правима националних мањина. Посебан облик насиља преставља ускраћивање права на имовину прогнаних Срба који су били принуђени да доказују власништво над својом предратном имовином. Мисија је значајан део свог деловања посветила праћењу овог процеса у вези кога је, често изражава забринутост јер успорава процес реинтеграције. У вези са проблемима повратка мисија је иницирала промене Закона о областима од посебног државног значаја. У току 2002 године предложен је сет „заједничких препорука“ како би се безусловно применио закон о повратку избеглица. Велики помак направљен је у току 2003. године када је развијен Трилатерални план повратка и када је усвојена препорука мисије да се Србима врати право на располагање друштвеним становима као се одлуче на повратак у Хрватску (OSCE, 2003).

¹⁸⁰ Према подацима које износе представници мисије случајеви вандализма су посебно присутни у селима: Стрмице, Пађене, Кистање, Бискупље и Плавно где су уништене и три православне цркве из четрнаестог века. Према подацима хрватских власти само у периоду од 01.01.-01.05.1996. године регистровано је 845 случајева насиља од чега су 462 случаја решена и подигнуте су оптужнице против 488 лица (S/1997/487, 1997).

Критеријум повратак избеглих и расељених лица

Према званичним подацима хрватске владе у периоду од 1991-1995. године Хрватску је напустило око 300 000 Срба. Програм повратка Срба је обележен бројним административним проблемима и страхом за личну безбедност повратника због аката насиља али и отежаног поступка повратка и тајних листи оптужених лица (OSCE, 1998).

Процес повратка Хрвата у своје домове текао без проблема, међутим то није био случај са Србима. Мисија је низом административних мера деловала локално на решавању питања повратка избеглица преко својих канцеларија у Сиску, Книну и Вуковару. Такође је подстицана легислативна реформа која ће убрзати примену закона о повратку избеглих и расељених и остваривање права на њихову имовину.¹⁸¹

Оцена: 4 (делимичан успех)

Критеријум изградња локалних капацитета за безбедност и владавину права

На основу одлуке Сталног савета ОЕБС бр. 239 од 25.06.1998. године представници ОЕБС су преузели супервизију над полицијским снагама у Источној Славонији (S/1998/887), (S/1998/1004). На основу ових одлука ОЕБС је био задужен да преко својих полицијских експерата обезбеди образовање и обуку, управљање људским ресурсима, пројекте патролирања у заједници, административне и структурне реформе и регионална сарадња.

Обука је реализована у сарадњи са Полицијском академијом из Рима док је део обуке реализован студијским путовањима у САД (OSCE, 1999). Мисија је директно укључена у смањивање броја полицијских снага које ће бити ефикасније и веродостојније осликати етничку структуру становништва. Са посебним сензибилитетом се решавало питање полиције у областима где је дошло до повратка становништва (OSCE, 2001).

Након реконструкције полицијских снага почет је програм обуке полицијске службе у локалној заједници за око 1500 припадника полиције (OSCE, 2002), (OSCE,

¹⁸¹ Према подацима UNHCR до септембра 1999. године вратило се 33666 лица (OSCE, 1998). Према подацима хрватске владе до 01.08.2001. године вратило се око 80000 људи (OSCE, 2001). До краја 2005. године се према подацима хрватске владе вратило око 118000 Срба (OSCE, 2005). За то време поднето је 21000 захтева за повратак имовине. Око 18000 захтева се односи на приватне куће. Овај процес је ишао доста споро и до краја 2006 године био је циљ да се реши око 12000 захтева. Значајан напредак остварен је у решавању случајева узурпираних имовине јер је до краја 2005. године решено 19200 случајева док је нерешено остало само око 300 случајева (OSCE, 2005).

2003). Реформа људских ресурса у полицији одржана је уз подршку Немачке док је подстицање родне равноправности унутар полицијских снага било уз подршку Италије (OSCE, 2005).

У циљу изградње владавине права мисија је контролисала имплементацију плана реформе судства који је усвојен новембра 2002. године. Поред тога фокус је био на примени пресуда Европског суда за људска права и Уставног суда како би се обезбедила правда коју повратници често морају да траже ван основних судова у Хрватској. Посебан проблем био је праћење суђења за ратне злочине.¹⁸²

Велика пажња мисије била је усмерена на праћења рада Уставног суда Хрватске и имплементацији одлука Суда за људска права. Ове две институције су есенцијални носиоци постконфликтне правде и основни провајдери права Срба повратника. Уз донацију норвешке владе направљен је пројекат електронског водича којим се грађанима објашњава како да подносе молбе Уставном суду (OSCE, 2004).

Као излазна стратегија Међународног суда за ратне злочине који се односи на злочине почињене у Хрватској, предмети против генерала ХВ Мирка Норца и Рахима Адемија (оптужени за ратни злочин у Медачком цепу) пребачени су у Хрватску.¹⁸³

Оцена: 5 (успех)

Критеријум институционална способност државе

Основни успех мисије у изградњи институција везан је за трансформацију Хрватске радио телевизије од државне телевизије у јавни сервис у складу са европским стандардима (OSCE, 1998). Усвајањем „Закона о хрватској радио и телевизији“ у фебруару 2001. године уведене су значајне промене јер је дозвољена приватизација трећег канала, промењена је структура Управног одбора у који улазе представници цивилног друштва. Поред тога мисија је инсистирала да уређивачка политика ХРТ буде самостална без политичке контроле и притисака.

Оцена: 5 (успех)

¹⁸² Обзиром да Хрватска на тајним и јавним оптужницама потражује више стотина Срба мисија је сматрала да ове случајеве као посебно осетљиве за процес помирења треба пратити. У том смислу 70 судских поступака за ратне злочине је праћено како би се обезбедила сва права оптужених и законитост процеса суђења. Како би се олакшало вођење случајева и суђења за ратне злочине мисија је направила програм сарадње тужилаштва с Босном и Херцеговином и СРЈ (OSCE, 2002), (OSCE, 2003)

¹⁸³ Касније је Адеми ослобођен а Норац је пресудом Окружног суда у Загребу осуђен на седам година затвора (OSCE, 2005). Осим ова два случаја мисија је пратила 115 случајева суђења за ратне злочине у којима је оптужено 415 лица у 16 судова (OSCE, 2009).

Критеријум демократска транзиција друштва

Иницирана је измена Устава амандманима из 2001. године којима је укинут Горњи дом парламента (који је представљао жупаније) а већа права су дата локалним органима власти како би се помогла децентрализација региона у складу са европским вредностима и стандардима (OSCE, 2001). Посебан напредак направљен је усвајањем „Уставног закона о правима националних мањина“ којим је обезбеђена адекватна заступљеност у администрацији, правосуђу, извршним органима и органима самоуправе (OSCE, 2003), (OSCE, 2005).

Први избори које је контролисао ОЕБС у Хрватској у току године окарактерисани су од стране специјалног координатора ОЕБС америчког сенатора Пола Симона као „слободни али не и фер“ јер су кандидати могли да говоре слободно али је сам процес гласања протекао сувише усмерено и контролисано (OSCE, 1997).¹⁸⁴ Овим је мисија подстакла значајне промене које су показале своје бенефите на изборима 1999 и 2000 године али је и даље био присутан утицај владајуће партије (OSCE, 1999).

Као део антикорупцијског програма хрватске владе припремљен је нацрт закона о финансирању политичких партија као и измене изборног закона како би се побољшао систем регистрације бирача, појаснили начини гласања у одсуству и анулирале дискриминаторске одредбе „Закона о привременом и трајном боравишту“ (OSCE, 2006).

Оцена: 5 (успех)

Критеријум испуњење мандата мисије

У коначном мисија је проглашена за успешну од стране Генералног секретара ОЕБС Марка Перина Бришамбоа (Marc Perrin de Brichambaut) за време poste штабу мисије 29.03.2006. године. Успех је дошао захваљујући доброј сарадњи са хрватским властима (OSCE, 2006)

Оцена: 5 (успех)

¹⁸⁴ Примедбе које су тада дате биле су основ за реформу изборног закона и целокупног процеса тако да су уведене значајне измене: омогућено је гласање држављанима Хрватске који су у иностранству, улога медија у процесу избора је прописана законом, уређено је представљање мањина на изборима, одређен начин формирања изборне комисије, начин на који се одређују посматрачи на изборима на локалном нивоу као и транспарентност процеса финансирања политичких кампања (OSCE, 1998).

3.6.1.7 Закључак о успешности мировних мисија на простору Републике Хрватске

Мисије на простору Републике Хрватске имале су различитог успеха у достизању постављених критеријума успеха. У задржавању конфликта највише успеха су имале мисије које су формиране након потписивања мировног споразума док су мисије УНПРОФОР и УНЦРО које су биле распоређене за време трајања конфликта доживеле велики неуспех.

Помоћ у решавању конфликта је критеријум који је показао да су мисије биле активне у покушајима да се криза реши али су домети деловања мисије остали на локалном нивоу или на нивоу пружања подршке преговорима на стратегијском нивоу. Оваквим деловањем мисије су показале делимичан успех али је перспектива и коначна потврда зависила од коначног решења конфликта што је у случају Хрватске била победа једне стране у сукобу. Чак и после војног сукоба у периоду транзиције остао је велики број проблема типичан за унутрашњи конфликт који су супресовани (не решени) деловањем међународне заједнице, јаким институцијама хрватске државе и насиљу над малобројним Србима који су остали у овој држави.

Насиље у присуству мировних снага било је типично за период ратних година и непосредно и након завршетка сукоба. У том смислу мисије које су биле пре мировног споразума нису успеле ставити под контролу стране у сукобу нити спречити отворене сукобе који су ескалирали 1995. године.

Врло осетљив критеријум успеха је заштита цивила који су били примарне жртве унутрашњег сукоба на простору бивше СФРЈ. Истраживање је показало да су мисије УН у току сукоба доживеле делимични или потпуни неуспех без обзира на мандат али и да је било проблема по овом основу и у периоду стабилизације када су цивили постали жртве системског насиља са нивоа државе Хрватске.

Позитивно је оцењен успех мисија (успех или делимичан успех) када се говори о достављању хуманитарне помоћи током целог периода трајања мировних мисија. Истраживање показује да су стране показале консензус око потребе достављања хуманитарне помоћи па је она преко Хрватске долазила до угрожених група у овој земљи али и на простору Босне и Херцеговине.

Повратак избеглих и расељених лица био је онемогућен оружаним сукобима које мисија није могла да заустави. Тек након потписивања примирја овај процес је кренуо прогресивно и то перманентно фаворизујући повратак хрватског становништва у своје домове. Срби су низом административних и политичких одлука ускраћивани за своја права па је процес повратка текао неорганизовано и споро. Крајњи ефекат је евидентан повратак старијег становништва са slabим економским и политичким потенцијалом. Највећи притисак на хрватске власти по питању људских и мањинских права те права на приватну имовину вршила је мисија ОЕБС захваљујући чијем деловању је постигнут значајан напредак у овој области.

Група критеријума која се односи на изградњу државе показала се сврсисходним тек након потписивања примирја а свако одступање од овог правила осуђено је на неуспех што је показано на примеру мисије УНПРОФОР која је требала помоћи да се изграде локалне полицијске снаге у УНПА зонама.

Способност мисије да обезбеди ред је критеријум неупитно везан за друге критеријуме који се односе на одржавање примирја, степен насиља и страдање цивила. Мимо тога у формирању оцене успеха овог критеријума анализиран је ниво напада на мировне снаге. Потврђено је да мисије УН распоређене за време конфликта нису успеле да обезбеде ред нити ескалацију сукоба. Тако је мисија УНЦРО оцењена као неуспех јер се за време њеног мандата дешавају „Бљесак“ и „Олуја“ када је протерана већина српског становништва.

У оцени мандата мисије анализиран је успех достизања критеријума који су експлицитно наведени као приоритети деловања. У складу са тим је мисија УНПРОФОР била делимично неуспешна јер је имала слабе резултате у задржавању конфликта, заштити цивила, повратку избеглица и расељених лица и изградњи локалних капацитета за безбедност и владавину права. Слична квалификација је и за другу мисију УНЦРО која је била пре мировног процеса и која је доживела неуспех у скоро свим областима деловања. Мисија УНТАЕС била је оптерећена рецидивима насиља и појавама које нису пружале јасну перспективу успеха заштите цивила и повратака расељених лица посебно српске националности па је оквалификована као делимично успешна.

Као закључак се намеће да су мисије УН биле неуспешне у свом деловању ако су упућене за време трајања конфликта те да је Ердустски мировни споразум био важан

предуслов успеха мировних мисија које су формиране након његовог потписивања. Мисија ОЕБС је постигла делимичан или потпуни успех јер је имала специфичан оквир деловања који је дошао до пуног изражаја тек у фазама постконфликтне стабилизације и изградње државе.

3.6.2 Успешност мировних мисија на простору Босне и Херцеговине

На простор Босне и Херцеговине у току рата и после њега упућено је осам мисија међународних организација. За разлику од Хрватске где је већина мисија била у организацији УН, у БиХ почиње интензивно ангажовање НАТО са три и ЕУ са две мировне мисије. Због специфичности конфликта упућено је пет војних и по једна мештовита, цивилна и полицијска мисија. Од укупног броја мисија три су имале мандат одржавања мира, три изградње мира док су две мисије имале мандат робусне употребе силе у циљу наметања мира. Већина мисија у БиХ је упућена у фази нормализације али су две мисије упућене у отворени сукоб што је имало значајног утицаја на њихов успех. Једна мисија НАТО је са робусним мандатом упућена у периоду прекида ватре.

Анализирајући динамику упућивања и врсте мировних мисија на простору БиХ биће могуће утврдити везу између потребе за успешнијим моделом ангажовања и трансформације мировних мисија у унутрашњим конфликтима.

3.6.2.1 Мисија УНПРОФОР ВИН

Критеријум задржавања конфликта

Због ескалације сукоба на простору БиХ одобрено је ангажовање мировних снага право са циљем отварања за хуманитарне летове и заштите аеродрома у Сарајеву а касније на задацима обезбеђења тзв. „заштићених зона“ УН и хуманитарних конвоја. Иако су у оквиру хуманитарног сегмента ангажовања имале успеха мировне снаге нису имале успеха у задржавању конфликта на подручју БиХ чак и у зонама за које су непосредно

биле одговорне. Индикативно је да није спречено преливање конфликта са територије Хрватске али није било успеха у превенцији ескалације сукоба унутар саме БиХ.¹⁸⁵

Сложени сукоб пролазио је различите фазе за које мировне снаге очигледно нису биле спремне или га нису разумеле. Прва фаза био је сукоб заједничких снага Хрвата и Муслимана са снагама ВРС у току лета 1992. године када ВРС бележи успехе у Посавини, Западној Босни и делимично у Херцеговини.

Друга фаза рата у БиХ почиње крајем 1992. године када се појављују први сукоби Хрвата и Муслимана у БиХ чиме су почела масовна страдања цивила у Централној Босни и Херцеговини али и страдања српских цивила у Подрињу.¹⁸⁶

Трећа фаза рата почиње 08.06.1993. године када се Фикрет Абдић дистанцира од политике муслиманске владе у Сарајеву, оптужује Алију Изетбеговића за рат и формира своју Аутономну покрајину Западна Босна. Овим је започет унутаретнички сукоб Муслимана у БиХ који је трајао до 21.08.1994. године када је Пети корпус АБиХ у садејству са хрватском војском војнички поразио снаге АП Западна Босна.

Четврта фаза конфликта почиње након обарања 4 авиона ВРС 28.02.1994. године када се војне снаге НАТО на челу са САД активно укључују у сукоб у БиХ. У почетку су то била дејства из ваздуха али је касније долазило и до мањих војних операција на копну. Након потписивања Вашингтонског споразума долази до консолидовања муслиманских снага након чега крећу офанзиве из „заштићених зона“ које никада нису

¹⁸⁵ Сам министар одбране Хрватске Гојко Шушак је 21.12.1992. године потврдио да се хрватске јединице налазе у рејону Орашја. И поред присуства мировних снага око Бихаћа снаге Петог корпуса АБиХ су преко границе напале положаје СВК 01.09 и 2.09.1994. године у рејону Бокне када гине више војника. Након српске контраофанзиве и скоро извесног војног пораза Петог корпуса, министар одбране Хрватске Гојко Шушак 30.11.1994. године поново прети да ће напасти Србе у БиХ ако падне Бихаћ. Офанзива је почела 07.12.1994. године у рејону Гламоча о чему команда ВРС обавештава ГС УН Јасушија Акашија и команданта УНПРОФОР генерала Делапрела. Тешко кршење резолуција УН потврдио је и портпарол мировних снага УН Пол Ризни. У марту (06.03.1995.године) формирана је заједничка команда АБиХ и ХВ за операције против Срба што је био увод у масовно ангажовање ХВ на подручју Западне Босне и Оцака. Од 19.05.1995. године почиње јака офанзива ХВ из Орашја са циљем да се пресече коридор те снаге споје са снагама 108. бригаде ХВО из Централне Босне. У наставку операције „Олуја“ Хрватска војска 14.09.1995. године улази у Јајце а 10/11.10.1995. године у Мркоњић Град након чега наставља напредовање даље према Санском Мосту. И поред упозорења СБ да повуче своје трупе из БиХ, Хрватска је наставила да појачава своје снаге у БиХ за додатних 6000-7000 војника.

¹⁸⁶ Због тешко нарушених односа између Хрвата и Муслимана и сукоба који је био у најави Алија Изетбеговић се 20.01.1993. године обраћа СБ оптужујући Хрватску за агресију. Овим је почела друга фаза конфликта у БиХ између Муслимана и Хрвата који је трајао све до 23.02.1994. године и потписивања Вашингтонског споразума. Почетком 1993. године муслиманске снаге нападају Србе из Сребренице према Братунца где је само у селу Кравица на Божић 1993. године убијено 49 Срба, затим је уследила офанзива из Бихаћа према Новом Граду. У овој фази је било покушаја да се Србија увуче у конфликт јер су били учестали минобацачки напади на територију Србије у рејону Зворника.

демилитаризоване. Добро планираном и координираним деловањем крећу офанзиве муслиманских из заштићених зона Сарајево, Горажде и Бихаћ.¹⁸⁷

Пета фаза конфликта почиње крајем октобра 1994. године када АБиХ креће у одлучне офанзиве (операција Слобода 94) у свим правцима уз директну подршку хрватске војске од 01.11.1994. године.¹⁸⁸

Мировне снаге нису успеле да ставе под контролу оружане снаге у овом сложеном сукобу јер су Хрватски и Муслимани одбијали било каква ограничења док су Срби повремено (посебно на почетку сукоба) прихватили да се у циљу постизања мира део снага (авијација и артиљерија) стави под контролу УН или да се чак авијација пребаци у Србију.¹⁸⁹ Муслиманска страна је перципирала мировне снаге као опоненте у њиховој намери да се наоружају и изборе за слободу док Хрвати одбију било какав облик контроле над њиховим снагама.¹⁹⁰

У присуству мировних снага није дошло до разоружања већ су снаге у конфликту додатно наоружавале. То су посебно интензивно чиниле хрватска и муслиманска страна након потписивања Вашингтонског споразума који је и био преломна тачка у рату на простору Хрватске и БиХ. Велике количине наоружања уз подршку САД долазе из свих крајева света посебно из исламских земаља. Од овог тренутка УН губи сваку контролу над ситуацијом и постаје колатерална штета политике САД.¹⁹¹

¹⁸⁷ Потпарол УН 14.09.1994. године потврђује да је дошло до ескалације ситуације око Бихаћа због офанзиве муслиманске војске. Генерал Мајкл Роуз 19.09.1994. године изјављује да Срби само одговарају на нападе Муслимана који долазе из заштићених зона. После тога 25.10.94 Муслимани траже његову смену као и смену Јасушија Акашија за кога тврде да има превише мекан став према Србима. Муслиманске снаге напале српске положаје на Игману унутар заштићене зоне УН (зона из које су се раније повукле снаге ВРС као део мировног споразума) и убијају 11 српских војника а још толико бива рањено (S/1995/222, 1995).

¹⁸⁸ У борбама на Купресу регистрована је учешће 4.гбр из Сплита и 111. бр из Омиша (Радишић, 2002).

¹⁸⁹ Радован Караџић је предлагао 14.10.1992. године да се сви авиони из ВРС пребаце за Србију а 12.09.1992. године је пристао да се тешко наоружање око енклава Сарајево, Бихаћ и Горажде и града Јајаца ставе под контролу УН. Ова пракса је прекинута покретањем муслиманских офанзива из заштићених зона јер мировне снаге нису успеле да их демилитаризују.

¹⁹⁰ Према подацима ВРС из априла 1994. године само на подручју Горажда има око 10000 војника у шест бригада, батаљон Војне полиције и диверзантски батаљон „Црни лабудови“. Велики проблем за снаге УН је и формирање, опремање и обука одреда „Ел Муцахедин“ који се налазио у саставу 7. муслиманске бригаде формиране на подручју Зенице. Муслиманске снаге нису узимале за таоце мировне снаге али су били чести случајеви њиховог блокирања (Француза око Бихаћа 1993 и Канађана око Сарајева у току 1995. године). Крајем 1995. године британски контингент УН се често налазе на мети муцахедина.

Начелних штаба ВРС Манојло Миловановић 22.04.1993. године изјављује да су „Муслимани изиграли демилитаризацију и предали мали број цеви и да се у и око Сребренице налази око 17000 цеви“ што је трочлана комисија (УН, ВРС, АБиХ) 23.05.1993. године формално и потврдила.

¹⁹¹ Од фебруара 1994. године почиње интензивно наоружавање АБиХ тако да је ВРС евидентирала да је само у току маја 1994. године у БиХ ушло 260 тона наоружања и око 3000 муцахедина. У припреми за офанзиву

Мисија је функционисала у сложенем геополитичком окружењу у коме су се показали интереси регионалних али и глобалних сила. Околне земље пре свега Хрватска и Србија имају директне интересе у циљу заштите својих сународника у овом грађанском рату, али је методологија и обим учешћа у сукобу био знатно другачији.¹⁹² Поред Хрватске и Србије које имају интересе да заштите своје сународнике у овом рату, учешће других земаља и великих сила мотивисано је њиховим националним политичким и економским интересима:

- Словенија помаже у допремању оружја у Хрватску и БиХ што је 20.10.1993. године потврдио Милан Кучан а за безбедносну анализу је посебно интересантна чињеница да је већина муџахедина у БиХ дошла преко БиХ.
- Бугарска је у свом додворавању НАТО и западним земљама одмах по отпочињању кризе 21.08.1992. године понудила своје аеродроме за војну интервенцију против Српске и вероватно против Србије.
- Турска у току сукоба покушава повратити утицај на простор Западног Балкана па се укључује у активну подршку Муслиманима у БиХ.¹⁹³

муслиманских снага 24.02.1995. године у Травнику су примећени тенкови и ВБР Оркан који Муслимани нису имали раније. Велики значај у наоружавању су имале и исламске земље али је интересантна позиција Ирана који се 23.07.1995. године (иако доминантно шиитска земља) једнострано повлачи из ембарага на оружје БиХ. Неуспех процеса разоружања и стављања под контролу страна у сукобу довео је до ескалације општег неповерења па и до планирања војних операција. Након успеха ВРС у разбијању муслиманских снага око Сребренице, генерал Ратко Младић 27.07.1995. године изјављује да је циљ операције разоружавање 28. дивизије АБиХ у Сребреници и неколико бригада у Жепи како би ослободио српске снаге за дејства на другим правцима.

¹⁹² Хрватска је отворено учествовала са главнином својих копнених снага на подручју БиХ и пружала активну подршку Хрватима у борби са Србима и Муслиманима. Из тих разлога 13.07.1993. године СБ је разматрао увођење санкција због војних активности у БиХ али до тога није дошло. Са друге стране Србија (СРЈ) од 20.05.1992.године нема организованих војних јединица на територији БиХ већ пружа логистику подршку ВРС што укључује и плаћање дела старешина (кадар ЈНА) који су остали након повлачења и приступили ВРС. Укупан однос Србије према дешавањима у БиХ показан је увођењем санкција 07.05.1993. године и 04.08.1994. године као део покушаја притиска на Србе у Републици Српској да прихвате мировни планови што потврђује да Србија није имала ефективну политичку нити војну контролу над Србима у БиХ.

¹⁹³ Турски премијер Сулејман Демирел изјављује 06.05.1992. године да неће војно интервенисати у овој кризи и да решење треба препустити УН. Само месец дана касније на захтев председника Тургута Озала траже војну интервенцију против Срба. Они ће до краја конфликта бити заговорници тврде струје према Србима и отворено ће помагати Бошњачке оружјем, опремом и обуком. У току августа 1992. године Турска излази са предлогом за напад не само на Србе у БиХ већ и на Србију. На митингу „За Босну“ који је 13.02. 1992. године одржан у Турској, председник Тургут најављује „стварање муслиманско-бошњачке земље са којом ће бити 60 милиона Турака“. Ова земља се у току 1994. године укључује у ваздушне ударе против Срба а од 1995. године распоређује 1500 војника у Снаге за брзе интервенције НАТО чиме показује спремност да интервенише и на копну (Радишић, 2002).

- Иран увиђа добру прилику да направи стратегијски ослонац за своје деловање према западном свету и активно се укључује у програме помоћи муслиманима. Чак је 29.07.1992. године ирански вођа Али Хомеији позива на војну интервенцију у БиХ оптужујући Европу да намерно спречава стварање исламске државе у срцу Европе. Ова земља је 01.08.1995. године званично признала да наоружава муслимане.¹⁹⁴
- Политика САД према кризи у Југославији и БиХ доживела је значајну метаморфозу од њеног почетка до потписивања мировног споразума у Дејтону. Ове промене условљене су бројним факторима на међународном нивоу а у конкретном случају их треба посматрати кроз два велика интереса: стратегијско обликовање ратишта према Русији ширењем НАТО према истоку и очувању добрих односа са исламским земљама кроз подршку муслиманима у рату у БиХ.¹⁹⁵
- Највећу трансформацију политике према кризи у БиХ доживела је Русија чија је политика на самом почетку кризе била потпуно компатибилна са ставовима западних земља да би касније дошло до отворених неслагања са западним

¹⁹⁴ У свом спољно-политичком фокусу муслиманска влада је сматрала да значајне бенефите може остварити по основу религије и чланством у Организацији исламске конференције. Ове земље од почетка заузимају тврд политички став и траже војну интервенцију против Срба али бивају одбачени мировним и политичким иницијативама западних земаља. Лорд Овен 02.12.1992.године исламским земљама јасно ставља до знања да неће бити војне интервенције против Срба нити укидања ембарага на оружје Муслиманима. У иницијатива ОИК посебно је активан Иран који делује у оквиру конференције али и самостално. Иницијативе ове организације извршиле су политички притисак на западне земље тек када су 18.01.1993. године запретиле економским мерама према западним земљама ако не дође до помоћи муслиманима у БиХ. Ради праћења стања у БиХ ова организација је 18.05.1995. године формирала сопствену Контакт групу (Радишић, 2002).

¹⁹⁵ Основа политике САД у овој фази рата је подршка компромису страна и опстанак јединствене државе БиХ. У каснијим фазама рата посебно у фебруару 1994.године САД подржавају војну опцију ради заштите заштићених зона у БиХ. Јасну подршку показала је и посета Медлин Олбрјат и Џона Шаликашвилија који тврде да „је америчка будућност недељива од будућности Муслимана у БиХ“. У оквиру нових мировних иницијатива Клинтон изјављује да би подржао концепт поделе БиХ по принципу 49:51 али је то било тешко остварити у тој фази рата када Срби покушавају да изнађу решење а Муслимани преузимају стратегијску иницијативу и покрећу широке офанзиве ради контроле што већег дела територије. У исто време појављују се иницијативе за једнострано укидање ембарга на увоз оружја у БиХ што западне земље не сматрају добрим предлогом. Американци воде промуслиманску политику и подржавају стварање муслиманске државе у Европи из више разлога. Један је ради уравниотежавања своје произраелске политике (да би се лобирало да велике муслиманске земље не нападају Израел), а други је да се политиком додворавања муслиманима у свету отвара се тржиште с више од милијарду муслимана (Радишић, 2002). Војно ангажовање САД сводило се на ваздушне ударе на српске положаје и подршку муслиманским офанзивама на територији целе БиХ. Иако је постојала француска иницијатива да се војно интервенише против Срба код Сребренице, САД то нису прихватиле сматрајући их преурањеним. Клинтон је већ 05.10.1995. године убедио Изетбеговића да прихвати мировни план и прекид ватре а касније исто тражи и од Туђмана. Тек након финалног потписивања мировног споразума Паризу 02.11.1995. године Клинтон тражи одобрење за слање копнених трупа у БиХ.

концептом решавања кризе посебно када је дошло до употребе снага НАТО.¹⁹⁶ Политичка катарза Русије крајем југословенске кризе условљена је низом догађаја а пресудну улогу је имала „црвена линија“ односа са западом што је представљала употребе снага НАТО у БиХ.

- У току кризе у БиХ а касније и на КиМ НАТО доживљава суштинску „ренесансу идентитета“ и превазилази кризу у којој се нашао колапсом свог антипода у облику Варшавског пакта. Највећа промена је у доктринарном концепту НАТО који са регионалног и одбрамбеног прелази у офанзивну компоненту под окриљем мировних мисија са глобалним аспирацијама.¹⁹⁷

¹⁹⁶ Овај став потврђују Андреј Козирјев и Борис Јељцин залажући се да се СРЈ искључи из свих светских организација као и апсолутним одбацивањем Србије и Срба из своје политичке сфере у току 1991 и 1992. године. Уравнотежена политика Русије према странама у сукобу потврђена је у деловању Русије у СБ УН као и у ставовима Козирјева од 16.02.1992. године када децидно изјављује да Русије неће подржавати само Србе у БиХ. У покушају своје реafirмације као глобалног играча Русија доживљава политичку и идеолошку катарзу када постане јасно да западне земље намеравају да спроведу војне операције ван система СБ УН чиме се избегава тражење сагласности Русије.

Политички потези Русије који су уследили имали су за циљ редефинисање политике Русије према НАТО и покушај да се успостави стратегијски ослонац међу Србима на Балкану. Залагање за успех мировних иницијатива у БиХ и Хрватској, подела територије у БиХ и стварање РС и ФБиХ су део мировних иницијатива које је Русија подржава. Увидевши да ће западне земље а пре свега САД повући конкретне политичке и војне мере против Срба, Русија покушава да успостави реципроцитет али без суштинских резултата. Све се задржало на декларативним политичким ставовима и претњама укидања санкција према СРЈ. Половином 1995. године Русија стиче потпуну слику нове политике НАТО и сасвим је јасно да је овај савез нашао нови оквир деловања под изговором хуманитарних интервенција и то уз велику подршку УН. Ово је потврдио и Виталиј Чуркин који 14.02.1994. године оптужује НАТО да у „одобравању напада на Србе користи политичке механизме НАТО а не УН јер тамо Русија има право вета“. Председник Русије Борис Јељцин 07.09.1995. године потписује четири закона подршке Србима који ће се примењивати до укидања санкција УН. У неспретном покушају пројектовања своје војне моћи Русија охрабрује упућивање добровољаца у ВРС што није дало никакве битније резултате на самом ратишту док су најбољи резултати постигнути на психолошком плану према Србима дајући лажну слику да је Русија уз своју „православну браћу“. Након потписивања Дејтонског мировног споразума Русија жели да буде војно присутна у региону али је остао споран концепт командовања над руским контингентом који није стављен под команду НАТО већ је задатке извршавао самостално у зони одговорности америчких снага око Бијељине.

¹⁹⁷ На министарском савету НАТО одржаном 17.12.1992. године позива се на дипломатско а не на војно решење кризе у бившој СФРЈ. Генерални секретар НАТО Манфред Вернер (Немац) у неколико наврата а посебно 14.04.1993. године инсистира да се предузму војни удари на српске положаје у БиХ. Важно је запазити да је прво војно ангажовање НАТО ван граница алијансе било је у БиХ, прва борбена дејства у историји НАТО била су на простору БиХ и прво војно ангажовање Немачке у оквиру НАТО после Другог светског рата била су на простору БиХ.

У склопу ове мисије НАТО је редефинисао своју политику односа са УН па је употреба силе на почетку била под „гзв. дуплим кључем ГС и УНПРОФОР“. Касније је потпуно маргинализована улога СБ а напади су одобравали само по захтеву трупа на терену. У БиХ је пређена црвена граница војног интервенционизма са хуманитарним оправдањем и то је постао *modus vivendi* за будуће ангажовање НАТО. У неколико наврата је интервенисао против Срба: 23.09.1994 три авиона НАТО напала српски тенк код Сарајева; 21.11.1994 авиони НАТО напали аеродром Удбине; 23.11.94 нови удар НАТО на РСК; 25.05.95 авиони НАТО напали положаје ВРС око Сарајева, 30.08.95 након напада на Маркале авијација НАТО и Снаге за брзе интервенције почеле своју операцију против ВРС. Авијација НАТО је дејствовала са више од 600 пројектила док је НАТО

- У периоду сукоба у СФРЈ Кина још није дефинисала простор Балкана као стратешки значај за њене интересе као што ће то бити 20 година касније у оквиру пројекта „Један појас- један пут“. Кина је имала приступ у коме је позивала на уздржаност, преговоре и деловање у складу Повеље УН као што је то изнесено на седници СБ 24.11.1994. године када се расправљало о војној интервенцији против Срба у БиХ. Суштински, Кина није хтела да буде експонент анти-америчке политике на Балкану јер јој је одговарало да гради добре економске односе са западним земљама а посебно са САД.¹⁹⁸
- Улога Немачке у конфликту на простору БиХ је проблем који ће вероватно анимирати академску заједницу дуго година. Велики број питања је отворен ангажовањем ове земље у току кризе и оно никако није имало конструктивну улогу која води ка решавању конфликта.¹⁹⁹
- Интересантан став за време трајања кризе у БиХ имала је Велика Британија која је декларативно била против војне интервенције у увом сукобу а посебно против само једне стране у конфликту. Британски политичари и војници су били доследни у овом ставу и јасно се дистанцирали од америчког приступа решавања кризе силом.²⁰⁰

артиљерија деловала са око 2000 пројектила на Игману. Дана 09.10.1995. године два авиона НАТО дејствовале на КМ ВРС у близини Тузле. Суштинске промене биле су и ангажовање копнених снага НАТО (Снаге за брзе интервенције) које су требале да подрже операције УНПРОФОР око Сарајева што је показало спремност да се наметне мир али и маргинализацију УН и урушавање концепта традиционалних мировних мисија под окриљем УН. Трупe су биле декларативно под контролом УН али са својим националним ознакама. Ова иницијатива довела је до тога да 09.10. 1995. године Генерални секретар НАТО Вили Клас изјављује да „ће мировним снагама у БиХ руководити НАТО и да ће бити под командом НАТО“ чиме је УН потпуно маргинализован и остао као легитимизатор деловања ове организације на простору Балкана а касније и глобално.

¹⁹⁸ У политици Кине према Балкану може се сагледати потпуни реал-политички приступ спољне политике једне земље која штити своје економске интересе стратегијског значаја. Чак и у току бомбардовања Србије 1999. године када је нападнута и кинеска амбасада њихова званична политике је била неконфронтација са САД на стратегијском нивоу и политика „другог гласа подршке“ на локалном нивоу према Србији.

¹⁹⁹ Немачка је од почетка кризе показала као ментор хрватске политике на Балкану покушавајући да преко ове земље изађе ван граница своје земље и избори се за значајнију улогу у НАТО а касније у европској политици према кризи у СФРЈ. Алојз Мок 14.07.1992. године најављује војну интервенцију против Срба јер су друге методе неефикасне. У исто време штити Хрватску од санкција које најављују велике силе. Али након извештаја Тадеуша Мазовјецког о кршењу људских права у СФРЈ најављује да ће се дистанцирати од Хрвата ако се покажу тачним извештаји о злочинима над Муслиманима у Централној Босни. Покушај Немачке да посредује у кризи између Муслимана и Хрвата видљив је ангажовањем Ханса Кошника као администратора подељеног Мостара од 24.03.1994. године. Међутим овај покушај доживљава неуспех јер је извршен покушај атентата на овог политичара а Мостар је остао један од најподељенијих градова у Европи.

²⁰⁰ Сукоб два концепта решавања кризе (УН и НАТО) није решен иако су 09.06.1995. године формиране Снаге за брзе интервенције које треба да помогну снагама УН ако буду нападнуте. Лорд Овен је отворено

- У овој кризи Француска је водила пре свега рачуна о сопственим интересима и заштити великог броја војника који су се налазили у БиХ.²⁰¹ У односу на ово формулисани су прилично уравнотежени политички наступи према странама у сукобу.
- Као формални (и неформални) центар моћи са великим утицајем на политику католичких земаља, Ватикан је имао своју улогу у разбијању СФРЈ нарочито у Хрватској али и у БиХ. Утицај религијских поглавара на профане одлуке је и даље врло значајан јер владе у демократијама пажљиво прате емоцију својих бирача који су грађани али и верници.²⁰² Управо на овим основама црква има свој (прилично велики али не одлучујући) утицај на политику.

На основу изнетог може се закључити да мисија није успела да супресује малициозне утицаје окружења јер просто није имала потребне способности.

Оцена: 2 (неуспех)

Критеријум помоћ у решавању конфликта

Паралелно са напорима да се нађе политичко решење УНПРОФОР иницира прекид ватре на локалном нивоу. Показало се да домет мировних снага у овом контексту није

оптужио САД да нису подржали његову мировну иницијативу а владу у Сарајеву оптужио да манипулише својим становништвом. И поред извесне војне интервенције против Срба шеф британске дипломатије Малком Рифкин тврди да треба наћи политичко решење, разјаснити и ојачати позицију снага УН у овој земљи. Дакле док са једне стране САД боре за доминацију улоге НАТО преко кога пројектују своју моћ, њени савезници Британија и Француска траже значајнију улогу УН што је својеврсни антипод устаљене перцепције улоге Британије у рату у БиХ.

²⁰¹ Изричито је била против једностраног укидања ембарга на оружје муслиманима што потврђује Франсоа Митеран 01.09.1994. године. Основни проблем, како га види Бертран Делапрел 25.10.1994. године био је различит концепт решавања кризе између НАТО и УН јер је НАТО војна организација која јасно перципира непријатеља. У својим политичким ставовима Француска је показала противљење подели БиХ и стварање етнички хомогених ентитета већ је управо супротно ставовима САД заговарала да треба употребити војну силу како би се одржала мултикултуралност- повратити Сребреницу од Срба и спречити егзодус Срба из Сарајева.

²⁰² У том смислу је Ватикан јасно и на све начине подржавао Хрвате а када је ситуација у БиХ у питању, државни секретар Ватикана Анђело Содана 29.12.1992. године изјављује да је „рат у БиХ неопходан да би се заштитили од српског агресора“. Папском посетом Сарајеву у току 1994. године пажња светске јавности се значајно усмерава на БиХ а перцепција криваца за рат поново иде према српској страни. Посета Сарајеву се може протумачити као вид подршке Хрватима тако што ће се појачати сарадња са Бошњацима а са друге стране јасно целом свету показати ко су „прави кривци за рат“. Сличне позиције Ватикана износе се 08.02.1994. године када се отворено подржава војна интервенција против Срба јер је у недостатку политичког ваљало наћи морално утемељење које долази из Ватикана.

значајнији мировни споразум него локални споразуми ограниченог карактера који је најчешће завршавао неуспехом.²⁰³

Споразуми о примирју које је посредовао или иницирао УНПРОФОР били су оптерећени сложеним конфликтом тако да су неретко мировне снаге посредовале између две стране да би се решили хуманитарни проблеми на локалном нивоу (евакуација рањених, болесних, достављање хуманитарне помоћи). Врло ретко, углавном када је требало створити услове за политичке преговоре долазило би до споразума који је обухватио целу БиХ. Било је случајева да мировне снаге потписују споразум са једном страном а затим иду и предлажу услове за сличан потпис код других страна. Кршење договорених споразума посебно оних о прекиду ватре постала је уобичајена пракса у току овог сукоба.²⁰⁴

²⁰³ Најзначајнији преговори до којих је дошло уз посредовање мировних снага су:

- 05.04.1992. године договор да се деблокира Средња школа МУП-а на Врацама.
- 03.05. 1992. године преговори у вези одласка ЈНА из Сарајева између Кукањаца и Изетбеговића.
- 03.05. 1992. године посредовање око ослобађања Изетбеговића са аеродрома Сарајево.
- 10.05.1992. године преговори и око исељавања ЈНА и чланова породица из Сарајева, Коњица, Травника, Зенице.
- 24.06. 1992. године преговори око отварања аеродрома Сарајево за хуманитарне летове.
- 03.09. 1993. године преговори у Женеви уз посредовање УН.
- 17.03.1994. године потписан споразум о слободи кретања у региону Сарајева (SG, 1994).
- 05.05.1994. године постигнут договор о распоређивању 16 војних посматрача око Брчког (SG, 1994).
- 14.08.1994. године посредовано и потписан споразум о прекиду снајперских дејстава у Сарајеву а 28.08.1994. године и у Горажду (SG, 1994).
- 11.01.1999. године на аеродрому у Сарајеву се нашли представници ВРС, АБиХ и ХВО уз посредовање УНПРОФОР и разговара се око прекида ватре.
- 12.10. 1992. године на аеродрому у Сарајеву уз посредовање УН одржан је састанак представника ВРС и муслиманске владе о имплементацију споразума о прекиду ватре (Радишић, 2002).

Основни мировни напори којима је требало решити сукоб у БиХ ишли су ван мировне мисије:

- Европска заједница у марту 1992. године предлаже Кутиљеров план за решавање сукоба,
- У октобру 1992. године представљен Венс- Овенов мировни план који предвиђа децентрализовану државу подељену у кантоне,
- У августу 1993. године представљен Овен – Столтенберг мировни план у којој је БиХ унија три државе,
- У августу 1994. године представљен је Акциони план ЕУ и План контакт групе,
- У новембру 1995. године је на иницијативу САД потписан Дејтонски мировни споразум као основа мира у БиХ.

²⁰⁴ Неки од значајнијих споразума су (Радишић, 2002):

- 20.05.1992. године тромесечно примирје између страна у сукобу (Абдић, Кљујић, Плавшић и Кукањац),
- 15.06. 1992. године примирје српских и муслиманских снага које ће омогућити имплементацију договора у вези са отварањем аеродрома,
- 18.07. 1992. године постигнут договор о прекиду ватре у Лондону који важи за целу БиХ,
- 11.11. 1992. године све три стране потписале споразум о примирју који ступа на снагу после поноћи 12.11.1992. године,
- 27.03.1993. године споразум о прекиду ватре потписали Младић и Морион и ступа на снагу 28.03.1993. године у 12.00 ако га прихвате друге две стране,

Помирење страна у сукобу је било тешко спровести због великог броја жртава на свим странама. Мировне снаге су покушале да мерама изградње поверења и обезбеђењем слободе кретања смање тензије и подстакну и друге мере које би допринеле решавању кризе.²⁰⁵

Оцена: 3 (делимичан неуспех)

Критеријум степен насиља у присуству мировних снага

Општи закључак је да стране у конфликту нису поштовале примирје и да је насиље у форми сукоба оружаних формација тако и насиље према цивилима нису престајали у присуству мировних снага.²⁰⁶ Слична ситуација била је у току целог сукоба. Једино примирје које се поштовало је оно непосредно пред потписивање Дејтонског споразума и које је почело 10.10.1995. године. Саме мировне снаге биле су честа мета напада страна у

-
- 09.05.1993. године ступио на снагу Споразум о прекиду ватре који су уз посредовање УН потписали Младић и Халиловић (ВРС и АБиХ),
 - 17.05.1993. године Младић и Петковић уз посредовање УНПРОФОР потписали споразум о примирју (ВРС и ХВО). Договорена размена заробљеника и погинулих бораца и слободно кретање цивила између РС и Херцег Босне,
 - 09.08.1993. године споразум Младића у снага УН око услова напуштања Игмана,
 - 11.08.1993. године команданти три зарађене стране потписали војни споразум у вези са женевским преговорима око будућности БиХ,
 - 23.12.1993. године договорено божићно примирје које ће трајати до 15.01.1994.године,
 - 09.02.1994. године потписан мировни споразум између Срба и Муслимана и договорени услови за повлачење тешке артиљерије 20 км од Сарајева.
 - 08.06.1994. године у Женеви потписан споразум о прекиду ватре коме је посредовао Јасуши Акаши и који подразумева прекид ватре од месец дана док трају преговори,
 - 05.07.1994. године споразум о прекиду рата између Муслимана и Хрвата,
 - 12.07. 1994. године на предлог УН примирје продужено за још месец дана,
 - 20.12.1994. године потписан споразум о прекиду ватре у трајању од четири месеца,
 - 23.12.1994. године Карацић, Младић, Акаши и Делапвел потписали споразум о прекиду ватре у БиХ,
 - 04.10.1995. године потписан споразум о прекиду непријатељстава у БиХ са почетком 10.10.95. Ово је била основа за мировну конференцију. Изетбеговић најављује да војне операције неће стати до 10.10.1995. године јер га ништа не обавезује да стане са операцијама,
 - 11.10.1995. године споразум између Алексе Бухе и шефа цивилног сектора УНПРОФОР о прекиду ватре који треба да почне 12.10.1995. године у поноћ. Састанку је присуствовао и ген. Руперт Смит. Сличан документ потписао и муслимански министар Хасан Муратовић.

²⁰⁵ УН је посредовао у потписивању споразума између Срба и Муслимана о слободи кретања у рејону Сарајева. Према том споразуму који је потписан 17.03.1994. године одобрена су два пута за прелазак цивила преко аеродрома: један од Сарајева до Високог и други преко моста на Грбавици (UN, 1994). Сличне мере предузимане су и између Муслимана и Хрвата где су снаге УН патролирале 24 сата са локалном полицијом у Зеници и Травнику (ГАО, 1995).

²⁰⁶ У допису који 28.07.1992. године НГШ ВРС шаље команди снага УН наводи се да је за десет дана примирја погинуло 98 а рањено 265 припадника ВРС. И поред свакодневних протеста снагама УНПРОФОР који је при томе показао велику жељу и снагу да се испоштује договор међународне снаге нису успеле обезбедити поштовање прекида ватре.

сукобу. Напади су укључивали употребу ватреног оружја, задржавање, блокаду или заробљавање што је значајно утицало на способност мисије да спроведе добијени мандат што је довело до неуспеха у сузбијању насиља. Овај тренд показује да су мировне снаге биле перманентна мета напада свих страна у конфликту те да се нису успели наметнути као ауторитет који има способност одвраћања, односно перципирани су као „меке“ мете.²⁰⁷

Оцена: 2 (неуспех)

Критеријум заштита цивила

По отпочињању борбених дејства у БиХ примарна мета напада били су припадници друге етничке групе без обзира на њихов статус сукобу (борац или цивил). У таквим околностима створила се атмосфера безвлашћа и општег насиља које је укључивало неселективно или планирано убијање цивила, силовања, мучења, протеривања, уништавање и пљачкање имовине, верских и културних објеката. Чини се да је изградња и одбрана идентитета једне стране подразумевао нестанак других и другачијих.

²⁰⁷ У склопу мисије УНПРОФОР (без јасне дистинкције по земљама) страдало је, према подацима УН укупно 213 припадника мисије. Од тога: у несрећама гине 100 људи, 27 је умрло од болести, 74 су страдала као последица напада и 12 је страдало у другим околностима.²⁰⁷

Од великог броја инцидената у којима су страдали припадници мировних снага издвајамо:

- 20.07. 1992. године артиљеријски напад на снаге УН на аеродрому Сарајево,
- 04.09. 1992. године Муслимани оборили италијански хеликоптер изнад Коњица.
- 09.01.1993. напад на транспортер УНПРОФОР у коме је убијен председник владе БиХ Хакија Турајлијић који се требао састати са турском делегацијом.
- 13.03.1993. године ген Филип Моријон задржан у Сребреници од стране Муслимана све док се не пробију хуманитарни конвоји према овом граду.
- 24.11.1994. Срби по први пут блокирају мировне снаге. Код Сарајева је блокирано 55 канадских и око 100 француских војника у зонама где се налази српско оружје (између 316 и 439 према изворима УН S/1995/222, 1995).
- 07.12.1995. године Муслимани око Бихаћа разоружали око 500 војника из Бангладеша и одузели им сво наоружање и опрему чак и вреће за спавање.
- 12.12.1994. године контингенти УН код Бихаћа нападнути и при томе убијен један а рањен два припадника мировних снага (S/1995/222, 1995).
- 21.03.1995. године муслиманске снаге блокирале канадске јединице УНПРОФОР како не би отишле до Мајевице да утврде ко је прекршио прекид ватре.
- 16.04.1995. године два француска војника убијена ватром муслиманских снага. НГШ ОС Француске изјављује да је „апсурд да су већина од 18 мртвих и 300 рањених Француза жртве муслимана које они и штите“.
- 26.05.1995. године Срби блокирали око 170 припадника УНПРОФОР у свих девет сабирних центара око Сарајева. Као последица деловања НАТО из ваздуха али и снага на земљи УНОРОФОР ће бити сматран непријатељском и страном у сукобу.
- 23.06.1995. године председавајући СБ УН захтева од муслиманске стране да одблокира снаге УН у Горажду и Високом.

Мировне снаге нису успеле да заштите цивиле и то је један од највећих неуспеха мисије.²⁰⁸ На жалост, нема прецизних података о броју страдалих у рату на простору БиХ па се та чињеница вешто користи у политичке сврхе јер се пренаглашава жртва једне а мајоризује жртва друге или треће стране.

У истраживању које су направили Звиерчовски и Табо у БиХ је страдало између 104732 и 89186 лица. Од тог броја је између 31253 и 36700 цивилних жртава и између 57933 и 68031 војних жртава конфликта (Zwierzchowski & Tabeau, 2010). Положај цивила нагло се погоршао у току 1995. године када је дошло до интензивирања борбених операција не територији целе БиХ али и у Хрватској (S/1995/222, 1995).

Оцена: 2 (неуспех)

Критеријум успех у достављању хуманитарне помоћи

Један од најзначајнијих успеха мисије био је допремање и дистрибуција хуманитарне помоћи. О значају овог задатка говори резолуција СБ 770 од 14.08.1992. године којом се предвиђа употреба војне силе како би се доставила хуманитарна помоћ.

²⁰⁸ Злочини су били распрострањени на целој БиХ али треба поменути највеће које су обележили неуспех мисије (Радишић, 2002):

- страдање Срба у Подрињу где је за време рата убијено око 3500 Срба.
- страдање Хрвата у Централној Босни током 1993. године када је у сукобима са Муслиманима погинуло и рањено 2000 а протерано око 20000 Хрвата.
- страдање више хиљада и протеривање око 60000 муслимана из АП Западна Босна око Бихаћа (UN, 1994).
- 28.12.94 око 24000 Срба избегло након офанзиве муслиманских снага на просторе Купреса, Гламоча, Грахова и Бихаћа.
- страдање више хиљада цивила свих националности у Сарајеву од 1992-1995. године,
- велики ратни злочин који се десио у лето 1995. године над заробљеним војницима и цивилима Муслиманима у Сребреници када је убијено више хиљада људи.

Из објективних разлога није могуће набројати сва стратишта цивила у току рата. Разлог није минимизација злочина већ суштински показатељ неспособности мисије да обави задатак и заштити цивиле. Насилно премештање становништва, намерно притварање, мучење, нехумано поступање, силовање постали су главна одлика рата у коме је расељено 1,8 милиона људи. Страдање цивила било је у фокусу интересовања међународне заједнице па је Комисија за људска права УН донела резолуцију 1992/S-1/1 од 14.08.1992. године у којој је затражено да се пошаље специјални извештач на подручје бивше СФРЈ. За специјалног извештача именован је Гадеуш Мазовјецки који је начинио шест извештаја о стању људских права на подручју бивше СФРЈ и у њима је детаљно описао страдања цивила. Између осталог помиње се постојање 715 кампова за заробљенике: 237 контролишу Срби или су у СРЈ, 89 контролишу Муслимани а 77 су под контролом Хрвата или владе Хрватске, 4 воде заједно Хрвати и Муслимани у БиХ док се за 308 кампова не зна ко их контролише (приватни кампови) (S/1994/674, 1994).

Мировне снаге су у одређеним ситуацијама имале успеха на смањењу патње цивилног становништва као што је био пример евакуације 500 болесних, старих, жена и деце у Тузлу из Сребренице. Та пракса је прекинута на интервенцију и парадоксалне оптужбе муслиманске стране које је тврдила да снаге УН на такав начин помажу етничко чишћење. Сличан случај у коме муслимански лидери спречавају евакуацију сопствених цивила из окружења био је у лето 1993. године код Мостара када је прекинута извлачење цивила из Мостара за Црну Гору преко територије коју контролише ВРС.

Од 10.02.1993. године отворени су аеродроми у Бањалуци и Удбинама за хуманитарне летове уз врло једноставну процедуру најаве. Међутим, проблем настаје од 15.02.1993. године када Алија Изетбеговић из политичких разлога блокира достављање хуманитарне помоћи Сарајеву и околини. На овај потез реагује изасланик високог комесара за избеглице УН Хосе Марија Мендилусе и изјављује да је „тај потез бесмислен и да је то вероватно урадио у очајању“.

Од 23.03.1993. године отворен је и аеродром Тузла за хуманитарне летове. Велики проблем и криза поверење настала је када се у конвоју хуманитарне помоћи УН нашло оружје намењено муслиманској страни.²⁰⁹

Без обзира на потешкоће копненим и ваздушним путем је у БиХ допремана значајна количина помоћи. У току 1994. године допремљено је 356 000 тона хране што је било 85% потреба за становништво, што се може сматрати успехом (GAO, 1995).

Оцена: 5 (успех)

Критеријум повратак избеглих и расељених лица

Врло мали број избеглица и расељених лица се вратио у своја места боравка за време трајања мисије те се може сматрати да мисија по овом питању није имала успеха. Основни разлог је безбедност повратника. Озбиљнији повратак се почео одвијати тек после потписивања Дејтонског мировног споразума који је био свеобухватан за целу територију БиХ али и за регион у целини.²¹⁰ Повратак српског становништва је забележен у општини Нови Град тек када су снаге ВРС ослободиле град 1995. године.

Оцена: 2 (неуспех)

²⁰⁹ УН је такође допринео отварању путева око Сарајева почетком 1995. године након верификације повлачења снага АБиХ са Игмана. Путеви према Централној Босни поново су затворени када су у Сарајеву из снајпера убијене две српске девојчице 01.03.1995. године (S/1995/222, 1995). Снаге УН имале су великог успеха у успостављању услова за нормалан живот цивила на територији ФБиХ након потписивања споразума између Муслимана и Хрвата. Обнављане су телефонске линије, струјни водови а обезбеђена је и слобода кретања.

²¹⁰ Дана 07.02.1995. године Едхем Бичакчић изјавио је да се „ниједан Муслиман није вратио у своје домове од потписивања Вашингтонског споразума“ чиме је негирао изјаву Дариа Коридћа да се на своја огњишта у подручја које контролише ХВО вратило 10000 муслимана (Радишић, 2002).

Критеријум испуњење мандата мисије

Мисија је распоређена у БиХ за примарним задатком да обезбеди дистрибуцију хуманитарне помоћи угроженом становништву у чему је мисија показала успех. Са друге стране променама мандата у току сукоба добијени су задаци заштите цивила и заштићених зона у чему је мисија била неуспешна. Масовна страдања цивила на територији целе БиХ а посебно трауме из Сребренице трајно су обележили ову мисију која ће понети епитет неуспеха целокупног приступа међународне заједнице у решавању сложеног конфликта какав је био у БиХ.

Оцена: 2 (неуспех)

3.6.2.2 Мисија Забрана лета

Критеријум задржавање конфликта

Усвајањем резолуције СБ 781 од 10.10.1992. године забрањују се сви војни летови изнад БиХ осим за летелице УНПРОФОР. Овим је значајно умањена војна способност српских снага а спречена је могућност интервенције РВ из СРЈ као део војне помоћи српским снагама у току рата. Сама мисија није допринела задржавању конфликта јер су се борбена дејства на копну одвијала уз минималну подршку из ваздуха тако да употреба силе против српских снага у РС и РСК није имала пресудног утицаја на преливање конфликта.²¹¹

Мисија забране лета је недвосмислено била осмишљена као део притисака и редукције војне моћи српских снага по питању употребе ваздухопловних капацитета. Касније је ова мисија прешла у мисију директне ваздухопловне подршке муслиманским и хрватским снагама. Ово ће се потврдити дешавања на ратишту у току 1995. године када хрватска војска и АБиХ преузимају стратегијску иницијативу и постижу значајне војне

²¹¹ Снаге које су спроводиле операцију забране лета примењивале су селективно деловање јер није спречено ангажовање хрватске авијације на простору БиХ а забележен је и слаб учинак на заустављању летова хеликоптера на малим висинама. Према извешају који је команда УНОПРОФОР поднела СБ УН закључно са мартом 1995. године регистровано је 4004 недозвољена лета. Од тог броја су 46 % српски летови, 33% муслимани а 14% хрвати док је 7% је непознатог порекла. Операција је углавном дала резултате у спречавању употребе борбених авиона и других летелица на средњим и великим висинама (S/1995/222, 1995).

успехе на подручју РСК и Западне Босне.²¹² У исто време није било препрека за ангажовање хрватског ваздухопловства коме је омогућено да делују на простору БиХ.²¹³ Поред борбених деловања која су била искључиво уперена против Срба, ваздухопловне снаге НАТО су кориштене и као део психолошког притиска на српско становништво и ВРС ниским летовима, симулацијама ваздушних напада и пробијањем звучног зида изнад насељених.²¹⁴

Мисија носи неколико значајних спецификаума који ће имати последице не само за општи концепт мировних мисија него и за геополитичко деловање великих сила у 21. веку. Ово је била прва војна акција НАТО ван својих граница, прва борбена мисија НАТО као и прва борбена мисија у којој учествује немачка војска од краја Другог светског рата.²¹⁵

Криза идентитета у којој се нашао НАТО након распада Варшавског пакта делимично је решена стратегијским заокретом који ова организација прави ка мировним мисијама декларишући своју спремност да буду снага која ће спроводити одлуке (сада

²¹² Дана 11.09.1996. године, охрабрени интервенцијом НАТО снага са земље из ваздуха кренула је офанзива хрватско- муслиманских снага на више праваца РС посебно према Озрену и Возући (Радишић, 2002).

²¹³ Хрватско ваздухопловство је током рата више пута деловало у пограничним подручјима између БиХ и Хрватске посебно у току операција „Бљесак“ и „Олуја“. Највећи инцидент у коме је учествовало хрватско ваздухопловство десио се око 10,00 часова 07.08.1995. године када су два хрватска МИГ-21 нападе колону избеглица на путу између Босанског Петровца и Кључа (покољ на Петровачкој цести). Напад је био дубоко у територији БиХ а том приликом убијено је 9 лица (од тога четворо деце) а око 50 је рањено. Ови напади ХВ су прошли некажњено од стране авијације НАТО што показује селективност у деловању и јасну перцепцију НАТО када је у питању решавање кризе на простору бивше СФРЈ.

Дана 14.07.93. ГШ ВРС упућује протест УНПРОФОР ген. Коту у коме се наводи да хрватске и муслиманске снаге свакодневно нарушавају режим забране лета и крше резолуцију 816 СБ УН. Овакву ситуацију потврђује 07.03.1994. године Генерални секретар НАТО Манфред Вернер који за загребачки недељник Данас изјављује да је за годину дана успоставе забране лета било преко 1000 прекршаја резолуције СБ (Радишић, 2002).

²¹⁴ Генерал Ратко Младић је више пута писао команданту УНПРОФОР и команданту НАТО за Европу упозоравајући га на последице оваквог деловања а посебно забрињава ниско надлетање аеродрома Маховљани симулирајући ваздушни напад на српске снаге (Радишић, 2002).

²¹⁵ Хронологија напада НАТО на српске снаге у БиХ и Хрватској:

- 28.02.1994. године оборено 4 авиона ВРС типа Јастреб (НАТО, 1994) – прва борбена мисија НАТО.
- 12.03.1994. године у околини Бихаћа затражена блиска ваздухопловна подршка по захтеву француског контингента УНПРОФОР.
- Април 1994. године - напад на снаге ВРС око Горажда.
- 05.08. 1994. године напад на положаје ВРС око Сарајева,
- 22. 09.1994. године напад на положаје ВРС око Сарајева на позив снага УНПРОФОР,
- 21. 11.1994. године напад на аеродром РСК Удбине на територији РСК (Хрватска),
- 23.11. 1994. године напад на положаје ПВО ВРС у близини места Отока,
- Август 1995. године напади на положаје ВРС после операција око Сребренице и Жепе,
- 30.08.1995. године након напада на Маркале за који су оптужене српске снаге авијација НАТО и Снаге за брзе интервенције почеле своју операцију против ВРС. Авијација дејствовала са више од 600 пројектила док је НАТО артиљерија деловала са око 2000 пројектила на Игману.

скоро монолитног политичког деловања) СБ УН. На самиту НАТО који је одржан у Бриселу 1994. године потврђена је одлука Савета НАТО од 02.08 и 08.08.1993. године којима се НАТО може ангажовати не само за забрану лета већ и за ваздухопловну подршку снагама УН на терену.²¹⁶ Ова мисија је представљала начин за непосредно ангажовање великих сила у конфликту и то на начин да је српска страна перципирана као некооперативна и као ултимативни противник свих мировних иницијатива. Статистика напада најбоље илуструје потпуни недостатак непристрасности деловања које је имало неке резултате у војном смислу али је жељени ефекат изостао уз појаву великог броја негативних рецидива.²¹⁷

На основу резолуције 985 СБ УН, савет НАТО доноси одлуку да се дејства забране лета проширују и на Хрватску али да се пре тога морају ускладити са хрватским властима. Антрфиле, ово још једном потврђује селективност у употреби силе искључиво према снагама ВСР и СВК (НАТО, 1994). Овим је операција забране лета прерасла је у отворену употребу силе тако што су обезбеђени услови за блиску ватрену подршку снагама УН на земљи. Остварен је политички и безбедносно прихватљив начин ангажовања НАТО који је направио два велика ефекта на терену. Први је тешка компромитација мировних снага и њихово укључивање и конфликт чиме су изложене већем ризику и други је маргинализација УН у систему контроле војне силе НАТО јер се показало да систем „двоструког кључа“ у одлучивању не дају добре резултате у пракси. Као главни аргументи за укидање двоструког кључа је тешко одобравање удара а када се одобре копнене снаге не експлоатишу у довољној мери ефекте дејства. Ово искуство је послужило као основа за даље формулисање мировних мисија на простору бивше СФРЈ.

Оцена: 4 (делимичан успех)

²¹⁶ Борбени део мисије чиниле су ваздухопловне снаге: САД, Шпаније, Турске, Француске и Холандије. Остале земље су давале техничку и логистичку помоћ за извођење мисије. За време трајања мисије направљено је преко 50000 летова (Bernard, 2004).

²¹⁷ Позиција западних земаља по овом питању је била сасвим јасна. Ангажовање ваздухопловних снага је максимум војног ангажовања у који су САД биле спремне до потписивања мировног споразума. Руси постају свесни новог начина ангажовања НАТО али су немоћни да било шта промене. Затражена је хитна седница СБ која није дала жељене резултате док представници УН 30.08.1995. године саопштавају да су сагласне са акцијом НАТО која треба да обезбеди заштићене зоне Сарајево као и да одврати од напада на друге зоне. Дана 31.08.95 руски амбасадор у УН Сергеј Лавров осуђује бомбардовање српских положаја у Бих понављајући да УН треба да се врате свом мандату. Истовремено је Патријарх руски Алексеј изражава жаљење због напада на Србе док Јељцин 07.09.1995. године изјављује да наставак бомбардовања може довести до преиспитивања однос Русија – НАТО и да ће Русија размотрити да осим хуманитарне, Србима почне слати и војну помоћ (Радишић, 2002).

Критеријум степен насиља у присуству мировних снага

Потенцијал употребе војне силе НАТО требао је да обликује стратегијско окружење за мировне иницијативе који су неколико пута пре тога доживљавале дебакл. Прва мировна иницијатива била је под вођством Сајруса Венса и Дејвида Овена у току 1992-1993 године, друга је била контакт група САД, Француска, Британија, Немачка и Русија за време 1994. године и на крају „Контакт група“ коју је водио Ричард Холбрук који чак потенцира да је политички циљ ових деловања стварање *statusa quo* којим би се стране приморале на компромис. У дати околностима то је значило ослабити Србе а ојачати Хрвате и Муслимане који морају престати да се боре међусобно. Чињеница је да мисија није била пресудан фактор у поштовању примирја и да су се најжешће борбе водиле управо када је мисија била активна око Бихаћа, Сарајева, Горажда и Сребренице. Кршење примирја је кориштено само као изговор да се предузму војне акције које су биле у складу са интересима НАТО. Према званичној статистици УН за време трајања мисије није опао број напада на мировне снаге него је испровоцирана реакција која је директно угрозила припаднике мировних снага.²¹⁸ У току 1994.године око 350 припадника мировних снага је узето као таоци ВРС како би се спречили удари авијације НАТО. Сличне ситуације су дешавале мировним снагама око Бихаћа и Сребренице. Напади на мировне снаге у околни Сарајева су постали скоро свакодневница.²¹⁹

Оцена: 1 (апсолутни неуспех)

Критеријум испуњење мандата мисије

Према анализама које су урађене по завршетку мисије она је била делимично успешна јер је успела делимично да спречи употребу авијације страна у сукобу али су резултати деловања у задаци блиске ваздухопловне подршке нејасни или нису на потребном нивоу. Иако је обезбеђена стабилна политичка и финансијска подршка НАТО земаља ситуација на терену није била јасна али је на стратегијском нивоу мисија

²¹⁸ О овоме је писао Ричард Холбрук у својој књизи „Окончати рат“ (Holbrooke, 1999).

²¹⁹ У току 1992. године било је 9 страдалих припадника мисије у нападима страна у сукобу. У току 1993. године тај број је повећан на 21, у току 1994. године страдало је 24 припадника мисије док је у току 1995. године страдало још 20 припадника мировних снага.²¹⁹ Ово јасно указује на повезаност деловања авијације НАТО и ескалације стања на терену и са нападима на УН јер су припадници мировних снага перципирани као непријатељ српских снага а ни муслимани нису били задовољни са њиховим деловањем.
https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/statsbyyearmissionincidenttype_5a_16.pdf

допринела стварању услова у којима ниједна страна нема војну предност у конфликту чиме према стране постају кооперативније за мировне преговоре.

Оцена: 4 делимичан успех

3.6.2.3 Мисија ИФОР

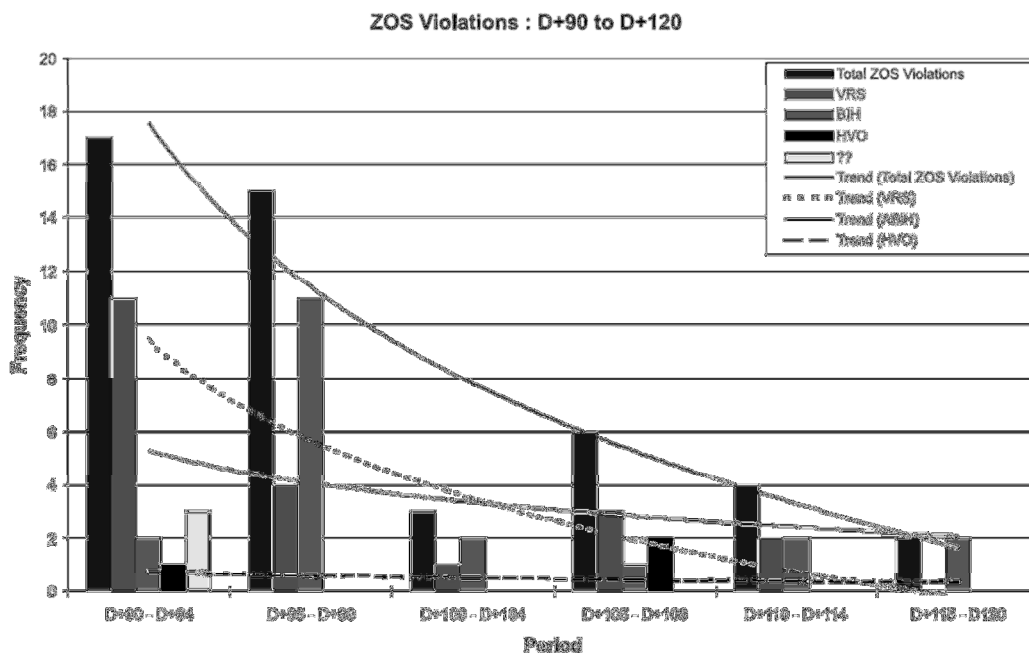
Критеријум задржавање конфликта

Мисија је распоређена после Дејтонског мировног споразума и имала је довољно способности да се наметне као ауторитет странама у сукобу. У присуству ове мисије није дошло до ескалације нити преливања конфликта у присуству мировних снага што се може сматрати успехом. Стране у конфликту су поштовале одредбе мировног споразума. Било је појединачних инцидената који се могу окарактерисати као дела појединаца или недисциплинованих војника мада је тај број опадао са дужином трајања мисије.

На редовним састанцима представника мисије са странама у конфликту решавана су питања недисциплине и употребе ватреног оружја, размене заробљеника и слободе кретања (S/1996/49, 1996), (S/1996/131, 1996). Највећи ризик за припаднике мисије представљао је велики број мина од којих страдају како припадници мисије тако и локално становништво. Отежавајућа околност је што стране у конфликту немају тачне податке о минским пољима, броју и врсти мина а недостаје им опрема за разминурање (S/1996/131, 1996). Једно од важних питања на коме се радило било је безусловно ослобађање свих ратних заробљеника у чему је мисија затражила помоћ од политичких представника међународне заједнице у БиХ (S/1996/131, 1996).

Према плану имплементације мировног споразума већи део процеса разоружања и повлачења јединица на одређене локације требао је бити завршен у року од 120 дана.²²⁰

²²⁰ За то време потпуно су престала непријатељства, није било већих инцидената а снајперска дејства су скоро престала. У року од 45 дана снаге су повучене са линије раздвајања а сво тешко наоружање је померено најмање 10 км у дубину територије. Сарадња са свим странама је добра уз повремене инциденте које мисија успева решити. Мисија је посебно забринута због присуства страних бораца на подручју БиХ (члан III анекса 1-А Дејтонског мировног споразума). Било је инцидената у вези са присуством страних бораца а у једном случају ухапшено је 11 лица са већом количином наоружања. У тој групи је било троје страних држављана а једно лице је имало дипломатски статус у БиХ те је пуштено док су друга два предата МУП ФБиХ (S/1996/131, 1996). Посебан третман су имали системи за ПВО који су се нашли ван локација које су договорене са ИФОР и таква средства ће бити конфискована и уништена по истеку рока од 90 дана. Питање пуштања ратних заробљеника није решено у договореном року јер постоје докази да све стране још држе одређени број ратних заробљеника.

Графикон бр. 18 Број кршења зоне раздвајања снага после доласка мировних снага ИФОР
(Lambert, 2002)

Као интегрални део процеса разоружања затражено је да се све стране оружане формације, војне и паравојне, као и добровољци напусте БиХ. У том смислу остварен је значајан успех с тим што је део муџахедина остао у БиХ што је представљало озбиљан фактор дестабилизације државе али и региона (S/1996/600, 1996). Успеху мисије значајно (можда и пресудно) допринела је политичка посвећеност и војни ангажман великих сила.²²¹

Оцена: 5 (успех)

Критеријум помоћ у решавању конфликта

Заједничка војна комисија (Joint Military Commission-ЈМС) снага ИФОР, ВФБиХ и ВРС је формирана у циљу решавања неспоразума и избегавања конфликта као канал за

Обзиром да стране због лоше логистике неће моћи да повуку своје снаге на мирнодопске локације које је одредио ИФОР, рок за повлачење снага је повећан на 180 дана (S/1996/375, 1996), (S/1996/375, 1996), (S/1996/375, 1996). Касније је овај рок продужен за неке активности и до 270 дана (S/1996/465, 1996). Процес је успешно завршен уз повремене интервенције снага НАТО (S/1996/783, 1996).

²²¹ САД, Велика Британија и Француска су распоредиле по једну дивизију у БиХ док је Русија послала снаге од једног батаљона у рејон Бијељине (1.оклопна дивизија САД и борбена група Орао су биле у рејону Тузла-Бијељина, механизована дивизија ОС ВБ била је око Бањалуке док су француске снаге биле распоређене око Мостара).

кризну комуникацију али и као део пројекта за изградњу поверења. Ова комисија је решавала бројна питања као што је отварање ватре на мировне снаге, складиштење оружја, размена затвореника и планови повлачења снага из зоне раздвајања (S/1996/131, 1996). Велики допринос био је и у потврђивању и корекцији међуентитетске границе. Примери добре праксе корекције границе из практичних разлога забележени су у Посавини, Сарајеву- Добра, Јужној Херцеговини и око Јајца (S/1996/375, 1996), (S/1996/375, 1996), (S/1996/600, 1996).

У циљу промовисања помирења и изградња поверења НАТО је почео са организовањем заједничких курсева за припаднике ОС свих страна у БиХ што се може сматрати првим значајним помаком у поправљању односа сукобљених страна (S/1996/696, 1996).

Оцена: 4 (делимичан успех)

Критеријум степен насиља у присуству мировних снага

Од доласка мировних снага значајно је смањен ниво насиља јер су потпуно престала борбена дејства страна у конфликту. Изоловани инциденти и случајеви насиља који се могу квалификовати као злочини мржње су били присутни али не у мери да угрозе саму мисију или мировни процес. На овакве инциденте међународна заједница је реаговала другим механизмима а само у случају процена да би могло доћи до ескалације кориштене су војне снаге ИФОР.

Поред директних напада на мировне снаге, посебно у почетку ангажовања, највећа претња за безбедност мировних снага остаје велики број необележених минских поља (S/1996/696, 1996). У току саме мисије регистровано је 265 жртава на страни мировних снага, од тог броја 52 лица су изгубила живот а 213 је теже или лакше повређено (S/1996/1066, 1996). Поред страдања од минско-експлозивних средстава највећи број припадника мировних снага страдао је у саобраћајним незгодама и од болести. Најмањи број припадника мисије је страдао као резултат напада на мировне снаге што чини значајан индикатор стања и околности у којима је мисија деловала.

Оцена: 5 (успех)

Критеријум заштита цивила

Иако ово није био примарни задатак мисије војне снаге ИФОР су биле активно укључене у заштиту цивила посебно мањинских повратника у своје домове. Значајан напредак у заштити цивила постигнут је уклањањем пунктова широм БиХ чиме је остварена слобода кретања и смањена могућност да цивили буду жртве непрофесионалних полицијских снага.

Међународне снаге су биле главни фактор одвраћања насиља над цивилима и постокфликтној БиХ све док полиција није достигла ниво професионализма и способности да се заштите цивили (S/1996/131, 1996), (S/1996/375, 1996). У циљу олакшавања живота цивилном становништву, мировне снаге су самостално предузеле велики број пројеката обнове порушене инфраструктуре посебно у склопу пројеката подршке повратка расељених лица.²²²

Оцена: 4 (делимичан успех)

Критеријум успех у достављању хуманитарне помоћи

Поред других хуманитарних организација које су биле суштински носилац достављања хуманитарне помоћи велика пажња се посвећивала помагању угроженим категоријама становништва кроз разне пројекте. Снаге ИФОР су само у току 1996. године предузеле 2970 пројеката помоћи цивилима од чега је 300 пројеката реконструкције, 925 пројеката пружања медицинске помоћи и 931 мисија пружања подршке достављању хуманитарне помоћи (S/1996/465, 1996).

Оцена: 5 (успех)

Критеријум повратак избеглих и расељених лица

ИФОР је пружао јасну подршку UNHCR у достављању хуманитарне помоћи и помоћи у повратку расељених лица. Питање слободе кретања и напада на повратнике је било тежиште ангажовања мировних снага и на подручја у којима је најинтензивнији повратак мањинских заједница у оба ентитета (S/1996/880, 1996) (S/1996/1066, 1996)

Оцена: 5 (успех)

²²² У току 1996. године било је више од 300 пројеката обнове, (S/1996/375, 1996)

Критеријум способност мисије да обезбеди ред

Мисија је ангажовала своје потенцијале у свим кризним подручјима где је долазило или где је потенцијално могло доћи до међуетничких сукоба. Иако није примарно задужена за јавни ред и мир мисија је често пружала подршку међународној полицији у случајевима масовних сукоба или тежег нарушавања мира и безбедности. Присуство војних снага НАТО имало је јак ефекат одвраћања за све потенцијалне нападаче на цивилно становништво али и на радикалне елементе који би могли угрозити мировни процес (S/1996/880, 1996).

Мисија је била присутна на целој територији БиХ. Окончана је трансформацијом мандата мисије у стабилизационе снаге које ће у смањеном обиму наставити ангажовање на праћењу потпуне реализације задатака које је ИФОР успешно започео (S/1996/1066, 1996).

Оцена: 5 (успех)

Критеријум испуњење мандата мисије

На основу резолуције СБ 1031 основни задатак мисије био је имплементација војног дела мировног споразума. Обезбеђен је прекид ватре, прекид непријатељстава, повлачење из зоне раздвајања, складиштење оружја, ваздухоплова и система ПВО на одређене локације које је одобрио ИФОР. Укупно је формирано 805 оваквих локација.

Поред тога мисија је имала ограничен резултат у обезбеђењу слободе кретања (отворено 2500 км путева, 64 моста обновљена или је планирана њихова обнова, поправљани су путеви а у одређеним местима је организован аутобуски превоз) због свеприсутног насиља против повратничких мањинских заједница. Присутно је протеривање и уништавање домова повратника. Ограничени резултати су постигнути и у области деминирања које је потрено наставити што је брже могуће.

У кратком временском року мисија је постигла значајан успех. Међутим процеси консолидовања мира и изградње поверења трају дуже тако да је мировним снагама у БиХ а посебно СФОР као наследнику ове мисије остављен задатак да консолидују мир, охрабре помирење и економску, социјалну и политички реинтеграцију мањинских заједница (S/1996/1066, 1996)

Оцена: 5 (успех)

3.6.2.4 Мисија СФОР

Критеријум задржавање конфликта

Након што је успешно окончана мисија ИФОР следећи корак у изградњи мира био је превенција и задржавање конфликта. У том циљу СФОР је предузео низ мера на контроли границе према СРЈ и Хрватској како би се надгледао промет наоружања у складу са резолуцијом СБ 1160 (S/1998/659, 1998), (S/1998/732, 1998), (S/2002/726, 2002). У склопу имплементације војног дела мировног споразума редовно су вршене инспекције војних локација и активности оружаних снага ентитета као и јединица МУП које по својој улози могу бити сврстане у војне снаге.²²³ Примењиване су одредбе споразума са нултом толеранцијом према прекршиоцима тако да су бројне локације ВРС а касније и ХВО угашене а јединице расформиране.²²⁴ СФОР је активно водио процес смањење оружаних снага у БиХ као и смањење броја локација на којима се налазе војне снаге и складишта муниције (S/2003/1159, 2003), (S/1997/369, 1997).²²⁵ Оцена: 5 успех

²²³ Иако све стране генерално поштују споразум постоје случајеви непоштовања споразума о посебно у рејону Мостара (S/1997/193, 1997). Групе СФОР редовно врше ванредне инспекције војних локација, контролу обуке и помажу процес разминирања (S/1997/257, 1997)(S/1997/602, 1997). На страни Републике Српске проблем је био стављање под контролу анитерористичке бригаде која је распоређена на пет локација и има 954 човека под командом ген. Шарића (S/1997/893, 1997).

²²⁴ У случајевима непоштовања мировног споразума целе јединице су расформиране а опрема уништана. Један од примера је инцидент који се десио 24.02.1999. године када је распуштена 311. пешадијска бригада ВРС код Брчког. Сличне мере су предузете према припадницима ХВО који су покушали да успоставе Трећи ентитет у БиХ (S/1999/419, 1999), (S/2001/542, 2001). СФОР је затворио радарски положај ВРС на објекту Лисина за који је проценио да прати НАТО летове док је после инспекције аеродрома Залужани узето је више документа и мапа (S/2002/726, 2002). Рестриктивне мере су примењене и према фабрици „Орао“ код Бијељине а посебно је интересантан податак да су припадници СФОР упали у централу 410. Обавештајног центра ВРС када је заплешен део докумената (S/2002/1326, 2002). Хеликоптерска јединица ВРС се такође нашла под ударом СФОР и наређено је да се са летелица типа „Гама“ уклони опрема за вођење противоклопних ракета (S/2002/1420, 2002). Било је и случајева да су смењивани командати јединица као у случају смене командата Петог корпуса ВРС због тајних складишта наоружања око Хан Пијеска (S/2003/851, 2003). Инспекције су извршене и у просторијама ФМУП где се налазе припадници АИД (S/2003/1159, 2003). У циљу спречавања информационог деловања против СФОР-а извршено је заузимање свих репетитора СРТ и блокирање сигнала који је долазио из Источног Сарајева док је подржан програм који је долазио из студија Бања Лука (S/1997/893, 1997).

²²⁵ Пошто је СФОР био одговоран за имплементацију Члана 4. везаног за субрегионалну контролу наоружања неколико пута је покретана иницијатива редукција броја војних локација (S/1997/975, 1997), (S/1998/238, 1998). Смањење трајања војног рока је такође био један од задатака међународних снага а посебна брига се водила о безбедном складиштењу убојних средстава (Операција Армадило 1 и 2) и уклањању вишкова наоружања. Један део је уништен док је један део понуђен за продају, уз одобрење СФОР (S/2003/928, 2003), (S/2004/263, 2004). Програм разоружања почео је 11.02.1998. године амнестијом за све који у поседу имају наоружање или било каква убојна средства заостала од рата (S/1998/238, 1998) (S/1998/39, 1998). Овим је покренута операција „Жетва“ која је дала значајне резултате (S/1998/310, 1998). Само у току 2002. године прикупљено је 8394 комада оружја, 2 298 967 метака мањих од 20 мм, 19 435 метака између 20 и 76 мм, 38 199 комада бомби, 4156 мина, 8163,27 кг експлозива, 48 090 комада мина за минобацаче, тромблони и импровизованих мина (S/2003/103, 2003), (S/2000/399, 2000), (S/2002/1095, 2002).

Критеријум помоћ у решавању конфликта

Комисија за решавање граница ентитета која је деловала у надлежности СФОР имала је конструктивне састанке у решавању мирних померања ентитетских граница ради решавања практичних проблема на терену. Ова комисија је успела да договори неколико корекција границе у рејону Добоја, Кључа и Посавине (S/1997/602, 1997), (S/1998/39, 1998). Поред ове комисије СФОР је иницирао и формирање Сталне комисије за војна питања која би решавала практична питања као што су прелети војних хеликоптера и друга практична питања по потреби (S/1998/659, 1998). Позитиван пример страдање и решавање питање границе ентитета код Лукавице где је село Дубочани припало ФБиХ а село Копривна припало РС (S/1997/794, 1997).

Помирење у редовима оружаних снага подстицано је организацијом курса за припаднике оружаних снага из ФБиХ и РС у Оберамергау који је одржан од 23.06-04.07.1997. године. Курс је посвећен изградњи поверења између страна у конфликту а полазницима се обратио и велики број високих званичника УН и НАТО. (S/1997/602, 1997).

Оцена: 4 делимичан успех

Критеријум степен насиља у присуству мировних снага

У току мисије није било жртава бораца а мисија је обезбедила услове за ослобађање свих ратних заробљеника. Од потписивања мировног споразума пуштено је 1100 ратних заробљеника са свих страна до 01.08.1997. године. Након ове иницијативе је, према проценама Међународног Црвеног крста било мање од 20 ратних заробљеника у БиХ (S/1997/81, 1997), (S/1997/794, 1997).

Мировне снаге су најчешће биле предмет напада у раној фази имплементације мандата када су емотивни набоји високи и док је био присутан и одређени број екстремиста са свих страна који је спреман да насиљем спрече имплементацију мировног споразума (S/1997/794, 1997), (S/1999/768, 1999), (S/1999/1041, 1999), (S/1999/1237, 1999). Са друге стране велики број инцидената и напада на мировне снаге била је освета за покушаје хапшења или хапшење осумњичених за ратне злочине. Напади су најчешће

извођени експлозивним направама у циљу застрашивања (S/1997/602, 1997), (S/2000/399, 2000), (S/2001/820, 2001), (S/2003/377, 2003).

Значајан број инцидената у којим су нападнуте мировне снаге произашао је као секундарни сукоб између етничких група док су припадници мировних снага покушавали да обезбеде безбедност повратника. СФОР је посебно дошао под удар Срба у току НАТО агресије на СРЈ што се показало као значајно отежавајући фактор за деловање мисије (S/1999/642, 1999).

Оцена: 5 успех

Критеријум заштита цивила

Поред спречавања поновног избијања конфликта примарна мисија СФОР била је да обезбеди услове за деловање других међународних организација али и пружање помоћи локалним снагама за општу безбедност грађана. СФОР је био кључна организација за успех других мисија као што је ИРТФ када је требало да се обезбеди робусна сила која ће одвраћати потенцијалне нападаче на персонал мисије или становништво.²²⁶

Слобода кретања свих грађана на територији БиХ је један од основних параметара успеха мисије. У том смислу СФОР је у сарадњи са ИРТФ уклањао илегалне пунктове које су све стране у конфликту постављале на путевима у БиХ посебно у близини граница

²²⁶ Најчешћи проблеми у вези са заштитом цивила били су у ранима фазама повратка мањинских етничких заједница где су забележени бројни случајеви насиља како би се онемогућила имплементација дела мировног споразума који је предвиђао повратак свих људи на своја огњишта. СФОР је спречио масовне сукобе и страдања локалног становништва који би произашли из злочина мржње док је појединачних инцидената било у току трајања мисије а присутни су и данас на територији БиХ. Неки од највећих инцидената су:

- сукоб у селу Гајеви у јануару и марту 1997. године када је спречен масовни сукоб Срба и Бошњака интервенцијом америчких и руских припадника СФОР (S/1997/257, 1997),
- масовни сукоб Бошњака и Хрвата у Мостару 12.02.1997. године када је једно лице умрло а између 20-40 повређено,
- инцидент који је био 21.05.1999. године када је спречен повратак веће групе Бошњака у с. Вечићи (S/1999/768, 1999),
- напад на Србе повратнике у село Бочиња Доња које ће касније постати центар вахабизма у БиХ,
- напад минобацачем на Фазлагиха Кулу и Бошњаке повратнике почетком септембра 1999. године (S/1999/1041, 1999),
- спречавање повратка Срба у Дрвар јер су у кућама и школама распоређени хрватски војници и сукоб између Срба и хрватских војника у коме је више лица повређено (S/1998/310), (S/1998/501, 1998),
- напад на Хрвате који су дошли на мису у Дервенту 23.04.1998. године (S/1998/528, 1998), (S/1998/1072, 1998),

ентитета (S/1997/369, 1997), (S/1997/602, 1997), (S/1997/602, 1997), (S/1997/975, 1997), (S/1999/1237, 1999).

Посебан облик насиља над цивилима били су напади на верске објекте. Пракса уништавања верских објеката као део системског уништавања културног наслеђа народа имала је многоструко негативне последице. У року од годину дана мандата СФОР уништено је 5 џамија, осам католичких и једна православна црква (S/1997/369, 1997).

Заштита цивила у фази стабилизације обухватала је специфичне задатке за чију реализацију су биле потребне војно-полицијске способности. Посебан изазов је представљао употреба силе против цивила као део мандата мисије. За девет година СФОР је ухапсио укупно 28 оптуженика за ратне злочине од чега су тројица страдала приликом покушаја хапшења. Ова пракса је значајно нарушила кредибилитет мисије и односе са српском заједницом у БиХ.

Оцена: 4 делимичан успех

Критеријум достављање хуманитарне помоћи

Уз подршку снага СФОР омогућио је другим организацијама да доставе хуманитарну помоћ и обезбеде услове за повратак скоро 1.8 милиона расељених лица у БиХ. Подршка коју је пружена ОЕБС и UNHCR била је кључна за успех хуманитарних операција. До 2002. године СФОР је подржао повратак око 810 000 људи. Поред стварања повољног безбедносног окружења СФОР је мањим пројектима обнове стварао услове за повратак расељених лица (S/1997/369, 1997), (S/2002/154, 2002).

Оцена: 5 успех

Критеријум изградња локалних капацитета за безбедност и владавину права

Један од декларативно највећих доприноса мисије у процесу постконфликтне стабилизације БиХ огледа се у области реформе система безбедности у БиХ. У сарадњи са канцеларијом Високог представника планирани су и имплементирани програми трансформације ентитетских, етнички монолитних војски у оружане снаге БиХ којима се командује и руководи са државног нивоа преко заједничких органа БиХ. Прва иницијатива за реформу оружаних снага усвојена је на заседању Међународне комисије за

примену мира која је одржана у Бечу 19-20.04.2001. године када је направљен акциони план за трансформацију (S/2001/542, 2001).²²⁷

Оцена: 5 успех

Критеријум способност мисије да обезбеди ред

На почетку мисије укупно бројно стање је било око 33000 војника подељених у три дивизије са територијалном поделом. У току 2002. године број војника је смањен на 16000 и усвојена је бригадна организација снага док је мисија завршила своје ангажовање са бројним стањем од 7000 војника подељених у три борбене групе. Оваква редукција снага уз перманентно побољшање стања безбедности у БиХ показује да је дошло до очекиваних промена у БиХ те да је добар део надлежности делегиран на новоформиране органе БиХ.

Оцена: 5 успех

Критеријум испуњење мандата мисије

На Истамбулској конференцији НАТО одржаној 28.06.2004. године потврђена је одлука да се мисија НАТО у БиХ оконча до краја 2004. године. У анализи која је одржана 01.12.2004. године Савет министара НАТО оценио је да је мисија постигла значајан успех (операција „Жетва“, операција „Армадило“, укупна реформа оружаних снага) те је на основу тога могућа транзиција у мисију ЕУ у оквиру договора „Берлин Плус“ с тим што

²²⁷ Председништво БиХ је 26.08.2002. године формирана је Комисија за војна питања која је преузеле команду над оружаним снагама од ентитетских министара одбране (S/2002/726, 2002). У току децембра 2003. године усвојена је нова формација оружаних снага у БиХ према којој ће војска федерације имати 13200 војника а ВРС 6800 активних припадника. Прешло се на бригадну организацију према НАТО стандардима. СФОР је иницирао планирање мера којима би се БиХ укључила у програм Партнерство за мир. (S/2003/103, 2003) а у априлу је одржан састанак високих војних руководилаца на коме се расправљало о реформи оружаних снага у БиХ према већ усвојеним плановима (S/2003/615, 2003). Усвајањем Правила службе и систематизације Сталне комисије за војна питања као у израдом четири доктрине везане за оружане снаге БиХ створени су услови за процес интеграција ОС БиХ (S/2003/679, 2003). Нешто касније усвојена је одлука којом се консензусом подржава стварање Оружаних снага БиХ (S/2003/780, 2003). Парламент РС је 28.11.2004. године усвојио амандман на устав РС којим је омогућена ова трансформација док је сличан закон усвојен у Парламенту БиХ 01.12.2004. године. (S/2004/34, 2003)

Дана 02.02.2004. године у кампу Бутмир усвојена одлука о коначном бројном стању у будућим оружаним снагама у БиХ. Према том плану ВРС ће се смањити за 2200 лица и имаће укупно 4000 људи док ће АФБИХ морати отпустити 5200 лица и свести оружане снаге на 8000 војника (S/2004/263, 2004). Поред промене формације инициране су и легислативне промене које су довеле да се 18.05.2004.године усвоји „Закон о одбрани“ и „Закон у служби у оружаним снагама БиХ“. Нешто касније, 21.05.2004. године Савет министара БиХ усвојио је унутрашњу организацију министарства одбране БиХ (S/2004/588, 2004), (S/2004/654, 2004). Овим је заокружен процес реформе Оружаних снага БиХ.

би се одржао штаб НАТО у Сарајеву (S/2004/97, 2004).²²⁸ Овај штаб би остао функционалан са задатком подршке и размене информација са ЕУ, борбе против тероризма, заштите снага и подршке рада Хашког трибунала.

Значајан напредак је постигнут на путу БиХ ка НАТО иако земља није добила позив у чланство Партнерство за мир тај процес је настављен у будућности (S/2004/654, 2004).

Оцена: 5 успех

3.6.2.5 Мисија UNMBIH

Критеријум помоћ у решавању конфликта

Уз помоћ представника мисије одржана је друга мировна конференција о имплементацији мира у Лондону од 04-05.12.1996. године где је потврђена посвећеност свих страна да се испуне све обавезе преузете потписивањем „Оквирним мировним споразумом за мир у БиХ“ (S/1996/1017, 1996). Важан закључак са ове конференције био је да се морају гарантовати сва права повратника, обезбедити веће поверења у рад локалних полицијских снага а реформом јавне управе обезбедити пропорционалну националну заступљеност на основама пописа из 1991. године.²²⁹

Преко специјализованих органа у склопу Канцеларије високог представника промовисан је дијалог уз помоћ Центра за координацију људских права. Такође промовисана је и подржавана улога НВО који су различитим програмима подстицали на дијалог бивших страна у конфликту.

UNESCO је различитим програмима обнове споменика културе допринео помирењу међу етничким групама. Настојањем да симболичним обновама споменика подстакне дијалог и обнову нарушеног поверења међу грађанима овај пројекат је имао и

²²⁸ Званична смена мисија између НАТО и ЕУ извршена је 02.12.2004. године чиме је према оценама НАТО и УН успешно окончана мисија НАТО савеза у БиХ. Овим је Босна и Херцеговина изашла из "ере Дејтона у еру Брисела" што је парола која је имала многоструко последица по процес стабилизације (S/2005/156, 2005).

²²⁹ Споразумом од 25. априла 1996. године (Бон-Петерсберг споразум) договорено је да етничка структура полицијских снага у федерацији БиХ буде на основу етничке структуре становништва из 1991. године (S/1996/460, 1996). На основу декларације са Луксембуршке мировне конференције из јуна 1998. године Република Српска треба да именује 400 полицајаца из редова осталих народа (S/1998/862, 1998).

идеолошки значај и представља значајну карику у процесу изградње нације.²³⁰ Ова организација је уз подршку Канцеларије високог представника иницирала стварање предлога за реформу система образовања за целу БиХ којим би се подржао процес помирења.²³¹ Све иницијативе су дале ограничене резултате јер се мисија није бавила самом суштином унутрашњег конфликта (S/1997/966, 1997).

Оцена: 4 делимичан успех

Критеријум степен насиља у присуству мировних снага

Према званичним извештајима процес разоружања националних армија у БиХ је завршен без жртава на странама у конфликту и међу припадницима мировних снага (S/1996/1017, 1996). Било је напада на међународне снаге али се они углавном дешавају када у току или након хапшења осумњичених за ратне злочине у БиХ (S/1999/284, 1999). Ти напади су укључивали физичке нападе, оштећење возила и друге опреме мисије, подметање експлозивних направа или напади ручним бомбама (S/1999/1260, 1999).

У току мисије страдало је 12 припадника. Од тог броја 6 је умрло због болести, 5 је погинуло у несрећама и један је страдао у непознатим околностима. Није било жртава као последица напада на мировне снаге.

Оцена: 5 успех

Критеријум заштита цивила

Као део програма заштите цивила од различитих облика директног и системског насиља у вези са конфликтом покренуто је више пројеката. Јединице СФОР биле су ангажоване у обезбеђивању повратничких заједница и превенцији етничких сукоба.

Окончањем борбених дејстава фокус мисије је померен на заштиту од последица сукоба. Та иницијатива ишла је у неколико правца: заштита цивила од неексплодираних убојних средстава, помоћ породицама у проналаску несталих особа и ексхумацији посмртних остатака жртава рата, максимално поштовање људских права на свим нивоима власти посебно у полицији и решавање проблема дискриминаторских школских

²³⁰ Прихватањем заједничке историје остварује се значајна претпоставка „припадности“ и стварају услови за почетак изградње нације јер народи већ имају сличан језик и културу.

²³¹ Постојале су идеје стварања Националног мултиетничког универзитета који би имао подршку међународне заједнице (S/1999/1260, 1999).

програма.²³² Овим је мисија остварила напредак у заштити цивила и обезбеђивању људских права после конфликта у БиХ.²³³

Оцена: 4 делимичан успех

Критеријум успех у достављању хуманитарне помоћи

Светски програм хране је у сарадњи са мисијом обезбедио неопходне количине хране за велики број корисника и у томе је постигао значајне резултате.²³⁴

Поред достављања хране кроз овај програм је допремано жито које је омогућило рад шест млинова у БиХ и посао за око 500 људи. Обезбеђене су залихе семена, вештачког ђубрива и хемикалија за заштиту биља за предстојеће жетве а очекивана је ревитализација целог ланца контроле узгоја житарица (S/1996/820, 1996) (S/1997/468, 1997). Значајно је појачана безбедност хране оснивањем две лабораторије за контролу хране у Сарајеву и Бањалуци (S/1997/694, 1997), (S/1997/966, 1997), (S/1998/227, 1998), (S/1999/670, 1999), (S/1999/284, 1999).

Велики напредак је остварен у погледу јавног здравља јер је мисија обезбедила 75000 доза полио вакцина за децу рођену у току рата која нису вакцинисана а радило се и на усвајању Стратегијског плана за реформу здравственог система у РС и ФБиХ (S/1996/1017, 1996), (S/1997/468, 1997).

²³² Мисија је санкционисала деловање службеника који подржавају етничко насиље па је тако на иницијативу међународних снага смењен шеф криминалистичке полиције у Дрвару и шеф полиције у Јајцу чиме је значајно смањен број етничких инцидента на које није адекватно одговорено (S/1997/468, 1997), (S/1997/966, 1997). Системско насиље које је подстицано кроз дискриминаторски школски програм решавано је изменама школских програма на иницијативу UNESCO (S/1998/862, 1998).

²³³ Дана 20.05.1996. године у Сарајеву је формиран UN MAC (UN Mine Action Centre) који је требао да спроведе програм деминирања БиХ договорен у Бриселу 16.02.1996. године. Ова организација је имала пуну подршку мисије а део послова око деминирања је још увек у току (S/1996/820, 1996).

Са нивоа мисије покренута је иницијатива да се заједно са експертима из комисије за нестала лица покрене поступак ископавања посмртних остатака из масовних гробница посебно у околни Сребренице.

За унапређење поштовања људских заслужна је Радна група за изградњу људских права у БиХ која је увезала деловање НВО и званичних институција у ФБиХ и РС (S/1996/1017, 1996).

²³⁴ У току фебруара 1997. године регистровано је 1 780 000 корисника хуманитарне помоћи или 70% становника БиХ (S/1996/820, 1996). Тај број је постепено смањиван па је након пола године опао за 25 % и износио 1 337 817 корисника. До септембра је тај број додатно смањен за половину тако да је крајем 1997. године било око 662 500 корисника помоћи (S/1997/694, 1997). Пројекције су биле да ће у јулу 1998. године бити око 225 000 корисника помоћи (S/1998/491, 1998). Са званичним бројем корисника помоћи од 252 000 (око 10%) популације најављено је гашење овог програма и пребацивање поделе хуманитарне помоћи на локални нивоу (S/1998/862, 1998).

Оваквим хуманитарним деловањем у широком спектру омогућена је не само директна помоћ него су створени услови са трајна решења проблема кроз програме развоја способности институција на нивоу ентитета али и на нивоу БиХ.

Оцена: 5 успех

Критеријум повратак избеглих и расељених лица

Примарни задатак мисије био је имплементација Анекса 7 Дејтонског мировног споразума који се односио на повратак избеглих и расељених лица у своја предратна места боравка као и слобода кретања. Носилац овог задатка био је UNHCR који је уз подршку осталих делова међународне мисије БиХ и страних донора успео да обезбеди услове за повратак великог броја људи широм БиХ. Према подацима UNHCR због рата у БиХ око 1,2 милиона људи је напустило своје домове.²³⁵

Повратку је допринело и низ програма којима се посебна пажња поклања осетљивим категоријама становништва као што су старији, деци као и жртвама рата (S/1997/468, 1997), (S/1997/694, 1997).

Процес повратка значајно је убрзан захваљујући пројекту „Систем за пријаву повратка“ (Return Application Database System -RADS) који је успостављен у 75 општина у БиХ у току 1998. године а проширен је на још 32 у току 1999. године (S/1999/284, 1999).

²³⁵ Повратак није ишао истом динамиком на територији федерације БиХ и РС. Непосредно након рата посебно је био проблематичан повратак становника свих националности у средине где ће бити мањинске заједнице. У току 1996. године највише повратака остварено је на територији Федерације тако да се у току те године вратило укупно 240 000 људи од којих је само 30 000 враћено уз помоћ УН а остали су се вратили спонтано. У току 1996. године реализован је пројекат циљаног повратка у 22 општине (19 у Федерацији и 3 у РС). Пројекат повратка пратио је и пројекат обнове кућа, школа, болница и друге неопходне инфраструктуре тако да је у току 1996. године поправљено 15000 кућа у Федерацији и 5000 кућа у РС (S/1996/820, 1996). Процене су да је потребна поправка око 84000 кућа али се због ограничених средстава поправка решава секвенцијално. Поред повратка организовано је и низ активности за изградњу поверења. Посебно је био критичан повратак у зоне раздвајања и на та подручја је мисија обратила посебну пажњу (S/1996/1017, 1996). У току 1997 вратило се око 150000 људи од који је 100000 било у азилу. Повратку је допринела политика „отворених градова“ којом је убрзан повратак у Коњиц, Бусовачу, Вогошћу, Бихаћ и Какањ. (S/1997/966, 1997). У току 1998. године вратило се око 110000 људи. Од тог броја 41000 су повратници који су мањина у својим срединама (9200 Бошњака, 13100 Хрвата и 10300 Срба). И даље је забрињавајуће мали број људи који се враћа у Републику Српску. У току 1998. године и Зеница је проглашена отвореним градом што је значајно убрзало повратак (S/1998/491, 1998). У току 1999. године вратило се укупно 10 800 лица до априла месеца када је тај процес заустављен због агресије НАТО на СРЈ када је у БиХ дошло око 50000 избеглица из Србије (SG S/1999/670, 1999). У току 1999. године регистрован је повратак 43 830 избеглица и 32 695 интерно расељених лица чиме је укупан број лица који су се вратили у своја места боравка од краја рата достигао 578 667. Од тог броја 92329 су мањински повратници и то у ФБиХ 81823 лица (21555 Бошњака, 39155 Хрвата и 21113 Срба) а у РС 10506 лица од чега 9788 Бошњака и 7018 Хрвата (S/1999/989, 1999), (S/1999/1260, 1999).

Највећи проблем за повратак остао је споро решавање власништва над имовином па је мисија подржала решавање и овог питања. Од 254 333 предмета у којима се потражује имовина, до 2001. године решено је 50% случајева (S/2001/571, 2001).²³⁶ Овим је мисија остварила значајан напредак и створила предуслове за даљи процес повратка избеглих из региона и интерно расељених лица са простора БиХ.

Оцена: 5 успех

Критеријум изградња локалних капацитета за безбедност и владавину права

У склопу изградње локалних капацитета за безбедност и владавину права мисија је имала два примарна задатака. Први је био реформа полиције а други се односио на реформу правосудног система у БиХ.

Реформом полицијских снага у БиХ мисија је успела да од етнички детерминисаних паравојних полицијских снага направе полицију у складу са европским стандардима. Од укупно 44000 људи колико је декларативно било у саставу свих полицијских снага у БиХ у току 1996. године, тај број је до краја 2002. године сведен на 17047 полицајаца са неопходним сертификатима. Од тог броја 9275 у Федерацији БиХ и 6297 у Републици Српској, 269 у Брчко Дистрикту, 158 у судској полицији и 1048 у саставу Државне граничне службе (S/2002/618, 2002).

Суштински задаци реформе полицијских снага подељени су у две категорије: операције (које су надгледале и помагале локалној полицији у спровођењу задатака) и развој који је обухватао све послове у смислу систематизације, обуке, сертификације и опремања полицијских снага.²³⁷ Посебан фокус реформе полицијских снага била је

²³⁶ Након усвајања Закона о власништву у децембру 2001. године убрзан је повратак мањинских заједница. Тако је у току 2001. године било 92000 мањинских повратака, док је за прва три месеца 2002. године забележено 20224 случаја повратка што представља значајан напредак у односу на претходни период (S/2002/618, 2002).

²³⁷ Реформа полицијских снага обухватила је ревизију криминалних досијеа, потребне школске спреме, учешћа у ратним злочинима. Посебно су се разматрали пропусти у служби везани за заштиту основних људских права посебно повратничких заједница, нарочито када се узме у обзир процена да је полиција директно одговорна за 70% кршења људских права у ентитетима (S/1997/694, 1997). Основа за структуру полицијских снага у ФБиХ био је Бонски договор од 25.04.1996. године о етничком саставу полицијских снага (S/1996/460, 1996).

Реформа полицијских снага у ФБиХ је кренула у току 1996. године док је у РС почела тек од 17.09.1997. године после потписивања споразума између IPTF и владе РС због антагонизама према међународној заједници и њеној улози у току рата (S/1998/491, 1998).

подршака локалне полиције повратку мањинских група, односно правовремено и законито реаговање на спречавању напада и заштити повратника (S/1997/468, 1997).

Као битна претпоставка успеха реформе полицијских снага посебна пажња поклања се селекцији и обуци кадра посебно младих полицајаца и оних из редова мањинских заједница. Основане су Полицијске академије у ФБиХ и РС са шестомесечним програмом основне полицијске обуке (S/1997/966, 1997), (S/1998/862, 1998), (S/1999/284, 1999). Ради координације деловања међународне полицијске снаге установиле су редовне састанке заменика министара полиције РС и ФБиХ (Ministerial Consultative Meeting on Police Matters-MCMP) (S/1999/284, 1999).

Велики напредак остварен је по питању слободе кретања јер су међународне снаге забраниле постављање сталних полицијских пунктова на путевима у БиХ а у сарадњи са ИФОР уклоњено је на десетине оваквих објеката посебно у близини линије раздвајања.

Један од значајних показатеља у изградњи локалних снага безбедности је успостављање Граничне полиције Босне и Херцеговине као и реформа Судске полиције, успостављање полицијске агенције SIPA, успостављање Државног тима за борбу против тероризма и формирање специјалног тима за борбу против трговине људима (S/1999/989, 1999).²³⁸

Мисија је посебну пажњу посветила реформи Специјалне полиције Републике Српске која је деловала као паравојна јединица способна за извођење борбених задатака и као таква да припада у надлежност СФОР-а. Касније је јединица распуштена а њени

Обука у спречавању трафикинга је из надлежности ИПТФ предата у надлежност ОЕБС и УНХЦР (OSCE, 2000). Финансијску подршку за трансформацију полицијских снага обезбеђена је Даблинском донаторском конференцијом од 28.09.1996. године (S/1996/1017, 1996).

Две основе за сертификавање рада полицајаца су професионалност и поштовање прописа. Професионалност се односи на мање прекршаје док се више од једног случаја непоштовања прописа повлачи губитак службе. Међутим до краја 2001. године није постигнута циљана национална структура полицијских снага према којој је требало да буде 28% мањинских народа у полицији у Федерацији и 20% у полицији Републике Српске (S/2001/571, 2001), (S/1998/862, 1998).

²³⁸ Одлуком Већа за имплементацију мира у Лусембургу затражено је од мисије УН да нађе модел за формирање јединствене Граничне полиције БиХ како би се замениле ентитетске полицијске снаге на границама БиХ (S/1998/862, 1998). Одлуком Већа са седнице која је одржана у Мадриду од 15-16. 12.1998. године усвојен је предлог за организацију, опремање, обуку и распоређивање будућих припадника Граничне службе БиХ (S/1999/284, 1999). Према овој одлуци ДГС ће бити мултиетничка полицијска структура састављена од полицајаца из оба ентитета (S/1999/989, 1999). Декларацијом Председништва БиХ усвојеном у Њујорку 15.11.1999. године упућена је иницијатива Парламенту БиХ на расправу и усвајање. Иако је примена била условљена старим антагонизмима и отпорима на различитим нивоима од 06.06.2000. године почела је са радом ДГС на аеродрому у Сарајеву (S/2000/529, 2000). Само годину дана касније ДГС је имала 1180 припадника од чега су 39% Бошњаци, 31% Срби, 30% Хрвати а од укупног броја 8% су биле жене. Ова служба је покривала 62% од 1666 км дуге границе БиХ. Деловањем међународних снага развијени су механизми сарадње са земљама у окружењу како би се спречио прекогранични криминал (S/2001/571, 2001), (S/2002/618, 2002).

припадници су селективно и тек након провере враћани у службу (S/1997/694, 1997). На самом крају процеса трансформације полиције у БиХ формирана је и упућена у мировну мисију УН Источни Тимор група од 16 полицајаца што је показатељ великог напретка полицијских агенција у БиХ (S/1999/1260, 1999).

Поред реформе полицијских снага IPTF је вршио ревизију комплетног правосудног система у БиХ (S/1996/820, 1996). Реформа система судске власти је значајан предуслов спречавања системског насиља у постконфликтним друштвима.²³⁹

Програмом реформи обухваћено је јасно прецизирање нивоа судске власти, опреме судова, предмети судова, плате судија и листе судија према етничком саставу (S/1999/284, 1999). Посебна пажња посвећена је националној структури судија у срединама са мешовитим становништвом (S/1999/1260, 1999).

Несумњиво да је реформа правосудног система донела позитивне резултате и европске стандарде али је наметање одређених решења као што су оснивање Уставног суда, Суда и Тужилаштва БиХ допринело да се овај вид реформе схвати као вид институционалног насиља над Републиком Српском.

Оцена: 5 успех

Критеријум институционална способност државе

Реформом здравственог система у БиХ формирано је шест великих региона здравствене заштите око значајнијих здравствених центара тако да је побољшана сарадња између ентитета у погледу здравствене заштите (S/1997/694, 1997).

Оцена: 5 успех

Критеријум демократска транзиција друштва

Организација првих послератних избора био је велики успех мисије јер су политички и безбедносни услови били сложени тако да су сви представници

²³⁹ Резолуцијом 1184 (1998. године) успостављен је Систем за процену правосуђа (Judicial System Assessment Programme) кроз који је дат у надлежност мисије UNMIBH и тај посао је требао бити завршен до краја 2000. године. Основа овог програма је надгледање рада судског система, процесуирање различитих криминалних дела, административне процедуре, финансирање и независност судова. У циљу подршке, саветовања и израде практичних приручника за рад судија мисија је формирала посебну експертску групу која се бавила овим питањима (S/2000/529, 2000), (S/1996/1017, 1996), (S/1998/227, 1998), (S/1998/862, 1998). Реформа судског система у БиХ омогућила је отварање канцеларије Трибунала у Сарајеву а као резултат те сарадње је велики број оптужница за ратне злочине почињене на територији БиХ (S/1998/862, 1998).

међународних организација били укључени у овај процес. Изборима за Председништво и Парламент БиХ 14.09.1996. године покренут је процес стабилизације али и имплементације политичког дела Дејтонског мировног споразума (S/1996/820, 1996).²⁴⁰

Избори у БиХ показују јасну националну дистинкцију три конститутивна народа и изражене поделе које чине БиХ једну од најсложенијих држава у Европи.

Време од девет месеци за припрему и организовање избора је свакако добар организациони успех али то је свакако кратко време за развој алтернативних политичких опција у односу на оне које су доминирале у време сукоба.

Оцена: 4 делимичан успех

Критеријум економски напредак

Ратом ослабљена економија БиХ је показивала да у току 1997. године има само 50% БДП из 1990. године тако да је била потребна значајна економска помоћ за њену обнову. Светска банка је својим деловањем наставила да подржава обнову земље у складу са одлукама Бриселске конференције из децембра 1995. године (S/1996/460, 1996). Само у току 1996. године иницијално уложено је 325 милиона долара у 13 пројеката обнове (S/1996/820, 1996). Тај износ је накнадно повећан на 435 милиона и укупно 20 пројеката укупне вредности 1.46 милијарди долара.

Европска унија је такође била значајан донатор у реконструкцији разорене економије БиХ. Пројекти које је финансирала Светска банка односе се на запошљавање, обнову културних споменика, развој локалне инфраструктуре и обнову уништене имовине повратника (S/1998/227, 1998), (S/1996/1017, 1996), (S/1997/468, 1997), (S/1997/694, 1997), (S/1997/966, 1997).²⁴¹

Оцена: 4 делимичан успех

²⁴⁰ Босна и Херцеговина је добила свој изборни закон крајем 2001. године и од тада се он примењује на свим нивоима. Централна изборна комисија Босне и Херцеговине руководи изборним процесом а до сада су организовани избори за: Председништво БиХ (1998, 2002, 2006, 2010, 2014, 2018); Парламент БиХ (1996, 1998, 2000, 2002, 2006, 2010, 2014, 2018) док су локални избори организовани (1997, 2000, 2004, 2008, 2012, 2016).

²⁴¹ Један од значајних пројеката је организација донаторских конференција за БиХ. У току Бриселске донаторске конференција која је одржана од 7-8.05.1997. године било је 48 земаља и 30 организација те је прикупљено 1,25 милијарди долара (S/1998/491, 1998), (S/1998/862, 1998). Као директна подршка буџету била је и пета донаторска конференција од 20-21.05.1999. године којом је прикупљено 1,05 милијарди долара за подршку буџету и приватном сектору у БиХ (S/1999/670, 1999).

Критеријум способност мисије да обезбеди ред

Насиље које прати процес стабилизације у етнички подељеном друштву пратиле су мировну мисију од самог њеног почетка а ти случајеви насиља нису заустављени до данас. Највише насиља испољавано је према повратничким заједницама, ускраћивање личних документа, пребијање од локалне полиције, спаљивање кућа и ограничавање кретања постављањем илегалних пунктова на путевима, кашњење у доношењу судских решења, неспровођење одлуке суда (S/1997/694, 1997).²⁴² Побољшање безбедносних прилика у земљи праћено је редукцијом бројног стања мисије. На основу резолуције 1035 (1995) дозвољена снага мисије била је 2057 цивилних полицајаца и 5 војних официра за везу. Максимална снага мисије била је у новембру 1997. године када је било 2047 полицајаца док је 30.09.2002. године непосредно пред крај мисије било укупно 1414 службеника мисије. Мисија је редуковала своје бројно стање за 31% али је остала присутна и врло активна до краја мандата без значајније промене задатака (S/2000/1137, 2000).

Оцена: 5 успех

Критеријум испуњење мандата мисије

Према званичним проценама руководства мисије очекивало се да ће до краја мандата бити достигнути главни резултати мисије. Међутим део задатака који се односе на процесе захтевали су додатно праћење и они ће бити предати у надлежност мисији ЕУ (S/2001/1132, 2001).

Посебна пажња требала је да се посвети завршетку Регистра полицијских службеника, подршци опремању полицијских снага, изградњи Државне граничне службе, наставку реформе правосудног система. Посебно се наглашава да је систем још увек осетљив на опструкције, политички екстремизам и организовани криминал (S/2002/618, 2002), (S/2000/529, 2000), (S/2000/1137, 2000), (S/2002/618, 2002).

Оцена: 5 успех

²⁴² Посебну пажњу мисије привлачили су случајеви у којима није дошло до адекватне реакције локалне полиције као што је било у Прозору или Дрвару (S/1998/491, 1998), (S/1998/227, 1998). Само у периоду од 01.01-01-09.1998. године било је 1487 инцидената кршења људских права од који је решено 629 (S/1998/862, 1998), (S/1999/284, 1999).

3.6.2.6 Мисија ОЕБС БиХ

Критеријум помоћ у решавању конфликта

Након потписивања Споразума о изградњи поверења и безбедности у БиХ уз подршку мисије потписан је већи број документа који су били од значаја за процес стабилизације: Протокол о постојећим типовима наоружања и војне опреме, Војна мисија за одржавање веза између команданата оружаних снага као и Протокол о посетама објектима наменске индустрије (OSCE, 2002).²⁴³

Поред изградње поверења у оружаним снагама највећи значај процесу помирења мисија је давала у образовању младих и реформом школских програма који подстичу помирење и толеранцију. Велики број НВО (око 80) био је укључен у различитим пројектима на овом задатку. Највећи напори мисије били су у великим мултинационалним срединама као што је тамо постојала највећа опасност од поновног избијања конфликта (OSCE, 2011).

Велики значај је посвећен разговору као и превазилажењу проблема изучавања историје посебно оне од почетка деведесетих година двадесетог века (OSCE, 2013), (OSCE, 2014). Под покровитељством мисије формирана је 31 „Коалиција против мржње“ која укључује 280 организација и појединца која је организовала 150 догађаја на 34 локације.

Од великог значаја за укупан процес помирења је развој „Водича за препознавање дискриминације образовању“ којим се спречава ова појава у образовном систему у БиХ (OSCE, 2017).

Оцена: 4 делимичан успех

²⁴³ Споразумом између ФБиХ и РС о мерама за изградњу поверења и безбедности потписан је посредовањем амбасадора ОЕБС 26.01.1996. године чиме су се успоставили механизми за смањење тензија и започете конкретне мере на изградњи поверења међу странама (OSCE, 1996). Овај споразум је био јако значајан за почетак имплементације обавеза које су прихваћене Дејтонским споразумом а посебно Члана IV, анекс 1-В који се односи на регионалну контролу наоружања са чиме су се сложиле све стране у БиХ. На иницијативу ОЕБС Председништво БиХ је крајем 2002. године усвојило одлуку о Организацији и функционисању одбрамбених институција у БиХ. Постигнут је успех у примени Документа о трансферу конвенционалног наоружања и Документа о пешадијском и лакој наоружању. Повећана је транспарентност буџета а мисија је била укључена у процес смањења војних снага за трећину (OSCE, 2002).

Критеријум заштита цивила

Највећи значај мисија је придавала поштовању људских права а посебно на права на избор, права на слободу кретања, изражавања и удруживања (OSCE, 1996). Почетак ангажовања мисије обележила је иницијатива да се прекине пракса кршења људских права која су непосредно у вези са конфликтом (узурпирање и уништавање приватне имовине, протеривање повратника, владавина права, илегално притварање и поштовање Римске конвенције о ратним злочинима, хапшењу, заштити мањина и слободи окупљања и удруживања).

ОЕБС је имао врло значајну улогу у организацији, припреми и спровођењу избора у БиХ а посебно оних који су били у току 1996 и 1997. године. Нарочито је важно било обезбедити имплементацију изборних резултата (OSCE, 1997). Касније је тежиште пребачено на имплементацији права гласа и права на приватну имовину. Посебно је било важно обезбедити право гласа грађанима БиХ који нису у земљи (OSCE, 2001).

У циљу перманентне опсервације стања људских права и адекватне реакције на њихово кршење у мисији мисија је основала Одбор за спровођење људских права и Групу за економска и социјална права (OSCE, 2000).²⁴⁴ Оваквим деловањем мисија је значајно допринела заштити цивила и остала је доследна у превенцији етничког насиља у БиХ.

Оцена: 5 успех

Критеријум повратак избеглих и расељених лица

Уз велику сарадњу са другим мисијама а посебно UNMBIH обезбеђено је повратак великог броја људи у своја места становања. ОЕБС је био фокусиран на израду и имплементацију легислативног оквира који ће омогућити повратак имовине и заштиту повратника. У априлу 1998. године установљен је одговарајући законски оквир којим је омогућен повратак расељеним лицима у Федерацији БиХ а на иницијативу мисије продужен је рок за регистрацију и подношење захтева за повратак имовине. Сличан закон ће бити касније усвојен и у РС (OSCE, 1998). За организацију повратака и обнове имовине ОСЦЕ је формирао Радну групу за помирење и повратак (Reconstruction and Return Task

²⁴⁴ Како би се лакше деловало на превенцији насиља које се може довести у везу са конфликтом мисија је покренула пројекат „Монитор мржње“ и „Супер грађанин“ којим је требало да се пријаве случајеви злочина мржње како би се скренула пажња на појаву која још није напустила БиХ (OSCE, 2013).

Force-RRTF) која је укључивала и синхронизовала рад више организација на територији БиХ. Своје деловање ка убрзавању повратка своје деловање ОЕБС је проширио на регион како би обухватио што већи број избеглица у околним земљама као што су Србија и Хрватска (OSCE, 2000).

До краја 2005. године решено је 93% захтева за повратак имовине предатним власницима (OSCE, 2005), (OSCE, 2010). У току 2010. године мисија је усвојила Ревидирану стратегију за повратак избеглица и расељених лица са циљем да се затворе центри за колективно становање.²⁴⁵

Оцена: 5 успех

Критеријум изградња локалних капацитета за безбедност и владавину права

ОЕБС је имао значајну улогу реформи оружаних снага у БиХ. Заједно са СФОР рађено је на имплементацији компјутерског програма за размену података (DARE) а мисији је имала основну улогу у развијању система трансформације и цивилне контроле над оружаним снагама (OSCE, 2000).

Већ у току 2003. године представници мисије постају део радног тима за израду закона о одбрани који је усвојен крајем године а мисија наставља са подршком раду Комисије за војна питања (OSCE, 2003), (OSCE, 2004). Институционалним деловањем мисија је у потпуности омогућила програм субрегионалне контроле наоружања између Хрватске, БиХ и СРЈ²⁴⁶.

²⁴⁵ Први службени попис избеглих и расељених лица на подручју БиХ извршен је крајем 2000. године када је евидентирано 185 233 расељене породице или 557275 од којих је 93422 породице или 50,43% на подручју ФБиХ, 84318 или 45,52 % на подручју РС и 7493 или 4,05 на подручју Дистрикта Брчко. Почетком 2008. године у БиХ је било 41013 расељених породица са укупно 125072 лица. Од тог броја је 56287 или 45% на подручју ФБиХ а 67673 или 54,1% на подручју РС и 1112 лица или 0,9 % на подручју Брчког (Група аутора, 2008) Ово показује значајно смањење броја расељених лица у БиХ за 78%.

²⁴⁶ У циљу смањења тензија у региону мисија је у сарадњи са Центром за демократску контролу оружаних снага организовала радне посете чланова парламента земљама у региону како би се сагледала искуства и модели контроле над оружаним снагама (OSCE, 2005). Један део обавеза се односи на смањење војних потенцијала страна у сукобу па је мисија имала великог успеха у укупној редукцији наоружања и муниције у БиХ (OSCE, 2006), (OSCE, 2009), (OSCE, 2010). У току 2013. године мисија је имплементирала пројекат SECUP ВиН, којим је на два складишта муниције направљен побољшани систем обезбеђења а са UNDP имплементиран је “Explode Project,” којим се врши контрола стања стокова и превенција експлозија (OSCE, 2013). Велики значај је имао усвајање легислативног оквира за трговину наоружањем које потиче из БиХ. Под покровитељством мисије уништено је више од 30000 комада наоружања. Примена Члана IV Анекса 1-Б Дејтонског мировног споразума била је један од приоритета деловања преко кога су смањиване тензије и расло поверење у региону. Ефикасним деловањем мисије од 2010. године органи БиХ су преузели

Централну улогу мисија има у формирању Министарства одбране БиХ и у развоју програма обуке за учешће у мировним мисијама. Поред тога стручњаци мисије имали су водећу улогу у формирању Сигурносно-обавештајне агенције на нивоу БиХ која ће деловати складу са законима и делити податке са другим обавештајним службама у региону и свету (OSCE, 1998), (OSCE, 2001). Детаљна реформа правосудног система почела је 1998. године и била је усмерена на помоћ и подршку судијама и тужиоцима у решавању случајева напада на повратнике и власничких права.²⁴⁷ Реформом сектора правосуђа у потпуности је примењена Европска конвенција о заштити од мучења али и у бољем решавању злочина мржње који не могу бити перципирани као обични злочини или ситни кривични преступи.²⁴⁸ Само у току 2014. године мисија је пратила 190 случајева суђења за ратне злочине (од 1100 отворених случајева) а отворена су и бројна суђења за сексуално насиље почињено у рату (OSCE, 2010), (OSCE, 2011), (OSCE, 2014), (OSCE, 2017). Поред ових закона мисија је имала фокус на кривичним делима везаним за трговину људима и на случајеве суђења за ратне злочине.²⁴⁹ Реформа је обухватала и примену новог Кривичног закона и Закона о кривичном поступку чиме је значајно унапређен рад правосудног система у БиХ (OSCE, 2002).

Оцена: 5 успех

имплементацију задатака по овом члану уз супервизију представника мисије (OSCE, 2006), (OSCE, 2009), (OSCE, 2010).

²⁴⁷ У циљу што ефикаснијег деловања тужилаштва мисија је развила механизме прикупљања података о судијама и тужиоцима који не поступају ефикасно у случајевима етничког насиља те је преко 26 својих канцеларија прикупљала податке о таквим службеницима и одмах преузимала мере санкционисања (OSCE, 2001). Имплементација Закона о власништву уз подршку мисије представља значајан напредак у владавини права, заштити повратника и стабилизацији прилика у држави. Примена закона је била позитивна у 69% случајева у току 2002. године (OSCE, 2002).

²⁴⁸ Мисија је организовала процес избора судија и тужилаца као и техничку помоћ у оквиру Центара за обуку судија на нивоу ентитета (OSCE, 2003). Ради праћења реформских процеса и суђења на територији БиХ, мисија је распоредила 24 посматрача у 38 судова (OSCE, 2010).

²⁴⁹ Обука судија и тужилаца нарочито је била важна за обраду случајева ратних злочина и за ту сврху је формирана посебна Група за ратне злочине у оквиру Суда БиХ (OSCE, 2004), (OSCE, 2005). Питање суђења осумњиченим за ратне злочине био је један од приоритета деловања мисије јер је постконфликтна стабилизација увек у вези са процесом помирења или кажњавања оних који су одговорни за злочине. (OSCE, 2006), (OSCE, 2009). Државном стратегијом за процесуирање ратних злочина у БиХ из 2008. године планирано је да се сарадњом правосудних органа на свим нивоима убрза процес суђења и до 2015. године заврше најсложенији предмети а до 2025. године сви остали. То се није десило и у БиХ има још око 5300 осумњичених лица. Докраја 2017. године решено је 473 (А) случаја ратних злочина док је до половине 2018. године подигнута оптужница против 560 таквих лица од укупно 800 колико се претпоставља да носе категорију А (најтежи злочини, геноцид и злочини против човечности). Забрињавајућа је пракса великог броја ослобађајућих пресуда. У 2014. године судови у ФБиХ су ослободили 89% оптужених а у РС 43%. У току 2017. године судови у ФБиХ су ослободили 76% а у РС 68% (Berton, 2018).

Критеријум институционална способност државе

Основни принцип деловања мисије на превенцији конфликта био је кроз изградњу ефикасних институција друштва у оквиру којих ће грађани једнако моћи остварити своја права. Одсек за људска права и демократизацију учествовао је у реформи већег броја институција у БиХ. Први значајан корак био је у обезбеђивању права на пензије, лична документа и право на запошљавање без дискриминације јер је било великих проблема око остваривања права на пензију грађана који живе у једном а то право су остварили у другом ентитету. Значајан напредак је остварен у области реформе медија јер је мисија инсистирала на усвајању закона који би државне медије претворили у јави сервис и потпуно уредиле област радио и ТВ тржишта у БиХ. Посебно се инсистирало на слободи медија као битном сегменту демократског друштва (OSCE, 2000). ОЕБС је учествовао у уређивању изборног система у БиХ и у том смислу израдио је предлог неколико важних закона: „Изборни закон“, „Закон о промени председништава“, „Закон о финансирању политичких партија“ и „Закон о конфликту интереса“ (OSCE, 2000). Пружена је подршка у изградњи институција од локалног до државног нивоа. На локалном нивоу је пружена асистенција великом броју општина у стабилизацији и правилним пројекцијама општинских буџета.²⁵⁰ Посебан значај је дат партиципацији жена у политичком животу БиХ а курсевима са политичким функционерима подржан је концепт интра-партијске комуникације (OSCE, 2001). Велики напредак је остварен и у области школства јер је усвојен „Закон о основном и средњем образовању“ у БиХ који дозвољава већу мобилност студената у целој БиХ. Мисија је промовисала стручно усавршавање и забрану сегрегације као што је пројект „две школе под истим кровом“ као и дискриминација мањинских заједница у БиХ. Свеобухватном реформом високог образовања на нивоу БиХ омогућено је потписивање Конвенције о признавању квалификација високог образовања у Европи и региону а од 2010. године у БиХ се примењује Болоњски систем студирања (OSCE, 2003).

Ипак, покушај изградње институција цивилног система на нивоу БиХ није завршен јер не постоји консензус око успостављања и начина функционисања одређених институција на нивоу државе. Успостављањем Уставног суда дошло је до великих разлика

²⁵⁰ Municipal Infrastructure Finance and Implementation (MIFI) Project којим је помогнуто 90 од укупно 142 општине у БиХ. На кантоналном нивоу је рађена реформа сложеног административног апарата (*Cantonal Administration Project -CAP*) док је на државном нивоу пружена помоћ члановима парламента како да ефикасније учествују у раду ове институције.

у перцепцији улоге ове институције на нивоу ентитета. Наметањем решења која нису предвиђена Дејтонским мировним споразумом под плаштом ефикасније државе међународна заједница је већу пажњу посветила пројекту изградње државе верујући да ће на такав начин решити и конфликт. Тај приступ за сада није дао задовољавајуће резултате.

Законом о социјалној заштити омогућено је затварање четири колективна центра а пронађена су алтернативна решења за сва лица која су ту становала (OSCE, 2012).

Након значајних реформи који су дале резултате мисија је наставила са применом права на родну равноправност као и борби против корупције на свим нивоима (OSCE, 2014), (OSCE, 2015), (OSCE, 2017). Организација је својим активностима иницирала неколико важних састанака који су били у вези са управљањем границом на регионалном нивоу посебно у контексту уласка Хрватске у ЕУ чиме се усложњава процедура око преласка границе између Хрватске и БиХ (OSCE, 2012). Посебна радна група мисије под називом Одсек за буџет и финансије пружио је значајну помоћ ангажовањем својих експерата у пројекцијама буџета како на државном тако и на нижим нивоима власти. Они су у свом раду директно сарађивали са Светском банком и Међународним монетарним фондом. На нивоу БиХ, ентитета, кантона и општина постоји способност пројекције и извршења буџета (OSCE, 2001). Оваквим деловањем мисија је значајно унапредила рад државних институција БиХ и тиме допринела стабилизацији прилика у БиХ али је део одлука довео и до нових политичких антагонизама унутар саме државе.

Оцена: 5 успех

Критеријум стабилна државна политика која подстиче решавање конфликта

Направљен је значајан искорак у изградња демократског друштва и стварање атмосфере у којој ће се проблеми решавати у оквиру институција система. Мисија је помогла отварањем Центара за демократију и читаоница у којим се промовишу људска права. Одсек за демократизацију је одржао више састанака посебно у срединама где има доста повратника. Подржан је рад НВО који имају значајног удела у демилитаризацији политике. Посебна пажња се поклања ангажовању жена у политици али и ангажовању младих људи који треба да преузму одговорност за будућност земље (OSCE, 1998). Врло значајан напредак у демилитаризацији политике постигнут је реформом оружаних снага, укидањем војног рока али и смањењем војних трошкова у пројекту „мањи војни буџет

већи животни стандард“ (OSCE, 2001).²⁵¹ Једна од отежавајућих услова деловања мисије је чињеница да је у сложенем политичком систему какав је БиХ тешко је постићи консензус око политичких циљева што значајно отежава стабилизацију и успорава економски развој земље.²⁵²

Оцена: 3 делимичан неуспех

Критеријум демократска транзиција друштва

Организација избора у БиХ након конфликта бика је у одговорности Привремене изборне комисије коју је формирао ОЕБС. Радио FERN (Free Elections Radio Network) био је гласило ОЕБС како би се обезбедио макар један независтан канал комуникације за изборе у БиХ који су још увек били под јаким емотивним набојем и етничком мржњом. Од септембра 1996. године када су одржани председнички и парламентарни избори БиХ је имала више врста избора. Сви избори су били успешни уз подршку ОЕБС а од септембра 2001. године постоји Изборни закон у БиХ (Службени гласник БиХ“, број: 23/01 од 19.09.2001.г). Први избори који су одржани на основу овог изборног закона у БиХ одржани су 05.10.2002. године и према оцени стручњака мисије били су у складу са савременим европским стандардима (OSCE, 2002). Међутим, до сада је урађено много измена и допуна овог закона како би се он побољшао и компликовани политички и

²⁵¹ Основно питање централизоване БиХ без ентитета или дејтонска БиХ са базним овлашћењима ентитета и даље оптерећује политичку сцену БиХ. Дијаметрално супротни ставови највећих политичких партија Бошњака и Срба у БиХ те незадовољство Хрвата својим положајем у оквиру Федерације БиХ, нарочито у вези са начином избора представника хрватског народа у заједничке органе преиспитује све реформске процесе и успех међународне заједнице. БиХ и даље има висок ризик од конфликта у задњих четири године је на нивоу 5 (1 најмање а 7 највиши ниво) према процени сајта Global Economy.

https://www.theglobaleconomy.com/Bosnia-and-Herzegovina/war_risk/

²⁵² Упркос томе постоји група спољно- политичких циљева које подржавају сви представници народа и они су наведени као приоритети спољне политике БиХ: очување и заштита независности, суверенитета и територијалног интегритета Босне и Херцеговине у међународно признатим границама; потпуна и доследна имплементација Општег мировног споразума (ОМС); приступање Босне и Херцеговине евроатлантским интеграционим процесима; учешће Босне и Херцеговине у мултилатералним активностима, посебно у склопу система Уједињених нација (УН), Савета Европе, Организације за безбедност и сарадњу у Европи (ОЕБС), Организације исламске конференције (ОИЦ), промоција Босне и Херцеговине као партнера у међународним економским односима и активности, које ће омогућити пријем Босне и Херцеговине у Светску трговинску организацију (WTO) и друге међународне организације и асоцијације. На нивоу државе утврђени су основни правци деловања спољне политике који имају билатералну и мултилатералну природу. Осим одржавања специјалних веза са Србијом и Хрватском те чланицама Већа за имплементацију мира у БиХ, постоје јасне антиципације од чланства БиХ у регионалним и глобалним организацијама. Суштински консензус око чланства у ЕУ постоји али за сада нема консензуса око интеграција у НАТО која је блокирана резолуцијом Скупштине РС о војној неутралности (ViH, 2019).

изборни систем учинио што транспарентнијим (OSCE, 2001), (OSCE, 2004), (OSCE, 2005), (OSCE, 2006).²⁵³

Оцена: 5 успех

Критеријум економски напредак

Промоција модерне политике људских ресурса приликом запошљавања у БиХ био је један од циљева мисије. Након рата већина становништва је била економски угрожена и без запослења. Велики изазов је био охрабрити послодавце да запосле повратнике и припаднике других народа како би процес помирења и повратака био одржив (OSCE, 2004). У том циљу је организован велики број семинара и презентација у којима су млађи људи подстицани да почну свој бизнис или је организовањем сајмова запошљавања промовисана сарадња између послодаваца и радника (OSCE, 2006), (OSCE, 2007), (OSCE, 2009).²⁵⁴

Оцена: 3 делимичан неуспех

Критеријум способност мисије да обезбеди ред

Мисија је и даље присутна на целој територији БиХ а крајем 2017. године има 229 припадника међународног особља и 290 локално запослених. У циљу смањења међуетничког насиља покренут је пројекат „Hate monitor“ преко кога је могуће *on-line* пријавити случајеве етничког насиља и одговор државних институција. Присуство мисије превентивно делује на све врсте насиља и значајно помаже у реформи државних институција како ентитета тако и оних на нивоу БиХ.

Оцена: 5 успех

Испуњење мандата мисије

Мисија је још у току али је у делокругу свог рада постигла значајне резултате посебно у: реформи изборног процеса, промоцији демократије и развоју институција,

²⁵³ Са индексом 5.78 за 2006 и 4,87 за 2017. годину БиХ спада у хибридне режиме што је ниска оцена на скали индекса демократије од 1-10. <https://infographics.economist.com/2018/DemocracyIndex/>

²⁵⁴ Према подацима Међународне организације рада стопа незапослености за 2017 је 20.5 % (ILO, 2019) док је према проценама ММФ Светске банке 1996. године она износила око 40%.

промоцији и заштити људских права кроз деловање институција, реформи система одбране, оружаних снага, реформи система образовања (OSCE, 2002).

Оцена: 5 успех

3.6.2.7 Мисија ALTEA

Критеријум изградња локалних капацитета за безбедност и владавину права

Примарни задатак војне мисије ЕУ био је наставак реформе система одбране и обука оружаних снага БиХ за додељене мисије и задатке.²⁵⁵ Оружане снаге су укључене у интензивне програме обучавања са снагама ЕУФОР што је један од примарних задатака мисије (S/2006/1035, 2006) (S/2009/354, 2009). Један од значајних показатеља трансформације оружаних снага БиХ је и учешће у војним операцијама ван граница БиХ. У том смислу Оружане снаге БиХ су ангазоване у мисијама у ДР Конго, у Малију и у Авганистану. Из перцепције чланства у НАТО посебно је важно учешће штабних официра, пешадијског вода и тимова за разминирање у Авганистану. Ограничен напредак је постигнут у регистрацији војне имовине као и дела задатака који су у вези са захтевом НАТО за активирање Акционог плана за чланство (S/2013/90, 2013).

Оцена: 5 успех

Критеријум институционална способност државе

Пружање подршке институцијама БиХ које се боре против организованог криминала и корупције је један од важнијих задатак мисије. У том циљу војне операције ЕУФОР су редовно планиране ради подршке деловања државних служби БиХ (Службе за

²⁵⁵ Војне снаге ЕУ су наставиле са контролом војних објеката и са развојем способности оружаних снага БиХ. Једна од првих операција коју су спровеле војне снаге ЕУ је детаљна инспекција војног објеката „Црна Ријека“ код Хан Пијеска за који се сумњало да се користи као ослонац за скривање ратних злочинаца. (S/2005/226, 2005). Већи број војних локација се контролише на дневном нивоу док постоји 130 локација које се по посебном плану контролишу на 90 дана. Објекти војне индустрије се контролишу на 180 дана. (S/2005/226, 2005). Мисија није дозволила никакве активности унутар оружаних снага које би нарушиле почетак реформе система одбране у БиХ. У току полагања заклетве војника ВРС 16.04.2005. године, војници на Мањачи и у Билећи одбили да се закуну да ће бранити Босну и Херцеговину што је санкционисано од стране припадника међународних снага (S/2005/440, 2005). Значајан напредак је остварен када су задаци контроле наоружања и муниције предати у надлежност Министарства одбране БиХ док је ЕУФОР био сам посматрач (S/2006/1035, 2006). Слично је било са процесом деминирања који је од 27.09.2007. године. У наставку реформе оружаних снага формирана је Бригада тактичке подршке и Бригада ПВО оружаних снага БиХ. Значајан напредак је остварен у припреми Закона о цивилној контроли кретања којим ће се регулисати начини контроле кретања наоружања, муниције и експлозивних материја на територији БиХ (S/2007/769, 2007). Овај закон је ступио на снагу 15.07.2009. године (S/2009/525, 2009).

индиректно опорезивање, СИПА, Граничне полиције) али и локалне полиције ако су у питању неке активности од великог ризика (S/2005/440, 2005), (S/2006/809, 2006).

Војне снаге ЕУ нису биле носилац контроле границе јер су ту обавезу преузеле службе Босне и Херцеговине, ипак када је то потребно ради подршке деловању ових снага у пограничном појасу се ангажују патроле ЕУФОР које су биле укључене у хапшења у случајевима организованог криминала а посебно шверца људи и наркотика. (S/2005/440, 2005), (S/2005/226, 2005), (S/2005/698, 2005).

Оцена: 5 успех

Способност мисије да обезбеди ред

Мисија је на почетку свог ангажовања имала око 7000 припадника. Од 27.02.2007. године Европска унија је донела одлуку да се број војника смањи на 2500 људи јер се ситуација у земљи значајно поправила а земља кренула стабилним корацима према интеграцијама у ЕУ и евентуално у НАТО. Ово је значајан индикатор стања безбедности у БиХ. Ипак, мировни процес у БиХ наилази на сложене препреке које могу дестабилизovati ово подељено друштво па је поред трупа на терену у европским земљама одређен број резервних војника који се у врло кратком року моћи послати у БиХ (S/2007/268, 2006).

Оцена: 4 успех

Критеријум испуњење мандата мисије

На анализи мисије 10.11.2008. године коју је урадио савет Европске уније указано је на значајан напредак мисије посебно у области војних и задатака стабилизације али је наглашена да мисија стане активна док се не стекну услови за потпуно повлачење (S/2009/44, 2009).

Оцена: 5 успех

3.6.2.8 Мисија ЕУПМ

Критеријум степен насиља у присуству мировних снага

За време трајања мисије постојали су изоловани инциденти и случајеви етнички мотивисаног насиља које се може довести у везу са конфликтом. Са друге стране припадници полицијске мисије ЕУ били су мета напада у више наврата. У 2004- 25 напада; 2005-30 напада; 2006-23 напада; 2007-19 напада; 2008-19 напада; 2009-18 напада; 2010- 22 напада; 2011-11 напада. Највећи број напада био је усмерен на покретну имовину припадника мисије а манифестован је кроз провале у станове и аутомобиле припадника мисије. Ови напади нису утицали на ефективност мисије, промене мандата и начина деловања нити су угрозиле саму мисију.

Оцена: 5 успех

Критеријум изградња локалних капацитета за безбедност и владавину права

На почетку мисије на нивоу БиХ успостављено је Министарство безбедности али је поред тога структура полицијских снага била изузетно сложена. Укупно 16 полицијских агенција у оба ентитета имала су мало међусобне сарадње и координације деловања.²⁵⁶

Успостављањем дирекције за имплементацију реформе полиције почели су велики притисци да дође до централизоване полиције на нивоу БиХ чему се РС оштро супротставила. Застој у реформи полиције почео је да ствара проблеме у преговорима са ЕУ јер је то био један од услова за пут ка пуном чланству ове државе.²⁵⁷ Мисија је својим деловањем и реформом полиције омогућила визну либерализују, борбу против криминала

²⁵⁶ Комисија за реформу полицијских снага (*Police Restructuring Commission- PRC*) установила је основу деловања како би се реформисале полицијске снаге у БиХ: све законодавне и буџетске институције за деловање биће на нивоу БиХ, локална полиција деловаће у додељеним техничким и функционалним надлежностима, политички утицај ће бити потиснут из рада полиције.

²⁵⁷ Ради превазилажења ових проблема организована је конференција у Мостару након које је потписан споразум (Мостарска декларација) о формирању заједничких полицијских тела на нивоу БиХ: Директорат за координацију рада полицијских тела у БиХ, Агенција за форензику, Полицијска академија, Агенција за подршку полиције БиХ, Независни одбор, Одбор за жалбе грађана, Одбор за жалбе полицајаца. Уз подршку мисије усвојена су два круцијална закона о реформи полиције у БиХ: Закон о директорату за координацију полицијских тела и Закон о независном надзору полицијских структура у БиХ. Оба закона су била значајна за имплементацију одлука Мостарске конференције.

и корупције као и развоју Граничне полиције. Овај напредак је остварен али је недостатак консензуса око реформе полиције отежао интеграције у ЕУ.²⁵⁸

Оцена: 4 делимичан успех

Критеријум институционална способност државе

Иако је међународна заједница исказала велику забринутост због неуспеха иницијално замишљене реформе државних институција, остварен је значајан напредак у формирању заједничких институција на нивоу БиХ.²⁵⁹

Успостављање Државне граничне полиције БиХ почело је 2000. године док је закон усвојен 2004. године и тек након тога је дефинисан положај ДГС у оквиру система безбедности БиХ. У току 2007. године ДГС је преименована у Граничну полицију БиХ. Установљавањем ове службе почела је и употреба најсавременије опреме за контролу границе документа: оптички читачи докумената (OCR – optical passport scanners), аутоматски систем за детекцију отисака прстију (Automatic fingerprint information system (AFIS)). Посебна пажња контроли граница поклања се од 2010. године када је БиХ добила визну либерализацију са ЕУ.²⁶⁰

Служба за индиректно опорезовање је постала део економског система БиХ чијим је формирањем 2003. године требало подржати формирање буџета али и јединствену

²⁵⁸ Према ставовима међународне заједнице реформа у БиХ ће бити завршена када се спроведе 5+2 циља које је поставила канцеларија Високог представника.

- одрживо решења власништва имовине између државе и ентитета,
- одрживо решење за војну имовину у БиХ,
- коначно решење питање граница Брчко Дистрикта,
- фискална консолидација кроз Споразум о сталном ИТА методологији и успостављање Националног фискалног савета,
- владавина права кроз усвајање новог Закона о ратним злочинима, Закона о странцима и азилу и усвајањем Националне стратегије за реформу сектора правосуђа.
- потписивање Споразума о приступању и стабилизацији,
- позитивна процена Савета за имплементацију мира заснована на потпуном поштовању Дејтонског споразума.

²⁵⁹ На нивоу БиХ формиране су следеће институције:

- Државна агенција за истраге и заштиту (SIPA),
- Дирекција за координацију полицијских тела,
- Служба за послове са странцима.

²⁶⁰ Успостављена међугранична сарадња са земљама у окружењу а ради борбе против организованог криминала успостављен је Здружени центар за процену ризика који обједињује деловање Граничне полиције, ветеринарске службе, службе за заштиту биљака и други служби по потреби. Циљ је ефикасна размена информација о претњама. Подршка је обезбеђена преко Центра за спровођење европских закона у југоисточној Европи. Ниво сарадње расте из године у годину а посебан значај се придаје контроли илегалних миграција јер је БиХ транзитна земља на једном од балканских путева миграната према ЕУ.

примену царинских закона у БиХ. Ова служба најближе сарађује са Граничном полицијом али је приметна слаба сарадња са другим полицијским организацијама као што је СИПА.

Оцена: 4 делимичан успех

Критеријум испуњење мандата мисије

Цела мисија се може поделити у пет фаза које су имале различите циљеве.

Права фаза је трајала од 2003-2005. године и обележена је почетним иницијативама за свеобухватну реформу полиције у БиХ а завршена је формирањем Комисије за реформну полиције и легислативног оквира који је омогућио даљу реформу.

Друга фаза је трајала од 2006-2007 и обележила је формирање Дирекције за имплементацију реформе полиције. Након проблема око имплементације дела реформских планова постигнут је консензус у тзв. „Мостарској декларацији“ након које је у на основу усвојеног легислативног оквира уследило формирање седам институција који су у вези са радом полиције на нивоу Босне и Херцеговине. Мисија је била фокусирана на сарадњу између полицијских тела и у том циљу је основан Министарски савет за сарадњу у области полицијских послова (Ministerial Council for Cooperation on Police Matters - МССРМ).²⁶¹

У трећој фази мисије (2008-2009) усклађени су Закон о унутрашњим пословима и Закон о полицијским службеницима. Фокус је стављен на подршку деловању СИПА која је сам спровела неколико важних операција. Појачана је сарадња између полиције и Врховног судског и тужбаличког већа како би се ефикасније деловало на терену. У овој

²⁶¹ У борби против организованог криминала и корупције мисија је имала значајне проблеме због широко распрострањене корупције у полицијским снагама. Да би се испунио и ова задатак мисија је појачала контролу а и ниво сарадње између агенција за спровођење закона, размену информација, подржала планирање у борби против организованог криминала и успоставила широм земље мрежу за прикупљању података о организованом криминалу као и специјализоване снаге за борбу против корупције у полицији. Посебан напредак је постигнут у области финансирања полиције и обезбеђењу плата које ће бити мотиватор за рад и превенцију корупције. У изградњи институционалних и руководећих способности полиције мисија је уложила значајан напор како би се изградила функционална мултиетничка полицијска структура на нивоу БиХ. Реформа полиције је сложен задатак који је на нивоу БиХ дао добре резултате али не онако како је првобитно било планирано. Део реформи је обухватао и отварање канцеларије Интерпола у БиХ али је овај процес одложен на интервенцију Високог представника до развијања побољшаног модела сарадње. Добри резултати су постигнути у области борбе против организованог криминала где је успостављен ЕУ одбор за координацију и борбу против корупције који је укључивао представнике мисија, канцеларије специјалног тужиоца и ЕУФОР. Мисија је помогла активно у решавању великог броја случајева својом експертизом и опремом.

фази конкретни резултати су постигнути у борби против корупције и недоличног понашања полицијских службеника.

У четвртој фази тежиште је био на измени процеса регистрације аутомобила, издавању возачких и саобраћајних дозвола али и регистрацији наоружања у приватном власништву.

Пета фаза мисије (2010-2012) била је усмерене на координацију рада полицијских органа на високом нивоу. У области борбе против организованог криминала направљен је предлог „Закона о борби против наркотика“ а потписивањем споразума са Хрватском и Србијом у области правосуђа омогућено је кривично гоњење лица која имају двојно држављанство. Развојем Националног обавештајног модела (NIC) који је промовисала ЕУПМ перципирана је као основа за успешне полицијске истраге.

Оцена: 4 делимичан успех

3.6.2.9 Закључак о успешности мисија на простору Босне и Херцеговине

Сукоб на подручју БиХ представљао је најсложенији изазов за деловање међународне заједнице у решавању унутрашњих конфликта. Мировна мисија УНПРОФОР доживљава неуспех у већем делу примарних задатака па се у конфликт укључује НАТО, у првом реду као полуга силе УН а затим и самостално по при пут у својој историји користећи војну силу против српске стране у РСК и РС. Временом и ЕУ увиђа потребу значајнијег инволвирања у мировни процес и ту види прилику да развија свој политички али и безбедносни идентитет. Политички лидери ЕУ на Балкан гледају са позиција перспективе ширења ЕУ на периферији али продубљивања у њеном центру. Мисије су различите према циљевима и мандатима али је за теоријско уопштавање важно сагледати колико су биле успешне у појединим сегментима свога деловања и какве је то последице имало на сам конфликт али и на организације које спроводе мировне мисије.

Када је у питању задржавање конфликта мисија УНПРОФОР која је била распоређена за време отвореног рата и поред значајних војних капацитета није успела да спречи ескалацију сукоба нити да заштити цивиле и разоружа војнике у заштићеним зонама УН. Нешто боље резултате постигла је мисија НАТО „Забранити лет“ јер се употребом ваздушне силе против ВРС успело утицати на извођење војних операција на терену све до 1995. године. Међутим, овакво деловање против једне стране

дискредитовало је мировне снаге у целини, директно их довело у опасност од реталијације а у каснијим фазама сукоба чак је и подстакло насиље у сукобу јер су АБиХ, ХВО и ХВ користили подршку НАТО авиона ради нападних операција на земљи.

Помоћ у решавању конфликта је била један од спецификаума скоро свих мисија на простору БиХ али је и поред свих иницијатива остало нејасно да ли ће се постићи потпуни успех. Сложени конфликт који је у бити питање сукоба идентитета народа нема изгледа за решење у оквиру изградње нације кроз изградњу државе. У том контексту је боље прибегавати форми најмањег заједничког садржиоца, односно децентрализоване државе са јаким ентитетима и кантонима.

Насиље је било присутно пре мировног споразума те се показало да мисије нису у стању да зауставе отворени конфликт када стране преферирају војно решење кризе. Након потписивања мировног споразума ниво насиља је значајно опао а регистровани појединачни случајеви су били злочини мржње усмерени према другој етничкој групи.

Заштита цивила у БиХ је на примеру УНПРОФОР остала основна детерминанта успеха или неуспеха мисија. После траума у Сребреници, без обзира на раније успехе мисија је проглашена за неуспешну. У каснијим мировним мисијама брига за цивиле је постала приоритет деловања али је због честих случајева злочина мржње у присуству мировних снага јако тешко правити предикције коначног успеха мисија.

Све мисије су показале успех у достављању хуманитарне помоћи. Некима је ово био примарни а некима секундарни задатак али ово показује да су мировне мисије без обзира на све околности показале велики успех у хуманитарном домену свог деловања. Објашњење је у прихватању чињенице да је свим странама била неопходна помоћ као основни начин за опстанак већег дела становништва БиХ.

Неуспех мисије УНПРОФОР у организовању повратка избеглих и расељених лица је потврђен чињеницом да повратака цивила у своје домове није ни било за време рата већ насупрот јер је у присуству мисије перманентно долазило до повећања броја избеглих и расељених лица.

Група критеријума везаних за изградњу државе показују да међународне организације ангажовањем у различитим доменама изградње државе преко изградње институција постижу добре резултате. Међутим, такође је видљиво да изградња државних институција која није резултат дубоког политичког компромиса у перспективи постаје

иницијатор ретроградних процеса, односно уместо да помогне у решавању конфликта такав приступ подстиче конфликт и политички опортунизам и популизам.

У крајњем, показало се да мисије пре потписивања мировног споразума немају много изгледа за успех а да су гледано по организацијама мировне мисије НАТО, ЕУ и ОЕБС управо из ових разлога показале висок ниво успеха. Свакако овде треба имати на уму да су њихове мисије пунктуалне а не генеричке, да су мандати јасно конципирани и стабилни те да имају значајну политичку подршку великих сила. Све ове околности нису биле доступне мисијама УН што је допринело коначном исходу тих мисија.

3.6.3 Успешност мировних мисија на простору Косова и Метохије

Криза на простору Косова и Метохије је постала сложено безбедносно питање статуса ове покрајине у државно-правном оквиру Републике Србије. Овај конфликт био је манифестни облик вишедимензионалног проблема и можда и један од активних рецидива „Источног питања“ које је остало као значајан дестабилизујући проблем не само Србије него и целог Балкана.²⁶² Насиље Албанаца као већинског становништва над Србима има своју генезу али се може констатовати да је то први конфликт који је озбиљније нарушио унутрашње политичке односе у СФРЈ и био политички лакмус за тестирање реакције апарата силе Социјалистичке Републике Србије и СФРЈ. Међународна заједница пратећи (или генеришући) овај проблем показује интересовање за његово решавање још почетком деведесетих година када се у Србију шаље мисија ОЕБС. Након почетка сукоба 1998. године поново се шаље посматрачка мисија ОЕБС која је због интензивирања сукоба прекинута. Употреба војне силе НАТО без одобрења СБ УН и противно међународном праву урађена је под плаштом „хуманитарне војне интервенције“ и заштите цивила и већ идеолошки одлично разрађеног наратива „страха да се не понови Сребреница“. Након потписивања Кумановског споразума формирана је мисија УН под називом УНМИК и НАТО мисија КФОР. Нешто касније, након проглашења независности тзв. Косова 2008. године формирана је мешовита мисија ЕУ под називом ЕУЛЕКС која је активна до данас.

²⁶² У класичном империјалном стилу размишљања велике силе остављају нерешена жаришта већег конфликта у којима се сублимирају и акумулирају сви проблеми већег конфликта. Ти епицентри конфликта се држе под контролом не снагом државе већ спољним утицајем и у одређеним околностима, када се за то укаже потреба постају извор новог сукоба. У некој грубој аналогiji ово би се могло поредити са „барама које остају након поплаве“. Потврда за ово је и феномен подељених градова у БиХ (Мостар као латентни сукоб Хрвата и Бошњака и Брчко као латентни сукоб Срба и Бошњака).

3.6.3.1 Мисија ОЕБС за КиМ, Војводину и Санцак

Помоћ у решавању конфликта

Решавање конфликта је сложен процес који захтева доста времена, значајне ресурсе међународне заједнице али и политичку посвећеност међународних представника и локалних политичара. У том смислу мисија није имала никаквих шанси за било какве резултате јер је њено постојање прихваћено као део политичког компромиса Србије са међународном заједницом а да при томе мисија није имала подршку локалне власти.

Оцена: 2 неуспех

Изградња локалних капацитета за безбедност и владавину права

Пошто је однос према мисији у најмању руку био индиферентан, препоруке се нису прихватале тако да су све иницијативе у смислу реформи полицијских снага и система правосуђа у Србији биле унапред обесмишљене (CSCE, 1993).

Оцена: 2 неуспех

Испуњење мандата мисије

Мисија није успела да испуни свој мандат јер у функционисала у врло кратком времену од 08.09.1992. године до 28.06.1993. године. Влада СРЈ је условила наставак рада мисије са повратком СРЈ у чланство ОЕБС. И после отказивања гостопримства у Србији, мисија је формално наставила да ради на издвојеној локацији у Бечу и активно се бавила прикупљањем података о дешавањима на простору СРЈ (CSCE, 1993).

Ескалацијом кризе на КиМ појавила се иницијатива да се мисији одобри рада на простору СРЈ али је и то одбијено тако да мисија није успела да испуни свој мандат због слабе сарадње власти у СРЈ и ускраћивања приступа кризним подручјима (OSCE, 1998).

Оцена: 2 неуспех

3.6.3.2 Верификациона мисија ОЕБС

Задржавање конфликта

Почетком сукоба на КиМ 1998. године између снага безбедности и терориста ОБК било је све више жртава и расељених лица. На инсистирање међународне заједнице стране у конфликту су се сагласиле да у складу са резолуцијом СБ 1199 од 23.09.1998. године

прекину борбене операције и да почну са преговорима око решења конфликта. Упркос томе настављена су борбена дејства у пограничном појасу према Албанији. Мисија није успела да успостави контролу над странама у сукобу и обезбеди поштовање прекида ватре ради почетка преговора а било је доста примера спречавања припадника мисије да извршавају своје задатке.²⁶³

Након покушаја мировне конференције у Рамбујеу мисија је суштински изгубила сваки легитимитет јер је било јасно да преговора на локалном нивоу неће бити а војна операција НАТО је већ била припремљена.²⁶⁴ У току трајања мисије до њеног повлачења Србима се стално претило употребом силе јер су у Македонији већ била активна борбена група НАТО за извлачење припадника мисије са КиМ ако буде потребе за таквим ангажовањем. Мисија се 20.03.1999. године повукла са КиМ у Македонију јер је већ било јасно да ће до напада доћи. Само четири дана касније, 24.03.1999. године почела је НАТО агресија на СРЈ (OSCE, 19998).

Оцена: 2 неуспех

Помоћ у решавању конфликта

Мисија је доживела неуспех и по овом критеријуму јер није дошло до било каквог посредовања у преговорима нити других активности којима би се могао смањити ниво тензија на терену. Такође нису створени услови за одржавање избора што је била једна од политичких антиципација деловања мисије.

Оцена: 2 неуспех

Степен насиља у присуству мировних снага

Иако су постојала очекивања да ће мисија својим деловањем допринети стабилизацији ситуације и смањењу тензија до тога није дошло. У присуству мисије и

²⁶³ Иако је сарадња са ОВК била очигледна, било је примера у којима локални командати ОВК не дозвољавају прилаз посматрачима као што је то било код села Раштане (Сува река) и Мамуша (Призрен). Након неуспеха преговора у Рамбујеу постало је извесно да ће доћи до војне интервенције НАТО па су припадници ВЈ и МУП РС често блокирали приступ посматрачима до одређених зона. Посматрачи су кроз своје извештаје редовно извештавали о свим активностима ВЈ укључујући довлачење појачања, инжењеријско уређење територије за предстојећи напад НАТО и груписање снага.

²⁶⁴ Претња силом као услов функционисања мисије показала се непродуктивном из два разлога. Први је што су Албанци одбијали било какву сарадњу и нису желели деескалацију јер су се осећали заштићени а други је што је српска страна посматраче доживљавала као нужност ради избегавања сукоба са НАТО.

даље су били интензивни сукоби снага ВЈ и МУП РС са терористима ОВК. Најзначајнији сукоби су били: борбе у децембру 1998. године око пута за Подујево, борбе 30. 12.1998. године око Суве Реке, сукоби на северу Косова после заробљавања осам војника и убиства три полицајца код села Дуље, борбе у јануару 1999. године у рејону села Петрово и Рачак, појачане активности ВЈ након неуспеха преговора у Рамбујеу (6-23. Фебруара) и припреме за НАТО агресију, борбе око Качаника у фебруару 1999. године (село Котлине), борбе око Јескова код Призрена у марту 1999. године, борбе око села Дус и Сврхе у марту 1999. године, борбе око села Балинце, Главотина, Бивољак и Брадаш код Подујева у марту 1999. године и борбе око села Кориша и Кабаш код Призрена у марту 1999. године (OSCE, 2003).

Оцена: 3 делимичан неуспех

Заштита цивила

Почетком сукоба на КиМ дошло је до великог померања становништва. Према проценама UNHCR скоро 230 000 људи је у току 1998. године напустило своје домове због рата. Велики број је отишао у Албанију, Македонију, Босну и Херцеговину или широм СРЈ (SC, 1998). Страдања цивила у вези са конфликтом су укључивала: убиства, отмице, незаконито лишавање слободе, узнемиравање а било је и случајева силовања.²⁶⁵ Дакле насиље над цивилима је постојало и поред присуства представника мисије.

Оцена: 2 неуспех

Повратак избеглих и расељених лица

Иако је велики број људи напустио своје домове у току трајања мисије није дошло до организованог повратка избеглих и расељених лица. Било је случајева да се интерно

²⁶⁵ У току мандата мисије до 20.03.1999. године забележени су следећи тежи инциденти страдања цивила:

- јануар 1999. године ОВК убила 11 лојалних Албанаца код Пећи,
- 15. јануар 1999. године инцидент у Рачку у коме је према извештају ОЕБС убијено 45 албанских цивила (цео извештај је састављен под притиском Вилијема Вокера а касније је и тужилац Хелена Рантка сама потврдила да није била у питању масовна егзекуција већ су ране биле типичне за борбене операције),
- 14.03. 1999. године инцидент код села Хоча Загорска код Призрена у коме су полицајци убили 4 Албанца који су секли шуму,
- 10.03.1999. године убиство албанског младића у затвору у Приштини,
- фебруар 1999. године двојица Срба отета код села Букош (Вучитрн),
- фебруар 1999. године ОВК отела двојицу и убила једног мушкарца код села Велика Хоча ,
- фебруар 199. године ОВК отела двојицу Албанаца и пребила их на смрт због сарадње са српском полицијом (OSCE, 2003).

расељена лица враћају у своје домове не као резултат деловања мисије већ сопствена одлука која је често била врло ризична. Овоме треба додати честе случајеве да су људи под присилом протеривани из својих кућа од стране албанских терориста да би се вештачки генерисала хуманитарна криза на КиМ и подржао наратив информационе операције НАТО око масовног страдања цивила.

Оцена: 2 неуспех

Способност мисије да обезбеди ред

Мисија је започела своје ангажовање одмах по изгласавању резолуције СБ 1199 према којој је било одобрено укупно бројно стање од 2000 људи. У току ангажовања достигнут је максималан број од 400 међународних и 250 локалних радника и то крајем децембра 1998. године што је било знатно мање од одобреног. До повлачења мисије са простора КиМ дошло је на основу политичке одлуке а на због побољшања стања на терену тако да ова мисија не само да није успела да обезбеди ред него је довела до погоршања стања на КиМ.

Након повлачења са КиМ део особља је репатриран док је око 250 лица остало у Скопљу и од њих су направљене две мисије: ОЕБС ударна група за Косово која је помагала UNHCR око хуманитарних питања а касније ОЕБС за Косово која ће имати значајног удела у изградњи институција тзв. Републике Косово (OSCE, 1999).

Оцена: 1 апсолутни неуспех

Испуњење мандата мисије

Мисија ОЕБС је била специфична јер је имала посматрачки карактер без извршних овлашћења нити се од ње очекивао резултат у смислу промене стања на терену. Извештавање које је мисија чинила под контролом Вилијема Вокера нису допринела стабилизацији ситуације већ су била у функцији легитимизације војне операције која је већ била припремљена. Присуство мисије су користили терористи ОВК ради интензивирања напада на полицију и војску како би се изнудила њихова акција која ће потом бити погрешно интерпретирана у извештајима међународних посматрача.

Прикупљање података, извештавање, праћење покрета трупа на КиМ а посебно у заграничном појасу су активности које се врло лако могу назвати обавештајним радом

ангажовањем људских ресурса те је у том смислу мисија била успешна да лоцира јединце ВЈ и МУП РС. Пошто на КиМ нису одржани избори и није успостављена нова локална самоуправа мисија по овим задацима није имала резултата.

Оцена: 1 апсолутни неуспех

3.6.3.3 Мисија КФОР

Задржавање конфликта

Након уласка на КиМ, КФОР је био одговоран за контролу граница и а/л КиМ али нису успели да спрече преливање кризе са Косова на простор Централне Србије и Македоније чиме је у овом сегменту мисија показала неуспех.²⁶⁶ Примарна одговорност за безбедност границе након доласку међународних снага била је на јединицама КФОР, међутим од 2002. године од 18 граничних прелаза Косова са Албанијом, Македонијом и према централној Србији пет је остало у надлежности КФОР, 11 је предато УНМИК док се два покривају мешовитим патролама (S/2002/984, 2002). Фокус ангажовања на граници према Албанији била је превенција организованог криминала и шверца који се неометано одвијао, док је контрола границе према Македонији била усмерена на превенцију деловања тзв. Националне ослободилачке армије (S/1999/868, 1999)

Велики изазов за припаднике КФОР била је контрола границе према Централној Србији због проблема на капијама (1, 3 и 31) где је КФОР често планирао операције ради подршке снагама УНМИК које су требале су да обезбеде ове административне прелазе (S/2008/331, 2008).

²⁶⁶ Сукоб на југу Србије почео је 20.05.2000. године када је нападнут пункт полиције РС код Кончуља. Напад су извршиле снаге тзв. ОВПМБ (S/2000/634, 2000). У току 2001. године дошло је до ескалације сукоба а најжешћи сукоби избили су у марту 2001. године (S/2001/465, 2001). КФОР је у току 2001. године послао појачање на границу са Македонијом како би спречили покрете тзв. Националне ослободилачке армије (2001/832, 2001), (S/2001/578, 2001). У рејону Гњилана и Косовске Каменице били су центри за обуку и логистика ОВПМБ. За то време КФОР је покушавао да ојача своје присуство уз а/л како би спречио инкурзију на простор Централне Србије (S/2003/378, 2003). Велики број албанских екстремиста се након сукоба у Македонији и Србији враћа на КиМ а терористички лидери се предају снагама КФОР (Џавит Моруна, Фатмир Мехмети, Шефкет Муслију, Џемаил Хисени и Авдил Јакупи). На крају конфликта КФОР је евакуисао 350 терориста из македонског села Арачинова и тиме их спасио од сигурног пораза (S/2004/175, 2004). КФОР је у току марта 2001. године ухапсио и разоружао више стотина лица али то није било довољно да се спречи преливање конфликта, наоружања и опреме у Македонију (S/2001/465, 2001), (/2001/832, 2001). Нешто бољи резултати постигнути су након пораза албанских терориста у Македонији и њиховог повратка на Косово када је ухапшено 285 лица, одузето 2407 комада оружја, 1722 ручне бомбе, 169719 комада метака (S/2001/1002, 2001), (S/2002/183, 2002).

Од почетка примене Кумановског споразума ВЈ је поштовала све договорене услове повлачења са КиМ и таква пракса се наставила и у току сукоба на југу Централне Србије. Стављање под контролу и разоружање ОВК односно КЗК праћено је са више изазова.²⁶⁷ Кључни лидери и команданти ОВК су се борили за позиције у политичкој хијерархији Косова док су ниже рангирани припадници ОВК често били умешани у криминалне радње као што су пљачке, изнуде и отмице.²⁶⁸ Недостатак дисциплине и криминалне делатности биле су главна препрека мировним снагама у току стављања под контролу ове терористичке организације (S/1999/982, 1999).

Оцена: 4 делимичан успех

Степен насиља у присуству мировних снага

Није било погинулих бораца страна у конфликту што потврђује да стране поштују услове прекида ватре али је у исто време било више напада на снаге КФОР. У појединим случајевима је након употребе силе долазило до смртог исхода међу нападачима.²⁶⁹

²⁶⁷ Процес разоружања ОВК је био део Кумановског споразума којим је предвиђено да до Д+90 буде предато наоружање ове терористичке организације а посебно ће ригидне мере бити примењене према онима који у свом поседу буду задржали минско-експлозивна средства (S/1999/868, 1999). До 19. 09.1999. године ОВК је предала око 10000 комада углавном старог наоружања али се овим чином сматрало да је задатак разоружања завршен што је фактички било далеко од тачног (S/1999/1062, 1999).

²⁶⁸ Проблеми са дисциплином били су чести тако да је велики број припадника КЗК удаљен са дужности јер нису поштовали правила службе које је направио КФОР (S/2000/814, 2000). Најтежи случајеви повреде војне дисциплине били су учешће у борбеним дејствима на простору Македоније и југа Централне Србије. (2001/832, 2001), (S/2001/1002, 2001). Ново Правило службе које је увео КФОР почело је да важи од септембра 2002. године а у исто време су урађене нове идентификационе картице како би се тачно знао статус припадника Корпуса. Извршена је редукција бројног стања које би до јануара 2003. године требало да буде 3052 у активној и 2000 у резервној служби. За потребе реорганизације КЗК формирана је посебна радна група коју су чинили представници КФОР, УНМИК и КЗК која треба да обезбеди потребну инфраструктуру за функционисање КЗК (S/2002/984, 2002). Након усвајања формације, Правила службе и послова на инфраструктури КФОР је почео интензивну обуку КЗК (S/2002/725, 2002), (S/2003/301, 2003). Озбиљан проблем за КЗК представљала је оптужница за тероризам против активних припадника КЗК (Насер Аземи, Гезменд Зећири, Фреиз Делиу) из Витине који су оптужени пред судом у Гњилану. Тај случај је послужио као опомена да КЗК прекине све везе за АНА јер међународна заједница то неће толерисати (S/2003/616, 2003). Највећи проблем за међународну заједницу било је обезбедити мултинационални концепт ове структуре јер су мањинске заједнице имале јаку перцепцију КЗК као наследника ОВК. Од 190 позиција за мањине активној служби (166 мушкараца и 24 жене) било је непопуњено 113 места.

²⁶⁹ Неки од највећих инцидената у којима су забележени напади на КФОР:

- 13.06. 1999. године полицајац МУП РС пуцао на војнике КФОР-а а затим убијен,
- 13.06. 1999. године рањен немачки војник КФОР а у пуцњави један цивил убијен док је други рањен,
- 25.06.1999. године нападнута полицијска станица у Гњилану а када је КФОР узвратио ватру једна особа убијена а ухапшено више лица,
- 29.06.1999. године у сукобу КФОР и наоружаних нападача убијена једна особа,
- 29. 06.1999. године у сукобу КФОР и наоружаних нападача код Липпљана једна особа убијена (S/1999/767, 1999)

Напади на мировне снаге су били чести на почетку ангажовања али су суштински у питању били акти појединца или криминалаца те је њихов циљ био застрашивање и одвраћање. Ово је условило неколико смртних случајева мада је већина страдалих војника изгубила живот у несрећним случајевима везаним за извршавање задатака.²⁷⁰

Оцена: 4 делимичан успех

Заштита цивила

Након доласка мировних снага Срби и су постали мета перманентних напада Албанаца који су се неретко завршавали смртним исходом.²⁷¹ Пљачке, отмице, силовања и убиства су постали свакодневница на КиМ након доласка мировних снага (S/1999/767, 1999). Поред заштите цивила од директног насиља КФОР је преузимао мере да у сарадњи са Центром за разминирање УН смањи претње за цивиле које доносе неексплодирана убојна средства (S/1999/868, 1999), (S/2001/578, 2001).

У циљу заштите безбедности Срба КФОР је организовао пратњу конвоја којим се омогућује посета религијским објектима, гробљима или приступ школама и здравственим

-
- демонстрације и напади на руске војника КФОР код Ораховца (S/1999/982, 1999),
 - 24. 11.2000. године снајперски напад на КФОР код Звечана,
 - 26.11.2000. године оружани напада на КФОР МНБ Исток и Север (S/2000/50, 2000),
 - 23.08.2000. године из возила у покрету отворена ватра и том приликом је рањен војник КФОР код Вучитрна,
 - 19.09.2000. године нападнут пункт КФОР код Ђаковице (S/2000/1024, 2000),
 - 23.10.2000. године сукоб КФОР и локалних становника у Прилужју прилом кога је повређено неколико цивила,
 - 22.11.2000. године бомбама нападнути кампови КФОР у Пећи и Звечану,
 - 29.01.2001. године након сукоба Срба и Албанаца запаљен возило мисије ОЕБС,
 - почетком 2001. године више оружаних напада на КФОР и једна отмица војника КФОР (S/2001/205, 2001),
 - 24.10.2001. године убијен припадник КФОР у близини Брезовице (S/2001/1131, 2001),,
 - 11.08.2003. године нападнута база КФОР (S/2003/931, 2003),
 - 25.10.2003. године нападнута француска патрола код Србице и том приликом није било жртава (S/2003/1141, 2003).

²⁷⁰ Од доласка снага КФОР до 19.10.2004. године живот је изгубило 115 војника међународних снага.

<https://archive.is/20041224214135/http://www.spacewar.com/2004/041019134332.plak2o1d.html#selection-283.0-283.114>

²⁷¹ Поред низа појединачних инцидената и убистава један од најтежих злочина десио се у Старом Грацком када је 23.07.1999. године убијено 14 Срба (S/2004/262, 2004). Према званичној евиденцији КФОР до 27.07.2004. године убијено је укупно 194 цивила, од тог броја 73 су Срби (37,6%), 72 Албанца (37,1%), 5 Цигана (2,5%) и 27,8% непознатих етничких група (S/2004/262, 2004). Оно што забрињава је чињеница да починиоци углавном остану непознати а овако постављени односи жртава релативизују реалност и не приказују суштину распрострањеног и систематског насиља над Србима. У крајњем, не може бити исти однос према жртвама око 5000 Срба колико је их остало јужно од Ибра и 1.8 милиона Албанаца а сама природа етнички мотивисаних злочина завређује посебну пажњу.

установама. Од 2002. године тај задатак ће са КФОР прећи као примарна одговорност на УНМИК (S/2002/978, 2002), (S/2003/931, 2003).

Оцена: 4 делимичан успех

Успех у достављању хуманитарне помоћи

КФОР је обезбеђивао пратњу за деловање НВО које су достављале хуманитарну помоћ широм Косова. Поред тога одмах о доласку покренути су пројекти реконструкције путева, водоводних и канализационих система и електричне мреже. Од 12.12.2003. године оспособљена је пруга која са севера КиМ води ка Централној Србији (S/1999/868, 1999), (S/2003/130, 2003).

Оцена: 5 успех

Повратак избеглих и расељених лица

КФОР је био задужен за безбедност повратника на КиМ. Према подацима УН око 900000 Албанаца се вратило у своје домове док је повратак Срба и даље на минималном нивоу. За време трајања мисије постојале су процене да је на КиМ остало око 97000 Срба (S/1999/1062, 1999). Тај број обухвата углавном становнике који нису напустили своје домове након доласка КФОР и живе у енклавама на подручју Косова или у четири општине на северу покрајине. Чак и Срби који се врате постају мета напада Албанаца а КФОР није у стању да обезбеди безбедно окружење у коме би било могуће водити нормалан живот на КиМ.

Оцена: 4 делимичан успех

Изградња локалних капацитета за безбедност и владавину права

Изградња полицијских снага није био приоритетан задатак КФОР али су пружили помоћ прилико селекције и процене кандидата и друге облике подршке када је то било потребно посебно у раним фазама рада Школе за обуку косовске полиције (S/1999/982, 1999). Са друге стране, мисија је ментор развоја КЗК и његове трансформације у Косовске безбедносне снаге а касније у тзв. Војску Косова. Организацијска структура, обука, опремање, стандардизација и нормативни оквир у потпуности су прилагођени стандардима НАТО а на овом задатку мисија је блиско сарађивала са УНМИК и ОЕБС.

Услед процене да је дошло до побољшања ситуације мисије је присутна у зони операције али са значајно мањим бројем војника него на почетку мисије. У септембру 1999. године било је 49412 војника КФОР (S/1999/1062, 1999) дој је 31.03.2018. године тај број сведен на свега 4100 војника (S/2018/497, 2018).

Оцена: 5 успех

Способност мисије да обезбеди ред

О стању безбедности и људских права на КиМ говори чињеница да се Срби до својих кућа до школа, медицинских установа и сакралних објеката могу пребацити само организовано у аутобусима које прате међународне снаге (S/2000/177, 2000), (S/2000/177, 2000), (S/2002/62, 2002), (S/2004/71, 2004). Међутим, чак ни присуство мировних снага није гарант безбедности што је показано за време мартовског погрома када је за мање од 48 сати расељено је више од 4100 припадника мањинских заједница од којих је 82 % Срба а остало су Роми и Ашкалије (S/2017/911, 2017).

Оцена: 4 делимичан успех

Испуњење мандата мисије

Према проценама које износи ГС УН у свом извештају Савету безбедности КФОР у сарадњи са другим провајдерима безбедности представља врло ефикасан систем. (S/2018/497, 2018)

Оцена: Н није могуће оценити

3.6.3.4 Мисија УНМИК

Помоћ у решавању конфликта

Формирањем заједничке цивилне комисије која је требала да преузме контролу над Косовом и оформи прелазне институције започет је процес дијалога и помирења међу Србима и Албанцима уз приметно одсуство поверења код Срба према деловању међународне заједнице (S/1999/779, 1999). Гносеолошки се треба запитати шта је то помирење? Под којим условима и са којим циљем? У смислу подржавања помирења мисија је имала позитиван став према почетку преговора између Београда и Приштине без

предрасуда о будућем статусу (S/2008/692, 2008).²⁷² Схвативши важност ових преговора за успех не само мисије него и мировног процеса у целини мисија је са великом пажњом пратила динамику преговора између Београда и Приштине (S/2004/348, 2004), (S/2013/631, 2013).²⁷³

Изградња поверења на КиМ почела преко политичких елита и то на иницијативу високог представника UN (S/1999/779, 1999). УНМИК је промовисао дијалог различитим административним, политичким и економским мерама.²⁷⁴ Поред решавања централног етничког сукоба између Албанаца и Срба мисија је подстицала разговор и партиципацију других мањина (Роми, Египћани и Ашкалије) у јавном и политичком животу Косова (S/1999/779, 1999).

Мартовско насиље из 2003. године показало је све недостатке у организацији мисије и генералну неспособност контроле ситуације у покрајини. Акти масовног насиља су нарушили крхко поверење између Срба и Албанаца али и поверење Срба у способност мисије. У циљу промоције дијалога формирана је „Контакт група плус“ која у свом саставу има представнике чланица Контакт групе, ЕУ и НАТО (S/2004/613, 2004), (S/2004/348, 2004).

Мисија је 11.04.2018. године организовала радни састанак под називом „Приче са друге стране“ у коме су учествовали млади из различитих етничких средина. Расправљало се о међуетничким односима, укључивању младих у процесе доношења одлука, њиховом запошљавању, изградњи институција и способности младих људи на Косову (S/2018/407,2018).

Након доласка мировних снага задатак контроле границе поверена је снагама КФОР а помоћ су пружали полицајци УНМИК (S/1999/779, 1999). Велики проблем и врло мали успех мисија је имала у спречавању преласка а/л са централном Србијом и границе

²⁷² Између Албанаца и Срба никада није потписан мировни споразум што ову мисију чини специфичном јер је Кумановски војно-технички споразум потписан између НАТО и представника ВЈ и МУП РС.

²⁷³ У процес помирења и изградње Косова као државе укључене су и конфесионалне заједнице, међутим након проглашења независности Косова, владика Артемије је одлучио да се повуче из рада ових тела и комисија што је изазвало забринутост дела међународне заједнице да ће овакав став бити мултипликован међу српском популацијом на КиМ (S/2008/211, 2008).

²⁷⁴ Један од корака којим је промовисан међуетнички дијалог је пројекат издвајање Срба и Албанаца са територије Косова (САД) и стварање окружења за промоцију дијалога на територији треће земље. На једном таквом путовању које је организовано за 40 Срба и Албанаца у граду Арлију, држава Вирџинија, САД потписана је тзв. „Декларација из Арлија“ којом се позива на изградњу мултиетничког Косова (S/2004/71,2004).

према Македонији када је 2001. године избио сукоб између снага безбедности и Албанаца који су имали подршку и уточиште на КиМ. Припадницима тзв. Националне ослободилачке армије је у складу са регулативом УН бр. 2001/10 било забрањено кретање преко границе а преко 1200 људи је ухапшено и задржано (S/2001/926, 2001). То није било довољно да се заустави илегални преласци границе. Казна за оне које илегално пређу границу је 500 марака или 30 дана затвора а у неким случајевима казне може бити 5000 марака и годину дана затвора. У покушајима да се ограничи криза у Македонији граница је потпуно затворена што је имало негативног утицаја на крхке буџете Македоније и Косова и Македоније те је значајно поскупело робу на простору Косова. Касније је надлежност контроле граница предата мешовитим патролама УНМИК и КПС да би се постепено предавала КПС (S/2002/439, 2002), (S/2018/407, 2018).

Оцена: 3 делимичан неуспех

Степен насиља у присуству мировних снага

Према извештајима мисије снаге ВЈ и МУП РС поштују примирје и услове договорене споразумом док ОВК почиње са својом трансформацијом 19.06.1999. године н (S/2000/538, 2000). Од почетка мисије до краја период обухваћеног истраживањем страдало је укупно 55 припадника мисије. Од тог броја 12 је страдало у несрећама, 23 од болести, 12 у нападима и 8 у другим случајевима. Напади на УНМИК најчешће су се дешавали након важнијих догађаја који су се тicali односа Срба и Албанца, након покушаја хапшења лица на локалном нивоу или у вези са проблемима севера КиМ.²⁷⁵

Оцена: 4 делимичан успех

Заштита цивила

Од доласка мировних снага Срби су систематично нападани и прогањани чак и у присуству мировних снага и под њихово директном заштитом. Најбољи пример је напад

²⁷⁵ Неки од инцидената су: напад на УНМИК у Штрпцима 23.06.2000. године након нестанка Срба код Велике Хоче и напада на њихову имовину (S/2000/878, 2000), сукоб са Србима у Северној Митровици 14.05.2001. године (S/2001/565, 2001), сукоб са Албанцима у Приштини 08.01.2002. године након покушаја хапшења тројице осумњичених за ратне злочине, сукоб са Србима у Митровици 08.04.2002. године (S/2002/439, 2002). Најтежи инцидент десио се када су 23.03.2004. године убијени полицајци УНМИК и КПС док су били на дужности (S/2004/348, 2004). Посебно велики број инцидената десио се након проглашења независности Косова у српским срединама када је кренула серија напада на УНМИК персонал, возила и објекте (S/2008/211, 2008).

који се одиграо 02.02.2000. године када је аутобус UNHCR у коме је било 49 Срба погођен са ручним бацачем и када је погинуло 2 а рањено троје путника.²⁷⁶ Ово је био окидач за велике немире у Косовској Митровици приликом којих је дошло до протеривања Албанаца из северног дела града и Срба јужно од Ибра (S/2000/177, 2000). Срби су били мете систематског насиља од доласка мировних снага. Пљачкање имовине, паљење кућа, протеривање, физички напади су постали свакодневница Срба који су остали на КиМ и које међународне снаге нису успеле да заштите Пећ и Призрен су остали без Срба док су Ораховац и Митровица подељени по етничкој линији (S/1999/779, 1999).

Због све већег броја напада на Србе и мањине на КиМ КФОР је покренуо ограничену операцију трагања за наоружањем у којој је ухапшено око 1000 лица, одузето око 1100 пушака и пиштоља и око 1700 граната, око 1100 ручних бацача и око 170 000 метака (S/2000/177, 2000).

Упркос свим мерама на изградњи ефикасног система јавне безбедности који су градиле међународне снаге цео концепт је доживео апсолутни фијаско у марту 2004. године.²⁷⁷ Након мартовског погрома КФОР је организовао 50 пунктова близу насељених места и око 15 религијских објеката (S/2004/348, 2004). Додатне тензије су створене када је 26.07.2017. године запаљено возило Оливера Ивановића, лидера Грађанске иницијативе српске а само два дана касније и возило српског кандидата за градоначелника Звечана који није био са тзв. Српске листе (S/2017/911, 2017).²⁷⁸

Оцена: 3 делимичан неуспех

²⁷⁶ Од фебруара до маја 2000. године убијено је 16 Срба од укупно 66 случајева убистава на КиМ. (S/1999/779, 1999). Највећи инциденти били су: убиство двојице Срба код Гњилана, убиство свештеника и два помоћника у Клокоту, паљење кућа минобацачки напад на Велику Хочу и Гораждевац, напад бомбом на српску децу на игралишту код Обилића, прегажена српска деца у Липљану (S/2000/878, 2000).

У току насиља на Србима у марту 2004. године убијено је 19 особа од којих је 11 Албанаца и 8 Срба док је повређено 954 особе. Повређено је 65 међународних полицајаца и 58 припадника КПС, 61 припадник КФОР. Уништено је око 730 кућа и велики број српских цркава и манастира (S/2004/348, 2004). Након ових немира ухапшено је 260 лица који се могу довести у директну везу са насиљем. Међународни тужиоци обрађују 45 случајева док је око 120 случајева предато у надлежност локалних судова (S/2004/348, 2004).

²⁷⁷ У складу са овим концептом прва линија реаговања је КПС, друга УНМИК а трећа КФОР (S/1999/779, 1999).

²⁷⁸ Оливер Ивановић убијен је 16.01.2018. године под још неразјашњеним околностима. Ово убиство је створило додатне међуетничке тензије на КиМ али и међу припадницима српске заједнице (S/2018/407, 2018).

Успех у достављању хуманитарне помоћи

Мисија је координисала рад свих организација за поделу хуманитарне помоћи на КиМ (UNHCR, Светски програм хране, Светска здравствена организација, Међународна организација за миграције и Организација међународног Црвеног крста) које раде са још 45 НВО. Приликом дистрибуције хуманитарне помоћи водило се рачуна о заштити угрожених категорија пре свега Рома и Срба (S/1999/779, 1999). Велики проблем је и даље представљао слободан приступ школама и медицинским установама јер нема суштинске слободе кретања за мањинске заједнице (S/2000/177, 2000), (S/2000/177, 2000).

Оцена: 4 делимичан успех

Повратак избеглих и расељених лица

Према процени UNHCR за време рата на КиМ било је расељено око 1,3 милиона Албанаца. Од тог броја око 800000 је отишло у Албанију и Македонију док је око 500 000 било интерно расељених. Након уласка НАТО трупа на Ким до 08.07.1999. године на КиМ се вратило око 650 000 или 81% Албанаца док је око 235 000 Срба, Црногораца и других мањина напустило КиМ и отишло према Србији и Црној Гори (S/2000/177, 2000), (S/1999/779, 1999). Од укупно 229 900 регистрованих расељених Срба и Црногораца са КиМ до 2001. године вратило се 2432 или 1% лица што је поражавајуће мали број. Главни разлог је уништавање имовине, недостатак безбедности и економски неодржив опстанак. Посебан проблем је окружење у коме ће живети Срби који се врате на КиМ. У 21. веку на простору Европе постоје енклаве (или гета) у којима живе припадници једне етничке групе што је највећи доказ пораза међународних мисија у овом сегменту. Само постојање ових енклава негира основна људска права и претпоставке грађанског друштва тзв. Косова. Приликом евалуације успеха према овом критеријуму (али и другим као што је безбедност, демократска транзиција и сл.) до пуног изражаја долази проблем перспективе истраживача или циљне групе где се реализује истраживање. У оцени успеха мисије из перспективе повратка Албанаца она је постигла потпуни успех док је повратак Срба доживео потпуни неуспех. Узевши ово у обзир мисија је постигла резултате у повратку једне етничке заједнице али да напредак не води ка потпуном остварењу датог критеријума.

Оцена: 3 делимичан неуспех

Изградња локалних капацитета за безбедност и владавину права

Изградња локалне полиције на КиМ је био један од приоритета мисије. До постизања пројектоване способности локалне полиције на КиМ су биле распоређене међународне полицијске снаге (1800 обичних полицајаца, 1150 полицајаца у наменским полицијским снагама подељених у 10 јединица и погранична полиција као посебна снага мисије).²⁷⁹ Процес регрутације у локалне полицијске снаге је кренуо одмах по доласку међународних снага а мисија је предузела значајне мере ка почетку обуке снага (S/1999/779, 1999). Заједно са мисијом ОЕБС створен је институционални и легислативни оквир за изградњу полицијских снага које су почеле самостално да делују на КиМ (S/2004/71, 2004), (S/2004/348, 2004). Мисија је покренула истражне поступке у вези са лошим поступањем полиције у марту 2004. године чиме је обухваћено око 100 локалних полицајаца који нису учини довољно да заштите Србе од насиља (S/2004/348, 2004).

У складу са Кумановским споразумом међународне снага су имале задатак да разоружају ОВК и то је процес који је званично трајао од 21.06. до 19.09.1999. године.²⁸⁰ Језгро ОВК трансформисано је у Косовски заштитни корпус (КЗК) који је формиран 21.01.2000. године. Према одобрењу од НАТО, КЗК је могао да има укупно 5052 припадника од којих 2000 у резервном саставу. Од тог броја 10% било је предвиђено за припаднике мањинских народа (S/2000/177, 2000).

Процес обуке и формирања јединица на почетку обележен је недисциплином припадника, умешаност у кривична дела и ратне злочине али и отворени антагонизам према Србима и употреби српског језика у КЗК (S/2000/177, 2000), (S/2000/538, 2000), (S/2001/926, 2001). У каснијим фазама формирања оружаних снага, након проглашења независности Косова прво је формирано Министарство за безбедносне снаге (S/2001/218,

²⁷⁹ Одговорност за стање безбедности на КиМ непосредно након доласка мировних снага била је на припадницима КФОР. Касније је прешла у примарну надлежност међународне полиције да би у задњој фази, након изградње потребних способности та одговорност прешла у надлежност локалне полиције. Као резултат оваквог деловања створен је систем одговорности за безбедност и реаговања у случају напада на Србе или других инцидената који могу нарушити безбедност КиМ. Прво реагује локална полиција, затим полиције ЕУЛЕКС па на крају КФОР. Управо се ово почело користити као главни наратив слабог реаговања КФОР на дешавања која могу да узнемире и угрозе српско становништво.

²⁸⁰ Терористи ОВК су према евиденцији мисије предали укупно 6700 пушака, 300 пиштоља, 900 комада оружја за ватрену подршку и 300 комада оружја за противоклопну борбу. Накнадно је од припадника ОВК одузето око 1300 пушака, 300 пиштоља, 81 комада оружја за подршку и 18 противоклопних система. И после овога регистровано је одузимање још око 2000 комада оружја одузетог од Албанаца док је око 700 комада остало од ВЈ. Велики број припадника ОВК није разоружан и то је био посебан безбедносни проблем како за мисију тако и за Србе на КиМ.

2001) а КЗК је преименован у Косовске безбедносне снаге у које су ушли припадници КЗК који прођу скрининг међународних снага (S/2004/71, 2004), (S/2008/692, 2008).²⁸¹

Посебан значај у изградњи државних институција имала је реформа система правосуђа на КиМ. Ови процесом је управљала Канцеларија за правосуђе мисије УНМИК која се бавила радом судова, судским службама и затворима, развојем полицијских снага у циљу поштовања закона и људских права и обуку свих актера у оквиру система правосуђа Косова. На почетку мисије формиран је Врховни суд Косова који треба да надгледа одлуке пет регионалних судова а истовремено је успостављена институција државног тужиоца. У избору службеника који ће бити у систему издржавања казни водиће се рачуна о поштовању људских права и процесирању ратних злочина.²⁸²

Мисија је на себе преузела обавезу издавања личних докумената грађана док се не успостави база података на основу матичних књига које су водили органи Републике Србије. На овај начин је превентивно деловано у борби против илегалних миграција, трговине људима али и да би се довео у ред процес утврђивања власништва над имовином на КиМ (S/1999/779, 1999).

Посебан значај дат је формирању суда за ратне и етничке злочине на основу директиве УНМИК бр. 1999/6 (S/2000/177, 2000), (S/2002/62, 2002). У реакцији правосудног система тзв. Косова на мартовски погром 35 предмета је дато у надлежност међународних тужилаца док су локални тужиоци подигли 300 оптужница. Од 147 случајева који су покренули локални тужиоци, 145 је решено пресудама локалних судова док 2 нису решена. У исто време Суд за прекршаје казнио је 116 људи (S/2008/211, 2008).

Поред изградње судског система на територији коју контролишу Албанци мисија је у сарадњи са КФОР предузела насилну акцију како би се спречио рад српског суда у

²⁸¹ Косовске безбедносне снаге ће касније прећи у Војску Косова а то је 05.03.20118. године на прослави 20 година од оснивања ОВК најавио Хашим Тачи. Оснивање војске је рађено уз потпуну подршку САД док су остали актери укључујући и УНМИК постали немоћни да било шта промене или зауставе.

²⁸² До краја децембра 1999. године мисија је селектовала 301 тужиоца и судију а очекивања су била да ће до краја марта 2000. године бити око 400 службеника (од тог броја 47 позиција је предвиђено за мањине на КиМ а само 6 за припаднике српске заједнице) које ће обављати ове важне послове у систему правосуђа (S/2000/177, 2000). У погледу реформе система издржавања затворских казни урађено је неколико турнуса селекције и обуке кадра. Затвори у Приштини и Митровици су у надлежности УНМИК, Гљилане, Бондстил и Пећ су били под контролом КФОР док је Призрен био под контролом локалних снага S/2000/177.

Косовској Митровици. Том приликом један припадник УНМИК је погинуо, 64 су повређена а рањено је још 24 војника КФОР и Срба цивила (S/2008/458, 2008).²⁸³

Оцена: 4 делимичан успех

Институционална способност државе

Мисија УНМИК је учествовала у супервизији изградње институција мада је примарна одговорност за овај задатак била на мисији ОЕБС (S/1999/779, 1999). Успостављање јавних служби ишло је у пет фаза: прва је била успостава ауторитета УНМИК као администратора територије, друга фаза била успостава система јавних служби, трећа фаза била је припрема избора, четврта фаза је надгледање формирања власти након избора и пета фаза која ће водити ка потпуној предаји власти на локалне институције у складу са политичким решењем кризе (S/1999/779, 1999), (S/2000/177, 2000).

У току успостављања институција инсистирало је на принципима етничке партиципације па мисија предузима кораке ка испуњавању овог услова у оним министарствима у којим је нашла недовољну заступљеност мањина (S/2002/439, 2002). У складу са тим одређено је да Гранична полиција Косова има 20% формацијских места за припадника мањина у свом саставу (S/2004/348, 2004).

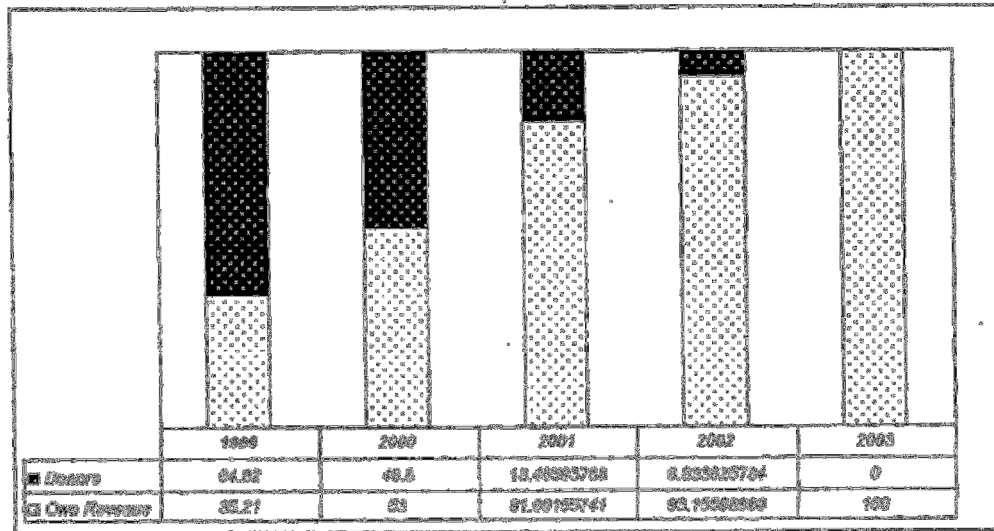
Један од значајних показатеља државности је и израда буџета. Први консолидовани годишњи буџет за Косово направљен је под супервизијом економских стручњака УНМИК у 2000. години. Овај буџет (Графикон бр.19) је био је и даље завистан од страних директних донација које су чиниле 46% прихода што је била значајна разлика од 1999. године када је то било скоро 70% (S/2000/177, 2000). У току 2000. године дошло је до побољшања економске ситуације због запошљавања у јавном сектору и увођења система ПДВ, царина и акциза. Овом треба додати чињеницу да је систем царина Косова активан од септембра 1999. године (S/2000/177, 2000).

У току 2000. године формиран је Централни фискални савет који је покушао да успостави равнотежу између прихода и расхода буџета (S/2000/878, 2000). До краја 2001.

²⁸³ У укупној ревизији правосудног система тежи се заступљености жена и мањинских народа, међутим судство на КиМ је остало и даље неефикасно јер крајем 2017. године има преко 350000 нерешених предмета (S/2017/911, 2017).

године 90% робе која је улазила на КиМ била је царинена док је роба која је улазила из Србије на север КиМ подлежала систему такси мисије УНМИК (S/2001/926, 2001).

Chart 2
Kosovo budget: total revenue
Outturn and Estimated
(in percentages)

Графикон бр. 19 Структура буџета Косова од 1999-2003. године (S/2004/71, 2004).

У циљу самоодрживости буџета Косова ММФ даје примедбе које се односе на мала капитална улагања, пропусте по питању царина и такси али и ниски приходи од приватизације који су у великој мери заменили директне донације страних земаља. Упркос јасном противљењу Републике Србије због започетог процеса приватизације, продају се предузећа у власништву Републике Србије да би се смањиле донације страних земаља. За тзв. Косово и његов буџет централну улогу има Косовска енергетска корпорација-КЕК која је значајно поправила наплату електричне енергије и тиме обезбедила стабилне приходе за буџет (S/2008/458, 2008).

Оцена: 4 делимичан успех

Демократска транзиција друштва

У циљу партиципације Срба на изборима 25.10.2002. године потписан је споразум између Владе Србије и мисије којим се охрабрује учешће Срба на изборима како би се кроз привремене косовске институције борили за своја права (S/2002/62, 2002). Учешће

Срба и других мањина у политичком животу Косова и даље је обележено тешком позицијом Срба на КиМ и наметнутим осећајем кривице за претходне сукобе и страдања на простору КиМ. Политичко деловање Срба на КиМ подељено је између самосталног деловања дела Срба који верују да своја права треба да остваре кроз институције Косова независно од политике званичног Београда и групе политичких партија окупљених око Српске листе под контролом власти у Београду.

Са друге стране политичку и друштвену елиту на Косову углавном чине Албанци који су бивше вође ОВК и осумњичени за ратне злочине док је опште гледано, међу Албанцима врло мало грађанских, умерених и проевропских политичких опција које не могу бити гарант прогресивног развоја демократије на КиМ.

Оцена: 4 делимичан успех

Економски напредак

Обзиром на значајне залихе угља на Косову и потенцијала у производњи електричне енергије, један од приоритета међународне заједнице на КиМ био је успостављање контроле над системом за производњу и промет електричне енергије.

Када је мисија дошла на КиМ термоелектране Облић 1 и 2 нису радиле те су предузете мере да се ова постројења поново покрену (S/1999/779, 1999). Следећи велики корак у економском опоравку тзв. Косова било је успостављање контроле над рудницима Трепча што је била основа трајне економске ревитализације и успешне социјалне политике на КиМ.

Један од процеса који је реализован у сумњивим околностима је приватизација државних предузећа у власништву Републике Србије. У почетку овог процеса направљена је база од 156 државних предузећа који чине око 90 % укупног броја ових предузећа на КиМ (S/2000/177, 2000), (S/2000/177, 2000).²⁸⁴ Заједно са Европском Агенцијом за

²⁸⁴ Према подацима Владе Србије, 58% имовине на Косову и Метохији припадало је Србима, Српској православној цркви и предузећима у власништву Републике Србије. УНМИК је до 2003. на располагање Косову предао непокретности државе Србије на Косову и Метохији у вредности од око 1,5 милијарди евра. Већ до марта 2010. године, према подацима којима је располагало Министарство за КиМ, Приштина је приватизовала 545 друштвена предузећа, вредних 220 милијарди долара. У 95 % случајева купци су били Албанци. Предузећа су приватизована, односно продата по далеко нижој вредности од тржишне. Најбољи пример за то је приватизација „Пећке пиваре“, из јуна 2006. године, која је продата за 11,1 милион евра једном албанском бизнисмену, што је, према објективним проценама, износ који је 10 пута мањи од реалне тржишне вредности. Овај процес ће остати један од проблема у односима Београда и Приштине јер су процене да је више од 900 фабрика на КиМ, чији је власник држава Србија, „отето“ у процесу такве

реконструкцију разматрани су могући модели ревитализације ради приватизације ових предузећа (S/2000/878, 2000). Посебно одељење мисије задужено за трговину и индустрију надгледало је процес приватизације.²⁸⁵ Оваквим деловањем остварена је корист за буџет Косова али је сигурно да је овај процес неће довести до стабилизације односа између Срба и Албанаца. Посебно забрињава чињеница да су се међународне организације тако ноншалантно односиле према имовини државе Србије а да при томе нису покушале да успоставе никакве координационе механизме са представницима Републике Србије.

У суштини овај процес неће бити завршен док се не реши проблем рудника Трепча и језера Газиводе јер су оба објекта од стратешког економског значаја какао за Србију тако и за тзв. Републику Косово. Очигледно да је сам процес приватизације уместо стабилизације отворио и нове теме око којих се споре Србија и тзв. Косово. Представници међународне заједнице у договору са лидерима тзв. Косова су овакве потезе направили да би смањили директне донације (трошкове) својих држава, створили новчану масу неопходну за функционисање државе на Косову али и да би суштину проблема односа и дијалога између Србије и Косова дислоцирали на техничка питања власничких права над државним предузећима на КиМ.

Оцена: 3 делимичан неуспех

Суверенитет државе

У имплементацији мандата мисија УНМИК истиче да ће поштовати резолуцију 1244 и територијални интегритет СРЈ и Републике Србије и преузима привремену управу над покрајином уместо органа Републике Србије (S/1999/779, 1999). Први корак био је укидање паралелних албанских институција на КиМ које су функционисале од 1990.

пљачкашке приватизације, а да Срби на КиМ или држава Србија нису добили ниједан динар. <http://standard.rs/2017/12/20/srbija-ce-insistirati-na-reviziji-privatizacija-na-kim/>

²⁸⁵ Значајан прилив новца у буџету Косова био је на основу приватизације државних предузећа. Од 01.01.2008. године Косовска Агенција за приватизацију је имала 30 циклуса приватизације на којима је продато 312 предузећа. Од тог процеса буџет је приходовано око 362 милиона евра. Косовска енергетска корпорација (КЕК) је формирана 2007. године чини значајан удео у буџету Косова (S/2008/211, 2008).

Након сукоба на КиМ незапосленост је била преко 60 %. У првим годинама функционисања мисије дошло је до запошљавања у јавном сектору, трговини и пољопривреди али је проценат и даље био између 50-60%. На Косову има укупно око милион радно способних људи а у јулу 2003. године било је 276000 незапослених. Да би се амортизовали проблеми и створила економски самоодржива држава потребне су веће стране инвестиције и привредни раст.

године (S/2000/177, 2000). Управљање територијом вршено је на основу *Уставног оквира за привремену самоуправу на КиМ* из 2001. године (S/2001/926, 2001).

Због проблема који би могао настати у вези са коначним статусом територије КиМ али и ради политичке „куповине времена“ покренута је иницијатива *Стандарди пре статуса* којим се жели радити на изградњи институција док се најтеже питање статуса оставља за крај (S/2002/1126, 2002).²⁸⁶

Скупштина Косова је 17.02.2008. године у присуству мисије прогласила независност Косова. Овај једнострани политички акт додатно је закомпликовао ситуацију на КиМ јер власти Републике Србије не признају ову одлуку. Мисија ће наставити да ради у складу са резолуцијом 1244 али више не помиње суверенитет Србије.

Проглашење независности изазвало је велике протесте српске заједнице на Ким и сталне тензије које до данас нису решене (S/2008/211, 2008). Након проглашења независности појављује се политички наротив да сама мисија нема смисла у измењеним околностима те се све гласније помиње њено укидање. Овим би се маргинализовао значај СБ УН (Русије и Кине пре свега) у процесу решавања ове кризе и она би сигурно добила пројектовани епилог према антиципацији западних земаља. Међутим мисија је опстала али са знатно мањим утицајем на било каква дешавања у покрајини.

Уз присуство мисије 15.06.2008. године усвојен је Устав Косова а само два касније и химна Косова. Уследиле су одлуке да се отвори 17 амбасада Косова у земљама које су прве признале ову тзв. државу (S/2008/458, 2008). Процес изградње државе је ишао ван оквира и надлежности мисије УНМИК и до 31.10.2008. године 52 земље су признале Косово а уследиле су апликације за чланство у МФ и Светској банци (S/2008/692, 2008).

Овакав развој догађаја није позитивно деловао на решавање конфликта па се и на овом примеру поставља озбиљно питање да ли је могуће изградити мир тако што се стварају државе деловањем треће стране и то у условима када једна од страна категорички одбија да се идентификује са новим државом на чему се инсистира у току мировног процеса. Мисија није успела да сачува суверенитет Србије на КиМ али је са друге стране

²⁸⁶ У припреми за проглашење независности Косова, Марти Ахтисари је направио предлог за коначно решења кризе на Косову. Овај предлог није прошао у СБ УН али је постао политичка платформа и основни наротив албанских политичара у припреми и проглашењу независности а касније и у преговорима са Србијом (S/2008/354, 2008).

подржала све процесе који воде ка изградњи суверенитета Републике Косово. У оваквим условима коначан успех није изванредан.

Оцена: 4 делимичан успех

Испуњење мандата мисије

Основни резултати које је мисија до сада постигла могли би се свести на следеће:

- направљен је прогрес у области владавине права, али је остало питање ефикасности судства и партиципације Срба у овим институцијама,
- слобода кретања није остварена за све заједнице посебно за Србе из енклава који још увек морају да путују у пратњи полиције или КФОР,
- самоодрживи повратак мањинских заједница није успостављен,
- економски напредак на КиМ је видљив и у перцепцијама међународних економских институција али остаје питање процеса приватизације државних предузећа на КиМ,
- права на имовину се споро примењују посебно код имовине Срба и Српске православне цркве,
- дијалог између Косова и Србије је оптерећен бројним питањима локалног, регионалног али и глобалног безбедносног оквира,
- мисија сматра својим великим успехом разоружавање ОВК и формирање КЗК али не предузима никакву одговорност нити кораке како би се зауставило формирање Безбедносних снага Косова нити Војске Косова (S/2004/907, 2004).

Проглашењем независности Косова мисија УНМИК сматра да су наступиле нове околности од значаја за наставак мисије и то користи као оправдање да своје надлежности преда регионалним организацијама по убрзаној процедури. ОЕБС ће бити примани сукцесор у области изградње институција, владавине права и људских права док ће мисија ЕУЛЕКС наставити послове у области реформе и изградње правосуђа (S/2008/211, 2008). Ова излазна стратегија УНМИК има више ефеката: очување УН као организације која је статусно неутрална, интеграција безбедносне политике ЕУ на простору КиМ, промена преговарачког оквира око коначног решења питања Косова, афирмација евроатлантске политике у региону Западног Балкана те измештање питања Косова из „Њујорка у Брисел

са вероватном тенденцијом повратака у Вашингтон“ (S/2008/354, 2008), (S/2008/692, 2008).

Мисија УНМИК је постигла одређене резултате али је чињеница да је активна и да се у њеном присуству дешавају процеси неспојиви са резолуцијом 1244 чини одговорном за целокупно стање на КиМ. О успеху или неуспеху мисије као таквом може се говорити тек по окончању примарног конфликта тј. коначног решавања статуса КиМ јер покушаји западних политичара да се мисија након 20 година оконча као декларативно успешна нису прошли СБ. Узевши све то у обзир коначни успех у испуњењу мандата у овом тренутку није могуће оценити јер је доста флуидних политичких процеса који могу утицати на успех мисије у овом сегменту.

Оцена: Н - Успех се не може оценити

3.6.3.5 Мисија ЕУЛЕКС

Степен насиља у присуству мировних

Припадници мисије у више наврата били су мета напада и то углавном на северу КиМ где су возила често каменована а дешавали су се и случајеви отварања ватре из пешадијског наоружања као и подметања експлозивних направа. Циљ напада је преваходно застрашивање односно ускраћивање припадницима мисије слобода кретања у зони операције.²⁸⁷

Оцена: 4 делимичан успех

Заштита цивила

Пуних десет година након конфликта Срби немају слободу кретања а мисија сматра успехом што се користе конвоји којим Срби могу доћи до својих кућа, цркава и гробља (S/2009/149, 2009). Ово је директна потврда да мисија није успела да обезбеди слободу кретања за све грађане на КиМ што се свакако не може квалификовати као успех.²⁸⁸

²⁸⁷ Највећи инциденти у којима су нападнути припадници мисије били су: 30.05. 2009. године када је возило ЕУЛЕКС нападнуто близу Зубиног Потока, 19.06.2009. године када је бачена бомба на капији 31, дана 12.07.2009. године откривена је експлозивна направа близу капије 31, дана 07.09.2009. године отворена ватра на возило мисије, дана 25.04.2014. године на два возила мисије отворена ватра код села Бање, општина Зубин Поток (S/2014/558, 2014).

²⁸⁸ На основу резултата истраживања које је спровела НВО „Хумани центар“ у мају 2016. године чак 77,7% Срба процењује безбедносну ситуацију као веома лошу док се према истраживањима „Центра за мир и

Иако је број напада на Србе смањен нису обезбеђена основна људска права и слободе за припаднике српске националне мањине посебно у енклавама на простору јужно од Ибра. Припадници српске националне мањине на КиМ су перманентна мета етнички мотивисаног насиља или злочина мржње. У изучавању ових облика насиља појављује се дистинкција у броју инцидената јер не постоји консензус чак ни међу различитим мисијама који облици насиља се могу сврстати у етничко насиље а шта су криминална дела у вези за нарушавањем јавног реда и мира.²⁸⁹ Увођење додатних дефиниенса у квалификовању „етнички мотивисаних злочина“ врло лако се добија дисторзија реалности општег стања безбедности јер се злочини лако сврставају у друге категорије па се ствара идилична слика у којој је етничко насиље минимално. Као директна последица оваквог приступа нема јединственог става о броју инцидената тако да се цео проблем минимизовао и из безбедносног прешао у политички домен.²⁹⁰

Као посебан облик злочина мржње, насиља и застрашивања цивила је рушење верских објеката и девастација споменика. Нападима на сакралне објекте уништава се и све што је профано, тј. шаље се јака порука мржње и затиру важни елементи идентитета Срба на КиМ али и српске државе у целини. Како би се амортизовало систематско насиље над Србима а уједно у свет послала слика о Косову као успешном пројекту и мултикултурном и мултиконфесионалном друштву покренут је пројекат обнове верских објеката порушених у мартовском насиљу 2004. године. Иницијативу је покренуо Савет

толеранцију“ само 14,1 % Срба на северу КиМ изјаснило да је тренутна безбедносна ситуација на КиМ добра (Humani centar, 2016).

²⁸⁹ ОЕБС сматра да су злочини мржње или злочини на основу предрасуда „врста злочина који су мотивисани нетолеранцијом према једној групи у друштву које карактеришу предрасуде и насиље према одређеној групи“. Оваква дефиниција претпоставља да су злочини мржње сва акта која су усмерена против лица али и симбола друге заједнице према којој се насиље врши.

УНМИК користи флоскулу „Потенцијално етнички мотивисано насиље“ (Potentially Ethnically Motivated Incident - РЕМИ) којим се сматрају инциденти који испуњавају следеће услове: жртва из осетљиве етничке групе, мора постојати историја насиља над том групом, починилац је непознат или припада другој етничкој групи и околности морају јасно указати да не постоје други мотиви напада (ODIHR, 2009) .

ЕУЛЕКС сматра да је потенцијално етнички мотивисано насиље „сваки инцидент где су умешане две етничке групе где је починилац познат или непознат и где је мета напада лице или имовина друге етничке групе“.

²⁹⁰ Званични подаци мисије УНМИК показују да се тренд етнички мотивисаног насиља смањује. Тако је за 2011. годину приказано 406 злочина мржње а за 2012. годину 361 што се коси са извештајима специјализованих радних тела мисије који су само за 2014. годину пријавили 336 инцидената у 2016. години и 496 инцидената у току 2014. године. Интересантно је да се према подацима ОЕБС у 2014. години десило 479 инцидената а да је Косовска полиција у исто време забележила само 19 таквих случајева (Максимовић, 2016).

Европе који је формирао Комисију за реконструкцију чији је рад мисија подржавала на више начина.

Оцена: 4 делимичан успех

Изградња локалних капацитета за безбедност и владавину права

Након доласка на КиМ припадници ЕУЛЕКС су распоређени у свим полицијским станицама и на граничним прелазима на КиМ. Део снага који је распоређен на северу био је директно подређен команди мисије у Приштини. Мисија је посебно охрабривала успостављање мешовите полиције (Срби, Бошњаци и Албанци) у Северној Митровици (S/2009/149, 2009). У циљу борбе против организованог криминала и ефикасније размене информација успостављен је директа контакт са полицијским агенцијама у Скопљу, Подгорици и Тирани (S/2009/300, 2009).

Битан напредак остварен је у реформи легислативног оквира за рад правосудних органа на КиМ.²⁹¹ Правосудни систем Косова је и поред реформских процеса остао блокиран са великим бројем нерешених предмета док судије и тужиоци ЕУЛЕКС надзиру рад својих колега на Косову на свим нивоима.²⁹²

Посебну улогу ЕУЛЕКС има у подршци Анитикорупцијске агенције Косова а односи су уређени тако да тужиоци ЕУЛЕКС добијају редовне извештаје и информације о раду ове агенције (S/2009/300, 2009). Након успостављања судске власти Косова на северу потврђено је постојање 3000 случајева који су у току и 30000 случајева који су у фази истрага (S/2010/5, 2010) што је додатно отежало рад правосудног система Косова.

²⁹¹ У марту 2012. године Скупштина Косова усвојила је Закон о полицији који је одмах ступио на снагу. Нови предлог закона је прошао јер је претходни одбачен због недостатака на које је указао ЕУЛЕКС. Мисија је наставила легислативну подршку полицијским и правосудним органима на КиМ. Пружена је помоћ у писању закона о Специјалном тужиоцу и Закона о судовима као и Кривичног закона који је битан за рад полиције (S/2012/275, 2012).

²⁹² У 2009. години мисија је регистровала око 142 000 нерешених предмета. Посебан изазов били су случајеви ратних злочина у које су умешани високи руководиоци бивше ОВК. Тужиоци ЕУЛЕКС су према потписаном меморандуму преузели 176 предмета док су судије добиле 90 случајева од УНМИК судија и тужилаца. Само у јануару 2009. године тужиоци су примили 1187 случајева могућих ратних злочина од 1990. године (S/2009/149, 2009). Мисија је самостално и у сарадњи са тужиоцима за ратне злочине из Србије била укључене у истраживање масовних гробница. Дана 03.03.2009. године ЕУЛЕКС је изрекао прву казну за ратни злочин и то Албанцу који је починио злочин против другог Албанаца. Ово је била пракса која је настављена са вероватном тенденцијом унутаретничког а не међуетничког помирења (S/2009/300, 2009).

Мисија је преузела део случајева ратних злочина за које се претпоставило да могу изазвати унутрашњу нестабилност или друге негативне појаве опасне по безбедност полицајаца, тужилаца, судија или сведока у поступку.²⁹³

У сарадњи са правосуђем Косова развијен је програм заштите сведока (S/2011/281, 2011) посебно због случајева убистава потенцијалних сведока против албанских лидера у Хагу али и пред Специјалним судом за ратне злочине ОВК. Ово је постало важно питање након извештаја Специјалног истражитеља Савета Европе Дика Мартија након чега је покренута званична истрага о трговини органима на Косову.²⁹⁴ Након истраге 02.03.2011. године подигнута је оптужница против четири лица из клинике Медикус (S/2011/281, 2011), (S/2011/514, 2011), (S/2012/72, 2012). Тај случај је добио судски епилог тек 24.05.2018. године када је власник клинике Љуфти Дервиши осуђен на 7,5 година затвора док је Сокољ Хајдини осуђен на годину дана затвора.

Уз подршку ЕУЛЕКС направљен је предлог и дошло је до примене новог Закона о судовима и Закона о кривичном поступку. Поред праћења имплементације нових закона као део реформе система правосуђа велика пажња се посвећује реформи система за издржавање затворских казни (S/2013/72, 2013) у чему је остварен значајан напредак.

Оцена: 4 делимичан успех

Институционална способност државе

У складу са мандатом мисија је помагала развоју Царинске службе и Граничне полиције Косова. Од 09.12.2009. године ЕУЛЕКС је успоставио своје царинске

²⁹³ У суђењу за ратне злочине ЕУЛЕКС је постигао врло скромне (али очекиване и за услове Косова политички коректне) резултате. Рустем „Реми“ Мустафа бивши командат ОВК осуђен је на 6 година због злочина над ратним заробљеницима 1998 и 1999. године (S/2010/5, 2010). Касније је пресуда смањена на четири године. Сулејман Селими и Сами Лушатку су заједно са осталим оптуженима из „Дреничке групе“ суђени за убиство цивила. Тек 2015. године Селими бива осуђен на 8 година затвора. Касније му је одлуком Апелационог суда казна смањена на 7 година. Сами Луштаку је осуђен на 12 година али је пресуда укинута одлуком Врховног суда Косова.

Мисија ЕУЛЕКС је од мисије УНМИК наследила око 1200 случајева ратних злочина и до сада је затворено 500 предмета. Око 300 случајева је још на обради у тужилаштву Косова за ратне злочине и ЕУЛЕКС. Мисија је независно од ових случајева иницирала још 51 случај ратних злочина а тренутно се истражује 100 случајева док је 5 суђења је у току. Косовско правосуђе је самостално довело до краја и изрекло 15 пресуда за ратне злочине и то за 7 Срба и 8 Албанаца. Још увек није решена судбина 216 несталих особа а за време мисије 330 особа је идентификовано и посмртни остаци су дати њиховим фамилијама <http://www.eulex-kosovo.eu/en/news/000427.php>.

²⁹⁴ У циљу истраге навода из извештаја Дика Мартија формирана је специјална комисија ЕУЛЕКС (S/2015/74, 2015).

службенике на Капије 1 и 31 према централној Србији али само у току видног дела дана из безбедносних разлога (S/2009/149, 2009). Ово се променило 15.01.2010. године од када је успостављено целодневно присуство цариника ЕУЛЕКС на административним прелазима. Од тог тренутка је почела контрола путничког саобраћаја а службеници мисије преузели су и пуну контролу над теретним саобраћајем у овом делу КиМ (S/2009/300, 2009). Гранична полиција Косова је на основу процена међународне заједнице прво преузела границу са Македонијом и једним делом према Црној Гори (S/2010/562, 2010) (S/2010/169, 2010) да би се тек касније проширила и на остале делове КиМ. У циљу ефикасније контроле граница мисија је подржала пројекат изградње комуникационих торњева на свим прелазима као и имплементацију Информативног система косовске царине *ASYCUDA World* који је компатибилан са другим система заштите границе у ЕУ. Посебна пажња посвећена је систему евалуације службеника царинске службе (S/2010/401, 2010), (S/2011/514, 2011). У каснијим фазама ангажовања са почетком визне либерализације и миграцијама са Блиског истока мисија је фокусирана на контролу примене визног режима али и борби против илегалних миграција (S/2014/773, 2014), (S/2015/74, 2015).

Оцена: 4 делимичан успех

Способност мисије да обезбеди ред

Упркос присуству међународних снага и даље су чести случајеви међуетничког насиља посебно у рејону Митровице (S/2009/149, 2009), (S/2012/818, 2018), (S/2013/254, 2013). Дозвољена снага мисије је 1687 интернационалних и 806 локалних службеника и према важећем мандату остаће активна до 14.06.2020. године (S/2009/149, 2009) након чега би требала бити повучена и замењена локалним капацитетима тзв. Републике Косово.

Оперативни део мисије остаје активан у пружању помоћи на границама и наменским полицијским снагама за сузбијање нереда док ће се посматрачки део мисије фокусирати на помоћ у изградњи институција у оквиру: Министарства унутрашњих послова, Косовске полиције, Косовских царина, Министарства правде, Косовског судског већа, Косовског већа тужилаца и Косовске службе за издржавање затворских санкција.

Оцена: 4 делимичан успех

Испуњење мандата мисије

Према проценама ЕУ мисија је имала значајан напредак јер су све институције прошле кроз видљиве реформе које дају позитивне резултате а Косово је ушло у процес преговарања о Стабилизацији и придруживању са ЕУ.²⁹⁵ У оквиру мандата мисије који је ступио на снагу након 2014. године наглашени је да мисија ради паралелно са институцијама Косова и да се све са извршне на саветодавну улогу (S/2014/305, 2014) као би се обезбедила аутономија институција које ће деловати у складу са европским стандардима. Од 15.06.2018. године у правосудним органима Косова неће бити стручњака ЕУЛЕКС-а и мисија ће имати само саветодавну улогу.

Оцена: Н Успех се не може оценити

3.6.3.6 Мисија ОЕБС за КиМ

Помоћ у решавању конфликта

У циљу смањења међуетничких тензија у организацији ОЕБС организовано је 18 међуверских форума на којима су представници свих конфесија на КиМ (ислам, православље, католици, протестанти и јеврејска заједница) разговарали о правима на имовину, слободу вероисповести и заштиту религијског наслеђа (OSCE, 2013). У исто време ради превенције системског насиља организована је обука за владине службенике, верске лидере и децу школског узраста. Овим су пажљиво селектоване циљне групе које треба да мултипликују културу дијалога и ненасилног решавања конфликта.²⁹⁶ Чињеница је да се ова иницијатива треба посматрати холистички у контексту покушаја Косова да буде члан UNESCO и представљања Косова као успешног и верски толерантног друштва. Присвајање туђег културног наслеђа ради фалсификовања националне историје Албанаца на КиМ је политички покушај дискредитовања и изузимања ван контроле СПЦ неке од највећих светиња православних Срба (као и њене имовине) са интенцијом изградње лажног косовског културног идентитета. Мисија је основала посебан фонд за мањине како би подржала помирење и реинтергацију мањинских група у заједницу кроз 47

²⁹⁵ Фокус мисије није на решавању конфликта и помирењу него на припреми Косова за чланство у ЕУ и НАТО.

²⁹⁶ У промоцији међуверског дијалога ОЕБС је организовао предавање за 1939 владиних службеника, представника медија и цивилног друштва о правима на власништво и културно наслеђе. Укупно је организовано 2 међуверска кампа на којима је учествовало 65 младих људи. У исто време више од 650 деце и 70 верских лидера је учествовало на 22 међуверска дијалога које је организовала мисија (OSCE, 2014).

међуетничких пројеката изградње поверења. Посебан фокус је био на решавању ових проблема на локалном нивоу јер су решења на националном нивоу оптерећена политиком (OSCE, 2003).

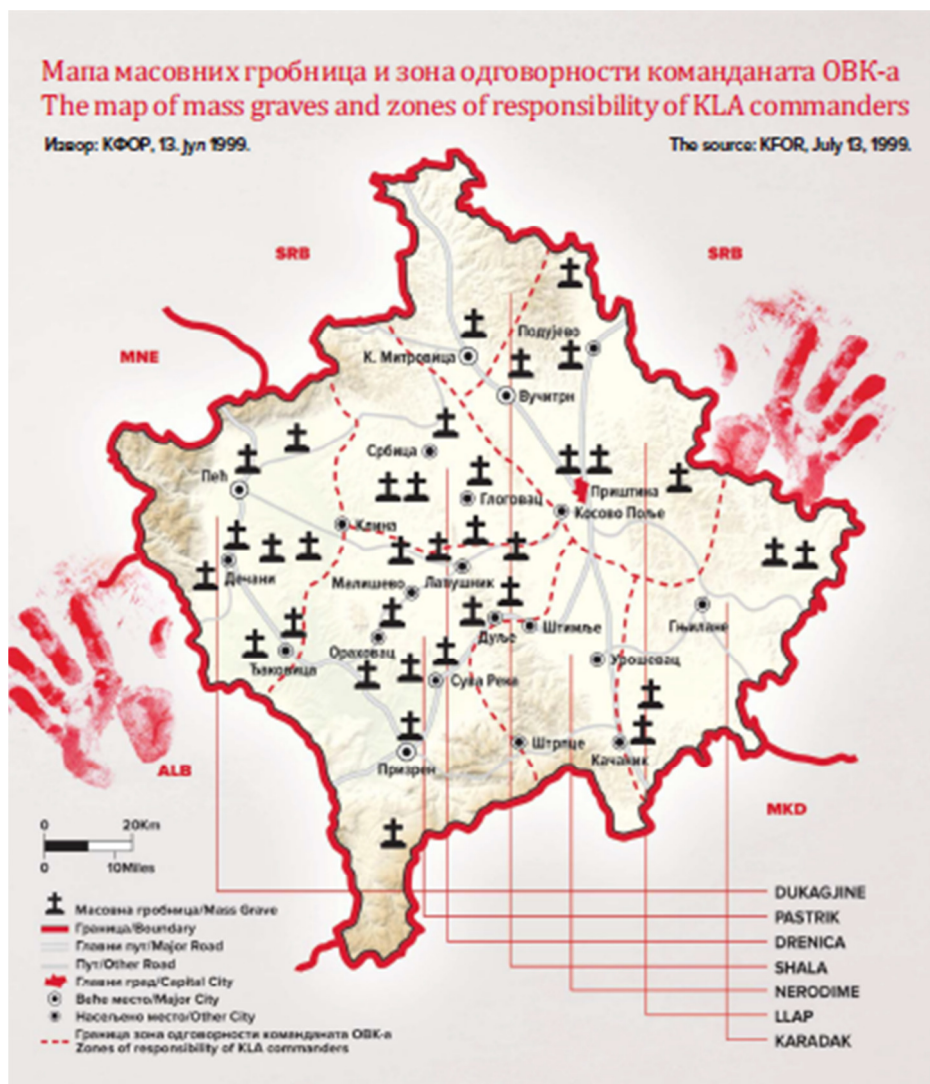
Оцена: 4 делимичан успех

Заштита цивила

Посебан фокус мисије био је на поштовању људских права, односно изградњи институционалног и легислативног оквира (на локалном и националном) који на највишим европским стандардима штити људска права на Косову. Обезбеђена је литература и стручно особље које треба да обучи локалне службенике како се поштују људска права (OSCE, 2000). Да би се заштитиле мањине формирана је Радна група за мањине која треба да се фокусира на права мањина и на њихове проблеме посебно повратак расељених Срба (OSCE, 2010). Посебан проблем мањина на Косову представља право на исповедање вере и заштита верских објеката. У том смислу мисија је подржала обуку групе од 180 полицајаца који су специјализовани да чувају верске објекте (OSCE, 2013).²⁹⁷

Оцена: 4 делимичан успех

²⁹⁷ Према подацима МКЦК на Косову се води евиденција за 2700 несталих Албанца, 550 Срба и 300 припадника других народа. Према подацима Удружења киднапованих и отетих са КиМ 20% несталих је пре бомбардовања, 5% за време рата а 75% након доласка мировних снага на КиМ.

Слика бр.16 Злочини ОБК на простору КиМ (Отета истина, 2014)

Повратак избеглих и расељених лица

УНHCR је као први стуб мисије УНМИК имао задатак да обавља хуманитарне задатке међу којима је и примарни задатак повратка избеглица и расељених лица. Међутим, смањењем мисије УНМИК тај део обавеза је пребачен на мисију ОЕБС која је преузела контролу над радном групом о мањинама и активно се ангажовао у подручјима у која треба да се врате Срби и друге мањине са КиМ (OSCE, 2000).

Мисија је подржала конференцију која је одржана у новембру 2014. године на којој су се састали лидери из Београда, Подгорице, Приштине и Скопља и договорили формирање радне групе како би се решили проблеми власништва расељених и избеглих

лица (OSCE, 2014). И поред свих напора мисије повратак Срба на КиМ је доживео потпуни фијаско док се са друге стране може тврдити да је процес повратка Албанца био врло успешан.

Оцена: 3 делимичан неуспех

Изградња локалних капацитета за безбедност и владавину права

Одмах по доласку међународних снага предузета је иницијатива да се формирају локалне полицијске снаге. За ову сврху формирано је посебно Одељење за обуку и развој и од 06.09.1999. године почела је обука полиције на КиМ. Иницијални план је био обука 3000 кадета за обичне полицијске послове и 180 за напредније задатке као што су организовани криминал, истраге и сл. (OSCE, 1999). У току 2001. године успостављена је Школа за косовску полицију која је обучавала све профиле полицијских снага: саобраћајна полиција, истраге, организовани злочини, специјализоване јединице, патологија и сл.²⁹⁸

Мисија је дала значајан допринос у развоју процедура у раду полиције јер је имплементирала поштовање људских права у све законе док се посебна пажња поклањана је развоју способности у спречавању трговине људима (OSCE, 2001).²⁹⁹

Значајан допринос развоју јавне безбедности на Косову било је трансформација Школе за косовску полицију у Косовске академију за јавну безбедност, обуку и развој коју је прошло око 14000 припадника полиције, правосуђа, царине и хитних служби. У каснијим фазама развоја полиције формиран је Полицијски инспекторат као тело за унутрашњу контролу рада полиције. Због специфичности безбедносне ситуације и великих етничких тензија на КиМ као посебан део програма приступања Пакту за стабилност југоисточне Европе радило се на развоју капацитета за борбу против организованог криминала и безбедности локалних заједница, односно способности

²⁹⁸ Обука косовске полиције у суштини се састоји од програма који траје 27 седмица. Први део чини 12 седмица основне обуке а затим иду на стажирање које траје 15 седмица (OEBS, 2001).

²⁹⁹ Од 2002. године инструктори у Школи косовске полиције су локални полицајци са искуством а већ до краја 2003. године постигнути су скоро сви пројектовани циљеви обуке. Обучено је 6200 полицајаца на основној обуци од чега су 16 % жене и 16% припадници мањина. До краја 2005. године тај број се повећао на 7300 обучених и оспособљених полицајаца који су деловали према високим стандардима рада полиције а пре свега у поштовању људских права, насиља у породици, спречавања трговине људима и службе у заједници. Део полицајаца је оспособљен за напредне истраге убистава и организованог криминала али и обуке граничне полиције (OSCE, 2003). Према званичним извештајима од 2004. године КПС је премашила број својих међународних колега а задатке обављају врло професионално (OSCE, 2004).

полиције за ангажовање у локалним заједницама (OSCE, 2005), (OSCE, 2006), (OSCE, 2007).³⁰⁰

У изградњи капацитета за владавину права мисија је предузела значајне мере одмах по доласку на КиМ. Након скрининга материјалних и људских ресурса кренуло се у имплементацију програма обуке за окружне судије и у успостављање Правосудног центра за обуку (OSCE, 1999). Ради прављења континуитета у обуци људских ресурса у области владавине права дошло је до измене програма школовања на Правном факултету у приштини и успостављању Косовског центра за правосуђе (OSCE, 2000).

Владавина права је значајан сегмент ангажовања мисије па су међународни експерти за правосуђе након пажљиве анализе домаћег легислативног оквира предлагали измене и допуне закона у складу са европским нормама посебно водећи рачуна о поштовању људских права осумњичених у току хапшења, притварања, суђења и издржавања казне. Транзициони период у коме су развијене способности судске власти на КиМ обележило је перманентно надгледање судских процеса који се тичу људских права и права на имовину што је посебно било у фокусу мисије (OSCE, 2001). Уз јасну подршку мисије развијена је Адвокатска комора Косова а одређени су и услови који морају бити испуњени пре чланства у овој организацији.³⁰¹

Значајан напредак у владавини права направљен је успостављањем институције Омбудсмана у новембру 2000. године (OSCE, 2001) а неопходна помоћ је пружена и организацији програма заштите сведока који је УНМИК почео да успоставља у току 2003. године. Овим је цео правосудни систем Косова заокружен у целину која задовољава међународне стандарде (OSCE, 2003).

Оцена: 4 делимичан успех

Институционална способност државе

Успостављање јавних служби на КиМ је био један од највећих изазова међународних снага након доласка на КиМ.³⁰² Те обавезе су подељене међу различитим

³⁰⁰ Мисија је имала директног учешћа у изради Закона о полицији који је усвојен 20.12.2006.године.

³⁰¹ У надгледању правосудног система Косова посебна пажња посвећена је суђењу осумњичених за мартовске нереди 2004. године (OSCE, 2005).

³⁰² У том смислу мисија је дала значаја допринос у формирању сектора јавне безбедности, царина, издржавања затворских казни, ватрогасних и спасилачких јединица и система прве помоћи. Косовски центар

мисијама и организацијама па је велики изазов била координација рада међу њима. У конкретном случају сарадња ОЕБС са мисијом УН била је организована преко заменика Специјалног изасланика УН за КиМ који је био задужен за изградњу институција (OSCE, 2000). Значајан напредак остварен је реформом медијског система на КиМ и стварање јавног сервиса на Косову тако да се на Радио-телевизији Приштина редовно појављују емисије на српском, турском и албанском језику (OSCE, 1999).³⁰³ Уређивање саобраћаја у електромагнетном спектру био је један од задатака мисије у том смислу у сарадњи са КФОР извршена је дистрибуција фреквенција која је ступила на снагу од новембра 2000. године (OSCE, 2001).

У циљу припрема локалних органа власти за преузимање контроле над Косовом, 15.12.1999. године потписан је „Споразум о успостављању заједничке привремене административне структуре“ према коме је ОЕБС задужен за део који се односи на демократизацију и развој грађанског друштва (OSCE, 2000), (OSCE, 2001). У складу са овим мисија је промовисала демократију, слободу говора, медијске слободе, значај НВО у грађанском друштву (OSCE, 2001).

Као део развоја система социјалне заштите на КиМ остварен је значајан напредак у формирању Радне групе за израду стратегије за борбу против малолетничког криминала у сарадњи са Центрима за социјални рад.³⁰⁴

Иако није била директно одговорна за контролу граница, мисија је организовала неколико тематских курсева на којима је побољшана способност цариника и граничне полиције да спрече шверц дроге, оружја и људских бића преко граница. У симулацијама координираног рада полиција остварена је веза са полицијама других земља у окружењу (OSCE, 2011).

Оцена: 4 делимичан успех

за обуку и развој јавне безбедности је институција која је омогућила да сви припадници система јавне безбедности прођу одговарајућу обуку (OSCE, 2008).

³⁰³ Како би се подржала права мањина мисија је подржала пројекте емитовања програма на језицима мањина (OSCE, 2001), (OSCE, 2001). У склопу овог пројекта успостављен је мрежа од 27 радио станица на српском језику а формирана је Комисија за медије (OSCE, 2002).

³⁰⁴ Мисија се посебно бавила питањима које проистичу из постојања паралелних институција на северу КиМ (OSCE, 2003), (OSCE, 2006). Након проглашавања независности мисија декларативно остаје привржена резолуцији 1244 али наглашава да је у новим околностима њено присуство важније него икада. Суштински, наставиће да ради још боље како би се успоставиле институције тзв. Републике Косово (OSCE, 2008).

Демократска транзиција друштва

Саветодавном улогом мисија је била укључена у израду предлога Уставног оквира за привремену самоуправу на Косову. На основу искустава у организацији избора у БиХ мисија је одмах по доласку предузела мере како би се организовали избори на КиМ. Уз подршку Међународне фондације за изборни систем урађена је процена процеса регистрације и неопходних докумената (OSCE, 1999). Оформљен је посебан тим за спровођење избора који је прво кренуо са обуком особља и посматрача као и формирање општинских изборних комисија. Касније је иницирано и усвајање новог изборног закона (OSCE, 2000). Као резултат усвајања новог закона обезбеђено је 20 места за мањине од укупно 120 колико их има у косовском парламенту. Значајан напредак остварен је формирањем Централне изборне комисије Косова у марту 2001. године а посебан куриозитет су била загарантована права жена у политичком животу јер је свака изборна листа морала да има 1/3 места за жене.

Припрема за потпуно пребацивање одговорности за спровођење избора на локалне органе почела је 2001. године а избори за скупштину Косова 2005. године били су први избори које је самостално организовала ЦИК Косова, што се сматра великим успехом мисије (OSCE, 2005). Након избора у новембру 2002. године одржани на територији целог Косова и према законима тзв. републике Косово ова мисија је сматрала да је постигла велики успех (OSCE, 2013).

У коначном остаје питање колико су промењене друштвене и политичке околности које би биле гарант успешне транзиције и демократског прогреса Косова.

Оцена: 4 делимичан успех

Испуњење мандата мисије

Мисија је остварила велики напредак у изградњи институција у намери да помогне изградњу државе. Перманентни проблеми су нерешена питања имовине Срба, опструкција повратка кроз различите форме насиља над повратницима те слаби резултати на санкционисању злочина против Срба. Решавање тих проблема у великој мери зависи од резултата примарних политичких процеса који ће детерминисати будући статус Косова.

Оцена: 4 делимичан успех

3.6.3.7 Закључак о успеху мировних мисија на простору Косова и Метохије

Мисије ОЕБС које су биле распоређене у фази подела а касније отвореног рата биле су неуспешне по свим критеријума процене с тим што је у случају Косовске верификационе мисије дошло до погоршања стања јер је сама мисија успостављена под претњом употребе силе против једне стране што се поново показало као контрапродуктивно. Након потписивања Кумановског споразума (који *de facto* нема статус мировног споразума између страна у унутрашњем конфликту али је на мировни процес имао исти ефекат) створене су претпоставке успеха мисија других организација. КФОР традиционално као мисија НАТО има фокусиран мандат који остварује значајном политичком подршком водећих сила НАТО. Задаци су селектовани тако да се избегава било какво довођење у питање успех саме мисије. Још једном је потврђена тенденција да НАТО има мисије у којима је успех загарантован, тј. настављена је „политика нулте толеранције на неуспех“.

Сличан приступ има и ЕУ која са својом мисијом треба да послужи као супститут за мисију УНМИК. Ипак са перцепције међународног права и ефеката које произилазе из резолуције 1244 главну одговорност за стање на КиМ има мисија УНМИК. Начин деловања, подела послова и недовољна политичка подршка великих сила самој мисији довели су до тога да мисија има великих проблема у задацима који су везани за заштиту цивила, њихову безбедност и повратак. Значајан проблем представља и слаб резултат у решавању конфликта јер је перцепција решења конфликта заснована на синергији деловања међународних организација и Албанаца при чему се потпуно негира интерес Срба и Србије на КиМ. Чак се може рећи да је већа пажња посвећена превенцији сукоба између Албанаца него решавању сукоба са Србима.

У случају мисија на КиМ није било могуће дати оцену успеха у достизању мандата. Евидентан је помак у изградњи институција државе али је остаје дискутабилан шири контекст стварања државе као нове категорије коју промовишу пре свега регионалне безбедносне организације. Потврдило се још једном, слично као у случају БиХ, да изградња мира кроз стварање и изградњу држава нема јасну перспективу без консензуса сукобљених страна.

3.6.4 Успешност мировних мисија на простору Републике Македоније

Мировне мисије упућене на простор Македоније за разлику од Хрватске и БиХ послате су из превентивних разлога јер је препознат значајан конфликтни потенцијал за унутрашњи конфликт који је појачаван предаторским политикама околних земаља.

3.6.4.1 Мисија УНПРОФОР-М

У фази подела међународна заједница шаље две војне мисије УН и цивилну мисију ОЕБС које имају успеха у превенцији конфликта. Одсуство војних потенцијала и веће пажње међународне заједнице у комбинацији са слабом државом и преливањем конфликта са КиМ довело је до краткотрајног сукоба који је окончан мировним споразумом. Након тога долази до самосталног ангажовања НАТО у 3 различите војне мисије а секвенцијално се ангажује ЕУ која по први пут изводи војну мировну операцију. Полицијске мисије ЕУ које су у уследиле служиле су као наставак изградње способности и успостављање стандарда деловања ове организације у управљању кризама на тлу Европе али и шире.

Критеријум задржавање конфликта

Иако је било више инцидената на граници Македоније са Србијом и Албанијом, за време трајања мисије није дошло до преливања конфликта на простор Македоније. Присуство мировних снага одвратило је околне земље да својим политичким деловањем дестабилизују ову државу.³⁰⁵ Представници УНПРОФОР су успели да договоре привремену административну линију само за војне потребе и прецизирање кретања војних снага како би се избегавали инциденти између граничара. То је дало само краткорочне резултате јер стране не поштују ову линију као границу па се инциденти настављају све до решења питања границе између две земље (S/1995/222, 1995). Ситуација се значајно променила у позитивном смислу када је у састав мисије од 10.06.1993. године у земљу распоређено 300 америчких војника као део мировних снага чиме је појачан контингент од 736 војника из нордијских земаља (Шведске, Данске и Финске).³⁰⁶

Оцена: 5 успех

³⁰⁵ Већи број ових инцидената не укључују употребу ватреног оружја јер се чини да ниједна страна не жели да испровоцира конфликт (S/1994/1067, 1994).

³⁰⁶ Један од примера успешног решавања сукоба око границе је успостављање осматрачнице УН у рејону Чупино брдо како би се спречили сукоби двеју страна (S/1994/1067, 1994).

Критеријум помоћ у решавању конфликта

Слично као и на простору других република конфликт је био сложен и у првом кораку се односио на кризу односа републике – федерација који је произвео секундарни, још сложенији конфликт унутар република. У току трајања мисије дошло је до радикализације односа између Македонаца и Албанаца чиме је и Македонија ушла у унутрашњу кризу са великим конфликтним потенцијалом.³⁰⁷ Може се констатовати да је у току 1994. године секундарни конфликт етничке природе постаје примарни проблем мисије. Ради иницирања политичког оквира статуса Албанаца у Македонији мисија је у току 1994. године подржала попис који је завршен у сарадњи са мисијом ОЕБС (S/1994/1067, 1994). На основу резолуције 908 СБ од 31.03.1994. године у процес помирења укључен је и Специјални изасланик за Македонију како би се подстакао дијалог и спречио конфликт међу етничким групама.³⁰⁸

Оцена: 3 делимичан неуспех

Критеријум испуњење мандата мисије

Примарни мандат мисије који се односио на спречавање преливања конфликта из бивших југословенских република на простор Македоније кроз појачану контролу границе према Албанији и Србији, успешно је извршен. Међутим, мисија је имала ограничене резултате у решавању унутрашњег конфликта између Албанаца и Македонаца. Стање тешке економске кризе узроковане међународним санкцијама према СРЈ и економска и политичка изолација коју је иницирала Грчка због конфликта око имена и историјског наслеђа, додатно је радикализовала политичку и безбедносну кризу у овој држави. Присуство војних трупа и политика САД потиснуло је све покушаје радикализације сукоба а у исто време имало је пресудног утицаја на превенцију отвореног конфликта и успех мисије.³⁰⁹ Оцена: 4 делимичан успех

³⁰⁷ Главни разлог неуспеха мировних мисија са почетка југословенске кризе је неразумевање природе конфликта. Теза међусобног сукоба република који би решиле мировне снаге у духу традиционалних мировних мисија показала се као погрешна јер је сукоб добио потпуно нову димензију па се показало да традиционалне мировне мисије нису адекватно решење.

³⁰⁸ У току 1994. године три есенцијалне ствари су обележиле ангажовање мисије на спречавању конфликта: одржавање председничких и парламентарних избора, објављивање резултата пописа и смањивање тензија између Албанаца и Македонаца као и оних унутар македонског националног кокуса (S/1995/222, 1995).

³⁰⁹ Важно је запазити да САД нису слале копнене трупе у Хрватску и БиХ све до потписивања Дејтонског споразума. Основни разлози су избегавање слања мировних трупа у отворени рат, унутрашње политичке консеквенце неуспеха специјалаца САД у Сомалији у току 1994. године и непредвидив исход рата у БиХ.

3.6.4.2 Мисија ОЕБС

Критеријум задржавање конфликта

У почетку ангажовања ОЕБС основни проблем који доприноси радикализацији међуетничких односа у Македонији била је тешка економска криза која је подстицала насиље и криминал у фрагилном македонском друштву.³¹⁰

На успех мисије у задржавању конфликта велику улогу имала су дешавања у околним земљама односно успех у решавању других конфликта који су имали утицаја на безбедносну ситуацију у Македонији (OSCE, 1993).³¹¹ Чак је и након потписивања Охридског мировног споразума и поред јаког међународног присуства два пута дошло до озбиљних међуетничких сукоба који су претили да дестабилизују државу и доведу до ескалације насиља.³¹² Мисија је пружила помоћ другим организацијама и имала значајног удела у процесу разоружања албанских терориста. У току овог процеса прикупљено је око 7000 комада наоружања (OSCE, 2003).

Оцена: 4 делимичан успех

Критеријум помоћ у решавању конфликта

У промовисању помирења и дијалога мисија је подржала рад Високог комесара за националне мањине док је иницирано већи број активности са циљем подстицања

³¹⁰ Основни задатак мисије ОЕБС био је поштовање договора који је постигнут у Охриду и потписан у Скопљу 13.08.2001. године. Додатак мировног споразума који се односи на мере на изградњи поверења дат је у надлежност мисије ОЕБС. Ове мере укључују реформу полиције, распоређивање полиције у осетљива подручја, развој медија и међуетничког дијалога (OSCE, 2001).

³¹¹ Позитиван утицај на мисију ОЕБС имало је потписивање мировног споразума у Дејтону и присуство мисије УН која је стално на границама са Албанијом и СРЈ (OSCE, 1996). Негативан утицај и генерисање кризе која је ескалирала оружаним сукобом имао је сукоб на КиМ и једнострано проглашавање независности у току 2008. године (OSCE, 2008). Косовски модел дао је импулс за решавање статуса Албанаца у региону. Свакако, Косово је примарни национални пројекат који је требало бранити генерисањем криза у његовом окружењу како би се остварио јачи политички притисак на међународну заједницу и регион у целини.

³¹² У току 2012. године дошло је до сукоба на верској основи између Албанаца и Македонаца у којима је повређено 38 људи а сукоби се шире са Скопља на Тетово и Прилеп. Ситуација је додатно заострена када су 12.04.2012. године нађена тела петорице македонских младића на обали Железарског језера код Скопља. Ово је изазвало реакцију македонске полиције која је 01.05.2012. године ухапсила 20 исламиста. Политичка радикализација уследила је 18. септембра када је у Скопљу проглашена Република Илирида а од 01.11.2012. године тзв. „Гарда републике Илириде“ почиње да патролира подручјима где живе Албанци.

Други сукоб био је у току 2015. године када је 21.04. 2015. године група Албанаца са ознакама ОВК заузела полицијску станицу у с. Гошинце код Липика где су мучили четворицу полицајаца. Неколико дана касније, у Куманову је 09.05.2015. године избио сукоб између полиције и групе терориста у коме је убијено 8 а рањено 37 полицајаца. У сукобу је убијено 10 и ухапшено је 30 терориста.

дијалога. У мају 1996. године формиран је мешовити маратонски тим који је симболичним трчањем повезао Скопље и Тетово (OSCE, 1996). Од 17-18.12. 1997. године одржан је округли сто о изградњи хармоничних међуетничких односа.

Значајна улога Високог представника била је у смиривању ситуације након инцидента у Гостивару када је 09.06.1997. године страдало троје Албанаца (OSCE, 1997). Решавани су и проблеми који су у бити били техничке природе али су се лако доводили у везу са међуетничким тензијама.³¹³

Након Охридског споразума покренута је иницијатива за регулисање употребе застава и обележја као и нових граница општина (OSCE, 2005). Битна особеност постконфликтног периода је и израда периодичног Извештаја о напретку који треба да изради влада Македоније а који је требао да буде ретроспектива напретка Македоније у процесу реформе у држави.³¹⁴ У току 2013. године урађен је први такав извештај док су посебне групе за изградњу поверења прошириле своје деловање на општине и реализовале више пројеката изградње поверења посебно у школама међу младим људима (OSCE, 2003), (OSCE, 2013).

Оцена: 4 делимичан успех

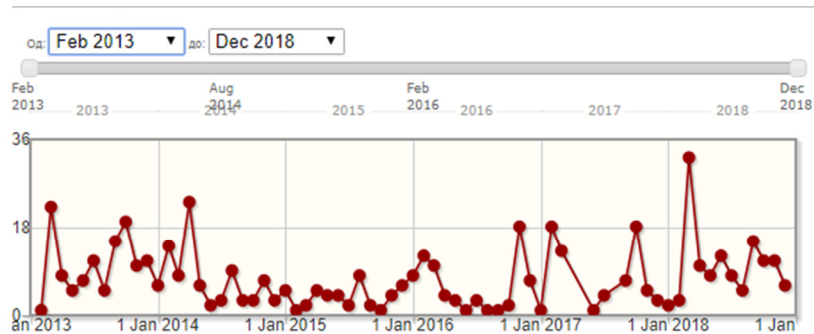
Критеријум заштита цивила

У току 2001. и 2002. године мисија је подржала формирање институције Омбудсмана. Насиље је и поред присуства мисије остало па је 2013. године покренут пројекат регистрације злочина мржње преко интернета.

³¹³ Решен је проблем снабдевања водом кумановске регије који је постојао јер је брана са акумулације била под контролом Албанаца.

³¹⁴ Посебан изазов за мисију био је промоција културе дијалога у току предизборних кампања и на процесу децентрализације власти у Македонији коју је директно подржала финансијама и пројектовањем општинских буџета али и обуком великог дела општинских посланика (OSCE, 2006).

До 23.07.2008. године свих 23 општине са мешаним становништвом су формирале „Комитете за међуетничке односе“ како би се радило на промоцији помирења (OSCE, 2008). Ради промоције толеранције мисија је формирала посебни „Комисију за заштиту од дискриминације“ (OSCE, 2013) а покренута је и „Стратегија интегрисаног образовања“ као део мера за изградњу поверења (OSCE, 2013). Кроз овај програм обуке прошло је више десетина наставника и школског особља (OSCE, 2015).

Графикон бр. 20 Број злочина мржње у Македонији према подацима ОЕБС

Ови трендови показују постојање злочина мржње али у мери у којој се Македонија може изборити са њима (OSCE, 2001). Као једна од изузетно негативних појава која је погађала регион од 2001. године је трговина људима а простор Македоније и КиМ је био нарочито погодан. У том смислу урађени су посебни програми обуке како би се ови злочини зауставили. Посебно се уважавала чињеница да Македонија углавном није земља порекла жртава већ транзитна или земља дестинације што се може објаснити слабом заштитом граница, високом корупцијом али и постојања безбедносног вакума у постконфликтним подручјима северозападне Македоније и КиМ (OSCE, 2001), (OSCE, 2002).

Оцена: 5 успех

Критеријум повратак избеглих и расељених лица

Према проценама ОЕБС за време сукоба у Македонији између фебруара и августа 2001. године расељено је око 170 000 људи од којих је 74 000 интерно расељених лица. Убрзо након потписивања мировног споразума око 95% расељених је враћено кућама тако да је 01.07.2004. године регистровано укупно 1829 расељених особа што је 2,5% од укупног броја из 2001. године.

Као главна препрека повратку је питање безбедности посебно за лица која су из села Арачиново, Радуша код Скопља и села Матеје и Опае код Куманова. Оваква ситуације је подстакла продају имовине Албанцима што је трајно нарушило етничку слику у овим селима и фактички финализовало насиље над македонском мањином. Иако нема великих сукоба постоје перманентне тензије посебно у рејону Тетово- Јажинце близу границе према Косову. Мисија је била активно ангажована на стварању услова за одрживи

повратак и подстицала је велики број активности како би се побољшала култура дијалога (OSCE, 2004) и етничка толеранција.

Оцена: 5 успех

Изградња локалних капацитета за безбедност и владавину права

Реформа полицијских снага је била једна од кључних мера за изградњу поверења у оквирима Охридског споразума. Уз помоћ владе САД и ЕУ покренут је пројекат обуке 1000 полицајаца из мањинских заједница као би се заживео знатно сложенији пројекат „полицајаца у локалној заједници“ (OSCE, 2000), (OSCE, 2001).³¹⁵

Круцијални део мировног споразума поред реформе полиције био је и реформа система правосуђа, односно квантитативна заступљеност мањина у правосудном систему Македоније. На почетку овог задатака мисија је била фокусирана на израду предлога нових закона који ће уредити област правосуђа а до њиховог ступања на снагу издати су приручници за рад судова у којима су прописане процедуре у складу са европским нормама (OSCE, 2003). Покренута је јавна расправа о Стратегији реформе правосуђа у којој учествују НВО, стручњаци и међународни експерти (OSCE, 2004).³¹⁶

Мисија подржава формирање адвокатске коморе посебно у смислу доступности бесплатне правне помоћи за оне грађане који не могу да плате услуге адвоката. Од велике важности су и пројекти које је мисија иницирала за превенцију малолетничке деликвенције (OSCE, 2005)

³¹⁵ До краја јула 2002. године 526 полицијских кадета је завршило обуку по програму који подржава ОЕБС. Према том програму настава се изводи три месеца у школи након чега следи три месеца праксе у полицијским станицама. Кадети су из свих етничких заједница а 17% су жене. Ради имплементације програма полицијама у заједници распоређено је 32 инструктора за ову врсту послова а у оквиру МУП развијен је пројекат „Грађанска група за саветовање“ која има директан контакт са полицијом и чине је утицајни лидери из заједнице како би се заједно фокусирали на проблеме које треба да решава полиција. Ова пракса успостављена је у 70 од 200 села са мешовитим становништвом. Као крајњи резултат реформе полиције био је 1176 обучених кадета који припадају мањинама а промене су праћене новим Законом о полицији (OSCE, 2007) и Законом о кривичном поступку (OSCE, 2014). Локални савети за превенцију и Грађанске групе за саветовање су се показала као добра пракса у сарадњи полиције и локалног становништва (OSCE, 2010).

³¹⁶ У току 2007. године усвојен је и примењен свеобухватни програм обуке Међународног хуманитарног права и процедура за суђење ратних злочина који ће се реализовати на новооснованој Правосудној академији (OSCE, 2007). Утоку 2010. године усвојен је Закон о кривичном поступку (дорађиван је 2012. године) што је омогућило велики квалитативни помак у поштовању људских права и судске праксе уопште. У сарадњи са владом предложен је а касније и усвојен Закон о бесплатној правној помоћи и Закон о промоцији спречавању дискриминације. Овим је ојачана Национална стратегија за једнаке шансе и спречавање дискриминације. Због политичке осетљивости мисија пажљиво прати случајеве суђења који се односе на међуетничке злочине а само у 2011. години праћено је 11 оваквих случајева (OSCE, 2013).

Као део институционалних реформи усвојена је и нова Стратегију управљања границама. У склопу подршке овом пројекту ОЕБС је подржао школовање око 1000 граничних полицајаца у Полицијској академији у Идризову (OSCE, 2004). Успехом се може сматрати и успостављање Контакт центра земаља у региону ради спречавања илегалне трговине преко граница земаља региона (OSCE, 2014), док је у циљу помоћи и надгледања ситуације у кризним регионима Македоније у оквиру Министарства одбране успостављен Центар за управљање кризама са којим мисија има одличну размену информација (OSCE, 2001).

Оцена: 4 делимичан успех

Институционална способност државе

У циљу превенције унутрашњих конфликта требало је извршити реформу јавних служби али и комплетног система јавне управе, односно имплементирати процес децентрализације Македоније. Овим би се фокус у решавању проблема грађана са централне могао пребацити на локалну власт.

У сарадњи са УН организована је међународна радионица у Скопљу „Агенда за превентивну дипломатију“ којом је требало направити „политички антре“ за реформу јавне управе и локалне самоуправе (OSCE, 1996).³¹⁷ Битан напредак остварен је формирањем институције заштитника права грађана којом је у значајној мери унапређена владавина права и превентивно деловање у деескалацији међунационалних тензија. (OSCE, 2001), (OSCE, 2003).

Након локалних избора 27.03.2005. године успешно је имплементиран програм децентрализације којим је до 01.07.2005. године део надлежности са централне власти предат на нивоу општина (OSCE, 2005). Значајан напредак видљив је и успостављању система е-Друштва којим је формиран и имплементиран у јавни и политички живот

³¹⁷ У циљу реформе јавне управе и локалне самоуправе на нивоу мисије формирана је посебна Јединца за подршку јавне администрације која је требала да усмерава и надгледа овај процес (обучено је 140 локалних супервизора из 24 општине (OSCE, 2009). Посебна пажња дата је јачању локалних институција кроз различите пројекте обуке. Од спречавања дискриминације, буџетирања, развојних пројеката и пројеката за младе као и промоција родне равноправности и веће партиципације жена у јавном животу. Ради имплементације ових програма обучени су локални саветници који су имали директну везу са припадницима мисије у решавању практичних питања (OSCE, 2004).

информативни систем којим је умногоме олакшано функционисање администрације али и квалитет услуга према грађанима (OSCE, 2005).

Оцена: 5 успех

Демократска транзиција друштва

На почетку свог ангажовања у Македонији мисија је била ангажована на супервизији изборних процеса који су због проблема у организацији и спровођењу често били сами по себи извор нестабилности. У току 1994. године пружена је помоћ око организовања председничких и парламентарних избора (OSCE, 1994) а у току 1998. године и локалних избора (OSCE, 1997). Тек од 1998. године мисија је активно укључена у израду предлога новог Закона о изборима, покренут је програм обуке локалних посматрача а уз помоћ Европског института за медије обезбеђена је адекватна медијска заступљеност свих политичких партија које се кандидују на изборима (OSCE, 1998).

За подршку парламентарним изборима у септембру 2002. године урађене су детаљне припреме како би се обезбедила потпуна безбедност гласача и изборног процеса (OSCE, 2002). За припрему парламентарних избора 2011. године обезбеђена је подршка Канцеларије за демократске институције и људска права а фокус рада био је на гласачким списковима, жалбама на неправилности као и гласање у одсуству (OSCE, 2011). Мисија је наставила своју редовну праксу надгледања избора и верификације поштовања закона и међународних стандарда.

Оцена: 5 успех

Економски напредак

Један од основних проблема са којим се мисија суочила на терену био је лоша економска ситуација у целој земљи. Пад стопе запослености и БДП условили су лоше социо-економске односе, подстакли етничку и верску поларизацију и радикализују политичких прилика па је мисија подстицала донаторске организације и пројекте како би се побољшањем економских прилика амортизовала етничка тензија.³¹⁸

Проблем око имена Републике Македоније (или БЈРМ) представља највећу препреку ка чланству ове земље у регионалним организацијама ЕУ, ОЕБС и НАТО и

³¹⁸ Тражена је помоћ од амбасада земаља у Скопљу а један део програма је реализован уз подршку страних НВО (CARITAS, OSICOLPI, SOROS Foundation, NDI...

пратиће мисију од самог њеног почетак. Економска блокада коју је увела Грчка због сукоба око имена само је једна у низу консеквенци великог броја отворених питања у вези са идентитетом које Македонија има са својим суседима (OSCE, 1994). Светска банка, Међународни монетарни фонд и појединачне државе пружиле су значајну подршку буџету и макроекономској стабилности Македоније током деведесетих година. Посебан економски пакет био је потребан за имплементацију процеса децентрализације који је захтевао потребну инфраструктуру и финансијска средства која македонска влада није имала на располагању (OSCE, 2001).³¹⁹

Оцена: 4 делимичан успех

Испуњење мандата мисије

Иако је мисија још у току недвосмислено се може констатовати да је у оквирима свог деловања постигао значајан допринос укупној стабилизацији политичке и безбедносне ситуације у Македонији.

Значајан успех који је постигнут реформом јавне управе, полиције и система правосуђа допринели су достизању европских стандарда у великом броју области владавине права и људских права. Након што су нове реформисане полицијске снаге распоређене на целој територији у јуну 2002. године пажња мисије у овом сегменту пребачена је на деловање полиције у локалној заједници. Оваквим деловањем мисија је редуковала узроке системског и једним делом културног насиља док је својим фокусом на етничке сукобе амортизовала њихово ширење на остатак државе.

Мисија је остала фокусирана на праћењу деловања полиције, владавине права, слободе медија а услед позитивних резултата на терену долази до смањења броја припадника мисије са 309 на 200 међународних службеника и при томе је затворено четири од укупно шест канцеларија у Македонији (OSCE, 2011).

Оцена: 5 успех

³¹⁹ У многим пројектима мисија је имала јасну политичку и финансијску подршку амбасаде САД у припреми и организовању избора у току 1997. године (OSCE, 1997).

3.6.4.3 Мисија УНПРЕДЕП

Задржавање конфликта

Поред основне функције надгледања и извештавања о ситуацији на граници Македоније са СРЈ и Албанијом мисија је остварила контакте са командама оружаних снага у окружењу на оперативном и тактичком нивоу како би се спречило преливање кризе из остатака СФРЈ на Македонију.

У присуству трупа УН одређене су процедуре ради избегавања инцидената на граници према СРЈ (S/1996/373, 1996). За време ангажовања мировних снага примарни проблем остао је унутрашњи конфликт Македонца и Албанаца што је била нова реалност коју је мисија морала уважити али није имала мандат да предузима озбиљније кораке у његовом решавању. Слично као и претходна мисија (УНПРОФОР) основни задатак је била превенција конфликта где је велики значај имало присуство снага САД, што се показало као врло значајну у супресовању екстремних политичких опција које би укључивале отворени сукоб.³²⁰ Један од примарних фактора успеха мисије је напор у контроли границе на северу и западу. На 420 км дугој граници било је формирано 24 сталне осматрачнице, 33 привремене и 40 граничник патрола (S/1996/65, 1996).

Македонија је због успешног ангажовања мисије безусловно подржала продужење мандата како би се одржала безбедност граница, пограничног региона као и државе у целини. Македонска страна наводи три есенцијална фактора дугорочне стабилности земље: нормализација односа и решавање питања са СРЈ, пуна имплементација мировног споразума у БиХ и изградњу довољних одбрамбених капацитета у Македонији (S/1996/65, 1996).

Оцена: 5 успех

Помоћ у решавању конфликта

У складу са резолуцијом СБ 908 од 31.04.1994. године мисије је предузела активне мере на изградњи поверења међу локалним политичким актерима, промоцији дијалога и

³²⁰ Међуетничке тензије су посебно интензивирани око Тетова када је спречено формирање Универзитета у Тетову на албанском језику. Сукоби су интензивирани углавном на политичком нивоу (S/1996/819, 1996). Као део ескалације међуетничких сукоба је и „Свеалбански конгрес“ који је позвао на стварање паралелних институција у Македонији (Косовски сценарио) а уследила је и парада људи обучених у црне униформе чиме је извршен додатни притисак на македонске власти (S/1997/631, 1997).

људских права међу етничким заједницама у Македонији (S/1996/819, 1996). Поред мера на успостављању поверења значајно је унапређен рад државних институција (S/1996/961, 1996). Овим је делимично амортизована тешка ситуација услед политичке и економске ситуације у земљи (S/1997/631, 1997). Мисија је активно сарађивала са Радном групом међународне заједнице за питања етничких група, заједница и мањина на простору бивше СФРЈ како би се нашло решења проблема за Албанце у Македонији (S/1996/65, 1996).³²¹ Основна питања око којих не постоји унутрашњи консензус остао је нерешен статус националних мањина (Роми, Турци, Власи и Срби), проблем Универзитета у Тетову, пропорционална заступљеност Албанца (статус Албанаца као конститутивног народа) у свим институцијама власти и признавање албанског као службеног језика. Ова питања су према процени представника међународне заједнице од суштинског значаја за изградњу мултиетничког друштва али да тај процес мора ићи споро због великих отпора који владају на македонској политичкој сцени (S/1996/65, 1996).

Оцена: 4 делимичан успех

Степен насиља у присуству мировних снага

Са почетком интензивних патрола у пограничном појасу са Албанијом дошло је до повећаног броја инцидената на албанско-македонској граници и честих напада на патроле УН. Након интервенције команданта мисије све стране су се сложиле да ће се уздржавати од даљих напада на мировне снаге уз објашњење да патролна линија УН снага не прејудуцира тачан положај границе између две земље (S/1997/365, 1997).

И поред тога мировне снаге су биле честа мета напада са територије Албаније посебно након краха система пирамидалне штедње и колапса државе у Албанији када је појачана илегална прекогранична активност у свим правцима (S/1997/631, 1997).

Оцена: 4 делимичан успех

³²¹ Мисија је индиректно била укључена у потписивање билатералног споразума са Грчком 13.09.1995. године (S/1996/65, 1996) и споразума о нормализацији односа са СРЈ 08.04.1996. године (S/1996/373, 1996). У циљу смањења тензија мисија је урадила више пројеката а посебан успех је постигнут у области образовања до нивоа факултета за Албанце (S/1996/373, 1996), (S/1996/961, 1996).

Успех у достављању хуманитарне помоћи

Масовна достава хуманитарне помоћи није био део мандата мисије, међутим мање хуманитарне операције на нивоу батаљона (пројекти локалног карактера) послужиле су развоју цивилно-војних односа и усправљању поверења између мировних снага и локалног становништва (S/1996/961, 1996).

Оцена: 4 делимичан успех

Институционална способност државе

Уз помоћ својих специјализованих канцеларија у Скопљу мисија је помогла у раду и реформи дела државних институција и јавних служби. Канцеларија за људска права УН је помогла у имплементацији и поштовању људских права у свим важнијим законима у Македонији.

Канцеларија UNHCR је фоку свог деловања усмерила ка изградњи институција које су у свом деловању фокусиране на социјалну политику и заштиту деце (Министарство здравља, Министарство образовања и Министарство рада и социјалне политике).³²²

У циљу развоја способности заштите граница Конференција УН за трговину и развој (UNCTAD) помогла је у развоју система царина на македонским границама и уз директну подршку ове организације активирана је 21 царинска испостава. Цео пројекат је завршен до маја 1997. године са инсталацијом софтвера (ASYCUDA) на граничним прелазима.³²³

³²² Програм за развој УН помогао је Македонској академији наука и уметности на направи стратегију развоја, промовише страна улагања и развије систем стандардизације, мерења и контроле квалитета. Један од значајнијих задатака је одређивање пројеката које треба развијати како би се градио мир у Македонији. Светска здравствена организација је помагала у развоју способности Министарства здравља на сузбијању заразних болести, заштите околине и заштите здравља трудница и одојчади.

Значајан допринос развоју институција дали су UNESCO, програм УН за међународну контролу дрога UNDCP, Одсека за превенцију криминала УН као и Институт УН за међународне злочине и истраге УН.

Посебну заслугу у заштити деце имао је програм који је водио UNICEF који је самостално са својим буџетом реализовао више пројеката у области здравства, образовања и социјалне заштите деце у транзиционом периоду.

³²³ Граничну линију Македоније обезбеђују снаге УН али и македонске снаге. Контрола се обавља у складу са међународним законима и поштовањем људских права посебно у случајевима који могу бити политички осетљиви (S/1996/373, 1996). Са унапређењем односа Македоније и СРЈ дошло је и до унапређења безбедности границе док велики проблем и даље остаје граница према Албанији где су чести инциденти уз употребу ватреног оружја (S/1997/911, 1997). Уз подршку програма УН за међународну контролу дрога UNDCP обезбеђена је обука, техничка опрема и лабораторије за превенцију и сузбијање шверца дроге јер један од главних путева са блиског истока и турске води преко Македоније.

Тешко погођена санкцијама које су уведене против Србије у коју је извозила већи део производа као и економка блокада коју је увела Грчка, девастирали су ионако слабу македонску економију. Као део мера економске стабилизације Светска банка и Међународна банка за обнову и развој уложила је око 260 милиона долара у различите пројекте ради ревитализације скоро уништене привреде Македоније.³²⁴

Оцена: 4 делимичан успех

Стабилна државна политика која подстиче решавање конфликта

Иако постоје значајни проблеми у погледу унутрашњих политичких питања, 23.10.1997. године политички представници Македонаца и Албанца потписали су заједничко саопштење у коме су се сагласили да су основни циљеви спољне политике Македоније чланство у ЕУ и НАТО (S/1997/911, 1997). Међутим остала су отворена питања унутрашње политике која су везана пре свега за политичке захтеве Албанаца остају проблем у односима сва народа (S/1998/454, 1998). Ово стратешко опредељење државе у многоме је стабилизовало земљу и супресовало негативне утицаје суседа. Такође је послата јасна порука према НАТО и његовим опонентима па се променила и политика земаља чланица алијансе према овој земљи. Сада је само било питање како ће се решити унутрашња питања односа Македонаца и Албанаца и проблем имена са Грчком који је и даље основна препрека ка чланству Македоније у НАТО.

Ради заштите људских права и опште владавине права парламент је усвојио закон о заштитнику грађана-омбудсману (S/1997/365, 1997).

Оцена: 3 делимичан неуспех

³²⁴ У циљу подршке македонским институцијама ММФ је реализовао два капитална пројекта вредна 80 милиона долара. Први пројекат је био намењен за системску трансформацију у Македонији а други је био *stand by* аранжман који ће се активирати по потреби. Поред овога ММФ је реализовао програме реформе и ревитализације банкарског система Македоније кроз програме супервизије Националне банке Македоније и програм којим је модернизован система царина (S/1996/961, 1996).

Светска банка је у Македонији реализовала укупно осам пројеката вредности 300 милиона долара који су углавном били фокусирани на макроекономску стабилност и трансформацију власништва, развој економске инфраструктуре, промоцију приватног сектора и јачање социјалних служби. Део програма је такође био усмерен на развој система пољопривреде (S/1997/365, 1997), (S/1997/911, 1997).

Способност мисије да обезбеди ред

Мисија је имала одобрену снагу од 1050 војника и 35 војних посматрача. Поред тога било је одобрено још 168 цивилних службеника и 26 цивилних полицајаца-посматрача. На основу резолуције СБ 1110 од 25.05.1997. године почела је фазна редукција снага мисије за око 300 војника а 11 војних посматрача чиме је потврђено побољшање стања у зони одговорности мисије (S/1998/454, 1998).

У тренутку када СБ није усвојио продужење мисије (SC/6648, 1999) постојали су планови за њен наставак и јасна бојазан македонске стране да ће повлачењем мировних снага остати потенцијал новог рата на Балкану посебно због кризе на КиМ, што потврђује да је мисија постигла одређене али не и све пројектоване задатке.

Оцена: 4 делимичан успех

Испуњење мандата мисије

У расправи око наставка мисије у Македонији ГС је нагласио да је мисија имала значајну улогу у превенцији ширења конфликта на Македонију као и одржавање мира у региону (S/1995/987, 1995). Овакве превентивне мисије могу бити процењене као успешне тек после повлачења мисије само ако се постигнути резултати према три основна критеријума: сачуван мир, умањене претње и тензије и постојање канала за кризно комуницирање. У случају ове мисије њено окончање није условљено потпуним успехом саме мисије већ је политичка одлука велике силе (вето Кине на продужетак мисије због македонског признавања Тајвана) вођена сопственим интересима довела до окончања мисије. Ово је одговарало и САД јер је војна интервенција НАТО на КиМ постала све изгледнија а Македонија је имала велики значај као концентрацијска просторија из које би ишли правци копненог напада према Србији. Овим је Македонија али (и ближе окружење КиМ) ослобођена било каквих снага над којима контролу има СБ чиме је поново маргинализован утицај Русије и Кине на дешавања око кризе на КиМ упркос свему мисија је имала успеха јер све док су биле присутне мировне снаге није било конфликта на простору Македоније.

Оцена: 4 делимичан успех

3.6.4.4 Важна жетва

Задржавање конфликта

Након кратког конфликта у лето 2001. године долази до потписивања Кумановског мировног споразума који је требао да стабилизује унутрашње прилике у земљи. Један део тог споразума односио се на разоружање албанских терориста уз помоћ снага НАТО. Примарни задатак и основни мандат мисије био је прикупљање добровољно предатог наоружања што је само по себи прилично споран концепт превенције конфликта.

Успех мисије се ценио на основу циљане бројке од 3000 цеви коју су доставили представници терориста а са којом се невољно сложио и председник Тајковски. Иако су обавештајне процене македонске стране биле да Национална ослободилачка армија има око 60 000 цеви ова бројка од 3000 комада оружја остала више као политичка понуда и нека врста политичког аванса за мировни процес који треба да уследи. Ово је суштински за Албанце и НАТО била *win-win* комбинација. Они су сачували оружје и борбени потенцијал а НАТО легитимитет деловања како у Македонији тако и на Косову што је још важније питање.

Табела бр.20 Резултати мисије на разоружању албанских терориста у Македонији³²⁵

Очекивано за предају	Прикупљено
2950 пушака	3210 пушака
210 митраљеза	483 митраљеза
130 комада оружја за подршку	161 оружје за подршку
6 ПВО система	17 ПВО система
2 тенка	2 тенка
2 транспортера	2 транспортера
600 ракета за РБ	
1100 мина за минобацач	
110000 метака	397625 комада муниције

Осим задатка разоружања мисија није инволвирана у друге процесе у вези са стабилизацијом државе иако је било инцидената у деловима земље где живе Албанци. Ово је био класичан војни задатак, јасна мисија и кратки рокови без много политичких импликација. Показало се да НАТО преферира мисије које имају јасан и фокусиран

³²⁵ NATO, Press Conference Commander Tasko Force Harvest 26.08.2001, 2001.

мандат, са јасним временским лимитима и јасном излазном стратегијом. Другим речима НАТО избегава нејасне политичке ангажмане јер ту успех није изванредан. Сам концепт НАТО је заснован на потреби перманентног успеха у деловању укључујући ту и мировне мисије, што је његова суштинска критична слабост као савеза. У ширем смислу значај мисије је и томе што је НАТО јасно као регионална организација са већ значајним војним присуством у региону (БиХ, КиМ) ставио до знања да је то интересна сфера западног војног савеза која ће се бранити по сваку цену. Упућивање снага УН није ни разматрано а НАТО је добио два јака ослоњања у региону КиМ и Македонију с тим што треба имати на уму прилично сумњичав став САД према православним чланицама алијансе.

Оцена: 5 успех

Испуњење мандата

Након месеца дана званично је приказан учинак мисије који је команда мисије и руководство НАТО описало као успешну јер су прикупљене „очекиване“ количине наоружања. Овакав контроверзан приступ био је предмет отворених критика и политичких расправа унутар Македоније али је команда мисије и НАТО остала апсолутно доследна свом мандату тако да и поред инцидената који су се дешавали снаге НАТО нису реаговале јер то није био експлицитни део мандата (НАТО, 2001).

Оцена: 5 успех

3.6.4.5 Златна лисица

Степен насиља у присуству мировних снага

По окончању декларативног разоружања албанских терориста НАТО је наставио своје војно присуство формирајући мисију чији је примарни задатак био лимитиран на заштиту посматрача ОЕБС и ЕУ који су били ангажовани у кризним подручјима северне и западне Македоније. Сама мисија није мала задатак да се бави другим облицима насиља у зони операције нити на остатку територије Македоније. Неутралан став не значи и политичку индиферентност земаља НАТО већ је овим показано да алијанса жели да сачува добре односе са обе етничке групе у Македонији. Насиље према припадницима мировних снага није било присутно те је у том смислу мисија постигла успех.

Оцена: 5 успех

Испуњење мандата

Мисија је имала јасан мандат да заштити посматраче ОЕБС и ЕУ тако да је након шест месеци ангажовања проглашен апсолутни успех мисије уз најаве продужења ангажовања НАТО у овој земљи али и будућег ангажовања војних снага ЕУ (НАТО, 2002)

Оцена: 5 успех

3.6.4.6 Заједничка хармонија

Задржавање конфликта

Присуство НАТО трупа у операцији Заједничка хармонија образложено је потребом за перманентним приставом међународних снага које би одвратиле потенцијалне екстремисте од оружаног сукоба или дестабилизације Македоније. НАТО стратегијски циљеви мисије су: смањити ризик од будуће дестабилизације, демонстрација подршке политичким процесима и властима Републике Македоније, допринети развоју мултиетничког друштва, демократије и владавине закона.

Сама мисија је имала два сегмента: оперативни и саветодавни. Оперативни део се односио на посредовање између различитих нивоа власти у БЈРМ, подршци и заштити деловања међународних посматрача док је својим присуством требало обезбедити одржавање поверења. Саветодавни елементи мисије су имали задатак да помогну државним органима у преузимању контроле и одговорности за безбедност на територији целе државе, координацији билатералне и мултилатералне активности кроз присуство представника НАТО у ГШ, командама и јединцима војске како би се обезбедила потребна подршка локалног становништва за деловање снага безбедности (S/2002/1345, 2002).

Оцена: 5 успех

Изградња локалних капацитета за безбедност и владавину права

Оперативни део мисије омогућио је посредовање и комуникацију између различитих нивоа власти у БЈРМ (S/2002/1345, 2002). Развијање културе дијалога између представника власти и локалног становништва допринео је превенцији конфликта и изградњи поверења у мултиетничке безбедносне снаге али је требало учинити још доста

напора да се етничке групе које су до скоро биле у сукобу ефикасно интегришу у јединствене безбедносне структуре Македоније.

Оцена: 4 делимичан успех

Институционална способност државе

Саветодавни елементи мисије су помагали државним органима у преузимању контроле и одговорности за безбедност на територији целе државе, координацији билатералне и мултилатералне активности кроз присуство представника НАТО у ГШ, командама и јединцима војске какао би се обезбедила потребна подршка (S/2002/1345, 2002).

Оцена: 5 успех

Испуњење мандата мисије

Мисија је имала јасна ограничења која су минимизирала шансу од неуспеха.³²⁶ Основни задаци НАТО биће интервенција у случају опасности по живот војних посматрача или уклањању мина која су непосредна опасност по њихово кретање или деловање. Ови задаци су извршени и није било страдали посматрача ОЕБС (S/2002/1345, 2002).

Оцена: 5 успех

3.6.4.7 Конкордија

Задржавање конфликта

Краткотрајне и фокусиране мисије НАТО нису се бавиле решавањем конфликта па је и поред потписаног мировног споразума ситуација и даље била нестабилна, оптерећена бројим питањима односа Албанаца и Македонаца које је тек требало решити. За разлику од мисија НАТО које нису имале мандат да задржавају сукоб ова мисија је била

³²⁶ НАТО неће бити одговоран за безбедно окружење у Македонији јер је то посао локалне владе, неће радити заједно са снагама Македоније, неће користити војну силу да осигура слободу кретања војних посматрача, неће обезбедити блиску заштиту (стражу) посматрача и објеката где они бораве, неће обезбедити логистичку, транспортну нити комуникациону подршку посматрачима, неће пратити и одговарати за безбедност расељених и избеглих лица и НВО, није одговоран за имплементацију нити примену било каквог споразума између страна, трупе неће обезбедити зоне раздвајања страна у сукобу и предузимаће , цивилно-војне операције али оне неће бити хуманитарног карактера.

ангажована у подршци безбедносним снагама Македоније у успешном решавању кризе која је 2003. године избила на северу ове земље.

Оцена: 5 успех

Степен насиља у присуству мировних снага

За време ангажовања мисије није дошло до обнављања сукоба нити напада на мировне снаге. Само присуство мировних снага убрзало је политичке процесе у земљи и одвраћало екстремисте на обе стране од етничког насиља.

Оцена: 5 успех

Институционална способност државе

У склопу изградње државних институција Македоније направљен је значајан напредак у два правца. Први је био имплементација Охридског мировног споразума ради изградње демократског и толерантног друштва а други је био развој институција ради бољих односа између Македоније, ЕУ и НАТО (Portero, 2012.)

Оцена: 5 успех

Способност мисије да обезбеди ред

Конкордија је прва војна мисија ЕУ у оквиру споразума „Берлин плус“. У свом саставу је имала 400 војника који су били распоређени у 22 тима у три регионалне команде (Скопље, Куманово и Тетово) и са командом у Скопљу. У датом мандату и безбедносном окружењу ово су биле довољне снаге за успешно извршавање задатака. Основни задаци су укључивали патролирање, извиђање, надгледање, извештавање и посредовање. Подршку ангажовања мисије чинило је осам „тешких“ тимова и дела за подршку који је имао оклопна возила и хеликоптере.

Оцена: 5 успех

Испуњење мандата

Успех у испуњењу мандата мисије (за ову али и за остале мисије ЕУ) важно је анализирати са два аспекта: аспекта резултата на сам конфликт и организационог аспекта односно консеквенци које је мисија генерисала у развоју спољне и одбрамбене политике ЕУ (Portero, 2012.). У организационом смислу EUFOR CONCORDIA је била прва војна

мисија ЕУ реализована у оквирима споразума „Берлин плус“ и прва мисија која је укључила механизме предвиђене споразумом из Амстердама. У смислу стабилизације Македоније представља наставак симболичног војног присуства међународних снага ради обезбеђивања имплементације Охридског мировног споразума.

У суштини, Конкордија је имала три основна задатка и то: стварање услова за наставак примене мировног споразума, обезбеђење безбедности и обезбеђивање услова за рад посматрача ЕУ и ОЕБС. Упркос организационим проблемима мисија је успела да оствари видљиво присуство у конфликтним зонама те се може сматрати да је значајно допринела стварању окружења у коме је било могуће имплементирати Охридски мировни споразум.

Оцена: 5 успех

3.6.4.8 Мисија Проксима

Изградња локалних капацитета за безбедност и владавину права

Упркос ангажовању великог броја европских агенција на стабилизацији прилика у Македонији кроз механизме брзог деловања ЕУ (Rapid Reaction Mechanism-RRM), програма CARDS и војног ангажовања НАТО ситуација у овој земљи је остала нестабилна. Крајем 2002. године и даље је био присутан проблем оружја у приватном власништву, слаба коалициона влада, одсуство снага реда у регионима где су Албанци већинско становништво а постојале су и значајне критике због кршења људских права у Македонији (Grevi, Helly, & Keohane, 2009).

Све ово је навело ЕУ да приоритет будућег деловања у Македонији буде реформа полиције, побољшање комуникације полиције и етничких заједница и реформа правосуђа. Снаге ЕУ су биле ангажоване на два начина. Први начин је обухватао ангажовање 10 припадника мисије у трајању од 12 месеци у управном делу МУП-а Македоније како би надзором и саветима помагало у борби против организованог криминала и помоћи око трансформације полиције у репрезентативне мултинационалне полицијске снаге.

Други начин ангажовања обухватао је непосредно присуство на граничним прелазима и у полицијским станицама у Скопљу, Тетову, Куманову, Гостивару и Охриду. Њихов задатак је био да надгледају и помажу у раду полицијским руководиоцима у имплементацији Националне полицијске стратегије и Стратегије интегрисаног управљања

границама. Поред овога приоритет деловања мисије PROXIMA I био је и: реформа полиције и граничне полиције, изградња поверења локалног становништва у полицијске снаге и побољшање сарадње са суседним земљама. Сама мисија била је ангажована на неких 28 посебних задатака који су обухватили реформу свих аспеката полицијског деловања од јавне, државне и граничне безбедности до успостављања система интерне контроле.

У контексту реформе правосудног система Македоније мисија је значајно допринела успостављању канала комуникације и сарадње између полиције, тужилаштва и судова.

Како би се изградило поверење између грађана и полиције успостављен је систем којим се грађани могу жалити на рад полиције за који је био надлежна Јединица за интерну контролу и професионалне стандарде унутар МУП.

Продужењем мисије EUPOL промењен је мандат па је мисија често називана Proxima II). Смањење броја припадника мисије пратило је и смањење есенцијалних задатака. Мисија је у даљем била фокусирана на: организовани криминал, јавни ред и мир и граничну безбедност. Конкретне мере и резултати које је мисија постигла огледају се у разним облицима обуке за припаднике полиције и државне безбедности, планирање операција и механизме за евалуацију персонала. Такође је успостављена мултиетничка радна група за борбу против организованог криминала. Праћење ангажовања специјалне полиције у етнички сензитивним подручјима било је од круцијалне важности за мир али и изградњу поверења између полиције и грађана. Ово се показало у случају када је група тешко наоружаних Албанаца забранила улазак полиције у село Кондово у близини Скопља.

У циљу побољшања комуникације са грађанима мисија је иницирала стварања Локалних саветодавних група (Community Advisory Groups -CAGs) који су требали да заједно са полицијом решавају најважније безбедносне проблеме на локалном нивоу.

Оваквим деловањем мисија је значајно допринела владавини права у Македонији али је остало неизвесно да ли ће реформе донети трајне промене безбедносне ситуације јер је као и у ранијим случајевима примарни конфликт остао нерешен већ се мисија бави његовим рецидивима.

Оцена: 4 делимичан успех

Институционална способност државе

У свом деловању мисија је имала оперативни и стратегијски ниво деловања. Оперативни се тичао развоја институционалне способности на нивоу средњег менаџмента у оквиру полиције док се стратегијски ниво тичао укупне реорганизације МУП Македоније. У циљу подршке развоју ефикасне Граничне службе Македоније, око 30 полицајаца ЕУ било је распоређено на граничне прелазе према Бугарској, Албанији и СРЈ. Овим је значајно унапређен рад ових институција посебно у области спречавања трговине дрогом и људима. Израдом редовних извештаја о напретку реформе полиције мисија је извештавала политичко руководство Македоније о променама и проблемима који су пратили овај важан сегмент постоконфликтне стабилизације друштва. Често је помињани да мисија не може пратити и контролисати изоловане полицијске снаге и да је потребна јача кохезија деловања Министарства правде и Министарства унутрашњих послова.

Са организацијског аспекта често је помињано да реформа полиције треба да укључи „европске стандарде у раду полиције“ мада нигде није експлицитно наведено шта обухвата тај концепт, што је само по себи нонсенс јер се на примеру реформе полиције Македоније треба развити нешто што не постоји на нивоу ЕУ.

Оцена: 5 успех

Способност мисије да обезбеди ред

Око 200 полицајаца ЕУ је било распоређено на кризним подручјима на северу и западу земље. Прама одређеном мандату ова мисија била је фокусирана на саветодавну помоћ полицијским снагама Македоније. Својим ангажовањем успешно је остварила своје задатке у јачању способности заштите границе, владавине права и превентивно деловала на спречавању конфликта.

Оцена: 5 успех

Испуњење мандата мисије

У оцени испуњења мандата мисије мора се узети у обзир неколико спецификаума мисије. То је друга по реду полицијска мисија ЕУ уопште (прва је била у БиХ) али је први пут да ЕУ организује мисију која је својеврстан прелаз између војног и цивилног ангажмана ове организације. То је уједно и прва мисија ЕУ чији је мандат продужен и

делимично измењен одлуком Савета ЕУ (Council Joint Action 2004/789/CFSP). Са овог аспекта потребно је ценити успех у испуњењу формалног мандата који је везан за сам конфликт и Македонију као зону операције док се са друге стране треба анализирати шта је успех те мисије значио у ширем смислу за ЕУ и њено продубљивање.

Анализом успеха на нивоу Македоније може се констатовати да је мисија остварила делимичан напредак у интеграцији Албанаца у полицију, повећано је поверење у полицију, побољшана је сарадња са локалним заједницама и полиција је више видљива међу људима. На стратегијском нивоу мисија је овим реформама помогла Македонији да достигне стандарде ЕУ када је у питању реформа полиције чиме је допринела процесу придруживања ове државе ка ЕУ. Са организацијског аспекта мисија такође бележи позитивне трендове јер је први пут показано да је ЕУ способна да испланира, организује и изведе такву мисију. Ова мисија се сматра за еталон којим су успостављени стандарди деловања у сличним ситуацијама и мисијама ЕУ (тзв. “benchmarking system”). Ово је у ствари политички концепт који обухвата оперативни модел, јасне фазе и циљеве пројекта као и временски оквир деловања које треба да доведу до резултата на свим нивоима.

Међутим сви постигнути резултати не пружају гаранцију за дугорочан успех јер је мисија прекинута политичком одлуком македонске владе а не као резултат позитивне евалуације стања на терену. Иако ЕУ има своје полуге контроле и утицаја ван мисије оваквом одлуком македонске владе цео концепт деловања мисије доведен је у питање.

Оцена: 4 делимичан успех

3.6.4.9 Мисија ЕУПАТ

Изградња локалних капацитета за безбедност и владавину права

Прва дилема код анализе друге полицијске мисије коју је ЕУ у упутила у Македонију је њен статус, односно одговор на питање да ли је уопште била мисија. Из перцепције македонске владе овај формат ангажовања није носио статус мисије већ „ограничено међународно присуство“. Одлуку којом је прекинула ангажовање мисије ЕУПАТ македонска влада је правдала добијањем статуса кандидата за ЕУ али су ипак били спремни да „да под одређеним условима прихвате међународно полицијско присуство“. То је разлог што се ова мисија сматра неком врстом транзиције или

привремене мере у складу реализације програма CARDS који је балканским земљама пружала ЕУ.³²⁷

Мали број службеника (свега 29) био је ангажован на надгледању и помагању Граничној полицији и одржавању јавног реда и мира, борби против корупције и организованог криминала. У надгледању локалних капацитета фокус је био на потпуној имплементацији реформе полиције, сарадњи полиције и тужилаштва и изградњи полицијских стандарда те механизма контроле.

Оцена: 4 делимичан успех

Институционална способност државе

Мисија је задржала фокус на реформи полицијских снага како би се попунила празнина између напрасног прекида мисије EUPOL-PROXIMA и почетка имплементације пројекта CARDS којим ЕУ треба да реализује пројекте техничке подршке полицијама у региону у склопу процеса приступања ЕУ. У том смислу мисија је деловала ка успостављању европских стандарда у деловању полиције.

Оцена: 4 делимичан успех

Испуњење мандата мисије

Иако састављена од симболичних 29 лица мисија је дала значајан допринос наставку реформских процеса система безбедности и владавине права у Македонији. Позитивним учинком може се сматрати и развој културе дијалога и људских права иако то није био експлицитни део мандата. На нивоу државе мисија је допринела да се Македонија приближи ЕУ кроз значајне реформске процесе у оквиру кандидатуре за чланство у овој организацији.

Поред евидентних позитивних резултата, мисија ипак није постигла ниво промена који би били гаранција трајне стабилности друштва. Као основни проблеми који су остали након мисије препознато је: недостатак социјалне кохезије, нерешен етнички конфликт, понашање полиције и неких правосудних организација и даље је питање које захтева мониторинг јер су приметни случајеви дискриминације и непрофесионалног понашања.

³²⁷ Посебан програм помоћи за обнову, развој и стабилизацију земаља западног Балкана који је ЕУ усвојила одлуком Савета Европе 2666/2000.

Као трећа мисија ЕУ у Македонији ова мисија је имала значајан бенефита за развој способности ЕУ у оквиру управљања кризама. Међутим управо на овом процесу је препозната фрикција концепата управљања кризама и изградње институција јер је предводе различите институције ЕУ. Компетенција која је прерасла у конкуренцију успорава процесе стабилизације, ствара дупле послове и непотребне трошкове. Међутим то је развојни пут који једна организација мора проћи како би изградила свој идентитет у управљању кризама у Европи али и ван њених граница.

Оцена: 4 делимичан успех

3.6.4.10 Закључак о успеху мировних мисија на простору Македоније

Општа оцена која се може дати анализом успеха мировних мисија на простору Македоније је да су биле углавном успешне или успешне према већини релевантних критеријума успеха. У експланацији ових трендова може се констатовати да је формат мисије (мандат и врста мисије) одговарао фазама конфликта.

У фази подела и јасне опасности од отвореног сукоба међународна заједница је политичким али и непосредним војним ангажовањем преко мисија УН превентивно деловала да не дође до преливања конфликта из других република а успешно је супресован и унутрашњи конфликтни потенцијал. Међутим, у овом случају је поновљена грешка у деловању традиционалних мировних мисија јер се мало радило на решавању конфликта што је оставило значајан конфликтни потенцијал након повлачења мисије. Сукоб до кога је дошло у Македонији је потврдио да фрагилна друштва захтевају перманентни мониторинг и присуство (макар симболично) војних снага великих сила са којима нити једна страна не жели да уђе у конфликт. У време сукоба није било војних потенцијала УН, НАТО и ЕУ. Још једном је показано да се мисије, иако суштински политички пројекти не могу окончавати напрасним политичким одлукама већ се морају водити резултатима деловања на терену.

Након потписивања Охридског мировног споразума НАТО је основни протагониста мировних мисија. У стабилизацији земље учествује са кратким, фокусираним мисијама што је остао главни спецификум ангажовања ове организације у Македонији. Поново је потврђено правило да се, слично као у БиХ, снаге НАТО ангажују

тек након мировног споразума и то у скученом и временски детерминисаном мандату који гарантује успех.

Мисије ЕУ су пројекција трендова у продубљивању ове организације и жеље за интегрисаним приступом у решавању криза како на простору ЕУ тако и ван ње. Мисије у Македонији се користе за развој концепта мировних мисија ове организације и у томе су имале значајног успеха.

Анализом појединачних фактора успеха може се констатовати да мисије имају добре резултате у задржавању конфликта али се врло скромни резултати постижу (или се мисије уопште не баве) у решавању примарног конфликта. Показало се да се поред значајних резултата у области реформе сектора безбедности, правосуђа и јавне управе није много одмакло у решавању конфликта везаног за статус Албанаца у оквиру Македоније.

3.6.5 Компаративна анализа успешности мировних мисија на простору бивше СФРЈ

Анализа успеха мисија које су упућене на простор бивше СФРЈ даје нам довољно показатеља за теоријско уопштавање које ће бити резултат компарација сличних класа случајева. Поређење ће се вршити према девет класа случајева који су градивни елементи методолошког кода сваке мисије који је формиран за ово истраживање.

3.6.5.1 Анализа успеха мисија према земљама

Мировне мисије на простору Хрватске обележио је неуспех мисија УН које су упућене пре Ердутског мировног споразума. Сложене околности окружења и саме природе конфликта онемогућавале су договор страна које имају максималистичке међусобно искључиве захтеве. Војном победом једне стране у конфликту створени су специфични безбедносни услови у којима је било доста проблема у заштити Срба и њихових основних грађанских и људских права. Интересантно је да се НАТО и ЕУ нису ангажовали у мисијама у Хрватској јер је на западу владала перцепција да је ова земља функционална јединка која треба да реши унутрашње питање те да нема никаквих спорних елемената државности. Блага реакција међународне заједнице за злочине против

Срба у РСК и РС и Муслимана у БиХ показује да је Хрватска перципирана као важан фактор у решавању југословенске кризе према очекивањима западних земаља. Овоме треба додати чињеницу да је Хрватска још 1994. године преко посебне делегације послате у Брисел изразила своје жеље за чланством у савезу.

Мисије у Босни и Херцеговини такође бележе неуспех у фази отвореног сукоба али се после Дејтонског мировног споразума ситуација радикално мења. Показало се да употреба силе неће допринети решењу унутрашњег конфликта. Након неуспеха мисија УН (које нису ни нормативно нити структурно прилагођене унутрашњем конфликту) долази до фаворизовања употребе мисија регионалних организација. Сукоб у БиХ је био сложенији од оног у Хрватској јер иако су стране преферирале војну опцију решења кризе дошло се у позицију када је свима јасно да војна победа неће бити брза и са малим бројем жртава. Притисак међународне заједнице и замор страна (сазревање конфликта према Зартману) довео је до потписивања сложеног Дејтонског мировног споразума после кога је формирано више мировних мисија. УН (мисије УНМБИХ) је наставио своје присуство које треба да буде легитимизатор деловања других организација уз доминацију мисија НАТО а касније ЕУ. Све мисије након споразума показују трендове успеха мада остаје отворено питање услова под којима ће тај успех бити апсолутан и одржив посебно код сложеног питања сукоба идентитета и перманентног преиспитивања ревизије мировног споразума.

Мисије у Македонији су показале да различити мировни концепти могу бити успешни ако се ангажују у одговарајућој фази конфликта. С тим у вези показао се потенцијал превентивног деловања али и ризици које носи неусклађеност политичких одлука ширег безбедносног концепта (односа и интереса великих сила) и оних практичних који се тичу самог конфликта. Чињеница је да до оружаног конфликта није дошло али је такође евидентно да традиционалне мисије УН показују импотентност у решавању унутрашњих етничких анимозитета. Чини се да мировне мисије не показујући сензибилитет за ове проблеме доприносе његовом развијању.

Поново се показало да бескомпромисно инсистирање на хладноратовском концепту мировних мисија не може бити нормативни, квалитативни ни квантитативни оквир за мировне мисије у унутрашњим конфликтима. Остаје питање да ли превентивни размештај имао успеха да није дошло до ангажовања ОС САД. Речју, показало се у пуном

капацитету да решење унутрашњих конфликта у великој мери зависи од фактора окружења који су у сложеној динамици која „храни“ конфликт. Пауза у присуству међународних мировних снага у комбинацији са низом унутрашњих и регионалних фактора (сукоба на КиМ) довела је до кратког оружаног конфликта након којег није дошло до поновног ангажовања УН. Сада регионалне организације потпуно преузимају иницијативу са својим војним а после и полицијским мисијама. Ове мисије су дошле после Охридског мировног споразума и биле су у функцији стабилизације и изградње мира. Бележи се значајан успех према многим критеријумима али као и у примеру БиХ и КиМ остаје питање политичких околности у којима би се оне могле преципитирати као потпуни успех.

Ране мисије ОЕБС којима је требало спречити ширење конфликта на простор Србије биле су неуспешне због несагласности владе Србије за њиховим деловањем. У каснијим фазама кризе на простору КиМ почетак мисија условљен је војним претњама што није допринело развоју поверења јер су већ унапред одређене „стране“.

Верификациона мисија ОЕБС је уместо стабилизације допринела ширењу конфликта јер је Шиптарима одговарала ескалација сукоба за коју би недвосмислено биле окривљене српске снаге. Након агресије НАТО која је трајала 78 дана потписан је Кумановски војно- технички споразум којим су одређени услови повлачења безбедносних снага СРЈ и Србије са КиМ. Слично као у БиХ после Дејтона СБ УН формира кровну мисију УНМИК која као прелазна администрација није имала контролу над већином политичких и безбедносних процеса на КиМ и другим мисијама регионалних организација. Сам конфликт на КиМ је био сложен јер са једне стране имамо унутрашњи сукоб терориста и снага безбедности једне државе а са друге стране имамо агресију односно отворени сукоб са НАТО пактом. Споразум у Куманову се односи на сукоб са НАТО. То је довело да се скоро преко ноћи агресорске снаге НАТО преименују у мировне снаге што је створило додатне тензије посебно према Србима који су поново проглашени за ултимативне кривце. НАТО преузима суштинску одговорност за дешавања на КиМ где се формира мисија КФОР која је још активна и подржава деловање других мисија. Такође је приметно ангажовање ЕУ преко мисије ЕУЛЕКС како би се обезбедила изградња правосудних институција тзв. Републике Косово. Мисије ОЕБС се у случају КиМ као и у другим републикама бивше СФРЈ углавном баве проскрибованим пословима који помажу

заштити цивила и изградњи институција. Успех у изградњи институција је евидентан али ескалација примарног проблема везаног за статус територије може у кратком року све анулирати. По први пут у историји мировних мисија имамо ситуацију стварања држава „state formation“ јер КиМ као део територије Србије није имала статус републике Албанци статус конститутивног народа у СФРЈ. Упркос овој, оружана сила у 21. веку руши све постулате међународних односа и долази се до апсурда званог Република Косово као државе у покушају чијом се изградњом урушава не само суверенитет Србије као међународно признате државе већ се покушава објаснити опасан преседан који прете да постане норма у међународним односима. Највећи проблем је одрживост таквих држава које не могу бити гарант безбедности својим грађанима јер нема консензуса око постојање такве државе. У сваком случају пројекат Републике Косово међународни фактори настоје довести до краја како би се оправдало њихово деловање не само на Косову него и раније на простору целе СФРЈ а Србија ултимативно казнила за своју политику конфронтације са западним земљама.

3.6.5.2 Анализа успеха мисија према организацијама

Почетак ангажовања међународне заједнице у кризи на простору бивше СФРЈ обележиле су мисије УН које су имале промењиве резултате. Приметна је дискрепанца између мандата успеха мисија и фаза конфликта. У том смислу се показало да мисије друге генерације које имају мандат одржавања мира не могу бити адекватна реакција УН у ситуацијама отвореног сукоба и прекида ватре. Неуспех оваквих мисија се најчешће огледа у slabим резултатима у задржавању сукоба, површности у решавању конфликта, те неуспеху око заштите цивила и повратку избеглих и расељених лица. Најбољи пример за ову је неуспех мисија УНПРОФОР у Хрватској и БиХ али и мисије УНЦРО у Хрватској. Са друге стране те исте мисије показују добре резултате у фази подела (УНПРОФОР–М и УНПРЕДЕП) односно када још није дошло до манифесне фазе конфликта. На примеру мисије УНМОП је потврђено је да традиционални концепт мировних мисија УН може дати добре резултате у превенцији сукоба између земаља када постоји политичка воља да не дође до његове ескалације.

Општа карактеристика већине мировних мисија које су упућене на простор бивше СФРЈ је њихов успех након стабилних мировних споразума са међународним гаранцијама. У оваквим околностима и мисије УН показују добре резултате. Мандат изградње мира у фази нормализације чини се као адекватан нормативни оквир деловања. Као својеврсна аномалија или сива зона у овом контексту је мисија УН на КиМ која није настала након мировног споразума страна у конфликту али су јаким притиском међународних снага створене сличне међународне околности деловања. Резултати који су постигнути у изградњи институција нису довољни да се обезбеди заштита цивила и повратак расељених лица док је општи тренд да се мировне снаге врло мало ангажују на решавању базних унутрашњих конфликта на простору бивше СФРЈ.

Успех мисија ОЕБС је слично као и код мисија УН показују тренд успеха након мировних споразума и условима дуготрајног ангажовања јер све мисије ОЕБС трају преко десет година. Два случаја неуспеха мисија ОЕБС могу се објаснити политичким условљавањима земље домаћина (мисија ОЕБС за Војводину, КиМ и Санџак) и перцепције улоге мисије у току самог сукоба (верификациона мисија ОЕБС). ОЕБС се ангажује на широком спектру задатака од заштите људских права, владавине права и реформом државне управе и при томе се постижу задовољавајући резултати.

НАТО се ангажује у војним мисијама са јасним мандатом и тенденцијом кратког трајања уз јасну излазну стратегију. Бивша СФРЈ помаже НАТО да ревитализује свој идентитет кроз нову стратегију и тежиште ангажовања види у мировним мисијама. У том смислу употреба војне силе у циљу наметања мира даје променљиве резултате. Краткорочни ефекти могу бити остварени али се на примеру БиХ показало да је употреба ваздушних и дела копнених снага НАТО (мисија Забранити лет) довела до ескалације конфликта у току 1994 и 1995. Године. Ово је водило ка значајном страдању цивила и војника на простору западне и источне Босне. Каскадно је створено низ проблема у накнадном ангажовању снага НАТО као мировних снага па се поставља питање да ли исте снаге могу да намећу и граде мир на истом подручју. Мисије НАТО су фокусиране на војно-полицијске задатке тако да се НАТО као организација не бави суштином конфликта нити његовим решавањем.

Европска унија се рано али неуспешно укључила у конфликт на простору бивше СФРЈ јер се показало да „шатл-дипломатија“ и мере превенције упућивањем посматрача

ЕУ нису били адекватан одговор на већ дубоку кризу у СФРЈ. То је у ствари била слика реалне моћи у условима слабе интеграције ЕУ и постојања неформалних центара моћи који су одлучивали мимо саме ЕУ. Крајем деведесетих година ЕУ артикулише своје интересе па у склопу реализације ЗБСП упућује полицијску мисију у БиХ (ЕУПМ) која бележи добре резултате док се пуни капацитет постиже ангажовањем у Македонији где мисија развија своје концепте кризног менаџмента и први пут шаље и војну мисију (Конкродија) у складу са споразумом „Берлин Плус“ који регулише односе са НАТО. Мисије ЕУ се суштински не ангажују око решавања конфликта нити његовом задржавању већ су хибридни суплемент мисијама УН или НАТО и ангажују се само у фази нормализације, односно када је опасност од сукоба минимална. Мисије ЕУ треба да остваре два ефекта. Први је везан за изградњу европског безбедносног идентитета који треба да покаже свој пуни потенцијал не само на тлу ЕУ већи шире. Други је везан за зону операције где се успех ових мисија може се анализирати кроз изградњу институција држава и инсистирању на достизању европских стандарда у областима безбедности, владавине права и људских права.

3.6.5.3 Анализа успеха према структури снага у мисији

Војне мисије ангазоване на простору бивше СФРЈ ангазоване су на различитим задацима који су углавном везани за проблеме око супресовања насиља у вези са конфликтом и заштити цивила. Слаби резултати деловања у фази рата и прекида ватре показују да мировне чак иако су састављене само од војних снага имају перспективу само у превенцији и нормализацији стања након конфликта. Поред евидентног неуспеха војних мисија УН на простору Хрватске и БиХ треба имати на уму да ниједна друга организација није хтела и/или није била способна да пошаље мировне снаге у отворени конфликт. Тек након потписивања мировног споразума долази до ангажовања војних снага НАТО а касније ЕУ које у фази нормализације постижу добре резултате.

Цивилне мисије које су доминантно у организацији ОЕБС (осим мисије УНМИК која је у надлежности УН) показују добре резултате по свим параметрима деловања. Анализа успеха мисије УНМИК показује да није изванредан успех мисија УН када је примарни носилац политичке и војне силе регионална безбедносна организација као што

је НАТО. Основни разлог је чињеница да мисија нема сопствене механизме како би обезбедила спровођење мандата нити има наредбодавну моћ над другим мисијама.

Полицијске мисије УН и ЕУ даје добре резултате у заштити цивила и изградњи институција али се ангажују у терминалним фазама сукоба што је битна претпоставка њиховог успеха и није гаранција да би биле успешне у другачијим околностима.

3.6.5.4 Анализа успеха према врсти мандата

На простор СФРЈ упућена је једна мисија УН која је имала мандат превенције конфликта (УНПРЕДЕП). Њен мандат и структура снага у којим су били војници ОС САД показали су да овакве мисије могу остварити значајне резултате у фази подела. Мисија је трајала нешто мање од четири године и постигла је добре резултате према већини критеријума успеха али је остала упитна институционална способност државе да по окончању мисије сама превентивно делује на узроке конфликта јер је управо организација државе био један од узрока самог конфликта. На успех мисије негативно је деловао и начин на који је прекинута јер се показало да политичке одлуке у вези са мисијом морају бити засноване на основу резултата на терену а не као секундарна консеквенца политичких криза на које мисија не може да утиче.

Мисије одржавања мира, без обзира на организацију показују неуспех у условима рата и прекида ватре што показује да је ово неодговарајући оквир за ангажовање мировних снага показујући тенденцију ка неуспеху или чак апсолутном неуспеху када се ради о критеријумима везаним за конфликт и заштиту цивила. Са друге стране, након потписивања мировног споразума овакав формат мисија даје добре резултате у којима се већина критеријума оцењују као успешни.

Две мисије које су квалификоване као мисије наметања мира (Забрана лета и ИФОР) постигле су различите резултате. Прва је била пре мировног споразума и довела је до инволвирања НАТО као стране у сукобу и угрозила остатак мировних снага док је друга настала непосредно након мировног споразума и при томе показује добре резултате пре свега у вези са супресовањем конфликта и заштити цивила.

Мисије изградње мира су специфичне јер имају широк дијапазон задатака које је могуће остварити тек у условима одсуства отвореног конфликта. Може се закључити да је лимес успеха поново постојање мировног споразума и њихово ангажовање у фази

нормализације. Нешто слабији резултати се виде на простору КиМ где су нејасне перспективе пројекта стварања државе јер успех мисија у великој мери зависи од примордијалног узрока конфликта – статуса покрајине и домаћем и међународном правном оквиру.

3.6.5.5 Анализа успеха према фазама конфликта

Мисије послате у ранијим фазама конфликта (фази подела) показују тренд успеха у условима када постоји сагласност владе (и/или страна у конфликту) за њихово деловање. Управо ово је био главни разлог неуспеха мисија ОЕБС за Војводину, КиМ и Санџак јер није било довољно времена за њено деловање које би дало неке видљивије резултате.

Дискутабилни су и резултати мисија послатих у фази прекида ватре. У том смислу мисије УН показују неуспех док је на примеру НАТО мисије ИФОР показан одређени резултат али тек пошто је потписан мировни споразум а сама мисија је *de facto* имала апсолутну подршку великих сила.

Од три мисије послате у рат ниједна није дала задовољавајуће резултате. На примеру мисија УНПРОФОР у БиХ и Косовске верификационе мисије на КиМ основни разлог је био недостатак способности и политичке воље да се озбиљније употреби сила у заштити мандата. У случају мисије „Забрана лета“ показано је да само сила не може дати резултате које воде ка успеху у унутрашњем конфликту. Мерећи резултате деловања примарни ефекти у складу са мандатом бележе успех, међутим овде треба анализирати секундарне ефекте деловања на конфликт у целини јер управо ти ефекти не фаворизују чисту употребу силе у решавању унутрашњих конфликта.

Једина мисија која је организована након мировног споразума а која није имала мандат да употреби силу ради имплементације мира била је НАТО мисија „Важна жетва“. Она је у оквирима рестриктивног мандата показала успех који се може објаснити политичким ангажовањем великих сила и јасним мировним споразумом са међународним гаранцијама. У оваквим ситуацијама, у складу са теоријом рационалног избора ниједна страна није смела да допусти статус „спојлера“ мировног процеса посебно јер је конфликт био везан са ситуацијом на КиМ.

Највећи број мисија послат је у фази нормализације и након мировног споразума. То су доминантно мисије регионалних организација НАТО, ЕУ и ОЕБС и генерално показују добре резултате према свим критеријума успеха. Пошто се ове мисије баве изградњом државе кроз процесе изградње мира мисије дуже трају а у успех и поред свих напора није загарантован. Овде се потврђује једна од основа теорије постконфликтне изградње мира према којој не треба везивати успех мировног процеса (као сложене категорије) са успехом мировних мисија.

3.6.5.6 Анализа успеха према генерацијама мировних мисија

Мисије прве генерације показале су успех само у фази подела или нормализације односно када не постоји отворено насиље и стране у сукобу подржавају деловање мировних снага.

Мисије друге генерације су такође део концепта „традиционалних мировних мисија“ које показују успех у раним фазама конфликта или након потписивања мировног споразума. Неуспешне мисије друге генерације имале су традиционалне задатке везане за конфликт и његове консеквенце с тим да се показало да су генерички задаци заустављања сукоба и заштите цивила неодговарајући за овакав модел мировних мисија. Управо ова чињеница послужила је као основа еволуције мировних мисија али и промена у смислу обима и врсте ангажовања регионалних организација посебно после потписивања мировног споразума. Као консеквенца долази до тога да савремене мировне мисије регионалних организација имају диверсификоване задатке прилагођене њиховим могућностима што доводи до успеха у односу на већину датих критеријума.

Највеће недоумице стварају мисије треће генерације које као суштину свог деловања подразумевају војну интервенцију против (претежно) једне стране у сукобу чиме се отвара велики број питања од практичних преко моралних и легислативних. На примеру СФРЈ развијен је концепт „хуманитарног интервенционизма“ и инициран је политички концепт „Одговорности за заштиту“ али са великим бројем питања на које нема одговора. Сам концепт је након озбиљних дебата на нивоу УН и покушаја институционалне стабилизације као међународне норме доживео фијаско у Либији 2011. године. Постало је јасно да је то у ствари произвољан политички концепт и параван за интервенције западних земаља против трећих земаља без јасних перспектива циљева

деловања и успеха. Уопште говорећи показује да војна сила као концепт у мировним мисијама треба да буде ултимативно средство а не примарни одговор на кризу изазвану унутрашњим конфликтом.

Мисије четврте генерације које се баве одржавањем и изградњом мира показују успех јер су углавном оформљене након потписивања мировног споразума са међународним гаранцијама. Општа одлика ових мисија је ангажовање на процесима изградње државе и дуго време трајања са неизвесним завршетком.

3.6.5.7 Анализа успеха према трајању мировних мисија

Анализом трајања мисија као фактора успеха мисија утврђено је оно није од пресудног значаја за њихов успех. Изузетак су мисије четврте генерације које се баве изградњом мира где је ради постизања успеха потребно више времена па се може очекивати њихово трајање преко десет година. Дуготрајне мисије показују добре резултате према већини критеријума успеха али је њихов потпуни успех неизвестан због спорног концепта изградње држава или још опасније концепта стварања држава ако се зна да је питање идентитета и њихов сукоб један од примарних узрока конфликта.

3.6.5.8 Анализа успеха у односу на постојање мировног споразума

Оне мисије које су послате пре мировног споразума у фазама у којима је присутно оружано насиље или изражен потенцијал од његове манифестације показале су неуспех без обзира на околности, састав или организацију која их упућује. Прихватајући ризик од неуспеха али и као једине способне да делују у сложеним условима ангажују се мисије УН и ОЕБС док НАТО и ЕУ избегавају рано слање својих снага због наратива бескомпромисног успеха на коме почивају и НАТО и ЕУ. Са друге стране, мировни споразум није неопходан предуслов успеха мисија у раним фазама конфликта и у условима када велике силе партиципирају у саставу мировних снага. У свим другим ситуацијама то је есенцијални предуслов њиховог успеха.

3.6.5.9 Анализа успеха у односу на статус мисије

Завршене мисије показују различит степен успешности па се не може начинити неко значајније уопштавање. Међутим може се закључити да су активне само мисије које се баве изградњом држава а свих седам активних мисија или 100% трају дуже од десет година са нејасним роковима завршетка. Активне мисије показују ограничен успех према већини критеријума али су врло нејасни домаћи и међународни политички оквири њиховог завршетка.

3.7 Фактори мировних мисија као предуслов успешног ангажовања на простору бивше СФРЈ

На простору бивше Југославије било је више мисија различитих организација које су у сложеном окружењу југословенске кризе извршавале задатке и при томе оствариле имале различите степене успешности. Успех сваке мировне мисије детерминисан је са више фактора који се могу поделити на факторе мисије (како су карактеристике саме мисије утицале на достизање успеха) и факторе окружења, односно објашњење како је окружење условљавало успех мировних мисија у решавању унутрашњих конфликта.

3.7.1 Карактеристике самих мировних мисија на простору бивше СФРЈ

Ради теоријског уопштавања извршена је компаративна анализа фактора мисија где је примарни критеријум груписања мисија био припадност организацији која мисију изводи. У датом случају све мисије су подељене у четири групе: мисије УН, ОЕБС, ЕУ и НАТО. У току дискусије узети су и други услови у којима су мисије функционисале са циљем да се утврде позитивне или негативне карактеристике мисија различитих организација које условљавају њихов успех.

3.7.1.1 Карактеристике мисија Уједињених нација

Мисија УНПРОФОР у Хрватској је била прва мисија коју су УН послале у бившу СФРЈ. Традиционални мандат мировних мисија УН својствен за међудржавне сукобе

показао се као неадекватан у условима интензивног унутрашњег конфликта посебно када стране у сукобу не сарађују са мировним снагама. У суштини није било реалистично очекивати позитиван исход мисије која нема мандат нити војне ресурсе неопходне да обезбеди контролу над ситуацијом и снагама у сукобу. Овде су се показале две слабости у приступу конфликту. Прва је погрешна перцепција самог конфликта (као међудржавног а не унутардржавног) а друга је чињеница да у ситуацијама интензивних борбених дејстава очување мира не може бити основни принцип мировних мисија, што је касније и примењено у БиХ и на КиМ.

У намери да постигне успех у решавању конфликта долази до честе промене мандата мисије што се такође показало као изразито негативно јер су постављани нереални временски рокови за извршење задатака а дефицит ресурса је остао као есенцијално питање успеха које је чинило значајно ограничење у њиховом извршавању (S/1995/38, 1995). Чини се да се на овакав начин извршио трансфер одговорности са СБ на мисију јер се честим променама мандата види неспособност предикције и политичке иницијативе те су све реакције СБ *post festum* одлуке што ствара проблем мировним снагама.

Проблеми са којима су се мировне снаге суочавале на терену, посебно око заштите зона УНПА довели су до ситуације да снаге УН немају јасну перцепцију нити консензус у вези мандата и употребе силе (S/1995/222, 1995). Ескалација кризе на терену довела је до размишљања о екстремним решењима као што је евентуално повлачење мировних снага што се показало као нереално јер је утврђено да би такво поступање било штетно за саме мировне снаге и да недвосмислено води у погоршање конфликта (S/1995/222, 1995). Поред тога политички ефекат на саму организацију био би девастирајући у на више начина. Услед неконтролисаног изласка мисије из зоне операције изван је губитак политичког и безбедносног кредибилитета УН са перспективама неизвесне сагласности за обнављање мисије у будућности. Ангажовање УН на начин који је био на почетку кризе била је *lose-lose* опција за УН и за конфликт али тада (ни данас) УН немају алтернативу за даље ангажовање овако сложеним кризама.

Сличне проблеме имала је мисија УН у БиХ где се такође показало да традиционални принципи мировних мисија (неутралност, непристрасност и употреба силе у самоодбрани) не дају резултат у унутрашњим конфликтима. Поред дискрепанце између

мандата и ресурса показало се да је од суштинске важности (не) разумевање контекста сукоба. Неуспех у традиционалном приступу мировним мисијама УН отворио је политички и војни оквир за одлучније деловање регионалних безбедносних организација али је створио и фрикцију унутар самих мировних снага јер се међу њима појављују заговорници тврде опције која би укључивала употребу силе.³²⁸ За овакву ситуацију у значајној мери криви су дуални систем командовања снагама УН (са нивоа мисије али и са националног нивоа) и некоординисане процедуре деловања УН и регионалних организација (УН и НАТО око употребе силе). Иако се показала од виталног значаја, сарадња УН и других организација није увек донела позитивне резултате (S/1995/222, 1995). Борбено ангажовање мисије (директно крајем рата или индиректно преко НАТО) против једне стране у сукобу није допринело успеху мисије већ је напротив мисију сврстало у страну у конфликту и допринело ескалацији сукоба међу странама у конфликту (S/1995/987).³²⁹ Ово је отежало све видове комуникације са нападнутом страном, угрозило мировне снаге и трајно нарушило поверење у мировне снаге што ће имати своје импликације у каснијим фазама мировног процеса.

У случају дела мисије УНПРОФОР који је био активан у Македонији показало се да превентивни распоред мировних снага али и директно ангажовање ОС САД у њиховом саставу доприносе успеху мисије. Ово је касније потврђено и на примеру мисије УНПРЕДЕП где је успех обезбеђен правовременим распоређивањем трупа (S/1995/987), јасним и адекватним мандатом као и ефикасном контролом границе (S/1995/987).

Иако је ова мисија постигла значајан успех у превенцији конфликта било је околности које су отежавале реализацију мандата (S/1996/961, 1996). Већина проблема везана је за недостатак критичних ресурса (хеликоптерске јединице за контролу границе) и компликовану логистику мисије која је требала бити централизована (S/1997/911, 1997). Посебан проблем за мисије које су постигле успех био је одржавање стања „успеха“, односно контрола над дестабилизујући факторима који нису елиминисани већ само

³²⁸ Ова дилема је остала и до данас што се може видети на примеру војног ангажовања УН у мисији МОНУСЦО у Конгу где земље које дају највећи број војника за снаге УН (Индија, Бангладеш и Пакистан) не желе да се ангажују у класичним војним операцијама већ се за то формирају наменске снаге из других земаља (ЈАР, Малави и Танзанија). Овај концепт је врло опасан и Међународни Црвени крст је у званичном саопштењу потврдио да мировне снаге које се ангажују на овакав начин представљају страну у сукобу.

³²⁹ Ово је почело са ваздушним ударима НАТО у БиХ 1994 и 1995. године када Муслимани и Хрвати крећу у офанзиву а настављено је 1998 и 1999. године када претња силом и отворена војна агресија НАТО имају девастирајући ефекат на мировне мисије.

супресовани или делимично трансформисани. Овим се дошло до закључка да ће прерано повлачење мировних снага имати негативан утицај на укупне ефекте мировних мисија и угрозити мир и стабилност земље. У оваквим околностима есенцијално је одабрати динамику смањења као и комплетну излазну стратегију за мисију (S/1996/65, 1996) (S/1997/631, 1997) али и адекватног сукцесора који ће обезбедити међународно присуство у кризном подручју. Овде се отворио простор за два дискурса око вредновања успеха мисије. Први је сепаратна анализа мировних мисија као засебних политичко-војних пројеката и други је везан за везивање успеха мировних мисија са успехом мировног процеса. Ова дилема је делимично условила промену приступа међународних организација у решавању криза на простору БиХ, КиМ и Македоније где се уводи „подељена одговорност“ за део мировног процеса који је уједно мандат мисије. И на овом примеру се показала важност веће координација субјеката мировних мисија (S/1997/631, 1997).

Преломни тренутак у начину организовања мировних мисија била је 1995. година када долази до ескалације конфликта (офанзива хрватске војске и АБиХ на РСК и РС), масовног протеривања и страдања цивилног становништва и колапса мисија УН у Хрватској и БиХ. Потписивањем мировног споразума у Дејтону крајем 1995. године створено је нова реалност за функционисање мировних мисија УН.³³⁰ Саме УН постају кровна организација која даје легитимитет за ангажовање регионалних организација над којима *de facto* нема никакву контролу. Мандат мисија се мења па се УН примарно ангажује на одржавању и изградњи мира док истовремено регионалне организације као што је НАТО имају другачије и прилично робусне мандате. Дакле зачет је хибридни концепт мировних мисија који обухвата једновремено ангажовање више организација са различитим мандатима и различитим нивоима сарадње. Овим концептом су регионалне организације направиле искорак у формулацији мандата и прешле „црвене линије“ модела ангажовања УН.

Мисије УН након потписивања мировних споразума постају мултидимензионалне са фокусом на цивилном делу мандата (S/1996/820, 1996). Међутим показало се да је за успех цивилних мисија потребна истрајност у имплементацији мира (S/1996/820, 1996),

³³⁰ Створен је другачији међународно-правни и безбедности оквир јер су стране потписнице биле и државе из региона а гаранти су велике силе што је дало повољан моментум за решавање кризе.

(S/1999/1260, 1999) и масовно и одлучно ангажовање квалитетних војних снага као фактора одвраћања (S/1996/1017, 1996). У таквим околностима сматрало се да нагло смањење бројног стања снага не може имати позитивног ефекта на успех мисије (S/1997/468, 1997), (S/1997/966, 1997). Овим је потврђено да једновремено ангажовање више организација са различитим мандатима има перспективу али и да захтева координацију деловања и размену информација која је често била проблем на просторима бивше СФРЈ. Мултипликовањем мировних мисија и учесника и стварањем проблема у комуникацији и координацији деловања, поставља се питање да ли у околностима различитих мандата и динамике у имплементацији својих базних мандата мисије отежавају или олакшавају једна другој. Као логична импликација била је потреба интензивне сарадње и размене информација УН са другим организацијама које учествују у мировној мисији (S/1996/820, 1996) али и међузависност субјеката мировне мисије (S/1997/966, 1997).

Показало се такође да време трајања мисије као фактор значајно утиче на њен успех јер мисије често свој успех везује за окончање процеса на које не могу остварити одлучујући утицај. Мисија УНТАЕС је нпр. инсистирала на предвидивом трајању и адекватној дужини мандата како би испунила своје циљеве што није учињено па је остало упитна могућност њеног успешног завршетка (S/1996/622). Да би се то решило било је потребно је добра излазна стратегија односно обезбедити присуство мисије након окончања примарног мандата (S/1997/953, 1997) и то најчешће кроз секвенцијално ангажовање неке од регионалних организација.

За успех мисија УНМБИХ је поред одговарајућег мандата и неопходних ресурса ограничавајући фактор био распоређивање неквалификованих полицајаца на почетку мисије а врло често је помињано да мисија нема довољан број цивилних службеника (S/1996/820, 1996), (S/1998/862, 1998).

Да би се обезбедио успех у ратом уништеној земљи са девастираном инфраструктуром и економијом била су потребна велика новчана средства да би се видео конкретан резултат деловања мировних снага на терену. У том смислу било је важно обезбедити довољна новчана средства на самом почетку мисије. Искуство је показало да мировне мисије након унутрашњих конфликта морају бити засноване и на дугорочним

ефектима на конфликт и земљу у целини а не само на краткотрајним резултатима мини пројеката.

Скоро идентични фактори успеха мисија се помињу код мисије УНМИК (S/1999/779, 1999). Ово се може сматрати моделом према коме треба усмеравати структуру и задатке мисије како би се постигао успех у решавању унутрашњих конфликта након међународно верификованог мировног споразума. Полицијске мисије УН због спецификаума мандата имају мање потребе за сложеним карактеристикама па се као примарни фактор успеха помиње потреба за разменом информација са локалним полицијским снагама што је био случај код мисије УНПСГ (S/1998/887).

3.7.1.2 Карактеристике мисија ОЕБС

Основна одлика мировних мисија ове организације је ангажовање на изградњи институција цивилног друштва и промоција владавине права и људских права. Успех ових мисија је углавном повезан са факторима окружења јер је сматрано да мисије имају све потребне предуслове и карактеристике да остваре успех.

3.7.1.3 Карактеристике мисија Европске уније

Мировне мисије ЕУ (цивилне, војне и полицијске) први пут су успостављене на простору бивше СФРЈ. Полицијска мисија ЕУ у БиХ ЕУПМ указала је на потребу постојања извршног мандата мисије и проблеме који могу наступити ако мисија има сукоб са неком од страна у конфликту. Због деловања у окружењу где има других актера у решавању кризе поново је наглашена потреба за ефикаснијом разменом информација.

На простору Македоније ЕУ је желела да покаже свој пуни потенцијал за решавање криза на простору Европе па у складу са споразумом „Белин плус“ упућује прву војну мисију ЕУ под називом „Конкордија“. Као главни проблеми који су утицали на успешност саме мисије су: кратко време планирања операција, нејасне смернице за рад мисије, компликоване процедуре набавке опреме, недостатак искуства у организовању сличних мисија ЕУ, зависност од НАТО у складу са споразумом Берлин плус, нефлексибилне процедуре регрутовања особља, мали број војника у захтевном оперативном окружењу, сукоби између различитих агенција ЕУ, кашњење у слању опреме у зону операције и слабо укључивање локалних безбедносних структура у извршавање задатака везаних за

безбедност у зони операције. Фрикција у координацији процеса менаџмента кризе и изградње институција показала се као отежавајући фактор док је наглашена потреба за значајнијим ангажовањем политичких представника мисије ради ефикаснијег одзива система из Брисела.

Ништа боље нису прошле ни полицијске мисије ЕУ које су тек на примеру Македоније развиле своје процедуре за организовање сличних мисија. Сам процес је захтевао синтетизовање научених лекција и решавању проблема који су у великој мери били слични као они за војне мисије ове организације. Иако се мисија бавила људским правима, родним питањима и помоћи избеглим и расељеним лицима ово није био део генеричког мандата мисије. Поред очекиваних проблема у сарадњи са другим организацијама мисије ЕУ су имале велики проблема због слабе интерне комуникације органа Уније. Конкретно, приметан је ривалитет између Европске комисије и Савета Европе што је условило преклапање дела послова и ривалитет на терену.

Све полицијске мисије ЕУ искусиле су проблем кратког времена за планирање и спорог распоређивања у зону операције због неефикасне логистике и генерално малог броја људи ангажованог у мисији. У анализи успеха мисије поменута је дисонанца између мандата и времена трајања мисије што се потврдило и на примеру мисије ЕУПАТ. Ова последња полицијска мисија ЕУ искусила је проблеме везане за скроман буџет и мало бројно стање а највећи проблем је био што је она перципирана како од македонске владе тако и од ЕУ као прелазна фаза која води ка интензивнијем ангажовању цивилних мисија ЕУ које се не везују за конфликт него за процес стабилизације и придруживања ЕУ.

3.7.1.4 Карактеристике мисија НАТО

Ова организација се укључила у мировне мисије првобитним ангажовањем са дистанце, односно поморским снагама у спровођењу ембарга на увоз наоружања и ваздухопловним снагама у склопу мисије „Забранити лет“ над БиХ а касније и над Хрватском али само за српске ваздухоплове. У намери да се политички и војно ослободи утицаја УН помињу се проблеми који су отежали или умањили успех мисије. Међу приоритетима је наглашено да се треба избегавати дуално командовање (УН и НАТО) над војним снагама, да се мора остварити већа координација између снага НАТО и УН а задатке и очекиване ефекте употребе силе учинити јасним. Недостатак консензуса земаља

контрибутора око обима и начина употребе силе довео је до оклевања око ангажовања ваздухопловних снага што је стварало конфузију у току самих задатака.

Поред ваздухопловних снага НАТО је у БиХ пред крај рата упутио и копнене снаге за брзо реаговање као подршка снагама УН али под командом НАТО. Одлучније ангажовање ових снага против Срба прекинуто је мировним споразумом. Сви проблеми у комуникацији између НАТО и УН отклоњени су мисијом ИФОР када је одлучено да се мисије УН и НАТО потпуно раздвоје како би НАТО обезбедио посебан мандат и довољно робусну силу као гаранција његове имплементације што се сматрало основним недостатком мисија УН (S/1999/419, 1999).

Ангажовање НАТО у БиХ и Македонији показало је да ова организација преферира јасне мандате, временски ограничено ангажовање и ефикасну излазну стратегију најчешће кроз ангажовање снага ЕУ. Оваквом политиком је обезбеђено да мисије НАТО показују значајан успех у делу задатака који оне реализују и смањује се политички ризик од губитка кредибилитета и сумње у способности организације. Због сопственог опстанка НАТО себи не сме дозволити пораз или неуспех јер би тада сигурно дошло до каскадног ефекта преиспитивања спољне ефикасности у условима када већ постоје значајне унутрашње несугласице. Неуспех НАТО би нарушио перцепцију непобедивости САД што је примарни ослонац америчке спољне политике према пријатељима и непријатељима.

3.7.2 Карактеристике окружења на простору бивше СФРЈ

Насилна дисолуција бивше СФРЈ настала је као резултат тешке политичке и економске кризе бивше СФРЈ, која је у комбинацији са растом национализма и променама на регионалној и глобалној политичкој сцени дошло крајем Хладног рата, створила је услове за конфликт који није лако теоријски описати. На унутрашњем плану конфликт је ескалирао сукобом два концепта права на самоопредељење које је поменуто али не и објашњено у Уставу из 1974. године. Остало је до краја нејасно да ли су субјекти тог права републике или народи и под којим условима се то право остварује? Нејасна формулација остала је у домену произвољних политичких спекулација које су послужиле као основа за националне политичке платформе током деведесетих година.

Окружење (локално, регионално и глобално) различито је утицало на успех мировних мисија и чињеница је да је успех зависио од синергије фактора окружења. Овде

се свакако критички могу анализирати различите фазе кроз које је пролазио конфликт али и окружење које га је обликовало.

3.7.2.1 Глобални фактори успеха мировних мисија у бившој СФРЈ

На глобалном плану дошло је до различитих перцепције узрока сукоба као и начина њиховог решавања. Није се могло са сигурношћу рећи да ли је унутрашњи или међудржавни сукоб нити када је сукоб прелазио у другу фазу. Ово је имплицирало сложену ситуацију и нејасно оперативно окружење за мировне мисије од самог почетка кризе на простору СФРЈ.

То се потврдило начином реаговања међународне заједнице и слањем мировних мисија типичних за међудржавне сукобе. Овај концепт показује неуспех посебно у случајевима где је дошло до интензивних оружаних сукоба као што је било у Хрватској и БиХ. У суштини долази до фрикције између типа и фазе конфликта и врсте мировних мисија јер се унутрашњи конфликти са свим елементима грађанског рата покушавају решавати методама својственим за сукобе између држава.

Глобално окружење које није пружио јасну слику државно-правног статуса република и природе самог конфликта допринело је низу одлука које нису ишле у прилог успеха мировних мисија. Оваква ситуација створила је претпоставке за политички и информативни наратив који је негирао унутрашњу суштину конфликта и потенцирао „великосрпску агресију на друге републике бивше СФРЈ“. У каснијим фазама сукоба управо овај наратив послужио је за отворену војну помоћ Хрватима, Муслиманима и Шиптарима како би се супресовао војни потенцијал српске стране.

У току решавања самог конфликта (према евроатлантском моделу) показало се да војна интервенција великих сила у операцији као што је било у мисији „Забранити лет“ и каснија директна употребе силе против једне стране у конфликту не може допринети његовом решењу него га додатно компликује како се то показало у БиХ. Стабилизујући ефекат на превенцију конфликта имало је присуство оружаних снага САД у Македонији у оквиру мисије УНПРОФОР и УНПРЕДЕП. Ипак, не треба гајити илузију да су стране у конфликту биле способне самостално пронаћи решење кризе. Хипотетички, решење кризе мора задовољити локалне и глобалне актере док регионалним играчима остаје да кохабитирају са политиком глобалних сила.

Стране у конфликту су покушале да циљеве својих деловања ускладе са циљевима политике великих сила и у оквирима могућих политичких решења остваре максималну могућу добит. Ове кризе су показале да решење неће доћи ако нема спремности великих сила да интервенишу посебно на политичком нивоу како је то нагласио и сам Генерални секретар УН (S/1997/468, 1997). На примеру сукоба у БиХ који је био својеврсни епицентар југословенске кризе показало се да је потребна велика међународна конференције на којима ће се пружити недвосмислена подршка мировним иницијативама у региону (S/1996/1017, 1996).

Ван географских оквира СФРЈ цео систем међународних односа је доживљавао промене што се посебно види у редефинисању односа Русија – НАТО и настојање НАТО да се супротно договором са СССР прошири на простор Источне Европе и Балкана. У том контексту се показало да земље које у раним фазама решавања унутрашњих конфликта као тежиште своје спољне политике дефинишу чланство у ЕУ и НАТО (Хрватска, Македонија а касније и КиМ) имају веће шансе за решавање конфликта тако што ће њихови ратни циљеви бити компатибилни са циљевима деловања ових организација. У крајњем то је била сигурна политика ка очувању целovitости земље. Касније сам почетак интеграција у НАТО и ЕУ води земљу кроз процес реформи где се могућност унутрашњег конфликта значајно редукује. Успех мисија у великој мери зависи од интересовања међународне заједнице (великих сила) за решавање кризе. Из тог разлога руководство мисије треба да обезбеди потребну политичку подршку кроз анимирање важнијих међународних актера за решавање кризе чак иако мисија постане секундарна због другог кризног жаришта у региону или свету (S/2000/1137).

3.7.2.2 Регионални фактори успеха мировних мисија у бившој СФРЈ

На регионалном нивоу за успех мисија било је важно да се отворена питања са суседима решавају дијалогом и да нема преливања криза или војне интерференције у унутрашња питања других држава. Ово се показало као пресудан фактор успеха код скоро свих мисија на простору бивше СФРЈ. Ово је посебно значајно у превенцији конфликта у Македонији када су супресоване тежње Албаније, Бугарске, Грчке и Србије према овој републици. Постојање сукоба у околним земљама са сличним актерима имало је негативне последице по мисије (сукоб у Хрватској је отежавао мисије у БиХ и обрнуто, сукоб на

КиМ и ангажовање НАТО против Србије отежавао је мисију УНМБИХ и СФОР и ОЕБС БиХ, сукоб у БиХ отежавао је решење кризе са Македонијом (S/1999/989, 1999). Показало се као изузетно важно успоставити ефикасну контролу границе јер се тиме већи део процеса унутар зоне ставља под контролу мировних снага (S/1996/883, 1996).

Проблем кохабитације мисија у државама региона са сличном кризом је још један од проблема који треба да се истраже. Криза унутар једне државе свакако има вишезначне регионалне импликације у домену: економске безбедности, личне безбедности, државне безбедности као и велики број политичких импликација на унутрашњу стабилност држава тако и на стабилност региона. Зато је важно да регион (као безбедносни подкомплекс) активно партиципира у решавању криза и буде присутан код организовања мировних конференција и потписивању мировних споразума (SC S/1995/987).

Мисија УНМБИХ и ОЕБС и БиХ губе на значају када се појављује криза на КиМ а цео фокус помера ка успеху нових мисија у овој покрајини. Једна од основних одлика сукоба на простору бивше СФРЈ је насиље против цивила и велики број избеглих и расељених лица која су правила низ негативних каскадних ефеката на сиромашне земље бивше СФРЈ. Показало се да сиромашне земље тешко подносе терет избегличке кризе тако да се решавање питања избеглих и расељених лица показао као значајан фактор успеха мировних мисија али и стабилности региона уопште (S/1996/1017, 1996).

3.7.2.3 Локални фактори успеха мировних мисија у бившој СФРЈ

Ипак, највећи број фактора који утичу на успех мисије долази са локалног нивоа јер су околности конфликта али и задаци мисија условили осетљивост на одређене утицаје из окружења па је овим факторима потребно посветити посебну пажњу. Након доласка у Хрватску мировне снаге УНПРОФОР су имале значајне проблеме јер су им сукобљене стране ускраћивале слободу кретања у зони операције (SG, 1994). Ово је значајно усложнило основне задатке а посебно када се радило о достављању хуманитарне помоћи угроженим категоријама. На терену се показало да стране у сукобу имају нереална очекивања од мировних снага те се позитивним деловањем сматрало само оно што је у складу са сепаратним интересима страна и антиципацијом у погледу решења кризе које најчешће искључивало компромис. То је посебно било изражено у комуникацији са хрватском страном која је условљавала мировне снаге (УНПРОФОР) продужењем

мандата или изменама споразума о статусу снага (S/1995/222, 1995). Иако је мисија била распоређена како би надгледала прекид ватре, показало се да ова форма деловања нема перспективе успеха у условима када нема поверења нити озбиљних политичких иницијатива за помирење у току конфликта (S/1995/222, 1995). Озбиљан проблем у деловању мировних мисија представило је и непријатељско информационо окружење односно деловање медија који подстичу сукоб или негативне ставове према мировним снагама.

Мисија УНЦРО настала је као резултат више догађаја како на локалном тако на регионалном али и глобалном нивоу. Неуспех мисије УНПРОФОР да испуни основне одредбе мандата везано за заштиту УНПА зона и повратак расељених лица створиле су антагонизам према мировним снагама са обе стране у конфликту што је даље условило негативне ставове према давању сагласности за продужетак мисије посебно са хрватске стране. Локални мировни споразуми показали су лимитиране могућности и најчешће овакви споразум нису имали битног утицаја на успех мировне мисије јер су такви споразуми кршени без реперкусија за страну која то прва учини. Значајан помак направљен је *Загребачким мировним споразумом* и *Споразумом о економским односима између Хрватске и РСК* који су требали бити оквир за мирно решавање кризе у Хрватској.

На глобалном нивоу СБ преиспитује целу мисију УНПРОФОР и раздваја је на три засебне мисије (УНЦРО, УНПРОФОР, УНПРЕДЕП) што је био политички маневар који је најављивао различите визије решавања проблема сукоба у Хрватској (војна победа једне стране), у БиХ (мировни споразум са међународним гаранцијама) и Македонији (превентивно деловање уз присуство копнених трупа САД).

Иако је потписан мировни споразум хрватска страна никада није одустала од војног решења него је своју политику заснивала на перманентним претњама војном силом. Ово је показало суштинску неспремност да се сукоб реши мирним путем што је довело до потпуног краха мисије и великог броја негативних последица. Примарно је доведена у питање спремност страна на сарадњу са мисијом а посебно је важно поменути колико је важно обратити пажњу на сам назив мисије. Акроним УНЦРО испровоцирао српску страну јер је имплицирао на „UN mission in **CRO**atia“ уместо мало познатог формалног назива „United Nations Confidence Restoration Operation“ (S/1995/987).

Све ове чињенице усложниле су положај мировних снага и битно утицале на слободу кретања у зони операције али и безбедност припадника мисије. Војни пораз СВК у Хрватској након „Олује“ донео је ново окружење за мировне снаге које су после потпуног фијаска у заштити УНПА зона постале сувишне у Хрватској. Већи део мировних снага је послат у своје земље док је мањи део задржан и источној Славонији са циљем да обезбеди мирну транзицију и интеграцију овог дела РСК у уставно правни оквир Републике Хрватске. Чак и у одсуству директне претње од великог сукоба (у међувремену потписан и Дејтонски мировни споразум) мисија је имала низ проблема јер су и даље постојали рецидиви екстремних опција на обе стране које нису прихватиле мирно решење кризе. Велики изазов био је и проблем нарушеног поверења и сарадње са мировним снагама (S/1996/821, 1996) али и значајна бирократска опструкција хрватске стране која је успоравала прогрес мисије на различите начине (S/1996/821, 1996).

За успех мировних мисија у процесу стабилизације показало се да одговорна политика локалних политичких актера која подржава мировне иницијативе помаже успеху мировних мисија. Пажљиво осмишљени програми демилитаризације друштва и брзо разоружавање и реинтеграције бораца позитивно су утицали на успех ових мисија. Изузетно негативног утицаја на цео процес помирења имале су тајне оптужнице за ратне злочине и селективна амнестија бивших припадника СВК и МУП РСК (S/1997/767, 1997).

У каснијим фазама стабилизације када су мировне снаге УНПСГ требале да испрате потпуну мирну интеграцију Источне Славоније показало се да је убрзани економски развој региона и ефикасан и правичан систем правосуђа који може да реши проблеме етнички мотивисаног насиља кључни за напредак у мировном процесу (S/1998/500). Овоме треба додати да бирократски проблеми који су имали Срби који су остали Хрватској а посебно повратници, дискриминаторски закони и спорост у процесима повратка имовине и поправке разорених стамбених објеката имају негативног утицаја на успех мисије у фази стабилизације.

Једина посматрачка мисија УН на простору бивше СФРЈ (УНМОП) била је рецидив сукоба на релацији федерација- републике који је обележио почетак југословенске кризе. У неком контексту може сматрати да је ова мисија остварила успех јер није била оптерећена сложеним окружењем грађанског рата. Као битне претпоставке успеха ове мисије издвојиле су се сагласност страна, сарадња са мисијом, поштовање прекида ватре

и слобода кретања мировних снага. Према традиционалној перцепцији мировних мисија ово потврђује основне принципе мировних мисија: непристрасност, неутралност и употреба силе у самоодбрани.

На територији Босне и Херцеговине појавили су слични проблеми као у Хрватској када мисија УНПРОФОР и поред значајног присуства војних снага УН није могла да имплементира свој мандат. Овом је допринела чињеница да све стране у сукобу до његовог самог краја преферирају војно решење кризе (S/1995/987)³³¹ што је отежавало имплементацију прекида ватре, комуникацију између фракција (S/1995/987) и директно угрожава безбедност и слободу кретања мировних снага (S/1995/987).³³²

Нејасна слика оперативног окружења и број фракција у конфликту негативно утичу на успех мисија јер се ситуација значајно усложњава када има више страна у конфликту (S/1995/222, 1995). Овоме треба додати и општу карактеристику фракција у унутрашњим сукобима које неретко имају неефикасан систем командовања као и слабу интерну дисциплину а посебно је тешка ситуација код појаве паравојних јединица које су деловале ван састава званичних војних линија командовања.³³³ Поред свих проблема који се понављају у случајевима Хрватске и БиХ један спецификум је од посебног значаја за академску анализу али и за припаднике мировних мисија. То је феномен злоупотребе патњи цивилног становништва ради остваривања политичких циљева. Ово је често био случај код политике муслиманског руководства за време рата који су свесно опструирали евакуацију цивила и угрожених категорија из заштићених зона а у току рата ометали дистрибуцију хуманитарне помоћи.

Суштинског утицаја на успех мировних мисија УН имало је потписивање мировног споразума са међународним гаранцијама великих сила јер је то био сигнал да је дошло до компромиса интереса на свим нивоима кризе. Овим се може објаснити успех мировних

³³¹ Српска страна је имала стратегијску иницијативу од 1992-1993. године и политичким дијалогом жели да сачува фактичко стање на терену. Ово се мења окончањем сукоба Муслимана и Хрвата 1994. године када иницијатива прелази на страну Муслимана који у другој фази рата одгађају политичко решење кризе јер желе остварити значајније војне успехе на терену.

³³² Поштовање прекида ватре показао се као један од основних (али је и довољних) услова за успех у деловању мировних снага у БиХ (S/1995/222, 1995).

³³³ Појава паравојних формација може се објаснити симбиозом организованог криминала, утицаја служби безбедности (страних и домаћих) и борбом за политичке позиције у току сукоба. Паравојне јединице су често деловале потпуно самостално и служиле су као систем контроле деловања регуларних војних снага. Политичари у сукобу нису желели да се формални центар војне моћи претвори у неформални центар политичке моћи па тако нерадо прибегавају проглашавању ратног стања.

мисија које су уследиле након потписивања мировних споразума (Дејтонски, Ердутски и Охридски) али су и даље били присутни проблеми који су отежавали њихов рад.

Мисија УНМБИХ је своје ангажовање започела условима страха од повратка и одмазде и неефикасне и дискриминишући локалне полиције која је са ниским степеном професионализма у рату кориштена као борбена сила а не као снага безбедности грађана (S/1996/1017, 1996). Ради имплементације суштине мировног споразума било је неопходно имати слободу кретања људи и осећај ефикасног и правичног правног система на нивоу кантона, ентитета и БиХ што је обезбеђено робусним војним ангажовањем снага НАТО (S/1996/1017, 1996), (S/1997/966, 1997). Сама мисија била је фокусирана на цивилни део мировног споразума и за то је била потребна подршка одоздо, односно подршка локалног становништва. Та подршка није изостала али је било потребно изоловати и неутралисати опоненте мировног процеса што су често били представници екстремних политичких опција, криминалци или ратни профитери. За простор БиХ а посебно за КиМ највећи проблем за деловање мировних мисија је државно- правни статус зоне операције. Сукоб интереса око суштинског питања државног уређења створио је различите перцепције будућности у оквиру државе (SG, 1996).

Проблеми споре политичке транзиције постконфликтних друштава од менталног стања „отвореног рата“ ка стању „институционализованог политичког конфликта“ стварају неповољно окружење и утичу на успех мисија. Ово је потврђено након првих послератних извора када поново побеђују екстремне националистичке партије које на неки начин легитимишу ратно наслеђе и појачавају поделе међу становништвом (S/1996/820, 1996), (S/1997/966, 1997).

Војне мисије НАТО и ЕУ имале су сложено окружење а за успех је било пресудно поштовање мировног споразума (са међународним гаранцијама великих сила) и сарадња страна у сукобу. Хапшење осумњичених за ратне злочине као део мандата мисије створило је реакцију која је условљена емоцијама и перцепцијом страна у сукобу (S/1999/1041, 1999). За српску страну изузетно негативан сентимент и наставак притиска међународне заједнице на Србе док је за друге народе то била позитивна мера која доприноси помирењу.

Код унутрашњих сукоба који су завршени споразумом врло је тешко остварити консензус око узрока конфликта, посебно када се под притиском међународне заједнице

треба јасно пројектовати кривицу на једну страну у конфликту. Транзициона правда (S/2007/632) која подржава наратив о узроцима конфликта само једне стране и у исто време оправдава политику међународне заједнице према самом конфликту не могу допринети стабилизацији јер не воде суштинском помирењу. Суђење за ратне злочине је важан фактор помирења и мора се поставити као приоритет деловања мировних снага, међутим селективна примена овог постулата води ка његовој негацији, односно не доприноси стабилности већ отвара простор за озбиљан политички ревизионизам конфликта који води ка још екстремнијем реваншизму у будућности, чиме је циклус конфликта настављен.

Простор Македоније, њена историјска и културна веза са суседима (Грчка, Бугарска и Србија), недостатак државно правног континуитета, релативно млада идеја македонске нације као и унутрашњи проблеми настали тешком економском ситуацијом и демографском експлозијом албанске популације у овој републици условили су сложене околности за деловање мировних мисија. Ови фактори су условили стварање конфликта који је у крајњем могао да доведе до дисолуције саме Македоније али и регионалног конфликта. Мисије УНПРОФОР и UPREDEP биле су фокусиране на спречавање преливања конфликта у Македонију односно поштовање њених граница. Дакле државно правни статус државе и отворена питања са суседима (граница са Србијом, проблем имена са Грчком, проблем идентитета са Бугарима) имали су негативног утицаја на успех мисије SC S/1995/987. У току самог ангажовања, слично као у Хрватској, долазило је до условљавања мировних снага јер се сагласност за њихово деловање везивала за одређене политичке уступке. Мисија УНПРЕДЕП је фокус свог деловања имала на превенцији унутрашњег сукоба између Македонаца и Албанаца те се као битан фактор окружења појављује постојање сличне кризе у окружењу (на КиМ), подршка владе Македоније деловању мировних снага али и јасно декларисање ове земље за чланство у ЕУ и НАТО (S/1997/911, 1997).

Мисије које су дошле у Македонију након потписивања Кумановског мировног споразума имале деловале су у окружењу где је успех зависио од одговорне државне политике, поштовања мировног споразума, потискивања екстремних политичких опција али и подршке локалног становништва. Један од пресудних фактора успеха мисије била је реформа безбедносног и правосудног система али и целокупне јавне управе Македоније

као и програми који су водили ка економском опоравку ове државе. Са аспекта успеха мисија НАТО испоставило се да је најзначајнији фактор окружења спремност страна на сарадњу са мировним снагама. Мисије ЕУ које долазе након мисија УН и НАТО деловале су и даље у условима изразитих етничких и политичких подела у македонском друштву. Ово је довело до отпора у делу власти који се огледао у спорости локалне администрације и лоше сарадње локалне полиције са мировним снагама у процесу реформи где је за успех мисије било пресудно наћи нову политичку елиту која хоће да прихвати одговорност реформских процеса.

На примеру политичке одлуке македонске владе да се оконча мисија Конкордија показало се колико може бити штетно ако се мисија оконча произвољним политичким гестом а не на основу релевантних показатеља успеха мисија. Сложено оперативно окружење у Македонији захтевало је дуготрајно и вишезначно ангажовање међународне заједнице на стабилизацији друштва. Међутим отворило се питање сврсисходности „бандваген“ политичких решења у бившим југословенским републикама. Чињеница је да реформски процеси и мировне мисије не напредују истом динамиком у свим државама па условљавање напретка мисије у једној држави успесима и стабилизацији у другим може довести до отежавања успеха мировних мисија.

Криза на КиМ може се поделити на три различита периода која су условила различито окружење мировних мисија: до почетка НАТО агресије, у току агресије и након потписивања Кумановског споразума.

Период до почетка НАТО агресије обележио је потпуни неуспех мировне мисије ОЕБС за Војводину, Санцак и КиМ која је због условљавања продужетка мисије чланством СРЈ у овој организацији доживела потпуни неуспех (OSCE, 1994). Крајем 1998. године Косовска верификациона мисије ОЕБС распоређује се у окружење где су били отворени сукоби безбедносних снага Србије и СРЈ са ОВК што је условило проблеме у слободи кретања мировних снага а саме стране нису поштовале одредбе споразума о прекиду ватре. На примеру ове мисије показан је девастирајући потенцијал претње употребом силе против једне стране у конфликту што је кулминирало након краха преговора у Рамбуеу после чега је сама мисије перципирана као непријатељска јер је била извесна употреба војне силе против СРЈ.

У току НАТО агресије и стања отвореног рата било је немогуће наставити мировну мисију ОЕБС јер је стање изузетног насиља и одсуство сваке политичке иницијативе за решавањем конфликта створило немогуће услове за рад мисије.

Након потписивања војно-техничког споразума створене су нове околности за деловање мировних мисија на простору КиМ. Повлачењем институција Републике Србије са КиМ међународне снаге преузимају одговорност за целокупну безбедносну ситуацију на КиМ чиме се мултипликује број фактора окружења који могу утицати на успех мисија. Као примарни фактори успеха били су обезбеђивање безбедности мањинског неалбанског становништва (оних који су остали и повратника на КиМ) (S/2001/926, 2001), подстицање сарадње становништва и мировних снага (S/2004/348, 2004) и брзо успостављање институција за безбедност и владавину права. Деловање екстремиста (све стране у конфликту) довело је до продужетка спирале етничког насиља али и честих напада на мировне снаге, те је њихово сузбијање било од велике важности за успех мисије (S/1999/779, 1999). Перципирање мировних снага као мета напада условило је стварање неуралгичних тачака у којима није била загарантована слобода кретања што је отежавало имплементацију мандата (S/2012/818).

Веома сложен политички оквир изградње „Републике Косово“ уз подршку мировних снага наишао је на очекивани отпор неалбанског становништва и Републике Србије па су се мировне снаге нашле у позицији да због помоћи у изградњи институција тзв. Косова буду перципиране као страна у конфликту (S/2008/692). Посебно тешка ситуација наступила је након једностраног проглашења независности када долази до трајног нарушавања поверења и вере у непристрасност мировних снага.

У покушају да амортизује тешко кршење међународног права и резолуције 1244 СБ УН, део мировних мисија као што је ОЕБС своје мисије заснива на решавању проблема на локалном нивоу (OSCE, 2005). Перманентно деловање мисија на КиМ у изградњи независне државе и декларативно придржавање резолуције 1244 која суштински искључује независност КиМ, створено је веома опасно окружење за мировне мисије које, у којима се слично онима у БиХ, успех мировних мисија везује са успехом мировног процеса. У конкретном случају успех мисија се везује са изградњом успешних држава или још опаснијим концептом изградње нација. Овим приступом је отворена Пандорина кутија конфликта који претходе стварању државе, сложених питања држава-нација или

нација држава, грађанских или националних држава, питање изградње државе одозго према доле а најблаже речено долази до стварања „непреврелих нација“ које неће моћи изградити стабилну државу.

3.7.3 Теоријски модел успешних мировних мисија у решавању унутрашњих конфликта

Практични циљ овог рада је предлог структуре мировних мисија како би оне биле успешне у решавању унутрашњих конфликта, засновано на искуству мировних мисија са простора бивше СФРЈ.

Есенцијално за успех у превенцији сукоба и решавању унутрашњих конфликта је рано ангажовање међународних организација УН, ОЕБС или ЕУ упућивање мешовитих мировних мисија које имају подршку великих сила. Те мисије треба пројектовати тако да имају потребне способности пре свега на прикупљању података и помоћи у подстицању дијалога као и реформи институција државе.

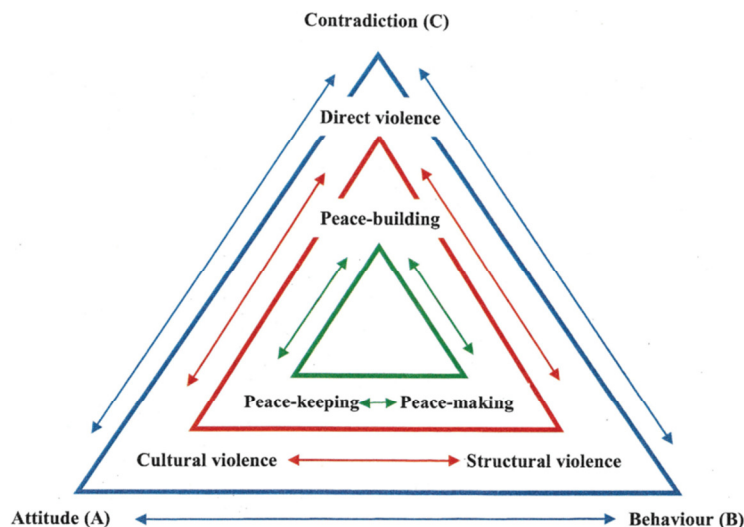
У случају да дође до сукоба и рата постоје слабе перспективе успеха мировних мисија да се он заустави те се мисијама такви задаци и не требају давати што не значи да стране у сукобу неће имати таква очекивања. У оваквим околностима могу се ангажовати мировне мисије УН ради заштите цивила и достављања хуманитарне помоћи с тим што је успеха заштите цивила упитан ако се не користи сила, која је сама по себи девастирајућа по успех мировних мисија. Сциле и Харибде мировног процеса су добре и лоше стране употребе силе. У случајевима отвореног сукоба треба очекивати неуспех али је сигурно да ће ситуација бити боља са него без мировних снага. Употреба силе како би конфликт брже сазрео ради стварања услова за мировне преговоре може бити опција али ће сигурно дати нежељене секундарне ефекте на процесе стабилизације и перцепцију улоге мировних снага. Основни напор мисија треба да буде ка постизању мировних споразума са међународним гаранцијама јер је показано да локални споразуми о прекиду ватре не дају изгледа за успех. Након потписивања мировног споразума важно је упутити робусну војну мисију друге или треће генерације која има способности да се стране разоружају, наметне мир и примене одредбе споразума у врло кратком року. Свакако мировне снаге морају преузети показати да су способне да гарантују безбедност свим странама. Поред овога

треба одмах почети процесе одржавања мира и изградње мира ангажовањем већег броја мисија на различитим задацима.

Цивилне и полицијске мисије четврте генерације могу функционисати у условима опште безбедности које треба да обезбеде војне снаге чије смањење треба да буде пропорционално развоју локалних капацитета за одржавање мира и других параметара стабилности. У процесу смањења снага или одлука о окончању мисија треба се водити стварним показатељима успеха на терену а не *ad hoc* политичким одлукама. Највећи недостатак мисија у унутрашњим конфликтима је везивање успеха мисија и успеха мировног процеса, односно завршетак мировног процеса на начин који фаворизује виђење само једне стране у конфликту.

На примеру мисија на простору бивше СФРЈ мисије су имале резултате у превенцији насиља и решавању случајева директног насиља кроз пројекте мисија превентивног распореда, одржавања мира или наметања мира. Такође су постигнути запажени резултати у превенцији и решавању структурног насиља реформом државних институција постконфликтних друштава. Показало се да мисије изградње мира кроз изградњу држава имају ограничене резултате посебно у случајевима решавања културног насиља. Овим је потврђена потреба за дистинкцијом између успеха мировних мисија и мировног процеса и генерални став Брадбурија и Хелија да је та дистинкција јасна и неопходна јер се изградња мира фокусира на изградњу консензуса док се процеси изградње државе везују за реформу или изградњу девастираних институција (Ramsbotham, Woodhouse, & Miall, 2014).

Модел ангажовања међународних организација на простору бивше СФРЈ показао је потребу за перманентним и паралелним решавањем свих облика насиља и хибридном ангажовањем више мисија у исто време на истом простору са различитим мандатима. Теоријски то значи да се може преиспитати сврсисходност Галтунговог модела решавања конфликта који нуди јасне моделе мировних мисија за одређени тип насиља: директно насиље-одржавање мира, културно насиље- стварање мира, структурно насиље – изградња мира јер су унутрашњи конфликти сложени и најчешће комбинација свих облика насиља.

Слика бр.17 Галтунгов модел решавања конфликта

Чињеница је да заустављање насиља представља базичну претпоставку успеха било којих мировних иницијатива али је такође присутно да због великог броја проблема који отежавају помирење један део снага остане као део „моћи принуде“ како би друге две „моћи промена и интеграције“ могле да функционишу. Дакле посебно треба критички сагледати потребу граница између различитих мировних мисија јер је Југославија показала да их не може бити, посебно у случајевима конфликта који нису „сагорели“ или окончани победом једне стране. Овај модел допуњује модел решавања конфликта методом „пешчаног сата“ који су направили Рамсботам и остали јер даје више модела мировних мисија које треба комбиновати у различитим фазама конфликта (Ramsbotham, Woodhouse, & Miall, 2014).³³⁴ Иако је предикцију тешко направити овде је то урађено на основу компарације 29 мировних мисија у различитим фазама конфликта. То је омогућило да се поред врсте мандата мисије у одређеној фази конфликта може направити теоријски модел носиоца те мировне мисије који може имати успеха, њене структуре, генерацијске припадности и очекиваног времена трајања.

³³⁴ Модел решавања конфликта „пешчаног сата“ даје објашњење како се за сваку фазу конфликта треба користити одређени тип (само један) мировних мисија.

Табела бр. 21 Приказ структуре успешних мисија у односу на фазу конфликта

Фаза унутрашњег сукоба	Организација	Структура мисије	Врста мандата	Генерација	Очекивано трајање
Разлике	УН, ОЕБС или ЕУ	Цивилна мисија уз политичку подршку великих сила	Превенција сукоба	Друга генерација	Између 3-5 година могуће и дуже
Супротности					
Поделе	УН, ОЕБС, ЕУ или НАТО	Мешовите мисије са партиципацијом оружаних снага великих сила	Одржавање мира		Од 3-5 година
Насиље			Одржавање мира		
Рат	УН		Одржавање мира		Од 3-5 година
	НАТО	Војна мисија	Наметање мира	Трећа генерација	До 1 године
Прекид ватре	УН	Мешовита мисија	Одржавање мира	Друга генерација	Од 3-5 година
	НАТО	Војна мисија	Наметање мира	Трећа генерација	До 1 године
Споразум	УН	Мешовита мисија	Одржавање мира	Друга генерација	Краће трајање мисија до 1 године након чега следи фаза нормализације
	НАТО	Војна мисија	Наметање мира	Трећа генерација	
	ОЕБС	Цивилна мисија	Одржавање мира	Друга генерација	
Нормализација	УН	Мешовита мисија	Изградња мира	Четврта генерација	Преко 10 година
	НАТО	Војна мисија	Одржавање мира	Друга генерација	До 5 година
	ОЕБС	Цивилна мисија	Изградња мира	Четврта генерација	Преко 10 година
	ЕУ	Полицијска мисија	Изградња мира	Четврта генерација	До 5 година
	ЕУ	Војна мисија	Одржавање мира	Друга генерација	До 1 или преко 10 година
	ЕУ	Цивилна мисија	Изградња мира	Четврта генерација	Преко 10 година
Помирење	УН, ОЕБС и ЕУ	Цивилне мисије-очекивано	Изградња мира	Четврта генерација	Преко 10 година

Иако је помирење девета и последња фаза унутрашњег конфликта поставља се питање улоге мировних снага у њеном достизању, односно проблема због чега мировне мисије нису стигле у ову фазу чиме је помирење далека и неизвесна будућност југословенских народа.³³⁵ Објашњење за ово може се пронаћи у чињеници да помирење захтева дуг временски период после изражених ратних траума и великог страдања

³³⁵ Помирење је поновно успостављање нарушених односа и суживот без насиља упркос значајним разликама што је крајњи циљ сваког процеса решавања конфликта (Ramsbotham, Woodhouse, & Mial, 2014).

становништва. Са друге стране треба анализирати примордијалне узроке конфликта који су везани за сукоб идентитета где није направљен суштински искорак од почетка сукоба. Не постоји осећај „НАС“ него преовлађује осећај „МИ“ и „ОНИ“ чиме је помирење отежано ако не и немогуће. Ова подела и даље прејудицира постојање значајног потенцијала за насиље чиме се помирење пролонгира а држави поред јаких институција остаје слабо интегрисано друштво.

Различита перцепција прошлости и непостојање консензуса око будућности створили су услове у којима се живи „једни поред других“ а не „једни са другима“. По теорији да би помирење било могуће потребно је и једно и друго. Дакле наратив „гледајмо напред“ је добар покушај масовног гешталт психолошког приступа али не обезбеђује трајну стабилност јер ће се неко, некада окренути на прошлост и популистичком политиком довести до нове кризе. Перцепција прошлости неће бити иста јер се у формирању наратива око конфликта фаворизује интерес једне стране који кореспондира са интересима међународне заједнице док се српска страна перманентно оптужује за почетак свих сукоба на просторима бивше СФРЈ. Овоме треба додати дијаболичну слику постојеконфликтне правде коју спроводе национална тужилаштва и судови као и Међународни трибунал за бившу СФРЈ која нимало не доприноси процесу помирења.

На крају може се констатовати да од четири димензије помирења, како их описују Рамсботам и остали (Ramsbotham, Woodhouse, & Mial, 2014): прихватање *statusa quo*, поправљање међусобних односа, превазилажење разлика и поновна изградња односа ниједна није достигнута. Као могући разлог јесте незадовољство страна у сукобу исходом мировних споразума који прекидају али не решавају унутрашње конфликте.

Као закључак се може тврдити да су мисије имале успеха у задржавању али не и у решавању конфликта што нас недвосмислено води у дилему да ли мисије уопште могу решавати унутрашње конфликте? Ово ће сигурно водити ка дуготрајном ангажовању међународних организација на простору бивше СФРЈ у облицима који не морају нужно бити везани за мировне мисије.

3.8 Природа везе између успешности и трансформације мировних мисија на простору бивше СФРЈ

Почетком ангажовања међународних организација на простору бивше СФРЈ показане су све слабости механизма којима је покушано спречити избијање, ширење и решавање сложених унутрашњих конфликта на простору бивше СФРЈ.

Земље Европске уније слањем својих посматрача покушавају да пројектују своју способност у решавање ових конфликта али се то показало као неефикасно у недостатку инфраструктуре која би те мере и подржала. Ово се у каснијим фазама конфликта мења те ЕУ развија своје механизме деловања у менаџменту конфликта који ће јој послужити као перјаница заједничке безбедносне и одбрамбене спољне политике.

Сличну судбину доживљавају и мисије ОЕБС које су своје праве способности могле показати тек по окончању сукоба. До тада су могле бити само посматрач фијаска деловања међународних организација посебно у домену задржавања конфликта и њиховом окончавању, заштити цивила од насиља у току сукоба и повратака избеглих и расељених лица.

НАТО са друге стране свој приступ робусном ангажовању на простору бивше СФРЈ оправдава неуспехом других организација у спречавању страдања цивила и ширења конфликта што је обликовало мисије ове организације на простору СФРЈ али и ван ње стварајући претпоставке концепта контраверзног концепта „Одговорности за заштиту“ R2P (Responsibility To Protect). Криза на простору бивше СФРЈ дала је НАТО пакту *raison d etre* чиме је ова организација успела да сачува свој идентитет, унутрашњу кохезију и оправдање за деловање ван граница савеза са перманентном интенцијом ширења на земље бившег СССР и Балкана.

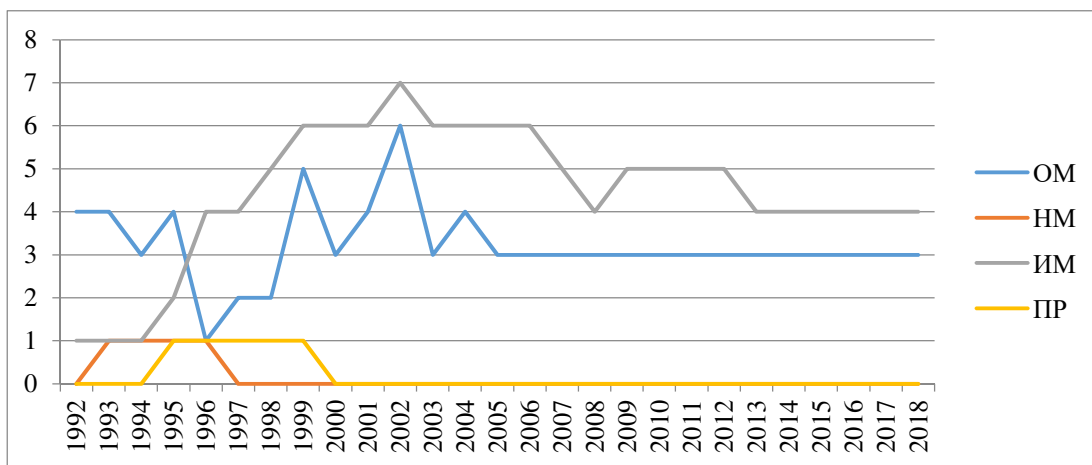
Велики преображај доживеле су и мисије УН показујући да традиционалне мировне мисије УН засноване на поглављу 6 Повеље УН не могу дати одговарајуће резултате у унутрашњим конфликтима јер су концептуално дизајниране за међудржавне сукобе. Показало се да принципи традиционалних мировних мисија (сагласност, непристрасност и употреба силе у самоодбрани) не могу дати резултате у оваквим конфликтима. Ово је узроковало неуспех мисија УНПРОФОР у Хрватској и Босни и Херцеговини посебно у домену заштите цивила као и неуспех мисија ОЕБС у превенцији сукоба на простору КиМ. На успех мировних мисија УН несумњиво је утицала и

перцепција сукоба, односно дилема да ли се ради о међудржавном или унутрашњем (унутардржавном конфликту) док је траума из Руанде повећала сензибилност међународне заједнице на недопустиво страдање цивила.

Неуспех мировних мисија међународних организација у периоду од 1992-1995. године покренуо је низ промена у начину организовања, припремања и извођења мировних мисија уопште. Те промене су обезбедиле боље резултате мировних мисија које су дошле после 1995. године те је важно направити анализу нормативних (основа за ангажовање мировних мисија), квантитативних (број мисија и њихово трајање) као и квалитативних (организације које изводе мировне мисије и структура самих мисија) промена мировних мисија на простору СФРЈ али и мировних мисија уопште.

3.8.1 Нормативне промене мировних мисија

Правна основа која суштински опредељује мандат и природу мировних мисија мењала се током периода који је обухваћен истраживањем. Те промене приказане су на графикону бр. 21. На самом почетку ангажовања мировних снага УН мисије УНПРОФОР су деловале под поглављем 6 Повеље УН и деловале су као мисије одржавања мира што се показало као неефикасно у условима отвореног сукоба. Ове мисије показују повољне резултате тек након окончања сукоба било као резултат победе једне стране или после мировног споразума.

Графикон бр. 21 Нормативне промене мировних мисија на простору бивше СФРЈ

Да би се обезбедила присила и осигурало поштовање резолуција СБ мисије добијају допуну мандата и право на употребу силе ради његове имплементације. Међутим и ово се

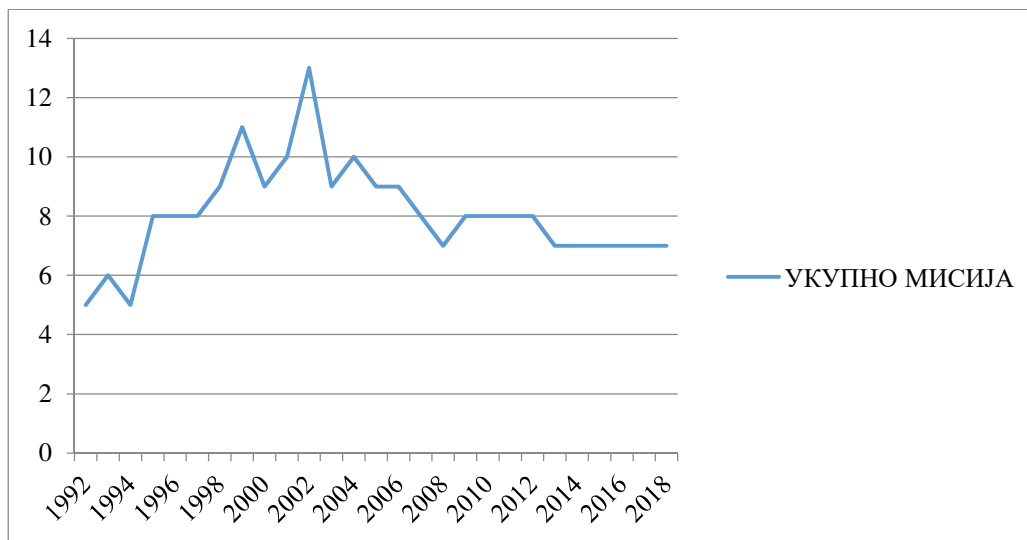
показало као недовољно те се прибегава члану 8 Повеље и даје се одобрење за ангажовање НАТО да силом делује у циљу спровођења одлука СБ.³³⁶

Нити један од ових концепата није дао задовољавајуће резултате па се 1995. година у којој је окончан сукоб у Хрватској и Босни и Херцеговини сматра преломном годином у организацији мировних мисија на простору бивше СФРЈ. Од тада почиње прогресивни раст и фаворизовање мисија изградње мира на простору целе СФРЈ. Ове мисије су организоване под поглављем 7 и 8 Повеље УН што значи да имају извршни мандат да употребе силу ради очувања мира а при томе се фаворизује ангажовање регионалних организација. Важно је запазити тренд једновременог ангажовања организација са различитим мандатима јер је такав начин деловања тзв. хибридни концепт мировних мисија још једна од општих промена која је зачета на простору бивше СФРЈ а касније имплементирана у другим регионима.

3.8.2 Квантитативне промене мировних мисија

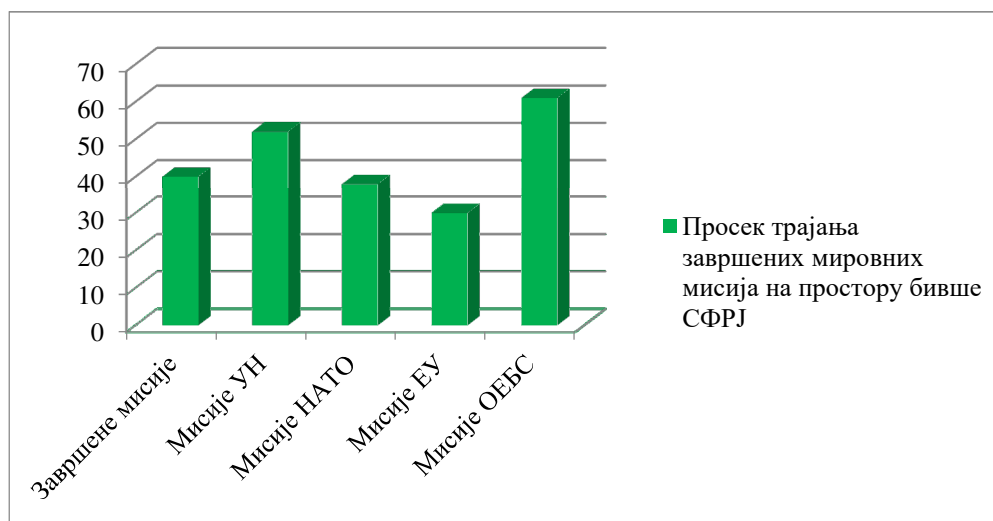
На почетку ангажовања међународне заједнице на простору бивше СФРЈ важило је правило „једна мисија у једној земљи“. У каснијим фазама конфликта долази до њиховог повећања јер се у решавању кризе инволвирају и регионалне организације. Број мисија доживљава врхунац у току 2002. године када се међународна заједница у пуном обиму ангажује на простору БиХ, КиМ и Македоније.

³³⁶ УН су у ограниченим политичким могућностима компликованог сукоба покушале да постигну два циља. Први је да се заустави сукоб а други је афирмација улоге ове организације у превенцији и заустављању унутрашњих сукоба. До краја сукоба ниједан циљ није испуњен. Сложена фрикција одлука у виду препорука за решавање кризе који су долазили са нивоа СБ и одлука командата на терену показивала је да нема једноставног решења за кризу у овој земљи. Скоро сви командати мировних снага у БиХ: Намбијар, Морион, Брикмон, Мекензи, Роуз били су против наметања мира у БиХ јер је ситуација била сувише сложена. Са друге стране 29.12.1992. године Бутрос Гали тражи употребу силе ради имплементације мировних планова. Покушај да се ублажи хуманитарна криза и патње локалног становништва дале су ограничене резултате јер се концепт заштићених зона злоупотребио и претворио у „сигурна подручја „ за АБиХ која из њих почиње офанзиве на ВРС. Мисија је након годину дана имала скромне резултате јер је владало мишљење да не раде довољно али да ће сигурно бити горе ако мировне снаге оду из БиХ. Стање на терену је довело до тога да су УН су полако губиле полуге над контролом војне силе НАТО да би пред крај рата НАТО потпуно игнорисао ставове СБ и деловао према инструкцијама из Бирсела. Јасуши Акаши је 27.07.1995. године пренео овлашћења за употребу ваздушне силе на команда УНПРОФОР-а Бертрана Жанвија. Након овога одлуку о ваздушним нападима на Србе доносиће Брисел након консултација са снагама УНПРОФОР на терену. Овим се индиректно признала неефикасност снага УН и поставиле основа за нови концепт мировних мисија у коме ће снаге НАТО трупе бити у улози мировних снага али под командом НАТО а не Њујорка.

Графикон бр.22 Укупан број мисија на простору бивше СФРЈ

Поред пораста броја мисија приметан је и тренд продужетка њиховог трајања. Наиме, завршене мисије у просеку трају по 40 месеци док све активне мисије трају преко десет година са неизвесним роковима завршетка. Трајање завршених мисија се може објаснити временом почетка ангажовања и типом мандата. Наиме мировне мисије УН иако неуспешне у првим годинама конфликта и даље немају адекватан супститут јер друге организације немају организационе, материјалне и војне способности или политички консензус да се ангажују у неповољном и непријатељском окружењу. Мисије ОЕБС трају дуже јер имају мандат да покушавају да утичу на процесе стабилизације док мисије ЕУ бивају ангажоване као замена за мисије НАТО или УН и то у веома ограниченом и временски ограниченом мандату.

Графикон бр.23 Просечно време трајања завршених мисија

Овим је потврђен тренд повећања трајања мировних мисија који је раније објаснио Хелд (Heldt, 2008). Ово се може анализирати са више аспеката а суштинску може указивати на неадекватност мандата и максималистичке захтеве везане за изградњу мира кроз изградњу држава и трајну пројекцију утицаја регионалних организација на постконфликтне регионе без суштинске намере да се конфликти трансформишу пошто је већ извесно да је за њихово решавање потребан апсолутни консензус на свим нивоима.³³⁷

3.8.3 Квалитативне промене мировних мисија на простору бивше СФРЈ

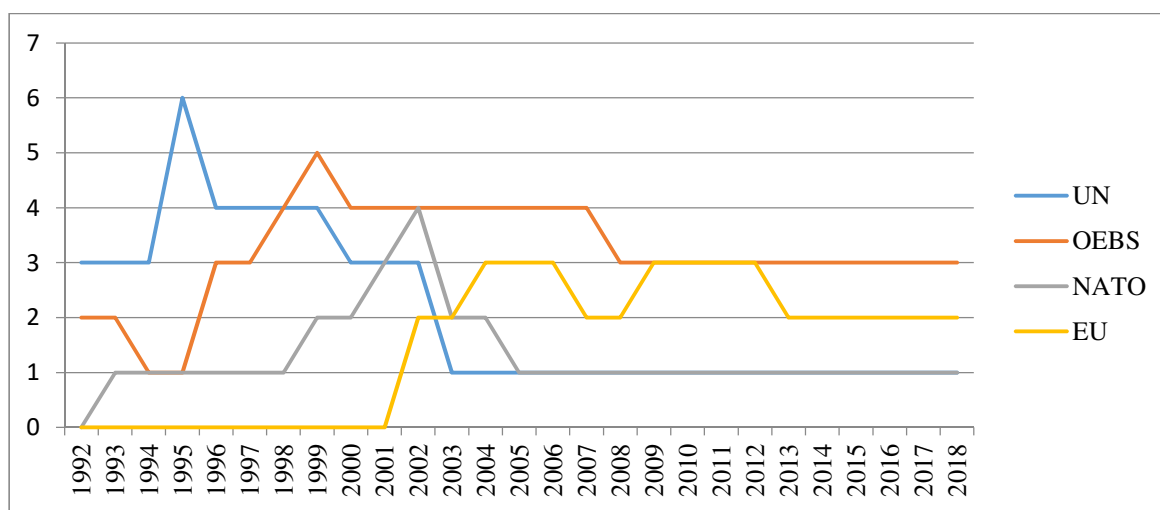
Неуспех првих мировних мисија и трауматичне слике неуспеха који је манифестован у масовном страдању цивила у Хрватској и БиХ довеле су до слабљења позиција УН. Почело је преиспитивање улоге УН као кредибилног субјеката који може учинити значајну разлику у условима изузетно насилних унутрашњих конфликта заснованих на јаким етничким и верским тензијама. Ово је сигурно био један од окидача за промене који је у комбинацији са сликама злочина из Руанде покренуо салву коментара око будућности самих мировних мисија УН. Било је потребно пет година да сам систем УН схвати и научи лекције из прошлости како би се реорганизовао и пратио изазове у 21. веку. То је учињено већ 2000. године Брахимијевим извештајем. Тек након овог извештаја долази до перманентних промена у систему мировних мисија па оне добијају мултидимензионални карактер јер је требало радити паралелно на већем броју проблема за које су требале комбинације способности војних и полицијских снага као и цивилних експерата.

Упоредо са слабљењем позиција УН (због наведеног неуспеха) дошло је до јачања регионалних организација за спровођење мировних мисија у Европи. Од тог тренутка решења кризе су у складу са интересима регионалних центара моћи који за своје одлуке не морају да траже подршку у компликованом СБ УН.

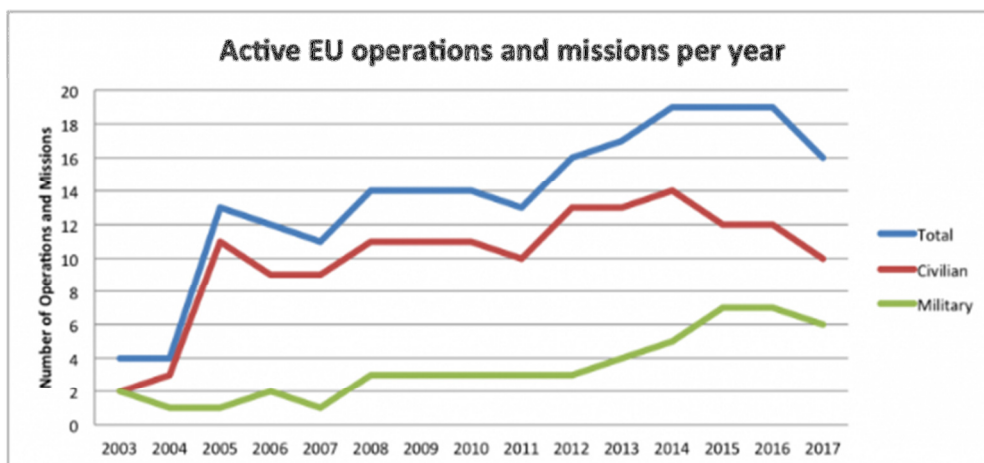
Тиме се може објаснити промена структуре мировних мисија где се сасвим јасно види разлика која је наступила након 1995. године. У периоду од 1992-1995. године приметан је благи пораст броја мировних мисија УН које не постижу жељене ефекте у сукобу. Окончањем сукоба у Хрватској и БиХ долази до константног пада броја мисија УН да би се након 2003. године УН скоро потиснуо са простора бивше СФРЈ јер је остало само

³³⁷ Мисије које се односе на изградњу мира и које су још увек активне на простору бивше СФРЈ су: ALTEA, ОЕБС-БиХ, ОЕБС КиМ, ОЕБС М, КФОР, УНМИК, ЕУЛЕКС и све трају преко десет година.

симболично присуство на КиМ у оквиру мисије УНМИК. Од 1995. године бележи се константан пораст мисија НАТО и ОЕБС с тим што мисије ОЕБС због природе својих задатака имају константу у деловању и пратећи земље на путу интеграција у ЕУ не мењају се лако. НАТО доживљава ренесансу ангажовања у оквиру ИФОР, СФОР, КФОР и краткотрајних мисија у Македонији. Суштински, НАТО не воли да буде ангажован у дуготрајним мисијама као излазне стратегије користи мисије ЕУ. Слично као УН једина преостала мисија НАТО је КФОР јер тренутна безбедносна ситуација на КиМ и криза унутар ЕУ не дозвољавају да одговорност у потпуности преузме ЕУ.

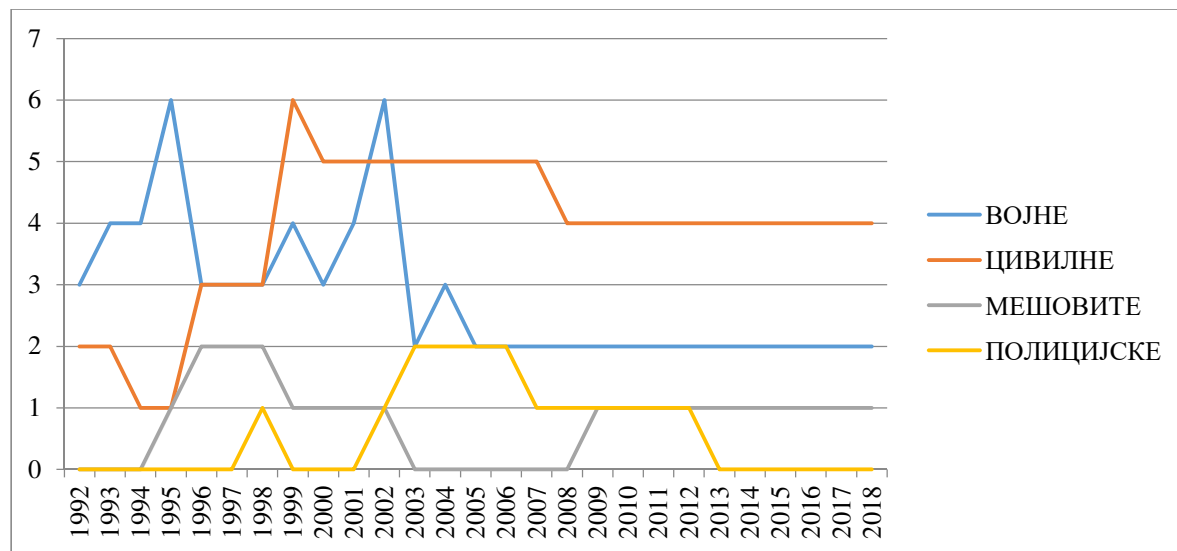
Графикон бр.24 Број мисија различитих организација на простору бивше СФРЈ

Графикон бр. 25 Тренд организовања мировних мисија ЕУ³³⁸

³³⁸ <http://globalgovernanceprogramme.eui.eu/eu-global-engagement-database/>

Ово је потврдило опште трендове да поред мултипликације броја мировних мисија долази и до промене њихове структуре, односно да се повећава учешће регионалних организација у укупном броју мировних мисија. Те промене су условиле и промене структуре мировних мисија које су са чисто војних у току раних деведесетих замењују са мешовитим, цивилним или полицијским мисијама које бележе трендове раста посебно након 1995. године (Графикон бр.26).

Графикон бр. 26 Промена структуре мировних мисија на подручју бивше СФРЈ

Компаративном анализом структуре мировних мисија и њиховог мандата утврђено је да најбоље резултате у унутрашњим конфликтима постижу мировне мисије УН са сложеном структуром (мултидимензионалне) или комбинација више различитих мисија са различитим мандатима и способностима. Војне способности мировних мисија су потребан али не и довољан услов њиховог успеха у унутрашњим конфликтима. Пример мисије УНПРОФОР може бити значајан индикатор оваквог става јер је то мисија која је на врхунцу снаге бројала преко 38000 војника (и као таква представља најбројнију мисију УН) а ипак је била неуспешна. Чисто нумеричко тумачење није довољно да би се разумела стварана способност тих снага јер су биле распоређене у три државе, са различитим мандатима и врло ниском спремности за употребу силе. Ово је касније промењено ангажовањем војних потенцијала НАТО који се нису устручавали да употребе силу ради имплементације својих мандата. Пораст броја цивилних и полицијских мировних мисија био је у ствари конструктиван приступ врсти проблема које је требало решавати након девастирајућих унутрашњих конфликта.

4 УСПЕШНОСТ МИРОВНИХ МИСИЈА У РЕШАВАЊУ УНУТРАШЊИХ КОНФЛИКАТА

Као један од теоријских проблема везаних за процену успеха мировних мисија који је требало решити овим радом је формирање јасне дистинкције између фактора и критеријума успеха мировних мисија. На овакав начин ће се систематизовати досадашња знања везана за процену успеха мировних мисија и отклонити низ методолошких недостатака у самом начину процене успеха мировних мисија.

4.1 Критеријуми успешности мировних мисија у унутрашњим конфликтима

Истраживачко питање које се односи на могућност формирања јединствене листе критеријума успеха мировних мисија у унутрашњим конфликтима захтева три нивоа уопштавања: ниво појединачних категорија мировних мисија, груписање на нивоу посебних категорија и трећи ниво у односу на унутрашње конфликте уопште.

Компарацијом критеријума који се могу употребити за анализу успеха мисија различитих организација може се закључити да се мировне мисије УН могу вредновати преваходно на основу група критеријума који се односе на конфликт (задржавање конфликта, помоћ у решавању конфликта, степену насиља у присуству мировних снага) и заштиту цивила у зони операције (заштита цивила, успех у достављању хуманитарне помоћи и повратак избеглих и расељених лица). Критеријуми успеха везани за изградњу државе могу бити селективно употребљени код мултидимензионалних (мешовитих) мисија УН и то пре свега у делу који се односи на помоћ у изградњи локалних институција за безбедност и владавину права и институционалну способност државе. Критеријум везан за способност мисије да обезбеди ред може се такође користити селективно док највише недоумица ствара критеријум испуњење мандата. Основни разлог је велика разлика у мандатима мисија па се испоставило да је ово једнини универзални критеријум за оцену успешности свих мировних мисија али је због различите природе мандата остао суштински неупотребљив за теоријско уопштавање што је тврдио и Белами (Bellamy A. J., 2004). Суштински гледано једино је етимолошка константа мандата неупитна док његови остали елементи могу (и најчешће јесу) суштински различити. У условима када је испуњење мандата критеријум успеха може се применити двојаки

приступ. Први је дихотомија успех–неуспех који у суштини представља једини општи критеријум успеха свих мисија али се осим закључка о успеху не даје никаква друга суштинска уопштавања. Други је дубинска анализа задатака у оквиру мандата па се могу тражити сличне класе случајева ради теоријског уопштавања.

Мисије ЕУ су углавном фокусиране на институционалне способности постоконфликтних држава те се у том смислу издвајају два критеријума: изградња локалних институција за безбедност и владавину права и институционална способност државе.

НАТО због природе свог ангажмана фокус има на задржавању конфликта и редукцији степена насиља у присуству мировних снага док критеријуми везани за заштиту цивила остају високо на лествици приоритета ове организације. Учешће НАТО у изградњи државних институција за безбедност и владавину права и способност мисије да обезбеди ред су критеријуми који се могу селективно користити док је приметно да НАТО у принципу избегава задатке који се односе на решавање конфликта.

Највећу диверсификацију по питању критеријума успеха имају мисије ОЕБС које се ангажују у широком опсегу генеричких задатака који обухватају скоро све критеријуме успеха осим оних који подразумевају употребу или претњу употребе силом.

Анализом критеријума успеха који се могу користити приликом анализе мисија према њиховој структури утврђено је да се војне мисије могу мерити групама критеријума који се односе на конфликт, заштиту цивила, начин деловања мисије и делимично у погледу изградње државних институција. Са друге стране јасно је уочено да се полицијске мисије тежишно ангажују на задацима помоћи у изградњи државних институција за безбедност и владавину права али да се селективно могу применити и критеријуми везани за конфликт односно на редукцију насиља у присуству мировних снага. Мешовите мисије су показале осетљивост на све групе критеријума и високи ниво подударности што се може оправдати врстом мандата и самом структуром мисија. За разлику од мешовитих цивилне мисије су показале неправилну дисперзију осетљивости на одређене групе. Утврђено је да се цивилне мисије примарно баве: помоћи у решавању конфликта, заштитом цивила, повратком избеглих и расељених лица, изградњом безбедносних институција и демократском транзицијом друштва док се остали критеријуми могу селективно користити у зависности од врсте мандата.

У случају да је независна варијабла фаза конфликта у којој је мисија ангажована приметне су значајне разлике у могућим критеријумима за процену успешности. Мисије ангажоване у фази подела и углавном су фокусиране на задржавање конфликта и помоћ у његовом решавању док се један део задатака односи на пружање помоћи око изградње државних институција за безбедност и владавину права.

Почетком отвореног сукоба мењају се приоритети деловања мировних мисија па се издвајају критеријуми који се односе на задржавање конфликта, редукцију степена насиља и заштиту цивила у току сукоба (заштита цивила, успех у достављању хуманитарне помоћи и повратак избеглих и расељених лица). У случају да се обезбеди прекид ватре успех мисија се може ценити са нивоом помоћи у решавању сукоба и једним делом задацима везаних за обнову нарушених државних институција за безбедност и владавину права. Интересантно је да је у фази споразума основни критеријум успеха мисија задржавање конфликта. Највећи број критеријума успеха може се применити на мисије имплементиране у фази нормализације. И овде се јасно диференцирала група критеријума која може бити апликативна за све мисије у овој фази а то су: помоћ у решавању конфликта, степен насиља у присуству мировних снага, заштита цивила, достављање хуманитарне помоћи, повратак избеглих и расељених те изградња институција за безбедност и владавину права.

Пажњу академске заједнице у досадашњим истраживањима и покушајима систематизације критеријума успеха највише су привлачили однос врсте мандата и успеха мировне мисије. Ово истраживање је показало да мисије које имају мандат превенцију сукоба могу бити вредноване на основу: спречавања ширења сукоба, помоћи у решавању сукоба, степену насиља у присуству мировних снага, изградњи безбедносних институција које гарантују владавину права али и подстицање политике дијалога и решавања конфликта мировним путем. Мисије наметања мира имају фокус на задржавању конфликта и редукцији насиља у присуству мировних снага а високо међу приоритетима је и заштита цивила као и достављање хуманитарне помоћи. Део мисија који има мандат одржавања мира углавном су фокусиране на групу критеријума везаних за конфликт и заштиту цивила док се у значајној мери може уважити и помоћ у изградњи локалних безбедносних капацитета као интегрални део ових мисија. У складу са тим за евалуацију оваквих мисија могу се користити критеријуми: задржавања конфликта, помоћ у

решавању конфликта, смањењу насиља у присуству мировних снага али и заштите цивила, достављање хуманитарне помоћи и повратка избеглих и расељених лица. Значајан део задатака се односи и на помоћ у изградњи локалних капацитета за безбедност и владавину права као и на способност мисије да обезбеди ред.

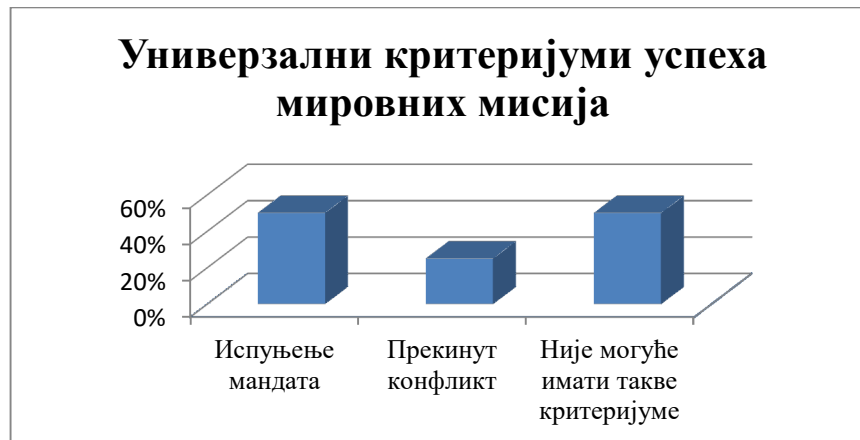
Ипак показало се да су мисије изградње мира најкомплексније и као такве индицирају осетљивост на скоро све критеријуме успешности. Највећи број мисија може се ценити на основу помоћи у решавању конфликта, заштити цивила, повратку избеглих и расељених лица, изградњи институција за безбедност и владавину права, институција државе као и демократској транзицији друштва.

Овакви резултати истраживања подржавају и употпуњују раније истраживање које су направили Диел и Друкман који наглашавају да се савремене мировне мисије међусобно значајно разликује по циљевима деловања, па је логична последица оваквог става постојање различитих критеријума за различите врсте и типове мисија (Diehl & Druckman, 2013).³³⁹

Груписање критеријума успеха на нивоу свих (на општем нивоу) категорија мировних мисија показало је да се осим испуњења мандата не може диференцирати нити један заједнички критеријум по коме би се могла вршити евалуација успеха мировних мисија. Основни разлог су различите околности и задаци који мисија треба да оствари да би испунила мандат. Ово суштински подржава ранији став који износе Белами и Вилијамс (Bellamy & Williams, 2005) тврдећи да је погрешно ценити сваку мисију појединачно јер су циљеви деловања ових мисија значајно другачији и обликовани су у другачијем политичком контексту.

Резултати истраживања из студије случаја потврђени су експертским интервјуом (Графикон бр. 27) где су саговорници били подељени око теоријске могућности за постојање универзалних критеријума и испуњења мандата као примарног задатка мисије. Ово само показује комплексност овог проблема и наговештава потребу за другачијим case-by-case приступом.

³³⁹ Према овом истраживању традиционалне мировне мисије (превенција конфликта, стварање мира, чување мира, наметање мира) могу се анализирати кроз смањење насиља, задржавање конфликта и решавање конфликта. Мултидимензионалне мисије (изградња мира) се могу анализирати преко критеријума: надгледање избора, промоција демократије, достављање хуманитарне помоћи, разоружање зараћених фракција и заштита људских права. Мисија изградње мира као засебна група мисија се може вредновати анализом: локална безбедности и владавине права, степеном организовања државне управе, помирењем и покушајем трансформације конфликта.

Графикон бр. 27 Универзални критеријуми успешности мировних мисија

Као закључак ових анализа може се констатовати да није могуће утврдити јединствен сет критеријума успеха те је неопходну сваку мисију анализирати посебно на основу критеријума према којима су показале осетљивост.

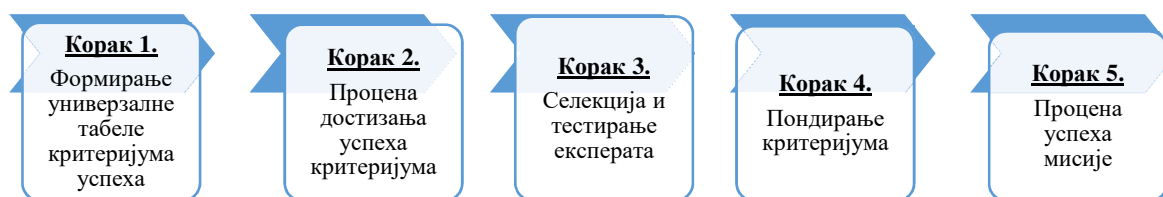
4.1.1 Потпуни метод процене успешности мировних мисија

И поред систематизовања критеријума успеха различитих мировних мисија овај рад је дао одговор на питање шта треба мерити у процесу успешности мировних мисија али је отворио питања релативне вредности појединачних критеријума успеха, перцепције и експертисе самог проценитеља али и формирања валидног кумулативног исказа о успешности мисије заснованог на процени успешности појединачних критеријума.

Анализом успешности мировних мисија у унутрашњим конфликтима на простору бивше СФРЈ мерили су се експлицитни и имплицитни ефекти деловања мировних мисија те је на основу номиналне скале формиран исказ о њиховом достизању без коначног исказа о успеху мисије. У складу са тим у одређеним сегментима могуће је применити технократски приступ заснован на теорији промена, пројектног менаџмента или теорије система где се на основу неког улаза мере излазни параметри и повратна спрега. Основни недостатак је што овакав приступ подржава секвенцијалну евалуацију не узимајући у обзир имплицитне ефекте који су холистички гледано некада важнији од самог успеха мањих експлицитних задатака.

О успеху мисије се сигурно не може говорити ако нису позитивно решени сви експлицитни задаци наведени у мандату мисије али и ако су укупни имплицитни ефекти деловања позитивни. Међутим ни сви експлицитни задаци мисија нису једнаке важности за коначан успех мисија јер је примеру мисије УНПРОФОР показано да је неуспех у групи фактора везано за заштиту становништва утицао да се мисија сматра за неуспешну иако је са друге стране мисија имала успеха у достављању хуманитарне помоћи. Ова дилема отворила је сасвим нову врсту анализе која прави дистинкцију између „примарних“ (суштинских критеријума без чијег успеха мисија не може успети у целини) и „секундарних“ који су важни и праве разлику у коначној оцени успешности мисија у целини.

Проблем вредновања мисије у условима где има више критеријума који нису исте важности може се решити вишекритеријумским експертским одлучивањем којим се постижу два циља. Први је практични јер се може направити прецизнија и свеобухватнија оцена успеха мисија а други је теоријски јер потпунија анализа даје могућност за квалитетнија теоријска уопштавања. Потпуни метод успешности мировних мисија прави битну разлику у приступу процене успеха мисија у односу на досадашње радове је направљена јасна дистинкција између достизања успеха одређених критеријума и опште оцене успеха саме мисије јер овај проблем није било могуће решити номиналном скалом и дескриптивним приступом у оцењивању.

Слика бр.18 Блок модел процене успеха мировних мисија на основу достизања успеха

Корак 1.

Анализом системских докумената организације за планирање мировних мисија као и извештаја о раду потребно је издвојити све релевантне критеријуме успеха који се односе на ту мисију (нпр. К₁- заштита цивила, К₂- заустављање конфликта, К₃- достављање хуманитарне помоћи).

Корак 2.

Користећи петостепену Сетијеву (или неку другу) субјективну номиналну скалу за процену успеха проценити у којој мери су достигнути критеријуми за оцену успеха (нпр. $K_1=5$, $K_2=2$, $K_3=4$).

Корак 3.

Селектовати групу експерата за процену успеха мисија и верификовати ниво експертизе за дату област.

Корак 4.

У овом кораку је суштина одређивање тежинских коефицијената (W) за сваки од критеријума успеха (K) како би се добила уцена успеха мисије (O_m). Свака мисија има различит број (n) критеријума успеха које треба оценити и којима треба дати одређене тежинске коефицијенте. Сама методологија одређивања тежинских коефицијената може бити применом АХП (Analytic Hierarchy Process) за коју постоје рачунарски програми или методе попут FUCOM (Full Consistency Model) коју је развио Памучар. Метода АХП је доста заступљена у процесима вишекритеријумског одлучивања с тим што има битно ограничење у погледу броја критеријума који се пореде. Пошто је суштина методе да се пореди сваки са сваким и да се релативна важност једног у односу на други оцењује субјективним оценама експерата ствара се замор код поређења већег броја критеријума. Поред тога, потребно је обезбедити и висок ниво конзистентности између оцена експерата $\geq 90\%$ да би тежински коефицијенти били валидни у оцењивању.

Метода којом се избегавају сви наведени проблеми је тзв. „експертско осредњавање тежинских коефицијента“ за коју важи правило да је збир свих тежинских коефицијената за n критеријума једнак 1.

$$\sum_{E=0}^n Wi = 1$$

Метода се примењује тако што се формира табела у којој се у првој колони наведу сви критеријуми за процену успеха мисије. Затим се у одговарајућа поља (ћелије) уносе експертске оцене важности E_{1-n} (сваки експерт оцењује важност сваког критеријума) оценама од 1 до 5. У задњој колони се уписује збир оцена према критеријумима Sum_k (хоризонтално) и на крају се прави укупан збир свих сума према критеријумима $Sum_{ук}$.

Након тога се адитивном нормализацијом тежинских коефицијенти добијају када се сума оцена према одређеном критеријуму подели са укупном сумом свих критеријума.

$$W_n = \frac{\text{Sum}_k}{\text{Sum}_{uk}}$$

У табели бр. 23 приказан је пример употребе ове методе.

Табела бр.22 Примена експертског оцењивања тежинских коефицијената

	E1	E2	E3	Sum _k	W _n
Критеријум 1 (K1)	3	3	4	10	0,32258065
Критеријум 2 (K2)	4	5	5	14	0,4516129
Критеријум 3 (K3)	2	3	2	7	0,22580645
Sum _{uk}				31	$\sum_{E=0}^n W_i = 1$

Корак 5.

Након формирања тежинских коефицијената за сваки критеријум успеха примењујемо аритметичко тежинско осредњавање да би смо добили оцену успеха мисија O_m.

$$O_m = K_1 W_1 + K_2 W_2 + K_3 W_3$$

$$O_m = 5 \times 0,32 + 2 \times 0,45 + 4 \times 0,23$$

$$O_m = 1.6 + 0.9 + 0.92 = 3.42 \text{ (делимичан неуспех)}$$

Оцена мисије се даје на основу петостепена скале која обухвата све исходе који се могу појавити у сабирању броја бодова мисија.

Табела бр.23- Скала процене успеха мисија

Успех	4.51-5.00
Делимичан успех	3.51-4.50
Делимичан неуспех	2.51-3.50
Неуспех.	2.00-2.50
Апсолутни неуспех	1.00-2.00
Критеријум није могуће оценити се као класификација односи на оне случајеве где је мисија још у току и где није могуће дати ваљану процену према постављеним критеријумима	Н

Овај теоријски модел показује да је ова мисија која је вреднована на основу три критеријума оцењена као делимично неуспешна са просечном оценом 3.42.

Основне предности овог модела су свеобухватност и критичност јер даје одговор на питање шта мерити, колико је то важно и колико је мисија била успешна уопште. Такође се без већих потешкоћа може обрадити већи број критеријума успеха. Са друге стране

мана је недостатак конзистентности у експертском оцењивању али се то може приписати недостатку методе експертског осредњавања тежинских коефицијената.

4.2 Фактори мировних мисија као предуслов успешног ангажовања у унутрашњим конфликтима

У појединачним анализама фактора успеха мисија на простору бивше СФРЈ показало се да постоји више различитих фактора везаних за припрему, организовање, извођење и повлачење мисија а који имају значајног утицаја на њен успех. Неки од тих фактора су везани са саме мисије а неки за окружење. Разумевање фактора успеха и њихове међусобне динамике ствара добре претпоставке за успех мисије. Сваки од фактора носи одређену врсту ризика за успех који се деловањем мисије треба уклонити, умањити, пребацити на локалне органе власти и друге организације или их прихватити и деловати у њиховом присуству.

4.2.1 Карактеристике самих мировних мисија

Уопштавањем фактора мисија рафинисане су три велике групе фактора успеха који се могу сматрати универзалним за све организације које су реализовале мисије на простору СФРЈ. Прва група фактора је везана за мандат мисија, друга група су ресурси мисије а трећа група су спецификуми везани за међусобну сарадњу међу различитим организацијама које спроводе мировне мисије.

О значају мандата као фактора успеха постоји апсолутни консензус у академској заједници али не постоје смернице како формулисати мандат да би се оствариле претпоставке успеха мисије. На примеру мисија у СФРЈ показало се да мандат мировних мисија у унутрашњим конфликтима треба имати следеће карактеристике:

- кореспондентан проблему (типу и фази сукоба),
- експлицитно детерминисан,
- стабилан и резистентан на промене примарног мандата,
- реалан у односу на постојеће ресурсе (снаге, време и опрема),

- комплементаран са мандатима других организација које се ангажују у мировном процесу,
- обезбеђује довољност и предвидивост трајања мисије.

Врста мандата опредељује и суштину самог ангажовања мировних снага. Традиционалне мировне мисије чувања мира у Хрватској и БиХ показују неуспех јер немају моћ заустављања нити трансформације конфликта. Са друге стране употреба силе иако се чини да има краткорочне ефекте на прекид конфликта не доприноси дугорочној стабилизацији јер је мења перцепцију улоге мировних снага у конфликту. Ово се показало на примеру мисија у БиХ и на КиМ чиме је потврђен критички став групе аутора према употреби силе у мировним мисијама (Doyle & Sambanis, 2000; Fortna, 2003; Martin-Brule, 2012; Пушкина 2006). Овим је показано је да ниједан концепт мировних мисија у унутрашњим конфликтима не може дати добре резултате ако се не направи комбинација деловања одржавања мира, стварања мира и изградње мира што је основна хипотеза теорије грађанских ратова (Doyle & Sambanis, 2006). На овакав начин се у исто време делује на узроке али и на последице таквих конфликта.

Потреба за јасном формулацијом мандата мисија у унутрашњим конфликтима потврђени су резултати ранијих истраживања (Fiedler, 2000; Lijn, 2010) који инсистирају на јасно детерминисаном мандату док је приметно неслагање са налазима Хелда (Heldt, 2002) који није нашао јасну везу између успеха мисија и врсте мандата.

Потврђено је такође да мандат мисија у унутрашњим конфликтима треба да обезбеди предвидиво трајање и довољно времена за имплементацију основних задатака мисије што тврде Дојл и Самбанис (Doyle & Sambanis, 2000). Није утврђена директна веза између трајања мисија и њиховог успеха јер су задаци и окружење различити али је указано на потребу да се скрати време које је потребно за упућивање мировних снага од дана доношења одлуке о њиховом формирању. Ово је посебно наглашен проблем код мисија ЕУ.

Потврђени су и трендови које су утврдили Хелд и Пушкина да савремене мултидимензионалне мисије које се баве изградњом мира трају дуже од десет година са непредвидивим завршетком јер се ове мисије баве и неизвесним задацима везаним за помирење страна у сукобу (Heldt, 2002), (Pushkina, 2006). Овим се потврђује и експланаторни потенцијал теорије постконфликтне изградње мира којом се тражи

дистинкција између успеха мировних мисија и успеха мировног процеса (Doyle & Sambanis, 2006). Време као фактор мировних мисија могуће је анализирати са више аспеката од којих је један и време одговора на кризу, односно време распоређивања мировних снага од доношења одлуке о формирању мисије до достизања пуне оперативне способности. Показало се да је за успех мировних снага важна брзина њиховог распоређивања и иницијатива на почетку мисије што је у складу са ранијим налазима (Lijn, 2010; Goertz, Diehl & Harvey, 2002).

Значај мандата као фактора успеха потврдили су и експерти који су се потпуно сложили око тог фактора. Велики значај је дат ефикасним војним снагама али и систему командовања и контроле који је битан фактор координације унутар самих мисија.

Графикон бр. 28 Фактори мисија који утичу на њихов успех

Фаворизујући концепт мултидимензионалних и хибридних мисија које дају боље резултате у унутрашњим конфликтима, једна од значајних особености мандата мировних мисија мора бити усклађеност са мандатима мисија других организација. Важност унутрашње и спољне координације мисија утврдио је и Вандерлијн (Lijn, 2010). Другим речима мандати мисија требају узети у обзир природу хибридног ангажовања, врсту мандата и задатке других организација како би се остварила синергија мировних напора и спречило преклапање задатака и ресурса. Различити мандати омогућавају ангажовање на различитим нивоима конфликта у исто време што се показало као корисно на примеру бивше СФРЈ. Такође је показано да паралелне или секвенцијалне мисије регионалних

организација са различитим мандатима дају добре резултате тек после мировног споразума чиме се намеће закључак да ће мировне мисије УН и даље остати примарни и најдуготрајнији начин одговора на кризе у свету.

Друга група фактора успеха везаних за саме мисије односе се на људске и материјалне ресурсе који треба да обезбеде услове за испуњење мандата. Као један од услова који се помиње су квалитет и квантитет мировних снага. Није утврђена директна веза између квантитета и успеха мировних мисија док је квалитет (оспособљене војне и полицијске снаге, присуство трупа САД и водећих западних земаља са адекватном логистиком и опремом) показао велики утицај на успех мировних мисија. Овим су потврђени налази Пушкине и Мартин-Бруле које сматрају да је за успех мировним мисија пресудно ангажовање великих сила (Pushkina, 2006; Martin-Brule, 2012).

Материјални ресурси морају бити довољни за основне и допунске задатке мисије јер се управо недостатак критичне опреме (као што су били хеликоптери за контролу границе у Македонији) значајно утиче на способност мировних снага.

За трећу групу фактора можемо рећи да се генерисала на простору бивше СФРЈ а односи се на моделе сарадње међу организацијама које изводе мировне мисије. На првом месту је размена информација међу организацијама што се показало као значајан проблем у функционисању мисија. Значајан фактор успеха је избегавање вишелинијског командовања како међу организацијама тако и између организација и националних контингената. О потреби унутрашње и спољне координације писао је Вандерлијн (Lijn, 2010) што је потврђено на хибридном концепту мировних мисија у бившој СФРЈ.

Услови и околности смањења и окончања мировних мисија вишезначно утичу на њихов успех. Показало се да је за успешно окончање једне врсте мисија потребна координација напора са другим организацијама како би се обезбедила адекватна излазна стратегија и континуитет деловања мировних снага. Промене перцепције и антиципације мировних мисија у унутрашњем конфликту доводи до потреба за њиховом перманентном трансформацијом. Та трансформација мора бити у складу са теоријским моделима који обезбеђују претпоставке успеха.

4.2.2 Карактеристике окружења

Унутрашњи конфликти се само по својој манифесној динамици могу тако назвати док је у реалности холистичка динамика много сложенија и може се анализирати са глобалног, регионалног и локалног нивоа.

Анализом сукоба на простору бивше СФРЈ утврђено је да глобално окружење утиче на успех мировних мисија у унутрашњим конфликтима на неколико начина. Примарно се издвојила непосредна политичка, економска и војна подршка великих сила (а пре свега САД) мировним мисијама што се показало на примеру БиХ, Македонији и КиМ. У том смислу подршка мировним мисијама неће изостати ако се тиме постиже решење које је у складу са интересима великих сила што је одлика чистог реализма. Овим је потврђено истраживање Пушкине (Пушкина, 2006) која је утврдила позитивну корелацију између учешћа великих сила и успеха мировних мисија.

Међутим, потпуно другачија корелација проистиче из директног војног мешања великих сила у унутрашњи конфликт под плаштом мировних мисија. На примеру мисија у БиХ и КиМ показано је да војно мешање великих сила у току самог конфликта има изузетно ретроградне консеквенце које ће мисију довести не само до неуспеха већ и непосредног угрожавања физичке безбедности њених припадника као што је било у БиХ након војних удара НАТО. Нарушава се поверење страна у мировне снаге, отежавају се процеси стабилизације док се једна страна перманентно доживљава као „претња“ или фактор дестабилизације. Ранија истраживања (Zartman, 2001, Hensel 1996; Huth 2000; Hensel 2000) показују да војна интервенција мировних снага (наметање мира) може зауставити или прекинути конфликт али такође показало да такви конфликти имају тенденцију обнављања. Наметање мира не даје гаранције да неће доћи до обнављања рата. У овим околностима мировне снаге се морају наметнути као ауторитет и обезбедити неопходне гаранције, повратити поверење међу бившим борцима, обезбедити институционализацију пре либерализације и ефикасно спровести реформу сектора безбедности.

Потпуно другачија импликација долази од превентивног ангажовања војних ефектива великих сила који врло позитивно стабилизујуће дејство. Некомпатибилност циљева мисије УНПРОФОР-Н са циљевима спољне политике САД у Хрватској у значајној

мери је довела до неуспеха мисија. Ескалација сукоба интереса великих сила и функционисање система међународних односа на принципима чистог реализма доводе до блокаде и маргинализације УН, јачања утицаја регионалних организација али и појединачних држава у тим организацијама. У оваквим околностима може се очекивати више хибридних мисија и мисија регионалних организација.

Регионална политичка и безбедносна динамика се усложњава почетком унутрашњег сукоба у држави-чланици што има утицаја на сам динамику конфликта и његово решење. Држава може бити чланица регионалног безбедносног подкомплекса (нпр. Западни Балкан обухвата бившу СФРЈ без Хрватске и Словеније плус Албанија) самим својим постојањем у одређеном географском подручју за које важе специфични услови или се њено чланство формализује сагласношћу и партиципирањем у регионалним безбедносним организацијама. Оба случаја су на специфичан начин утицала на решавање конфликта на подручју бивше СФРЈ. Регионални безбедносни подкомплекс Западни Балкан нема капацитета да активно делује на динамику унутрашњих конфликта већ је то примарно облик менаџмента више унутардржавних и облик превенције регионалног конфликта кроз специфичну динамику превенције и изградње мира чији су носиоци јаке регионалне организације. Регионализација је обично политичко-дипломатска мера шире формализоване регионалне организације као што је у овом случају била ЕУ.

Почетак ангажовања западних земаља на простору бивше СФРЈ обележили су неуспех регионалних организација ОЕБС и ЗЕУ јер је део узрока конфликта превазилазио могућности ових организација да их супресује. Перманентне мировне иницијативе али и различита виђења решења кризе отежали су консензус великих сила и мировни споразум са међународним гаранцијама. У току мировних мисија на простору бивше СФРЈ појавила се сложена динамика интеррегионалне и сарадње на релацији УН- регионалне организације које су имале утицаја на успех мировних мисија. Односи УН и НАТО су озбиљно доведени у питање када је одлучено да НАТО као регионална безбедносна организација војно интервенише у бившој СФРЈ. Почети ангажовања и ограничени успеси у бомбардовању приписивани су сложеним системом командовања принципом „дуплог кључа“ који је ограничавао НАТО. Ово је касније релаксирано у корист НАТО али је употреба силе угрозила припаднике мисије и цео концепт мировних мисија УН а колико је

било штетно показује и константно противљење војних команданата УНПРОФОР употреби војне силе у конфликту.

Интеррегионална динамика као фактор окружења који утиче на успех мировних мисија развијала се управо на простору бивше СФРЈ и ту је показала свој пуни потенцијал. У практичном и теоријском смислу дошло је до латентног „сукоба регионалних организација“ око начина решавања сукоба на простору СФРЈ (колизија европског и евроатлантског концепта безбедности Европе). Чињеница да сукоб на нижем нивоу узрокује сукоб на вишем нивоу није непозната теорији безбедности. Међутим овде је специфично што су је овај конфликт суштински везан за позиционирање и доминацију појединих организација око матичних региона (НАТО и ЕУ) што се рефлектује на процесе стабилизације постконфликтних земаља. Европска унија својим активним политичким, полицијским и на крају војним потенцијалима у решавању криза на простору бивше СФРЈ покушава да покаже да више није задовољна позицијом „увек друге организације“ или да буде део излазне стратегије НАТО. Ово недвосмислено ствара фрикцију у односима организација и отвара нека врло сложена питања њихових међусобних односа. Прво је опште питање могућности кохабитације две регионалне безбедносне организације на истом простору са сличним задацима (нпр. ЕУ и НАТО). Хипотетички чак и када постоје такви случајеви потребно је испитати околности тих односа јер ће увек постојати *primus inter pares* односно постојаће хијерархија међу тим организацијама јер равноправности нема нити је може бити. Оваква ситуација успорава и ограничава деловање ниже ранжираних организација (у овом случају ЕУ) а у ширем смислу има импликација на политичке визије решења криза и жељеног крајњег стања. Ово је посебно било изражено у Босни и Херцеговини и на простору КиМ где постоји низ сложених питања везаних за територије и идентитете.

За успех мировних мисија на нивоу региона важно је сагледати улогу и интересе околних држава јер су оне директно погођене кризом и при томе их покрећу различити интереси (национални, економски, политички, безбедносни) тако да се не може игнорисати њихова перцепција решавања кризе и антиципације од мировних мисија. Ово је био важан фактор успеха мисија на простору бивше СФРЈ. У том смислу потребно је околне земље убедити да буду конструктивне и подржавају мировне процесе а ако је потребно треба успоставити механизме присиле (политичке, економске, војне). На овај

начин би се одвратиле од војног учешћа, подршци странама у конфликту или насилне дестабилизације земље у којој је распоређена мисија што се показало као пресудан фактор код стабилизације Босне и Херцеговине. Као битан фактор у превенцији ескалације сукоба испоставила се потреба за ефикасном контролом границе као вишеструко значајног безбедносног питања.

Постојање сличног сукоба у суседној земљи може имати јако негативне ефекте на мировне мисије. Успешно сузбијање тих утицаја показало се важно у случају успеха мисије УНПРЕДЕП и УНТАЕС. Свој пуни негативни потенцијал овај фактор показује код неуспеха мисија УНПРОФОР у Хрватској и БиХ или код компромитовања мировних мисија на КиМ због преливања кризе на Македонију и Централну Србију. Овим су потврђени резултати истраживања Пушкине (Пушкина 2006) и Дојла и Самбаниса (Doyle & Sambanis, 2006) који сматрају да је притисак на околне земље да не подржавају конфликт и конструктивно учествују у његовом решавању један од кључних узрока успеха мировних мисија у решавању унутрашњих конфликта.

Окружење на локалном нивоу утиче на успех мисије највише у смислу операционализације односно могућности непосредне реализације додељених задатака. Фактори окружења на овом нивоу су вишезначни и сложени и могу се груписати у три велике групе.

- Прва група фактора обухвата међународно- правни статус државе или територије. Ово се показао као примордијални проблем за целу југословенску кризу јер је била присутна дилема око врсте конфликта (да ли је у питању међудржавни или унутардржавни сукоб са свим елементима грађанског рата).³⁴⁰ Посебан проблем долази са променом међународно правног статуса државе/ територије у току трајања саме мисије или под окриљем мисије као што је било на КиМ. У том контексту отворило се још једно истраживачко питање где се треба одговорити како промена међународно правног статуса државе/ територије у току мировних мисија утиче на њихов успех у решавању унутрашњих конфликта. На примеру унутрашњих конфликта на КиМ и БиХ где су најизраженији концепти изградње нације кроз изградњу државе у БиХ или стварање државе на КиМ

³⁴⁰ Пошто је правно тумачење сукоба било конфузно отворила се могућност за политичке калкулације у складу са сепаратним интересима страна.

показало се да сукоб интереса око територије није лако решити и да ће захтевати дуготрајно и посвећено ангажовање међународне заједнице али и да решење мора бити засновано на компромису.

Сложен политички, безбедносни али и социолошки проблем представља чињеница да је знатно отежана (или чак немогућа) изградња нација и грађанских држава после унутрашњих конфликта посебно у случајевима када се једна или више страна у конфликту припада народу који има изграђен свој идентитет формализован у постојању државе где су они већина. Инсистирање на промени идентитета даје резултате код оних етничких група које покушавају да реформишу или изгрде свој идентитет посебно ако је он део пројекта решавања конфликта са позиције великих сила. Такве иницијативе могу створити предуслове за будуће конфликте јер нема консензуса око стварања нација („босанска“ која ће укључити Бошњаке, Хрвате и Србе који живе у БиХ, „косоварска“ која ће укључити Албанце и Србе са КиМ и слично). Као могуће решење треба разматрати и подржати стварање сложених децентрализованих држава са максималном афирмацијом интереса мањина кроз регионалне или локалне институције власти. Овим се потврђују и ранији налази ((Licklider 1995; Kaufmann 1996; Doyle & Sambanis, 2000) који сложену природу етничког конфликта види као посебан организирајући фактор објашњавајући то перманентним преиспитивањем суверенитета. Такође показује се дискрепанца у односу на налазе (Hartzell & Hoddie, 2001; Caplan & Hoefler, 2017) који не виде посебан утицај етничке природе конфликта на успех мировних мисија. Посебно забрињава предикација око понављања оваквих конфликта на коју је указала Фортна (Fortna, 2003) која сматра да конфликти везани за идентитете склонији понављању за разлику од сецесионистичких који не показују тенденције понављања. При томе треба имати у виду да етнички конфликти неретко имају другачију позадину што су истраживали Каплан и Хофлер (Caplan & Hoefler, 2017). Они тврде да тзв. „хоризонтална неједнакост“ (различите етничке групе) мање доводе до обнављања конфликта него „вертикална неједнакост“ (корупција и класна диференцијација). Вертикална неједнакост ће бити узрокована корупцијом, сиромаштвом и слабом економијом и стварањем „лажне елите“ на спреси криминала и политике. Ово посебно треба имати на уму у

процесу стабилизације и изградње мира јер ће управо криминални миље тражити емотивни набој етничког конфликта а мировне мисије свој фокус померају на консеквенце а не узроке конфликта. Као једно од истраживачких питања будућих радова може се анализирати како се вертикална неједнакост као примарни узрок конфликта пројектује на хоризонталну, односно ситуација у којој су људи несвесни стварних узорка лошег материјалног положаја кривицу пројектују на припаднике друге етничке групе.

- Друга група фактора обухвата однос страна у конфликту са мисијом где се показало као важно да локално становништво али и стране у конфликту подржавају деловање мисије. Од овога зависи слобода кретања припадника мисије, њихова лична безбедност и ниво сарадње са политичким елитама. Ситуација се знатно усложњава повећањем броја фракција у сукобу јер се вишеструко усложњава број канала за комуникацију и постизање компромиса.³⁴¹ Ово је конфирмација ранијих налаза (Stedman 1997; Doyle & Sambanis, 2000) где се тврди да је лакше изградити мир тамо где постоје само две стране у конфликту. Повећавањем броја страна мултипликују се интереси и проблеми што мировне мисије доводи у сложенију ситуацију него код међудржавних конфликта. Чини се да велике силе преферирају политичке и војне кампање како би се број фракција свео на минимум пре финалног споразума. Ово је један од разлога зашто се решење кризе у БиХ појавило тек након 1994. године када су се диференцирале само две стране у конфликту (Федерација БиХ и Република Српска). Начин на који је број фракција Муслимана и Хрвата (ХВ, ХВО, АБиХ, АПЗБ) под притиском САД сведен на једну представља управо модел који се може применити у решавању сличних случајева у свету. Односно, наглашавањем најмањег заједничког имениоца уз потискивање екстремних политичких опција унутрашњи конфликт се решава одоздо на горе. На овај начин се обезбеђује да се око трајног решења конфликта разговара са позиције само две стране што значајно симплификује процесе и повећава изгледе за успех мировног процеса. Овде остаје опасност од реверзибилности процеса у току примене мировног споразума или изградње мира чиме се цео процес доводи у

³⁴¹ У току кризе око Бихаћа 1992-1995. године било је шест војски (Армија БиХ, Армија Републике Западна Босна, Српска Војска Крајине, Војска Републике Српске, Хрватска Војска и снаге УН).

опасност. Речју, мировне снаге морају имати способност одлучног реаговања као што је било у случају покушаја насилног формирања трећег, хрватског ентитета у БиХ у току 2000. године. Битан фактор који треба узети у обзир су нереална очекивања од мировних снага у смислу времена за постизање успеха или ефеката који требају бити у складу очекивањима и политичким перцепцијама страна у конфликту. Српска страна је у почетку ангажовања мировних снага инсистирала на неутралности и поштовању мандата док су Хрвате и Муслимане интересовали ефекти у складу са њиховим циљевима ратовања. У том смислу појавила се изузетно ретроградна пракса уцењивања мировних снага или прекид комуникације са мировним снагама што значајно утиче на њихов успех. Као најекстремнији облик односа мировни снага и страна у конфликту појављује се отворени оружани сукоб. Овим се долази до низа проблема и сложеног питања да ли иста структура мировних снага може бити у конфликту са једном страном а касније у улози мировних снага или је боље те две функције раздвојити.³⁴² Овим проблемом раније су се бавили Харцел и Ходи (Hartzell & Hoddie, 2001) који тврде да ће сагласност страна за распоређивања мировних снага у унутрашњем конфликту добити само у условима када мировне снаге могу да гарантују безбедност свим бившим учесницима у конфликту јер се тиме стварају услови да све стране верују да ће само преговори довести до решења кризе. Међутим, ту сагласност је потребно одржати током целог конфликта јер ће се у супротном отворити сијасет проблема који значајно утичу на успех мировних мисија.³⁴³

Сарадња мировних мисија са странама у конфликту је потребан и битан предуслов успеха али је потребно анализирати мотиве и природу те сарадње јер се показало као негативно да мировне стране имају једнострану перцепција конфликта од стране мировне мисије (узрок, актери, решења). Идентификација напора мировних снага са напорима једне стране у конфликту доводи до ситуације у којој се грешке

³⁴² Ова ситуација била је у случају ангажовања НАТО у БиХ и КиМ где су трупе овог савеза нападале једну страну у конфликту а касније се појављивале у форми мировних снага ИФОР и КФОР.

³⁴³ Мировне мисије у којима је постојала сагласност страна у сукобу смањиле су могућност новог сукоба за око 70% код свих типова мировних мисија. Међутим тамо где нема сагласности и где се спроводе мисије наметања мира већа од 50% да ће доћи до поновног сукоба него тамо где није било мировних мисија. У периоду после Хладног рата мисије које имају сагласност страна у конфликту су успешне око 95% што важи и за све врсте мировних мисија према поглављу 6 Повеље УН (Fortna V. , 2003).

или злочини једне стране могу лако приписати мировним снагама. Ово је посебно изражен проблем код мировних снага регионалних организација које наглашено пројектују интересе својих земаља и организација што доводи до преференције сарадње или подршке једној страни у конфликту. Пушкина (Pushkina, 2006) је раније указивала на овај проблем тврдећи да ће регионализација нагласити ове проблеме. Са овим ставом се слажу и Белами (Bellamy A. J., 2004) и Хелдт (Heldt, 2002) одбацујући крилатицу „локално решење за локалне проблеме“ јер су свесни да ће локално решење у ствари бити краткорочно посебно ако нема гаранција великих сила.

- Трећа група фактора везана је за сам конфликт, његову природу или фазу у којој се налази. На примеру Македоније се показало да мировна мисија може дати добре резултате ако се делује превентивно у фази подела и пре отвореног сукоба што су раније тврдили Хелдт и Самбанис (Heldt, 2002; Sambanis N. , 2008). У случају да је у току отворени рат мисије имају мало шансе за успех ако стране у конфликту преферирају војно решење (Хрватска и БиХ). Ако конфликт није „сазрео“ за мировне иницијативе, како је то описао Зартман у својој теорији зрелости или ако стране схвате да ће наставком конфликта све изгубити (што је објаснила теорија рационалног избора) мировне мисије имају мање шансе за успех.

Околности у којима се конфликт прекида уз посредовање мировних снага такође има утицаја на укупан успех мисија. На примеру криза у бившој СФРЈ показало се да мировни споразуми са међународним гаранцијама великих сила стварају услове за успех мировних мисија јер се у складу са теоријом посвећености појачава притисак важних субјеката међународних односа у решавању кризе. Овим је на неки начин отклоњена неконзистентност научне заједнице око улоге мировног споразума и успеха мировних мисија. Једна група истраживача је указивала на велики значај споразума за укупни успех мировног процеса (Doyle & Sambanis, 2000, 2006) док су неки (Licklider, 1995; Dubey, 2002; Fortna V. , 2003; Caplan & Hoeffler, 2017) износили озбиљне резерве према овом фактору успеха.

Иако мировне мисије нису успеле да нађу адекватан модел за постизање успеха у фазама отвореног сукоба показало се да ниво насиља као особеност оружаног сукоба представља значајан фактор који вишезначно условљава успех мировних

мисија (број страдалих цивила, достављање хуманитарне помоћи, процес помирења итд.). Из тог разлога важно је разумети историјат сукоба али и анализирати ниво дисциплине и хуманост страна у конфликту као и њихов однос према преузетим обавезама и поштовању мировног споразума или прекида ватре. Ово је у супротности са ранијим истраживањима везе између успеха мисија и страдања цивила која је радио Самбанис (Doyle & Sambanis, 2000; Sambanis, 2008) који скоро парадоксално тврди да веће страдање цивила наводи стране у конфликту да брже дођу до мировног споразума. Потврђено је да велико страдање цивила отежава послератну изградњу мира јер стране користе жртве као преговарачки капитал у перцепцији будућег друштвеног уређења. Ово је посебно изражено на примеру Босне и Херцеговине где се масовна страдања у Сребреници користе као политички капитал у покушајима ревизије Дејтонског мировног споразума и остваривања ратних циљева унитарне државе БиХ на један перфидан и нехуман начин. На овакав начин се свесно опструише помирење народа и одржава атмосфера конфликта у којој профитирају екстремне политичке опције које се поигравају са емоцијама обичних грађана са траумама из рата.

Графикон бр. 29 Фактори окружења који утичу на успех мировних мисија

Експертске процене су у складу са ранијим закључцима око фактора успеха мисија с тим што је наглашена важност сарадње страна у конфликту са мировним мисијама. Поред тога поменути су и економски аспекти конфликта који се не спомињу нигде експлицитно али их не треба занемарити спровођења мировне мисије. Ако мисија успе да стави под контролу економске токове у земљи домаћину или ако су циљеви мисија у складу са економским интересима великих сила изгледно је да ће мисије бити успешне. Након компаративне анализе окружења може се закључити да ће окружење и даље бити значајан фактор успеха мировних мисија уз опаску да треба направити дистинкцију на факторе који се могу мењати и на оне који остају као трајни спецификум окружења и којима се треба прилагодити. Промењиви фактори могу бити: ниво насиља, врста насиља, подршка великих сила, подршка околних земаља, повољно информационо окружење, економска ситуација, политичка стабилност, ниво сарадње страна са мировним мисијама и на њих је могуће утицати специфичним мерама у различитим фазама мировног процеса. Са друге стране остају непромењиви услови којима се мисија мора прилагодити: клима, рељеф, величина зоне операције, стање инфраструктуре, етничке и вреске групе и културолошки спецификуми конфликта који имају значајног утицаја на способности и резултате деловања мировних снага.

4.3 Природа везе између успешности и трансформације мировних мисија

Промене мировних мисија узроковане неуспехом иницијалних мисија УН су сложена и вишезначна. У суштини, неуспех је иницирао унутрашњу динамику глобалних и регионалних безбедносних система где се као њихов одговор на кризе јављају модификоване мировне мисије или неки сасвим нови модели ангажовања. Криза на простору Балкана је увек рефлексија сложенијих међународних криза за чије решавање или контролисање нису постојали адекватни механизми. Овим кризама покренута је сложена динамика односа међу системима на релацији глобално-регионално и регионално-регионално што је имплицирало значајне промене у приступу мировним мисијама. У том сегменту мисије на простору бивше СФРЈ су биле иницијатор ревизије безбедносних политика носилаца мировних мисија. На примеру ових криза развијен је

концепт хуманитарне интервенције и одговорности за заштиту R2P као и европски кластер хибридних мировних мисија.

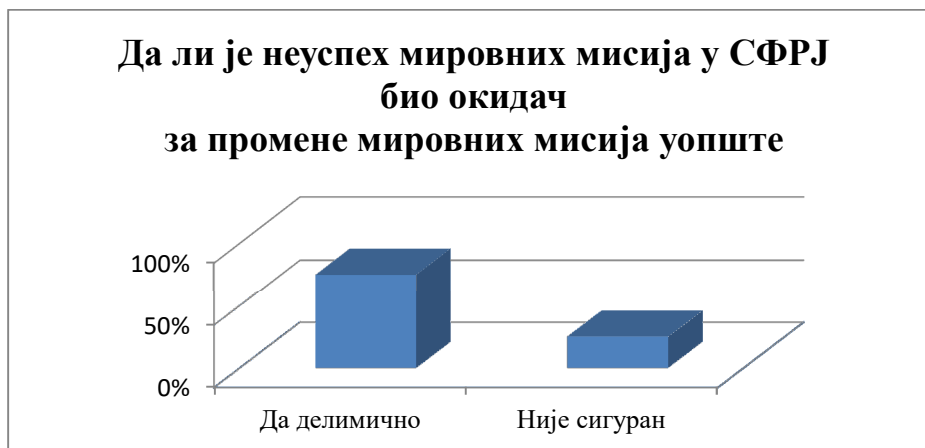
4.3.1 Трансформација концепта мировних мисија

Мировне мисије УН на простору бивше СФРЈ су биле трауматично искуство којим је овај систем доживео катарзу о неопходности напуштања хладноратовског концепта мировних мисија са циљем њихове адаптације на растућу опасност од унутрашњих конфликта широм света. На простору бивше СФРЈ по први пут је успешно имплементиран концепт превентивног размештаја снага у оквиру мисије УНПРЕДЕП у Македонији. Овде је јасно показано да превенција конфликта мора бити заснована на политичким иницијативама али и јасним присуством војних снага које неће дозволити његову ескалацију. Мимо овога УН је тек након 1992. године, суочен са кризама на Балкану и Африци покренуо концепт мисије наметања мира и изградња мира. Промене су уведене када Генерални секретар износи своје предлоге за унапређење мировних операција јер су до тада постојали само превентивна дипломатија, стварање мира и чување мира као мере из периода Хладног рата (UN, 1992). Неуспех мисија УН у БиХ у току трајања сукоба дао је кредибилитет за маргинализацију ове организације након потписивања мировних споразума и формално деловање које ће легитимизатор мировних мисија регионалних организација.

Следећа битна промена мировних мисија на нивоу УН појавила се иницирањем развоја концепта „Хуманитарне војне интервенције“ упаковане у виду међународне норме „Одговорности за заштиту“. Ова норма је настала под оправдањем заштите цивила на Косову у току 1999. године и под притиском водећих земаља НАТО и сталних чланица УН, уз подршку Генералног секретара УН. Суштина је била у прецизирању услова под којима трећа земља или група земаља може употребити силу против суверене државе ако та држава није у стању да заштити цивиле на својој територији. На нивоу УН почиње да се дискутује око развијања правног оквира за имплементирање концепта R2P као међународне норме коју треба да промовишу УН. Озбиљна расправа на нивоу УН условила је формирање „Међународне комисије о интервенцији и државном суверенитету“ која треба да утврди под којим условима може доћи до употребе силе

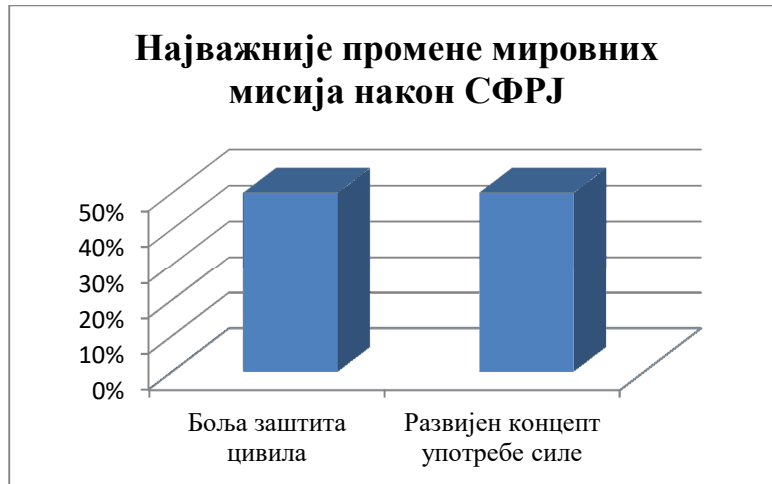
против суверене државе од стране треће стране. Ово је био проблем који је на ниво равни издигао право држава на суверенитет као есенцијалних (али не и јединих елемената) у систему међународних односа и право цивила у одређеној држави да не буду угњетавани од своје државе. Врло сложен проблем добио је свој епилог у извештају ове комисије крајем 2001. године али је тек формализована у Завршном извештају са Светског самита шефова и влада 2005. године. Касније је потврђен резолуцијом СБ 1674 а први пут употребљен у нападу на Либију у току 2011. године када је заштита цивила била изговор за резолуцију СБ 1973 којом је правдана војна интервенција против ове земље.

Након Либије увиђа се сва опасност од примене овог концепта па су иницирани различити модели његовог модификовања попут бразилског „одговорности за време заштите“ и кинеске „одговорне заштите“. Важно је нагласити да иако није у потпуности стабилизован као норма међународних односа овај концепт и даље представља латентни потенцијал за интервенцију против било које друге земље и без експлицитног одобрења СБ.³⁴⁴

Графикон бр. 30 Однос неуспеха мировних мисија и њихових промена након СФРЈ

³⁴⁴ Ово се може посматрати и као покушај да се оправда агресија на СРЈ јер како то наводи Финенморе норме се некада развијају ради легитимизовања већ учињених дела у систему међународних односа (Finnemore & Sikkink, 1998).

Графикон бр. 31 Најважније промене мировних мисија након СФРЈ

НАТО као регионална организација је четрдесет година (1949-1989) суштину свог постојања везивао за иманентну претњу која долази од СССР и Источног блока. Огромне промене које је донео пад берлинског зида почињу да преиспитују улогу ове организације у Европи и шире у условима када она више нема свој антипод. Да би се објаснила суштина опстанка НАТО треба анализирати изјаву првог Генералног секретара ове организације лорда Измеја који је рекао да је „циљ организације да се САД држе у Европи, СССР ван Европе а Немачка доле“. Да би се ово осигурало НАТО је морао опстати и то овај пут тражећи себи основа у мировним мисијама усвајајући нови Стратегијски оквир НАТО из 1991. године (НАТО, *The Alliance’s Strategic Concept*, 1991).

Ради имплементирања овог концепта савршено је послужила криза на Балкану посебно када је Комитет за планирање одбране НАТО (енг. *Defense Planning Comity-DPC*) ову кризу везао са могућношћу ангажовања алијансе у широком опусу војног деловања који се цинично назива „операције подршка миру“ (енг. *Peace Support Operations*). Овај концепт суштински може да укључи било коју меру (укључујући војну) како би се осигурао мир. Мисија НАТО „Забрана лета“ изнад БиХ касније и изнад Хрватске била је прва мисија алијансе ван њених граница и прва борбена мисија у којој су учествовале снаге НАТО. Уједно је то била прва мисија у којој се немачки војници ангажују ван својих граница након завршетка Другог светског рата. Уследила је мисија СФОР у БиХ у која је била прва мисија копнених снага НАТО ван територије земаља чланица и прва мисија у којој је НАТО прихватио и ангажовање земаља које нису чланице ове организације да

буду део мисија под командом Брисела. Касније је овај концепт примењен у мисијама на КиМ, Ираку и Авганистану. Суштински су развијени модели ангажовања да се преко мировних мисија пројектује глобална моћ водећих земља НАТО пре свих САД.

Највећу катарзу у погледу планирања, организовања и извођења мировних мисија доживела је ЕУ која је упоредо са југословенском кризом или боље рећи захваљујући кризи развила сопствене капацитете кризног менаџмента и мировних мисија, укључујући и ангажовање војних потенцијала европских земља. Почетак ангажовања ЕЗ у превенцији конфликта на простору бивше СФРЈ обележио је неуспех због непостојања нормативних, институционалних капацитета и ресурса за спровођење мисија. Европска безбедносна политика до 1993. године била заснована на монадичком, евроатлантском приступу систему колективне одбране у оквиру НАТО чиме је прилично неспремна ушла у период сукоба на простору Балкана.³⁴⁵ Појавио се озбиљан дисбаланс између могућности и политичких планова ове организације у решавању кризе на простору бивше СФРЈ. Управо ова чињеница покренула је низ политичких иницијатива којим је ЕУ прво настојала да нормативно и институционално уреди, а затим и да имплементира основе своје заједничке спољне и одбрамбене политике.

Развојем способности ЕУ у вези са мировним мисијама фокус је био на „управљање кризама“ и то партикуларно на: превенцију конфликта, економски и демократски развој држава и одржавање мира након конфликта. Да би се ово постигло ЕУ је на простору бивше СФРЈ развила сопствене концепте и способности организовања полицијских, војних и цивилних мировних мисија. Највећа експанзија ових мисија била је у периоду 2003-2004. године који би се могао описати као „медени месец“ у односима ЕУ и НАТО. У том периоду НАТО тражи начин да се извуче са Балкана док је ЕУ тражила

³⁴⁵ Један од важних споразума око формирања безбедносне политике ЕУ био је споразум из Сент Малоа потписан 1998. године који је био основа за Основне циљеве из Хелсинкија и одлуку Европског савета 1999. године око формирања робусних мировних снага ЕУ. Први кораци у стварању заједничког безбедносног идентитета ЕУ предузети су 1993. године када су усвојене основе Заједничке спољне и безбедносне политике (Common Foreign and Security Policy-CFSP). Након овога уследило је формирање европских институција за имплементацију ЗСБП. Формирана је институција Високог представника за спољну и безбедносну политику ЕУ, Политички и безбедносни савет, Војни комитет ЕУ и Војно особље ЕУ. После француско-британског самита 1998. године назива се Европска безбедносна и одбрамбена политика ЕБОП (European Security and Defence Policy-ESDP) а институционално је стабилизована као Заједничка спољна и одбрамбена политика у оквиру Лисабонског споразума од 13.12.2007. године. У склопу овога је развијан пројекат војних снага ЕУ које су требале бројати око 6000 војника способних да се пројектују до 4000 км са аутономијом од 60 дана.

начин да значајније уђе на Балкан јер је преовладавао став да су мировни процеси иреверзибилно кренули ка европским и интеграцијама у НАТО.

У складу са својим интенцијама око развоја способности Заједничке спољне и одбрамбене политике и ангажовања у управљању кризама на простору бише СФРЈ, ЕУ прво упућује полицијске мисије јер оне по себи не захтевају тежак компромис као што је слање војних снага а природа задатака је знатно другачија. ЕУ је исто као и НАТО политички осетљива на неуспехе и ту је основни концепт деловања „политика нулте толеренције на на успех“. Ова осетљивост је у ствари последица дубоке кризе идентитета организација. У случају ЕУ тај идентитет није у потпуности изграђен па се овоме може додати и слаба унутрашња интеграција саме уније док је у случају НАТО суштински идентитет остао упитан после краја Хладног рата без обзира на перманентно фабриковање „претње од некога или нечега“. Прва полицијска мисија ЕУ била је мисија ЕУПМ 2002. године у БиХ и била је сукцесор полицијских снага УН. Касније се слични модели примењују у Македонији када се полицијски капацитети ангажују у мисијама Проксима и ЕУПАТ али у значајно мањем обиму.

Војна мисија ЕУ Конкордија је прва мисија која је добила мандат на основу Заједничке спољне и одбрамбене политике ЕУ и прва мисија која је успостављена на основу модела сарадње ЕУ – НАТО на основу споразума „Берлин плус“. Иако декларативно мисија ЕУ, она се није могла ослободити утицаја НАТО јер су главне снаге били војници из Велике Британије док су САД пружале логистику за мисију.

Сложене релације ЕУ-НАТО нарочито су биле видљиве у систему командовања. Командант мисије је био заменик команданта команде НАТО, команда операције била је смештена у Бриселу а војни штаб у Скопљу док је веза између ова два штаба ишла преко Командног елемента ЕУ (EUCS) који је био стациониран у Напуљу. На овим основама уследила је мисија АЛТЕА у БиХ као (до сада) највећа војна операција ЕУ.

Посебан облик ангажовања ЕУ у процесу стабилизације постконфликтних региона био је формирање највеће цивилне (правосудне) мисије ЕУ (ЕУЛЕКС на КиМ) која је требала да покаже способност пројектовања политичког утицаја ове организације на постконфликтни развој Косова као државе.

Приступ ЕУ решавању криза на простору СФРЈ осликава суштину њене политике у овој области. Мекани приступ заснован на разговорима, масовно ангажовање цивилних потенцијала и ограничено ангажовање војних капацитета у условима пријатељског окружења. Овакав приступ се види на примеру ангажовања ове организације на КиМ и касније у Авганистану. Све ово је било у складу са Европском безбедносном стратегијом из 2003. године којом је наглашено да је „могућност агресије на територију чланица уније мала те да се фокус треба преместити на решавање конфликта на територији Европе и државе које формално нису део ЕУ или на подручја која су од интереса за водеће земље ЕУ“. Два основна принципа ове политике била су „свеобухватно“ и „заједничко“ деловање ЕУ у решавању криза док је НАТО и даље остао носилац територијалне одбране земаља ЕУ.³⁴⁶

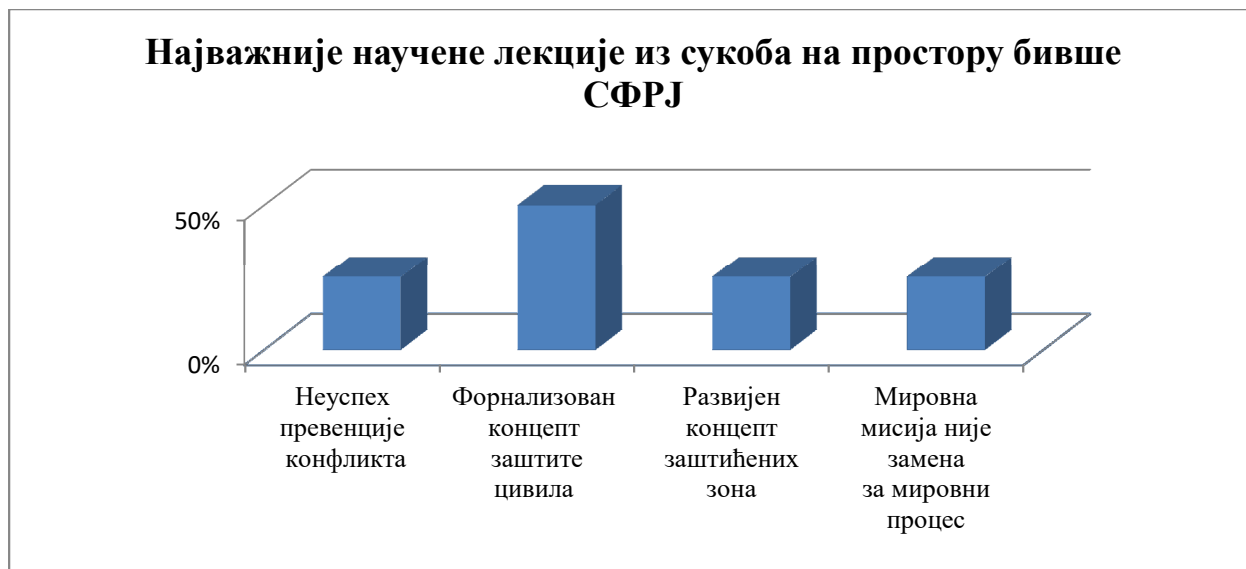
Мировне мисије ЕУ на простору бивше СФРЈ допринеле су јачању концепта европске безбедности који је претио да прво дуплирањем а затим потискивањем маргинализује евроатлантски концепт безбедности са простора Европе што за САД није било прихватљиво. Поставило се питање да ли може бити кохабитације јаког НАТО савеза и јаке ЗСБП ЕУ.³⁴⁷ озбиљни проблеми у релацијама ЕУ-НАТО појавили су се повратком Француске у командне структуре НАТО 2009. године, кризом око односа са Русијом, најавама изласка Британије из ЕУ и притисак из Вашингтона да се јаче подржи НАТО (самит НАТО у Велсу- 2014. године и Варшави -2016. године) након чега се ЕУ интензивно почиње више бавити сопственим безбедносним проблемима. Ово је утицало да се Глобалном стратегијом ЕУ из 2016. године приоритети деловања прошире на решавање конфликта, јачање отпорности партнера уније и заштита уније и њених грађана. Способност деловања у управљању кризама је и даље високо на агенди ЕУ.

Криза унутрашњих и међусобних односа регионалних организација које спроводе мировне мисије на простору бивше СФРЈ показала се као важан фактор успеха мировних

³⁴⁶ Члан 5 НАТО је основа колективне безбедности земаља чланица. Члан 42.7 Споразума о ЕУ односи на „међусобну помоћ земаља чланица“ која уважава интересе појединачних земаља у погледу одбрамбене политике као и улогу НАТО као примарног носиоца колективне безбедности. Члан 222.1 Лисабонског споразума односи се на солидарност чланица уније ако буду жртве терористичких напада или катастрофа.

³⁴⁷ Улога НАТО у очувању концепта ЕУ је питање за озбиљнију академску дискусију. Каква ЕУ одговара НАТО и да ли је та улога позитивна (у смислу очувања на окупу земаља оснивача ЕУ) како би се решили политички антагонизму у борби за превласт над контролом европске политике или пак негативна у смислу потпуног негирања самосталне европске безбедносне политике.

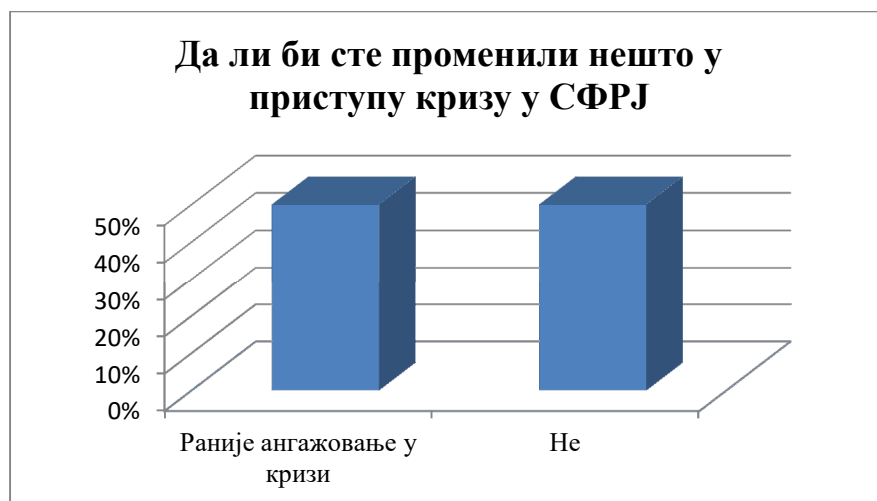
мисија.³⁴⁸ У БиХ су започети процеси решавања конфликта прво преко УН а затим преко НАТО док ЕУ као тренутни основни протагониста мисија у тој држави нема снаге да заврши процесе. Са друге стране криза на КиМ потпуно је конзервирана односима ЕУ-НАТО (САД). У том смислу се може се тврдити да мировне мисије на Балкану имају дуалну функцију. Прва је решавање унутрашњих и међусобних конфликта регионалних организација које спроводе мировне мисије а тек потом решавање конфликта међу народима бивше СФРЈ. Питање је у ствари шта је тренутно стварни приоритет деловања регионалних организација и који конфликт прво мора бити решен. На крају треба поставити критичко питање перспективе и модела сарадње регионалних безбедносних организација у условима када су циљеви постојања али не и начини деловања комплементарни.

Графикон бр. 32 Најважније научене лекције мировних мисија из сукоба у бившој СФРЈ

Анализирајући промене које су се десиле у систему мировних мисија експерти се углавном слажу да је навећи допринос у формализовању заштите цивила и наглашавању потребе за превентивним деловањем у конфликтима. Такође је наглашена опасност од повезивања успеха мировних мисија и компликованог мировног процеса након унутрашњих конфликта.

³⁴⁸ Проблеми унутар НАТО, непостојање консензуса око деловања према Русији, политика САД према безбедносној политици ЕУ, улога Велике Британије у безбедности Европе након најављеног изласка из ЕУ само су нека од питања која оптерећују успех мировних мисија на простору бивше СФРЈ.

Графикон бр. 33 Потреба за другачијим приступом у решавању криза у СФРЈ

Сложени услови у којима су се мисије нашле у бившој Југославији код експерата су покренули препоруке да се међународна заједница касно и неадекватно укључила у конфликт. Међутим 50% је одговорило да ништа не би мењали јер су биле такве међународне околности на које се није могло утицати.

4.3.2 Формирање европског кластера хибридних мировних мисија

Промене у стратегијском окружењу које су настале након Хладног рата промениле су и мировне операције. Механизми под контролом УН који су били створени за решавање сукоба између држава и који су били својствени за мисије из периода Хладног рата постали су неупотребљиви пред експанзијом унутрашњих сукоба које су потресли Европу и Африку почетком деведесетих година прошлог века (Jones & Cherif, 2004). Уједињене нације својим деловањем на простору бивше СФРЈ и у Африци током деведесетих година показују да традиционални начини реаговања не дају добре резултате па долази до све већег укључивања регионалних организација. Овакав вид сарадње између УН и других организација ствара нови, до тада непознати концепт мировних операција који је непознаница како у практичном тако и у легислативном и теоријским оквирима. Као резултат слабости система УН везаних за командовање, финансирање, посвећеност, спремност на употребу силе, брзину реаговања у кризама, политичку блокаду СБ због тешког постизања консензуса али и ради пројекције интереса

регионалних организација долази до експанзије тзв. хибридних мировних операција. Према дефиницији који је понудио Тарди *хибридне мировне операције обухватају ангажовање два или више међународна актера који делују заједно или наизменично и чије активности подразумевају неки степен институционалне сарадње. Оне су хибридне јер их не води једна организација и зато се не могу схватити као ексклузивни продукт било које организације. То су у ствари продукти најмање два различита начина решавања конфликта. Оно што разликује хибридне операције је ниво интеграције међу учесницима.* (Tardy T. , 2014).³⁴⁹

Међународне глобалне и регионалне организације могу бити у различитим односима у току извођења мировних операција што опредељује саму природу хибридности:

- интегрисане мировне мисије имају заједничку команду и деловање је усклађено,
- код координисаних мировних мисија постоји нека врста координације на нивоу руковођења операцијама али и извесни проблеми у вези са деловањем на терену јер свака операција има своје посебне циљеве деловања,
- паралелне мисије подразумевају да мисије постоје једна поред друге на истом простору,
- секвенцијалне мисије подразумевају смену мисија између организација након одређеног времена или по достизању одређених циљева (Jones & Cherif, 2004).

Хибридне операције дакле подразумевају могућност да различите организације изводе различите врсте мировних мисија у покушају да се реши сложени, најчешће унутрашњи конфликт. У том смислу на простору једне државе може се наћи више организација које спроводе различите облике мисија: наметања мира, одржавања мира, изградње мира кроз процесе изградње државних институција или држава.

³⁴⁹ Према подацима који се могу наћи у литератури у току 2007. године од 54 мисије које су биле предмет анализе 40 је имало различите форме хибридности односно ангажовање најмање две организације у решавању конфликта. Иако постоји значајно искуство и фактичко стање у мисијама говори у прилог оваквом начину ангажовања, хибридне мисије остају легислативно и теоријски необрађена област која се мора уредити. Према истраживању Данског института за међународне студије Хибридна мисија Афричке уније и УН у Дарфуру је прва мисија која у свом имену има појам хибридно (Tardy, 2014). Употребну вредност хибридног концепта аутори виде у: подели терета мировних операција (али и одговорности), хибридность се доживљава као добра излазна стратегија за неке од организација када испуне своје циљеве деловања а најчешће се хибридни концепт доводи у везу са флексибилношћу и селективношћу односно помиње се као добар начин да се комбинују капацитети УН и регионалних организација.

		1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018											
ХРВАТСКА	УНПРОФОР	21.02.1992.-31.03.1995																																					
	УНЦРО				31.03-30.11																																		
	УНТАЕС					15.01.1996- 15.01.1998																																	
	УНМОП					01.02.1996-15.12.2002.																																	
	УНПСГ					16.01- 15.10																																	
	ОЕБС					Јул 1996-31.12.2007.																																	
БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА	УНПРОФОР	08.06.1992-20.20.1995.																																					
	Забрана лета		09.10.1992.- 15.12.1995.																																				
	УНМБИХ				21.12.1995—31.12.2002.																																		
	ИФОР				20.12-1995- 2012.1996.																																		
	(ЕУПМ) ЕУ												01.01.2003-30.06.2012.																										
	СФОР					20.12.1996-02.12.2004.																																	
	АЛТЕА													02.12.2004-...																									
	ОЕБС ВиН				02.06.1994.-...																																		
КиМ	Мисија дугог трајања	08.09.1992.- 28.06.1993.																																					
	Верификациона мисија						25.10.1998.- 08.06.1999.																																
	ОЕБС КиМ						01.07.1999.-...																																
	УНМИК							09.06.1999.-...																															
	ЕУЛЕКС																			04.02.2008.-...																			
	КФОР								09.06.1999.-...																														
	УНПРОФОР	11.12.1992-31.03.1995.																																					
МАКЕДОНИЈА	ОЕБС	01.11.1992-...																																					
	УНПРЕДЕП				31.03.1995-25.02.1999																																		
	Важна жетва										27.08- 26.09																												
	Златна лисица										27.09- 15.12																												
	Заједничка хармонија										16.12- 17.03																												
	Конкордија											31.03- 15.12																											
	PROXIMA											15.12.2003- 15.12.2005.																											
	ЕУПАТ															15.12.- 15.06.																							
ОЕБС	[Green]																																						
НАТО	[Yellow]																																						
ЕУ	[Orange]																																						
UN	[Blue]																																						

Табела бр.24 Преглед ангажованих мировних мисија на простору бивше СФРЈ

Међународна заједница под којом у овом контексту подразумевамо УН и регионалне безбедносне организације ЕУ, НАТО, ОЕБС упутила је на простор бивше СФРЈ укупно 29 различитих мисија. На почетку сукоба шаљу се мисије УН (УНПРОФОР, УНЦРО) које су биле типичне за период Хладног рата али се показало као неприкладне за решавање унутрашњег сукоба. Иако се честом променом мандата покушавало наћи решење за кризу ангажовања мировних снага ове мисије су биле неуспешне посебно у условима активног сукоба док је превентивно деловање у Македонији дало одређене резултате.

НАТО се активно укључио у конфликт на Балкану од 1993. године спроводећи одлуку СБ УН о ембаргу на увоз оружја и забрани лета изнад БиХ. То је био први случај хибридног ангажовања где УН и НАТО имају координисане операције у циљу решавања конфликта у БиХ. Након овере Дејтонског мировног споразума 14.12.1995. године на простор Хрватске се упућује мисија ОЕБС која ради координисано са мисијама УН (УНТАЕС, УНМОП, УНПСГ) чије се ангажовање завршава 2007. године. Овај пример хибридности је специфичан јер је организован након потписивања мировног споразума и војних успеха које је остварила хрватска војска у току 1995. године.

Слично као на простору Хрватске, тек након Дејтонског споразума долази до ангажовања различитих организација на решавању кризе на простору БиХ. Скоро истовремено се упућују мисија ОЕБС, мисије УНМБИХ, мисија НАТО пакта (ИФОР) које раде паралелно све до 1996. године. Формирањем нове мисије НАТО под називом СФОР долази до координисаног ангажовања са снагама УН и ОЕБС. Од тада на терену постоје три различите организације које делују на истом простору и у истом конфликту али свака ради на својим задацима. УН и њене организације се баве хуманитарним питањима и делимично реформом полиције, ОЕБС преузима значајну улогу у изградњи државних капацитета и владавине права, док НАТО а касније војна мисија ЕУ преузимају на себе задатак реформе система одбране. Од 2003. године на простор БиХ и бивше СФРЈ по први пут се активно укључује ЕУ прво са полицијском мисијом која траје до 2012. године а нешто касније и са војном мисијом АЛТЕА која је активна до данас. Ова мисија је наследила војну мисију НАТО у БиХ тако да је овај промер секвенцијалних хибридних мисија војних ефектива НАТО и ЕУ први пут примењен у БиХ. Са укључивањем ЕУ у

мисије слаби значај УН који се потпуно повлачи а у даљем ангажовању својим резолуцијама даје легитимитет регионалним организацијама.

Сличан образац ангажовања хибридних мисија НАТО/УН/ЕУ поновио се и на КиМ. НАТО са подручја Македоније формира мисију која треба да помогне посматраче ОЕБС у случају потребе да се евакуишу са простора КиМ. Ова мисија није имала значајнијег удела у решавању конфликта на КиМ али показује намере НАТО да интервенише у складу са сопственим интересима. НАТО се потом активно укључује у сукоб у току 1999. године када је, без одобрења СБ извршена агресија на СРЈ и после 78 дана интензивног сукоба 09.06.1999. године долази до потписивања Војно-техничког споразума између СРЈ и НАТО у Куманову.

Након тог споразума снаге безбедности Републике Србије и ВЈ повлаче се са КиМ где се формира више различитих мисија. НАТО формира мисију КФОР која слично као и БиХ ради паралелно са мисијама УНМИК и ОЕБС које су далеко више координисане у својим деловањима. Од 2004. године на простор КиМ активна је мисија ЕУЛЕКС која је према сличном обрасцу деловања из БиХ требала да замени мисију УН. Противљењем владе Републике Србије и уз подршку Русије УНМИК је остао на КиМ али је маргинализован у даљем процесу постконфликтне стабилизације КиМ. И овде је присутна подела задатака између различитих организација према већ виђеном моделу из БиХ.

Простор Македоније је такође обухваћен хибридним операцијама. Од почетка кризе на простору бивше СФРЈ међународна заједница увиђа опасност од преливања кризе са простора других република на Македонију али и све израженији конфликтни потенцијал између Македонаца и Албанаца те одлучује да пошаље мисију УНПРОФОР и ОЕБС које координисано функционишу у овој држави. Ове мисије успевају да очувају мир али је неочекивани прекид мандата мисије УНПРОФОР (Кина уложила вето на наставак мисије јер је Македонија признала Тајван) довео до промене модела ангажовања УН па је ова мисија замењена са новом мисијом УНПРЕДЕП која је према проценама стручњака била успешна све док се није прелила криза са простора Србије.

Након кратког и интензивног оружаног сукоба у лето 2001. године међународна заједница увиђа сву опасност од новог конфликта који може довести у питање ангажовање на КиМ па се под притиском великих сила 13.08.2001. године потписује Охридски мировни споразум а НАТО је позван да буде гарант његове имплементације. Након

споразума НАТО у Македонији спроводи три секвенцијалне мировне мисије (Важна жетва, Златна лисица и Заједничка хармонија) које раде паралелно са мисијом ОЕБС.

Према договору између НАТО и ЕУ по први пут НАТО своју војну мисију предаје војним снагама ЕУФОР Конкордија које након кратког ангажовања у секвенцијалном концепту одговорност за ситуацију предају полицијској мисији Проксима које постепено смањује своје присуство и коначно се гаси 2006. године. Према већ устаљеном обрасцу мисије ОЕБС се последње гасе јер помажу у процесима постконфликтне изградње држава и достизању стандарда у оквиру приступних преговора ка чланству у ЕУ.

На примеру ангажовања мировних операција на простору бивше СФРЈ може се констатовати да је управо на овом простору развијен концепт хибридних операција УН/ЕУ/НАТО који се почео примењивати у мисијама ван граница ЕУ и земаља чланица НАТО и то у Авганистану, Ираку и Сомалији.

У Авганистану је након интервенције снага НАТО формирана мисија ISAF (International Security Assistance Force) која је била активна од августа 2003. године до децембра 2014. године. Основни задатак био је подршка реформи безбедносних снага Авганистана ли и директно ангажовање у безбедносним операцијама у овој земљи.

По завршетку програма обуке и преузимању одговорности за безбедност земље од стране локалних безбедносних снага у децембру 2014. године формирана је нова НАТО мисија „Одлучна подршка“ (енг. Mission Resolute Support) која је имала саветодавни карактер и пружала помоћ у обуци безбедносних снага. Обе ове мисије блиско су координисано деловале са мисијом ЕУПОЛ (European Union Police Mission in Afghanistan) од јуна 2007. године до 31.12.2016 године која је била ангажована на реформи и обуци полиције у овој земљи.

Улогом коју је УН имао у Авганистану потврђено је периферна улога ове организације у кризним регионима у којима свој интерес имају НАТО или ЕУ. Долази до формирања мисије УН UNAMA која је ангажована на основу резолуције СБ 1401 у марту 2002. године. Ова мисија ради паралелно са мисијама НАТО и ЕУ и даље пролази кроз промене мандата усвајањем резолуције 2405 од 08.03.2018. године. Мандат мисије који се односи на развој институција цивилног друштва без суштинске улоге у контроли потостконфликтног развоја земље је сценарио који је развијен у дејтонској БиХ а касније

потврђен на КиМ. Три су суштинска разлога су довела до оваквог развоја односа између УН и регионалних организација:

- први је намера великих сила које у духу чистог реализма користе регионалне организације за увећање своје моћи утицаја и при томе заобилазе СБ где Русија или Кина могу користити право вета,
- други разлог је борба система УН за самоодржањем кроз симболично присуство у кризним регионима иако је мандатом суштински утицај минимизиран и
- трећи разлог је системска слабост УН у смислу финансирања и непостојања сопствених војних капацитета за распоређивање у кризним подручјима. Велике силе на УН гледају онолико благонаклоно колико могу допринети њиховим интересима а то у неким случајевима може значити да ће УН или ЕУ бити излазна стратегија за НАТО који сигурно неће дозволити да изађе са неуспехом мисија. Ако дође до неуспеха то ће бити у периоду када се мисија преда у надлежност некој другој организацији.

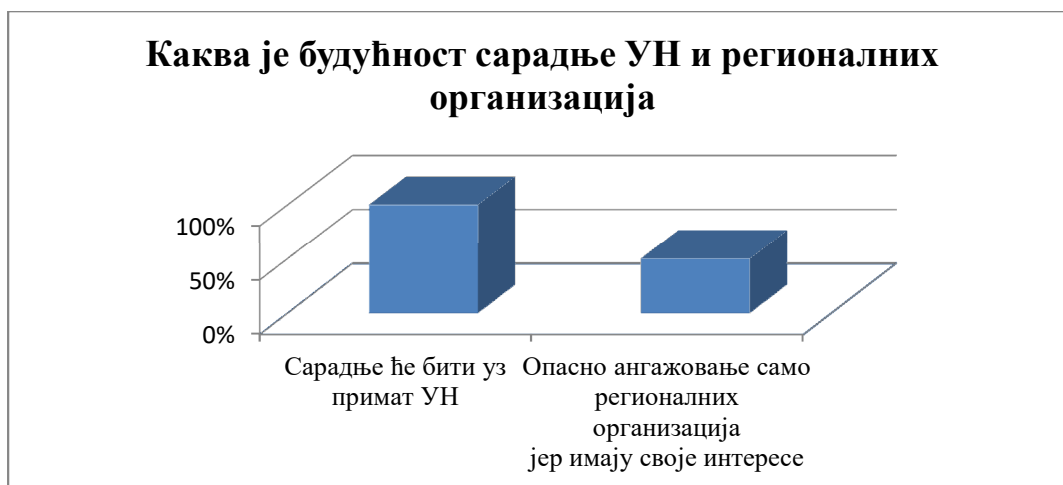
Слична ситуација била је у Ираку када је убрзо по окончању главних војних операција формирана НАТО мисија за обуку (NATO Training Mission in Iraq NTM-I) која је била активна од 2004-2011. године. Следећи правило легитимизовања војних операција регионалних савеза или *ad hoc* коалиција Уједињене нације су прва организација која је успоставила мировну мисију након инвазије 2003. године на основу резолуције СБ 1500. Мандат мисије је значајно модификован 2007. године на основу резолуције 1770 а основни задатак је промоција политичког дијалог и помирења, помоћ у организовању избора, изградња добрих односа са суседима и владавина права и поштовање људских права.

По већ виђеном сценарију са Балкана и из Авганистана, Европска унија се у Ирак укључује мисијом (EUJUST LEX-Iraq) од октобра 2011. године до 31.12.2013. године. Мисија која је требала да буде пример секвенцијалног ангажовања и део излазне стратегије НАТО али је одлазак трупа НАТО прекинута је због јачања Исламске државе и почетка војних операција на територији Ирака.

По окончању главних војних операција против ИД поново се формира мисија ЕУ као део излазне стратегије борбених трупа НАТО. У октобру 2017. године формирана је Саветодавна мисија у Ираку EUAM (енг. European Union Advisory Mission in Iraq) ради учешћа у реформи сектора безбедности. Тај пример следио је и НАТО који на основу

одлука самита из Брисела 2018. године формирао посебну НАТО мисију у Ираку (енг. NATO Mission Iraq) како би се подржали напори Ирака у изградњи ефикасних безбедносних снага. У том смислу долази до паралелног ангажовања снага УН, ЕУ и НАТО али свака на својим задацима.

Нешто другачији концепт ангажовања европског хибридног кластера био је у Сомалији. НАТО своје снаге није ангажовао на копну већ је распоређивањем поморских капацитета у оквиру мисије Океански штит (енг. Operation Ocean Shield) и у времену од 17.08.2009. године до 15.12.2016. године обезбеђивао безбедност међународне пловидбе око Рога Африке. За сличну операција определила се и ЕУ која је под оквиром заједничке безбедносне и одбрамбене политике ЕУ од децембра 2008. године послала своје поморске снаге у мисију EUNAFOR како би се обезбедила сигурност пловидбе и сузбили напади пирата али и обезбедила пратња за хуманитарне пошиљке према Сомалији. Један део задатака се односио на надгледање риболова у водама око Сомалије и подршка деловању других међународних организација у региону. Овим је дошло до паралелног деловања мисија две организације на истом простору. УН се такође укључују у кризу у Сомалији са покушајем решавања конфликта у континенталном делу државе па је од 03.06.2013. године на основу резолуције СБ 2102 у Сомалији формирана мисија (UNSOM) како би се подржало формирање владе у овој држави. На територији те државе паралелно је активна и мисија АУ AMISOM која је требала да помогне у процесу изградње државе, реформи и изградњи сектора безбедности и владавине права. 03.06.2013. године.

Графикон бр. 34 Будућност сарадње регионалних организација и УН у мировним мисијама

Хибридни концепт мировних операција је реалност која ће вероватно бити основни начин организовања мировних операција у будућности. Тај концепт носи и одређене ризике: маргинализација УН и СБ УН, легитимација војних интервенција појединачних земаља, војних савеза или регионалних организација под окриљем мировних операција, стварање хибридног мира који је најчешће нека од форми негативног мира који је само прекинуо насиље али не и конфликт. Експертске процене по овом питању су веома јасне. Овај концепт ће остати али уз доминацију УН јер мисије ове организације ипак немају алтернативу посебно у условима када постоји ризик од неуспеха за које регионалне организације нису спремне. Једноставно, регионалне организације превише калкулишу што их чини прилично непоузданим партнером у мировним мисијама.

Као посебан изазов у оваквим околностима је и начин вредновања оваквих мировних мисија. Да ли вредновати сваку мисију посебно или имати холистички приступ којим ће се ценити мировни процес у целини остаје нерешен проблем питање и за посебно истраживање.

V ЗАКЉУЧАК

Анализа успешности мировних мисија у решавању унутрашњих конфликта на примеру вишеструке студије случаја са простора бивше СФРЈ показала је репрезентативност јер су се на њој могла истражити и накнадно теоријски уопштити сва три примарна истраживачка питања овог рада. Велики број података до којих се дошло истраживањем уз претходну правилну методолошку поставку истраживачких циљева омогућио је неопходни ниво уопштавања.

I

Да би се одговорило на постављена истраживачка питања извршена је квалитативна анализа успеха свих мисија на простору бивше СФРЈ према претходно селектованим групама критеријума. Истраживачко питање које се односи на могућност формирања јединствене листе критеријума успеха мировних мисија у унутрашњим конфликтима захтевало је три нивоа уопштавања: ниво појединачних мировних мисија, груписање на нивоу посебних категорија група мировних мисија и трећи ниво у односу на унутрашње конфликте уопште.

Анализом појединачних критеријума успеха није се могло доћи до битнијих закључака осим што је то омогућило потпуно сагледавање успеха сваке мисије засебно. Уопштавањем на нивоу посебних категорија мировних мисија показало се које групе критеријума можемо користити у односу на одређене спецификуме мировних мисија. Формиране су сепаратне групе критеријума за мисије УН, НАТО, ОЕБС и ЕУ. Затим је покушано формирање група критеријума према саставу мисија да би се утврдило који универзални критеријуми могу евентуално бити кориштени за војне, полицијске, мешовите или цивилне мисије. Посебна пажња посвећена је покушају груписања критеријума успеха на основу врсте мандата мисије и фазе конфликта. У том смислу је утврђено да мисије које имају мандат превенцију сукоба могу бити вредноване на основу: спречавања ширења сукоба, помоћ у решавању сукоба, степену насиља у присуству мировних снага, изградњи безбедносних институција које гарантују владавину права али и подстицање политике дијалога и решавања конфликта мировним путем. Мисије наметања мира имају фокус на задржавање конфликта и редукцији насиља а високо међу приоритетима је и заштита цивила као и достављање хуманитарне помоћи. Део мисија са мандатом одржавања мира углавном су фокусиране на конфликт и заштиту цивила док се

у значајној мери може уважити и помоћ у изградњи локалних безбедносних капацитета као интегрални део ових мисија. У складу са тим за евалуацију оваквих мисија могу се користити критеријуми: задржавања конфликта, помоћи у решавању конфликта, смањењу насиља у присуству мировних снага али и заштите цивила, достављања хуманитарне помоћи и повратка избеглих и расељених лица. Значајан део задатака се односи и на помоћ у изградњи локалних капацитета за безбедност и владавину права као и на способност мисије да обезбеди ред. Ипак као најкомплексније за анализу (јер то фактички и јесу) показале су се мисије изградње мира које су осетљиве на скоро све критеријуме успешности.

На крају, покушај стварања општих критеријума за процену успешности мировних мисија показао је да се осим испуњења мандата не може потпуно диференцирати нити један заједнички критеријум по коме би се могла вршити евалуација успеха мировних мисија. Једина константа код критеријума успеха је испуњење мандата али се ово суштински односи само на појам мандата у етимолошком смислу јер су у оквиру „мандата“ задаци неретко врло различити, базирани од случаја до случаја па је врло тешко направити неко ваљано теоријско уопштавање. Ова чињеница потврђује прелиминарну сумњу у могућност формирања листе критеријума успеха која ће бити употребљива за све посебне и појединачне категорије случајева мировних мисија. Основни разлог су различите околности и задаци који мисија треба да оствари да би испунила мандат. Ово суштински подржава ранији став који износе Белами и Вилијамс (Bellamy & Williams, 2005) али и Диел и Друкман (Diehl & Druckman, 2013) тврдећи да је потребно ценити сваку мисију појединачно јер су циљеви деловања ових мисија значајно другачији и обликовани су у другачијем политичком контексту. Као закључак ових анализа може се констатовати да није могуће утврдити јединствен сет критеријума успеха те је неопходно сваку мисију анализирати посебно на основу критеријума према којима су показале осетљивост.

И поред систематизовања критеријума успеха различитих мировних мисија овај рад је дао одговор на питање шта ми то у ствари меримо у току процене успешности мировних мисија. Међутим отворена су питања релативне вредности појединачних критеријума успеха, перцепције и експертизе самог проценитеља као и формирања

валидног исказа о успешности мисије заснованог на процену успешности појединачних критеријума.

Анализом успешности мировних мисија у унутрашњим конфликтима на простору бивше СФРЈ мерили су се њихови експлицитни и имплицитни ефекти деловања. О успеху мисије се сигурно не може говорити ако нису позитивно решени сви експлицитни задаци наведену у мандату мисије и ако нису укупни имплицитни ефекти деловања позитивни. Међутим ни сви експлицитни задаци мисија нису једнаке важности за коначан успех мисија јер је на примеру мисије УНПРОФОР показано да је неуспех у групи фактора везано за заштиту становништва утицао да се мисија сматра за неуспешну иако је имала одличне резултате у додели хуманитарне помоћи. Ова дилема отворила је сасвим нову врсту анализе која прави дистинкцију између „примарних“ (суштинских критеријума без чијег успеха мисија не може успети у целини) и „секундарних“ који су важни и праве разлику у коначној оцени успешности мисија у целини.

Овај проблем се може решити вишекритеријумским експертским одлучивањем имплементираном у процес потпуног метода процене успешности мировних мисија којим се постижу два циља. Први је практични јер се може направити прецизнија и свеобухватнија оцена успеха мисија а други је теоријски јер даје могућност за квалитетнија теоријска уопштавања. Потпуни метод процене успешности мировних мисија прави битну разлику у приступу процене успеха мисија у односу на досадашње радове је направљена јасна дистинкција између достизања успеха одређених критеријума и опште оцене успеха саме мисије. Овај проблем до сада није било могуће решити номиналном скалом и дескриптивним приступом у оцењивању. Основне предности овог модела су свеобухватност и критичност јер даје одговор на питање шта мерити, колико је то важно и колико је мисија била успешна уопште. Такође се без проблема може обрадити већи број критеријума успеха. Са друге стране основна мана је недостатак конзистентности у експертском оцењивању али се то може приписати недостатку методе експертског осредњавања тежинских коефицијената.

II

Друго истраживачко питање односило се на истраживање околности (фактора) успеха који доводе до успеха или неуспеха мировних мисија у унутрашњим конфликтима. Анализа је показала да постоји више различитих фактора везаних за саму мисију али и за

окружења који се испољавају у различитим фазама мисије а имају утицаја на њен успех.

Уопштавањем појединачних фактора мисије диференциране су три велике групе фактора успеха који се могу сматрати универзалним за све организације које су реализовале мисије на простору СФРЈ. Прва група фактора везана је за мандат мисија, друга група су ресурси мисије и трећа група су спецификуми везани за међусобну сарадњу међу различитим организацијама које спроводе мировне мисије.

Врста мандата опредељује и суштину самог ангажовања мировних снага. Досадашњи радови су тражили адекватан модел мировне мисије за одређене врсте конфликта али је ту иницијативу потребно проширити како би се нашао одговарајући модел комбинација више мировних мисија за сваку од фаза конфликта.

Показано је да мировне мисије (превентивни распоред снага, чување мира) послате у фази разлика, подела и супротности могу превентивно деловати и спречити сукоб ако имају одговарајућу структуру снага. У фазама када дође до насиља, рата или прекида ватре мисије одржавања мира, без обзира на организацију која их изводи показују неуспех. Ово додатно показује да одржавање мира (peacekeeping) ипак захтева окружење у коме стране желе да се нешто промени уз помоћ мировних снага. У условима интензивног насиља мисије одржавања мира показују тенденција ка неуспеху или чак апсолутном неуспеху када се ради о критеријумима везаним за конфликт и заштиту цивила док се много бољи резултати постижу у домену доставе и дистрибуције хуманитарне помоћи. Ове мисије показују најбоље резултате након потписивања мировног споразума.

Највећи број контроверзи везан је за употребу силе од стране мировних снага против једне (ређе свих) страна у конфликту, односно када се прибегава наметању мира ако стране не желе да прекину сукобе. Овај концепт није дао очекиване резултате јер увек може имплицирати погоршање ситуације на терену и угрожавање мировних снага као за време мисије „Забрана лета“. Ово се показало на примеру мисија у БиХ и на КиМ чиме је потврђен критички став групе аутора према употреби силе у мировним мисијама (Doyle & Sambanis, 2000; Fortna, 2003; Martin-Brule, 2012; Пушкина 2006). Мисије изградње мира су специфичне јер имају широк дијапазон задатака које је могуће остварити тек у условима одсуства отвореног конфликта. Фаза нормализације која долази након потписивања мировног споразума обухвата више врста деловања тако је показано да најбоље резултате даје комбинација мировних мисија различитих организација и мандата.

Према теорији постконфликтног развоја за успех мировних мисија потребна су координација и комуникација односно могућност присиле и меканог приступа. Док једна група организација ради на изградњи институција, друга на изградњи поверења потребно је задржати механизме присиле ради супресовања или уклањања опонената мировног процеса (тотални противници, грамзиви противници и ограничени противници). Проблем по мировне мисије настаје када ратни командати и политичари остају протагонисти простконфликтне стабилизације што само по себи ствара претпоставке неуспеха што се потврдило на примеру БиХ и КиМ. Нормализација је процес који траје дуже од осталих фаза и у њој је потребно решити већи број иницијалних узрочника конфликта. Ако се то не уради извесно је да ће доћи до усложњавања и мултипликације проблема уз присуство мировних снага (проглашење независности КиМ). Тензије у фази нормализације могу ретроградно деловати на мировни процес и довести до „пулсирања“ конфликта у неправилним временским интервалима што у крајњем може довести до његовог неуспеха.

Индикативно је такође да мисије нису успеле да обезбеде помирење што се доводи у везу са низом фактора од који су најважнији: неприхватање *statusa quo* везаног за одредбе мировног споразума и његово стално преиспитивање ради политичких циљева једне од страна у конфликту (као што је то у БиХ), постигнути су делимични резултати у поправљању односа страна, суђење за ратне злочине није допринело већ отежало помирењу док перманентна перцепција само једне стране као агресора и свих других као жртава не доприноси помирењу. Конфликт међу народима бивше СФРЈ иако институционализован и даље отежава помирење.

Потребом за јасном формулацијом мандата мисија у унутрашњим конфликтима потврђени су резултати ранијих истраживања (Fiedler, 2000; Lijn, 2010) који инсистирају на јасно детерминисаном мандату док је приметно неслагање са налазима Хелда (Heldt, 2002) који није нашао јасну везу између успеха мисија и врсте мандата. Потврђено је такође да мандат мисија у унутрашњим конфликтима треба да обезбеди предвидиво трајање и довољно времена за имплементацију основних задатака што тврде Дојл и Самбанис (Doyle & Sambanis, 2000). Поред тога треба избегавати промене основног мандата мисије у току њеног трајања као што је био случај са мисијом УНПРОФОР у БиХ. Није утврђена директна веза између трајања мисија и њиховог успеха јер су задаци и окружење различити али је указано на потребу да се скрати време које је потребно за

упућивање мировних снага од дана доношења одлуке о њиховом формирању до оперативне способности на терену. Ово је посебно наглашен проблем код мисија ЕУ. Мандат мировних мисија у унутрашњим конфликтима треба имати следеће карактеристике:

- кореспондентан проблему (типу и фази сукоба),
- експлицитно детерминисан,
- стабилан и резистентан на промене примарног мандата,
- реалан у односу на постојеће ресурсе (снаге, време и опрема),
- комплементаран са мандатима других организација које се ангажују у мировном процесу,
- обезбеђује довољност и предвидивост трајања мисије.

Још једна од значајних особености мандата мировних мисија у унутрашњим конфликтима мора бити усклађеност са мандатима мисија других организација. Важност унутрашње и спољне координације мисија утврдио је и Вандерлијн (Lijn, 2010) али је та координација потребна још у фази планирања мисија када се расправља о мандату. Другим речима, мандати мисија требају узети у обзир природу сарадње са другим организацијама, врсту мандата и задатке других организација како би се остварила синергија и спречило непотребно преклапање мировних напора. Различити мандати омогућавају ангажовање на различитим нивоима конфликта и истовремено деловање на узрок и последице, што се показало као корисно на примеру бивше СФРЈ. Такође је показано да паралелне или секвенцијалне мисије регионалних организација са различитим мандатима дају добре резултате после мировног споразума док се избегава њихово слање у раним фазама конфликта и док је сукоб у току. Овим се намеће закључак да ће мировне мисије УН и даље остати примарни начин одговора на кризе у свету јер ова организација не сме себи дозволити луксуз калкулације користи од ангажовања на начин на који то раде регионалне организације.

Друга група фактора успеха везаних за саме мисије односе се на људске и материјалне ресурсе који треба да обезбеде услове за испуњење мандата. Као један од услова који се помиње су квалитет и квантитет мировних снага. Није утврђена директна веза између квантитета снага и успеха мировних мисија јер број мировних снага у БиХ и Хрватској (око 38000 војника) није био гаранција успеха мисија. Са друге стране показано

је да квалитет мировних снага, оспособљене војне и полицијске снаге, присуство трупа САД и водећих западних земаља са адекватном логистиком и опремом има велики утицај на успех мировних мисија што се потврдило прво у Македонији а затим у БиХ и на КиМ. Овим су потврђени налази Пушкине и Мартин-Бруле које сматрају да је за успех мировних мисија пресудно ангажовање великих сила (Pushkina, 2006; Martin-Brule, 2012). Ресурси морају бити довољни за основне и допунске задатке мисије. Анализирајући успех мировних мисија у процесу изградње мира може се још једном ослонити на потенцијал теорије послератне изградње мира према којој је за успех мировних мисија потребна комбинација способности мисија, локалних капацитета и перманентно смањење нивоа непријатељства (Doyle & Sambanis, 2006).

Потврђени су и трендови које су утврдили Хелд и Пушкина да савремене мултидимензионалне мисије које се баве изградњом мира трају дуже од десет година са непредвидивим завршетком јер се ове мисије баве и неизвесним задацима везаним за помирење страна у сукобу (Heldt, 2002), (Pushkina, 2006). Време као фактор мировних мисија могуће је анализирати са више аспеката од којих је један и време одговора на кризу, односно време распоређивања мировних снага од доношења одлуке о формирању мисије до достизања пуне оперативне способности. Показало се да је за успех мировних снага (посебно ЕУ и НАТО) важна брзина њиховог распоређивања што је у складу са ранијим налазима (Lijn, 2010; Goertz, Diehl & Harvey, 2002).

За трећу групу фактора можемо рећи да се генерисала на простору бивше СФРЈ а односи се на моделе сарадње међу организацијама које изводе мировне мисије. На првом месту је проблем размене информација међу организацијама што се показало као значајан проблем у функционисању мисија. Значајан фактор успеха је и избегавање вишелинијског командовања како међу организацијама тако и између организација и националних контингената што се показало као фактор конфузије у сарадњи између УНПРОФОР и снага НАТО у БиХ. Поред овога показано је да организације морају бити нарочито пажљиве у фазама када долази до смањења или окончања мисија или њихове замене са другим облицима организовања. Једна од најосетљивијих фаза мисије је и њено окончање јер се управо у тим тренуцима може појавити низ дестабилизујућих фактора који могу угрозити укупан успех. За успешно окончање једне врсте мисија потребна је координација

напора са сукцесорима како би се обезбедила адекватна излазна стратегија и континуитет деловања мировних снага.

Потреба за холистичким приступом у анализирању успеха мировних мисија у решавању унутрашњих конфликта намеће потребу анализе свих спољних утицаја са глобалног, регионалног и локалног нивоа. Унутрашњи конфликти своје појавне облике испољавају у оружаном сукобу унутар једне земље али је стварна природа конфликта неретко сложена и под јаким, некада одлучним факторима који долазе споља.

Анализом сукоба на простору бивше СФРЈ утврђено је да глобално окружење утиче на успех мировних мисија у унутрашњим конфликтима на неколико начина. Примарно се издвојила непосредна политичка, економска и војна подршка великих сила (пре свега САД) мировним мисијама као основни предуслов њиховог успеха. Ово се потврдило на примеру мисија у БиХ, Македонији и КиМ. Подршка мировним мисијама неће изостати ако се тиме постиже решење које је у складу са интересима великих сила.

Међутим, потпуно другачија корелација успеха и учешћа великих сила проистиче из директног војног мешања великих сила у унутрашњи конфликт. На примеру мисија у БиХ и на КиМ показано је да војно мешање великих сила у току самог конфликта има изузетно ретроградне консеквенце које ће мисију довести не само до неуспеха већ и непосредног угрожавања физичке безбедности њених припадника као што је било у БиХ након војних удара НАТО. Још једна озбиљна последица види се у нарушавању поверење страна у мировне снаге, отежавању процеса стабилизације док се једна страна перманентно доживљава као „претња“ или фактор дестабилизације. Ранија истраживања (Zartman, 2001, Hensel 1996; Huth 2000; Hensel 2000) показују да војна интервенција мировних снага (наметање мира) може зауставити или прекинути конфликт али такви конфликти имају тенденцију обнављања. Наметање мира дакле не даје гаранције да неће доћи до обнављања сукоба. У околностима великог међусобног неповерења мировне снаге се морају наметнути као ауторитет и обезбедити неопходне гаранције, повратити поверење међу бившим борцима, обезбедити институционализацију пре либерализације и ефикасно спровести реформу сектора безбедности.

Регионална политичка и безбедносна динамика усложњава се почетком унутрашњег сукоба у држави-чланици што има утицаја на саму динамику конфликта и његово решење. Држава може бити чланица регионалног безбедносног подкомплекса

(нпр. Западни Балкан обухвата бившу СФРЈ без Хрватске и Словеније плус Албанија) самим својим постојањем у одређеном географском подручју за које важе специфични услови или се њено чланство нормализује сагласношћу и као што је то са ЕУ. Оба случаја су на специфичан начин утицала на решавање конфликта на подручју бивше СФРЈ.

Почеци ангажовања западних земаља на простору бивше СФРЈ обележио је неуспех регионалних организација ОЕБС и ЗЕУ јер је проблем превазишао тадашње могућности ових организација. Некада су услови конфликта били сложени и реално ван оквира ових организација али се велики део неуспеха приписује неизграђености способности ових организација да реагују у сличним ситуацијама. Перманентне мировне иницијативе и различита виђења решења кризе отежали су консензус великих сила и мировни споразум са међународним гаранцијама (различити ставови Велике Британије, Француске и САД око решења конфликта у БиХ). У току мировних мисија на простору бивше СФРЈ појавила се сложена интеррегионална (НАТО-ЕУ) и динамика односа на релацији УН- регионалне организације које су имале утицаја на успех мировних мисија. У практичном и теоријском смислу дошло је до латентног сукоба регионалних организација око начина решавања сукоба на простору СФРЈ (европски и евроатлански концепт безбедности Европе). Фрикција односа у вези са мировним мисијама отвара нека врло сложена питања међусобне динамике односа регионалних организација. Прво је опште питање могућности кохабитације две регионалне безбедносне организације на истом простору са сличним задацима (као што су ЕУ и НАТО) и друго је испитивање лимита тих односа јер ће увек постојати *primus inter pares* односно хијерархија међу тим организацијама. Оваква ситуација успорава и ограничава деловање ниже ранжираних организација (у овом случају ЕУ) а у ширем смислу има импликација на политичке визије решења криза и жељеног крајњег стања. Ово је посебно видљиво у Босни и Херцеговини и на простору КиМ где постоји низ сложених питања везаних за територије и идентитете.

За успех мировних мисија на нивоу региона важно је сагледати и разумети улогу околних држава јер су оне директно погођене кризом и при томе их покрећу различити интереси (национални, економски, политички, безбедносни) тако да се не може игнорисати њихова перцепција решавања кризе и антиципације од мировних мисија. Свакако, за успех мисија треба успоставити механизме присиле (политичке, економске, војне) којим би се околне земље одвратиле од војног учешћа или дестабилизације земље у

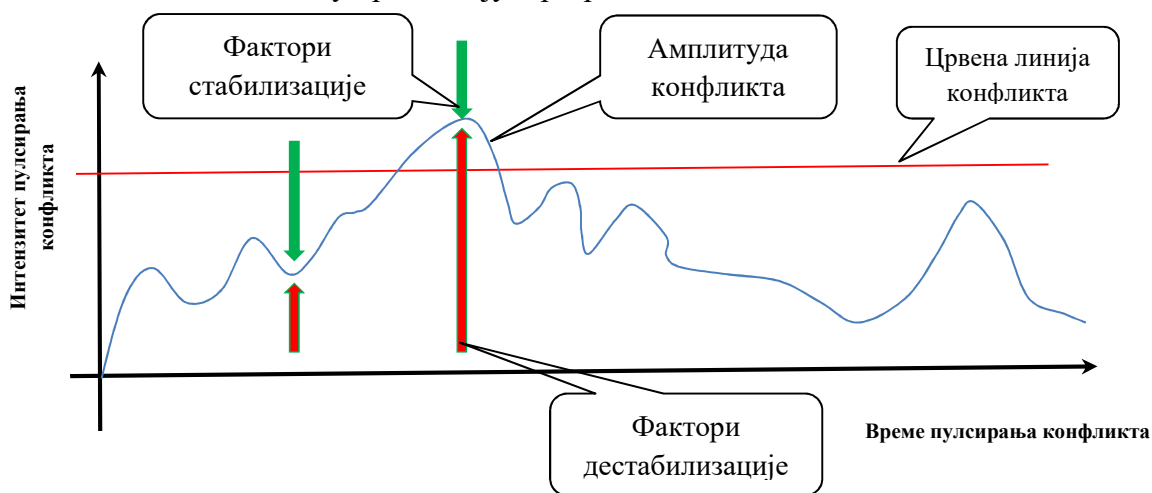
којој је распоређена мисија. Ово се показало као пресудан фактор код стабилизације Босне и Херцеговине. Ситуација ће бити посебно сложена када се на територији суседних земаља воде слични сукоби где је један или више протагониста сукоба етнички и политички везан са простором где се изводи мировна мисија. Ово је било посебно важно у случају успеха мисије УНПРЕДЕП и УНТАЕС или је са друге стране допринело неуспеху мисија УНПРОФОР у Хрватској и БиХ или је отежало мировне мисије на КиМ због преливања кризе на Македонију и Централну Србију. Овим су потврђени резултати истраживања Пушкине (Пушкина 2006) и Дојла и Самбаниса (Doyle & Sambanis, 2006) који сматрају да је притисак на околне земље да не подржавају конфликт и конструктивно учествују у његовом решавању један од кључних услова успеха мировних мисија у решавању унутрашњих конфликта.

Окружење на локалном нивоу утиче на успех мисије највише у смислу операционализације додељених задатака. Фактори окружења на овом нивоу су вишезначни и сложени и могу се груписати у три велике групе. Прва група фактора обухвата међународно- правни статус државе/републике или покрајине (дела територије). Друга група фактора обухвата однос страна у конфликту са мисијом где се показало као врло важно да локално становништво али и стране у конфликту подржавају деловање мисије. Трећа група фактора везана је за сам конфликт, његову природу или фазу у којој се налази јер је важно разумети услове окружења пре слања мировних мисија у зоне ангажовања.

Овде је објашњено како фактори окружења делују на саме мисије и успех њиховог ангажовања али је такође важно потпуно разумети њихов утицај на конфликт (а не саму мисију) као централну јединицу мировних мисија. Речју, потребно је разумети динамику конфликта да би се на њега утицало. Пратећи историјат конфликта на простору бивше СФРЈ може се приметити његов континуитет у одређеним сегментима али и низ променљивих који су својствени одређеној историјској епохи. Ови фактори доприносе „пулсирању“ конфликта. Фактори мултипликације конфликта појачавају његову амплитуду док фактори стабилизације умирују интензитет конфликта.³⁵⁰ Мировне мисије

³⁵⁰ Фактори мултипликације конфликта су: криминал, корупција, сиромаштво, националне тензије, сукоб идентитета, нерешена питања статуса држава и територија, лоша транзициона правда, лош мировни споразум или жеља за његовом ревизијом, ретроградан утицај околних земаља и великих сила, криза идентитета и сукоби између регионалних безбедносних организација, слабо интересовање великих сила за

такође доприносе пулсирању конфликта углавном као фактор стабилизације. Цео мировни процес је у ствари покушај да се супресују фактори дестабилизације и да конфликт у свом пулсирању (краткорочно и дугорочно) не пређе „црвену линију оружаног конфликта“. Када се говори о времену пулсирања потребно је утврдити када конфликти прелазе у фази смиривања и када и где је потребно прекинути присуство мировних мисија и ослонити се на стандардне механизме међународне заједнице у њиховом спречавању. У току пулсирања конфликта искакање амплитуде његовог интензитета не мора да буде узрокована најзначајнијим узроцима, напротив, може се десити да неки ниже рангирани проблем побуди друге и доведе до сукоба (Слика бр. 19). Ово је проблем који завређује детаљнију даљу пажњу академске заједнице јер ће се разумевањем „пулсирања конфликта“ моћи разумети њихова суштина, факторе стабилизације и мултипликације и развити механизме за њихову превенцију и решавање.

Слика бр. 19 Графички приказ пулсирања унутрашњих конфликта

III

Трећи сегмент овог истраживања односио се на утврђивање везе између успешности мировних мисија и њихове трансформације на простору СФРЈ, односно импликација које су те промене имале на укупан систем мировних мисија. Компаративном и хронолошком анализом утврђено је да су мисије прошле кроз нормативне,

решавање конфликта, слабе мировне мисије, слабо интересовање ДПКО, трвење организација у току мировне мисије...

Фактори стабилизације конфликта су: жеља страна за помирењем и сарадњом са мировним снагама, ефикасни пројекти економске обнове, квалитетан мировни споразум са међународним гаранцијама, конструктивна улога околних земаља, супресовани економски аспекти конфликта, подршка великих сила, јаке и ефикасне мировне снаге, јасна подршка регионалних организација и УН...

квантитативне и квалитативне промене. Поред тога на простору СФРЈ развијен је један засебан хибридни ентитет мировних мисија који је мотивисан сложеним геостратегијским и геополитичким разлозима али је окидач био неуспех првих мисија у решавању унутрашњег конфликта на простору СФРЈ.

Мировне мисије УН на простору бивше СФРЈ биле су трауматично искуство којим је овај систем постао свестан неопходности напуштања хладноратовског концепта мировних мисија са циљем њихове адаптације на растућу опасност од унутрашњих конфликта широм света. На простору бивше СФРЈ по први пут је успешно имплементиран концепт превентивног размештаја снага у оквиру мисије УНПРЕДЕП у Македонији где је јасно показано да превенција конфликта мора бити заснована на политичким иницијативама али и јасним присуством војних снага које неће дозволити његову ескалацију. Неуспех мисија УН у БиХ у току трајања сукоба дао је кредибилитет за маргинализацију ове организације након потписивања мировних споразума и формално деловање које ће бити правни оквир за активно деловање регионалних организација. Следећа битна промена концепта мировних мисија на нивоу УН је иницирање развоја концепта „Хуманитарне војне интервенције“ упаковане у виду међународне норме „Одговорности за заштиту“.

Суштинске промене су видљиве и у начину ангажовања регионалних организација пре свега НАТО и ЕУ. Да би се осигурао опстанак НАТО у времену када је нестала „црвена претња са истока“ НАТО је морао тражити нови антипод, односно нову претњу као разлог опстанка. Та претња је морала бити сложена, окренута према европским земљама и таквог обима да се европске земље саме са њом не могу изборити. За то је послужила криза на Балкану преко које је прво усвојен нови нормативни оквир у форми Стратегијски оквир НАТО (NATO, The Alliance's Strategic Concept, 1991. Ради имплементирања овог концепта развијен је концепт „операције подршка миру“ (енг. Peace Support Operations) са могућношћу ангажовања алијансе у широком опусу војног деловања што суштински може да укључи било коју меру (укључујући војну) како би се осигурао мир. Уследиле су мисије којима се први пут користи војна сила НАТО ван граница алијансе Повеље УН и развијање слободе слободног деловања.

Највећу катарзу у погледу планирања, организовања и извођења мировних мисија доживела је ЕУ која је упоредо са југословенском кризом или боље рећи захваљујући

кризи развила сопствене капацитете кризног менаџмента и мировних мисија, укључујући и ангажовање војних потенцијала европских земља. У суштини Европа је покушала да се преко кризе на Балкану ослободи утицаја НАТО. Почетак ангажовања ЕЗ у превенцији конфликта на простору бивше СФРЈ обележио је неуспех због непостојања нормативних оквира, институционалних капацитета и потребних ресурса за спровођење мисија.

Европска безбедносна политика све до 1993. године није ни постојала а безбедност Европе била је заснована на монадичком, евроатлантском приступу колективне одбране у оквиру НАТО у коме доминирају САД чиме је прилично неспремна ушла у период сукоба на простору Балкана. Развојем способности ЕУ у вези са мировним мисијама фокус је био на „управљању кризама“ и то партикуларно на: превенцију конфликта, економском и демократском развоју држава и одржавању мира након конфликта. Да би се ово постигло ЕУ је на простору бивше СФРЈ развила сопствене концепте и способности организовања полицијских, војних и цивилних мировних мисија. Највећа експанзија ових мисија била је у периоду 2003-2004. године који би се могао описати као „медени месец“ у односима ЕУ и НАТО. Главни разлог оваквих односа био је узајамна потреба којом је НАТО тражио начин да се извуче са Балкана, ЕУ тражила начин да уђе на Балкан док је преовладавао став да су мировни процеси иреверзибилно кренули ка европским и интеграцијама у НАТО. Приступ ЕУ решавању криза на простору СФРЈ осликава суштину њене политике у овој области. Мекани приступ заснован на разговорима, масовно ангажовање цивилних потенцијала и лимитирано ангажовање војних капацитета у условима пријатељског окружења. Ово се видело на примеру ангажовања ове организације на КиМ и касније у Авганистану. Све ово је било у складу са Европском безбедносном стратегијом из 2003. године којом је након анализе безбедносног окружења ЕУ наглашено да је могућност агресије на територију чланица уније мала те да се фокус треба преместити на решавање конфликта на територији Европе и држава које формално нису део ЕУ или на подручја која су од интереса за водеће земље ЕУ. Формулисана су и два основна принципа ове политике као „свеобухватно“ и „заједничко“ деловање ЕУ у решавању криза. НАТО је и даље остао носилац територијалне одбране земаља ЕУ.

Мировне мисије ЕУ на простору бивше СФРЈ допринеле су јачању концепта европске безбедности који је претио да прво дуплирањем а затим и потискивањем обавеза европских земаља потисне и маргинализује евроатлантски концепт безбедности са

простора Европе што за САД није прихватљиво. Ово је утицало на то да се „Глобалном стратегијом ЕУ“ из 2016. године приоритети деловања прошире на решавање конфликта, јачање отпорности партнера уније и заштита уније и њених грађана. При томе је способност деловања у управљању кризама и даље високо на агенди безбедносне политике ЕУ. Јачањем ЕУ као регионалног безбедносног провајдера дошло је до тектонских поремећаја у односима са УН као глобалног актера али је дошло и до специфичне интеррегионалне динамике коју је потребно објаснити. Важно их је разумети у контексту успешности мировних мисија јер све промене у односима носилаца мировних мисија директно утичу на њихов успех.

Промене у начину ангажовања регионалних организација недвосмислено су условиле каскадну промену улоге УН у савременим мировним мисијама. Требало је створити оквир деловања у коме би сви задовољили своје интересе а посебно јаке регионалне организације као што је НАТО и УН. Преко ових регионалних организација своје интересе пројектују најмоћније земље западне цивилизације од којих су три сталне чланице СБ тако да је дошло до „потискивања“ УН из кризе на Балкану. Неуспех мировних мисија УН са почетка сукоба био је оправдање за робусно и одлучно ангажовање регионалних организација. Концепт хибридне сарадње развијан је у неколико облика са перманентним повлачењем УН на рачун регионалних организација. Прво облици сарадње били су интеграција регионалних у текуће операције УН, затим је дошло до координисаног а на крају до паралелног и секвенцијалног начина ангажовања УН и регионалних организација. Са променама начина сарадње опадао је и значај УН који је на крају југословенске кризе скоро потпуно маргинализован.

Животни циклус сарадње регионалних организација (НАТО-ЕУ) прошао је кроз неколико фаза. Почетак сарадње обележен је оптимизмом у вези са комплементарним улогама организација и нормативним уређењем сарадње између организација. У наставку је дошло конкретних облика сарадње и то на начин што је НАТО увек примарно ангажован како би завршавао своје циљеве и користио мисије ЕУ као део своје излазне стратегије. Проблем односа настаје јачањем ЕУ као значајног регионалног безбедносног актера коме више не одговара позиција „вечито друге организације“ и када своју безбедносну политику жели промовисати ван својих граница што је посебно видљиво у Авганистану, Ираку и Сомалији. Овај проблем је продубљен страхом да би европски

концепт могао потпуно потиснути НАТО концепт евроатлантског партнерства у Европи што апсолутно не одговара САД. Колизација односа имала је велики број практичних реперкусија на пољу билатералне сарадње европских држава са САД, начинима финансирања НАТО а додатно је усложнена најавама изласка Велике Британије из ЕУ под још увек нејасним околностима.

Овим је спољна и безбедносна политика ЕУ доживела значајан ударац а то је имало директних реперкусија на мировне мисије на простору КиМ као и на укупну стабилизацију Балкана чије земље желе да буду чланице ЕУ. Слично као у односима са УН евидентно је да не могу бити два равноправна партнера који на истом подручју изводе мировне мисије. А то изискује питање где су границе сарадње тих партнера а где почиње конфликт који ретроградно делује на мировни процес. „Црвену линију сарадње“ увек поставља водећа организација али је питање шта ће се десити са конфликтима када једна организација покуша да преузме примат од друге. Ова фаза ће бити обележена највећим фрикцијама са потенцијалом да реактивира и саме конфликте.

Поред кризе међусобних односа међу регионалним организацијама, хибридни концепт је покренуо и питање утицаја унутрашње кризе регионалних безбедносних организација на успех мировних мисија. „Све док не дође до продубљивања неће доћи ни до проширивања“ ЕУ је политички наратив чија формулација најбоље осликава перспективе чланства али и не/моћ ЕУ да реши конфликте на Балкану. Са друге стране НАТО такође има унутрашњих проблема али је њихова спољашња манифестација супресована политичким иницијативама САД.

На примеру бивше СФРЈ ове кризе се различито манифестују. У БиХ су започети процеси решавања конфликта али ЕУ као основни протагониста мисија у тој држави нема снаге да их заврши док је криза на КиМ конзервирана односима ЕУ-НАТО (САД). Речју, сукоб регионалних организација око доминације може имати дестабилизујуће ефекте на незавршене мировне иницијативе у БиХ и на простору КиМ. Постконфликтне перспективе земаља у којима се изводе мировне мисије јасно су детерминисане чланством у НАТО и ЕУ те се не оставља било каква друга могућност око политичких, економских и безбедносних перспектива ових земаља. То се види на примеру Хрватске, Северне Македоније и све јачим притисцима на БиХ да се интегришу у НАТО. Овим приступом се

сматра да ће јаке регионалне организације (НАТО и ЕУ) за сва времена супресовати конфликтни потенцијал малих балканских народа.

Хибридни концепт мировних операција је реалност која ће вероватно бити присутна у будућности све док буде у интересу регионалних сила али је извесно да је ће слабити јачањем улоге УН у решавању криза у свету. Показало се да комбиновањем способности више организација и њихово ангажовање у различитим мисијама на истом простору даје добре резултате јер се истовремено делује на узроке и последице конфликта. Са друге стране, сарадња је концепт који са собом носи и велике ризике који могу довести до замрзнутог конфликта или негативног мира којим је само прекинуо насиље али не и конфликт.

IV

Анализом успеха мировних мисија на простору бивше СФРЈ покренуто је више питања из области међународних односа и студија безбедности која омогућавају да се југословенска криза као највећа трагедија на тлу Европе после Другог светског рата сагледа из перспективе покушаја међународних организација да се сукоб оконча и конфликт реши. Посебно су наглашени ограничени домети мировних мисија у процесима изградње држава у којима не постоји консензус око главних циљева спољне политике (БиХ) или непредвидиве последице концепта стварања државе које су настале као резултат агресије и сецесије што је случај са КиМ.

Поред систематизације критеријума успеха, констатације да није могуће формирати универзалне критеријуме примењиве на све мисије и предлагања теоријског модела потпуног метода процене успеха мисија чињеница је да ће ова област сигурно и даље бити у фокусу академске заједнице јер су мировне мисије у процесу перманентних промена. Сложена безбедносна криза на Западном Балкану настала након распада СФРЈ указала је не само на локалне проблеме него и на много озбиљнији конфликтни потенцијал који се може манифестовати на овим просторима. Један од конфликта је свакако борба за доминацију између САД и ЕУ па остаје да се види да ли су евроатлантске и европске визије решавања конфликта на простору бивше СФРЈ политика „нулте суме“. Холистичким приступом кроз анализу успеха свих мисија кроз широки спектар критеријума приказани су успеси и неуспеси ангажовања у овој кризи са нејасном предикцијама даљих корака који треба да воде ка трајном решењу сукоба на Балкану.

Може се очекивати да ће конфликт на Балкану бити завршен тек ако и када буде организована велика међународна мировна конференција како би се на такав начин направио широки компромис за мир.

Будућа истраживања којима би се употпунила теоријска знања у вези са унутрашњим конфликтима треба да обухвате концепт „стварања држава“ споља и уз подршку мировних мисија, проблеме фрикције и услове кохабитације различитих мировних мисија на истом простору, феномен подељених градова у постконфликтној стабилизацији и пулсирање конфликта као важан сегмент холистичког гледања на његово решавање.

ЛИТЕРАТУРА

- Acharya, A. (2004). How Ideas Spread: Whose Norms Matter? Norm Localization and Institutional Change in Asian Regionalism. *International Organization* 58, Spring 2004,, 239–275.
- Álvarez, M. (2007). Common Security and Defence Policy in the Treaty Establishing a Constitution for Europe. Y S. Gänzle, & A. Sens, *The Changing Politics of European Security*. Basingstoke: Palgrave Studies in European Union Politics.
- Autesserre, S. (2017). International Peacebuilding and Local Success: Assumptions and Effectiveness. *International Studies Review* (2017) 0, 1–19, 1-19.
- Azar, E. (1990). *The management of Protracted Social Conflicts: Theory and Cases*. Dartmouth: Aldershot.
- Anderson, M. (2018, February 17). *Experiences with Impact Assessment*. Преузето са http://www.berghof-foundation.org/fileadmin/redaktion/Publications/Handbook/Articles/anderson_handbook.pdf
- BiH, M. (2019, February 02). Преузето са http://www.mvp.gov.ba/vanjska_politika_bih/osnovni_pravci_vanjske_politike_bih/default.aspx?id=2
- Bush, K. (2018, February 17). Преузето са [http://toolkit.ineesite.org/toolkit/INEEcms/uploads/1151/4CPR_Network.%20\(2005\).pdf](http://toolkit.ineesite.org/toolkit/INEEcms/uploads/1151/4CPR_Network.%20(2005).pdf)
- Balas, A. (2011). It Takes Two (or More) to Keep the Peace: Multiple Simultaneous Peace Operations. *Journal of International Peacekeeping* 15, 384–421.
- Bank, W. (2003). *Breaking the Conflict Trap: Civil War and Development Policy, A World Bank Policy Research Report*. Washington, DC: World Bank and Oxford University Press.
- Beardsley, K. (2011). Peacekeeping and the contagion of armed conflict. . *Journal of Politics*, 1051-1064.
- Beardsley, K., & Gleditsch, K. (2015). Peacekeeping as conflict containment. *International Studies Review*, 17(1), 67-89.
- Bellamy, A. J. (2004). The ‘next stage’ in peace operations theory? *International Peacekeeping*, 11:1, 17-38.
- Bellamy, A., & Williams, P. (2005). Who’s Keeping the Peace: regionalisation of Peacekeeping Operations. *International Security Vol. 29, No. 4*, 157-195.
- Bellamy, A., & Williams, P. (2009). West and Contemporary Peace Operations. *Jurnal of Peace Reasrch*, 41-55.

- Bellamy, A., Williams, P., & Griffin, S. (2010). *Understanding Peacekeeping*. Malden: Polity Press.
- Berckman, W. D. (2006). *Who Should Keep The Peace?* Washington, D.C: The Henri L. Stimson Center.
- Bernard, A. (2004). Lessons from Iraq and Bosnia on the Theory and Practice of No-fly Zones. *The Journal of Strategic Studies*, Vol.27, No.3, 454 – 478.
- Berton, B. (2018, September 27). OSCE: Više od 5.000 osumnjičenih za ratne zločine u BiH.
- Bobrow, D., & Boyer, M. (1997). Maintaining System Stability: Contributions to Peacekeeping Operations. *Jurnal of Conflict Resolution* 41, 723-748.
- Booth, K. (2007). *Theoty of Wold Security*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Boutros Boutros-Ghali. (1992). *An Agenda for Peace: Report of the Secretary-General*. New York.
- Brahimi, L. (2000). *Comprehensive review of the whole question of peacekeeping operations in all their aspects*. New York: United Nations.
- Bratt, D. (1996). Assessing the success of UN peacekeeping operations. *International Peacekeeping*, 3:4, 64-81.
- Brown, A. (1993). (1993). *“United Nations Peacekeeping: Historical Overview and*. Washington DC: Congressional Reaserch Service.
- Brunnbauer, U. (2004). Fertility, families and ethnic conflict: Macedonians and Albanians in the Republic of Macedonia, 1944–2002. *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity*, 32:3,, 565-598.
- Brunné, J., & Toope, S. (2004). Slouching Towards New Just Wars: International Law and the Use of Force after September 11. *Netherlands International Law Review*, , 363-392.
- Bures, O. (2006). Regional peacekeeping operations: Complementing or undermining the United Nations Security Council? *Bures, Oldrich (2006). “Regional peacekeeping operations: Complementing or Global Change,Peace & Security*, 83-99.
- Buzan, B. (1983). *People, States,and FearThe National Security Problem in International Relations*. Brighton: John Spirrs.
- Call, C., & Cousens, E. (2008). Ending Wars and Building Peace: International Response to War-Torn Societies. *International Studies Perspective*. 9, 1-21.
- Caplan, R., & Hoeffler, A. (2017). Why peace endures: an Analysis od post-conflict stabilisation. *European Journal of International Security*, Vol. 2, part 2, 133–152.
- Humanitarni centar. (2016). *Views of Kosovo Serbs regarding security situation after reaching Brussels agreement*.

- Chandler, D. (2007). Post-conflict statebuilding, governance without government. Y M. Pugh, N. Cooper, & M. Turner, *Whose Peace? Critical Perspective on the Political Economy of Peacebuliding. Security and Unending War*. Cambridge: Polity.
- Chandler, D. (2008). *Post-conflict statebuilding, governance without government*, . London: Palgrave Macmillan.
- CIA. (2005). *Balkan Battlegrounds*. Washington: Multimedia Production Group.
- Clark, L. (1996). *Bosnia: What Every American Should Know*. New York: Berkley Books.
- Claude, I. (1996). Collective Legitimization as a Political Function of the UN. *Interanational Organisation Vol 20 No. 3*, 367-379.
- Coleman, K. P. (2007). *International organisations and peace enforcement: the politics of international legitimacy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Collier, P., & Hoeffler, A. (2005). Resource Rents, Governance, and Conflict. *Journal of Conflict Resolution*, 49(4), 625–33.
- Collins. (2012). English Dictionary- Complete & Unabridged.
- Comments, S. (2000). *Crisis in Sierra Leone*. London: Routledge.
- Cooley, L. P. (2013). *Transformation or Regulation? Understanding EU Aprach to Conflict Resolution in Bosnia, Macedonia and Kosovo* Birmingham: University of Birmingham.
- Cooper, N. (2004). Conflict goods: The cahalenge for peacekeeping and conflict prevention. *International Peacekeeping*, 21-38.
- Cordell, C., & Wolff, S. (2009). *Etnic Conflict: Couses- Consequences- Responses*. Cambridge: Polity Press.
- Council, L. o. (1934). *Report of the Sub-Committee of the League of Nations Council on the International Forces for the Saar*.
- Cox, R. (1981). Social Forces, States and World Orders: Beyond International RelationsTheory. *Millennium*, Vol.10, No.2, 126-55.
- Cox, R., & Sinclair, T. (1996). *Approaches to World Order*. Cambridge: Cambridge Univeristy Press.
- Crocker, C. A., Hampson, F. O., & Aall, P. (2005). *Grasping the nettle: analyzing cases of intractable conflict*. . Washington, D.C: United States Institute of Peace Press .
- Cutts, M. (1999). *The humanitarian operation in Bosnia 1992-1995 dilemmas of negotiating humanitarian access*. Geneva: Centre for Documentation and Reasrch .
- ЦМО. (2018, july 21). Преузето са http://www.vs.rs/sr_lat/clanak/07A0D2B8CFFC11E5A7C800163E135070/aktuelne-mirovne-operacije

- Davis, D., & Murdie, A. (2010). Problematic potential: The human rights consequences of peacekeeping interventions in civil wars. *Human Rights Quarterly*, 32(1), 49–72.
- De Coning, C., & Drange, B. (2017). *Researching the Effectiveness of Peace Operations*. Oslo: NUPI.
- De Waal, A. (1997). *Famine Crimes: Politics and the Disaster Relief Industry in Africa*. . Oxford: James Currey.
- Demurenko, A., & Nikitin, A. (1997). Basic Terminology and Concepts in International Peacekeeping Operations: An Analytic Review. *Low Intensity Conflict and Law Enforcement*, Vol.6, No.1, 111-126.
- Deruen, K., & Heo, U. (2007). *Wars of the World: Major Conflicts Since World War II*. Santa Barbara: ABC Clio.
- Dhiel, P. (2014). Future Directions for Peacekeeping Research: A Series of Commentaries. *International Peacekeeping*, Vol.21, No.4, 481-483.
- Di Salvatore, J., & Ruggeri, A. (2017). Effectiveness of Peacekeeping Operations. *Oxford Research Encyclopedia of Politics*, Online Publication, Sep 2017.
- Diehl, P. F. (1993). *International peacekeeping*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Diehl, P. F. (2008). *Peace Operations*. Malden: Polity Press.
- Diehl, P., Druckman, D., & Wall, J. (1988). International Peacekeeping and Conflict Resolution: A Taxonomic Analysis with Implications. *Journal of Conflict Resolution*, Vol.42, No.1, 35–55. .
- Diehl, P. F., & Druckman, D. (2013). *Peace operation success : a comparative analysis* . Leiden: Koninklijke Brill NV.
- Doga, U. (2009). *The Effectiveness of the EU as a Peace Actor in Post-conflict Bosnia Herzegovina: An Evaluative Study*. Fairfax: George Mason University.
- Donald, D. (2002). Neutrality, Impartiality and UN Peacekeeping at the Beginning of the 21st Century. *International Peacekeeping*, Volume 9, Issue 4, 21-38.
- Dorussen, H., & Gizelis, T. (2013). Into the lion's den: Local responses to UN peacekeeping. *Journal of Peace Research*, 50(6), 691–706.
- Downs, G., & Stedman, S. J. (2002). Evaluation issues in peace implementation. Y S. J. Stedman, D. Rothchild, & E. M. Cousens, *Ending civil wars: The implementation of peace agreements* (crp. 43–69). Boulder: Lynne Rienner.
- Doyle, M. (1983). Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs. *Philosophy & Public Affairs* Vol 12, 205-235.

- Doyle, M., & Sambanis, N. (2000). International peacebuilding: A theoretical and quantitative analysis. *American Political Science Review*, 94 (4), 779-801.
- Doyle, M., & Sambanis, N. (2006). *Making War and Building Peace*. Princeton: Princeton University Press.
- Dubey, A. (2002). *Domestic Institutions and the Duration of Civil War Settlements*. New Orleans.: Paper presented at the Annual Meeting of the International Studies Association, March 24–27.
- Duffield, M. (2007). *Development, Security and Unending War*. Cambridge: Polity.
- Đurašinović- Drašković, D. (2014). Teorija demokratskog mira. U M. Lipovac, & D. Živojinović, *Međunarodna bezbednost, teorijski pristupi* (str. 222). Novi Sad: Inovacioni centar FB i Akademska knjiga.
- Đurić, S. (2010). *Istraživanje bezbednosti, kvalitativni pristup*. Beograd: Univerzitet u Beogradu, Fakultet bezbednosti.
- Evans, G., & Newnham, J. (1998). *The Penguin Dictionary of International Relations*. London: Penguin Books .
- Falk, R. (1995). *On Human Governance: Toward a New Global Politics*. Cambridge: Polity.
- Fearon, J. D. (2003). Ethnicity, Insurgency, and Civil War. *American Political Science Review*, 97, 75-90.
- Fetherston, A. B. (1994). *Towards a Theory of United Nations Peacekeeping*. Basingstoke,: MACMILLAN PRESS.
- Fiedler, M. (2000). *UN Peace Operations: Conditions for Success, PhD Dissertation*. Idaho: Univeristy of Idaho.
- Finnemore, M. (1997). National Interests in International Society. *American Journal of Sociology*, Vol. 103, No. 3, 785-786.
- Finnemore, M., & Sikkink, K. (1998). International Norm Dynamics and Political Change. *International Organization*, Vol. 52, No. 4., 887-917.
- Fisher, R., & Keashly, L. (1991). The potetial complementarity of mediation and consultation within a contingency model of third party intervention. *Jurnal of Peace Research* 28, 29-42.
- Fjelde, H., Hultman, L., & Bromley, S. (2016). Offsetting losses: Bargaining power and rebel attacks on peacekeepers. *International Studies Quarterly*, 60(4), 611–623.
- Fortna, P. V. (2004). Does Peacekeeping Keep Peace? International Intervention and the Duration of Peace After Civil War. *Interantional Studies Quarterly* 48, 269-292.

- Fortna, P. V. (2008). *Does peacekeeping work? Shaping belligerents' choice after civil war*. Princeton: Princeton University Press.
- Fortna, V. (2003). Inside and out: Peacekeeping and the duration of peace after civil and interstate wars. *International Studies Review*, 5(4), 97-114.
- Fortna, V. P., & Morje Howard, L. (2008). Pitfalls and Prospects in the Peacekeeping Literature. *Annu. Rev. Polit. Sci.* , 283-301.
- Furnari, E. (2014). *Understanding effectiveness in peacekeeping operations: Exploring the perspectives of frontline peacekeepers*, PhD Dissertation. Dunedin: University of Otago .
- Galtung, J. (2009). *Mirnim sredstvima do mira*. Beograd: Sluzbeni glasnik.
- GAO. (1995). *Update on the situation in former Yugoslavia*. Washington, D.C.: General Accounting Office National Security and International Affairs Division.
- Gizelis, T. (2009). Gender empowerment and United Nations peacebuilding. *Journal of Peace Research*, 46(4), 505-523.
- Gizelis, T. (2011). A country of their own: Women and peacebuilding. *Conflict Management & Peace Science*, 522-542.
- Gleditsch, Petter, N., Wallensteen, P., Eriksson, M., Sollenberg, M., & Strand, H. (2002). Armed Conflict 1946–2001: A New Dataset. *Journal of Peace Research*, 615-37.
- Glenny, M. (1996). *The Fall of Yugoslavia: The Third Balkan War, Third Revised Edition*. Penguin Books; Revised edition .
- Goertz, G., Diehl, P., & Harvey, F. (2002). Conceptualizing and Measuring Conflict Management Success: An Overview. *International Negotiation*, 7, 291-298.
- Gordon, P. H. (1997). The Western European Union and NATO's "Europeanisation. У P. H. Gordon, *NATO's Transformation*. Boston: Rowman Littlefield.
- Goulding, M. (1993). The Evolution of United Nations Peacekeeping. *International Affairs*, Vol.69, No.3, 451-465.
- Goulding, M. (2002). *Peacemonger*. London: John Murray.
- Gowan, R. (2008). The Strategic Context: Peacekeeping in Crisis, 2006-09. *International Peacekeeping*, 15, 453-469.
- Grevi, G., Helly, D., & Keohane, D. (2009). *European Security and Defense Policy, The first Ten Years 1999-2009*. European Union Institute for Security Studies.
- Група аутора. (2008). *Ревидирана стратегија БиХ за спровођење Анекса 7 Дејтонског мировног спосразума*. Сарајево: Министарво за људска права и избеглице.

- Habermas, J. (2000). Bestiality and Humanity: A War on the Border between Law and Morality. Y W. Buckley, *Kosovo: Contending Voices on Balkan Intervention* (crp. 313). Grand Rapids.
- Hartzell, C., & Hoddie, M. R. (2001). Stabilizing the Peace After Civil War: An Investigation of Some Key Variables. *International Organisation* 55, 1, 183-208.
- Heldt, B. (2002). *Analysis for Evaluation, Assessment and Crisis Management*. Cornwallis Group IV.
- Heldt, B. (2008). Trends from 1948 to 2005: How to View the Relation between the United Nations and Non-UN Entities. Y D. Daniel, P. Taft, & S. Wiharta, *Peace Operations Trends, Progress, and Prospects* (crp. 9-26). Washington, D.C.: Georgetown University Press .
- Heldt, B. (2008). Trends from 1948 to 2005: How to View the Relation between the United Nations and Non-UN Entities. Y D. Daniel, P. Taft, & S. Wiharta, *Peace Operations Trends, Progress, and Prospects*. Washington, D.C.: Georgetown University Press,.
- Henning-A.Frantzen. (2005). *NATO And Peace Support Operations 1991-1999, Policies and doctrines*. London and New York: Frank Clas.
- Hillen, J. (1998). *Blue helmets: the strategy of UN military operations*. London: Brassey's.
- Hirsh, J. (2001). *Sierra Leone: Diamonds and the Struggle for Democracy*. *International Peace Academy Occasional Paper Series*. Boulder: Lynne Rienner Publishers.
- Holbrooke, R. (1999). *To End a War* . New York: Modern Library .
- Holsti, K. J. (1996). *The State, War, and the State of War*. Cambridge: Cambridge University Press.
- House, W. (1994). *The Presidential Decsion Directive NSC-25*. Washington: White House.
- Howard, L. M. (2008). *UN Peacekeeping in Civil Wars*. Cambridge: Univeristy Press.
- Hultman, L. K. (2013). United Nations peacekeeping and civilian protection in civil war. *American Journal of Political Science*, 57(4), , 875–891.
- Hultman, L., Hegre, H., & Mogleiv Nygard, H. (2015). *Evaluating the conict-reducing efect of UN peacekeeping operations*, . Oslo: Uppsala University, Peace Research Institute .
- Humbler, M., Lewis, D., Oberschmidt, R., & Du Pont, Y. (2003). *The Effectivness of OSCE Missions: tae Cases od Uzbekistan, Ukraine and Bosnia and Hezegovina*. The Hague: Netherland Institute of International Relations.
- Ignjatijef, M. (2001). *Virtuelni rat*. Beograd: Samizdat.
- ILO. (2019, February 02). Ipeyzero ca International labour Organisation: <https://www.ilo.org/ilostat/faces/oracle/webcenter/portalapp/pagehierarchy/Page21.jspx?>

_afrLoop=1041198654665636&_afrWindowMode=0&_afrWindowId=2pyg8vsz2_1#!%40%40%3F_afrWindowId%3D2pyg8vsz2_1%26_afrLoop%3D1041198654665636%26_afrWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-

- Jennings, K. M., & Nikolic-Ristanovic, V. (2009). UN Peacekeeping Economies and Local Sex Industries: Connections and Implications. *SSRN Electronic Journal*.
- Jett, D. C. (2001). *Why Peacekeeping Fails*. New York: Palgrave.
- Johansen, R. (1994). UN peacekeeping: How should we measure success? *Mershon International Studies Review* 38, 307-308.
- Jones, B., & Cherif, F. (2004). *Evolving Models of Peacekeeping: Policy Implications and Responses*. New York: Center on International Cooperation, NYU.
- Jyoti, K., Sandler, T., & Shimizu, H. (1998). Sharing the Financial Burden for UN and NATO Peacekeeping, 1976-1996. *Journal of Conflict Resolution*, 176-195.
- Kaldor, M. (2005). *Novi i stari ratovi-organizovano nasilje u novoj eri*. Beograd: Beogradski klub.
- Karim, S. (2016). Reevaluating Peacekeeping Effectiveness: Does Gender Neutrality Inhibit Progress. *International Interaction, On line Jurnal*.
- Karim, S., & Beardsley, K. (2016). Explaining sexual exploitation and abuse in peacekeeping missions: The role of female peacekeepers and gender equality incontributing countries. *Journal of Peace Research*, 53(1), . *Journal of Peace Research*, 53(1), 100-115.
- Karlsrud, J. (2018). *The UN at War*. Cham, Switzerland: Springer Nature.
- KEBS. (1990). *Charer of Paris for New Europe*. Paris.
- KEBS. (1991). *Moscow Declaration*. Moscow: On line edition, <https://www.osce.org/odihr/elections/14310?download=true>.
- Kenkel, K. M. (2013). Five generations of peace operations:from the “thin blue line” to “painting a country blue. *Revista Brasileira de Política Internacional*.
- Kim, H. (2015). *What explains the success of United Nations Peacekeeping Operations?: An analysis of the conditions for peacekeeping success in civil conflicts, PhD Disseration*. New York: Graduate School of Binghamton, University State University of New York.
- Knezović, S. (2006). Europska politika u vrijeme disolucije jugoslavenske fesaracije. *Politička misao, Vol. XLIII, (2006.), br. 3*, 109-132.
- Knežević-Predić, V. (2007). *Ogled u međunarodnom pravu*. Beograd: Fakultet političkih nauka.
- Kriesberg, L. (1998). *Constructive Conflict: From Escalation to Resolution*. Lanham: Rowman&Littlefield.
- Lake, A. (2012). Peacekeeping: Defining Success. *Peace colloquy*, 8-9.

- Lake, D., Rothchild, & Donald. (1998). *The international spread of ethnic conflict: fear, diffusion, and escalation*. . New Jersey: Princeton University Press.
- Lambert, M. t.–2. (2002). Measuring the success of the NATO operation in Bosnia and Herzegovina 1995– 2000 . *European Journal of Operational Research* 140 , 459–481.
- Lavoyer, J.-P. (1998). International humanitarian law, protected zones and the use of force”. In (Eds.). (pp. 262–279). . У Biermann, & Vadset, *U.N. Peacekeeping in Trouble: Lessons Learned from the Former Yugoslavia* (стр. 262-279). Ashgate: Brookfield.
- Lee Burns, A., & Heathcote, N. (1963). *Peace-keeping by U.N. Forces: From Suez to the Congo*. London: Pall Mall Press.
- Lemos-Maniati, E. (2001). *NATO-EAPC Fellowship Peace-Keeping Operations: Requirements and effectiveness; NATO's role*.
- Lewis, H. (2004). Evaluation and Assessment of Interventions. У G. Burgess, & H. Burgess, *Beyond Intractability*. Colorado: Boulder.
- Licklider, R. (1995). The Consequences of Negotiated Settlements in Civil Wars, 1945-1993. *The American Political Science Review*, Vol. 89, No. 3, 681-690.
- Lijn, J. v. (2009). If only There Were a Blueprint! *Jurnal of International Peacekeeping*, vol 13, 45-71.
- Lijn, J. v. (2010). Success and Failure of Un Peacekeeping Operations: UNMIS in Sudan. *Journal of International Peacekeeping* 14, 27-59.
- Lipson, M. (2010). Performance under ambiguity: International organization performance in UN peacekeeping. *Rev Int Organ* 2010 vol 5, 249-284.
- Livingstone, A. (2007). *Measures of effectiveness: peace operations and beyond* . Clementsport: The Canadian Peacekeeping Press.
- Luttwak, E. (1999). GiveWar a Chance. *Foreign Affairs*, Vol.78, No.4, 36-45.
- Липовац, М., & Живојиновић, Д. (2014). *Међународна безбедност:теоријски приступи (Увод у студије безбедности)*. Београд: Академска књига.
- Маврак, Д. (2017). Protection of Civilians in Modern Military Operations of Serbian Armed Forces. , *International Scientific Conference Impact of Changes in Operational Environment on Preparation and Execution of Operations- POKO2017* (стр. 109-122). Belgrade: Universitz of Defense, MOD Republic of Serbia.
- Маврак Д, Д. (2017). The Role of MEDINT in Support of Serbian Army in Multinational Operations. *International Scientific Conference Impact of Changes in Operational Environment on Preparation and Execution of Operations- POKO2017* (стр. 173-186). Belgrade: University of Defense, MOD Republic of Serbia.

- Маврак, Д., & Живковић, Д. (2017). Модел обавештајног рада у области медицине у подршци мултинационалним операција Војске Србије. *Војно дело*, стр. 279-297.
- Максимовић, Н. (2016). *Потенцијално етнички мотивисано насиље на Косову*. Приштина: Центар за мир и толеранцију.
- Марковић, Б., & Маврак, Д. (2014, зима). Обавештајно обезбеђење у функцији утврђивања цене коштања операција . *Војно дело*, стр. 130-138.
- Милашиновић, Р., Милашинивић, С., & Путник, Н. (2012). *Разрешавање друштвених конфликта*. Београд: Чигоја.
- М.Н. Ross. (2000). Good enough' isn't so bad: thinking about success and failure in ethnic conflict management. *Journal of Peace Psychology* 6 (1), 27-47.
- Mac Ginty, R. (2010). Hybrid peace: The Interaction Between Topo-Down and Bottom-Up Peace. *Security Dialogue* 41, 391-412.
- Масе, С. (2004). Operation Concordia: Developing a 'European' Approach to Crisis Management? *International Peacekeeping, Vol.11, No.3, Autumn 2004*, 474-490.
- MacQueen, N. (2013). *The United Nations, Peace Operations and the Cold War*. London: Routledge.
- Maley, W. (1997, September). The United Nations and Ethnic Conflict Management: Lessons from the Disintegration of Yugoslavia. *Nationalities Papers, vol. 25, no. 3*, стр. 559-573.
- Malone, D. M., & Wermester, K. (2007). Boom and bust? The changing nature of UN peacekeeping. *International Peacekeeping*.
- Månsson, K. (2005). Use of Force and Civilian Protection: Peace Operations in the Congo. *International Peacekeeping, 12*, 503-519.
- Martin-Brule, S. M. (2012). Assessing Peace Operations' Mitigated Outcomes . *International Peacekeeping*, 235-250.
- Martin-Brule, S.-M. (2017). *Evaluation The Peacekeeping Missions: Typology of Success and Failures in International Interventions*. New York: Routledge.
- Meier, V. (2005). *Yugoslavia, A History of its Demise*. New York: Taylor & Francis e-Library.
- Mersheimer, J. (1993-1994). The False promise of International Institutions. *International Security, 19 (3)*, 5-49.
- Milosavljević, B. (2007). *Nove mirovne operacije Organizacije UN*. Београд: Službeni glasnik.
- Mitchell, C. R. (1998). *The Structure of International Conflict*. New York: St. Martin's Press.
- Morgan, P. (2005). *Deterrence Now*. . Cambridge: Cambridge University Press.

- Morphet, S. (2000). China as a permanent Member of Security Council, October 1971-december 1999. *Security Dialogue Vol 31 part 2*, 151-166.
- Motyl, A. J. (2001). *Encyclopedia of Nationalism: Leaders, Movements and Concepts*. San Diego: Academic Press.
- Murungu, H. K. (2014). *The effectiveness and Hybrid Nature of peace Operations – Peacekeeping missions in Africa Case Study darfur 2003-2013*. Nairobi: University of Nairobi.
- Neil, C. (2001). Conflict goods: The challenge for peacekeeping and conflict prevention. *International Peacekeeping*, 8(3), 21-38.
- Neil, C. (2007). Conflict goods: The challenge for peacekeeping and conflict prevention. *International Peacekeeping*, 8(3), 21-38.
- Niebuhr, R. (2018). *The Search for a Cold War Legitimacy, Foreign Policy and Tito's Yugoslavia*. Boston: Brill.
- Nordås, R., & Rustad, S. (2013). Sexual exploitation and abuse by peacekeepers: Understanding variation. *International Interactions*, 39(4), 511–534.
- Paris, R. (2003). Peacekeeping and the Constraints of Global Culture. *European Journal of International Relations*, 441–473.
- Pavkovic, A. (2000). *The Fragmentation of Yugoslavia, Nationalism and War in the Balkans*. London: McMillan Press LTD.
- Pearson, P. (2008). *Then and Now: Understanding the Spectrum of Complex Peace Operations*. Ottawa.
- Pedlow, G. (1997). *NATO Strategy Documents 1949–1969*. Brussels: NATO.
- Peksen, D. (2012). Does foreign military intervention help human rights? . *Research Quarterly*, 65(3), 558–571.
- Pellet, A. (1992). The Opinions of the Badinter Arbitration Committee: A Second Breath for the Self-Determination of Peoples. *European Journal of International Law*. 3 (1), 178—185.
- Peter, M. (2016). *Measuring the Success of Peace Operations: Directions in Academic Literature*, , 2016, p. 4. NUPI Working Paper 862.
- Portero, I. B. (2012.). EU Operations With Former Yugoslav Republic of Macedonia: EUFOR Concordia, EUPOL Proxima and EUPAT. *Y Mainstreaming Human Rights In EU CSDP Missions: A Transversal Analysis* (срр. 67-85). Valencia: Low Cost Books.
- Powell, R. (2006). War as a Commitment Problem. *International Organization*, 60, 169-203.
- Pugh. (2007). Peacekeeping and critical theory. *International Peacekeeping*, 39-58.
- Pugh, M. (2004). Peacekeeping and critical theory. *International Peacekeeping*, 11 (1) , 39-58.

- Pugh, M. (2005). Peacekeeping and Critical Theory. У A. J. Bellamy, & P. Williams, *Peace Operations and Global Order* (стр. 39-58). New York: Routledge.
- Pugh, M. (2005). Peacekeeping and Critical Theory. У A. J. Bellamy, *Peace Operations and Global Order* (стр. 39-58). New York: Routledge.
- Pugh, M. (2005). The Political Economy of Peacebuilding: A Critical Perspective, , str. 23. *International Journal of Peace Studies, Volume 10, Number 2, 23.*
- Pugh, M. (2012). Mirovne operacije. У P. Viliјams, *Uvod u studije bezbednosti* (стр. 512). Beograd: Službeni glasnik.
- Pugh, M., & Sidhu, W. (2003). *The United Nations and Regional Security*. London: Boudler, CO:Lynne Rienner.
- Pugh, M., Cooper, & Neil, G. J. (2004). *War Economies in a Regional Context: challenges of transformation*. . Boulder: Lynne Rienner.
- Pugh, M., & Sidhu, W. (2003). *The United Nations and Regional Security*. Boudler: Lynne Rienner.
- Pushkina, D. (2004). Towards Successful Peace-keeping Remembering Croatia. *Jurnal of the Nordic International Studies vol 39, 393-415.*
- Pushkina, D. (2006). A Recipe for Success? Ingredients of a Successful Peacekeeping Mission. *International Peacekeeping, Vol.13, No.2, 133-149.*
- Радишић, Д. (2002). *Хронологија догађаја на простору претходне Југославије 1990-1995*. Бања Лука: Глас Српски.
- Рачић, О. (2010). *Обрад Рачић, Уједињене нације-између моћи и права*. Београд: Сужбени гласник и Факултет политичких наука.
- Рачић, О. (2010). *Уједињене нације-између моћи и права*. Београд: Службени гласник и Факултет политичких наука.
- Radin, A. M. (2012). *The Limits of State Building. The Politics of War and Ideology of Peace*. Massachusetts Institute of Tehnology.
- Raik, K., & Järvenpää, P. (2017). *A New Era of EU-NATO Cooperation How to Make the Best of a Marriage of Necessity*. Tallinn : International Centre for Defence and Security.
- Ramsbotham, O., Woodhouse, T., & Miall, H. (2005). *Contemporary conflict resolution (2nd ed.)*. Cambridge: Polity Press.
- Richmond, O., & Mitchell, A. (2012). *Hybrid form of Peace, From Everyday Agency to Post-Liberalism*. Houndmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Rikhye, I. J., Harbottle, M., & Egge, B. (1974). *The Thin Blue Line: International Peacekeeping and its Future*. New Heven: Yale Univeristy Press.

- Rodt, A. P. (2014). *The European Union and Military Conflict Management: Defining, Evaluating and Achieving Success*. London: Routledge.
- Rodt, A. P., & Drugi. (2015). *Improving the Effectiveness of Capabilities (IEC) in EU Conflict Prevention*. Rotshield University.
- Roudometof, V. (2002). *Colective momory, National identity and ethnic conflict: Breece, Bulgaria and Macedionan question*. Westport: Greenwood Publishing Goup.
- RS. (2006). *Ustav Republike Srbije* . Beograd: Službeni list 98/2006.
- Ruggeri, A., Dorussen, H., & Gizelis, T. (2016). Winning the peace locally: UN peacekeeping and local conflict. *International Organisation*, 163-185.
- Ryan, S. (2000). International Peacekeeping, A matter of principles? *International Peacekeeping*, 7:1, 27-47, 27-47.
- Salvatore, J. D., & Ruggeri, A. (2017, march). The Effectiveness of Peacekeeping Operations1. University of Amsterdam.
- Salverda, N. (2013). Blue helmets as targets: A quantitative analysis of rebel violence against peacekeepers, 1989–2003. *Journal of Peace Research*, 50(6), 707-720.
- Sambanis, N. (2004). What Is Civil War? Conceptual and Empirical Complexities of an Operational Definition. *Journal of Conflict Resolution*, 48(6), 814–58.
- Sambanis, N. (2008). Short- and Long-Term Effects of United Nations Peace Operations. *The World Bank Economic review*, Vol 22, No.1, 9-32.
- Sambanis, N., & Schulhofer-Wohl, J. (2008). Evaluating multilateral interventions in civil wars. Y K. I. D. Bourantonis, *Multilateralism and security institutions in an era of globalization* (crp. 252–287). London; New York: Routledge.
- Sandler, T. (2017). International Peacekeeping Operations: Burden Sharing and Effectiveness. *Journal of Conflict Resolution* 1-23 , 1-23.
- Schake, K. (1999). NATO Chronicle: New World Disorder. *Joint Forces Quarterly*, Spring 1999, 18-25.
- Schumacher, J. (2007). What to Measure in Peace Operations. *The Pearson Papers*, Volume 10, Issue 1, crp. 45-59.
- Singer, J. (1996). Armed conflict in the former colonial regions: from clasification to explanation. Y L. Van de Goor, *Between Developement and Distruction: An Enquiry into the Causes of Conflict in Post Colonial States* (crp. 35-49). New York: Stt Martin's Press.
- Sisk, T. K. (2010). *Cooperating for Peace: The Challenges and Promises of Partnerships in Peace Operations*. Geneva: Geneva Centre for Security Policy, 2010.

- Smith, S. J. (2013). *The European Union and NATO Beyond Berlin Plus: the institutionalisation of informal cooperation*. London: Loughborough University.
- Smyth, M., & Robinson, G. (2001). *Researching Violently Divided Societies: Ethical and Methodological Issues*. New York: United Nations University Press.
- Steinberg, J. (1993). International Involvement in the Yugoslavia Conflict. *Y Enforcement Restraint: Collective intervention in Internal Conflict* (crp. 27-75). New York: Council of Foreign Relations Book.
- Steinert, J. I., & Grimm, S. (2015). Too good to be true? United Nations peacebuilding and the democratization of war-torn states. *Conflict Management & Peace Science*, 32(5), 513–535.
- Stephens, D. (2005). The Lawful Use of Force by Peacekeeping Forces: The Tactical Imperative. *International Peacekeeping*, 12, 157-172.
- Sunderland, S. (2015). *An Examination of Types of Peacekeeping Operations and Their Effectiveness, PhD Dissertation*. Temple University.
- SIPRI. (2018, May 10). *STOCKHOLM INTERNATIONAL PEACE INSTITUTE*. Преузето са <https://www.sipri.org/databases/pko/methods>
- Šahović, M., & Babović, B. (1977). Povelja UN i Statut međunarodnog suda. Informativni centar za UN u Beogradu.
- Tardy, T. (2014). Hybrid Peace Operations: Rationale and Challenges. *Global Governance*, Vol. 20, No. 1, . *A Review of Multilateralism and International Organizations: January-March 2014*, 95-118. .
- Tardy, T. (2014). Hybrid Peace Operations: Rationale and Challenges. *Global Governance* 20, 95-118.
- Tardy, T. (2015). *CSDP in Action - What Contribution to International Security? EU Institute for Security Studies*.
- Turner, M., Pugh, M., & Cooper, N. (2008). *Whose Peace?: Critical Perspectives on the Political Economy of Peacebuilding*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Taylor, V. H. (2009). *Protection Civilians in the Context of UN Peacekeeping Operations*. New York: Department of Peacekeeping Operations.
- Thakur, R., & Schnabel, A. (2001). Cascading Generations of Peacekeeping: Across the Mogadishu Line to Kosovo and Timor. *Y R. Thakur, & A. Schnabel, United Nations Peacekeeping Operations* (crp. 3-25). Tokyo: UN University Press.
- Thakur, R., & Schnabel, A. (2001). *United Nations operations: Ad hoc missions, permanent engagement*. New York: The United Nations University, 2001.

- Van der Lijn, J. (2010). "Success and failure of UN peacekeeping operations: UNMIS in Sudan". *Journal of International Peacekeeping* 14, 29–33. .
- Veritas. (2018, December 26). Преузето са <http://www.veritas.org.rs/RavniKotari/pregled-agresija/>
- Victoria Holt, G. T. (2009). *Protecting Civilians in the Context of UN Peacekeeping Operations Successes, Setbacks and Remaining Challenges*. New York: United nations.
- Vincent, R. (1994). The Brussels Summit: A Military Perspective. *NATO Review*, February (1994),.
- Весић, З. (2010). *Војска Србије у мировним мисијама*. Београд: Медија центар Одбрана.
- UN. (2017, February 20). *Our successes*. Преузето са UN official site: <https://peacekeeping.un.org/en/our-successes>
- UN. (2018, July). Преузето са https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/unpeacekeeping-operationlist_1.pdf
- UN. (2018, July 22). Преузето са <https://peacekeeping.un.org/en/troop-and-police-contributors>
- UN. (2018, november 21). *Fatalities by Mission and Incident Type*. Преузето са https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/statsbymissionincidenttype_4_21.pdf
- UN. (2018, July 21). *General Assembly - Quick Links*. Преузето са <http://research.un.org/en/docs/ga/quick/regular/11>
- Wallenstain, P. (2002). *Understanding CONFLICT RESOLUTION*. London: SAGE Publications Ltd.
- Wallensteen, P., & Heldt, B. (2008). International peacekeeping: The UN versus regional organizations. У Ј. Hewitt, J. Wilkenfeld, & T. Gurr, *Peace and conflict* (стр. 93–106.). Boulder, CO.: Paradigm Publishers.
- Walter, B. (2002). *Committing to Peace: The Successful Settlement of Civil Wars*. . Princeton: Princeton University Press.
- Whalan, J. (2010). *The Power of Legitimacy Local Cooperation and the Effectiveness of Peace Operations*. Oxford: University of Oxford.
- White, H. (2008). The Road to INTERFET: Reflections on Australian Strategic Decisions Concerning East Timor, December 1998-September 1999 . *Security Challenges*, vol. 4, no. 1, 69-87.
- Wijk, D. (1997). *NATO on the Brink of the New Millennium: The Battle for Consensus (Brassey's Atlantic Commentaries)* . Potomac: Potomac Books Inc.
- Williams, P. (2012). *Uvod u studije bezbednosti*. Београд: Službeni glasnik.

- Williams, P. D. (2017). Global and Regional Peacekeepers: Trends, Opportunities, Risks and a Way Ahead. *Global Policy Volume 8 . Issue 1 . February 2017*, 124-129.
- Wittmann, K. (1989). *Challenges of Conventional Arms Control*, Adelphi Paper no.239 . London: International Institute for Strategic Studies.
- Woodwell, D. (2004). Unwelcome Neighbors: Shared Ethnicity and International Conflict during the Cold War. *International Studies Quarterly* 48, 197-223.
- Yamashita, H. (2012). Peacekeeping cooperation between the United Nations and regional organisations. *Review of International Studies* 38, 165-186.
- Zartman, W. (2001). Preventing Deadly Conflicts. *Security Dialogue* vol 32, 132-154.
- Zartman, W., & Touval, S. (2001). International Mediation. Y C. A. Crocker, F. O. Hampson, & P. R. Aall, *Turbulent Peace: The Challenges of Managing International Conflict* (срр. 427-444). Washington, DC: United States Institute of Peace Press.
- ZEU. (2001). *The situation in the Former Yugoslav Republic of Macedonia DOCUMENT A/1753*. Paris: Defence Committee.
- Zwierzchowski, J., & Tabeau, E. (2010). Rat u Bosni i Hercegovini 1992-1995. Berlin: The Households in Conflict Network (HiCN) i The German Institute for Economic Research (DIW Berlin).

Документа организација:

- A/4390/Add. (1960). *Introduction to the Annual Report of the Secretary-General on the work of the Organization*. New York: United Nations Bibliographic Information System (UNBIS), Dag Hammarskjold Library.
- AJP-3.4.1, N. (2001). AJP-3.4.1 Peace Support Operations
- DPKO. (2008). *United Nations Peacekeeping Operations Principles and Guidelines*. New York: Peacekeeping Best Practices Section.
- EU. (2003). *Council Joint Action 2003/681/CFSP of 29 September 2003 on the European Union Police Mission in the Former Yugoslav Republic of Macedonia (EUPOL 'Proxima'*. EU Council.
- EU. (2008). *Council in the European Union Joint Action 2008/124/CFSP*.
- NATO. (1991). *The Alliance's Strategic Concept*. NATO.
- NATO. (1994). *Deny Flight fact-sheet* . Allied Forces Southern Europe- Public Information .
- NATO. (2001). *Press Briefing 26.09.2001*.
- NATO. (2001). *Press Conference Commander Tasko Force Harvest 26.08.2001*.

- NATO. (2002). *Press Release 131 (2002)*.
- NATO. (2003). Прейзето на НАТО Press Release (2003)025 17 March 2003.
<https://www.nato.int/docu/pr/2003/p03-025e.htm>
- NATO. (2014). *Joint Intelligence Preparation of the Operational Environment*. NATO.
- OSCE. (2004). *Trapped in Displacement, Internal Displacement Persons in OSCE Area*.
 Vienna: The Global IDP Project.
- OSCE. (2018). *Survey of OSCE Field Operations*. Vienna, Austria: The Secretariat Conflict Prevention Centre.
- ODIHR. (2009). *Preventing and Responding to Hate Crimes: a Resource Guide to NGOs in the OSCE Region*. Warsaw: OSCE .
- CSCE. (1993). *Annual Report on CCSE Activities*. Vienna: Office of The Secretary General.
- OSCE. (1994). *Annual Report on CCSE Activities*. Vienna: Office of The Secretary General.
- OSCE. (1995). *Annual Report on CCSE Activities*. Vienna: Office of The Secretary General.
- OSCE. (1996). *Annual Report on CCSE Activities*. Vienna: Office of The Secretary General.
- OSCE. (1997). *Annual Report on CCSE Activities*. Vienna: Office of The Secretary General.
- OSCE. (1998). *Annual Report on CCSE Activities*. Vienna: Office of The Secretary General.
- OSCE. (1999). *Annual Report on CCSE Activities*. Vienna: Office of The Secretary General.
- OSCE. (2000). *Annual Report on CCSE Activities*. Vienna: Office of The Secretary General.
- OSCE. (2001). *Annual Report on CCSE Activities*. Vienna: Office of The Secretary General.
- OSCE. (2002). *Annual Report on CCSE Activities*. Vienna: Office of The Secretary General.
- OSCE. (2003). *Annual Report on CCSE Activities*. Vienna: Office of The Secretary General.
- OSCE. (2004). *Annual Report on CCSE Activities*. Vienna: Office of The Secretary General.
- OSCE. (2005). *Annual Report on CCSE Activities*. Vienna: Office of The Secretary General.
- OSCE. (2006). *Annual Report on CCSE Activities*. Vienna: Office of The Secretary General.
- OSCE. (2007). *Annual Report on CCSE Activities*. Vienna: Office of The Secretary General.
- OSCE. (2008). *Annual Report on CCSE Activities*. Vienna: Office of The Secretary General.
- OSCE. (2009). *Annual Report on CCSE Activities*. Vienna: Office of The Secretary General.
- OSCE. (2010). *Annual Report on CCSE Activities*. Vienna: Office of The Secretary General.
- OSCE. (2011). *Annual Report on CCSE Activities*. Vienna: Office of The Secretary General.
- OSCE. (2012). *Annual Report on CCSE Activities*. Vienna: Office of The Secretary General.

OSCE. (2013). *Annual Report on CCSE Activities*. Vienna: Office of The Secretary General.

OSCE. (2014). *Annual Report on CCSE Activities*. Vienna: Office of The Secretary General.

OSCE. (2015). *Annual Report on CCSE Activities*. Vienna: Office of The Secretary General.

OSCE. (2016). *Annual Report on CCSE Activities*. Vienna: Office of The Secretary General.

OSCE. (2017). *Annual Report on CCSE Activities*. Vienna: Office of The Secretary General.

OSCE. (2018). *Annual Report on CCSE Activities*. Vienna: Office of The Secretary General.

S/1994/1067. (1994). *Secretary General Report to Security Council* . New York: United Nations.

S/1994/674. (1994). *Letter of The Secretary General to The Security Council* . New York: United Nations.

S/1996/1075. (1996). *Report of Secretary General from 31 December 1996*. New York: UN.

S/1996/456. (1996). *Secretary General Report to SC* . New York: UN.

S/1996/502. (1996). *Report of Secretary General 27 June 1996*. New York: UN.

S/1996/705. (1996). *Secretary General Report to Security Council* . New York: UN.

S/1996/821. (1996). *Secretary general Report to SC* . New York: UN.

S/1996/83. (1996). *Secretary general Report to SC* . New York: UN.

S/1996/883. (1996). *Secretary General Report to SC*. New York: UN.

S/1997/1019. (1997). *Secretary general Report to SC from 30 December 1997*. New York: UN.

S/1997/148. (1997). *SG Report to security Council* . New York: UN.

S/1997/311. (1997). *Report of Secretary General to SC from 14 April 1997*. New York: UN.

S/1997/487. (1997). *Secretary General report to Security Council* . New York: UN.

S/1997/506. (1997). *Secretary General Report to SC from 1 July 1997*. New York: UN.

S/1997/767. (1997). *Secretary General Report to SC* . New York: UN.

S/1997/953. (1997). *Secretary general Report to security Council* . New York: UN.

S/1998/1004. (1998). *Secretary General Report to security Council S/1998/1004*. New York: United Nations.

S/1998/454. (1998). *Secretary General Report to Security Council*. New York: United Nations.

S/1998/500. (1998). *Secretary General Report to Security Council* . New York: United Nations.

S/1998/578. (1998). *Secretary General report to SC from 26 June 1998*. New York: UN.

S/1998/59. (1998). *Secretary General Report to Security Council* . New York: UN.

S/1998/887. (1998). *Secretary General Report to Security Council*. New York: United Nations.

S/1998/939. (1998). *Secretary General Report to SC from 12 October 1998*. New York: UN.

S/1999/1062. (1999). *Letter from the Secretary General Addressed to the President of The Security Council*. New York: United Nations.

S/1999/1302. (1999). *Secretary general report to Security Council from 31.12.1999*. New York: UN.

S/1999/16. (1999). *Secretary General Report to SC*. New York: UN.

S/1999/764. (1999). *Secretary General Report to SC from 8 July 1999*. New York: UN.

S/1999/767. (1999). *Letter from the Secretary General Addressed to the President of The Security Council*. New York: United Nations.

S/1999/868. (1999). *Letter from the Secretary General Addressed to the President of The Security Council*. New York: United Nations.

S/1999/982. (1999). *Letter from the Secretary General Addressed to the President of The Security Council*. New York : United Nations.

S/1999/982. (1999). *Letter from the Secretary General Addressed to the President of The Security Council*. New York: United Nations.

S/2000/.... (2000). *Letter from the Secretary General Addressed to the President of The Security Council*,. New York: United Nations.

S/2000/1024. (2000). *Letter from the Secretary General Addressed to the President of The Security Council*,. New York: United Nations.

S/2000/1246. (2000). *Letter from the Secretary General Addressed to the President of The Security Council*,. New York: United Nations.

S/2000/647. (2000). *Secretary General Report to SC from 03.07.2000*. New York: UN.

S/2000/814. (2000). *Letter from the Secretary General Addressed to the President of The Security Council*,. New York: United Nations.

S/2001/1002. (2001). *Letter from the Secretary General Addressed to the President of The Security Council*,. New York: United Nations.

S/2001/465. (2001). *Letter from the Secretary General Addressed to the President of The Security Council*,. New York: United Nations.

S/2001/578. (2001). *Letter from the Secretary General Addressed to the President of The Security Council*. New York: United Nations.

S/2001/661. (2001). *Secretary general Report to SC from 03.06.2001*. New York: UN.

S/2002/1341. (2002). *Secretary General Report to SC from 10.12.2002*. New York: UN.

S/2002/1345. (2002). *Letter dated 9 December 2002 from the Secretary-General to the President of the Security Council*. New York: United Nations.

S/2002/183. (2002). *Letter from the Secretary General Adressed to the President of The Security Cuncil*,. New York: United Nations.

S/2002/366. (2002). *Letter from the Secretary General Adressed to the President of The Security Cuncil*,. New York: United Nations.

S/2002/978. (2002). *Letter from the Secretary General Adressed to the President of The Security Cuncil*,. New York: United Nations.

S/2002/984. (2002). *Letter from the Secretary General Adressed to the President of The Security Cuncil*,. New York: United Nations.

S/2003/130. (2003). *Letter from the Secretary General Adressed to the President of The Security Cuncil*. New York: United Nations.

S/2003/682. (2003). *Letter from the Secretary General Adressed to the President of The Security Cuncil*,. New York: United Nations.

S/2003/931. (2003). *Letter from the Secretary General Adressed to the President of The Security Cuncil*,. New York: United Nations.

S/2008/331. (2008). *Letter from the Secretary General Adressed to the President of The Security Cuncil*,. New York: United Nations.

S/2018/497. (2018). *Letter from the Secretary General Adressed to the President of The Security Cuncil*,. New York: United Nations.

SC. (1996). *Security Cuncil Resolution 1037 from 15.01.1996*. New York: UN.

SC. (1997). *Security Cuncil Resolution 1120 fom 17.07.1997*. New York: UN.

SC. (1998). *Resolution SC 1183* . New York: UN.

SC. (1998). *Security Cuncil Resolution 1199*. New York: UN.

SC/6648. (1999). *Press Release*. New York: UN.

SG. (1994). *Secretary General Report to Security Cuncil S/1994/1067*. new York: United Nations.

SG. (1995). *Secretary General Reporst to security Cuncil S/1995/38*. New York: United Nations.

SG. (1995). *Secretary general Report to Security Cuncil S/1995/222*. New York: United Nations.

SG. (1996). *Report od Secratry General S/1996/502 27 June 1996*. New York: UN.

SG. (1997). *Report of Secretary General to SC S/1997/311 from 14 April 1997*. New York: UN.

SG. (1997). *Secretary General Raport to SC S/1997/506 from 1 July 1997*. New York: UN.

SG. (1997). *Secretary general Report to SC S/1997/1019 from 30 December 1997*. New York: UN .

SG. (1998). *Secretary General report to SC S/1998/578 from 26 June 1998*. New York: UN.

SG. (1998). *Secretary General Report to SC S/1998/939 from 12 October 1998*. New York: UN.

SG. (1999). *Secretary General Report to SC S/1999/16*. New York: UN.

SG. (1999). *Secretary general report to Security Council S/1999/1302 from 31.12.1999*. New York: UN.

SG. (2000). *Secretary General Report to SC S/2000/647 from 03.07.2000*. New York: UN.

SG. (2001). *Secretary general Report to SC S/2001/661 from 03.06.2001*. New York: UN.

SG. (2002). *Secretary General Report to SC S/2002/1341 from 10.12.2002*. New York: UN.

UN. (1244). *Security Council Resolution 1244*. New York: UN.

UN. (1950). *General Assembly resolution GA/RES/377A [V]*,. New York: UN.

UN. (1991). *Security Council Resolution 713*. New York.

UN. (1991). *Security Council Resolution 724*. New York.

UN. (1992). *An Agenda for Peace, A/47/277* . New York: United Nations.

UN. (1992). *An Agenda for Peace; Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peacekeeping, A/47/277-S/24111*. New York: Unuted Nations.

UN. (1992). *UN Security Council Resolution 743*. New York: UNSC.

UN. (1994). *S/1994/1067*. New York: United Nations.

UN. (2008). *United Nations Peacekeeping Operations Principles and Guidelines*. New York: Department of Peacekeeping Operations.

UN. (2009). *A NEW PARTNERSHIP AGENDA: Charting a New Horizon for UN Peacekeeping*. New York: DPKO.

UN. (2014). *Integrated Assesment and Plannig Handbook*. New York: UN .

UN, S. G. (2000, december 11). *Note of Guidane on Relations Between Representatives of the Secretary General, Resident Coordinators and Humanitarian Coordinators , note from Secretary General*.

UN, S. G. (2006, January 17). *Note of Guidance on Integrated Missions, Note from the Secretary General*.

USA. (1994). *PRESIDENTIAL DECISION DIRECTIVE/NSC-25* . Washington: White House.

WEU. (1992). *Petersburg Declaration*. Bonn: WEU.

Списак несталих у рату на КиМ, У. п. (2014). Отета истина.

РС. (2009). *Стратегија одбране Републике Србије*. Београд: Министарство одбране.

САНУ. (1986). *Меморандум српске академије наука и уметности*. Београд: Вечерње новости.

УН, П. (1945). Повеља организације Уједињених нација, Међународни уговор ФНРЈ 5/1945. Њујорк: УН.

ПРИЛОЗИ:

КОДИРАЊЕ МИСИЈА uspeh TOTAL 01042019 - Microsoft Excel

1	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y		
2	Назив мисије	Код мисије	ЗЕМЉА	ОРГАНИЗ	Структура мисије	МАНДАТ	фаза конфликт	Герац	Трајај	После мировног споразум	Статус	Зачувале коф.веса	Повој у реализацију коф.веса	Статус повоја у привремену мировнах сила	Задржала државна	Успех у доспелављу хуманитарне помоћи	Повратак коф.веса и распуштање војска	Израда локалних влада за безбедност и владавину права	Виспурфовална способност државе	Стабилна државна политика која поддржава развој коф.веса	Демократска транспаранција друштва	Економски порастак	Суверенитет државе	Способност мисије да обезбеди рад	Изувене мисије које		
3	UNPROFOR- H	X-YH-B-OM-PB-DГ-3-HE-3	Хрватска	УН	В	ОМ	ПВ	2	3	не	з	2П	4	3	3П	4	2П	2П						3	3		
4	UNMOP	X-YH-B-OM-HM-ПГ-5-ДА-3	Хрватска	УН	М	ОМ	НМ	1	5	да	з	5П	5П	5												5	
5	UNTAES	X-YH-M-IM-HM-ЧГ-3-ДА-3	Хрватска	УН	М	ИМ	НМ	4	3	да	з	5П	4	5П	4	5	4П	5	5		5	4	5	4П	4		
6	UNCRO	X-YH-B-OM-PB-DГ-1-HE-3	Хрватска	УН	В	ОМ	ПВ	2	1	не	з	2П	2П	2П	2	4	2							2	2		
7	UNPSG	X-YH-P-IM-HM-ЧГ-1-ДА-3	Хрватска	УН	П	ИМ	НМ	4	1	да	з		4	5	4		4П	5П	5П					4	5		
8	ОЕВС- H	X-OEBC-C-IM-HM-ЧГ-10+-ДА-3	Хрватска	ОЕВС	Ц	ИМ	НМ	4	10+	да	з		4		5П	4П	5		5		5					5	
9	UNPROFOR- BiH	BiH-YH-B-OM-PT-DГ-5-HE-3	БиХ	УН	В	ОМ	РТ	2	5	не	з	2	3	2	2П	5П	2									2	
10	Забрана лега	BiH-NATO-B-HM-PT-TГ-5-HE-3	БиХ	НАТО	В	НМ	РТ	3	5	не	з	4П		1												4	
11	UNBIN	BiH-YH-M-IM-HM-ЧГ-10-ДА-3	БиХ	УН	М	ИМ	НМ	4	10	да	з		4	5	4	5	5П	5П	5П		4	4			5	5	
12	IFOR	BiH-NATO-B-HM-PB-TГ-1-ДА-3	БиХ	НАТО	В	НМ	ПВ	3	1	да	з	5П	4П	5П	4	5	5									5	5
13	EUPM	BiH-EU-P-IM-HM-ЧГ-10-ДА-3	БиХ	ЕУ	П	ИМ	НМ	4	10	да	з			5				4П	4П							4	
14	SFOR	BiH-NATO-B-OM-HM-DГ-10-ДА-3	БиХ	НАТО	В	ОМ	НМ	2	10	да	з	5	4	5	4	5			5							5П	5
15	ALTEA	BiH-EU-B-OM-HM-DГ-10+-ДА-A	БиХ	ЕУ	В	ОМ	НМ	2	10+	да	а							5П	5П							5	5
16	ОЕВС – BiH	BiH-OEBC-C-IM-HM-ЧГ-10+-ДА-A	БиХ	ОЕВС	Ц	ИМ	НМ	4	10+	да	а		4		5		5	5	5	3П	5	5	3			5	5

Прилог бр. 1 Табела за анализу успеха мисија (види се приказ мисија за БиХ и Хрватску)

Назив мисије	Код мисије	ЗЕМЉА	Задржавање конфликта	Помоћ у решавању конфликта	Степен насиља у присуству мировних снага	Заштита цивила	Успех у достављању хуманитарне помоћи	Повратак избеглих и расељених лица	Изградња локалних капацитета за безбедност и владавину права	Институционална способност државе	Стабилна државна политика која подстиче решавање конфликта	Демократска транзиција друштва	Економски напредак	Суверенитет државе	Способност мисије да обезбеди ред	Испуњење мандата мисије
УНПРОФОР- Н	Х-УН-В-ОМ-ПВ-ДГ-3-НЕ-3	Хрватска	2П	4	3	3П	4	2П	2П						3	3
УНМОП	Х-УН-В-ОМ-НМ-ПГ-5-ДА-3	Хрватска	5П	5П	5											5
УНТАЕС	Х-УН-М-ИМ-НМ-ЧГ-3-ДА-3	Хрватска	5П	4	5П	4	5	4П	5	5		5	4	5	4П	4
УНЦРО	Х-УН-В-ОМ-ПВ-ДГ-1-НЕ-3	Хрватска	2П	2П	2П	2	4	2							2	2
УНПСГ	Х-УН-П-ИМ-НМ-ЧГ-1-ДА-3	Хрватска		4	5	4		4П	5П	5П					4	5
ОЕБС- Н	Х-ОЕБС-Ц-ИМ-НМ-ЧГ-10+-ДА-3	Хрватска		4		5П	4П	5		5		5				5

Прилог бр. 2 Успешност мисија на простору Републике Хрватске

Назив мисије	Код мисије	ЗЕМЉА	Задржавање конфликта	Помоћ у решавању конфликта	Степен насиља у присуству мировних снага	Заштита цивила	Успех у достављању хуманитарне помоћи	Повратак избеглих и расељених лица	Изградња локалних капацитета за безбедност и владавину права	Институционална способност државе	Стабилна државна политика која подстиче решавање конфликта	Демократска транзиција друштва	Економски напредак	Суверенитет државе	Способност мисије да обезбеди ред	Испуњење мандата мисије
УНПРОФОР- ВиН	БИХ-УН-В-ОМ-РТ-ДГ-5-НЕ-3	БиХ	2	3	2	2П	5П	2								2
Забрана лета	БИХ-НАТО-В-НМ-РТ-ТГ-5-НЕ-3	БиХ	4П		1											4
УНМБИХ	БИХ-УН-М-ИМ-НМ-ЧГ-10-ДА-3	БиХ		4	5	4	5	5П	5П	5П		4	4		5	5
ИФОР	БИХ-НАТО-В-НМ-ПВ-ТГ-1-ДА-3	БиХ	5П	4П	5П	4	5	5							5	5
ЕУПМ	БИХ-ЕУ-П-ИМ-НМ-ЧГ-10-ДА-3	БиХ			5				4П	4П						4
СФОР	БИХ-НАТО-В-ОМ-НМ-ДГ-10-ДА-3	БиХ	5	4	5	4	5		5						5П	5
ALTEA	БИХ-ЕУ-В-ОМ-НМ-ДГ-10+-ДА-А	БиХ							5П	5П					5	5
ОЕБС – ВиН	БИХ-ОЕБС-Ц-ИМ-НМ-ЧГ-10+-ДА-А	БиХ		4		5		5	5	3П	5	5	3		5	5

Прилог бр. 3 Успешност мисија на простору Републике Босне и Херцеговине

Назив мисије	Код мисије	Задржавање конфликта	Помоћ у решавању конфликта	Степен насиља у присуству мировних снага	Заштита цивила	Успех у достављању хуманитарне помоћи	Повратак избеглих и расељених лица	Изградња локалних капацитета за безбедност и владавину права	Институционална способност државе	Стабилна државна политика која подстиче решавање конфликта	Демократска транзиција друштва	Економски напредак	Суверенитет државе	Способност мисије да обезбеди ред	Испуњење мандата мисије
ОЕБС за Војводину, Санџак и КиМ	КИМ-ОЕБС-Ц-ОМ-ПД-ПГ-1-НЕ-3		2П					2П							2
Косовска верификациона мисија	КИМ-ОЕБС-Ц-ОМ-РТ-ПГ-1-НЕ-3	2	2П	3П			2							1	1
ОЕБС КиМ	КИМ-ОЕБС-Ц-ИМ-НМ-ЧГ-10+-НЕ-А		4		4		3П	4П	4П		4				4
УНМИК	КИМ-УН-Ц-ИМ-НМ-ЧГ-10+-НЕ-А		3	4	3	4	3	4	4П		4	3	4		Н
КФОР	КИМ-НАТО-В-ОМ-НМ-ДГ-10+-НЕ-А	4П		4	4	5	4	5						4П	Н
ЕУЛЕКС	КИМ-ЕУ-М-ИМ-НМ-ЧГ-10+-НЕ-А			4	4			4П	4П					4	Н

Прилог бр. 4 Успешност мисија на простору Косова и Метохије

Назив мисије	Код мисије	Здржавање конфликта	Помоћ у решавању конфликта	Степен насиља у присуству мировних снага	Заштита цивила	Успех у достављању хуманитарне помоћи	Повратак избеглих и расељених лица	Изградња локалних капацитета за безбедност и владавину права	Институционална способност државе	Стабилна државна политика која подстиче решавање конфликта	Демократска транзиција друштва	Економски напредак	Суверенитет државе	Способност мисије да обезбеди ред	Испуњење мандата мисије
УНПРОФОР-М	М-УН-В-ОМ-ПД-ПГ-5-НЕ-3	5П	3												4
ОЕБС- М	М-ОЕБС-Ц-ИМ-ПД-ЧГ-10+-НЕ-А	4П	4П		5		5	4	5		5	4			5
УНПРЕДЕП	М-УН-В-ПР-ПД-ДГ-5-НЕ-3	5П	4	4		4			4	3				4	4
Важна жетва	М-НАТО-В-ОМ-СП-ДГ-1-ДА-3	5П													5
Златна лисица	М-НАТО-В-ОМ-НМ-ДГ-3-ДА-3			5П											5
Заједничка хармонија	М-НАТО-В-ОМ-НМ-ДГ-1-ДА-3	5						4П	5П						5
Конкордија	М-ЕУ-В-ОМ-НМ-ЧГ-1-ДА-3	5		5П				5П	5П					5	5
Proxima	М-ЕУ-П-ИМ-НМ-ЧГ-1-ДА-3							4П	5П					5	4
ЕУПАТ	М-ЕУ-П-ИМ-НМ-ЧГ-3-ДА-3							4П	4П						4

Прилог бр. 5 Успешност мисија на простору Македоније

Прилог бр. 6 Списак табела у раду

Табела бр. 1 Дистрибуција мировних мисија УН и регионалних организација	16
Табела бр. 2 Мисије УН одобрене за време Хладног рата	17
Табела бр. 3 Мировне мисије УН одобрене у периоду од 1988-1999. године	20
Табела бр.4 Списак мировних мисија настао у периоду од 1999-2017. године	23
Табела бр.5 Теорије за изучавање успеха мировних мисија	36
Табела бр.6 Подела мировних мисија према мандату	53
Табела бр. 7 Подела мировних мисија према генерацијама	54
Табела бр.8 Академски и институционални фактори успеха мировних мисија	100
Табела бр.9 Академски и институционални фактори успеха- карактеристике окружења	103
Табела бр.10 Преглед критеријума успеха мировних мисија	106
Табела бр. 11 Академски критеријуми успешности мировних мисија УН	107
Табела бр. 12 Институционални критеријуми успеха мировних мисија	108
Табела бр.13 Повезивање фаза конфликта са врстама мировних мисија	116
Табела бр.14 Преглед критеријума за истраживање успешности мировних мисија	134
Табела бр.15 Скала за процену критеријума успеха мировних мисија у унутрашњим конфликтима	135
Табела бр.16 Етничка структура ЈНА 1990. године	160
Табела бр.17 Процентуални однос Македонаца и Албанаца у укупној популацији Македоније	179
Табела бр. 18 Класификација мировних мисија на простору бивше СФРЈ	228
Табела бр. 19 Кодификација мисија на простору бивше СФРЈ	229
Табела бр. 20 Резултати мисије на разоружању албанских терориста у Македонији	376
Табела бр. 21 Приказ структуре успешних мисија у односу на фазу конфликта	418
Табела бр. 22 Примена експертског осредњавања тежинских коефицијената	434
Табела бр. 23 Скала процене успеха мисија	434
Табела бр. 24 Преглед ангажованих мировних мисија на простору бивше СФРЈ	458

Прилог бр. 7 Списак графикана у раду

Графикон бр.1 Промена структуре мировних снага УН	21
Графикон бр.2 Број мировних мисија регионалних организација од 1946-2016. године	41
Графикон бр. 3 Дистрибуција мировних мисија у унутрашњим конфликтима	69
Графикон бр. 4 Промене укупног броја припадника мировних мисија	70
Графикон бр. 5 Број једновремених мировних мисија и специјалних политичких мисија УН	70
Графикон бр. 6 Просечно време трајања мировних мисија УН	71
Графикон бр.7 Трошкови и национална структура пет највећих мировних мисија УН (све су распоређене у унутрашње конфликте)	72
Графикон бр.8 Тенденције пораста броја земаља контрибутора мировних мисија	73
Графикон бр. 9 Број мисија према земљама /регионима бивше СФРЈ	230
Графикон бр.10 Број мисија различитих организација на простору бивше СФРЈ	230
Графикон бр.11 Број мировних мисија на простору бивше СФРЈ у односу на структуру	231
Графикон бр.12 Подела мисија на простору бивше СФРЈ у односу на врсту мандата	232
Графикон бр. 13 Број мисија које су успостављене пре или после мировног споразума	232
Графикон бр.14 Број мисија у односу на фазе унутрашњег конфликта	233
Графикон бр.15 Подела мисија на простору бивше СФРЈ према генерацијама	234
Графикон бр.16 Број активних и завршених мисија на простор бивше СФРЈ	234
Графикон бр.17 Трајање мировних мисија на простору бивше СФРЈ	235
Графикон бр. 18 Број кршења зоне раздвајања снага после доласка мировних снага ИФОР	294
Графикон бр.19 Структура буџета Косова од 1999-2003. године	344
Графикон бр. 20 Број злочина мржње у Македонији према подацима ОЕБС	366
Графикон бр. 21 Нормативне промене мировних мисија на простору бивше СФРЈ	421
Графикон бр.22 Укупан број мисија на простору бивше СФРЈ	423
Графикон бр.23 Просечно време трајања завршених мисија	423
Графикон бр.24 Број мисија различитих организација на простору бивше СФРЈ	425
Графикон бр. 25 Тренд организовања мировних мисија ЕУ	425
Графикон бр. 26 Промена структуре мировних мисија на подручју бивше СФРЈ	426
Графикон бр. 27 Универзални критеријуми успешности мировних мисија	431
Графикон бр. 28 Фактори мисија који утичу на њихов успех	437
Графикон бр. 29 Фактори окружења који утичу на успех мировних мисија	447
Графикон бр. 30 Однос неуспеха мировних мисија и њихових промена након СФРЈ	450
Графикон бр. 31 Најважније промене мировних мисија након СФРЈ	451
Графикон бр. 32 Најважније научене лекције мировних мисија из сукоба у бившој СФРЈ	455
Графикон бр. 33 Потреба за другачијим приступом у решавању криза у СФРЈ	456
Графикон бр. 34 Будућност сарадње регионалних организација и УН у мировним мисијама	463

Прилог бр. 8 Списак слика у раду

Слика бр.1 Распоред мировних мисија УН у свету	40
Слика бр.2 Модел ескалације и деескалације конфликта у девет фаза	66
Слика бр.3 Групе циљева деловања мултидимензионалних мисија	111
Слика бр.4 Троугао изградње мира	114
Слика.бр. 5 Модел ескалације и деескалације конфликта у облику пешчаног сата	117
Слика бр.6 Модел повезивања фаза конфликта и мировних мисија	117
Слика бр. 7 Подела територије БиХ на основу Дејтонског мировног споразума	171
Слика бр.8 Карта Косова и Метохије	174
Слика бр.9 Подела Македоније након Првог балканског рата	177
Слика бр. 10 Приказ ситуације у бившој СФРЈ на крају 1992. године	189
Слика бр.11 Карта подручја око полуострва Превлака	192
Слика бр.12- Распоред снага УНМБИХ	199
Слика бр.13 Територијални распоред снага ИФОР	203
Слика бр.14 Трансформација мировних снага у БиХ у периоду од 1995-2012. године	206
Слика бр. 15 Структура мисије ЕУЛЕКС	225
Слика бр.16 Злочини ОВК на простору КиМ	356
Слика бр.17 Галтунгов модел решавања конфликта	417
Слика бр.18 Блок модел процене успеха мировних мисија на основу достизања успеха	432
Слика бр. 19 Графички приказ пулсирања унутрашњих конфликта	475

Прилог бр. 9 Списак скраћеница коришћених у раду

УН- Уједињене нације (United Nations)

ЕУ- Европска унија (European Union)

НАТО- Северноатлантски пакт (North Atlantic Treaty Organization)

ОЕБС- Организација за европску безбедност и сарадњу (OSCE - Organization for Security and Cooperation in Europe)

УНПРОФОР- UNPROFOR (Снаге за заштиту УН)

УНЦРО- UNCRO (United Nations Confidence Restoration Operation in Croatia)

УНТАЕС – UNTAES (United Nations Transition Administration in East Slavonia)

УНМОП- UNMOP (United Nations Mission of Observers in Prevlaka)

УНПСГ – UNPSG (United Nations Police Support Group)

УНМБИХ - UNВІН (United Nations Mission in Bosnia Herzegovina)

ИФОР- IFOR (Implementation Forces)

СФОР- SFOR (Stabilization Forces)

ЕУПМ- EUPM (European Union Police Mission)

УНМИК- UNMIK (United Nations Mission in Kosovo)

КФОР- KFOR (Kosovo Forces)

ЕУЛЕКС - EULEX (European Union Rule of Law Mission)

УНПРЕДЕП- UNPREDEP (United Nations Preventive Deployment Mission)

ЕУПАТ-ЕUPAT (European Union Police Advisory Team)

УНПА- UNPA- United Nations Protected Areas

Биографија аутора:

Дано (Никола) Маврак рођен је 25. марта 1976. године у Мостару. Војну гимназију у Београду завршио је 1995. године са просечном оценом 4.77 (одличан). Школовање наставља на Војној академији Војске Југославије, одсек Копнена војска, смер Оклопне јединице, коју завршава 1999. године са просечном оценом 9.43 (одличан) као други у рангу 52. класе Војне академије Војске Југославије. Специјалистичке студије „Тероризам и организовани криминал“ на Факултету политичких наука Универзитета у Београду уписује 2005. године и завршава 2006. године одбраном завршног рада под називом ”Трговина људима као облик организованог криминала на простору Републике Србије”. По завршетку специјалистичких студија наставља школовање према програму магистарских студија ФПН на смеру ”Политичка теорија и методологија политичких наука” које успешно завршава 04. марта 2009. године одбраном магистарског рада под називом ”Концепт борбе САД против тероризма” пред комисијом у саставу: проф. др Драган Веселинов, проф. др Радомир Милашиновић, проф. др Драган Симеуновић. У новембру 2016. године примљен је на трећу годину докторских студија на Факултету безбедности Универзитета у Београду и до сада положио све испите у складу са условима уписа и одлуком Комисије за студије другог и трећег степена. Дано Маврак је активни официр Војске Србије од 1999. године а тренутно је на служби у Војнообавештајној агенцији Министарства одбране Републике Србије у чину потпуковника. Кандидат је завршио више курсева у земљи и иностранству који су у вези са ангажовањем у мировним мисијама УН а своја искуства и научене лекције преноси полазницима обавештајно-штабних курсева и у току непосредних припрема обавештајних официра ВС за учешће у мировним мисијама. Посебна сфера интересовања кандидата су мировне мисије као специфичан начин решавања конфликта, а који се може проучавати са аспеката међународне, регионалне, националне и личне безбедности. До сада је објавио неколико научних радова у вези са мировним мисијама. Искуство које је кандидат стекао као припадник мировне мисије УН у ДР Конго MONUSCO (31. јул 2010. године - 31. јул 2011. године) и значај мировних мисија као теме за систем одбране и безбедност Републике Србије послужили су као део практичних, али и личних мотива кандидата за формулисање предложене теме. Кандидат Дано Маврак говори енглески и француски језик.

Изјава о ауторству

Име и презиме аутора Маврак Дано

Број индекса 06/16

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом

**Процена успешности мировних мисија у решавању унутрашњих конфликта:
Студија случаја мировних мисија на подручју бивше СФРЈ**

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да дисертација у целини ни у деловима није била предложена за стицање друге дипломе према студијским програмима других високошколских установа;
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио/ла интелектуалну својину других лица.

Потпис аутора

У Београду, _____

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Име и презиме аутора Маврак Дано

Број индекса 06/16

Студијски програм Студије наука безбедности

Наслов рада **Процена успешности мировних мисија у решавању унутрашњих
конфликата: Студија случаја мировних мисија на подручју бивше СФРЈ**

Ментор доц. др Милан Липовац

Изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла ради похрањена у **Дигиталном репозиторијуму Универзитета у Београду**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског назива доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

Потпис аутора

У Београду, _____

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

**Процена успешности мировних мисија у решавању унутрашњих конфликта:
Студија случаја мировних мисија на подручју бивше СФРЈ**

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигиталном репозиторијуму Универзитета у Београду и доступну у отвореном приступу могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство (CC BY)

2. Ауторство – некомерцијално (CC BY-NC)

3. Ауторство – некомерцијално – без прерада (CC BY-NC-ND)

4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима (CC BY-NC-SA)

5. Ауторство – без прерада (CC BY-ND)

6. Ауторство – делити под истим условима (CC BY-SA)

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци.
Кратак опис лиценци је саставни део ове изјаве).

Потпис аутора

У Београду, _____
